

CONFERENCE BOOK

Edited By
Assoc. Prof. Dr. Dini Yuniarti

ISBN: 978-625-5962-29-4

EU 7TH INTERNATIONAL CONFERENCE ON HUMANITY AND SOCIAL SCIENCES
MARCH 1 - 3, 2025
ROME

CONFERENCE ORGANIZING BOARD

Head Of Conference: Prof. Dr. Naile Bilgili
Düzenleme Kurulu Başkanı: Dr. Gültekin Gurcay
Prof. Dr. Hülya Çiçek
Prof. Dr. Ali Bilgili
Prof. Dr. Başak Hanedan
Prof. Dr. Hajar Huseynova
Prof. Dr. Dwi Sulisworo
Prof. Zain Musa
Prof. Dr. Sameer Jain
Prof. Yakup Babayev
Prof. Dr. Suyatno
Assoc. Prof. Dr. Dhesi Ari Astuti
Assoc. Prof. Dr. Mehmet Firat Baran
Assoc. Prof. Dody Hartanto
Assoc. Prof. Dr. Rungchacadaporn
Assoc. Prof. Nazile Abdullazade
Assoc. Prof. Dr. Elif Akpınar Külekçi
Assoc. Prof. Dr. Feran Aşur
Assoc. Prof. Dr. Dini Yuniarti
Assoc. Prof. Ivaylo Staykov
Assoc. Prof. Dr. Abbas Ghaffari
Assoc. Prof. Dr. Yasemin Taş
Assoc. Prof. Dr. Yeganə Qəhrəmanova
Assoc. Prof. Dr. Doğan Çiloğlu
Assist. Prof. Ihwan Ghazali
Assist. Prof. Dr. Abışov Elşad Şərifxan oğlu
Assist. Prof. Dr. Mahrukh Dovlatzade
Assist. Prof. Dr. Mehdi Meskini Heydarlou
Dr. Dadash Mehravari
Dr. Gültekin Gürçay
Aynur Əliyeva
Khiorram Manafidizaji

Issued: 25.03.2025

ISBN: 978-625-5962-29-4

CONFERENCE ID

EU 7TH INTERNATIONAL CONFERENCE ON HUMANITY AND SOCIAL SCIENCES

DATE – PLACE
MARCH 1 - 3, 2025
ROME

ORGANIZATION
ACADEMY GLOBAL CONFERENCES & JOURNALS

EVALUATION PROCESS
All applications have undergone a double-blind peer review process.

PARTICIPATING COUNTRIES
Turkey – Austria – Indonesia- Egypt- China- Bulgaria- India- Norway- South Africa- Pakistan – Thailand – Kazakhstan- Bangladesh- Nigeria- Finland- Sri Lanka- Romania- Indonesia- Russia- Malaysia- Italy- Tunisia- Kenya- Taiwan- Pakistan- Iran- Philippines- Vietnam- Ghana- Somalia- Spain- Thailand – Hungary- Sudan- Albania -

PRESENTATION
Oral presentation

PERCENTAGE OF PARTICIPATION
53 Papers From Turkey And 85 Papers From Other Countries

Members of the organizing committees of the conference perform their duties with an "official assignment letter"

All rights of this book belong to Academy Conferences Publishing House

Without permission can't be duplicate or copied.

Authors of chapters are responsible both ethically and juridically.

Academy Global–2025 ©

Scientific & Review Committee

- Prof. Dr. Ali BİLGİLİ – Türkiye
Prof. Dr. Naile BİLGİLİ – Türkiye
Prof. Dr. Başak HANEDAN – Türkiye
Prof. Dr. Hülya Çiçek KANBUR – Türkiye
Prof. Dr. Emine KOCA – Türkiye
Prof. Dr. Fatma KOÇ – Türkiye
Prof. Dr. Hajar HUSEYNOVA – Azerbaijan
Prof. Dr. Dwi SULISWORO – Indonesia
Prof. Dr. Natalia LATYGINA – Ukraina
Prof. Dr. Yunir ABDRAHIMOV – Russia
Prof. Muntazir MEHDI – Pakistan
Prof. Dr. Raihan YUSOPH – Philippines
Prof. Dr. Akbar VALADBİGİ – Iran
Prof. Dr. F. Oben ÜRÜ – Türkiye
Prof. Dr. T.Venkat Narayana RAO – India
Prof. Dr. İzzet GÜMÜŞ – Türkiye
Prof. Dr. Mustafa BAYRAM – Türkiye
Prof. Dr. Saim Zeki BOSTAN – Türkiye
Prof. Dr. Hyeonjin LEE – China
Assoc. Prof. Dr. Abdulsemet AYDIN – Türkiye
Assoc. Prof. Dr. Mehmet Fırat BARAN - Türkiye
Assoc. Prof. Dr. Dilorom HAMROEVA - Uzbekistan
Assoc. Prof. Dr. Abbas GHAFFARI – Iran
Assoc. Prof. Dr. Yeliz ÇAKIR SAHİLLİ - Türkiye
Assoc. Prof. Ivaylo STAYKOV - Bulgaria
Assoc. Prof. Dr. Dini Yuniarti – Indonesia
Assoc. Prof. Dr. Ümit AYATA – Türkiye
Assoc. Prof. Dr. Okan SARIGÖZ – Türkiye
Assoc. Prof. Dr. Eda BOZKURT – Türkiye
Assoc. Prof. Dr. Ahmet TOPAL – Türkiye
Assoc. Prof. Dr. Abdulkadir Kırbaş – Türkiye
Assoc. Prof. Dr. Mesut Bulut – Türkiye
Assoc. Prof. Dr. Fahriye Emgili – Türkiye
Assoc. Prof. Dr. Sandeep GUPTA – India
Assoc. Prof. Dr. Veysel PARLAK – Türkiye
Assoc. Prof. Dr. Mahmut İSLAMOĞLU – Türkiye
Assoc. Prof. Dr. Nazile ABDULLAZADE – Azerbaijan
Assoc. Prof. Dr. Aysel ARSLAN – Türkiye
Assoc. Prof. Dr. Bekir GÜRBULAK – Türkiye
Assoc. Prof. Dr. Erkan EFİLTİ - Kirgizistan
Assist. Prof. Dr. Göksel ULAY – Türkiye
Assist. Prof. K. R. PADMA – India
Assist. Prof. Dr. Omid AFGHAN - Afghanistan
Assist. Prof. Dr. Maha Hamdan ALANAZİ - Saudi Arabia
Assist. Prof. Dr. Dzhakipbek Altaevich ALTAYEV - Kazakhstan
Assist. Prof. Dr. Amina Salihi BAYERO – Nigeria

Assist. Prof. Dr. Baurcan BOTAKARAEV - Kazakhstan
Assist. Prof. Dr. Ahmad Sharif FAKHEER - Jordania
Assist. Prof. Dr. Gültekin GÜRÇAY – Turkiye
Assist. Prof. Dr. Dody HARTANTO - Indonesia
Assist. Prof. Dr. Mehdi Meskini HEYDALOU – Iran
Assist. Prof. Dr. Bazarhan İMANGALİYEVA - Kazakhstan
Assist. Prof. Dr. Keles Nurmaşulı JAYLIBAY - Kazakhstan
Assist. Prof. Dr. Mamatkuli JURAYEV – Ozbekistan
Assist. Prof. Dr. Kalemkas KALIBAEVA – Kazakhstan
Assist. Prof. Dr. Bouaraour KAMEL – Algeria
Assist. Prof. Dr. Alia R. MASALİMOVA - Kazakhstan
Assist. Prof. Dr. Amanbay MOLDIBAEV - Kazakhstan
Assist. Prof. Dr. Ayslu B. SARSEKENOVA - Kazakhstan
Assist. Prof. Dr. Bhumika SHARMA - India
Assist. Prof. Dr. Gulşat ŞUGAYEVA – Kazakhstan
Assist. Prof. Dr. K.A. TLEUBERGENOVA - Kazakhstan
Assist. Prof. Dr. Cholpon TOKTOSUNOVA – Kirgizia
Assist. Prof. Dr. Hoang Anh TUAN - Vietnam
Assist. Prof. Dr. Botagul TURGUNBAEVA - Kazakhstan
Assist. Prof. Dr. Dinarakhan TURSUNALİEVA - Kirgizia
Assist. Prof. Dr. Yang ZİTONG – China
Assist. Prof. Dr. Gulmira ABDİRASULOVA – Kazakhstan
Assist. Prof. Dr. Imran Latif Saifi – South Africa
Assist. Prof. Dr. Zohaib Hassan Sain – Pakistan
Assist. Prof. Dr. Murat GENÇ – Turkiye
Assist. Prof. Dr. Monisa Qadiri – India
Assist. Prof. Dr. Vaiva BALCIUNIENE – Lithuania
Assist. Prof. Dr. Meltem AVAN – Turkiye
Aynurə Əliyeva - Azerbaijan
Sonali MALHOTRA - India

EU 7TH INTERNATIONAL CONFERENCE ON SOCIAL SCIENCES

March 1- 3 , 2025

Rome

NO : AC- 7S - 2025. 458A– 2063

Konu : Akademik Teşvik Uygunluk Belgesi

20/03/2025

İLGİLİ MAKAMA

Avrupa 7. Uluslararası Sosyal Bilimler Kongresi, 1-3 Mart 2025 tarihlerinde Roma'da 35 farklı ülkeden akademisyenin katılımıyla gerçekleştirilmiştir. Kongre kapsamında sunulan 138 bildirinin 53'ü Türkiye'den, 85'i ise farklı 41 ülkeden katılan akademisyenler tarafından sunulmuştur. Kongre, 16 Ocak 2020 Akademik Teşvik Ödeneği Yönetmeliğine getirilen "Tebliğlerin sunulduğu yurt içinde veya yurt dışındaki etkinliğin uluslararası olarak nitelendirilebilmesi için Türkiye dışında en az beş farklı ülkeden sözlü tebliğ sunan konuşmacının katılım sağlaması ve tebliğlerin yarıdan fazlasının Türkiye dışından katılımcılar tarafından sunulması esastır." değişikliğine uygun olarak düzenlenmiştir.

Bilgilerinize arz ederiz

Saygılarımızla

www.akademikongre.org

Prof. Dr. Hülya Çiçek

T.C.
GAZİ ÜNİVERSİTESİ REKTÖRLÜĞÜ
Hemşirelik Fakültesi Dekanlığı

Sayı : E-98978265-100-1174800
Konu : Dilekçe(Prof. Dr. Naile
BİLGİLİ)

19.02.2025

Sayın Prof. Dr. Naile BİLGİLİ
Halk Sağlığı Hemşireliği Anabilim Dalı Başkanlığı - Öğretim Üyesi

İlgi : 17.02.2025 tarihli ve E-87008936-100- 1173474 sayılı yazı.

İlgi dilekçenizde belirttiğiniz "Yükseköğretim Kurulu'nun 15.06.2023 tarihli oturumunda doçentlik başvuruları şartları ile ilgili değişiklik önerileri kapsamında Sağlık Bilimleri Temel Alanı'nda gerçekleştirilecek olan madde 8'in Bilimsel Toplantı başlığı altındaki b bendi" uyarınca, Academy Global Conferences & Publishing (<https://www.akademikongre.org/registration>) tarafından 2025 yılında düzenlenecek olan bilimsel etkinliklerde görev alma talebiniz konusunda bilgilendirildim.

Bilgilerini ve gereğini rica ederim.

Prof. Dr. Sultan AYAZ ALKAYA
Dekan

Belge Doğrulama Kodu :BSCMHSP653

Bu belge, güvenli elektronik imza ile imzalanmıştır.

Belge Takip Adresi : <https://www.turkiye.gov.tr/gazi-universitesi-ebys>

Emniyet Mahallesi Bandırma Caddesi No :6/1 06560 Yenimahalle/ANKARA
Tel:0 (312) 202 20 00 Faks:0 (312) 221 32 02
İnternet Adresi :<http://gazi-universitesi.gazi.edu.tr/>
Kep Adresi: gaziuniversitesi@hs01.kep.tr

Bilgi için :Onur Akın
Bilgisayar İşletmeni
Telefon No:0312 216 26 27

EUROPEAN CONFERENCES 7th INTERNATIONAL CONFERENCE ON
HUMANITY AND SOCIAL SCIENCES
EUROPEAN CONFERENCES 7th INTERNATIONAL CONFERENCE ON
HEALTH, ENGINEERING AND APPLIED SCIENCES
ExART 6TH INTERNATIONAL GROUP EXHIBITION
March 1 - 3, 2025
ROME

Kongre Bağlantı Linki :

Join Zoom Meeting

<https://us06web.zoom.us/j/88571518350?pwd=f0YazCWBmbAiWrHygjKSjkbbSvotfd.1>

Meeting ID: 885 7151 8350

Passcode: 202224

EUROPEAN CONFERENCES 7th INTERNATIONAL CONFERENCE ON
HUMANITY AND SOCIAL SCIENCES
EUROPEAN CONFERENCES 7th INTERNATIONAL CONFERENCE ON
HEALTH, ENGINEERING AND APPLIED SCIENCES
ExART 6TH INTERNATIONAL GROUP EXHIBITION
March 1 - 3, 2025
ROME

Kongre Bağlantı Linki :

Join Zoom Meeting

<https://us06web.zoom.us/j/88571518350?pwd=fOYazCWBmbAiWrHygjKSjkbbSvotfd.1>

Meeting ID: 885 7151 8350

Passcode: 202224

ÖNEMLİ AÇIKLAMA (Lütfen okuyunuz)

- ZOOM bağlantısı için yukarıda verilen bağlantıyı veya yine yukarıda verilen giriş bilgilerini kullanabilirsiniz.
- Oturum içerisinde en KIDEMLİ olan moderator olarak seçilir. Moderatörün oturum düzenini gözetmesi, akademisyen adaylarını yönlendirmesi beklenmektedir.
- Oturuma bağlanmadan önce Salon numaranızı adınızın önüne aşağıdaki gibi ekleyiniz. Bu sayede kongre açılışında beklemeden oturumlarınıza gönderilebileceksiniz. Ör. 5 Ahmet Ahmetoglu
- Sunum süresi 10 dakikadır. Bu sürenin aşılmasını moderatörler temin edecektir.
- Sunum sonrası 5 dakikayı geçmeyen soru-cevap, tartışma süresi verilmektedir.
- Sunumlar TÜRKÇE veya İNGİLİZCE yapılabilmektedir.
- Kameralar, oturum süresince toplam % 70 oranında açık olmak zorundadır.
- Sunum yapan katılımcının kamerası açık olmak zorundadır.
- Sunum yapmak zorunludur. Herhangi bir nedenle sunum yapmamış olan katılımcıya sertifika verilmesi ve çalışmasının yayınlanması sözkonusu olamaz.
- Katılımcı, kendi oturumda, oturum bitene kadar bulunmak zorundadır.
- Katılımcıların kendi oturumları dışındaki oturumlara katılma zorunluluğu yoktur.
- ZOOM platformunun kapasite sınırı nedeniyle, DİNLEYİCİ, sadece kapasite izin verdiği sürece kabul edilebilmektedir.

IMPORTANT, PLEASE READ CAREFULLY

- To be able to make a meeting online, login via <https://zoom.us/join> site, enter ID instead of “Meeting ID or Personal Link Name” and solidify the session.
- The Zoom application is free and no need to create an account.
- The Zoom application can be used without registration.
- The application works on tablets, phones and PCs.
- Speakers must be connected to the session **10 minutes before** the presentation time.
- All congress participants can connect live and listen to all sessions.
- During the session, your camera should be turned on **at least %70** of session period
- Moderator is responsible for the presentation and scientific discussion (question-answer) section of the session.

TECHNICAL INFORMATION

- Make sure your computer has a microphone and is working.
- You should be able to use screen sharing feature in Zoom.
- Attendance certificates will be sent to you as pdf at the end of the congress.
- Moderator is responsible for the presentation and scientific discussion (question-answer) section of the session.
- Before you login to Zoom please indicate your name surname and hall number,

EUROPEAN CONFERENCES 7th INTERNATIONAL CONFERENCE ON HUMANITY AND SOCIAL SCIENCES				
March 1 - 3, 2025				
ROME				
Meeting ID: 885 7151 8350 Passcode: 202224				
1 Mart / March 1, 2025 / 11:00 – 13:00 Time zone in Turkey (GMT+3)				
Salon	Moderator		Bildiri No ve Başlığı / Paper ID and Title	Authors
HALL / SALON 1	Prof. Dr. Yılmaz KARA	1	Perspectives of Parents of Primary School Students on Parent-Child Relationships and Child Neglect/Abuse	Doktora Öğrencisi, Burak YEŞİLYURT Doç. Dr. Rabia SOHBET
		2	2019-2024 YILLARI ARASINDA TÜRKİYE'DE ELEŞTİREL DÜŞÜNMEYLE İLGİLİ YAPILAN TEZLERİN İNCELENMESİ	Yüksek Lisans Öğrencisi, Aleyna DÖNMEZ Prof. Dr., ŞENEL ELALDI
		3	TÜRKİYE-HİNDİSTAN İLKOKUL DERS KİTAPLARININ İÇERİK YÖNÜNDEN KARŞILAŞTIRILMASI	SEVGİ ERSÖZ PROF.DR.MEHMET KAAN DEMİR
		4	2018-2024 YILLARI ARASINDA YAPILAN LİSEYE GEÇİŞ SINAVI (LGS) MATEMATİK SORULARININ MATEMATİKSEL DÜŞÜNME BİLEŞENLERİ AÇISINDAN İNCELENMESİ	Prof. Dr. KÜRŞAT YENİLMEZ Yüksek Lisans Öğrencisi, HAYRUNİSA ZİNCİRYILDIZ
		5	DETERMINING THE VIEWS OF SCIENCE TEACHERS ON THE CONDUCTING JOINT WRITTEN EXAMS IN SCIENCE CLASSES	Prof. Dr. Hasan BAKIRCI Eşref GÜNDÜZ Prof. Dr. Yılmaz KARA
		6	INVESTIGATING THE EFFECT OF COMMON KNOWLEDGE CONSTRUCTION MODEL IN TEACHING ELECTRICAL ENERGY UNIT: ACADEMIC SUCCESS	Prof. Dr. Yılmaz KARA Prof. Dr. Hasan BAKIRCI Muhammet Zeki SELÇUK

EUROPEAN CONFERENCES 7th INTERNATIONAL CONFERENCE ON HUMANITY AND SOCIAL SCIENCES				
March 1 - 3, 2025				
ROME				
Meeting ID: 885 7151 8350 Passcode: 202224				
1 Mart / March 1, 2025 / 11:00 – 13:00 Time zone in Turkey (GMT+3)				
Salon	Moderator		Bildiri No ve Başlığı / Paper ID and Title	Authors
HALL / SALON 2	Dr. Öğr. Üyesi Salih AKA	1	FLEXIBLE WORKING MODELS AND JOB SECURITY	Dr.ESİN ŞENOL
		2	A NEW PRODUCTION CONCEPT: UBIQUITOUS MANUFACTURING	Dr. Öğr. Üyesi Salih AKA
		3	Yapay Zekâ, Yenilik ve Pazarlama Konularının Bibliyometrik Analiz ile İncelenmesi	Öğr. Gör. Öznur AKTAŞ
		4	Dijital Pazarlamada Yeni Trendler	Öğr. Gör. Öznur AKTAŞ
		5	YOUTUBE JOURNALİSM İN TURKEY: DİGİTAL TRANSFORMATION, ITS IMPACT, AND FUTURE PERSPECTİVES	Doçent Doktor, Önder Deniz Doçent Doktor, Muhammet Kemal Karaman
		6	ARTICLE SUMMARY: EXPANDİNG THE USE OF ARTİFİCİAL İNTELLİGENCE İN JOURNALİSM: OPPORTUNITİES, CHALLENGES, AND FUTURE PERSPECTİVES	Doçent Doktor Muhammet Kemal Karaman Doçent Doktor, Önder Deniz
		7	ÖZEL HASTANE ÇALIŞANI DEMOGRAFİK ÖZELLİKLERİNİN YÖNETİM İNOVASYONUNA ETKİSİ, TRAKYA BÖLGESİ ÖRNEĞİ	Öğr. Gör. Hüseyin Ali YÜZER Prof. Dr. Hatice Nilay GEMLİK
		8	DEMOGRAFİK DEĞİŞKENLER KAPSAMINDA ÖZEL HASTANE ÇALIŞANLARININ PSİKOLOJİK PERSONEL GÜÇLENDİRİLMESİ: TRAKYA BÖLGESİ ÖRNEĞİ	Öğr. Gör. Hüseyin Ali YÜZER Prof. Dr. Hatice Nilay GEMLİK
		9	EXAMINING THE FACTORS AFFECTING CRISIS MANAGEMENT WITH THE STRUCTURAL EQUATION MODELL: A STUDY ON THE MEDICAL DEVICE INDUSTRY	Phd Student, MERVE AKBAŞ Prof. Dr., HATİCE NİLAY GEMLİK
		10	WEB MADENCİLİĞİ İLE PAZARLAMA VE PAZAR ARAŞTIRMASINDA KULLANILAN TEKNOLOJİLER VE ZORLUKLARA DAİR FİRMA DENEYİMLERİ	Doç.Dr.,MELİH ENGİN

EUROPEAN CONFERENCES 7th INTERNATIONAL CONFERENCE ON HUMANITY AND SOCIAL SCIENCES March 1 - 3, 2025 ROME Meeting ID: 885 7151 8350 Passcode: 202224 1 Mart / March 1, 2025 / 11:00 – 13:00 Time zone in Turkey (GMT+3)				
Salon	Moderator		Bildiri No ve Başlığı / Paper ID and Title	Authors
HALL / SALON 3	Que-Nhu DUONG	1	The Influence of Traditional Beliefs on Health Practices: A Comprehensive Study of Transhumance in Jammu and Kashmir	Sadam Hussain Pandow, Ilyas Ahmad Rather, Monisa Qadiri,
		2	CHALLENGES OF EDUCATION IN RURAL AREAS OF ALBANIA	Msc. Ana LLAZO
		3	THE IMPACT OF TECHNOLOGICAL INNOVATIONS ON FINANCIAL MARKETS (CASE STUDY: ONLINE BANKING IN ITALY AND ALBANIA)	Msc. Bledar RADONSHIQI PhD. Romina RADONSHIQI
		4	THE IMPACT OF SKILLED LABOR EMIGRATION ON ALBANIA'S ECONOMY AND LABOR MARKET	Dr. Artur HADROJ
		5	VIRTUAL REALITY IN VIETNAM TOURISM: A CURRENT STATE	Kim-Hang TE Que-Nhu DUONG Nam-Khang Tri NGUYEN
		6	HUMAN RIGHTS IN ALBANIA AND ITALY	Msc:Sonila Guzina

EUROPEAN CONFERENCES 7th INTERNATIONAL CONFERENCE ON HUMANITY AND SOCIAL SCIENCES March 1 - 3, 2025 ROME Meeting ID: 885 7151 8350 Passcode: 202224 1 Mart / March 1, 2025 / 11:00 – 13:00 Time zone in Turkey (GMT+3)				
Salon	Moderator	Bildiri No ve Başlığı / Paper ID and Title	Authors	
HALL / SALON 4	Prof. Dr. Armağan Öztürk	1	İKLİM DEĞİŞİMİNİN SOSYAL BOYUTU VE SOSYAL POLİTİKA ÖNLEMLERİ ÜZERİNE BİR İNCELEME	Öğr.Gör.Dr. Rahime Çerçi
		2	TOCQUEVILLE’NİN AMERİKA’DAKİ YERLİLER VE SİY AHLARLA İLGİLİ GÖRÜŞLERİ	Prof. Dr. Armağan Öztürk
		3	AVRUPA BİRLİĞİ’NİN EKONOMİK VE SİYASAL DÖNÜŞÜMÜ: ULUSLARARASI ÖRGÜTTEN ULUSÜSTÜ ÖRGÜTE	Lisans Öğrencisi, BERRA KIZILYAZI
		4	BIBLIOMETRIC ANALYSIS IN INTERNATIONAL LAW MASTERS THESES	Dr. Öğr. Üyesi, Neyire AKPINARLI
		5	THE FUTURE OF CLIMATE CHANGE IN THE FRAMEWORK OF CHAOS THEORY: THE “POLAR EFFECT” EXAMPLE	Arş. Gör. ALİ SAYILGAN
		6	TESTING THE POLLUTION REFUGE HYPOTHESIS IN E-7 COUNTRIES	Lecturer Dr. Selin DİNÇER Asst. Prof. Fatih AKIN

EUROPEAN CONFERENCES 7th INTERNATIONAL CONFERENCE ON HUMANITY AND SOCIAL SCIENCES March 1 - 3, 2025 ROME Meeting ID: 885 7151 8350 Passcode: 202224 1 Mart / March 1, 2025 / 11:00 – 13:00 Time zone in Turkey (GMT+3)				
Salon	Moderator		Bildiri No ve Başlığı / Paper ID and Title	Authors
HALL / SALON 5	Dr. Öğr. Ü. Nursen GEYİK DEĞERLİ	1	FARKLI ZİHİNLER, KREATİF ÇÖZÜMLER: TASARIM EĞİTİMİNDE BİLİŞSEL ÇEŞİTLİLİK	Doç. Dr. Barış AYDIN Master Öğrencisi, Zeynep KILIÇ
		2	DÜŞÜNCENİN ESTETİĞİ: NÖROTASARIM	Doç. Dr. Barış AYDIN Master Öğrencisi, Necla KILIÇ
		3	ANADOLU'DA TUĞLANIN BEZEME OLARAK DEĞERLENDİRİLMESİ	Dr. Öğr. Üyesi ALİYE YILMAZ
		4	ORGANİK TEKRARIN İZİNDE: EVA HESSE VE MALZEMENİN DÖNÜŞÜMÜ	HİLAL KORKMAZ
		5	KAMUSAL ALAN HEYKELLERİNDE İDEOLOJİK SÖYLEM BAĞLAMINDA MİLLİ İKONOĞRAFİ	Dr. Öğr. Üyesi Merve DUYDU
		6	MODANIN TOPLUMSAL DÖNÜŞÜMLERE ETKİSİ	Dr. Öğr. Ü. Nursen GEYİK DEĞERLİ

EUROPEAN CONFERENCES 7th INTERNATIONAL CONFERENCE ON HUMANITY AND SOCIAL SCIENCES March 1 - 3, 2025 ROME Meeting ID: 885 7151 8350 Passcode: 202224 1 Mart / March 1, 2025 / 11:00 – 13:00 Time zone in Turkey (GMT+3)				
Salon	Moderator		Bildiri No ve Başlığı / Paper ID and Title	Authors
HALL / SALON 6	Prof. Dr. Ali Osman Öztürk	1	GEORGE ORWELL, A DISTOPY WRITER and CRITICISM OF THE SOVIET REGIME IN “THE ANIMAL FARM”	Doç. Dr. Sevra Fırıncioğulları
		2	ALPHONSE DAUDET’NİN YILDIZLAR İSİMLİ ÖYKÜSÜNÜN EREK ÇEVİRİ KURAMI AÇISINDAN İNCELENMESİ	Yüksek Lisans Öğrencisi Şevin Ruken AYDIN Prof. Dr. Hanife Nâlân GENÇ
		3	TÜRK VE FRANSIZ ATASÖZLERİNDE KÜLTÜRÜN EVRENSSEL DEĞERİ ÜZERİNE BİR İNCELEME	Yüksek Lisans Öğrencisi Berfu EVİRGEN Prof. Dr. Hanife Nâlân GENÇ
		4	NEW DIRECTIONS IN CHILDREN’S POETRY WITH FOLKLORE MOTIVES OF THE 60s	Assoc. Prof. Dr. Shokhrat Nusrat Mamedova
		5	BARBARA FRISCHMUTH AS AN AUTHOR OF CHILDREN’S BOOKS	Prof. Dr. Ali Osman Öztürk Mediha Yediparmak,
		6	THE IMAGE OF TURKS IN GERMAN CHILDREN’S SONGS AND NURSERY RHYMES OF THE 20TH CENTURY: FROM PREJUDICE TO INTEGRATION	Prof. Dr. Ali Osman Öztürk

EUROPEAN CONFERENCES 7th INTERNATIONAL CONFERENCE ON HUMANITY AND SOCIAL SCIENCES March 1 - 3, 2025 ROME Meeting ID: 885 7151 8350 Passcode: 202224 1 Mart / March 1, 2025 / 11:00 – 13:00 Time zone in Turkey (GMT+3)				
Salon	Moderator		Bildiri No ve Başlığı / Paper ID and Title	Authors
HALL / SALON 7	Prof. Dr. Ramazan BİÇER	1	SOSYO-KÜLTÜREL BAĞLAMDA MEVLİDİN SOSYAL TEOLOJİSİ	Prof. Dr. Ramazan BİÇER
		2	PEYGAMBERLER TARİHİNE GÜNÜMÜZDEN BAKIŞ	Prof. Dr. RAMAZAN BİÇER
		3	COMPARATIVE ANALYSIS OF TEMPORARY PROTECTION STATUS BETWEEN TÜRKİYE AND THE UNITED STATES: LEGAL FRAMEWORKS, POLICY APPROACHES, AND HUMANITARIAN IMPLICATIONS	Onur CEYLAN
		4	INVESTIGATION OF SECONDARY TRAUMATIC STRESS LEVELS AMONG LAWYERS BY EMPATHY, EMPATHY COMPONENTS AND OTHER VARIABLES	İREM ÖZGER Prof. Dr. BANU YAZGAN İNANÇ,
		5	GÖÇ VE SÜRDÜRÜLEBİLİRLİK: KALKINMA HEDEFLERİNE YÖNELİK POLİTİKALAR VE UYGULAMALAR	AHMET DOĞAN
		6	THE IMPACT OF FUSION CUISINE ON THE DEVELOPMENT OF TURKISH CULINARY CULTURE	Yüksek Lisans Öğrencisi, BÜŞRA KAYA Doç. Dr. YILMAZ SEÇİM
		7	REGIONAL DESSERT OF KONYA CUISINE: GOURD DESSERT	Yüksek Lisans Öğrencisi, Tuğba KOÇYİĞİT Doç. Dr. Yılmaz SEÇİM

EUROPEAN CONFERENCES 7th INTERNATIONAL CONFERENCE ON HEALTH, ENGINEERING AND APPLIED SCIENCES March 1 - 3, 2025 ROME Meeting ID: 885 7151 8350 Passcode: 202224 1 Mart / March 1, 2025 / 11:00 – 13:00 Time zone in Turkey (GMT+3)				
Salon	Moderator		Bildiri No ve Başlığı / Paper ID and Title	Authors
HALL / SALON 8	Prof. Dr. Melik ÇETİN	1	INVESTIGATION OF THE EFFECT OF HEAT TREATMENT ON THE MECHANICAL PROPERTIES OF REGULAR STRUCTURED ALUMINUM FOAM	Prof. Dr. Melik ÇETİN
		2	INVESTIGATION OF THE EFFECT OF GRAIN REFINER ON THE MECHANICAL PROPERTIES OF AISI 304 STAINLESS STEEL	Prof. Dr. Melik ÇETİN
		3	NEXT-GENERATION RADIATION SHIELDING: EVALUATING LEAD ALTERNATIVES FOR ENHANCED PROTECTION	Lect. Seda GÜRGEN AVŞAR Lect. Zübeyde ÖZKAN Prof. Dr. Uğur GÖKMEN Prof. Dr. Sema BILGE OCAK
		4	ENHANCED THERMAL NEUTRON SHIELDING WITH B ₄ C-REINFORCED AL 6082 COMPOSITES	Lect. Zübeyde ÖZKAN Prof. Dr. Uğur GÖKMEN
		5	İHA TASARIM SÜRECİNDE KALİTE FONKSİYON GÖÇERİMİ KULLANIMI VE SÜREÇ GELİŞTİRME	NAZLI AVANS Dr. Öğr. Üyesi MUHARREM ÜNVER
		6	A PIONEERING ANALYSIS ON THE CONCEPTUAL UNDERSTANDING AND TEACHING STRATEGIES OF THE NAVIER-STOKES EQUATIONS	Prof. Dr., KAAN YETİLMEZSOY Lisans Öğrencisi, ULUNAY ÖZARSLAN

EUROPEAN CONFERENCES 7th INTERNATIONAL CONFERENCE ON HUMANITY AND SOCIAL SCIENCES March 1 - 3, 2025 ROME Meeting ID: 885 7151 8350 Passcode: 202224 1 Mart / March 1, 2025 / 11:30 – 13:30 Time zone in Turkey (GMT+3)				
Salon	Moderator		Bildiri No ve Başlığı / Paper ID and Title	Authors
HALL / SALON 1	Assoc. Prof. Elena Ivanova	1	ADVOCATING GENDER EQUALITY WITHIN ISLAMIC TRADITION THROUGH CONTEXTUALIST APPROACH	Dr. Amina Hussain Dr. Ahmed Al-Rashid
		2	IMPACT OF ARAB MODERNISM ON EGYPTIAN WOMEN WRITERS IN THE 1950S AND 1960S	Samar El-Fayoumi Tariq El-Mansour Layla Abdallah
		3	HUMAN-ENVIRONMENT INTERACTIONS: AN ETHICAL PERSPECTIVE	Dr. Farhan Yusof Dr. Lina Noviani
		4	SAFEGUARDING HUMAN RIGHTS IN EUROPE: THE ROLE OF LEGISLATIVE BODIES	Assoc. Prof. Elena Ivanova
		5	EFFECTS OF EISENHOWER'S FAREWELL SPEECH: INITIAL AND LONG-TERM IMPACTS	B. van der Meer
		6	PROVIDERS OF HUMAN SECURITY IN FRAGILE STATES UNDER ASYMMETRIC WAR CONDITIONS	Dr. Nour Al-Hussein
		7	DEVELOPING A MULTIDIMENSIONAL FRAMEWORK FOR MEDIA CREDIBILITY ASSESSMENT	Amina Abdel Rahman Ahmed
		8	ANALYZING GENDER DISPARITIES IN ACADEMIC RESEARCH: FUNDING, COLLABORATION, AND PRODUCTIVITY	Dr. Amara Singh Dr. Ibrahim Al-Fadhli
			A FRAMEWORK FOR GLOBAL COLLABORATION: BUILDING CULTURAL BRIDGES FOR DEVELOPMENT	Ahmad Rashid, Leila Masoud, Yasir Khan

EUROPEAN CONFERENCES 7th INTERNATIONAL CONFERENCE ON HUMANITY AND SOCIAL SCIENCES March 1 - 3, 2025 ROME Meeting ID: 885 7151 8350 Passcode: 202224 1 Mart / March 1, 2025 / 11:30 – 13:30 Time zone in Turkey (GMT+3)				
Salon	Moderator		Bildiri No ve Başlığı / Paper ID and Title	Authors
HALL / SALON 2	Assoc. Prof. Imran Khurshid	1	A MODEL OF COGNITIVE FUNCTIONALITY IN THE CONTEXT OF COMPUTATIONAL ANALYSIS	Dr. Sofia Ivanova
		2	THE SIGNIFICANCE OF LIFE MEANING IN RECOVERING ADDICTS: A PAKISTANI PERSPECTIVE	Saira Tanveer, Tariq Ali
		3	FOSTERING ORGANIZATIONAL JUSTICE IN THE ALLOCATION OF INCENTIVES IN THE PAKISTANI PUBLIC SECTOR	Assoc. Prof. Imran Khurshid
		4	EXAMINING GENDER VARIANCES IN AUTOBIOGRAPHICAL MEMORY AND ADAPTIVE REMEMBERING	Mariam Al-Fahad, Omar Al-Mansouri
		5	CULTURAL ANXIETY AMONG INTERNATIONAL STUDENTS IN KUALA LUMPUR: A CASE STUDY OF STUDENTS' LIFE IMPACT	Rina Masri, Muhammad Arif
		6	RE-VICTIMIZATION OF VICTIMS: A COMPARATIVE STUDY OF TREATMENT MODELS	Dr. Lina Ahmed
		7	USING NARRATIVE THEORY TO EXAMINE THE UNCERTAINTY IN ORGANIZATIONAL TRANSFORMATIONS: INSIGHTS FROM CORPORATE MERGERS	Prof. Dr. Ahmed Hossain
		8	DEVELOPMENT AND APPLICATION OF A NEW MEASURE OF GROUP BEHAVIOR IN ORGANIZATIONS	Khaled Nasr, Leila Zayed

EUROPEAN CONFERENCES 7th INTERNATIONAL CONFERENCE ON HUMANITY AND SOCIAL SCIENCES March 1 - 3, 2025 ROME Meeting ID: 885 7151 8350 Passcode: 202224 1 Mart / March 1, 2025 / 11:30 – 13:30 Time zone in Turkey (GMT+3)				
Salon	Moderator		Bildiri No ve Başlığı / Paper ID and Title	Authors
HALL / SALON 3	Assis. Prof. Zhang Rui	1	DYNAMICS OF COLLABORATIVE DECISION-MAKING IN MULTI-AGENT ENVIRONMENTS	Abdirahman Yusuf, Dr. Salma Ahmed
		2	ADVANCING NEURAL NETWORK-BASED CLASSIFICATION OF HEALTH CONDITIONS	Zhang Wei, Liu Fang
		3	RHETORICAL STRATEGIES IN SCIENTIFIC COMMUNICATION: ANALYSIS OF NEUROSCIENCE DISCOURSE	Chen Lijuan, Huang Min
		4	LINGUISTIC AND PRAGMATIC FACTORS IN RULE-BASED REASONING TASKS	Nguyen Thanh Phong, Le Thi Thanh
		5	NEURAL CORRELATES OF LEXICAL PROCESSING IN SYMBOL-BASED LANGUAGES	Sook-Hwa Kim, Jin-Seok Park
		6	ETHICAL AND PRACTICAL CHALLENGES OF DIGITAL TOOLS IN PSYCHOLOGICAL COUNSELING	Liu Wei, Assis. Prof. Zhang Rui
		7	IMPACT OF MATERNAL BEHAVIORS ON CHILDHOOD OBESITY RISKS: A GLOBAL META-ANALYSIS	Chen Yu, Wang Ling

EUROPEAN CONFERENCES 7th INTERNATIONAL CONFERENCE ON HUMANITY AND SOCIAL SCIENCES March 1 - 3, 2025 ROME Meeting ID: 885 7151 8350 Passcode: 202224 1 Mart / March 1, 2025 / 11:30 – 13:30 Time zone in Turkey (GMT+3)				
Salon	Moderator		Bildiri No ve Başlığı / Paper ID and Title	Authors
HALL / SALON 4	Amina Rahman	1	SENSORY AND COGNITIVE INTERACTIONS IN CHILDREN WITH AUTISM: INSIGHTS FROM SAUDI ARABIA	Hala Ibrahim, Omar Khaled
		2	PARENTING STYLES AND THEIR IMPACT ON CHILDREN'S SOCIAL ADAPTATION	Farah Mahbub, Layla Noreen, Hafeez Khan
		3	TEACHERS' AND STUDENTS' PERCEPTIONS OF CLASSROOM ENGAGEMENT AND DISRUPTION	Chen Xiaoling, Wang Jiayi, Huang Yutong
		4	AN IMPROVED FRAMEWORK FOR SENTIMENT ANALYSIS IN PRODUCT REVIEWS	Rahul Sharma, Priya Desai, Sameer Rathi
		5	MONTE CARLO SIMULATIONS FOR ASSESSING RISK-INVESTMENT RELATIONSHIPS	Ahmed Farouk, Khaled Hassan, Amr Said
		6	CONSUMER RIGHTS AND DIGITAL AUCTIONS: A REFORM PROPOSAL	Amina Rahman
		7	DIGITAL PROCUREMENT IN CONSTRUCTION: OVERCOMING CHALLENGES AND MAXIMIZING BENEFITS	Chunhua Zhang, Wei Liu
		8	DIGITAL PROCUREMENT IN CONSTRUCTION: OVERCOMING CHALLENGES AND MAXIMIZING BENEFITS	Chunhua Zhang, Wei Liu

EUROPEAN CONFERENCES 7th INTERNATIONAL CONFERENCE ON HUMANITY AND SOCIAL SCIENCES March 1 - 3, 2025 ROME Meeting ID: 885 7151 8350 Passcode: 202224 1 Mart / March 1, 2025 / 11:30 – 13:30 Time zone in Turkey (GMT+3)				
Salon	Moderator		Bildiri No ve Başlığı / Paper ID and Title	Authors
HALL / SALON 5	Prof. Dr. Adebayo Akintola	1	OVERCOMING CITIZEN ADOPTION BARRIERS IN E-GOVERNANCE SYSTEMS	Assoc. Prof. Dr. Asha Sharma
		2	OPTIMIZING TAX STRATEGIES THROUGH ADVANCED PRICING METHODS IN GLOBAL MARKETS	Linh Nguyen
		3	AN OPTIMIZATION APPROACH TO INDEX ARBITRAGE STRATEGIES	Zhang Lei, Liu Meng
		4	RISK-BASED SIMULATION FOR CONSTRUCTION BID PRICING	Ahmed Al-Mahmoud, Youssef Al-Rahman, Fatima Al-Zahrani
		5	INTEGRATING TECHNOLOGY INTO LANGUAGE TEACHING: STRATEGIES AND BENEFITS	Prof. Dr. Adebayo Akintola
		6	SUPPORTING RESEARCH STUDENTS THROUGH ENHANCED LEARNING PROGRAMS	Assis.Prof. Nguyen Thi Lan Anh, Dr. Tran Van Binh
		7	LANGUAGE PROFICIENCY AND EDUCATIONAL OUTCOMES IN ENGINEERING STUDENTS	Maria Isabel Santiago, Ramon De La Cruz, Carla Hernandez
		8	RELATIONSHIP BETWEEN STUDENT INVOLVEMENT AND INCIDENTAL VOCABULARY LEARNING IN MULTIMODAL CONTEXTS	Ali Reza Shamsi, Fatemeh Noorani

EUROPEAN CONFERENCES 7th INTERNATIONAL CONFERENCE ON HUMANITY AND SOCIAL SCIENCES March 1 - 3, 2025 ROME Meeting ID: 885 7151 8350 Passcode: 202224 1 Mart / March 1, 2025 / 11:30 – 13:30 Time zone in Turkey (GMT+3)				
Salon	Moderator		Bildiri No ve Başlığı / Paper ID and Title	Authors
HALL / SALON 6	Dr. Samuel K. Obafemi,	1	DEVELOPING TEACHING STRATEGIES THROUGH CONCEPT CARTOONS: A FRAMEWORK FOR PRE-SERVICE TEACHERS IN PAKISTAN	Aisha Javed, Sana Malik
		2	EFFECTIVENESS OF AN INTEGRATED LEARNING MODEL ON STUDENTS' COGNITIVE AND EMOTIONAL DEVELOPMENT	Dr. Samuel K. Obafemi, Chidi Eze
		3	OVERCOMING TRADITIONAL CONSTRAINTS: A STUDY ON EDUCATIONAL INNOVATION IN KENYA	Abdi Yusuf, Amina Hassan
		4	ENHANCING EDUCATIONAL ACCESS THROUGH QR CODE TECHNOLOGY IN EARLY CHILDHOOD EDUCATION	Lin Mei Wong, Hui Yang
		5	INTEGRATING TECHNOLOGY INTO LANGUAGE LEARNING: AN INTERDISCIPLINARY APPROACH	Wei Zhang, Hua Li
		6	SOCIAL HUBS AS FACILITATORS OF KINSHIP COMMUNICATION	Fatima Basseyy, Assoc. Prof. Ibrahim Okechukwu
		7		

EUROPEAN CONFERENCES 7th INTERNATIONAL CONFERENCE ON HUMANITY AND SOCIAL SCIENCES March 1 - 3, 2025 ROME Meeting ID: 885 7151 8350 Passcode: 202224 1 Mart / March 1, 2025 / 11:30 – 13:30 Time zone in Turkey (GMT+3)				
Salon	Moderator		Bildiri No ve Başlığı / Paper ID and Title	Authors
HALL / SALON 7	Assoc. Prof. Leonardo Conti	1	DEVELOPMENT OF A TAILORED FOOTWEAR MODEL FOR OPTIMAL COMFORT USING ARTIFICIAL NEURAL NETWORKS	Amira El Khateeb
		2	ECONOMIC IMPACT OF URBAN REGENERATION ON MIXED-USE DEVELOPMENTS IN THE UAE	Fatima Al Marzouqi
		3	POLITICAL ENGAGEMENT AND MEDIA EXPOSURE IN THE KUALA LUMPUR METROPOLITAN AREA	Dr. Nurul Afiqah
		4	URBAN TRANSFORMATIONS IN THE MEDITERRANEAN: A CASE STUDY OF TUNIS	Hanan Bouazizi
		5	STATISTICAL MODELING FOR URBAN ZONING IN SOUTHERN ITALY	Dr. Giovanni Esposito, Assoc. Prof. Leonardo Conti
		6	AGRICULTURAL EFFICIENCY IN BANGLADESH: AN EMPIRICAL ANALYSIS USING DEA	Farida Alam, Rahman Karim, Ayesha Hossain
		7	SUSTAINABILITY STRATEGIES IN SMALL-SCALE HOUSING ENTERPRISES IN INDONESIA	Dian Kusuma, Budi Santoso, Rini Handayani

EUROPEAN CONFERENCES 7th INTERNATIONAL CONFERENCE ON HUMANITY AND SOCIAL SCIENCES March 1 - 3, 2025 ROME Meeting ID: 885 7151 8350 Passcode: 202224 1 Mart / March 1, 2025 / 11:30 – 13:30 Time zone in Turkey (GMT+3)				
Salon	Moderator		Bildiri No ve Başlığı / Paper ID and Title	Authors
HALL / SALON 8	Dr. Sorin Petrescu	1	MOTIVATIONS FOR ADOPTING ISLAMIC BANKING IN MALAYSIA	Nur Adilah, Farhan Abdullah, Hidayah Shafiq
		2	DYNAMICS OF NEW ENTRANTS IN RUSSIA'S BANKING SECTOR	Andrei Ivanov, Natalia Smirnova
		3	URBAN BURIAL PRACTICES AND LAND MANAGEMENT IN JAKARTA	Siti Rahma, Ahmad Sofyan
		4	PHILOSOPHICAL EVOLUTION OF EMIL CIORAN IN THE EUROPEAN CONTEXT	Elena Popescu, Dr. Sorin Petrescu
		5	DYNAMICS OF SOCIO-SPATIAL STRATEGIC PLANNING IN MULTI-PARADIGM SOCIETIES	Amara Chawla, Devesh Rathi
		6	TECHNOLOGY ADOPTION AND SUPPLY CHAIN INNOVATION AMONG LOGISTICS PROVIDERS IN PENANG	Liang Wei Zhou, Chen Yuhang
		7	ORGANIZATIONAL AND HUMAN FACTORS IN SUPPLY CHAIN COLLABORATION: INSIGHTS FROM THE CASTING INDUSTRY	Eva Korhonen, Mika Vainio
		8	IMPACT OF WEBSITE CHARACTERISTICS ON INITIAL CONSUMER TRUST IN ONLINE RETAILING	Jiaqi Zhang, Meihua Liang

EUROPEAN CONFERENCES 7th INTERNATIONAL CONFERENCE ON HUMANITY AND SOCIAL SCIENCES March 1 - 3, 2025 ROME Meeting ID: 885 7151 8350 Passcode: 202224 1 Mart / March 1, 2025 / 11:30 – 13:30 Time zone in Turkey (GMT+3)				
Salon	Moderator		Bildiri No ve Başlığı / Paper ID and Title	Authors
HALL / SALON 9	Assoc. Prof. Dr. Bubpha Makesrithongkum	1	THE ROLE OF CREDIT IN AGRICULTURAL PRODUCTION EFFICIENCY IN RURAL COMMUNITIES	Fola Adebayo, Kemi Odunsi
		2	THE GLOBAL APPEAL OF FILM INDUSTRIES IN ASIA AND THEIR FACTORS FOR INTERNATIONAL SUCCESS	Amir Khan
		3	THE EVOLUTION OF TRADITIONAL CENTRAL ASIAN THEATRE AND ITS COMPARATIVE STUDY WITH EUROPEAN AND RUSSIAN PERFORMANCE ART	Assis. Prof. Dr. Rina Kuralbayeva
		4	THE CULTURAL AND POLITICAL ROLE OF BORIA PERFORMANCES IN MALAYSIAN SOCIETY	Ismail Ahmad
		5	THE IMPACT OF MEDIA EXPOSURE ON TEENAGER'S MEDIA LITERACY IN THAILAND	Suriya Chaiyaporn
		6	KNOWLEDGE MANAGEMENT AND POWER DISTANCE IN THE DIGITAL AGE OF CUSTOMER SERVICE	Jamil Raza, Dr. Nila Sharma
		7	THE IMPACT OF TRADITIONAL ART FORMS ON CULTURAL UNDERSTANDING AMONG ETHNIC COMMUNITIES	Zhamilya Boldykova, Assel Berdigulova

EUROPEAN CONFERENCES 7th INTERNATIONAL CONFERENCE ON HUMANITY AND SOCIAL SCIENCES March 1 - 3, 2025 ROME Meeting ID: 885 7151 8350 Passcode: 202224 1 Mart / March 1, 2025 / 11:30 – 13:30 Time zone in Turkey (GMT+3)				
Salon	Moderator		Bildiri No ve Başlığı / Paper ID and Title	Authors
HALL / SALON 10	Prof. Dr. Adriana Zúñiga Nordfjeld	1	THE IMPACT OF BIO-ECOLOGICAL FACTORS ON PREGNANT WOMEN'S RISK AWARENESS AND SUBSTANCE USE IN SOUTH AFRICA	Mutshinye Manguvhewa, Maria Florence, Mansoo Yu
		2	EXPLORING HUMAN BIAS IN QUALITY MANAGEMENT AND LEAN THEORIES WITHIN THE SHIPBUILDING INDUSTRY	Prof. Dr. Adriana Ávila Zúñiga Nordfjeld
		3	THE EFFECTIVENESS OF SPECIFIC MOBILITY EXERCISES IN IMPROVING PSYCHOMOTOR AND FUNCTIONAL ABILITIES IN INTELLECTUALLY DISABLED CHILDREN	Assist. Prof. J. Samuel Jesudoss
		4	THE IMPACT OF PERSONALITY TRAITS AND LONELINESS ON LIFE SATISFACTION: EXPLORING THE MEDIATING ROLE OF ONLINE FLOW EXPERIENCES	Nina Petrova, Oliver J. Kleiner, Lukas H. Meyer
		5	CAREER GUIDANCE FOR UNIVERSITY FRESHMEN: EXPLORING THE ROLE OF PERSONALITY AND ONLINE FLOW EXPERIENCES	Ming Liu, Jiawen Zhang, Zhiwen Chen
		6	UNDERSTANDING HATE SCHEMAS IN PRISONERS WITH ANTISOCIAL PERSONALITY DISORDER: A COMPARATIVE STUDY OF EMOTIONAL RESPONSES	Ahmed Ali, Nour H. Zakaria, Khaled M. Youssef
		7	MEDIA AND INFORMATION LITERACY FOR YOUTH IN SOUTHEAST ASIA: DEVELOPING CRITICAL THINKING IN THE DIGITAL AGE	Indah R. Pratama, Agus S. Wibowo, Rani D. Wijaya

EUROPEAN CONFERENCES 7th INTERNATIONAL CONFERENCE ON HEALTH, ENGINEERING AND APPLIED SCIENCES March 1 - 3, 2025 ROME Meeting ID: 885 7151 8350 Passcode: 202224 1 Mart / March 1, 2025 / 15:00 – 17:00 Time zone in Turkey (GMT+3)				
Salon	Moderator		Bildiri No ve Başlığı / Paper ID and Title	Authors
HALL / SALON 1	Doç. Dr. Sevda UZUN	1	THE ROLE OF LIFESTYLE-RELATED FACTORS, SELF-ESTEEM, AND SELF-RATED HEALTH ON PHYSICAL WELL-BEING AMONG COLLEGE STUDENTS: A CROSS-SECTIONAL STUDY	Vaiva Balciuniene
		2	BIPOLAR DISORDER AND SOCIAL RHYTHM THERAPY	Doç. Dr. Sevda UZUN
		3	EFFECTIVENESS OF DOG-ASSISTED THERAPIES IN DEMENTIA	Doç. Dr. Sevda UZUN
		4	INVESTIGATION OF SOD1 GENE FUNCTIONAL VARIANTS (rs2234694 and 50 bp-INS/DEL) IN BREAST AND GASTROINTESTINAL CANCER PATIENTS	Doç. Dr. Başak Günger Prof. Dr. Meral Günealdı Prof. Dr. Sacide Pehlivan
		5	MOLECULAR MECHANISMS OF PARTHANATOS AND ITS ROLE IN DISEASES	M.Sc. Yasemin Oyacı M.Sc. Sevde Hasanoglu Sayın Prof. Dr. Sacide Pehlivan
		6	DECARBONIZING HEALTHCARE: THE NEED FOR MORE SUSTAINABLE MEDICAL FACILITIES AND HOSPITALS	Dr. Ali Galip Ayvat Doç. Dr. Pinar Ayvat
		7	IMPROVING ORGAN DONATION SYSTEMS: BRIDGING THE GAP BETWEEN DEMAND AND SUPPLY	Dr. Ali Galip Ayvat Doç. Dr. Pinar Ayvat

EUROPEAN CONFERENCES 7th INTERNATIONAL CONFERENCE ON HUMANITY AND SOCIAL SCIENCES March 1 - 3, 2025 ROME Meeting ID: 885 7151 8350 Passcode: 202224 1 Mart / March 1, 2025 / 15:00 – 17:00 Time zone in Turkey (GMT+3)				
Salon	Moderator	Bildiri No ve Başlığı / Paper ID and Title	Authors	
HALL / SALON 2	Assoc. Prof. Dr. Nazile Abdullazade	1	THE ROLE OF BETTING REVENUES IN SPORTS FINANCING IN NORTHERN SCANDINAVIAN COUNTRIES	Yüksek Lisans Öğr., BURAKHAN ÖZMEN Yüksek Lisans Öğr., YAKUP CAN KURT Yüksek Lisans Öğr., SAMET ALİM
		2	ÖĞRETMENLERİN HASSAS TABAN TEORİSİNE İLİŞKİN GÖRÜŞLERİ	DOÇ. DR. AYŞEGÜL AYYILDIZ ASİL ÖĞRETMEN, ABDURRAHMAN ASİL
		3	ÖĞRETMENLERİN VERİ OKURYAZARLIĞI FARKINDALIKLARI	DOÇ. DR. AYŞEGÜL AYYILDIZ ASİL ÖĞRETMEN, ABDURRAHMAN ASİL
		4	TRANSLATOR OF PATRIOTİK IDEALS AHMED JAVAD	Prof. Babayev Yagub Maharram
		5	SINIF ÖĞRETMENLERİNİN ÖZERKLİK ALGILARI VE YAŞAM BOYU ÖĞRENME EĞİMLERİNİN İNCELENMESİ	Yasin KARABULUT Prof. Dr. Ayla YILDIZ
		6	USE OF DIFFERENT LESSON TYPES IN THE DEVELOPING ORAL SPEECH IN LITERATURE LESSONS	Assoc. Prof. Dr. Nazile Abdullazade
		7	DIYANET AFFAIRS PRESIDENCY BASICS OF QURAN COURSES FOR 4-6 AGE GROUP	Master's Degree Student, Emre KESKİN Prof. Dr. Saadettin ÖZDEMİR
		8	Ahıska Türklerinde Etnopedagoji Bağlamında Halk İnançları	Doç. Dr. Minara Aliyeva Çınar Melihcan Akgül
		9	Ortaokul 8. Sınıf Türkçe Ders Kitabında Yer Alan Metinler ve Metinlerdeki Etkinliklerin 2024 Ortaokul Türkçe Dersi Öğretim Programı Bağlamında Değerlendirilmesi	Melihcan Akgül Doç. Dr. Minara Aliyeva Çınar

EUROPEAN CONFERENCES 7th INTERNATIONAL CONFERENCE ON HEALTH, ENGINEERING AND APPLIED SCIENCES				
March 1 - 3, 2025				
ROME				
Meeting ID: 885 7151 8350 Passcode: 202224				
1 Mart / March 1, 2025 / 15:00 – 17:00 Time zone in Turkey (GMT+3)				
Salon	Moderator		Bildiri No ve Başlığı / Paper ID and Title	Authors
HALL / SALON 3	Dr. Öğr. Üyesi Seher ÇAKMAK	1	BUILDING FIRES: ASSESSMENT FROM A PUBLIC HEALTH PERSPECTIVE	Dr. Öğr. Üyesi Cihan ÖNEN
		2	TOXIC GAS EMISSIONS IN THERMAL SPRINGS AND POTENTIAL HEALTH RISKS	Dr. Öğr. Üyesi Cihan ÖNEN Doç.Dr. Şakir PARLAKYILDIZ
		3	THE EFFECT OF THE SIX-FOOD ELIMINATION DIET ON THE QUALITY OF LIFE IN INDIVIDUALS WITH CHRONIC CONSTIPATION	Res. Asst. Dr. Enes Bahadır KILIÇ
		4	THE EFFECTS OF THE KETOGENIC DIET ON ATTENTION DEFICIT HYPERACTIVITY DISORDER (ADHD): CURRENT FINDINGS AND POTENTIAL MECHANISMS	Res. Asst. Dr. Enes Bahadır KILIÇ
		5	RELATIONSHIP BETWEEN NUMBER OF MEALS, PHYSICAL ACTIVITY LEVEL AND SLEEP LEVELS OF ADULTS AND ANTHROPOMETRIC MEASUREMENTS	Uzm. Dyt. MERVE SAATÇI Arş. Gör. YASEMİN AÇAR Arş. Gör. Dr. GÜL EDA KILINÇ Doç. Dr. BİRSEN DEMİREL
		6	THE EFFECT OF ADULT INDIVIDUALS' FEAR LEVEL ON DIET QUALITY AND EMOTIONAL EATING BEHAVIORS	Uzm. Dyt. ASLIHAN TURHAN Arş. Gör. Dr. GÜL EDA KILINÇ Arş. Gör. YASEMİN AÇAR Doç. Dr. BİRSEN DEMİREL
		7	HEMŞİRELERDE TEKNOSTRES VE BİREYSEL İŞ PERFORMANSI	Dr. Öğr. Üyesi Seher ÇAKMAK

EUROPEAN CONFERENCES 7th INTERNATIONAL CONFERENCE ON HEALTH, ENGINEERING AND APPLIED SCIENCES				
March 1 - 3, 2025				
ROME				
Meeting ID: 885 7151 8350 Passcode: 202224				
1 Mart / March 1, 2025 / 15:00 – 17:00 Time zone in Turkey (GMT+3)				
Salon	Moderator		Bildiri No ve Başlığı / Paper ID and Title	Authors
HALL / SALON 4	Doç. Dr. Okan SEZER	1	COMPONENTS OF PHYTOTHERAPEUTIC PLANTS USED AS ANTIMICROBIAL AGENTS	RPh. Feyza Gul CEYLAN Assoc. Prof. Tuba UNVER
		2	RECOMBINANT PRODUCTION OF SINGLE-CHAIN VARIABLE FRAGMENT ANTIMICROBIAL PEPTIDE (SCFVAMP) FUSION PROTEIN FOR TARGETED CANCER THERAPY	M.Sc. SÜMEYYE ELİF ÖZTÜRK Assoc. Prof. Dr. EMEL ORDU
		3	CRYPHONECTRIA PARASİTİCA ALKOL OKSİDAZ ENZİMİNİN HETEROLOG EKSPRESYONU VE KARAKTERİZASYONU	Yüksek Lisans Öğrencisi, Hüseyin Çelik Dr. Öğretim Üyesi , Günseli Kurt Gür Doç.Dr. Emel Ordu
		4	Alglerin İhtiva Ettiği Biyoaktif Bileşenler ve Sağlık Alanındaki Terapötik Potansiyeli	Dr. GÖKÇE KENDİRLİOĞLU ŞİMŞEK
		5	Haematococcus pluvialis Mikroalg Türünün Yeşil ve Kırmızı Fazlarda Karanlık Ortam Stresi Altında Gelişim, Astaksantin ve Protein Miktarlarındaki Değişimlerin İncelenmesi	Dr. GÖKÇE KENDİRLİOĞLU ŞİMŞEK
		6	DETERMINATION OF POLLEN MORPHOLOGY IN <i>Sorbus aucuparia</i> Poir. (Rosaceae) USING THE ERDTMAN METHOD	Prof. Dr. İsmühan POTOĞLU ERKARA Doç. Dr. Okan SEZER
		7	DETERMINATION OF POLLEN MORPHOLOGY IN <i>Genista tinctoria</i> L. (Fabaceae) USING THE ERDTMAN METHOD	Doç. Dr. Okan SEZER Prof. Dr. İsmühan POTOĞLU ERKARA
		8	INVESTIGATIONS OF POLLEN MORPHOLOGY IN <i>Diospyros lotus</i> L. (Ebenaceae) TAXON GROWING IN ESKİŞEHİR USING SCANNING ELECTRON MICROSCOPY (SEM) METHOD	Doç. Dr. Okan SEZER Prof. Dr. İsmühan POTOĞLU ERKARA
		9	INVESTIGATIONS OF POLLEN MORPHOLOGY IN <i>Callistemon citrinus</i> (Curtis) Dum. Cours. (Myrtaceae) TAXON GROWING IN ESKİŞEHİR USING WODEHOUSE AND SCANNING ELECTRON MICROSCOPE (SEM) METHOD	Prof. Dr. İsmühan POTOĞLU ERKARA Doç. Dr. Okan SEZER

EUROPEAN CONFERENCES 7th INTERNATIONAL CONFERENCE ON HEALTH, ENGINEERING AND APPLIED SCIENCES				
March 1 - 3, 2025				
ROME				
Meeting ID: 885 7151 8350 Passcode: 202224				
1 Mart / March 1, 2025 / 15:00 – 17:00 Time zone in Turkey (GMT+3)				
Salon	Moderator		Bildiri No ve Başlığı / Paper ID and Title	Authors
HALL / SALON 5	Prof. Dr. Nebi BİLİR	1	CALIPSO AEROSOL OBSERVATIONS OVER ALBANIA AND THE ADRIATIC SEA	Gladiola Malollari Seit Shallari
		2	VARIATIONS IN SOME GROWTH CHARACTERISTICS IN A SEED COLLECTION AREA OF TAURUS CEDAR	Prof. Dr. Nebi BİLİR
		3	GROWTH IN PLANTATIONS OF TAURUS CEDAR (CEDRUS LIBANI)	Prof. Dr. Nebi BİLİR
		4	EGG SUBSTITUTES USED IN VEGAN FOODS	Yağmur ÖZCAN Prof. Dr. Yeşim ELMACI
		5	AN OVERVIEW OF VALUE-ADDED PROCESSED SEAFOOD IN TURKISH MARKETS FOR CONSUMPTION	Berna KILINÇ İrem KILINÇ
		6	INNOVATION IN SEAFOOD INDUSTRY: THE ROLE OF EMERGING TECHNOLOGIES IN PROCESSING	İrem KILINÇ Berna KILINÇ
		7	A STUDY ON MILK AND DAIRY PRODUCTS CONSUMPTION HABITS OF BALIKESİR UNIVERSITY FACULTY OF VETERINARY MEDICINE STUDENTS	Res. Assist. Dr. Pelin DEMİR Sevda YAĞIZ Assoc. Prof. Yasin BAYKALIR

EUROPEAN CONFERENCES 7th INTERNATIONAL CONFERENCE ON HEALTH, ENGINEERING AND APPLIED SCIENCES				
March 1 - 3, 2025				
ROME				
Meeting ID: 885 7151 8350 Passcode: 202224				
1 Mart / March 1, 2025 / 15:00 – 17:00 Time zone in Turkey (GMT+3)				
Salon	Moderator		Bildiri No ve Başlığı / Paper ID and Title	Authors
HALL / SALON 6	Dr. Öğr. Üyesi BURCU DEDEOĞLU	1	SMART POLYMERS: CURRENT APPLICATIONS, CURRENT DEVELOPMENTS AND FUTURE PERSPECTIVES	Nuri BOZKURT Assoc. Prof. Dr. Şeyda TAŞAR Prof. Dr. Gülbeyi DURSUN
		2	COMPUTATIONAL INVESTIGATION OF THE REDUCTION-ACTIVATED PT(IV) PRODRUGS WITH DIAMINE LIGANDS	Dr. Öğr. Üyesi BURCU DEDEOĞLU
		3	TEKSTİLDE KULLANILAN BİYOPOLİMERLER	Nejla ÇEVEN Safiye Berfin DEMİRCAN Prof. Dr. Erhan KENAN ÇEVEN Doç.Dr. Gizem KARAKAN GÜNAYDIN
		4	Synthesis of Propargyl-Functional Monomers for Thiol-Yne Clickable Crosslinked Hydrophilic Polymers	Dr. Tugce Nihal Gevrek
		5	A STUDY OF GAMMA-RAY MASS ATTENUATION COEFFICIENTS OF PVC-BASED POLYMER BLENDS IN XCOM AND GAMOS SIMULATION	Res. Asst. UMUTCAN ŞAHİN Assoc. Prof. Dr. BUKET CANBAZ ÖZTÜRK

EUROPEAN CONFERENCES 7th INTERNATIONAL CONFERENCE ON HEALTH, ENGINEERING AND APPLIED SCIENCES				
March 1 - 3, 2025				
ROME				
Meeting ID: 885 7151 8350 Passcode: 202224				
1 Mart / March 1, 2025 / 15:00 – 17:00 Time zone in Turkey (GMT+3)				
Salon	Moderator		Bildiri No ve Başlığı / Paper ID and Title	Authors
HALL / SALON 7	Doç.Dr. ELİF ÇAĞDA KANDEMİR	1	DİKEY BAHÇE TASARIMI ÜZERİNE NİCEL BİR İNCELEME	Prof. Dr., Tuğba KİPER Gizem Senanur GÖZLER
		2	TEKİRDAĞ İLİ VE ERGENE İLÇESİ İKLİM PARAMETRELERİNİN (SICAKLIK, NİSBİ NEM VE YAĞIŞ) KARŞILAŞTIRMALI OLARAK DEĞERLENDİRİLMESİ	Gizem Senanur GÖZLER, Prof. Dr., Tuğba KİPER
		3	COMPARISON OF SOME MECHANICAL PROPERTIES OF ROCK TYPES IN AGGREGATE SELECTION FOR CONCRETE	Dr. Öğr. Üyesi, Tekin YILMAZ Dr. Öğr. Üyesi, Ercüment KOÇ Prof. Dr., Ali Osman YILMAZ
		4	İNSANSIZ HAVA ARACI VE YERSEL ÖLÇÜM TEKNİKLERİ KULLANILARAK DEPREM SONRASI DEFORMASYON ANALİZİ: ADIYAMAN İLİ KAHTA İLÇESİ ERİKDERE MAHALLESİ UYGULAMASI	HASAN ÖZTÜRK AYDAN YAMAN
		5	THE ROLE OF SEISMIC MITIGATION SYSTEMS DURING EARTHQUAKES	Doç.Dr. ELİF ÇAĞDA KANDEMİR
		6	SPECTRAL ANALYSIS OF EARTHQUAKES BASED ON DIFFERENT EPICENTRAL DISTANCES	Doç.Dr. ELİF ÇAĞDA KANDEMİR

EUROPEAN CONFERENCES 7th INTERNATIONAL CONFERENCE ON HEALTH, ENGINEERING AND APPLIED SCIENCES				
March 1 - 3, 2025				
ROME				
Meeting ID: 885 7151 8350 Passcode: 202224				
1 Mart / March 1, 2025 / 15:00 – 17:00 Time zone in Turkey (GMT+3)				
Salon	Moderator		Bildiri No ve Başlığı / Paper ID and Title	Authors
HALL / SALON 8	Res. Asst. Bilal Talha AYVAZ	1	New structures about t-norms and t-conorms on bounded lattices	YL Öğrencisi, Ayşe OKTAN Doç. Dr. Naime DEMİRTAŞ
		2	PERFORMANCE EVALUATION OF CURRENT METAHEURISTIC ALGORITHMS FOR DIFFERENT BENCHMARK FUNCTIONS	İSMAİL ÖNER Dr.Öğr.Üyesi, FEYZA ALTUNBEY ÖZBAY Dr.Öğr.Üyesi, ERDAL ÖZBAY
		3	AN INVERSE L-SHAPED MONOPOLE ANTENNA FOR SUB 6 GHZ 5G APPLICATIONS	KAYHAN ÇELİK
		4	ENHANCING LUNG CANCER CLASSIFICATION ON IMBALANCED DATA: A HYBRID APPROACH WITH SMOTE AND FEATURE ENGINEERING	Res. Asst. Bilal Talha AYVAZ Prof. Dr. Ayten ATASOY

EUROPEAN CONFERENCES 7th INTERNATIONAL CONFERENCE ON HEALTH, ENGINEERING AND APPLIED SCIENCES				
March 1 - 3, 2025				
ROME				
Meeting ID: 885 7151 8350 Passcode: 202224				
1 Mart / March 1, 2025 / 15:30 – 17:30 Time zone in Turkey (GMT+3)				
Salon	Moderator		Bildiri No ve Başlığı / Paper ID and Title	Authors
HALL / SALON 1	Sofia Petrovic	1	EXPERIMENTAL ANALYSIS OF FIRE-RESISTANCE IN ECO-FRIENDLY CORRUGATED SANDWICH PANELS	Dr. Haruto Tanaka, Dr. Amina Sayeed
		2	IMPACT OF PHYSICAL TRAINING PROGRAMS ON BONE DIMENSIONS IN FEMALE UNIVERSITY STUDENTS	Aisha Rahman, Imran Yousaf
		3	INTERPLAY BETWEEN EXERCISE AND DIET ON NEUROCOGNITIVE FUNCTIONS	Sofia Ibrahim, Kareem Hassan
		4	SPORTS AS A CATALYST FOR COMMUNITY HEALTH IMPROVEMENT	Dr. Tobias Richter, Lena Fischer
		5	IMPROVING SWIMMING PEDAGOGY THROUGH SEQUENTIAL TEACHING MODELS	Maria Fernandez, Luis Oliveira
		6	RELATIONSHIP BETWEEN ATHLETE SATISFACTION AND TEAM DYNAMICS	Renata Kovacs, Balázs Tóth
		7	EFFECTS OF RESISTANCE TRAINING ON GROWTH PARAMETERS IN EUROPEAN MALE TEENS	Sofia Petrovic
		7	CAPACITY ANALYSIS IN DYNAMIC MIMO SYSTEMS WITH SPATIAL MULTIPLEXING	Xiaoyu Li, Dr. Zhiqiang Zhang
		8		

EUROPEAN CONFERENCES 7th INTERNATIONAL CONFERENCE ON HEALTH, ENGINEERING AND APPLIED SCIENCES March 1 - 3, 2025 ROME Meeting ID: 885 7151 8350 Passcode: 202224 1 Mart / March 1, 2025 / 15:30 – 17:30 Time zone in Turkey (GMT+3)				
Salon	Moderator		Bildiri No ve Başlığı / Paper ID and Title	Authors
HALL / SALON 2	Prof. Dr. Hassan Rashid	1	ERGONOMIC ENHANCEMENTS FOR OPTIMIZED CYCLING PERFORMANCE IN NON-PROFESSIONAL ATHLETES	Haruto Tanaka, Lin Yu, Li Wei
		2	THE ROLE OF DYNAMIC MOTOR ACTIVITIES IN PRESCHOOLERS' HOLISTIC DEVELOPMENT	Fatoumata Diop, Ibrahim Keita
		3	THE EFFECT OF CONSTRAINTS ON SOCCER PERFORMANCE: A STUDY OF NCAA DIVISION II ATHLETES	Pedro Silva, Grace Chukwuma
		4	IMPACT OF COLLEGE ATHLETIC SUCCESS ON FUNDING AND STUDENT OUTCOMES	Prof. Dr. Hassan Rashid, Dr. Amira El-Masri
		5	BIOMECHANICAL IMPACT OF MEDIAL CUNEIFORM ABNORMALITIES ON GAIT DYNAMICS	Asmaa Khalid, Omar Al-Farouq, Layla Hassan
		6	MACHINE LEARNING-BASED STRATEGIES FOR SOCCER PLAYER INJURY PREVENTION	Dr. Leonardo Oliveira, Dr. Sofia Martinez
		7	QUANTITATIVE ASSESSMENT OF NFL OFFENSIVE LINEMAN PERFORMANCE	Youssef Abdalla, Ahmed Idris, Fatima Elhadi
		8		

EUROPEAN CONFERENCES 7th INTERNATIONAL CONFERENCE ON HEALTH, ENGINEERING AND APPLIED SCIENCES				
March 1 - 3, 2025				
ROME				
Meeting ID: 885 7151 8350 Passcode: 202224				
1 Mart / March 1, 2025 / 15:30 – 17:30 Time zone in Turkey (GMT+3)				
Salon	Moderator		Bildiri No ve Başlığı / Paper ID and Title	Authors
HALL / SALON 3	Dr. Thandiwe Nkosi	1	EXPLORING EXERCISE MOTIVATION AMONG HEALTH STUDENTS IN GHANA	Dr. Ama Opoku, Kojo Mensah
		2	LEISURE ACTIVITIES AND WELL-BEING IN NURSING STUDENTS: A CROSS-CULTURAL PERSPECTIVE	Dr. Pedro Lima, Maria Fernanda Ribeiro
		3	NURSING STUDENTS' EXPERIENCES IN MATERNAL HEALTH PRACTICE	Dr. Thandiwe Nkosi, Siphohle Mahlangu
		4	ENHANCING CRITICAL THINKING IN NURSING EDUCATION THROUGH STRATEGIC CURRICULUM DESIGN	Ana de Sousa Hassan Youssouf
		5	RELAXATION STRATEGIES TO REDUCE ANXIETY AMONG NURSING STUDENTS IN CLINICAL SETTINGS	Kwame Mensah
		6	IDENTIFYING LEGIONELLA CONTAMINATION IN WATER SYSTEMS: A PCR-BASED STUDY IN TROPICAL REGIONS	Ahmed Yusuf Mei Xiu
		7	DEVELOPING LEADERSHIP SKILLS IN NURSING STUDENTS THROUGH PARTICIPATORY TRAINING PROGRAMS	Maria Gomes, Nhlanhla Sithole, Noriko Saito
		8	ASSESSING DIGITAL COMPETENCIES AMONG NURSING STUDENTS IN A GLOBALIZED ERA	Fatima Abubakar, Wei Ling Chen

EUROPEAN CONFERENCES 7th INTERNATIONAL CONFERENCE ON HEALTH, ENGINEERING AND APPLIED SCIENCES March 1 - 3, 2025 ROME Meeting ID: 885 7151 8350 Passcode: 202224 1 Mart / March 1, 2025 / 15:30 – 17:30 Time zone in Turkey (GMT+3)				
Salon	Moderator		Bildiri No ve Başlığı / Paper ID and Title	Authors
HALL / SALON 4	Adeola Ogunleye	1	PROMOTING CRITICAL THINKING IN NURSING EDUCATION THROUGH INNOVATIVE PEDAGOGY	João Pereira, Emily Ncube
		2	CULTURAL INFLUENCES ON PATIENT PAIN MANAGEMENT IN MULTINATIONAL HEALTHCARE SETTINGS	Adeola Ogunleye , Katarina Schmidt
		3	ENHANCING MEDICATION ADMINISTRATION SKILLS THROUGH VIRTUAL SIMULATION IN NURSING EDUCATION	Binta Jallow, Li Wei
		4	PROMOTING CRITICAL THINKING SKILLS IN NURSING STUDENTS THROUGH AN INNOVATIVE PEDAGOGICAL FRAMEWORK	Clara Otieno, Arif Rahman,
		5	RELAXATION TRAINING AND ITS ROLE IN REDUCING ANXIETY AMONG CLINICAL NURSING STUDENTS	Fatima Jameel,
		6	MONITORING LEGIONELLA CONTAMINATION IN MEDICAL FACILITIES USING ADVANCED PCR METHODS	Eunmi Park Yusuf Abdi,

EUROPEAN CONFERENCES 7th INTERNATIONAL CONFERENCE ON HEALTH, ENGINEERING AND APPLIED SCIENCES				
March 1 - 3, 2025				
ROME				
Meeting ID: 885 7151 8350 Passcode: 202224				
1 Mart / March 1, 2025 / 15:30 – 17:30 Time zone in Turkey (GMT+3)				
Salon	Moderator		Bildiri No ve Başlığı / Paper ID and Title	Authors
HALL / SALON 5	Isabella Ferreira	1	TEMPERATURE OPTIMIZATION FOR COLD-WATER IMMERSION RECOVERY IN SWIMMERS	Isabella Ferreira Lin Zhang
		2	DESIGNING INTERACTIVE MODULES FOR PERIOPERATIVE NURSING EDUCATION: A PEDAGOGICAL APPROACH	Jin Ho Park, Fatima Adeyemi
		3	IMPLEMENTING IRT MODELS TO ENHANCE ASSESSMENT ACCURACY IN NURSING EDUCATION	Tariq Hussein, Sun-Young Kim
		4	EXPLORING THE CHALLENGES AND SUPPORT ROLES OF CLINICAL PRECEPTORS IN NURSING EDUCATION	Nyasha Mugabe, Ahmed Benkacem
		5	INTEGRATING NUTRITIONAL INTERVENTIONS INTO CARE PLANS FOR PEDIATRIC CANCER PATIENTS	Ying Hua Zhang, Carolina Borges
		6	IMPACT OF HEALTH PROMOTION INTERVENTIONS ON FEMALE INMATES IN VIETNAMESE CORRECTIONAL FACILITIES	Linh Tran, Sofia Almeida
		7	FOSTERING EFFECTIVE NURSE LEADERSHIP IN CHALLENGING HEALTHCARE CONTEXTS	Hassan Karim, Thandiwe Ndlovu
		8	RESILIENCE AND COPING MECHANISMS AMONG HEMODIALYSIS PATIENTS IN RURAL COMMUNITIES	Maria Beatriz Gomes, Diego A. Pereira, Thandiwe Khumalo
		9	PHYSIOLOGICAL PROFILES OF TOP ETHIOPIAN DISTANCE RUNNERS: A COMPARATIVE STUDY	Ibrahim Buba,

EUROPEAN CONFERENCES 7th INTERNATIONAL CONFERENCE ON HEALTH, ENGINEERING AND APPLIED SCIENCES				
March 1 - 3, 2025				
ROME				
Meeting ID: 885 7151 8350 Passcode: 202224				
1 Mart / March 1, 2025 / 15:30 – 17:30 Time zone in Turkey (GMT+3)				
Salon	Moderator		Bildiri No ve Başlığı / Paper ID and Title	Authors
HALL / SALON 6	Dr. Mariana López	1	STANDARDIZING NURSING PROTOCOLS FOR PEDIATRIC ORAL CARE IN MALAWI	Dr. Chisomo Banda, Dr. Mercy Nyirenda
		2	HIGH-FIDELITY SIMULATION AS A TOOL FOR INTERPROFESSIONAL EDUCATION IN SOUTH AFRICA	E. Sithole, T. Nkosi, M. Mkhize, L. Dlamini, J. Phakathi
		3	YOGA AS A THERAPEUTIC INTERVENTION FOR CHILDREN WITH CANCER IN GHANA	Assist. Prof. Dr. Nana Akua Mensah
		4	PSYCHOSOCIAL FACTORS INFLUENCING SOCIAL DYSFUNCTION IN SCHIZOPHRENIA PATIENTS IN MEXICO	Dr. Mariana López, Dr. Juan García, Dr. Karla Sánchez
		5	COMPARATIVE STUDY OF CARDIO-RESPIRATORY EFFICIENCY AMONG SWIMMERS AND SPRIENTERS	John Mwangi, Zhang Wei
		6	THE CHALLENGE OF MANAGING INTRAMURAL SPORTS IN SECONDARY SCHOOLS: A CASE STUDY FROM LAGOS, NIGERIA	Abdul Malik Adeyemi, Chijioke Okwara
		7	IMPACT OF NUTRITIONAL INTAKE ON MUSCLE DEVELOPMENT IN RESISTANCE TRAINING: A FOCUS ON PROTEINS AND CARBOHYDRATES	Nguyen Thi Lan, Ahmad Kamal
		8	AERODYNAMIC INTERACTIONS IN TEAM PURSUIT SPEED SKATING: INSIGHT FROM WIND TUNNEL TESTING	Lars Svensson, Hana Nguyen

EUROPEAN CONFERENCES 7th INTERNATIONAL CONFERENCE ON HEALTH, ENGINEERING AND APPLIED SCIENCES				
March 1 - 3, 2025				
ROME				
Meeting ID: 885 7151 8350 Passcode: 202224				
1 Mart / March 1, 2025 / 15:30 – 17:30 Time zone in Turkey (GMT+3)				
Salon	Moderator		Bildiri No ve Başlığı / Paper ID and Title	Authors
HALL / SALON 7	Assoc. Prof. Dr. Carlos Silva	1	OPTIMIZING PERFORMANCE IN JUDO FOR VISUALLY IMPAIRED ATHLETES: AN AHP APPROACH	Assoc. Prof. Dr. Carlos Silva, Dr. Marta Lopez
		2	PHYSICAL EXERCISE AND ITS IMPACT ON CHEMERIN AND MYOSTATIN LEVELS IN ATHLETES	Lara Gomez
		3	IMPROVEMENTS IN PERFORMANCE MODELS OF COMPRESSORS UNDER VARIED OPERATING CONDITIONS	Dr. Tomoya Ishida, Prof. Samuel M. Anwar
		4	NUMERICAL METHODS IN THE STUDY OF TEMPOROMANDIBULAR DISORDERS: APPLICATIONS AND ADVANCEMENTS	Amina Youssef, Hiroshi Tanaka
		5	OPTIMIZING VOLATILITY FORECASTING WITH NORMALIZED DATA IN LONG-MEMORY MODELS	Paolo Bianchi, Jin Wei, Alhaji S. Sambo
		6	IMPROVING LOUDSPEAKER ACOUSTIC PERFORMANCE WITH AIR VISCOSITY OPTIMIZATION	Dr. Olga Krasnova, Paulo Silva, Daniela G. Ramos
		7	GEOMETRIC PROPERTIES OF LP-SASAKIAN MANIFOLDS WITH CONSTANT COEFFICIENTS	Lamine F. Diallo, Petra M. Schuster
		8	A NOVEL NUMERICAL APPROACH TO REACTION-DIFFUSION SYSTEMS ON CURVED SURFACES	Dr. Harith Kamara, Dr. Lina H. Zhen, Dr. John W. Barrow

EUROPEAN CONFERENCES 7th INTERNATIONAL CONFERENCE ON HEALTH, ENGINEERING AND APPLIED SCIENCES				
March 1 - 3, 2025				
ROME				
Meeting ID: 885 7151 8350 Passcode: 202224				
1 Mart / March 1, 2025 / 15:30 – 17:30 Time zone in Turkey (GMT+3)				
Salon	Moderator		Bildiri No ve Başlığı / Paper ID and Title	Authors
HALL / SALON 8	Dr. Amina Osei	1	RELIABILITY ASSESSMENT OF DATA CENTERS USING LRU ALGORITHM AT EAST AFRICAN UNIVERSITY	A. M. Hassan, Nadia Faye, Kofi Mensah
		2	INTEGRATING PROGRAMMING WITH GEOMETRIC CONCEPTS FOR IMPROVED LEARNING OUTCOMES	Maya L. Tanaka, Emmanuel Akinola
		3	AN ADVANCED APPROACH FOR MODELING DEFORMABLE ELASTIC MEMBRANES IN FLUID INTERACTIONS	Lina Oliveira, Haruto Tanaka, Anwar Ahsan
		4	ANALYTICAL METHODS FOR COROTATIONAL MAXWELL FLUIDS IN MANUFACTURING PROCESSES	Li Wei Zhang, Olufemi Adewale,
		5	MODELING STOCHASTIC PROCESSES IN POPULATION DYNAMICS WITH CATASTROPHIC EVENTS	Dr. Leila Martins, Dr. Huan Zhao, Dr. Amina Osei
		6	OPTIMAL DESIGN FOR BLOCKED EXPERIMENTAL STUDIES: A STATISTICAL APPROACH	Lian Chen, Fatima Ahmed
		7	NUMERICAL SOLUTIONS TO DIFFUSION AND CAHN-HILLIARD EQUATIONS ON EVOLVING SPHERICAL GEOMETRIES	Li Xianjun, Maria Orellana
		8	STABILITY ANALYSIS IN AN EXTENDED ENDOCRINE FEEDBACK SYSTEM MODEL	Dr. Alejandro Silva, Dr. Mei Ling Tan

EUROPEAN CONFERENCES 7th INTERNATIONAL CONFERENCE ON HEALTH, ENGINEERING AND APPLIED SCIENCES				
March 1 - 3, 2025				
ROME				
Meeting ID: 885 7151 8350 Passcode: 202224				
1 Mart / March 1, 2025 / 15:30 – 17:30 Time zone in Turkey (GMT+3)				
Salon	Moderator		Bildiri No ve Başlığı / Paper ID and Title	Authors
HALL / SALON 9	Assoc. Prof. Dr. Adrián López	1	DEVELOPMENT OF CLOUD-BASED BIM SOFTWARE FOR CONSTRUCTION MANAGEMENT	Hyunsoo Park, Dr. Jinwoo Lee
		2	APPLICATIONS OF CARBON FIBERS IN INDUSTRIAL COMPOSITES	Ali Rezaei, Ali Farhadi
		3	ANALYSIS OF SAFETY RISKS IN CONSTRUCTION SITES AND THE PRIORITY OF IMPROVEMENT MEASURES FROM MULTIPLE PERSPECTIVES	Jiang Wei, Cheng Yu, Hua Wang
		4	STABILITY ASSESSMENT OF STEEL THIN-WALLED BEAMS UNDER LATERAL RESTRAINTS AND THEIR BUCKLING BEHAVIOR	Jan Novak, Martin Kováč, Tomáš Vacek
		5	MULTI-OBJECTIVE OPTIMIZATION OF DISTRIBUTION SYSTEMS WITH DISTRIBUTED GENERATION USING PARTICLE SWARM OPTIMIZATION (PSO)	Farhan Alavi, Shahram Rezaei
		6	DESIGN AND CONTROL OF A HIGH FREQUENCY AC CONVERSION CIRCUIT FOR INDUCTION HEATING APPLICATIONS	Ahmed Mohamed, Tarek Soliman
		7	IMPROVED MAXIMUM POWER POINT TRACKING ALGORITHM FOR PHOTOVOLTAIC SYSTEMS	Carlos Jiménez, Assoc. Prof. Dr. Adrián López
		8	OPTIMAL IMPULSE RESPONSE SHORTENING IN DISCRETE MULTITONE TRANSCIEVERS USING CONVEX OPTIMIZATION	Sami Ahmed, Assis. Prof. Dr. Ali Nasser
		9	INHIBITION KINETIC DETERMINATION OF TRACE AMOUNTS OF RUTHENIUM(III) BY THE SPECTROPHOTOMETRIC METHOD WITH RHODAMINE B IN MICELLAR MEDIUM	Assoc. Prof . Dr. Mohsen Keyvanfard

EUROPEAN CONFERENCES 7th INTERNATIONAL CONFERENCE ON HEALTH, ENGINEERING AND APPLIED SCIENCES March 1 - 3, 2025 ROME Meeting ID: 885 7151 8350 Passcode: 202224 1 Mart / March 1, 2025 / 15:30 – 17:30 Time zone in Turkey (GMT+3)				
Salon	Moderator		Bildiri No ve Başlığı / Paper ID and Title	Authors
HALL / SALON 10	Dr. Gesine Hellwig	1	BREAST SKIN-LINE ESTIMATION AND BREAST SEGMENTATION IN MAMMOGRAMS USING FAST-MARCHING METHOD	Phd Student Roshan Dharshana Yapa, Assis. Prof. Dr. Koichi Harada
		2	ENHANCEMENT OF SCATTERER DENSITY IN EDGE AND APPLICATION OF COHERENCE-ENHANCING NONLINEAR ANISOTROPIC DIFFUSION FOR REDUCING MEDICAL ULTRASOUND SPECKLE.	Ahmed Badawi, J. Michael Johnson, Mohamed Mahfouz
		3	T-WAVE DETECTION BASED ON ADJUSTED WAVELET TRANSFORM MODULUS MAXIMA.	Samar Krimi, Kaïs Ouni, Noureddine Ellouze
		4	HYBRID ASSOCIATION CONTROL SCHEME FOR OPTIMIZING PERFORMANCE IN WIRELESS NETWORKS	Sung-Mo Kim, Hyeon-Jeong Park
		5	PROBABILISTIC BROADCASTING IN WIRELESS NETWORKS USING PERCOLATION THEORY	Li Wei, Zhang Xin
		6		

EUROPEAN CONFERENCES 7th INTERNATIONAL CONFERENCE ON HEALTH, ENGINEERING AND APPLIED SCIENCES				
March 1 - 3, 2025				
ROME				
YÜZYÜZE				
Meeting ID: 885 7151 8350 Passcode: 202224				
1 Mart / March 1, 2025 / 17:00 – 19:00 Time zone in Turkey (GMT+3)				
Salon	Moderator		Bildiri No ve Başlığı / Paper ID and Title	Authors
HALL / SALON 1	Dr. Gesine Hellwig	1	PİSTON-PERVANE TAHRİKLİ TİHA'LARDA DÜŞEY KUYRUK ALT VETER UZUNLUĞUNUN OTONOM SİSTEM KONTROL MALİYETİNE ETKİLERİ	Doktora Adayı Barlas ÖZGÜR Doç. Dr. Fırat ŞAL Dr. Öğr. Üyesi Oğuz KÖSE Prof. Dr. Tuğrul OKTAY
		2	MARJİNAL ŞEKİL DEĞİŞTİREBİLEN VTOL İHA SİSTEMİNİN MODELLENMESİ VE OTOPILOT SİSTEMİNİN TASARIMI	Doktora Adayı Barlas ÖZGÜR Doç. Dr. Fırat ŞAL Dr. Öğretim Üyesi, ENES ÖZEN Prof. Dr. Tuğrul OKTAY
		3	THE EFFECTIVENESS AND FUTURE OF ARTIFICIAL INTELLIGENCE APPLICATIONS IN PRODUCTION MANAGEMENT	Dr. Gültekin Gürçay
		4	OPTIMIZATION OF COPPER ELECTROFORMING: AN STUDY ON THE INFLUENCE OF ELECTROFORMING TIME	Dr. Amaneh Manafidizaji
		5	INTEGRATING CERAMIC MATERIALS IN INTERIOR DESIGN: ENHANCING AESTHETIC APPEAL AND ACOUSTIC PERFORMANCE	Khorram Manafidizaji

EUROPEAN CONFERENCES 7th INTERNATIONAL CONFERENCE ON HUMANITY AND SOCIAL SCIENCES
EUROPEAN CONFERENCES 7th INTERNATIONAL CONFERENCE ON HEALTH, ENGINEERING AND APPLIED
SCIENCES
ExART 6TH INTERNATIONAL GROUP EXHIBITION
March 1 - 3, 2025
ROME

Contents

WEB MADENCİLİĞİ İLE PAZARLAMA VE PAZAR ARAŞTIRMASINDA KULLANILAN TEKNOLOJİLER VE ZORLUKLARA DAİR FİRMA DENEYİMLERİ	1
2019-2024 YILLARI ARASINDA TÜRKİYE'DE ELEŞTİREL DÜŞÜNMEYLE İLGİLİ YAPILAN TEZLERİN İNCELENMESİ	14
TÜRKİYE-HİNDİSTAN İLKOKUL DERS KİTAPLARININ İÇERİK YÖNÜNDEN KARŞILAŞTIRILMASI	35
2018-2024 YILLARI ARASINDA YAPILAN LİSEYE GEÇİŞ SINAVI (LGS) MATEMATİK SORULARININ MATEMATİKSEL DÜŞÜNME BİLEŞENLERİ AÇISINDAN İNCELENMESİ	47
DETERMINING THE VIEWS OF SCIENCE TEACHERS ON THE CONDUCTING JOINT WRITTEN EXAMS IN SCIENCE CLASSES	62
INVESTIGATING THE EFFECT OF COMMON KNOWLEDGE CONSTRUCTION MODEL IN TEACHING ELECTRICAL ENERGY UNIT: ACADEMIC SUCCESS	76
ESNEK ÇALIŞMA MODELLERİ VE İŞ GÜVENCESİ	87
YENİ BİR ÜRETİM KONSEPTİ: HER YERDE İMALAT	101
YAPAY ZEKÂ, YENİLİK VE PAZARLAMA KONULARININ BİBLİYOMETRİK ANALİZ İLE İNCELENMESİ	103
DİJİTAL PAZARLAMADA YENİ TRENDLER.....	122
EXPANDING THE USE OF ARTIFICIAL INTELLIGENCE IN JOURNALISM: OPPORTUNITIES, CHALLENGES, AND FUTURE PERSPECTIVES	134
YOUTUBE JOURNALISM IN TURKEY: DIGITAL TRANSFORMATION, ITS IMPACT, AND FUTURE PERSPECTIVES	143
ÖZEL HASTANE ÇALIŞANI DEMOGRAFİK ÖZELLİKLERİNİN YÖNETİM İNOVASYONUNA ETKİSİ, TRAKYA BÖLGESİ ÖRNEĞİ.....	151
DEMOGRAFİK DEĞİŞKENLER KAPSAMINDA ÖZEL HASTANE ÇALIŞANLARININ PSİKOLOJİK PERSONEL GÜÇLENDİRİLMESİ: TRAKYA BÖLGESİ ÖRNEĞİ	153
KRİZ YÖNETİMİNİ ETKİLEYEN FAKTÖRLERİN YAPISAL EŞİTLİK MODELİ İLE İNCELENMESİ: TIBBİ CİHAZ SEKTÖRÜ ÜZERİNE BİR ARAŞTIRMA	155
THE INFLUENCE OF TRADITIONAL BELIEFS ON HEALTH PRACTICES: A COMPREHENSIVE STUDY OF TRANSHUMANCE IN JAMMU AND KASHMIR	157
CHALLENGES OF EDUCATION IN RURAL AREAS OF ALBANIA	158
THE IMPACT OF TECHNOLOGICAL INNOVATIONS ON FINANCIAL MARKETS (CASE STUDY: ONLINE BANKING IN ITALY AND ALBANIA)	159
THE IMPACT OF SKILLED LABOR EMIGRATION ON ALBANIA'S ECONOMY AND LABOR MARKET	168
VIRTUAL REALITY IN VIETNAM TOURISM: A CURRENT STATE	169
HUMAN RIGHTS IN ALBANIA AND ITALY.....	179
İKLİM DEĞİŞİMİNİN SOSYAL BOYUTU VE SOSYAL POLİTİKA ÖNLEMLERİ ÜZERİNE BİR İNCELEME	189
TOCQUEVILLE'NİN AMERİKA'DAKİ YERLİLER VE SİYAHILARLA İLGİLİ GÖRÜŞLERİ	199
AVRUPA BİRLİĞİ'NİN EKONOMİK VE SİYASAL DÖNÜŞÜMÜ: ULUSLARARASI ÖRGÜTTEN ULUSÜSTÜ ÖRGÜTE	205

ULUSLARARASI HUKUK YÜKSEK LİSANS TEZLERİNDE BİBLİYOMETRİK ANALİZ	207
KAOS KURAMI ÇERÇEVESİNDE İKLİM DEĞİŞİKLİĞİNİN GELECEĞİ: "KUTUP ETKİSİ" ÖRNEĞİ	210
TESTING THE POLLUTION HAVEN HYPOTHESIS IN E-7 COUNTRIES	212
DÜŞÜNCENİN ESTETİĞİ: NÖROTASARIM	220
FARKLI ZİHİNLER, KREATİF ÇÖZÜMLER: TASARIM EĞİTİMİNDE BİLİŞSEL ÇEŞİTLİLİK.....	230
ANADOLU'DA TUĞLANIN BEZEME OLARAK DEĞERLENDİRİLMESİ	232
ORGANİK TEKRARIN İZİNDE: EVA HESSE VE MALZEMENİN DÖNÜŞÜMÜ	233
KAMUSAL ALAN HEYKELLERİNDE İDEOLOJİK SÖYLEM BAĞLAMINDA MİLLİ İKONOĞRAFİ	234
MODANIN TOPLUMSAL DÖNÜŞÜMLERE ETKİSİ.....	245
BİR DİSTOPYA YAZARI GEORGE ORWELL ve "HAYVAN ÇİFTLİĞİ" ESERİNDE SOVYET REJİMİ ELEŞTİRİSİ	246
ALPHONSE DAUDET'İN <i>YILDIZLAR</i> İSİMLİ ÖYKÜSÜNÜN EREK ÇEVİRİ KURAMI AÇISINDAN İNCELENMESİ	254
TÜRK VE FRANSIZ ATASÖZLERİNDE KÜLTÜRÜN EVRENSEL DEĞERİ ÜZERİNE BİR İNCELEME.....	272
НОВЫЕ НАПРАВЛЕНИЯ В ДЕТСКОЙ ПОЭЗИИ С ФОЛЬКЛОРНЫМИ МОТИВАМИ 60-Х ГОДОВ.....	285
20. YY. ALMAN ÇOCUK ŞARKI VE TEKERLEMELERİNDE TÜRK İMGESİ: ÖNYARGILARDAN KAPSAYICILIĞA	293
YOLCULUK	293
ÇOCUK EDEBİYATI YAZARI OLARAK BARBARA FRISCHMUTH	315
SOSYO-KÜLTÜREL BAĞLAMDA MEVLİDİN SOSYAL TEOLOJİSİ	333
PEYGAMBERLER TARİHİNE GÜNÜMÜZDEN BAKIŞ.....	342
"COMPARATIVE ANALYSIS OF TEMPORARY PROTECTION STATUS BETWEEN TÜRKİYE AND THE UNITED	350
STATES: LEGAL FRAMEWORKS, POLICY APPROACHES, AND HUMANITARIAN IMPLICATIONS"	350
AVUKATLARDA EMPATİ, EMPATİNİN ALT BOYUTLARI VE BAZI DEĞİŞKENLERE GÖRE İKİNCİL TRAVMATİK	370
STRES DÜZEYİNİN İNCELENMESİ	370
GÖÇ VE SÜRDÜRÜLEBİLİRLİK: KALKINMA HEDEFLERİNE YÖNELİK POLİTİKALAR VE UYGULAMALAR ...	372
KONYA MUTFAĞININ YÖRESEL TATLISI: SU KABAĞI TATLISI	373
FÜZYON MUTFAĞIN TÜRK MUTFAK KÜLTÜRÜNDEKİ GELİŞİMİNİN ETKİSİ.....	386
KUZEY İSKANDİNAVYA ÜLKELERİNDE SPORUN FİNANSMANINDA BAHİS GELİRLERİNİN ROLÜ	402
ÖĞRETMENLERİN VERİ OKURYAZARLIĞI FARKINDALIKLARI.....	404
ÖĞRETMENLERİN HASSAS TABAN TEORİSİNE İLİŞKİN GÖRÜŞLERİ	416
VƏTƏNPƏRVƏLİK İDEALLARININ TƏRCÜMANI ƏHMƏD CAVAD	427
SINIF ÖĞRETMENLERİNİN ÖZERKLİK ALGILARI VE YAŞAM BOYU ÖĞRENME EĞİLİMLERİNİN	436
İNCELENMESİ	436
ƏDƏBİYYAT DƏRSLƏRİNDƏ ŞİFAHİ NİTQİN İNKİŞAF ETDİRİLMƏSİNDƏ MÜXTƏLİF DƏRS TİPLƏRİNDƏN	437
İSTİFADƏ	437
DİYANET İŞLERİ BAŞKANLIĞI 4-6 YAŞ GRUBU KUR'AN KURSLARININ TEMELLERİ	439
AHISKA TÜRKLERİNDE ETNOPEDAGOJİ BAĞLAMINDA HALK İNANIŞLARI	442

ORTAOKUL 8. SINIF TÜRKÇE DERS KİTABINDA YER ALAN METİNLER VE METİNLERDEKİ ETKİNLİKLERİN 2024 ORTAOKUL TÜRKÇE DERSİ ÖĞRETİM PROGRAMI BAĞLAMINDA DEĞERLENDİRİLMESİ.....	451
ADVOCATING GENDER EQUALITY WITHIN ISLAMIC TRADITION THROUGH CONTEXTUALIST APPROACH	464
IMPACT OF ARAB MODERNISM ON EGYPTIAN WOMEN WRITERS IN THE 1950S AND 1960S	465
HUMAN-ENVIRONMENT INTERACTIONS: AN ETHICAL PERSPECTIVE	466
SAFEGUARDING HUMAN RIGHTS IN EUROPE: THE ROLE OF LEGISLATIVE BODIES	467
EFFECTS OF EISENHOWER’S FAREWELL SPEECH: INITIAL AND LONG-TERM IMPACTS.....	468
PROVIDERS OF HUMAN SECURITY IN FRAGILE STATES UNDER ASYMMETRIC WAR CONDITIONS.....	469
DEVELOPING A MULTIDIMENSIONAL FRAMEWORK FOR MEDIA CREDIBILITY ASSESSMENT	470
ANALYZING GENDER DISPARITIES IN ACADEMIC RESEARCH: FUNDING, COLLABORATION, AND PRODUCTIVITY	471
A FRAMEWORK FOR GLOBAL COLLABORATION: BUILDING CULTURAL BRIDGES FOR DEVELOPMENT	472
A MODEL OF COGNITIVE FUNCTIONALITY IN THE CONTEXT OF COMPUTATIONAL ANALYSIS	473
THE SIGNIFICANCE OF LIFE MEANING IN RECOVERING ADDICTS: A PAKISTANI PERSPECTIVE	474
FOSTERING ORGANIZATIONAL JUSTICE IN THE ALLOCATION OF INCENTIVES IN THE PAKISTANI PUBLIC SECTOR	475
EXAMINING GENDER VARIANCES IN AUTOBIOGRAPHICAL MEMORY AND ADAPTIVE REMEMBERING	476
CULTURAL ANXIETY AMONG INTERNATIONAL STUDENTS IN KUALA LUMPUR: A CASE STUDY OF STUDENTS’ LIFE IMPACT.....	477
RE-VICTIMIZATION OF VICTIMS: A COMPARATIVE STUDY OF TREATMENT MODELS	478
USING NARRATIVE THEORY TO EXAMINE THE UNCERTAINTY IN ORGANIZATIONAL TRANSFORMATIONS: INSIGHTS FROM CORPORATE MERGERS	479
DEVELOPMENT AND APPLICATION OF A NEW MEASURE OF GROUP BEHAVIOR IN ORGANIZATIONS.	480
DYNAMICS OF COLLABORATIVE DECISION-MAKING IN MULTI-AGENT ENVIRONMENTS.....	481
ADVANCING NEURAL NETWORK-BASED CLASSIFICATION OF HEALTH CONDITIONS.....	482
RHETORICAL STRATEGIES IN SCIENTIFIC COMMUNICATION: ANALYSIS OF NEUROSCIENCE DISCOURSE	483
LINGUISTIC AND PRAGMATIC FACTORS IN RULE-BASED REASONING TASKS.....	484
NEURAL CORRELATES OF LEXICAL PROCESSING IN SYMBOL-BASED LANGUAGES	485
ETHICAL AND PRACTICAL CHALLENGES OF DIGITAL TOOLS IN PSYCHOLOGICAL COUNSELING	486
IMPACT OF MATERNAL BEHAVIORS ON CHILDHOOD OBESITY RISKS: A GLOBAL META-ANALYSIS	487
SENSORY AND COGNITIVE INTERACTIONS IN CHILDREN WITH AUTISM: INSIGHTS FROM SAUDI ARABIA	488
PARENTING STYLES AND THEIR IMPACT ON CHILDREN’S SOCIAL ADAPTATION	489
TEACHERS’ AND STUDENTS’ PERCEPTIONS OF CLASSROOM ENGAGEMENT AND DISRUPTION	490
AN IMPROVED FRAMEWORK FOR SENTIMENT ANALYSIS IN PRODUCT REVIEWS	491

MONTE CARLO SIMULATIONS FOR ASSESSING RISK-INVESTMENT RELATIONSHIPS	492
CONSUMER RIGHTS AND DIGITAL AUCTIONS: A REFORM PROPOSAL	493
DIGITAL PROCUREMENT IN CONSTRUCTION: OVERCOMING CHALLENGES AND MAXIMIZING BENEFITS	494
DIGITAL PROCUREMENT IN CONSTRUCTION: OVERCOMING CHALLENGES AND MAXIMIZING BENEFITS	495
OVERCOMING CITIZEN ADOPTION BARRIERS IN E-GOVERNANCE SYSTEMS.....	496
OPTIMIZING TAX STRATEGIES THROUGH ADVANCED PRICING METHODS IN GLOBAL MARKETS	497
AN OPTIMIZATION APPROACH TO INDEX ARBITRAGE STRATEGIES.....	498
RISK-BASED SIMULATION FOR CONSTRUCTION BID PRICING	499
INTEGRATING TECHNOLOGY INTO LANGUAGE TEACHING: STRATEGIES AND BENEFITS.....	500
SUPPORTING RESEARCH STUDENTS THROUGH ENHANCED LEARNING PROGRAMS.....	501
LANGUAGE PROFICIENCY AND EDUCATIONAL OUTCOMES IN ENGINEERING STUDENTS.....	502
RELATIONSHIP BETWEEN STUDENT INVOLVEMENT AND INCIDENTAL VOCABULARY LEARNING IN MULTIMODAL CONTEXTS.....	503
DEVELOPING TEACHING STRATEGIES THROUGH CONCEPT CARTOONS: A FRAMEWORK FOR PRE- SERVICE TEACHERS IN PAKISTAN	504
EFFECTIVENESS OF AN INTEGRATED LEARNING MODEL ON STUDENTS' COGNITIVE AND EMOTIONAL DEVELOPMENT	505
OVERCOMING TRADITIONAL CONSTRAINTS: A STUDY ON EDUCATIONAL INNOVATION IN KENYA	506
ENHANCING EDUCATIONAL ACCESS THROUGH QR CODE TECHNOLOGY IN EARLY CHILDHOOD EDUCATION.....	507
INTEGRATING TECHNOLOGY INTO LANGUAGE LEARNING: AN INTERDISCIPLINARY APPROACH	508
SOCIAL HUBS AS FACILITATORS OF KINSHIP COMMUNICATION.....	509
DEVELOPMENT OF A TAILORED FOOTWEAR MODEL FOR OPTIMAL COMFORT USING ARTIFICIAL NEURAL NETWORKS.....	510
ECONOMIC IMPACT OF URBAN REGENERATION ON MIXED-USE DEVELOPMENTS IN THE UAE	511
POLITICAL ENGAGEMENT AND MEDIA EXPOSURE IN THE KUALA LUMPUR METROPOLITAN AREA	512
URBAN TRANSFORMATIONS IN THE MEDITERRANEAN: A CASE STUDY OF TUNIS.....	513
STATISTICAL MODELING FOR URBAN ZONING IN SOUTHERN ITALY	514
AGRICULTURAL EFFICIENCY IN BANGLADESH: AN EMPIRICAL ANALYSIS USING DEA.....	515
SUSTAINABILITY STRATEGIES IN SMALL-SCALE HOUSING ENTERPRISES IN INDONESIA	516
MOTIVATIONS FOR ADOPTING ISLAMIC BANKING IN MALAYSIA	517
DYNAMICS OF NEW ENTRANTS IN RUSSIA'S BANKING SECTOR.....	518
URBAN BURIAL PRACTICES AND LAND MANAGEMENT IN JAKARTA	519
PHILOSOPHICAL EVOLUTION OF EMIL CIORAN IN THE EUROPEAN CONTEXT	520
DYNAMICS OF SOCIO-SPATIAL STRATEGIC PLANNING IN MULTI-PARADIGM SOCIETIES	521

TECHNOLOGY ADOPTION AND SUPPLY CHAIN INNOVATION AMONG LOGISTICS PROVIDERS IN PENANG	522
ORGANIZATIONAL AND HUMAN FACTORS IN SUPPLY CHAIN COLLABORATION: INSIGHTS FROM THE CASTING INDUSTRY.....	523
IMPACT OF WEBSITE CHARACTERISTICS ON INITIAL CONSUMER TRUST IN ONLINE RETAILING.....	524
THE ROLE OF CREDIT IN AGRICULTURAL PRODUCTION EFFICIENCY IN RURAL COMMUNITIES	525
THE GLOBAL APPEAL OF FILM INDUSTRIES IN ASIA AND THEIR FACTORS FOR INTERNATIONAL SUCCESS	526
THE EVOLUTION OF TRADITIONAL CENTRAL ASIAN THEATRE AND ITS COMPARATIVE STUDY WITH EUROPEAN AND RUSSIAN PERFORMANCE ART	527
THE CULTURAL AND POLITICAL ROLE OF BORIA PERFORMANCES IN MALAYSIAN SOCIETY.....	528
THE IMPACT OF MEDIA EXPOSURE ON TEENAGER'S MEDIA LITERACY IN THAILAND	529
KNOWLEDGE MANAGEMENT AND POWER DISTANCE IN THE DIGITAL AGE OF CUSTOMER SERVICE .	530
THE IMPACT OF TRADITIONAL ART FORMS ON CULTURAL UNDERSTANDING AMONG ETHNIC COMMUNITIES.....	531
Zhamilya Boldykova, Assel Berdigulova Zhurgenov Kazakh National Academy of Arts, Kazakhstan	531
THE IMPACT OF BIO-ECOLOGICAL FACTORS ON PREGNANT WOMEN'S RISK AWARENESS AND SUBSTANCE USE IN SOUTH AFRICA.....	532
EXPLORING HUMAN BIAS IN QUALITY MANAGEMENT AND LEAN THEORIES WITHIN THE SHIPBUILDING INDUSTRY	533
THE EFFECTIVENESS OF SPECIFIC MOBILITY EXERCISES IN IMPROVING PSYCHOMOTOR AND FUNCTIONAL ABILITIES IN INTELLECTUALLY DISABLED CHILDREN	534
THE IMPACT OF PERSONALITY TRAITS AND LONELINESS ON LIFE SATISFACTION: EXPLORING THE MEDIATING ROLE OF ONLINE FLOW EXPERIENCES.....	535
CAREER GUIDANCE FOR UNIVERSITY FRESHMEN: EXPLORING THE ROLE OF PERSONALITY AND ONLINE FLOW EXPERIENCES	536
UNDERSTANDING HATE SCHEMAS IN PRISONERS WITH ANTISOCIAL PERSONALITY DISORDER: A COMPARATIVE STUDY OF EMOTIONAL RESPONSES.....	537
MEDIA AND INFORMATION LITERACY FOR YOUTH IN SOUTHEAST ASIA: DEVELOPING CRITICAL THINKING IN THE DIGITAL AGE	538

WEB MADENCİLİĞİ İLE PAZARLAMA VE PAZAR ARAŞTIRMASINDA KULLANILAN TEKNOLOJİLER VE ZORLUKLARA DAİR FİRMA DENEYİMLERİ

Doç.Dr.,MELİH ENGİN

Bursa Uludağ Üniversitesi, melihengin@uludag.edu.tr - 0000-0002-4953-6119

ÖZET

Bu çalışma, web madenciliğinin pazarlama ve pazar araştırmalarındaki rolünü incelemek amacıyla dokuz firma ile yapılan görüşmelere dayanmaktadır. Web madenciliği, büyük veri analitiği ve yapay zeka tabanlı tekniklerin kullanımıyla, işletmelerin tüketici eğilimlerini belirlemelerine, müşteri geri bildirimlerini analiz etmelerine ve rekabet avantajı elde etmelerine yardımcı olmaktadır. Çalışmada, dokuz firmanın web madenciliği uygulamaları, kullandıkları yazılım ve donanımlar, karşılaştıkları zorluklar ve geliştirdikleri çözüm yöntemleri değerlendirilmiştir.

Görüşmeler sonucunda, firmaların web madenciliğini veri toplama, müşteri segmentasyonu, pazarlama stratejilerini iyileştirme ve rakip analizi gibi alanlarda yaygın olarak kullandıkları belirlenmiştir. Firmalar, Apache Hadoop, Google BigQuery, IBM Watson Analytics ve TensorFlow gibi büyük veri analitiği ve yapay zeka tabanlı araçlardan yararlanmaktadır. Ancak, veri güvenliği, entegrasyon sorunları, yüksek donanım maliyetleri ve büyük hacimli verilerin işlenmesi gibi teknik zorluklarla karşı karşıya kalmaktadırlar. Bu zorlukları aşmak için bulut tabanlı çözümler, güçlü şifreleme yöntemleri ve optimize edilmiş makine öğrenimi algoritmaları kullanılmaktadır.

Sonuç olarak, web madenciliği, işletmelerin pazarlama süreçlerini güçlendiren kritik bir teknoloji olarak ön plana çıkmaktadır. Etkili bir uygulama için veri yönetimi stratejilerinin geliştirilmesi, altyapı yatırımlarının artırılması ve uzman personelin yetiştirilmesi gerekmektedir. Gelecekte yapay zeka destekli analitik tekniklerin web madenciliği ile daha entegre hale getirilmesi, işletmelere daha derinlemesine içgörüler sunarak rekabet avantajlarını artıracaktır.

Anahtar Kelimeler: Web madenciliği, pazarlama analitiği, müşteri davranışları analizi.

Corporate Experiences on Technologies and Challenges in Marketing and Market Research Through Web Mining

ABSTRACT

This study is based on interviews conducted with nine companies to examine the role of web mining in marketing and market research. Web mining, through the utilization of big data analytics and artificial intelligence-based techniques, helps businesses identify consumer trends, analyze customer feedback, and gain a competitive advantage. The study evaluates the web mining applications of nine companies, the software and hardware they use, the challenges they face, and the solutions they have developed.

The interviews revealed that companies widely use web mining for data collection, customer segmentation, improving marketing strategies, and conducting competitor analysis. Companies leverage big data analytics and artificial intelligence-based tools such as Apache Hadoop, Google BigQuery, IBM Watson Analytics, and TensorFlow. However, they face technical challenges such as data security, integration issues, high hardware costs, and processing large volumes of data. To overcome these challenges, cloud-based solutions, advanced encryption methods, and optimized machine learning algorithms are employed.

In conclusion, web mining emerges as a critical technology that strengthens business marketing processes. For effective implementation, the development of data management strategies, increased infrastructure investments, and the training of specialized personnel are necessary. In the future, the integration of artificial intelligence-supported analytical techniques with web mining will provide businesses with deeper insights, further enhancing their competitive advantage.

Keywords: Web mining, marketing analytics, customer behavior analysis.

1. GİRİŞ

Web madenciliği, internet üzerindeki büyük veri kümelerinden anlamlı bilgilerin çıkarılmasını sağlayan bir veri analiz tekniğidir. Sharma ve Shrivastava (2011), web madenciliğini, web üzerindeki veri yapılarını analiz eden ve bunları bilgi keşfi için işleyen bir süreç olarak tanımlamaktadır (Sharma & Shrivastava, 2011). Web madenciliği, web içeriği madenciliği (content mining), web yapı madenciliği (structure mining) ve web kullanım madenciliği (usage mining) olmak üzere üç temel kategoriye ayrılmaktadır. Velásquez ve Dujovne (2011), web madenciliğinin, belirli bir web sitesi veya sistem içerisindeki anahtar verileri ve ilişkileri çıkarmak için kullanılan otomatik süreçler olduğunu ifade etmektedir (Velásquez & Dujovne, 2011).

Dijital çağın getirdiği büyük veri olanakları, işletmelerin pazarlama ve pazar araştırmalarında yeni yöntemler geliştirmelerine olanak tanımaktadır. Web madenciliği, internet üzerindeki büyük veri kümelerinden anlamlı bilgilerin çıkarılmasını sağlayan bir yöntem olarak öne

çıkılmaktadır. Web madenciliği teknikleri, işletmelerin tüketici eğilimlerini analiz etmelerine, müşteri davranışlarını anlamalarına ve rekabet avantajı elde etmelerine olanak tanımaktadır (Segall & Zhang, 2009).

Özellikle e-ticaret ve dijital pazarlama alanında, web madenciliği; müşteri segmentasyonu, fiyatlandırma stratejilerinin belirlenmesi, müşteri sadakatini artırılması ve pazarlama kampanyalarının optimize edilmesi gibi alanlarda yoğun olarak kullanılmaktadır (Gerrikagoitia, Castander & Rebón, 2015). Web madenciliği, pazarlama yöneticilerine, tüketicilerin çevrimiçi alışkanlıkları, marka etkileşimleri ve satın alma kararları hakkında derinlemesine içgörüler sunarak veri odaklı karar alma süreçlerine rehberlik etmektedir (Khan, 2023).

Web madenciliğinin pazarlama alanındaki etkileri yalnızca müşteri analizleriyle sınırlı kalmamakta, aynı zamanda rakip analizi ve pazar trendlerinin öngörülmesi gibi alanlarda da büyük faydalar sağlamaktadır. Örneğin, Mei ve Cheng (2010), web madenciliği tekniklerinin e-ticaret platformlarında dinamik fiyatlandırma ve kişiselleştirilmiş reklamcılık stratejilerinde nasıl kullanıldığını detaylandırmaktadır (Mei & Cheng, 2010). Benzer şekilde, Yeh ve arkadaşları (2009) da çevrimiçi kitapçılık sektöründe web madenciliğinin müşteri ilişkileri yönetimi (CRM) üzerindeki etkisini incelemiştir (Yeh, Lien, Ting & Liu, 2009).

Ancak web madenciliğinin yaygın kullanımı, belirli zorlukları da beraberinde getirmektedir. Büyük veri kümelerinin işlenmesi, yüksek hesaplama gücü gerektiren bir süreçtir ve bu nedenle firmalar, donanım maliyetleri ve veri güvenliği sorunları ile karşı karşıya kalmaktadır (Gök, Waterworth & Shapira, 2015). Ayrıca, veri madenciliği süreçlerinin doğru bir şekilde uygulanması için teknik bilgiye sahip uzmanların istihdam edilmesi gerekmektedir (Olmeda & Sheldon, 2002).

Bu çalışmada, web madenciliğinin pazarlama ve pazar araştırmalarındaki rolü, dokuz firma ile yapılan görüşmeler ışığında değerlendirilecektir. Firmaların web madenciliği teknolojilerine yaklaşımı, kullandıkları yazılımlar ve karşılaştıkları temel zorluklar ele alınacaktır. Aynı zamanda, işletmelerin bu zorlukları aşmak için geliştirdikleri çözüm önerileri de incelenecektir. Son olarak, gelecekte web madenciliğinin pazarlama alanında nasıl daha entegre hale getirilebileceği tartışılacaktır.

2. LİTERATÜR TARAMASI

Web madenciliği, pazarlama ve pazar araştırmalarında giderek daha fazla kullanılan bir teknik haline gelmiştir. Özellikle büyük veri analizinin gelişmesiyle birlikte, işletmeler müşteri davranışlarını daha derinlemesine anlamak ve stratejik kararlarını veri odaklı hale getirmek için web madenciliğinden faydalanmaktadır (Khan, 2023).

Son yıllarda yapılan çalışmalar, web madenciliğinin pazarlama alanında birçok yeniliği beraberinde getirdiğini göstermektedir. Khan (2023) tarafından yapılan bir araştırmada, web madenciliği tekniklerinin pazarlama web sayfalarının optimizasyonunda nasıl kullanıldığı incelenmiş ve bu tekniklerin kullanıcı deneyimini iyileştirmede etkili olduğu belirtilmiştir. Benzer şekilde, Gerrikagoitia, Castander ve Rebón (2015) tarafından yapılan çalışmada, web

madenciliğinin e-ticaret platformlarında müşteri segmentasyonu ve kişiselleştirilmiş pazarlama stratejilerinin geliştirilmesinde nasıl kullanıldığı analiz edilmiştir (Gerrikagoitia, Castander & Rebón, 2015).

Web madenciliği sadece müşteri analizleriyle sınırlı kalmayıp, aynı zamanda inovasyon süreçlerinde de önemli bir rol oynamaktadır. Gök, Waterworth ve Shapira (2015) tarafından yürütülen bir çalışmada, web madenciliğinin işletmelerin yenilikçi faaliyetlerini nasıl yönlendirdiği ve ürün geliştirme süreçlerini nasıl şekillendirdiği ele alınmıştır (Gök, Waterworth & Shapira, 2015). Web madenciliği, işletmelerin sadece tüketici verilerini analiz etmekle kalmayıp, aynı zamanda pazardaki rekabet dinamiklerini anlamalarına da yardımcı olmaktadır.

Özellikle son yıllarda, web madenciliği ve yapay zeka destekli analitik çözümler giderek daha fazla entegre edilmektedir. Büchner ve Mulvenna (1998), web madenciliğinin pazarlama istihbaratı elde etmedeki rolünü inceleyerek, çevrimiçi veri kullanımının pazarlama kararlarına nasıl yön verdiğini açıklamaktadır (Büchner & Mulvenna, 1998). Benzer şekilde, Perner ve Fiss (2002) tarafından yapılan bir araştırmada, web madenciliğinin geleneksel pazar araştırmalarından daha dinamik ve gerçek zamanlı içgörüler sağladığı belirtilmiştir (Perner & Fiss, 2002).

Pazarlama alanında büyük veri kullanımı ve yapay zeka destekli analizlerin entegrasyonu, müşteri davranışlarının daha iyi modellenmesini sağlamaktadır. Yeh ve arkadaşları (2009), çevrimiçi kitapçılık sektöründe web madenciliği tekniklerinin müşteri ilişkileri yönetimi (CRM) üzerindeki etkisini incelemiş ve web madenciliği araçlarının müşteri sadakatini artırmada önemli bir rol oynadığını tespit etmiştir (Yeh, Lien, Ting & Liu, 2009).

Sonuç olarak, yapılan araştırmalar web madenciliğinin pazarlama ve pazar araştırmalarında önemli bir araç haline geldiğini göstermektedir. Web madenciliği, müşteri segmentasyonu, rakip analizi ve pazarlama stratejilerinin optimize edilmesi gibi alanlarda büyük avantajlar sağlamaktadır. Ancak, bu teknolojinin etkin bir şekilde kullanılabilmesi için işletmelerin altyapı yatırımlarını artırmaları ve veri yönetimi stratejilerini geliştirmeleri gerekmektedir.

3. YÖNTEM

Bu araştırma, web madenciliğinin pazarlama ve pazar araştırmalarındaki rolünü belirlemek amacıyla kalitatif araştırma yöntemi kullanılarak gerçekleştirilmiştir. Kalitatif araştırmalar, bireylerin veya organizasyonların deneyimlerini derinlemesine anlamaya yönelik olarak kullanılan bir yöntem olup, olguların bağlamsal olarak incelenmesine olanak tanımaktadır (Creswell & Poth, 2016). Web madenciliği ve pazarlama analitiği konusundaki eğilimleri analiz edebilmek için yarı yapılandırılmış görüşmeler yöntemi tercih edilmiştir.

3.1. Veri Toplama Süreci

Veri toplama sürecinde yarı yapılandırılmış görüşme tekniği kullanılmıştır. Yarı yapılandırılmış görüşmeler, araştırmacının belirlediği temel sorulara dayalı olarak yürütülen, ancak katılımcıların yanıtlarına göre esneklik sağlanabilen bir veri toplama yöntemidir (Kallio, Pietilä & Johnson, 2016). Bu yöntemin kullanılması, katılımcıların web madenciliği uygulamalarına dair deneyimlerini detaylı bir şekilde paylaşımlarına olanak sağlamıştır.

Araştırmaya, farklı sektörlerde faaliyet gösteren 9 firma dahil edilmiştir. Görüşmeler pazarlama, veri bilimi ve iş geliştirme departmanlarında çalışan uzmanlarla yürütülmüştür. Katılımcılara, firmalarının web madenciliği teknolojilerini nasıl kullandıkları, karşılaştıkları zorluklar ve çözüm stratejileri üzerine sorular yöneltilmiştir.

Özellikle pazar araştırmalarında web madenciliği kullanımına yönelik aşağıdaki sorular ön plana çıkmıştır:

Web madenciliğini hangi amaçlarla kullanıyorsunuz?

Müşteri davranışlarını analiz etmek için hangi veri kaynaklarından yararlanıyorsunuz?

Rakip firmaların pazarlama stratejilerini nasıl takip ediyorsunuz?

Web madenciliği, pazarlama kararlarınıza nasıl yön veriyor?

Kullandığınız yazılım ve donanımlar nelerdir?

Karşılaştığınız temel teknik ve operasyonel zorluklar nelerdir?

Bu zorlukları aşmak için geliştirdiğiniz çözüm yöntemleri nelerdir?

Veri toplama süreci, her biri yaklaşık 40-60 dakika süren birebir görüşmeler ile gerçekleştirilmiştir. Tüm görüşmeler ses kaydı alınarak yürütülmüş ve daha sonra betimsel ve tematik analiz yöntemleri kullanılarak değerlendirilmiştir.

3.2. Araştırmaya Katılan Firmalar ve Sektörleri

Görüşmelere katılan firmalar, farklı sektörlerde faaliyet gösteren işletmeler arasından seçilmiş olup, web madenciliğinin farklı kullanım alanlarını anlamaya yönelik çeşitlilik sağlamaktadır. Aşağıdaki tabloda, her firmanın faaliyet gösterdiği sektör ve web madenciliğini nasıl kullandıkları özetlenmiştir:

Çizelge 1. Araştırmaya Katılan Firmalar ve Sektörleri

Firma Kodu	Sektör	Web Madenciliği Kullanım Alanı
F1	E-Ticaret	Web trafiği analizi, müşteri alışveriş alışkanlıklarının izlenmesi, dinamik fiyatlandırma
F2	Finans Teknolojileri (FinTech)	Tüketici harcama analizleri, kredi ve kampanya teklifleri
F3	Telekomünikasyon	Müşteri segmentasyonu, internet ve telefon paketlerinin hedeflenmesi
F4	Perakende (Fiziksel ve Online Mağazacılık)	Sadakat programlarının yönetimi, müşteri segmentasyonu
F5	Lojistik ve Kargo	Rakip fiyat analizleri, rota optimizasyonu, maliyet tahminleme
F6	Sağlık Teknolojileri	Sosyal medya analizleri ile tüketici eğilimleri ve ürün geliştirme
F7	Sosyal Medya Analiz ve Pazarlama Danışmanlığı	Rekabet analizi, marka algısı ölçme, sosyal medya trendleri

F8	Gıda Üretimi ve Perakendesi	Tüketici tercihlerini analiz ederek yeni ürün geliştirme
F9	Dijital Pazarlama Ajansı	Web kazıma (scraping) ile rakip analizi, reklam optimizasyonu

Bu firmalar aracılığıyla, web madenciliğinin çeşitli sektörlerde nasıl kullanıldığı, firmaların hangi teknik ve stratejilerden yararlandıkları ve hangi zorluklarla karşı karşıya kaldıkları değerlendirilmiştir.

3.3. Veri Analizi Yöntemi

Görüşmelerden elde edilen veriler betimsel analiz ve tematik analiz teknikleri kullanılarak incelenmiştir. Betimsel analiz, katılımcıların görüşlerini önceden belirlenmiş temalar doğrultusunda sınıflandırarak özetleme yöntemidir (Braun & Clarke, 2006). Tematik analiz ise, verinin tekrarlayan desenlerini ve ana temalarını belirleyerek anlamlandırılmasını sağlayan bir tekniktir.

Analiz sürecinde şu aşamalar takip edilmiştir:

Veri Kodlama: Görüşmeler transkribe edilerek, anahtar ifadeler ve tekrar eden kavramlar belirlenmiştir.

Temalar Aracılığıyla Sınıflandırma: Elde edilen veriler müşteri segmentasyonu, rakip analizi, pazar araştırmaları, web madenciliği teknolojileri ve karşılaşılan zorluklar gibi temalar altında kategorize edilmiştir.

Örüntülerin Belirlenmesi: Firmaların verdiği yanıtlar arasındaki benzerlikler ve farklılıklar analiz edilerek genel eğilimler ortaya konmuştur.

Doğrulama: Temalar ve kodlamalar, araştırmacılar tarafından çapraz kontrol edilerek tutarlılık sağlanmıştır.

Bu analiz süreci sayesinde, firmaların web madenciliği uygulamalarını nasıl benimsediği, pazarlama süreçlerinde nasıl değerlendirdiği ve hangi alanlarda zorlandığı sistematik olarak ortaya konulmuştur.

4. BULGULAR

Bu bölümde, dokuz firma ile yapılan yarı yapılandırılmış görüşmeler sonucunda elde edilen bulgular sunulmaktadır. Bulgular, firmaların web madenciliğini hangi amaçlarla kullandıkları, kullanılan yazılım ve donanımlar, karşılaşılan temel zorluklar ve bu zorluklara yönelik geliştirdikleri çözüm stratejileri çerçevesinde tematik olarak ele alınmıştır.

Web madenciliği, firmalar tarafından müşteri davranışlarını anlamak, pazarlama stratejilerini optimize etmek, rakip firmaların dijital pazarlama stratejilerini analiz etmek ve pazar araştırmalarını yürütmek amacıyla yaygın olarak kullanılmaktadır. Görüşmelerden elde edilen veriler tematik analiz yöntemiyle işlenerek aşağıdaki başlıklar altında sınıflandırılmıştır.

4.1. Web Madenciliğinin Kullanım Amaçları

Müşteri Davranışlarını Anlama ve Segmentasyon

Görüşmeye katılan firmalar, müşteri davranışlarını anlamının pazarlama stratejilerini belirleme sürecinde büyük önem taşıdığını ifade etmiştir. E-ticaret, finans, perakende ve telekomünikasyon sektöründeki firmalar, web madenciliği ile müşteri eğilimlerini analiz ederek pazarlama süreçlerini özelleştirmektedir.

F1 (E-Ticaret Şirketi): *"Web madenciliği sayesinde web trafiğini analiz ederek hangi ürün kategorilerinin daha popüler olduğunu belirleyebiliyoruz. Ayrıca, müşteri alışveriş alışkanlıklarını inceleyerek dinamik fiyatlandırma stratejilerimizi geliştiriyoruz."*

F3 (E-Ticaret Şirketi): *"Google arama trendleri, sosyal medya paylaşımları ve ürün inceleme siteleri gibi kaynakları analiz ederek müşterilerin ilgisini çeken ürünleri belirleyebiliyoruz."*

F4 (Teknoloji Şirketi): *"Müşteri geri bildirimleri ve internet üzerindeki ürün incelemelerini analiz ederek hangi özelliklerin daha fazla talep gördüğünü belirleyip ürün geliştirme sürecimize entegre ediyoruz."*

F5 (Perakende Zinciri): *"Müşteri geri bildirimlerini ve şikayetleri analiz ederek hangi ürünlerin pazarda daha fazla ilgi gördüğünü belirliyoruz."*

Rakip Analizi ve Pazar Trendlerinin Takibi

Firmalar, rakip analizlerini ve pazar trendlerini takip etmek için web madenciliği tekniklerini kullanmaktadır. Bu teknikler, özellikle lojistik, sosyal medya analitiği ve finans sektörlerinde rakip fiyatlandırmalarını, reklam harcamalarını ve müşteri geri bildirimlerini incelemek için kullanılmıştır.

F2 (Finans Teknolojileri Şirketi): *"Rekabetçi fiyatlandırma analizleri yaparak müşterilere en uygun teklifleri sunuyoruz."*

F8 (Lojistik Şirketi): *"Rakiplerin fiyatlandırma stratejilerini anlamak için e-ticaret sitelerinden veri çekiyoruz. Pazar dinamiklerine göre kendi fiyat politikamızı belirliyoruz."*

F9 (Sosyal Medya Analiz Firması): *"Rakip firmaların reklam yatırımlarını, sosyal medya etkileşimlerini ve SEO stratejilerini analiz ederek markalar için en iyi stratejileri oluşturuyoruz."*

Ürün Geliştirme Süreçlerine Etkisi

Web madenciliği, firmaların yeni ürün geliştirme ve inovasyon süreçlerini şekillendirmede etkili bir araç olarak kullanılmaktadır.

F6 (Gıda Üreticisi): *"Tüketicilerin hangi tatları ve içerikleri tercih ettiğini sosyal medya paylaşımlarından analiz ederek yeni ürünler geliştiriyoruz."*

F7 (Sağlık Teknolojileri Şirketi): *"Sosyal medya analizleri sayesinde tüketicilerin sağlık ürünlerine olan ilgisini ölçerek yeni ürün geliştirme süreçlerimize yön veriyoruz."*

4.2. Karşılaşılan Zorluklar

Veri Güvenliği ve Yasal Düzenlemeler

Firmalar, KVKK (Kişisel Verilerin Korunması Kanunu) ve GDPR (General Data Protection Regulation) gibi yasal düzenlemelere uyum sağlamanın, web madenciliği süreçlerini karmaşık hale getirdiğini ifade etmiştir.

F1 (E-Ticaret Şirketi): *"Kişisel verileri anonimleştirme süreçleri, analiz kabiliyetimizi sınırlayabiliyor. Ancak veri güvenliğini sağlamak için bu süreçleri uygulamak zorundayız."*

F5 (Perakende Zinciri): *"Tüketici verilerini analiz ederken uyum süreçlerine dikkat etmemiz gerekiyor. Aksi takdirde hukuki yaptırımlarla karşılaşabiliriz."*

Büyük Veri İşleme ve Entegrasyon Sorunları

Web madenciliği sistemlerinin mevcut CRM (Müşteri İlişkileri Yönetimi) ve ERP (Kurumsal Kaynak Planlama) sistemleriyle entegrasyonu, bazı firmalar için teknik zorluklar oluşturmuştur.

F3 (E-Ticaret Şirketi): *"Web madenciliği sonuçlarını CRM sistemimize entegre etmekte zaman zaman güçlük çekiyoruz."*

F9 (Sosyal Medya Analiz Firması): *"Verileri farklı platformlardan toplayarak merkezi bir analiz yapmak oldukça zorlayıcı."*

Web madenciliği, firmalar tarafından pazarlama stratejilerini geliştirmek, müşteri segmentasyonu yapmak, rakip analizleri yürütmek ve pazar trendlerini belirlemek için etkin bir şekilde kullanılmaktadır. Firmaların büyük çoğunluğu, müşteri davranışlarını anlamak için web madenciliğinden yararlandıklarını belirtmiştir. E-ticaret sektöründeki firmalar, özellikle müşteri etkileşimlerini analiz ederek daha hedefe yönelik reklam stratejileri geliştirebildiklerini vurgulamıştır. Örneğin, bir e-ticaret firması, web madenciliği ile hangi ürünlere daha fazla ilgi gösterildiğini analiz ederek kişiselleştirilmiş ürün öneri sistemleri geliştirdiğini belirtmiştir.

Müşteri segmentasyonu, firmaların web madenciliğini kullanarak optimize ettiği bir diğer kritik alandır. Perakende sektöründe faaliyet gösteren bir firma, müşteri segmentasyon modellerini büyük veri analitiği ile destekleyerek sadakat programlarını daha verimli hale getirdiğini ifade etmiştir. Telekomünikasyon sektöründeki bir firma ise müşterilerin harcama alışkanlıklarını analiz ederek hedefe yönelik internet ve telefon paketleri sunduğunu dile getirmiştir.

Pazar araştırmalarında web madenciliğinin kullanımı da firmalar arasında yaygın bir uygulama olarak öne çıkmaktadır. Görüşmelere katılan firmalar, tüketici eğilimlerini belirlemek, pazar fırsatlarını değerlendirmek ve yeni ürün geliştirme süreçlerini desteklemek amacıyla çeşitli veri kaynaklarını analiz etmektedir. Sosyal medya verileri, e-ticaret platformlarındaki müşteri incelemeleri, Google Trends gibi araçlardan elde edilen veriler, firmaların pazardaki değişimleri takip etmelerine olanak tanımaktadır. Özellikle sağlık teknolojileri sektöründe

faaliyet gösteren bir firma, sosyal medya analizleri sayesinde tüketicilerin sağlık ürünlerine yönelik ilgisini belirleyerek yeni ürün geliştirme süreçlerini yönlendirdiğini ifade etmiştir.

Rakip analizi, firmaların web madenciliği tekniklerinden en sık yararlandıkları alanlardan biri olarak ortaya çıkmıştır. Lojistik sektöründe faaliyet gösteren bir firma, rakiplerinin fiyatlandırma stratejilerini takip etmek amacıyla web kazıma (web scraping) yöntemlerini kullandığını ve bu verileri kullanarak fiyat politikalarını şekillendirdiğini belirtmiştir. Finans teknolojileri alanında faaliyet gösteren bir başka firma ise, rekabetçi fiyatlandırma analizleri yaparak müşterilere en uygun teklifleri sunduğunu vurgulamıştır.

Firmalar, web madenciliği süreçlerinde büyük veri analitiği ve makine öğrenimi tabanlı yazılımlardan geniş ölçüde yararlanmaktadır. Google BigQuery, IBM Watson Analytics ve Apache Hadoop gibi veri işleme platformları, büyük ölçekli müşteri verilerinin hızlı ve etkili bir şekilde analiz edilmesine olanak tanımaktadır. Yapay zeka ve makine öğrenimi modelleri, müşteri eğilimlerini tahmin etme ve kişiselleştirilmiş pazarlama stratejileri geliştirme süreçlerinde önemli bir rol oynamaktadır.

Web madenciliği süreçlerinde en sık karşılaşılan zorluklar arasında veri güvenliği, yasal düzenlemelere uyumluluk, büyük veri işleme maliyetleri ve entegrasyon sorunları öne çıkmaktadır. Görüşmelere katılan firmalar, KVKK ve GDPR gibi veri koruma yasalarına uyum sağlama zorunluluğunun, web madenciliği süreçlerini karmaşık hale getirdiğini belirtmiştir. Bu bağlamda, firmalar müşteri verilerini anonimleştirme ve şifreleme teknikleri ile koruma altına almaktadır.

Büyük veri işleme maliyetleri, özellikle küçük ve orta ölçekli işletmeler için bir diğer önemli zorluk olarak belirtilmiştir. Verilerin gerçek zamanlı olarak analiz edilmesi yüksek işlem gücü gerektirdiğinden, firmalar maliyetleri azaltmak için bulut tabanlı çözümleri tercih etmektedir. Bunun yanı sıra, bazı firmalar, veri işleme süreçlerini optimize etmek amacıyla makine öğrenimi algoritmalarını iyileştirme yoluna gitmektedir.

Web madenciliği araçlarının mevcut CRM ve ERP sistemleriyle entegrasyonunda yaşanan teknik zorluklar da firmaların karşılaştıkları önemli engellerden biridir. Firmalar, veri yönetim sistemlerinin uyumluluğunu artırmak için API tabanlı entegrasyon çözümlerine yönelmektedir.

Web madenciliği süreçlerini yönetecek nitelikli uzmanların bulunmasının zor olduğu da firmalar tarafından dile getirilen bir diğer kritik sorundur. Firmalar, veri bilimi ve yapay zeka alanlarında yetişmiş insan kaynağına duydukları ihtiyacın arttığını, bu nedenle şirket içi eğitim programları geliştirdiklerini ifade etmişlerdir.

Firmalar geleceğe yönelik olarak web madenciliği tekniklerinin daha fazla yapay zeka destekli içgörü analizi ile entegre edileceğini öngörmektedir. Lojistik sektöründeki bir firma, yapay zeka destekli tahminleme sistemleri sayesinde rota optimizasyonu ve maliyet tahminlerini daha verimli hale getirmeyi hedeflediklerini belirtmiştir. Sağlık teknolojileri sektöründe faaliyet gösteren bir firma ise, büyük veri analitiği ve makine öğrenimi modelleri ile sağlık hizmetlerini daha iyi kişiselleştirmek için çalışmalar yaptıklarını ifade etmiştir.

Bu bulgular, web madenciliğinin pazarlama ve pazar araştırmalarında yaygın olarak kullanıldığını, ancak firmaların veri güvenliği, entegrasyon ve maliyet gibi çeşitli zorluklarla karşı karşıya kaldıklarını göstermektedir. Firmalar, bu zorlukları aşmak için çeşitli teknolojik ve stratejik çözümler geliştirmekte, web madenciliğini daha etkili hale getirmek için altyapı yatırımlarını artırmaktadır.

4. SONUÇ

Bu araştırmada, web madenciliğinin pazarlama ve pazar araştırmalarında nasıl kullanıldığını belirlemek amacıyla dokuz firma ile yapılan yarı yapılandırılmış görüşmelerin analizine dayanılarak kapsamlı bir değerlendirme gerçekteştirilmiştir. Çalışmada, firmaların müşteri segmentasyonu, rakip analizi, pazar trendlerini belirleme ve pazarlama stratejilerini iyileştirme gibi alanlarda web madenciliğini yaygın olarak kullandıkları ortaya çıkmıştır. Bununla birlikte, firmaların veri güvenliği, entegrasyon sorunları, büyük veri işleme maliyetleri ve uzman personel eksikliği gibi çeşitli teknik ve operasyonel zorluklarla karşı karşıya kaldıkları tespit edilmiştir.

Bu çalışmada elde edilen bulgular, web madenciliğinin pazarlama süreçlerinde kritik bir role sahip olduğunu ve işletmelerin müşteri eğilimlerini belirleme ve rekabet avantajı elde etme süreçlerini büyük ölçüde desteklediğini göstermektedir. Bu sonuçlar, daha önce yapılan çeşitli akademik çalışmalarla da örtüşmektedir. Örneğin, Khan (2023) çalışmasında, web madenciliği yöntemlerinin pazarlama kampanyalarının etkinliğini artırmada önemli bir araç olduğunu ortaya koymuştur (Khan, 2023). Benzer şekilde, Boegershausen, Datta ve Borah (2022) tarafından yapılan bir çalışmada, web kazıma (web scraping) tekniklerinin, pazarlama içgörülerinin elde edilmesinde ve müşteri davranışlarının analizinde işletmelere büyük avantajlar sağladığı belirtilmiştir (Boegershausen, Datta & Borah, 2022).

Araştırmamızda, firmaların özellikle pazar araştırmaları için web madenciliğini aktif olarak kullandıkları görülmüştür. Tüketici eğilimlerini belirlemek, müşteri segmentlerini analiz etmek ve rakip firmaların dijital pazarlama stratejilerini takip etmek, firmaların web madenciliğinden en sık yararlandıkları alanlar olarak tespit edilmiştir. Bu sonuçlar, Kitsios, Kamariotou, Karanikolas ve Grigoroudis (2021) tarafından yürütölen çalışmayla paralellik göstermektedir. Söz konusu araştırmada, eWOM (elektronik ağızdan ağıza pazarlama) ve büyük veri analizlerinin müşteri memnuniyeti ölçümünde etkili bir yöntem olduğu belirlenmiştir (Kitsios et al., 2021).

Ancak, firmalar veri güvenliği, entegrasyon problemleri ve yüksek işlem maliyetleri gibi çeşitli teknik zorluklarla karşılaşmaktadır. Mevcut sistemlerin entegrasyonu özellikle büyük ölçekli veri analizi gerçekteştiren firmalar için önemli bir sorundur. Çalışmamızda firmalar, bu zorlukları aşmak için bulut tabanlı çözümler, güçlü şifreleme yöntemleri ve API tabanlı entegrasyon sistemleri geliştirdiklerini belirtmişlerdir. Bu bulgular, Segall ve Zhang (2009) tarafından yürütölen araştırmada belirtilen sonuçlarla benzerlik göstermektedir. Söz konusu çalışmada, web madenciliği araçlarının pazarlama araştırmalarında etkili olduğu ancak veri güvenliği ve entegrasyon süreçlerinde önemli teknik engellerin bulunduğu ifade edilmiştir (Segall & Zhang, 2009).

Sonuç olarak, bu araştırma web madenciliğinin pazarlama ve pazar araştırmalarındaki kritik rolünü ortaya koymuş ve firmaların web madenciliği süreçlerinde karşılaştıkları fırsatlar ve zorluklar hakkında kapsamlı bir çerçeve sunmuştur. Araştırmamızın sonuçları, literatürdeki mevcut çalışmalarla uyumlu olup, web madenciliğinin pazarlama alanında giderek daha önemli bir yer edindiğini göstermektedir.

5. ÖNERİLER

Bu çalışmada elde edilen bulgular, web madenciliğinin pazarlama ve pazar araştırmalarında önemli bir araç haline geldiğini ortaya koymaktadır. Ancak firmalar, büyük veri işleme, veri güvenliği, entegrasyon problemleri ve uzman personel eksikliği gibi çeşitli zorluklarla karşı karşıya kalmaktadır. Bu doğrultuda, firmaların web madenciliği süreçlerini daha etkin bir şekilde yönetebilmesi için birtakım stratejik adımlar atması gerekmektedir.

Öncelikle, firmaların büyük veri analitiği ve yapay zeka destekli modelleme kapasitelerini geliştirmeleri gerekmektedir. Web madenciliği süreçlerinin verimli bir şekilde yürütülebilmesi için, firmaların altyapı yatırımlarını artırarak büyük ölçekli veri setlerinin daha hızlı ve doğru analiz edilmesine imkan tanıyacak sistemler kurmaları önem arz etmektedir. Özellikle makine öğrenimi algoritmalarının web madenciliği süreçlerine entegrasyonu, müşteri segmentasyonu, pazar trend analizi ve rakip firma stratejilerinin tahmin edilmesi gibi alanlarda firmalara rekabet avantajı sağlayacaktır.

Bunun yanı sıra, veri güvenliği ve yasal düzenlemelere uyum konularında daha kapsamlı politikalar geliştirilmelidir. Firmaların, KVKK (Kişisel Verilerin Korunması Kanunu) ve GDPR (General Data Protection Regulation) gibi yasal düzenlemelere tam uyum sağlayarak müşteri verilerini güvenli bir şekilde işleyebilmesi büyük önem taşımaktadır. Bu doğrultuda, anonimleştirilmiş veri analiz yöntemlerinin yaygınlaştırılması ve güçlü şifreleme tekniklerinin kullanılması firmaların veri güvenliği konusundaki risklerini minimize edecektir.

Ayrıca, mevcut CRM (Müşteri İlişkileri Yönetimi) ve ERP (Kurumsal Kaynak Planlama) sistemleri ile web madenciliği altyapılarının entegrasyon süreci iyileştirilmelidir. Entegrasyon süreçlerinde yaşanan teknik uyumsuzluklar, firmaların veri analitiği araçlarını etkin bir şekilde kullanmalarına engel olmaktadır. Bu nedenle, API tabanlı sistemlerin kullanımı teşvik edilerek veri kaynakları arasında daha uyumlu bir akış sağlanmalı, böylece web madenciliğinden elde edilen verilerin doğrudan işletme stratejilerine entegre edilmesi kolaylaştırılmalıdır.

Firmalar ayrıca, veri bilimi ve web madenciliği alanlarında uzman personel yetiştirmeye yönelik kurumsal eğitim programları geliştirmeli ve akademik iş birliklerini artırmalıdır. Görüşmelerde, firmaların web madenciliği alanında nitelikli insan kaynağı bulmada zorlandıkları tespit edilmiştir. Bu nedenle, üniversiteler ve özel sektör arasında iş birlikleri güçlendirilerek veri bilimi, yapay zeka ve büyük veri analitiği konularında uzman yetiştirme süreçleri desteklenmelidir.

Son olarak, bulut bilişim tabanlı veri analitiği çözümlerine geçiş teşvik edilmelidir. Geleneksel veri işleme sistemleri, büyük hacimli verileri analiz etmede yüksek donanım maliyetleri ve işlem gücü gereksinimleri nedeniyle firmalar açısından önemli bir engel oluşturmaktadır. Bu

bağlamda, bulut bilişim çözümlerinin yaygınlaştırılması, firmaların büyük veri işleme maliyetlerini optimize etmesine ve web madenciliği süreçlerini daha ölçeklenebilir hale getirmesine yardımcı olacaktır.

Sonuç olarak, firmaların büyük veri yönetimi ve web madenciliği tekniklerini stratejik bir perspektifle ele alarak veri güvenliği, entegrasyon, uzman insan kaynağı ve altyapı yatırımları gibi kritik alanlara odaklanmaları gerekmektedir. Web madenciliği, pazarlama süreçlerinde giderek daha büyük bir öneme sahip olmakta ve firmaların bu alanda geliştirdiği yetkinlikler, rekabet avantajlarını doğrudan etkilemektedir. Yapay zeka destekli veri analitiği tekniklerinin gelişimiyle birlikte, firmaların bu teknolojilere yatırım yaparak pazar trendlerini daha doğru tahmin etmeleri ve müşteri deneyimini iyileştirmeleri mümkün olacaktır.

KAYNAKÇA

- Adeoye-Olatunde, O. A., & Olenik, N. L. (2021). Research and scholarly methods: Semi-structured interviews. *Journal of the American College of Clinical Pharmacy*, 4(2), 1441. <https://doi.org/10.1002/jac5.1441>
- Boegershausen, J., Datta, H., & Borah, A. (2022). Fields of gold: Scraping web data for marketing insights. *Journal of Marketing Research*, 59(2), 220–236. <https://doi.org/10.1177/00222429221100750>
- Büchner, A. G., & Mulvenna, M. D. (1998). Discovering internet marketing intelligence through online analytical web usage mining. *ACM Transactions on Internet Technology*, 1(1), 21-47. <https://doi.org/10.1145/306101.306124>
- Gerrikagoitia, J. K., Castander, I., & Rebón, F. (2015). New trends of intelligent e-marketing based on web mining for e-shops. *Procedia - Social and Behavioral Sciences*, 175, 75-83.
- Gök, A., Waterworth, A., & Shapira, P. (2015). Use of web mining in studying innovation. *Scientometrics*, 102(1), 653–670.
- Karatsareas, P. (2022). Semi-structured interviews. *Qualitative Research Methods in Linguistics*, 99-120.
- Khan, S. (2023). Use of web mining techniques for improving webpage design for marketing. *International Journal of Marketing Research*, 12(3), 45-67.
- Kitsios, F., Kamariotou, M., Karanikolas, P., & Grigoroudis, E. (2021). Digital marketing platforms and customer satisfaction: Identifying eWOM using big data and text mining. *Applied Sciences*, 11(17), 8032. <https://doi.org/10.3390/app11178032>
- Kallio, H., Pietilä, A. M., & Johnson, M. (2016). Systematic methodological review: Developing a framework for a qualitative semi-structured interview guide. *Journal of Advanced Nursing*, 72(12), 2954-2965. <https://doi.org/10.1111/jan.13031>
- Mei, L., & Cheng, F. (2010). Overview of web mining technology and its application in e-commerce. *Proceedings of the IEEE International Conference on Computer and Communication Technologies in Agriculture Engineering (CCTAE)*, 23(1), 112-118.

- Naz, N., Gulab, F., & Aslam, M. (2022). Development of qualitative semi-structured interview guide for case study research. *Contemporary Social Science Research Journal*, 5(1), 170-182.
- Olmeda, I., & Sheldon, P. J. (2002). Data mining techniques and applications for tourism internet marketing. *Journal of Travel & Tourism Marketing*, 11(2-3), 1-20.
https://doi.org/10.1300/J073v11n02_01
- Perner, P., & Fiss, G. (2002). Intelligent e-marketing with web mining, personalization, and user-adapted interfaces. *In Data Mining and Knowledge Discovery* (pp. 45-67). Springer.
- Ruslin, R., Mashuri, S., & Rasak, M. S. A. (2022). Semi-structured interview: A methodological reflection on the development of a qualitative research instrument in educational studies. *Indonesian Journal of Educational Research*, 10(4), 345-360.
- Segall, R. S., & Zhang, Q. (2009). Web mining technologies for customer and marketing surveys. *Kybernetes*, 38(6), 888-905.
- Sharma, K., & Shrivastava, G. (2011). Web mining: Today and tomorrow. *IEEE Xplore Digital Library*. <https://doi.org/10.1109/CICN.2011.74>
- Velásquez, J. D., & Dujovne, L. E. (2011). Extracting significant website key objects: A semantic web mining approach. *Engineering Applications of Artificial Intelligence*, 24(4), 714-726. <https://doi.org/10.1016/j.engappai.2011.01.009>
- Yeh, I. C., Lien, C., Ting, T. M., & Liu, C. H. (2009). Applications of web mining for marketing of online bookstores. *Expert Systems with Applications*, 36(7), 11217-11223.

2019-2024 YILLARI ARASINDA TÜRKİYE'DE ELEŞTİREL DÜŞÜNMEYLE İLGİLİ YAPILAN TEZLERİN İNCELENMESİ

INVESTIGATION OF GRADUATE THESES ON CRITICAL THINKING IN TURKIYE BETWEEN 2019 AND 2024

Yüksek Lisans Öğrencisi, Aleyna DÖNMEZ¹

¹Sivas Cumhuriyet Üniversitesi, aleyna.donmez12@hotmail.com-0009-0009-0476-2049

Prof. Dr., ŞENEL ELALDI²

²Sivas Cumhuriyet Üniversitesi, selaldi@cumhuriyet.edu.tr-0000-0003 0780-4207

ÖZET

Bu çalışma 2019-2024 yılları arasında Türkiye'de eleştirel düşünme üzerine yapılmış çalışmaların içeriklerini ve genel eğilimlerini incelemeyi amaçlamaktadır. Nitel araştırma yöntemlerinden betimsel içerik analizi kullanılan bu çalışmada, YÖK ulusal tez merkezinde belirli sözcükler kullanılarak taranan 25 yüksek lisans ve 2 doktora tezi incelenmiştir. Veriler, Albayrak tarafından geliştirilen yayın sınıflama formu kullanılarak toplanmış ve frekans ile yüzde tabloları kullanılarak analizi yapılmıştır. Bulgular, eleştirel düşünme ile ilgili çalışmaların daha çok yüksek lisans düzeyinde yapıldığını ve sıklıkla nicel yöntemlerin kullanıldığını göstermektedir. Bunun yanı sıra tezlerde veri toplama aracı olarak sıklıkla anket, ölçek ve görüşmenin kullanıldığı, veri analiz sürecinde ise sıklıkla nicel veri analiz yöntemlerinden t testi ve Anova yöntemlerinin tercih edildiği görülmüştür. Yapılan çalışmaların birçoğu, eleştirel düşünmenin öğrencilerin problem çözme ve sorgulama becerilerini geliştirdiğini vurgulamaktadır. Ek olarak eğitimde eleştirel düşünmeyi geliştirmeye yönelik uygulamalara dair önerilerin sınırlı olduğu dikkat çekmektedir. Bu çalışma eleştirel düşünme becerilerinin doğru anlaşılmasına ve eğitim sistemine daha çok entegre edilmesi konusunda daha kapsamlı çalışmalar yapılmasına ihtiyaç duyulduğunu göstermektedir. Özellikle yapılacak geniş kapsamlı çalışmaların ve farklı yöntemlerin, gelecekte yapılacak çalışmalar için yol göstereceği düşünülmektedir.

Anahtar kelimeler: Düşünme, Eleştirel düşünme, Lisansüstü tezler, Betimsel içerik analizi

ABSTRACT

This study aims to examine the content and general trends of research conducted on critical thinking in Turkey between 2019 and 2024. Using descriptive content analysis, one of the qualitative research methods, the study analyzed 25 master's and 2 doctoral theses taken from the Higher Education Council's (YÖK) National Thesis Center using specific keywords. Data were collected using a publication classification form developed by Albayrak and analyzed through frequency and percentage tables. The findings indicate that studies on critical thinking are mostly conducted at the master's level and frequently employ quantitative research methods. Moreover, surveys, scales, and interviews are commonly used as data collection tools in these theses, while t-tests and ANOVA methods are frequently preferred for data analysis. Many of the reviewed studies emphasize that critical thinking enhances students' problem-solving and inquiry skills. In addition, it is noteworthy that recommendations for practices aimed at improving critical thinking in education remain limited. This study highlights the need for more comprehensive research to deepen the understanding of critical thinking skills and to better integrate them into the educational system. It is suggested that broader and methodologically diverse studies could serve as a guide for future research in this field.

Key Words: Thinking, Critical thinking, Postgraduate theses, Descriptive content analysis

1. GİRİŞ

Düşünme eylemi, insanoğlunun temel zihinsel faaliyetlerinden biri olarak karşımıza çıkar. Düşünme ile ilgili pek çok tanım yapılmıştır. Ross (1951) düşünmeyi “Psikolojik yönüyle zihinsel bir etkinlik veya psikolojik yönü ile zihinsel aktivite” olarak tanımlar. Gilmer (1970) ise, “Açık etkinlik yerine, fikirler ve sembollerin kullanıldığı problem çözme süreci” olarak açıklamıştır (akt. Akarsu, 2018). Bireylerin daha rahat ve bilinçli yaşamalarına, karşılıklarına çıkan problemleri daha kolay ve en uygun yolla çözmelerine, toplumsal ve bireysel gelişmelerine yardımcı bir unsur olarak kabul edilen düşünme, birey için önemli bir yetidir (Semerci, 2003). Düşünme, bilgi edinme, anlama ve öğrenme sürecinin en önemli bileşenidir. Bilgileri sorgulama, değerlendirme ve yeni bilgiler üretme çalışmalarının temelini oluşturmaktadır (Güneş, 2012). Üst-düzey düşünme (higher-order thinking), üst-düzey düşünme becerileri olarak bilinir ve Bloom taksonomisi gibi öğrenme taksonomilerine dayanır (Dubey & Ratnaparkhi, 2017). Bloom (1956) taksonomisinde entelektüel davranışı altı düşünme düzeyine ayrılmaktadır. Bunlar: bilgi, kavrama, uygulama, analiz etme, sentez ve değerlendirme düzeyleridir (akt., Krathwohl, 2002). Ancak Anderson ve arkadaşları (2001) revize ettikleri Bloom taksonomisinde bu düzeyleri; hatırlama, anlama, uygulama, analiz etme, değerlendirme ve yaratma olarak yeniden adlandırmışlardır. Gerek eski taksonomide yer alan bilgi kavrama ve uygulama basamakları gerekse yeni taksonomide yer alan hatırlama anlama ve uygulama basamakları temel tanıma veya hatırlamayı gerektirdiğinden alt-düzey düşünme becerileri olarak kabul edilirken (Brookhart, 2010); eski taksonomide yer alan analiz, sentez ve değerlendirme gerekse yeni taksonomide yer alan analiz, değerlendirme ve yaratma

basamakları ise üst-düzy düşünme becerileri olarak kabul edilir (Anderson & Krathwohl, 2001). Üst-düzy düşünme becerileri, eleştirel düşünme ve problem çözme gibi karmaşık yargı becerilerinin öğrenilmesini içerir. (Conley, 2007). Bu becerilerin öğrenilmesi ve öğretilmesi zordur ancak bu tür becerilerin yeni durumlarda başka bir ifade ile becerinin öğrenildiği durumlar dışındaki durumlarda kullanılma olasılığı daha yüksek olduğundan daha değerlidir (Facione, 1990). Yaratıcı düşünme, üstbilişsel düşünme ve eleştirel düşünme üst-düzy düşünme becerileri gerektiren düşünme çeşitlerinden bazılarıdır. Yaratıcılık ve yaratıcı düşünme, tarihin her döneminde toplumların ilgi ve dikkatini çekmiş ancak toplumlar yaratıcı düşünmeyi uzun yıllar yalnız, doğuştan üstün yetenekli ve dâhi insanlara özgü entelektüel bir süreç veya ürün olarak görmüşlerdir (Yeşilyurt, 2020). Üstbilişsel düşünme; bilişin düzenlenebilmesi ve kişinin düşündüğü veya öğrendiklerini kontrol edebilmesi, başka bir ifadeyle, bireyin kendi bilişsel süreçleri hakkında sahip olduğu bilgiler olarak tanımlanmaktadır Flavell (1976). Eleştirel düşünme düşünerek ve sorgulayarak olayları nesnellik ile ele almaktır (Schraw & Moshman, 1995; akt. Gürkan & Ulubay, 2019). Dewey (1916) eleştirel düşünmeyi teşvik etmede eğitimin rolünü savunur ve eğitimin, öğrencileri düşünceli problem çözme ve yansıtmayı teşvik eden deneyimlere dahil etmekle ilgili olması gerektiğini ileri sürer. Eleştirel düşünmeyi demokratik toplumun daha geniş gelişimiyle ilişkilendirir (akt. Li, 2023). Sternberg (1985) ise eleştirel düşünmeyi, genel olarak insanların sorunlarını çözmek, karar vermek ve yeni kavramlar öğrenmek için kullandıkları zihinsel süreçler, stratejiler ve temsiller olarak tanımlamıştır. Eleştirel düşünme, gözlem, deneyim, yansıma, akıl yürütme sürecidir. Başka bir ifade ile, üretilen bilgileri aktif ve ustaca kavramsallaştırmayı, uygulamayı, analiz etmeyi, sentezlemeyi ve değerlendirmeyi içerir (Scriven & Paul, 2013).

Dewey (1933) eleştirel düşünmenin hem bireysel hem de toplumsal ilerleme için gerekli olduğunu, daha geniş toplumsal ihtiyaçlar bağlamında kişinin kendi düşüncelerini değerlendirme ve yansıma yeteneğini gerektirdiğini öne sürer. Eleştirel düşünme her ne kadar ilk etapta olumsuz gibi algılansa da asıl kast edilen TDK'ya (2022) göre eleştiri niteliği taşıyan, tenkitli anlamına gelen "eleştirel" kelimesi ile aynı değildir. Bilgileri, bulguları, olgu ve olayları derinlemesine ve tarafsız bir şekilde analiz eden ve sorgulayan bir düşünme şeklini ifade eder. Akınoğlu'na (2003) göre eleştirel düşünme bilgi edinme sürecinde irdeleyebilmeyi, çok yönlü sorgulayabilmeyi gerektiren, düşünme süreçlerini etkili, tarafsız ve disiplinli bir şekilde uygulayabilmeyi, yeni durum ve ürünleri kriterlere dayalı değerlendirmeyi ve geliştirmeyi içeren zihinsel ve duyuşsal bir süreçtir. Cüceloğlu (1993) ise eleştirel düşünmeyi, bilgi edinme sürecinde irdeleyebilmeyi, çok yönlü sorgulayabilmeyi gerektiren, düşünme süreçlerini etkili, tarafsız ve disiplinli bir şekilde uygulayabilmeyi, yeni durum ve ürünleri kriterlere dayalı değerlendirmeyi ve geliştirmeyi içeren zihinsel ve duyuşsal bir süreç olarak tanımlar (akt. Söylemez, 2016). Eleştirel düşünmede temel nokta ele alınacak duruma veya olaya nesnel şekilde yaklaşmaktır. Nesnel yaklaşım, öznel yaklaşımın tam tersi yani kişisel görüş ve beğenileri ön plana çıkarmaz. Böylece nesnel bilgi onu oluşturan öznenin tam anlamıyla bağımsızlık göstererek işaret ettiği olgular dünyasına birebir karşılık gelir. "Bilme sürecindeki kesin bilgiler, nesnede bir temele sahiptir" (Köktürk, 2006, s. 90). Ancak, eğitimde eleştirel düşünmenin nasıl geliştirileceği ve hangi öğretim yöntemlerinin bu süreçte etkili olduğu, eğitim politikaları ve öğretim stratejileri açısından bir tartışma konusudur.

Eğitim, öğrencilerin düşünme becerilerine odaklanarak bilgiye eleştirel bir bakış açısının getirilmesi gereken en önemli alanlardan birisidir. Doğasında belirsizlikler ve değişkenlikler barındıran verilere dayanarak karar verme yeteneği, modern dünyada karmaşık ve hayati bir beceri haline gelmiştir (Holmes, Wieman & Bonn, 2015). Ancak pedagojik açıdan bakıldığında asıl sorun, öğrencilerin bu önemli beceriyi geliştirememesi ve eğitimcilerin bu becerinin geliştirilememesine neden olan sebepleri kavrayamamalarıdır (Beasley & Cao, 2014). Bunun için eğitimin amaçlarının net bir şekilde belirlenmesi önemli rol oynamaktadır. Günümüzde eğitimin en önemli amacı, bireyleri değişik koşullara uyabilecek, esnek düşünebilecek yeteneklerle yetiştirmektir (Akınoğlu, 2003).

Pandemi süreci Türkiye de dahil olmak üzere neredeyse bütün ülkelerin eğitim sisteminde köklü değişikliklere sebep olmuştur. Bunun en büyük örneği ise dijitalleşme ve online eğitimidir. Bu köklü değişimlerin, öğretmen ve öğrencilerin eleştirel düşünmeyi öğrenme ve uygulamasının önemini artırdığı düşünülmektedir. Karşılaşılabilecek olası herhangi bir soruna eleştirel bir şekilde bakabilmek ve çözüm bulabilmek, edinilmesi önemli olan bir kazanımdır. Buna ek olarak eğitim-öğretim alanında dijitalleşme sürecine ilk adım olarak okullarda kurulan bilgisayar laboratuvarları, projeksiyon kullanımı eğitimin dijitalleşme sürecinin başlangıcını oluşturmaktadır (Milli Eğitim Bakanlığı [MEB], 2014). Sürecin devamında FATİH projesiyle akıllı tahta kullanımı yaygınlaşmış ve bu proje kapsamında Eğitim Bilişim Ağı (EBA)'nın eğitime kazandırdıklarına değinilerek bu doğrultuda öğretmene ve öğrenciye düşen görevin sorumluluğunun farklılaştığı, geleneksel eğitim modelinin geride kaldığı belirtilmiştir (Sürer, 2020). Pandemi döneminde ise okulların yerini evler, sınıf ortamlarının yerini ise çeşitli online almıştır (Malkus, Christensen & Schurz, 2020). Yalnızca eğitim içerikleri ve fiziki koşullar değil, öğretim yöntemleri de değişmek ve duruma adapte olmak zorunda kalmıştır. Dijital okuryazarlık ve bilgisayar kullanma becerilerinin yanı sıra bir de eğitimcilerin ve öğrencilerin eleştirel düşünme becerilerini bu yeni oluşan dijital eğitim programları ve yeni sisteme nasıl entegre edileceği sorusu ortaya çıkmıştır. Bu bağlamda bu dönemde yapılan eleştirel düşünme becerilerine yönelik tezlerin eğilimlerini ortaya çıkarmak amacıyla 2019-2024 yılları arasında Türkiye'de bu alanda yapılan tezlerin analizine bu çalışmada yer verilmiştir. Bu kapsamda hem mevcut durumun değerlendirilmesi hem de gelecekteki araştırmalara yön vermesi açısından katkı sağlaması amaçlanmıştır.

1.1. Araştırmanın Amacı

Bu araştırma ile 2019-2024 yıllarını kapsayan ve Türkiye'de eğitim alanında eleştirel düşünme becerilerini konu alan yüksek lisans ve doktora tezlerinin künye bilgileri, eğilimleri ve çalışma sonuçlarının betimsel içerik analizi yöntemi ile incelenmesi amaçlanmaktadır. Yapılan bu çalışma, eleştirel düşünme konusu hakkında yapılmış olan çalışmaları inceleyerek, literatürdeki boşlukları tespit edip ileride yapılacak yeni çalışmalara katkıda bulunmayı ve yol göstermeyi amaçlamaktadır.

1.2. Problem cümlesi

Bu araştırmanın problem cümlesi; "2019-2024 yılları arasında Türkiye'de yayımlanmış olan, eğitim alanında eleştirel düşünme konusunu ele alan çalışmaların künye bilgileri, eğilimleri ve çalışma sonuçlarının değerlendirmeleri nasıldır?" şeklinde belirlenmiştir

Araştırmanın amacına ve temel araştırma sorusuna uygun olarak sırasıyla aşağıda yer alan alt problemlere cevaplar aranmıştır;

1. 2019-2024 yılları arasında eleştirel düşünme konusunda yapılan yüksek lisans ve doktora tezlerinin künye bilgisi dağılımı nasıldır?
2. Araştırma kapsamına alınan yüksek lisans ve doktora tezlerinin yıllara göre dağılımı nasıldır?
3. Araştırma kapsamına alınan yüksek lisans ve doktora tezlerinin dağılımı nasıldır?
4. Araştırma kapsamına alınan yüksek lisans ve doktora tezlerinin konu alanlarına ilişkin dağılımları nasıldır?
5. Araştırma kapsamına alınan yüksek lisans ve doktora tezlerinde kullanılan araştırma yöntemleri nelerdir?
6. Araştırma kapsamına alınan yüksek lisans ve doktora tezlerinde kullanılan veri toplama araçları nelerdir?
7. Araştırma kapsamına alınan yüksek lisans ve doktora tezlerinde yer alan örneklem ve örneklem büyüklüklerinin dağılımı nasıldır?
8. Araştırma kapsamına alınan yüksek lisans ve doktora tezlerinde kullanılan veri analizi yöntemleri nelerdir?
9. Araştırma kapsamına alınan yüksek lisans ve doktora tezlerinin bölüm/ana bilim dalına göre dağılımı nasıldır?
10. Araştırma kapsamına alınan yüksek lisans ve doktora tezlerinin enstitü/üniversitelere göre dağılımı nasıldır?

2. YÖNTEM

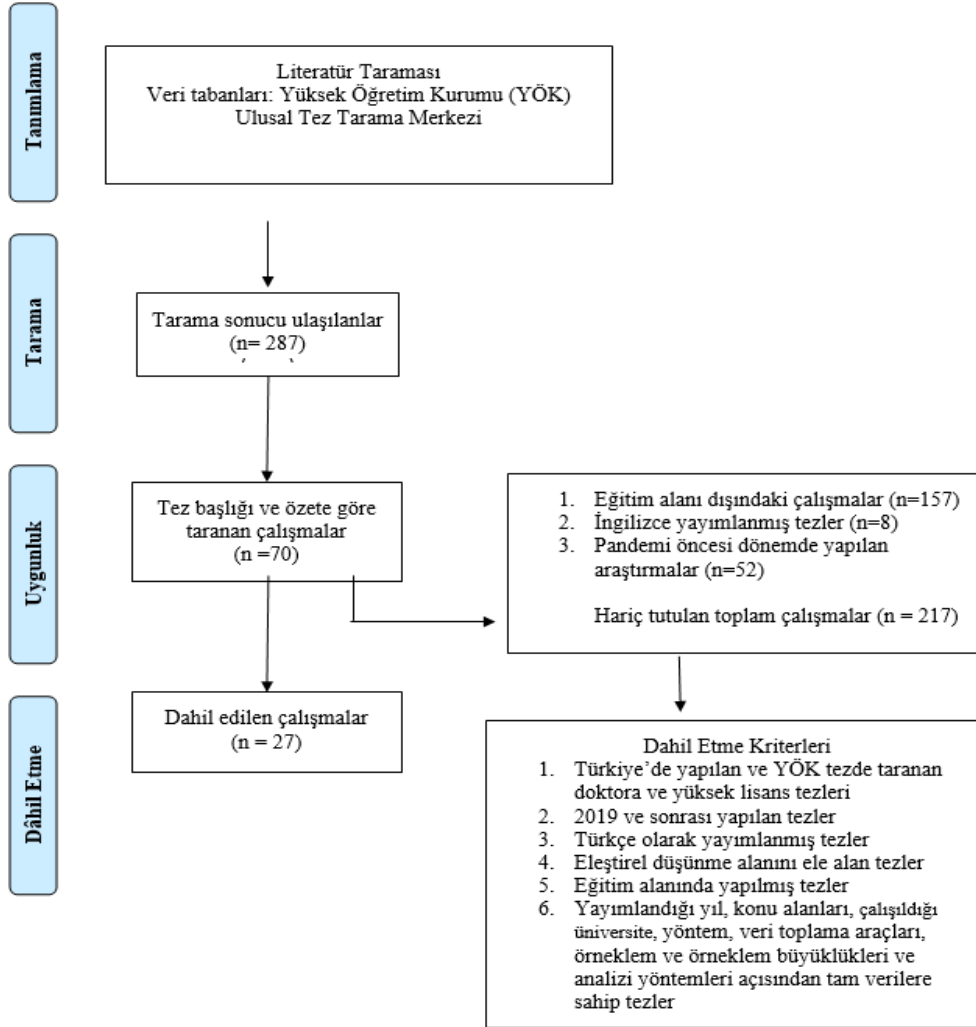
2.1. Araştırmanın Modeli

Bu çalışmada 2019-2024 yılları arasında Türkiye’de yayımlanmış olan eleştirel düşünmeyi konu alan yüksek lisans ve doktora tezlerini incelemek amacıyla, nitel araştırma yöntemlerinden betimsel içerik analizi kullanılmıştır. Betimsel içerik analizi belirli bir konuyla ilgili nitel ve nicel çalışmaların sistematik bir şekilde incelenip düzenlenmesiyle, genel eğilimlerin belirlenmesini içeren bir yöntemdir (Ültay, Akyurt & Ültay, 2021).

2.2. Çalışma Grubu

Bu çalışmanın çalışma grubunu 2019 -2024 yılları arasında YÖK Ulusal Tez Merkezi veri tabanında “eleştirel düşünme, eğitimde eleştirel düşünme” gibi anahtar sözcükleri kullanılarak yapılan tarama sonucunda ulaşılan ulusal alanda yayımlanmış eğitimde eleştirel düşünmeyi kapsayan yüksek lisans (n=25) ve doktora tezleri (n=2) oluşturmaktadır. Çalışma grubunun belirlenmesinde amaçsal örnekleme çeşitlerinden biri olan ölçüt örnekleme yöntemi

kullanılmıştır. Ölçüt örnekleme araştırmacı tarafından belirlenen belirli bir dizi ölçütün kullanılmasını kapsar (Yıldırım & Şimşek, 2018). Araştırma kapsamında dâhil edilme ölçüt/kriterleri ve taranan çalışma sayıları Moher, Liberati, Tetzlaff ve Altman (2009) tarafından geliştirilen Prisma Akış Grafiği'nde (Bkz. Şekil 1) gösterilmiştir.

From: Moher D, Liberati A, Tetzlaff J, Altman DG, The PRISMA Group (2009). Preferred Reporting Items for Systematic Reviews and Meta-Analyses: The PRISMA Statement. PLoS Med 6(7): e1000097. doi:10.1371/journal.pmed.1000097

Görsel 1. Prisma Akış Grafiği

Araştırmacılar tarafından belirlenen ve Şekil 1'de de yer alan dâhil etme kriterleri kapsamında YÖK Ulusal Tez Merkezi veri tabanından belirlenen anahtar kelimeler kullanılarak ilk taramada pandemi dönemi ve sonrasını kapsayan (2019-2024) 287 çalışmaya ulaşılmıştır. Bu çalışmalardan ilk taramada eğitim alanı dışında yapılanlar (n=157), İngilizce yayımlanmış tezler (n=8), pandemi öncesinde yapılanlar (n= 52) elenmiş ve kalan 70 çalışma ikinci aşamada başlık ve özete göre tekrar değerlendirilmiştir. İlgisiz konu başlıkları ya da araştırmacılar tarafından belirlenen dâhil etme kriterlerine uymayan özetlerden yola çıkarak 43 çalışma daha elenmiştir. Kalan 27 çalışma ise uygunluk kriterlerine göre tekrar gözden geçirilmiş ve nitelik değerlendirilmesi de yapıldıktan sonra çalışma kapsamına alınmıştır.

2.3. Veri toplama aracı

Çalışmada veri toplama aracı olarak Albayrak (2017) tarafından geliştirilmiş olan yayın sınıflama formu kullanılmıştır. Araştırma kapsamında kullanılan bu form: tezlerin künyesi, yıllara göre dağılımı, yüksek lisans ve doktora tezleri olarak dağılımı, konu alanlarına ilişkin dağılımı, kullanılan araştırma yöntemleri, kullanılan veri toplama araçları, örneklem/çalışma grupları dağılımları, kullanılan veri analizi yöntemleri ve enstitü/üniversitelere göre dağılımı içermektedir.

2.4. Verilerin analizi

Araştırmaya dahil edilen çalışmalardan (n=27) yayın sınıflama formu kapsamında elde edilen verilerin frekans ve yüzde hesaplamaları yapılmış ve tablolar kullanılarak ifade edilmiştir.

3. BULGULAR

Eğitim alanında eleştirel düşünme konusunu ele alan 2019-2024 yılları arasında yayımlanmış ve araştırmanın dahil etme kriterlerine uygun olan doktora ve yüksek lisans tezlerinin (n= 27) çeşitli niteliklerine ilişkin dağılımları araştırmanın alt problemleri doğrultusunda aşağıda yer almaktadır.

3.1. Birinci Alt Probleme İlişkin Bulgular

Araştırmanın birinci alt problemi “2019-2024 yılları arasında eğitim ve öğretimde eleştirel düşünme konulu tezlerin künye bilgisi dağılımı nasıldır?” şeklinde ifade edilmektedir. İlgili alt problem doğrultusunda araştırma kapsamına giren tezlerin künye bilgileri (yazar bilgisi, yayın dili, sayfa sayıları) Çizelge 1’ de gösterilmiştir.

Çizelge 1. Künye Bilgisine Ait Bulgular

KÜNYE BİLGİSİ		F	%
Yazarın Bilgileri	Türk	27	100
	TOPLAM	27	100
Yayın Dili	Türkçe	27	100
	İngilizce	-	-
	TOPLAM	27	100
Sayfa Sayıları	60-100	4	14,81
	101-140	9	33,33
	141-180	8	29,62
	181-220	3	11,11
	221-260	1	3,70
	261-300	1	3,70
	301-340	1	3,70
	340 ve üzeri	-	-
TOPLAM	27	100	

Çizelge 1. İncelendiğinde toplam 27 çalışmanın 27'sinin de (%100) Türk yazarlar tarafından yazıldığı görülmektedir. Yapılan çalışmalar Türkiye tabanlı üniversitelerde yayımlanan yüksek lisans ve doktora tezlerini içermesi sebebi ile bu sonucun çıkmasının olası olduğu düşünülmektedir. Çalışmaların yayın dili açısından künye bilgisi dağılımında tüm çalışmalardan 27'sinin de Türkçe (%100) olduğu görülmektedir. Bunun sebebi de dahil etme kriterlerinde Türkçe tezlere yer verilmesinden dolayıdır.

Araştırma kapsamına alınan çalışmaların sayfa sayısı verileri incelenecek olursa; 60-100 sayfa aralığında 4 çalışma (%14,81), 101-140 sayfa aralığında 9 çalışma (%33,33), 141-180 sayfa aralığında 8 çalışma (%29,62), 181-220 sayfa aralığında 3 çalışma (%11,11), 221-260 sayfa aralığında 1 çalışma (%3,70), 261-300 sayfa aralığında 1 çalışma (%3,70), 301-340 sayfa aralığında 1 çalışma (%3,70) bulunduğu, 340 sayfa üzeri sayfa aralığında ise hiç çalışma bulunmadığı görülmektedir.

3.2. İkinci Alt Probleme İlişkin Bulgular

Araştırmanın ikinci alt problemi “*Araştırma kapsamına alınan çalışmaların yıllara göre dağılımı nasıldır?*” şeklinde ifade edilmektedir. İlgili alt problem doğrultusunda araştırma kapsamına giren tezlerin 2019 ve 2024 yılları arasında dağılımı, yıllara göre değişimi incelenerek bu bulgulara yönelik olarak yüzde ve frekans değerleri Çizelge 2’de gösterilmiştir.

Çizelge 2. Tezlerin Yıllara Göre Dağılımı

Yıllar	F	%
2019	5	18,51
2020	4	14,81
2021	4	14,81
2022	4	14,81
2023	8	29,62
2024	2	7,40
TOPLAM	27	100

Çizelge 2’de araştırma kapsamına alınan çalışmaların 2019-2024 yılları arasındaki dağılımları görülmektedir. Çizelge 2’ye göre çalışmaların %18,51’i (n=5) 2019 yılında; %14,81’i (n=4) 2020 yılında; % 14,81’i (n=4) 2021 yılında; %14,81’i (n=4) 2022 yılında; %29,62’si (n=8) 2023 yılında; %7,40’ının (n=2) ise 2024 yılında yapıldığı görülmektedir.

3.3. Üçüncü Alt Probleme İlişkin Bulgular

Araştırmanın üçüncü alt problemi “*Araştırma kapsamına alınan çalışmaların yüksek lisans ve doktora tezlerinin dağılımı nasıldır?*” şeklinde ifade edilmektedir. İlgili alt problem doğrultusunda araştırma kapsamına giren çalışmaların yüksek lisans – doktora tezi niteliklerine göre dağılımları, yüzde ve frekans değerleri aşağıda yer alan Çizelge 3’te gösterilmiştir.

Çizelge 3. Çalışmaların Yüksek Lisans ve Doktora Tezi Dağılımları

Tezler	F	%
Yüksek lisans	25	92,59
Doktora	2	7,41
TOPLAM	27	100

Çizelge 3'e göre çalışmalardan %92,59'u (n=25) yüksek lisans tezi olarak yayımlanmış olup, %7,41'i (n=2) doktora tezi olarak yayımlanmıştır. Buradan hareketle 2019-2024 yılları arasında yayımlanmış olan tezlerin dağılımında yüksek lisans tezlerinin daha fazla olduğu görülmektedir.

3.4. Dördüncü Alt Probleme İlişkin Bulgular

Araştırmanın dördüncü alt problemi “*Araştırma kapsamına alınan yüksek lisans ve doktora tezlerinin konu alanlarına ilişkin dağılımları nasıldır?*” şeklinde ifade edilmektedir. İlgili alt problem doğrultusunda araştırma kapsamına giren yüksek lisans – doktora tezlerinin konu alanlarına ilişkin dağılımları, konu alanı başlıkları, yüzde ve frekans değerleri aşağıda yer alan Çizelge 4'te gösterilmiştir.

Çizelge 4. Çalışmaların Konu Alanlarına İlişkin Bulgular

Konu Alanları	F	%
Öğretmen adaylarının tutumları	2	7,40
Kitap serilerinin eleştirel düşünmeye yönelik incelenmesi	2	7,40
Okul yöneticilerine yönelik çalışma	1	3,70
Öğretmen adaylarına yönelik çalışma	6	22,22
Eleştirel düşünme ile çeşitli konular arasındaki ilişki	6	22,22
Öğretmenlere yönelik çalışmalar	10	37,03
TOPLAM	27	100

Çizelge 4'te görüldüğü gibi, tüm çalışmaların (n=27) %7,40'ı (n=2) öğretmen adaylarının tutumları; %7,40'ı (n=2) kitap serilerinin eleştirel düşünmeye yönelik incelenmesi; %3,70'i (n=1) okul yöneticilerine yönelik çalışma; %22,22'si (n=6) öğretmen adaylarına yönelik çalışma; %22,22'si (n=6) eleştirel düşünme ile çeşitli konular arasındaki ilişki ve; %37,03'ü (n=10) öğretmenlere yönelik çalışmalar konu alanlarında yayımlanmıştır.

3.5. Beşinci Alt Probleme İlişkin Bulgular

Araştırmanın beşinci alt problemi “*Araştırma kapsamına alınan yüksek lisans ve doktora tezlerinde kullanılan araştırma yöntemleri nelerdir?*” şeklinde ifade edilmektedir.

İlgili alt problem doğrultusunda araştırma kapsamına giren tezlerinin içerdiği araştırma yöntemleri Albayrak (2017) tarafından geliştirilen ve bu çalışmada da veri toplama aracı olarak kullanılan yayın sınıflama formu kapsamında üç ana başlık altında boyutlandırılmış Nicel Araştırma yöntemlerinin %51,85'i (n=14) nicel araştırma, %14,81'i (n=4) nitel araştırma ve %33,33'ü (n=9) karma araştırma olmak üzere üç ayrı çizelge halinde gösterilmiştir.

Çizelge 5. Çalışmalarda Kullanılan Nicel Araştırma Yöntemleri

ANA KATEGORİ	ALT KATEGORİLER		F	%
NİCEL ARAŞTIRMA YÖNTEMLERİ	Deneyssel Araştırma Yöntemleri	Tam Deneyssel Yarı Deneyssel	2	14,28
	Deneyssel Olmayan Araştırma Yöntemleri	Betimsel Tarama İlişkisel Tarama	3	21,42
			9	64,28
		TOPLAM	14	100

Çizelge 5'te araştırma kapsamına dâhil edilmiş olan 27 çalışmandan nicel araştırma yöntemi kullanılanların (n=14); %14,28'i (n=2) yarı deneysel desen kullanılmıştır. Deneyssel olmayan nicel araştırma yöntemleri kullanılan çalışmalardan %21,42'si (n=3) betimsel tarama (survey) ve %64,28'i (n=9) ise ilişkisel tarama (Correlational survey) modeline yer vermiştir.

Çizelge 6. Çalışmalarda Kullanılan Nitel Araştırma Yöntemleri

ANA KATEGORİ	ALT KATEGORİLER	F	%
NİTEL ARAŞTIRMA YÖNTEMLERİ	Örnek Olay/ Durum Çalışması	1	25
	Eylem Araştırması	1	25
	Tematik Analiz	-	-
	Betimsel Nitel	2	50
	TOPLAM	4	100

Çizelge 6'ya göre araştırma kapsamındaki nitel yöntem esas alınarak yapılmış olan çalışmaların %25'inde (n=1) örnek olay/durum çalışması deseni; %25'inde (n=1) eylem araştırması; %50'sinde (n=2) betimsel analiz kullanılmıştır.

Çizelge 7. Çalışmalarda Kullanılan Karma Araştırma Yöntemleri

ANA KATEGORİ	ALT KATEGORİLER	F	%
KARMA ARAŞTIRMA YÖNTEMLERİ	Açıklayıcı	8	88,88
	Keşfedici Araçsal		
	Paralel/ Bütünsel Desen	1	
	Çeşitleme	11,11	
	TOPLAM	9	100

Çizelge 7'de verildiği gibi karma yöntem esas alınarak yapılmış olan çalışmalardan (n=9), %88,88'inde (n=8) açıklayıcı; %11,11'inde (n=1) ise paralel/bütünsel desen kullanılmıştır.

3.6. Altıncı Alt Probleme İlişkin Bulgular

Araştırmanın altıncı alt problemi “*Araştırma kapsamına alınan yüksek lisans ve doktora tezlerinde kullanılan veri toplama araçları nelerdir?*” şeklinde ifade edilmektedir.

İlgili alt problem doğrultusunda araştırma kapsamına giren yüksek lisans – doktora tezlerinde yer alan veri toplama araçları incelenerek elde edilmiş olan bulgular iki çizelge halinde (nitel ve nicel boyutlu veri toplama araçları) aşağıda yer alan Çizelge 8 ve Çizelge 9’da verilmiştir.

Çizelge 8. Nitel Boyutlu Veri Toplama Araçlarına İlişkin Bulgular

		F	%
NİTEL BOYUTLU VERİ TOPLAMA ARAÇLARI	GÖZLEM/GÖRÜŞME	Katılımcı Yarı Yapılandırılmış Odak Grup	1 25
	DOKÜMANLAR	Doküman İnceleme	2 50
	Anket/ Ölçek	Açık Uçlu Çoktan Seçmeli Diğer	
	Alternatif Değerlendirme Araçları	Diğer	
	Diğer	Diğer	1 25
TOPLAM		4	100

Çizelge 8’de verilen eleştirel düşünme konusunda nitel yönetime yer veren tezlerin (n=4) nitel veri toplama araçlarına göre dağılımları incelendiğinde %25’i (n=1) katılımcı görüşme; %50’si (n=2) doküman inceleme; %25’i (n=1) diğer değerlendirme araçlarıdır.

Çizelge 9. Nicel Boyutlu Veri Toplama Araçlarına İlişkin Bulgular

		F	%
NİCEL BOYUTLU VERİ TOPLAMA ARAÇLARI	Gözlem	Katılımcı Katılımcı Olmayan	
	Görüşme Formu	Görüşme Formu	3 16,66
	Tutum/ Algı/ Kişilik/ Yetenek Testleri	Açık Uçlu Çoktan Seçmeli Diğer	4 22,22
	Anket/ Ölçek	Açık Uçlu Çoktan Seçmeli Diğer	10 55,55
	Diğer	Diğer	1 5,55
TOPLAM		18	100

Nicel boyutlu veri toplama araçlarından en çok 10 çalışma ile (%55,55) anket/ölçek kullanılmıştır. Bu sırayı takip eden %22,22’si (n=4) Tutum/ Algı/ Kişilik/ Yetenek Testleri; %14,81 (n=4);Görüşme %16,66’sı (n=3) formu ve % 5,55’i (n=1) diğer şeklinde ilerlemektedir. Bu çalışmaların bazılarında birden fazla veri toplama aracı kullanılmıştır, bu da çizelgedeki toplam sayıya yansımıştır.

3.7. Yedinci Alt Probleme İlişkin Bulgular

Araştırmanın yedinci alt problemi “*Araştırma kapsamına alınan yüksek lisans ve doktora tezlerinde yer alan örneklem ve örneklem büyüklüklerinin dağılımı nasıldır?*” şeklinde ifade edilmektedir. İlgili alt problem doğrultusunda araştırma kapsamına giren yüksek lisans – doktora tezlerinin kapsamına alınana örneklem ve örneklem büyüklüklerinin bulguları nitel ve nicel boyut olmak üzere iki farklı boyutta aşağıda yer alan çizelgelerde verilmiştir.

Çizelge 10. Nitel Örneklem/Çalışma Gruplarının Büyüklüklerine İlişkin Bulgular

	Örneklem/ Çalışma Grubu Büyüklükleri	F	%
NİTEL ÖRNEKLEM	1-10 arası	1	25
	11-25 arası	3	75
TOPLAM		4	100

Çizelge 10’da nitel boyutlu çalışmalar örneklem büyüklüklerine göre verileri yansıtılmış ve bu bağlamda %25’i (n=1) 1-10 arası ve %75’i (n=3) 11-25 çalışma örneklem sayılarını oluşturduğu görülmektedir. Ayrıca nitel yöntemlerde örneklem büyüklüklerinin fazla olmaması dikkat çekmektedir.

Çizelge 11. Nicel Örneklem/Çalışma Gruplarının Büyüklüklerine İlişkin Bulgular

Örneklem/ Çalışma Grubu Büyüklükleri	F	%
1-100 arası	4	28,57
101-200 arası	3	21,42
201-300 arası	2	14,28
301-400 arası	1	7,14
401-500 arası	1	7,14
501ve +	3	21,42
TOPLAM	14	100

Nicel boyutlu çalışmaların örneklem gruplarının büyüklükleri Çizelge 11’de yansıtılmıştır. Çizelge incelenecek olursa, 4 çalışma (%28,57) 1-100 arası, 3 çalışma (%21,42) 101-200 arası, 2 çalışma (%14,28) 201-300 arası, 1 çalışma (%7,14) 301-400 arası, 1 çalışma (%7,14) 401-500 arası; 3 çalışma (%21,42) ise 501 ve daha fazla örneklem grubunu içermektedir.

Araştırmacıların tercih ettikleri örneklem gruplarında en çok 1-100 arası ve 501ve + örneklem grubunun tercih edildiği görülmektedir. Bunun sebebi olarak nicel çalışmalarda örneklem gruplarını artırmanın araştırmanın geçerlik/güvenirliliğine olumlu yönde katkı sağlayacağından ve kolay ulaşılabilirlik ile ekonomiklik açısından tercih edilmelerinin fazla olduğu söylenebilir.

3.8. Sekizinci Alt Probleme İlişkin Bulgular

Araştırmanın sekizinci alt problemi “*Araştırma kapsamına alınan yüksek lisans ve doktora tezlerinde kullanılan veri analizi yöntemleri nelerdir?*” şeklinde ifade edilmektedir. İlgili alt problem doğrultusunda çalışmalarda kullanılan veri analiz yöntemlerinin bulguları aşağıdaki Çizelge 12’de gösterilmiştir.

Çizelge 12. Çalışmalarda Kullanılan Veri Analizi Yöntemlerine İlişkin Bulgular

		VERİ ANALİZ YÖNTEMLERİ	F	%
NİTEL VERİ ANALİZİ		İçerik Analizi		
		Nitel Betimsel Analiz	1	2,38
		Tematik Analiz		
		Tematik Kodlama		
		Diğer: CAQDAS		
NİCEL VERİ ANALİZİ	Betimsel	Frekans/ Yüzde Tabloları		
		Ortalama/ Standart Sapma		
		Grafikle Gösterim	2	4,76
		Diğer: Ki Kare Testi		
		T-Testi	19	45,23
	Kestirimsel	Korelasyon	4	9,52
		Anova/ Ancova	13	30,95
		Regresyon	3	7,14
		Non- Parametrik Testler		
		Mann Whitney- U Testi		
	Diğer			
		TOPLAM	42	100

Çizelge 12’ye göre araştırmacılar tarafından toplanmış olan verilerin analizi sürecini inceleyecek olursak; nitel verilerin analizinde 1 çalışma (%2,38) nitel betimsel analiz kullanılarak analiz edilmiştir. Nicel verilerin analizinde ise 2 çalışma (%4,76) grafiklerle gösterim, betimsel nicel veri analizi yapılmıştır. Ayrıca 19 çalışma (%45,23) t-testi, 4 çalışmada (%9,52) korelasyon, 13 çalışma (%30,95) Anova/Ancova, 3 çalışmada (%7,14) regresyon, kullanılarak nicel verilerin analizi yapılmıştır. Çalışmalarda en çok kullanılan nitel betimsel analiz, nicel verilerin analizinde ise t testi ve Anova olmuştur.

3.9. Dokuzuncu Alt Probleme İlişkin Bulgular

Araştırmanın dokuzuncu alt problemi “*Araştırma kapsamına alınan yüksek lisans ve doktora tezlerinin bölüm/ana bilim dalına göre dağılımı nasıldır?*” şeklinde ifade edilmektedir. İlgili alt problem doğrultusunda çalışmaların bölüm ve anabilim dalı bulguları aşağıdaki Çizelge 13’te gösterilmiştir.

Çizelge 13. Çalışmaların Bölüm/Ana Bilim Dallarına İlişkin Bulgular

		F	%
ANABİLİM DALI	Türkçe ve Sosyal bilimler eğitimi	4	14,81
	Temel eğitim	7	25,92
	Matematik ve Fen bilimleri eğitimi	6	22,22
	Güzel sanatlar eğitimi	3	11,11
	Eğitim Bilimleri	4	14,81
	Din kültürü ve ahlak bilgisi eğitimi	1	3,70
	Sınıf eğitimi	1	3,70
	Eğitsel tasarım ve değerlendirme	1	3,70
TOPLAM		27	100
		F	%
	Sosyal bilgiler eğitimi	3	11,11
BÖLÜM PROGRAM BİLİM DALI	Fen ve Matematik bilgisi eğitimi	4	14,81
	Eğitim programları ve öğretim	2	7,40
	Fizik Öğretmenliği	1	3,70
	Sınıf eğitimi	4	14,81
	Eğitim yönetimi ve denetimi	1	3,70
	Eğitim bilimleri	1	3,70
	Din kültürü ve ahlak bilgisi	1	3,70
	Eğitim programları ve öğretim	2	7,40
	Okul öncesi eğitimi	3	11,11
	Eğitsel değerlendirme ve tasarım	1	3,70
	Resim iş eğitimi	3	11,11
	Türkçe öğretimi	1	3,70
	TOPLAM		27

Çizelge 13'e göre, %25,92 (n=7) temel eğitim; %22,22 (n=6) matematik ve fen bilimleri eğitimi; %14,81 (n=4) Türkçe ve sosyal bilgiler eğitimi; %14,81 (n=4) eğitim bilimleri alanında çalışmalar yapılmıştır, %3,70'inin (n=1) de diğer alanlarda yapıldığı görülmektedir.

3.10. Onuncu Alt Probleme İlişkin Bulgular

Araştırmanın onuncu alt problemi "Araştırma kapsamına alınan yüksek lisans ve doktora tezlerinin enstitü/üniversitelere göre dağılımı nasıldır?" şeklinde ifade edilmektedir. İlgili alt problem doğrultusunda çalışmaların enstitü ve üniversitelere ait bulguları aşağıdaki Çizelge 14'te gösterilmiştir.

Çizelge 14. Çalışmaların Enstitü/Üniversitelere İlişkin Bulgular

	F	%
Marmara Üniversitesi	3	11,11
İstanbul Aydın Üniversitesi	2	7,40
Manisa Celal Bayar Üniversitesi	1	3,70
Gaziantep Üniversitesi	1	3,70
Bartın Üniversitesi	1	3,70
Çukurova Üniversitesi	1	3,70

ÜNİVERSİTE	Yıldız Teknik Üniversitesi	1	3,70
	Çanakkale Üniversitesi	1	3,70
	Bahçeşehir Üniversitesi	1	3,70
	İnönü Üniversitesi	1	3,70
	Gaziosmanpaşa Üniversitesi	1	3,70
	Uludağ Üniversitesi	2	7,40
	Trabzon Üniversitesi	1	3,70
	Kastamonu Üniversitesi	1	3,70
	Siirt Üniversitesi	1	3,70
	Fırat Üniversitesi	1	3,70
	Sakarya Üniversitesi	1	3,70
	Sütçü imam Üniversitesi	1	3,70
	İstanbul Sabahattin Zaim Üniversitesi	1	3,70
	Atatürk Üniversitesi	1	3,70
	Istanbul medeniyet üniversitesi	1	3,70
	Istanbul üniversitesi	1	3,70
Necmettin Erbakan Üniversitesi	1	3,70	
TOPLAM		27	100
ENSTİTÜ	Eğitim bilimleri enstitüsü	13	48,14
	Lisansüstü eğitim bilimleri enstitüsü	7	25,92
	Fen bilimleri enstitüsü	2	7,40
	Sosyal bilimler enstitüsü	5	18,51
TOPLAM		27	100

Çizelge 14 incelendiğinde araştırma kapsamına dâhil edilen çalışmalardan %11,11'inin (n=3) Marmara Üniversitesi bünyesinde, %7,40'ının (n=2) Uludağ Üniversitesi ve İstanbul Aydın Üniversitesinde yapıldığı; %3,70'inin (n=1) ise Çizelge 14'te yer verilen diğer üniversitelerde yapıldığı görülmektedir.

4. TARTIŞMA VE SONUÇLAR

Bu çalışmada, 2019-2024 yılları arasında eğitim alanında eleştirel düşünmeyi konu alan lisansüstü tezler incelenmiş ve elde edilen bulgular ışığında ilgili tezlerin sistematik bir analizi gerçekleştirilmiştir. Çalışmanın bulguları, lisansüstü çalışmaların künye bilgisi dağılımını, yıllara göre dağılımını, araştırma kapsamına, konu alanına, kullanılan araştırma yöntemlerine, veri toplama araçlarına, örneklem, yöntem, veri analizine ve enstitü/üniversitelere göre dağılımını ortaya koymaktadır.

Araştırmanın birinci alt problemi, "2019-2024 yılları arasında eleştirel düşünme konusunda yapılan yüksek lisans ve doktora tezlerinin künye bilgisi dağılımı nasıldır?" şeklinde ifade edilmiştir. Tezlerin künye dağılımı incelendiğinde, 27 çalışmanın tamamının Türk yazarlar tarafından yazıldığı, bu yüzden çalışmaların tamamının dilinin Türkçe olduğu görülmektedir. Sayfa sayıları incelendiğinde ise en fazla çalışmanın %33,33 ile 101-140 sayfa aralığında olduğu görülmektedir. Bu bulguya paralel olarak, Altunışık ve Aktürk, (2021), yüksek lisans tezlerinin genellikle doktora tezlerinden daha az kapsamlı olduğunu vurgulamışlardır.

Araştırmanın ikinci alt problemi, “*Araştırma kapsamına alınan çalışmaların yıllara göre dağılımı nasıldır?*” şeklinde ifade edilmiştir. 2019-2024 yılları tek tek incelendiğinde en fazla çalışmanın %29,62 ile 2023 yılında yapıldığı görülmektedir. Bu bulguya göre pandemi döneminin etki ve sonuçlarının zamanla azalması ile beraber çalışmalarında en yoğun bu dönemde yapıldığı görülmektedir. Sosyal izolasyon ve belirsizlik motivasyonu düşürürken, süreç içinde ve sonrasında bazı akademisyenler yayın performanslarını artırarak bu dönemi değerlendirmişlerdir (Parlar & Kart, 2022).

Araştırma kapsamına alınan çalışmaların yüksek lisans ve doktora tezlerinin dağılımı, üçüncü alt problem kapsamında incelenmiştir. Araştırmalara bakıldığında 27 çalışmanın yalnızca 2 tanesinin doktora çalışması olduğu görülmektedir. Türkiye'deki üniversitelerde yüksek lisans tezlerinin doktora tezlerinden fazla olması, yüksek lisans programlarının daha yaygın olmasına ve bu programlardan mezun olan öğrenci sayısının daha fazla olmasına bağlanabilir (Yaşar Sağlık & Yıldız, 2021)

Araştırmanın dördüncü alt problemi, “*Araştırma kapsamına alınan yüksek lisans ve doktora tezlerinin konu alanlarına ilişkin dağılımları nasıldır?*” şeklinde ifade edilmektedir. En fazla çalışma yapılan konular %37,03 ile öğretmenlere yönelik çalışmalar, %22,22 ile öğretmen adaylarına yönelik çalışma ve %22,22 ile eleştirel düşünme ile çeşitli konular arasındaki ilişki olduğu saptanmıştır. Bulgular incelendiğinde yapılan çalışmaların en çok öğretmenlere yönelik olduğu göze çarpmaktadır. Bunun sebebinin öncelikli olarak öğretmenlerin bilinçlendirilmesi ve donanımlı hale getirilmesi olduğu düşünülmektedir.

Araştırmanın beşinci alt problemi “*Araştırma kapsamına alınan yüksek lisans ve doktora tezlerinde kullanılan araştırma yöntemleri nelerdir?*” şeklinde ifade edilmektedir. Araştırmaların %14,28’inin yarı deneysel, %21,42’sinin betimsel tarama, %64,28’inin ise ilişkisel tarama yöntemi ile yapıldığı görülürken, tam deneysel çalışmalara yer verilmediği tespit edilmiştir. Deneysel çalışmalar, çoğunlukla en az bir değişkenin manipüle edildiği, diğer ilgili materyallerin kontrol edildiği ve bir veya birden fazla bağımlı değişken üzerindeki etkinin gözlemlendiği neden ve sonucu ölçer (Lavery, 2018). Bu durumun pandemi şartlarında deneysel çalışma yapmada karşılaşılan zorluklardan kaynaklı olduğu düşünülmektedir.

Araştırmanın altıncı alt probleminde yüksek lisans ve doktora tezlerinde kullanılan veri toplama araçları incelenmiştir. Nitel boyutlu çalışmaların %25’inin katılımcı gözlem görüşme yöntemiyle yapıldığı, %50’sinde doküman inceleme yönteminin tercih edildiği, kalan %25’inde ise diğer yöntemlerin kullanıldığı tespit edilmiştir. Bunun sebebinin pandemi şartlarında katılımcı gözlem görüşme yapılmasında karşılaşılan zorluklar olduğu düşünülmektedir. Nicel boyutlu veri toplama araçlarının kullanıldığı çalışmalarda ise en sık kullanılan yöntemin %55,55 ile anket ölçek olduğu saptanmıştır. Nicel boyutlu veri toplama araçlarının daha çok kullanıldığı görülmüştür. Nicel yöntemlerin yaygın olması, verilerin ölçülebilir olmasına duyulan ihtiyacı yansıtmaktadır (Yıldırım & Şimşek, 2018). Bu çalışmalarda %16,66 görüşme formu, %22,22 ise diğer yöntemlerin tercih edildiği görülmüştür. Anket ölçek yönteminin bu kadar sık kullanılmasının sebebi zaman ve maliyet açısından ekonomik olması, online herkese ulaştırılabilirliğinden dolayı daha çok tercih edildiği düşünülmektedir.

Araştırmanın yedinci alt problemi “Araştırma kapsamına alınan yüksek lisans ve doktora tezlerinde yer alan örneklem ve örneklem büyüklüklerinin dağılımı nasıldır?” şeklinde ifade edilmektedir. Nitel çalışmaların %25’i 1-10 arası örneklem grubunu, %75’i ise 11-25 arası örneklem grubunu kapsamaktadır, ayrıca nitel çalışmalarının örneklem grubunun çok büyük olmadığı görülmektedir, bunun sebebinin nitel araştırmaların kişisel deneyim ve yaşantılara yönelik olması olduğu düşünülmektedir.

Araştırmanın sekizinci alt problemi “Araştırma kapsamına alınan yüksek lisans ve doktora tezlerinde kullanılan veri analizi yöntemleri nelerdir?” şeklinde ifade edilmektedir. Araştırmacılar tarafından toplanmış olan verilerin analiz süreci incelendiğinde nitel verilerin analizinde, 1 çalışma (%2,38) nitel betimsel analiz ile yapıldığı görülmüştür. Nicel verilerin analizinde ise 2 çalışma (%4,76) grafiklerle gösterim yöntemi kullanılarak betimsel nicel veri analizi yapılmıştır. 19 çalışma (%45,23) t-testi, 4 çalışma (%9,52) korelasyon, 13 çalışma (%30,95) anova/ancova, 3 çalışma (%7,14) regresyon, kullanılarak nicel verilerin analizi yapılmıştır. İncelenen çalışmalarda çok farklı yöntemlerin kullanıldığı tespit edilmiştir.

Araştırmanın dokuzuncu alt problemi “Araştırma kapsamına alınan yüksek lisans ve doktora tezlerinin bölüm/ana bilim dalına göre dağılımı nasıldır?” şeklinde ifade edilmektedir. Çalışmaların %25,92’si temel eğitim; %22,22’si matematik ve fen bilimleri eğitimi; %14,81’i Türkçe ve sosyal bilimler eğitimi; %14,81’i eğitim bilimleri alanında yapılmıştır, %3,70’inin de diğer alanlarda yapıldığı görülmektedir. Bu duruma göre, eleştirel düşünmenin temel eğitim alanında daha çok tercih edildiği söylenebilir.

Araştırmanın onuncu alt problemi “Araştırma kapsamına alınan yüksek lisans ve doktora tezlerinin enstitü/üniversitelere göre dağılımı nasıldır?” şeklinde ifade edilmektedir. Araştırma kapsamına dâhil edilen çalışmalardan %11,11’inin Marmara Üniversitesi bünyesinde, %7,40’ının Uludağ Üniversitesi ve İstanbul Aydın Üniversitesinde yapıldığı; %3,70’inin ise diğer üniversitelerde yapıldığı görülmektedir. Bulgulara bakıldığında, çalışmaların Türkiye geneline yayıldığı ve tek bir yerde yoğunlaşmadığı görülmektedir.

5. SINIRLIKLAR VE ÖNERİLER

Bu çalışmada karşılaşılan bazı sınırlıklar aşağıda verilmiştir:

İlk olarak, araştırma yalnızca 2019-2024 yılları arasında yayımlanan, Türkiye’deki lisansüstü tezlerini incelemekte olup, yayımlanmış makaleler ve kitaplar gibi diğer bilimsel çalışmaları kapsamamaktadır.

İkinci olarak, bu çalışma doküman incelemesine dayalı betimsel içerik analiziyle gerçekleştirildiği için, araştırma kapsamında yer alan dahil edilme kriterlerine uygunluk gösteren tezlerde yer alan bulgulara dayalı bir analiz sunulmuştur.

Üçüncü sınırlama, eleştirel düşünme ve eğitim arasındaki ilişkiyi inceleyen tezlere yer verilmiştir. Ancak bu tezlerin belirli eğitim düzeylerine (ilkokul, lise, üniversite gibi) göre ayırımı yapıp alt problemlere dahil edilmemiştir.

Son olarak, çalışma kapsamında yer alan dahil etme kriterleri sınırlı olduğundan elde edilen bulgularının genellenmesi de ele alınan süreç kapsamında değerlendirilmelidir.

Bu araştırmadan elde edilen bulgular doğrultusunda; eleştirel düşünme becerilerinin doktora düzeyinde yapılacak çalışmalarda da daha fazla ele alınması teşvik edilerek eleştirel düşünme alanında daha derinlemesine analiz ve yenilikçi yaklaşımlar sunulması sağlanmalıdır. Daha geniş kapsamlı uluslararası veri tabanları kullanılarak eleştirel düşünme çalışmalarının küresel eğilimlerle karşılaştırılması önerilmektedir. Araştırma yöntem ve araçlarının güncellenmesi, eleştirel düşünme becerisini daha etkin bir şekilde ölçmeye yönelik yeni araçların geliştirilmesi yararlı olacaktır. Öğretmen, öğrenci ve öğretmen adaylarının eleştirel düşünme becerileri konusunda farkındalıklarını artıracak eğitim programları geliştirilmeli ve uygulanmalıdır. Gelecekte nitel yöntemlere daha fazla ağırlık verilmesi, karma yöntemlerin ise kapsamlı bir şekilde uygulanması, bu alandaki çalışmaların derinlemesine analizlere ulaşmasını sağlayacaktır.

KAYNAKÇA

- [1] Akarsu, B. (2018). *Yaratıcı düşünme sanatı*. İstanbul: Cinius Yayınları.
- [2] Akınoğlu, O. (2003). Bir eğitim değeri olarak eleştirel düşünme. *Değerler Eğitimi Dergisi*, 1(3), 7-26.
- [3] Albayrak, E. (2017). *Türkiye'deki matematik eğitimi alanında yayınlanan matematiksel model ve modelleme araştırmalarının betimsel içerik analizi*. [Yüksek Lisans Tezi]. Atatürk Üniversitesi. Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- [4] Altunışık, M. & Aktürk, A. O. (2021). Türkiye'de web 2.0 araçlarının eğitim-öğretim ortamlarında kullanımına bir bakış: 2010-2020 dönemi tezlerinin incelenmesi. *Bilim, Eğitim, Sanat ve Teknoloji Dergisi (BEST Dergi)*, 5(2), 205-227.
- [5] Anderson, L. W. & Krathwohl, D. R., et al (Eds.) (2001). *A taxonomy for learning, teaching, and assessing: A revision of Bloom's Taxonomy of educational objectives*. Boston: Allyn & Bacon. MA (Pearson Education Group)
- [6] Baltacı, A. (2019). Nitel araştırma süreci: Nitel bir araştırma nasıl yapılır? *Ahi Evran Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 5(2), 368-388.
- [7] Brookhart, S. (2010). *How to assess higher-order thinking skills in your classroom*. USA: ASCD publication.
- [8] Beasley, C. & Cao, B. (2014). Thinking critically about critical thinking in the First-year experience. In *universities in transition: Foregrounding social contexts of knowledge in the first year experience* (pp. 94-114). <https://doi.org/10.20851/universities-transition-08>

- [9] Conley, D.T. (2007). *Toward a more comprehensive conception of college readiness*. Eugene, OR: Educational Policy Improvement Center. https://www.researchgate.net/publication/242494660_Redefining_College_Readiness
- [10] Dewey, J. (1933). *How we think: A restatement of the relation of reflective thinking to the educative process*. Boston: D.C. Heath & Co.
- [11] Dubey, A., & Ratnaparkhi, P. (2017). Development of critical thinking skills in English language classroom through dialogue method. *Educational Quest - An International Journal of Education and Applied Social Sciences*, 8(3), 635-641.
- [12] Facione, P. A. (1990). *Critical thinking: A statement of expert consensus for purposes of educational assessment and instruction- Executive summary- The Delphi Report*. Millbrae, CA: The California Academic Press.
- [13] Flavell, J. H. (1976). *Metacognitive aspects of problem solving*. L. Resnick (Ed.), *The nature of intelligence içinde* (ss.231-236). Erlbaum.
- [14] Güneş, F. (2012). Öğrencilerin düşünme becerilerini geliştirme. *Türklük Bilimi Araştırmaları (TÜBAR)*, 32, 127-146.
- [15] Gürgân, U., & Ulubay, G. (2019). Üniversite öğrencilerinde metabilşsel öğrenme stratejilerinin farklı dersler ve bazı değişkenler açısından incelenmesi. *Avrasya Sosyal ve Ekonomi Araştırmaları Dergisi (ASEAD)*, 6(6), 611-630.
- [16] Holmes, W., Wieman, C., & Bonn, D. (2015). Teaching critical thinking. *Proceedings of the National Academy of Sciences*, 112(36), 11199-11204. <https://doi.org/10.1073/pnas.1505329112>
- [17] Köktürk, M. (2006). *Yaşanmış hikâyelerle koçluk mentorluk*. İstanbul: Morpa Kültür Yayınları.
- [18] Krathwohl, R. D. (2002). A Revision of Bloom's Taxonomy: An overview. *Theory into Practice*, 41(4), 212-218
- [19] Kırıl, B. (2020). Nitel bir veri analizi yöntemi olarak doküman analizi. *Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 8(15), 170-189.
- [20] Laverty, C. (2018). *A practical guide. Educational Research*. Queen's University. https://www.queensu.ca/ctl/sites/ctlwww/files/uploaded_files/Services%20and%20Support/Educational%20Research/Educational_Research_Guide%20May%202018.pdf
- [21] Li, L. (2023). Critical thinking from the ground up: teachers' conceptions and practice in EFL classrooms. *Teachers and Teaching*, 29(6), 571-593. <https://doi.org/10.1080/13540602.2023.2191182>

- [22] Malkus, N., Christensen, C., & Schurz, L. (2020). *The impact of COVID-19 on K-12 education: The shift to online learning*. ERIC. <https://files.eric.ed.gov/fulltext/ED606204.pdf>
- [23] Milli Eğitim Bakanlığı (MEB). (2014). *Eğitimde FATİH projesi hakkında*. <http://FATİHprojesi.meb.gov.tr/tr/icerikincele.php?id=6> adresinden erişilmiştir.
- [24] Moher, D., Liberati, A., Tetzlaff, J., & Altman, D.G. (2009). Preferred reporting items for systematic reviews and meta-analyses: the PRISMA statement. *Annals of Internal Medicine*, 151 (4). 264-269.
- [25] Parlar, H., & Kart, S. N. (2022). COVID-19 döneminde akademisyenlerin akademik motivasyon ve yayın performansının incelenmesi. *Yükseköğretim ve Bilim Dergisi*, 12(3), 519 - 536. doi.org/10.5961/higheredusci.1128593
- [26] Sağlık, Y., & Yıldız, M. (2021). Türkiye’de dil öğretiminde Web 2.0 araçlarının kullanımına yönelik yapılan çalışmaların sistematik incelemesi. *Eğitim ve Toplum Araştırmaları Dergisi*, 8(2), 418–442. <https://doi.org/10.51725/etad.1011687>
- [27] Scriven, M., & Paul, R. (1987). *A statement on critical thinking* [Paper presentation]. 8th Annual International Conference on Critical Thinking and Education Reform, Berkeley, CA.
- [28] Semerci, Ç. (2003). Eleştirel düşünme becerilerinin geliştirilmesi. *Eğitim ve Bilim*, 28(127), 64–70.
- [29] Sternberg, R. J. (1985). Critical thinking: Its nature, measurement, and improvement. F. R.Link (Ed.), *Essays on the intellect* içinde (ss. 45–65). Alexandria, VA: Association for Supervision and Curriculum Development
- [30] Söylemez, Y. (2016). İçerik analizi: Eleştirel düşünme. *Ekev Akademi Dergisi*, 20(66), 671-690.
- [31] Sürer, A. G. (2020). Eğitimde dijitalleşme çağı. *Kapadokya Eğitim Dergisi*, 21(1), 28-34.
- [32] Türk Dil Kurumu. (2022). *Dilbilgisi*. Türk Dil Kurumu. Erişim adresi: <https://www.tdk.gov.tr>
- [33] Ültay, E., Akyurt, H., & Ültay, N. (2021). Sosyal bilimlerde betimsel içerik analizi. *IBAD Sosyal Bilimler Dergisi*, 10,188-201. <https://doi.org/10.21733/ibad.871703>
- [34] Üner, A. (2014). Kavramsal açıdan nesnellik. *Mavi Atlas* 3(2), 54-61. <https://doi.org/10.18795/ma.11600>
- [35] Yaşar-Sağlık, Z. ve Yıldız, M. (2021). Türkiye’de dil öğretiminde Web 2.0 araçlarının kullanımına yönelik yapılan çalışmaların sistematik incelemesi. *JRES*, 8(2), 418-442. <https://doi.org/10.51725/etad.1011687>

- [36] Yeşilyurt, E. (2020). Yaratıcılık ve yaratıcı düşünme: Tüm boyut ve paydaşlarıyla kapsayıcı bir derleme çalışması. *Uluslararası Toplum Araştırmaları Dergisi*, 15(25), 3874 – 3915 doi: 10.26466/opus.662721
- [37] Yıldırım, A., & Şimşek, H. (2018). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri* (11. baskı). Ankara: Seçkin Yayıncılık

TÜRKİYE-HİNDİSTAN İLKOKUL DERS KİTAPLARININ İÇERİK YÖNÜNDEN KARŞILAŞTIRILMASI

Sevgi ERSÖZ

Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi, sevgiyikilmazersoz@gmail.com

ORCID ID- 0009-0006-6121-1209

Prof. Dr. Mehmet Kaan DEMİR

Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi, mkdemir2000@yahoo.com

ORCID ID- 0000-0001-8797-0410

ÖZET

Bu araştırmada, Türkiye Cumhuriyeti Millî Eğitim Bakanlığı Talim ve Terbiye Kurulu İlkokul 4. Sınıf Ders Kitapları ile Hindistan İlkokul 4. Sınıf Ders Kitaplarının içerik ve konuların işleniş şekilleri bağlamında karşılaştırılması; kitaplar arasındaki benzerlikler ile farklılıkların tespiti Matematik dersi bağlamında yapılmaya çalışılmıştır. Araştırmada nitel araştırma modeli kullanılmıştır. Konu ile ilgili elde edilen veriler doküman inceleme yöntemi kullanılarak elde edilmiştir. Araştırmanın sonucu olarak ülkelerin İlkokul 4. Sınıf Matematik Ders Kitaplarında bazı farklılıklar olduğu tespit edilmiştir. En belirgin fark Türkiye İlkokul 4.Sınıf Matematik ders kitabında yer alan kazanım sayısının, Hindistan İlkokul 4. Sınıf Matematik Ders Kitabında yer alan kazanım sayısından fazla olmasıdır. Bununla birlikte, Hindistan İlkokul 4. Sınıf Matematik Ders Kitabında ülkenin sosyo-kültürel özellikleri ile ilgili öğelere çok fazla yer verildiği görülmüştür. Ayrıca her iki ülkenin 4. Sınıf Matematik Ders Kitabındaki etkinliklerin, öğrencilerin matematik ile günlük yaşam arasında sanat, spor ve ülkenin tarihi ile ilgili aktiviteler yolu ile bağlantı kurmalarına olanak sağlayacak şekilde oluşturulduğu tespit edilmiştir. Araştırma sonucu temel alınarak sunulan öneriler arasında, Türkiye İlkokul 4.Sınıf Matematik Ders Kitabında yer alan kazanım sayısının azaltılması ve ders kitabında ülkenin kültürel özelliklerini yansıtan öğelerin daha fazla kullanması gerektiği yer almaktadır.

Anahtar Kelimeler: İlkokul, ders kitabı, Hindistan.

1. GİRİŞ

Matematik; simgelerini kullananların dil, din, soy ayrımı olmaksızın anlaşabilecekleri soyut bir iletişim dili olup tüm bilimlerin ortak dilidir. Matematik olmadan kalkınmadan, teknolojik gelişmeden, nitelikli ürün üretiminden bahsetmek hatalı olabilir (Ersoy, 2003)

İnsanlık tarihi boyunca, yeni bilgiler üretilmeye devam edilmiştir. Bu bilgilerin saklanabileceği en yaygın yer kitaplardır. Geçmişten bugüne eğitim öğretimde çok önemli bir yeri olan kitap, sıklıkla tercih edilen bilgi kaynağıdır (Keser, 2004). Ülkemizde hatta dünyada da matematik dersinin diğer derslerle kıyaslandığında sıkıcı bulunmasında kullanılan ders kitaplarının etkisi olduğu düşünülebilir (Duman vd., 2001).

Matematiğin uygulama alanının bu denli büyük olması, öğretim yöntemlerini de etkileyerek matematik eğitimi alanının oluşmasını sağlamıştır. Dünyada hangi ülkeye gidilirse gidilsin kendi dillerini öğretmek kadar önem verdikleri matematik öğretimi bir zorunluluk olarak görülmektedir (Çoban, 2002).

Yapılan çalışmalara göre, MEB tarafından onayı verilip basılarak kullanılan ders kitaplarının bile sahip olması gereken niteliklerin hepsine sahip olmadığı söylenebilir (Gün, 2009). Yazılı bir doküman olan ders kitaplarının incelenip, sonuçlarının belirlenmesi ile öğretimde iyileştirme çalışmalarının olması ve elde edilen sonuçlara göre eğitimde reform yapıldığı düşünülmektedir (Kılıçoğlu, 2020).

Ülkelerin eğitim çalışmalarına bakıldığında ders kitaplarının vazgeçilmeyecek bir materyal olarak kullanıldığı görülmektedir. Bu derece önemli görülen ders kitaplarının uygunluğunun daima araştırılması ve değerlendirilmesi gerekmektedir. Araştırma ve değerlendirmelerin neticesinde ders kitabının sahip olması gereken niteliklere sahip olmadığı görülürse öğretmen ve öğrenci için yol gösterecek başka ders kitapları tercih edilmelidir (Semerci, 2004).

Literatür incelendiğinde ülkemizde Matematik ders kitabı incelemelerinin yapıldığı birçok çalışma bulunmaktadır. Bu çalışmalar incelendiğinde ilkökul kitaplarını inceleyen çok az çalışmanın olduğu, daha çok ortaokul Matematik ders kitaplarının ve lise düzeyinde kitapların incelendiği görülmektedir. YÖK Tez tarama sayfasındaki tezlere bakıldığında yapılan 39 çalışmanın olduğu görülmektedir. Makale ve bildiri olarak da bahsedilen durumun değişmediği anlaşılmaktadır. Sefa' nın (2009) Matematik ders kitaplarını görsel, duyuşsal ve akademik yönden incelediği, Ünver' in (2009) fonksiyon konusunda yer alan benzetimlerin, Matematik ders kitabında ve sınıflarında nasıl kullanıldığını incelediği, Karaca Gün' ün (2009) Matematik ders kitabına ilişkin öğretmen ve öğrenci görüşlerini incelediği, İldırı' nın (2009) Matematik ders kitabında ve öğrenci çalışma kitabında yer alan problemleri inceleyip onlara ilişkin ilişkin öğretmen görüşlerini belirlediği, Coşar' ın (2010) Matematik ders kitaplarındaki problemlerin analizini yaptığı, Aydın' ın (2010) Matematik ders kitabı hakkında öğretmen ve öğrenci görüşlerini incelediği, Kerpiç' in (2011) Matematik ders kitabı etkinliklerini değerlendirdiği, Başer' in (2012) öğretmen ve öğrencilerin Matematik ders kitaplarını kullanım durumlarını araştırdığı, Reçber' in (2012) Matematik ders kitabındaki etkinliklerin bilişsel düzeylerini karşılaştırdığı, Özgenç' in (2012) Matematik ders kitabını öğrenci gelişimini değerlendirmesi açısından incelediği görülmektedir. Son 10 yıla bakıldığında da ders kitabı inceleme çalışmalarının arttığı anlaşılmaktadır. Bu çalışmaların birçoğunun da öğretmen ve öğrenci görüşleri açısından ders kitaplarını değerlendirme, ders kitaplarındaki soruları ve etkinlikleri çeşitli açılardan inceleme üzerinde yoğunlaştığı anlaşılmaktadır. Ders kitaplarını karşılaştırmalı eğitim bağlamında inceleyen çalışmanın yok denecek kadar az olduğu görüldüğünden bu çalışmaya ihtiyaç duyulmuştur.

Bu araştırmanın amacı Türkiye Cumhuriyeti Millî Eğitim Bakanlığı Talim ve Terbiye Kurulu İlkokul 4.Sınıf Matematik Ders Kitabı ile Hindistan ilkökul 4.Sınıf matematik ders kitabının içeriklerini karşılaştırmak; sonucunda iki kitap arasındaki benzerlik ve farklılıkları ortaya koymaktır. Araştırmanın ana amacına ulaşmak için alt amaçlar şu şekilde oluşturulmuştur;

1. Türkiye ve Hindistan ilkökul 4. sınıf matematik ders kitaplarının içerikleri arasındaki benzerlikler ve farklılıkları ortaya koymak.

2. Türkiye ve Hindistan'da ilkököl ders kitaplarında yer alan görsel ve metinsel içeriklerin çeşitliliği arasındaki benzerlik ve farklılıklar nelerdir?

2. YÖNTEM

2.1. Araştırmanın Modeli

Türkiye İlköğöl 4. Sınıf Matematik Ders Kitabı ile Hindistan İlköğöl 4. Sınıf Matematik Ders Kitabının benzerliklerini ve farklılıklarını belirlemeye yönelik bu araştırmada, var olan bir durumu olduğu gibi ortaya koyma amaçlandığından, nitel araştırma kapsamında doküman inceleme modeli kullanılmıştır

2.2. Verilerin Toplanması

Araştırmada 2023-2024 Eğitim-Öğretim yılında Türkiye İlköğöl 4. Sınıf Matematik Ders Kitabı ile Hindistan İlköğöl 4. Sınıf Matematik Ders Kitapları ile ilgili veriler ilgili kaynaklardan doküman inceleme yöntemiyle elde edilmiştir. Elde edilen bilgiler bir araya getirilmiş ve mümkün olduğunca benzerlik ve farklılıklar ortaya konabilecek şekilde derlenmiş ve yorumlanmıştır.

2.3. Verilerin Analizi

Araştırma için toplanan veriler betimsel analiz yönteminde belirtilen amaçlar doğrultusunda karşılaştırılmıştır. Karşılaştırmalı eğitimin kendi içinde bölümlere ayrılan analiz yöntemlerine uygun olarak Türkiye 4. Sınıf matematik ders kitabı ile Hindistan 4.sınıf matematik ders kitaplarının içerik ve konuların işleniş şekilleri arasındaki benzerlik ve farklılıkları analiz edilmiştir. Araştırma soruları belirlenerek veri analizi için bir çerçeve oluşturulmuştur. Bu çerçeveye göre veriler seçilmiş ve düzenlenmiştir

3. BULGULAR

Türkiye 4. Sınıf Matematik Ders Kitabında ve Hindistan 4. Sınıf Matematik Ders Kitabında kazanımlar ile diğer dersler ve konularla ilişkilendirme yapıldığı anlaşılmaktadır. Her iki kitapta da bilgiyi farklı ifade biçimlerine dönüştürebilmeleri, bilgiyi farklı ortamlara aktarabilmeleri ve uygulayabilmeleri, kavramlar arası ilişkiyi kurabilmeleri için anlamlı öğrenmede somut modeller (semboller, somut araçlar, resimler, sözlü ve yazılı ifadeler) kullanılmaktadır.

Bu anlamda, Hindistan'da ilköğretim matematik kitaplarının bölümleri iki şekilde hazırlanmaktadır. Müfredatta olan konular ve konseptler ciddi anlamda işlenirken bununla beraber öğrenilmiş hususları pekiştiren farklı konular da aynı şekilde işlenmeye çalışılmaktadır. Örnek olarak, tuğla ile inşa, hurdacı ve balık masalı temaları şekil, sayılar, ölçüm, para ve modeller konularını, gündelik yaşam ve kişisel deneyimler yolu ile pekiştirme amaçlanmaktadır. Örnek olarak, Hindistan'da tuğlalar (legolar) ile inşaat temalı 4.sınıflarda uygulanan matematik öğretiminde, öğrenciler yakındaki tarihsel bir camiye götürülüp, orada atalarının 300 yıl önce yaptıkları zeminde bulunan karo çalışmalarını izleme imkanı verilir. Okula döndüklerinde öğrencilerin geneli okul bahçesi için kendi zeminlerini oluşturacak durumdadırlar. Modern çalışmalardan farklı olarak eski zemin çalışmalarında farklı ebat ve tiplerdeki karolar kullanılmıştır. Öğrencilerden bunların da analiz edilmesi istenir. Öğrencilerden zemini dolduran tuğlaların ölçülerini almaları, iki boyutlu olarak nasıl kullanıldığını anlamaları beklenir. Eski yapıların incelenmesinden sonra, bu sefer çağdaş binaların yapımında kullanılan karolar, ölçüleri ve modellerinin görülebileceği yapılara gidilip,

çağdaş uygulamalar gözlemlenir. Öğrencilerin çalışmaları yerinde gözlemlerinin sağlanmasının yanı sıra, büyük sayılar ile tanışmaları da sağlanır. Öğrencilerden tüm ülke genelinde kullanılan karo sayılarını düşünmeleri istenirken 1, 100 ve 1000 gibi katlamalı rakamları kullanmaları sağlanır. Ders kitabında ülkenin farklı yerlerindeki tarihi eserlerin resimleri yer almakta ve üzerindeki geometrik şekillere dikkat çekilmekte, bu tarihi eserlerin yüzyıllar önce hangi geometrik şekiller ve cisimler kullanılarak yapıldığı öğrencilere sorulmaktadır. Yine ders kitabında farklı şekilde tuğlaların, bunları taşıyan işçilerin kamyonların gerçek resimleri bulunmakta ve bu resimler ile ilgili sorular yer almaktadır

Geometri öğrenme alanına giriş yapılırken konular, tarihi bir okulun fotoğrafları ve gerçek hikayesi ile başlar ve çocukların ülkenin tarihi değerleri hakkında bilgi sahibi olması, mimari eserlerin önemini fark etmesi ve sanatı matematik dersine entegre ederek günlük hayat ile bütünleştirmesi sağlanmaya çalışılır. Matematiğin günlük hayattan kopuk, zor bir ders olmaktan çıkarılıp tamamen diğer alanlar ile birlikte işlenen bir disiplin haline getirilmesi amaçlanır. Matematik dersine sanatın her alanının entegre edilmek istenmesinin nedeni, sanatın, kişilerin yaratıcı ve eleştirel düşüncelerini sağlaması, problem çözme becerileri kullanmalarını gerektirmesi, analiz ve sentez yapmalarını sağlaması olarak düşünülmektedir. Sanat yolu ile bu becerileri kazanmış öğrenci bu düşünme yollarını matematiğe aktaracak ve matematiksel düşünme becerisi geliştirecektir.

Görsel 1. Hindistan İlkokul 4. Sınıf Matematik Dersi Kitabından Bir Fotoğraf

Görsel 2. Hindistan İlkokul 4. Sınıf Matematik Dersi Kitabından Bir Fotoğraf

Görsel 3. Hindistan İlkokul 4. Sınıf Matematik Dersi Kitabından Aktivite Fotoğrafları

Hindistan ilkokul 4. Sınıf matematik kitabından alınmış olan yukarıdaki fotoğraflar, geometri öğrenme alanının içerisinde verilmektedir. Öncelikle tarihi bir binaya sahip okulun tarihsel geçmişi anlatılarak derse giriş yapılmıştır. Daha sonra bu tarihi binanın oluşumunda hangi geometrik şekillerin ve cisimlerin kullanıldığı sınıf içinde tartışılmıştır. Daha sonra aşağıdaki sorular sorulmuştur:

1. Siz en çok hangi deseni beğendiniz?
2. Siz bu yapının mimarı olsaydınız nasıl bir yol izlediniz?
3. Fotoğraftaki desenlerden hangisine simetri çizgisi çizebilirsiniz?
4. Haydi kendi desenimizi oluşturalım.

Sorularından sonra fotoğraftaki tuğla incelenir. Öğretmen sınıfa bir tuğla getirir ve öğrenciler ile aşağıdaki sorular tartışılır:

1. Tuğlanın kaç yüzeyi vardır?
2. Yüzeylerinin şekilleri nelerdir?
3. Haydi tuğlanın yüzeylerini çizelim.
4. Tek bir bakış açısından bütün yüzeyleri çizebildin mi? Neden?
5. 4 yüzeyini gösteren bir tuğla çizebilir misin? Neden?

Daha sonra farklı tuğla yapıları incelenir. Hangi tuğla örgüsünün daha sağlam olabileceği tartışılır ve sonuçlara varılır. Fotoğraf 4. 3. Teki mekanlar incelenir. Tuğla yapıları hakkındaki fikirler alınır.

Bu incelemelerden sonra sınıftaki tuğlanın uzunluğunun tahmin edilmesi istenir ve ölçüm sonucu tahmin ile karşılaştırılır. Bir metrelik, 5 metrelik ve 10 metrelik duvarların örülmesi için ne kadar tuğla gerekebileceği tartışılır.

Daha sonra tuğlanın nasıl üretildiğini gösteren fotoğraflar verilerek öğrencilerin bu aşamaları sıraya koymaları istenir. Gruplar halinde topraktan nasıl tuğla üretilebileceğinin tartışılması istenir. Fotoğraf 4. 4 incelenerek “Geometri” öğrenme alanından “Mental Aritmetik” öğrenme alanına geçiş yapılarak bazı bilgiler verilerek aşağıdaki sorular sorulur:

1. Bu depoya kaç tane tuğla sığabilir?
2. Bu kamyon bir seferde kaç tuğla taşıyabilir?
- 3.5 Seferde kaç tane tuğla taşıyabilir?
4. 3000 tane yeni tuğla alan kişi ne kadar ödeme yapar?
- 5.500 tane eski tuğla alan kişi ne kadar öder?

Bu süreç sonucunda çocuklar bir mimari eserin oluşum sürecini, tuğlanın üretilmesinden, taşınma aşamasına ve mimari yapıya dönüşmesine kadar incelemiş olurlar. Bu yöntem ile matematik dersi tamamen günlük hayat ile birleştirilmiş ve çocuklarda farkındalık yaratılmış olur.

Hindistan ilkokul 4. Sınıf matematik kitabında her konu bu şekilde ülkenin tarihi, kültürü, doğal özellikleri ile ilgili örnekler üzerinden işlenmiştir. Kitapta konu başlıkları olarak “Toplama İşlemi”, “Çıkarma İşlemi” ya da “Geometri” gibi öğrenme alanlarının isimleri bulunmamaktadır. Bunun yerine bahsedilen gerçek olaylar ile ilgili çarpıcı başlıklar konulmuştur.

Hindistan ilkokul 4. Sınıf matematik dersi kitabında, “Sayılar” öğrenme alanının dört işlem problemleri çözer” kazanımı verilirken eski eşyaları alıp satan bir dükkân sahibin gerçek hayat hikayesi ile derse başlanmaktadır. Hindistan’ın Patna şehrinde yaşayan “Kabarı” isimli kişi ile yapılan röportajın dersin dikkat çekme bölümünde kullanılmıştır. Daha sonra bu kişinin hayat hikayesi üzerinden adım adım dört işlem gerektiren problemlerin kurulduğu ve çocuklara sorulduğu görülmektedir.

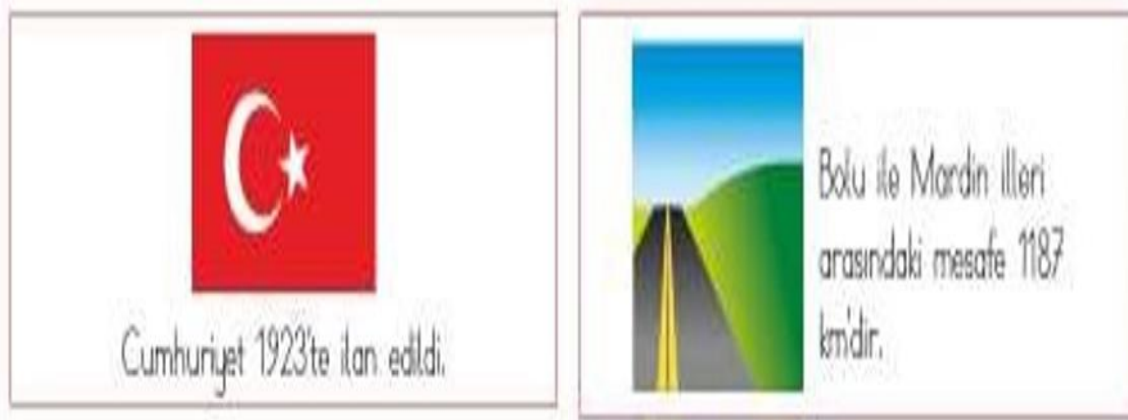
4.sınıf matematik kitabında benzer düşünce sistemini 100 sayısını ve katlarını işlerken konunun ünlü bir kriket sporcusunun maçlarda kazandığı sayılar ile ilişkilendirildiğini görüyoruz. Ya da öğrencilerden günlük hayatta yüz bin ile ilgili duydukları kavramların anlatılması istenir. Bu şekilde öğrencilerin sayıları kişisel deneyimleri kapsamında düşünmelerine yol açılır. Daha sonra öğrencilere “1000’e kadar saymak ne kadar zaman alır” ya da 1000 günden az mı çok mu yaşadınız diye sorular sorulur. Bu şekilde 1000 sayısı gündelik yaşam ile özdeşleştirilerek öğrenim süreci kolaylaştırılır. Benzer çalışmalar hurdacılık ya da balıkçılık işi ile uğraşanların bakış açısından öğrencilere aktarılır ve bu şekilde matematik ve gündelik hayat ile bağlantı kurlmaları sağlanır. Hindistan ilkokul 4. Sınıf matematik programının öğrenme-öğretme süresinin planlanması aşamasında öğretmenlerin, sanatın her dalından yararlanmaları (resim, müzik, tiyatro, drama) sporu ders işleme sürecinin içerisine dahil etmeleri ve bu alanlar ile öğrenilecek konu arasında ilişkiler kurlmaları beklenmektedir.

Görsel 4. Türkiye İlkokul 4. Sınıf Matematik Dersi Kitabı Zihinden İşlemler Konusu Örnek Fotoğraf

Türkiye İlkokul 4. Sınıf matematik ders kitabında ‘Ezgi’ ve ‘Emre’ ismiyle iki karikatür tüm konuların başlangıcında günlük hayat diyalogları ile öğrencilerin derse ilgilerini çekmek için kullanılmıştır.

Türkiye ilkokul 4. Sınıf matematik ders kitabında “Doğal Sayılar” öğrenme alanı “Dört Basamaklı Doğal Sayılar” konusu resimli konuşma balonları ile başlamıştır. Ayrıca Cumhuriyet’in kurulduğu yıl belirtilmiş ve 1923 sayısının dört basamaklı bir sayı olduğunun fark edilmesi sağlanmıştır. Yine aynı konunun başlangıcında ülkemizin önemli dağlarından biri olan Uludağ’ın yüksekliğinin 2543 m olduğu, bir bilgisayarın ücretinin en az 1250 TL olduğu, Mardin- Bolu arası mesafenin 1187 metre olduğu ifade edilerek günlük hayat ile matematik arasında ilişki kurulmuştur. Konunun işleme sürecinde grup çalışmaları yer almaktadır. Öğrencilerden grupça en fazla dört basamaklı bir sayı oluşturmaları, bir kâğıda bu sayının okunuşunu, basamak isimlerini, basamak değerlerini ve çözümlemesini tablo oluşturarak ifade etmeleri istenmiştir. Daha sonra hazırlanan bu etkinliğin sınıf panosunda sergilenmesi sağlanmıştır.

Görsel 5. Türkiye ilkokul 4. Sınıf Matematik Dersi kitabı Doğal Sayılar Konusu Örnek Fotoğraf

Aynı şekilde 5 basamaklı doğal sayıların işlenmesi sürecinde, Spor Genel Müdürlüğü” nün verilerine göre lisanslı ve engelli sporcu sayısının 43.031 olduğu ve 2015 nüfus sayımına göre Safranbolu’nun nüfusunun 59.800 olduğu ifade edilerek, öğrencilerin öğrendikleri bilgileri anlamlandırmaları sağlanmıştır. 6 basamaklı sayıların öğretme ve öğrenme sürecinde öğrencilerin renkli pipetler, karton ve oyun hamuru kullanarak bir materyal oluşturmaları istenmiştir. Öğrenciler bu materyali kullanarak sayıları model ile göstermiş ve kâğıda yazmışlardır. Bu sayede matematik dersinde işlenen konu somutlaştırılmıştır.

Türkiye ilkököl 4. Sınıf matematik kitabında “Zihinden Toplama ve Çıkarma İşlemi” konusunun giriş aktivitesi olarak günlük hayatta karşılaşılan problemler seçilmiştir. Her konunun işleme sürecinde “Etkinlik Sepeti” isimli aktivite bölümü yer almaktadır. Bu aktiviteler ile öğrencinin öğretme öğrenme sürecine aktif olarak katılması amaçlanmaktadır. “Çıkarma İşlemi” ile ilgili problemlerin yer aldığı bölümde ülkemizin değerleri ve kültürel özelliklerine yer verildiği görülmektedir. Türkiye ilkököl 4. Sınıf matematik kitabının “Doğal Sayılar” öğrenme alanı, “Doğal Sayılarla Çarpma işlemi” alt öğrenme alanını aktivitelerinde “Drama” dan yararlandığı görülmektedir. Öğrencilerin dört farklı senaryo oluşturmaları ve senaryo içerisinde 10,100,1000 sayıları ile zihinden çarpma işlemi gerektiren diyaloglar kurmaları istenmiştir. Öğrencilerin canlandırma yaparak hem günlük hayat becerilerini öğrenmiş hem de matematik kazanımlarını yaparak yaşayarak öğrenmeleri sağlanmıştır.

Türkiye ilkököl 4. Sınıf matematik kitabı “Sayılar ve İşlemler” öğrenme alanı “Doğal Sayılarla Bölme İşlemi” alt öğrenme alanı ile ilgili, son 3 basamağı sıfır olan en çok beş basamaklı doğal sayıları 10,100,1000’e zihinden böler” kazanımının öğretme öğrenme süresinde fiziksel aktiviteden yararlanılmıştır. Öğrencilerin bahçede iki grup olması istenmiştir. Öğrenciler yüzleri birbirine dönük bir şekilde iki gruba ayrılarak sıraya girmişlerdir. Top elinde olan öğrencinin bir bölme işlemi sorarak topu karşı gruptan bir öğrenciye atması ile aktivite başlatılmış ve sırayla her öğrencinin bu sürece dahil olması sağlanmıştır. Bu etkinlik, oyun ve spor ile matematik dersinin öğretme öğrenme sürecini öğrenciler için eğlenceli ve etkili bir hale dönüştürmüştür. Yine aynı uygulamayı “Kesirler” öğrenme alanında da görmekteyiz. “Paydaları eşit kesirleri karşılaştırma” alt öğrenme alanında yer alan etkinlikte öğrencilerden paydaları eşit olan iki kesri kağıtlara yazarak zemine yapıştırması istenmektedir. Daha sonra iki gruba ayrılan öğrenciler, öğretmenlerinin yönergelerini takip ederek kağıtların üzerine zıplar; tüm öğrencilerin aktiviteye katılması sağlandıktan sonra etkinlik tamamlanmaktadır. Türkiye ilkököl 4. Sınıf matematik ders kitabında yer alan bu aktivite ile öğrenme ve öğretme sürecinin daha etkili hale gelmesi amaçlanmaktadır.

4. TARTIŞMA, SONUÇ VE ÖNERİLER

Bu araştırmada Türkiye Cumhuriyeti Millî Eğitim Bakanlığı Talim ve Terbiye Kurulu İlkoköl 4. Sınıf Matematik Ders Kitabı ile Hindistan İlkoköl 4.Sınıf Ders kitapları içerik ve konuların işleniş şekilleri bağlamında karşılaştırmalı olarak incelenmiş ve aşağıdaki sonuçlar elde edilmiştir.

Türkiye ve Hindistan ilkököl 4.sınıf matematik ders kitaplarının karşılaştırılarak incelenmesi sonunca iki ders kitabı arasındaki benzerlikler ve farklılıkların altı çizilmeye çalışılmıştır.

-Türkiye İlkokul 4. Sınıf Matematik Ders Kitabında yer alan kazanım sayısının genel olarak Hindistan'dan daha fazla olduğu görülmektedir. Bu duruma örnek olarak Geometri alanı gösterilebilir.

Türkiye İlkokul 4. Sınıf matematik ders kitabında geometri öğrenme alanında aralarında üçgen, kare, dikdörtgen ve açılar ile ilgili kazanımların olduğu 11 kazanımın hiçbirisinin Hindistan ilkokul 4. Sınıf matematik ders kitabında yer almadığı gözlemlenmektedir.

-Her iki ülke matematik ders kitaplarında bilginin farklı ortamlara aktarılabilmesi ve uygulanabilmesi, kavramlar arası ilişki kurulabilmesi için öğrenmede semboller, araçlar, resimler ile sözlü ve yazılı ifadeler gibi somut modeller kullanılmakta ve öğretim sürecinde öğrencilerin bireysel farklılıkları da göz önünde bulundurularak öğrencilerin matematik öğrenmesi yolundaki motivasyonun geliştirilmesi amaçlanmaktadır.

Söz konusu farklılıkların temelinde ise Hindistan'daki matematik öğretim programlarının pratik ve gündelik temelli bir anlayışa sahip olması yatmaktadır. Bunun yanında Hindistan'daki matematik eğitimin temel amacı ilköğretim çağındaki çocukların matematiği sevmesi ve öğrencilerin eğitim hayatları boyunca matematikten kopmamasının hedeflenmesidir. Bunun ise eğitim çevresinin özelleştirilerek her öğrencinin matematik öğrenme sürecine aktif olarak katılması hedeflenmiştir. Öğrenciler seviyelerine göre sürece dahil edilmeye çalışılmakta; pratik matematik problemlerini kendilerine özgü farklı yollar ile çözülmesi için Hint ilk öğretim öğrencileri teşvik edilmektedir. Burada da asıl amaç doğru cevabın bulunmasından çok özgün yollar ile problemlerin çözüm sürecini odaklanması olmuştur. Hindistan'da öğrencilere matematik, inşaat, alışveriş, para, kriket gibi güncel konular ile harmanlanarak öğretilmesi amaçlanırken; kültür, sanat, spor, mimarlık vb. konulardan da matematik öğretiminde yararlanılmaktadır..

Türkiye'de ise matematiksel yetkinlik kavramı farklı bir yaklaşım olarak ön plana çıkmaktadır. Söz konusu yetkinlik, günlük hayatta karşılaşılan problemlerin çözümü için matematiksel düşünme becerisinin gelişimi ve bu becerinin günlük hayata aktarılmasının sağlanmasıdır. Bu anlamda süreç faaliyet ve bilgiye dayanırken; matematiksel yetkinliğe mantıksal ve akılsal düşünme ile formüller, modeller, kurgular, grafikler ve tabloları sunulması yolu ile birlikte matematiksel bilginin kullanım becerisi yoluyla ulaşılabilmektedir.

Türkiye'de uygulanan eğitim kimi zaman oyun ve fiziksel aktivitelerden de yararlanmakta; bu durum da ülkemizde uygulanan eğitimin farklı bir yanını ortaya koymaktadır. Bu anlamda, "Doğal Sayılarla Bölme İşlemi" alt öğrenme alanı ile ilgili, son 3 basamağı sıfır olan en çok beş basamaklı doğal sayıları 10,100,1000'e zihinden böler" kazanımının öğretme süreci dikkate değerdir. Bu süreçte, bahçede yüzleri birbirine dönük şekilde iki grup olan öğrencilerden, top ile yapılan etkinlikle tüm öğrencilerin sürece katılarak bölme işlemi sorar. Söz konusu durum spor ile matematik dersinin öğretme öğrenme sürecini öğrenciler için eğlenceli ve etkili bir hale dönüştürmesi açısından önem arz etmektedir. Yine benzer bir uygulama kesirler ile öğrenme alanında görülebilir.

-Hindistan İlkokul 4.sınıf matematik ders kitabının ölçme değerlendirme sürecinde kullanılan yöntem ve tekniğe bakılmaksızın, kazanımlar ile ilgili en az iki eleştirel düşünme ve yaratıcılık ile ilgili sorular yer almaktadır.

Türkiye İlkokul 4.sınıf matematik ders kitabının ölçme değerlendirme bölümünde "Doğru yanlış soruları", "Çoktan Seçmeli sorular", "Eşleştirme soruları", "Kısa cevaplı sorular",

“Yapılandırılmış grid soruları”, “Tanılayıcı Dallanmış Ağaç” yöntemlerinin ön planda tutulduğu bir ölçme değerlendirme süreci söz konusudur. Türkiye İlkokul 4.Sınıf Matematik Ders Kitabında tıpkı Hindistan’da olduğu gibi öğretmenlere ölçme ve değerlendirme sürecini planlama konusunda bir özgürlük tanınarak, planlama sürecinin öğrencinin ihtiyaçlarına göre öğretmen tarafından yaratıcılığın kullanılması suretiyle belirlenebileceği belirtilmiştir.

Türkiye ilkokul 4. Sınıf Matematik Ders Kitabı ile Hindistan İlkokul 4.Sınıf Ders Kitabı karşılaştırıldığında, Türkiye ilkokul 4. Sınıf ders kitabında yer alan kazanım sayısının daha fazla olduğu görülmüştür. Çetinbağ da (2019) yapmış olduğu araştırmada, Türkiye ilkokul matematik programının kazanım sayısının fazla olduğunu ortaya koymuştur. Matematiksel dilin doğru kullanılmasına verilen önemim öğrencileri ezbere dayalı öğretime yönlendirebileceği tehlikesinden bahsetmiştir. Bu sonuçlar yapılan araştırmanın sonuçları ile oldukça benzerdir.

Bu bağlamda, ülkemiz programında birbirine yakın olan hedeflerin birleştirilerek kazanım sayısının azaltılabileceği; sonucunda da kazanımların daha sade ve anlaşılır bir hale getirilebileceği düşünülmektedir. Ek olarak, Türkiye ilkokul 4. Sınıf matematik öğretim programının içerik bölümündeki konuların azaltılabileceği; sonucunda yoğun içeriğin öğretmenlerde konuları yetiştirme kaygısı yaratması olasılığının ortadan kaldırılması kapsamında, öğrenme-öğretme sürecinin daha başarılı bir şekilde gerçekleştirilebilme ihtimalinin artacağı değerlendirilmektedir.

Ders kitabı seçimi öğretim programının uygun şekilde işlenişini sağlamanın yanında sistemin tamamını etkilediği için de önemlidir. Bu açıdan düşünüldüğünde kitap inceleme usullerine uygun tasarlanmış ders kitapları hem öğretmenlere hem de öğrencilere kılavuzluk yapabilecektir (Semerci, 2004).

Öğrenme-öğretme sürecinin en önemli ögesi olan ders kitabında yer alan etkinlikler dört işlem temelli olmak yerine öğrencilerin kendi matematiksel ifadelerini oluşturmalarını sağlayacak şekilde tasarlanması sonucunda matematik ile gündelik yaşam arasındaki bağlantıyı artıracaktır. Bu bağlamda matematik ders kitaplarında matematiksel ifadelerden gerçek yaşam durumlarına varmaktansa, gerçek yaşam durumları, sanat dalları, spor müsabakaları içerisinde zaten var olan matematiği çocukların keşfetmesi sağlamak daha faydalı sonuçlar doğurabilecektir. Nihayetinde, söz konusu yöntem ile matematik korkulacak bir ders olmaktan çıkarılarak daha eğlenceli bir hale getirilebilecektir.

Matematik doğada, mimaride, tiyatro gösterisinde, müzikte ve çok farklı disiplinlerin içerisinde çok sayıda bulunmaktadır. Bu nedenle öğrencileri bahse konu disiplinler aracılığı ile matematik ile ilişkide bulunur bir hale getirmek, öğrencilere çok farklı bakış açıları kazandırmak sureti matematik ders kitabının başarıya ulaşması yolunu kolaylaştırabilecektir.

Ülkemizde de Hindistan İlkokul 4. Sınıf Matematik Ders Kitabında olduğu gibi, gerçek yaşam öyküleri ve sanat eserleri incelenerek öğrencilerin süreç içerisinde matematiksel kavramlara ulaşmaları sağlanabilir. Ölçme ve değerlendirme süreci belirlenirken, planlama sürecini öğretmen ve öğrenciler birlikte gerçekleştirebilirler. Ölçme ve değerlendirme sürecinde değerlendirilecek kriterler arasına “iletişim, ilişkilendirme, analiz etme, çıkarımlarda bulunma, akıl yürütme becerileri, eleştirel düşünme, yaratıcılık’ gibi becerilerin daha çok eklenmesi, matematik dersinin hem öğretmen hem de öğrenci için eğlenceli geçmesini sağlayacağı gibi,

aynı zamanda öğrencinin kendi matematiksel yollarını bulmasına da büyük bir katkı verebilecektir.

KAYNAKÇA

(Kitap Örneği)

- [1] Duman, T., Karakaya, N., Çakmak, M., Eray M. & Özkan, M., Konu Alanı Ders Kitabı İnceleme Kılavuzu: Matematik 1–8. Ankara,2001.

(Bildiri Kitabı Örneği)

- [2] Çoban, A., *Matematik Dersinin İlköğretim Programları ve Liselere Giriş Sınavları Açısından Değerlendirilmesi*. V. Ulusal Fen Bilimleri ve Matematik Eğitimi Kongresi, ODTÜ Kültür ve Kongre Merkezi, Ankara, 2002.

(Tez Örneği)

- [3] Aydın, İ., *Sekizinci Sınıf Matematik Ders Kitabı Hakkında Öğretmen ve Öğrenci Görüşleri*, Yüksek Lisans Tezi, Zonguldak Karaelmas Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Zonguldak, 2010.

Başer, N., A Case Study of Elementary Mathematics Teachers' Views of Their and Students' Textbook Usage and of Mathematics Textbooks' Characteristics, Yüksek Lisans Tezi, Ortadoğu Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara, 2012.

Çetinbağ, A., Türkiye ve Kanada İlkokul Matematik Öğretim Programlarının program öğeleri bağlamında karşılaştırılması, Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İstanbul, 2015.

Coşar, N., *İlköğretim 6. Sınıf Matematik Ders Kitaplarındaki Problemlerin Analizi*, Yüksek Lisans Tezi, Celal Bayar Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Manisa, 2010.

Gün, C., *Ortaöğretim Dokuzuncu Sınıf Matematik Ders Kitabına İlişkin Öğretmen Ve Öğrenci Görüşleri*. Yüksek Lisans Tezi, Adnan Menderes Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Aydın, 2009.

Ildırı, A., *İlköğretim Beşinci Sınıf Matematik Ders Kitabında ve Öğrenci Çalışma Kitabında Yer Alan Problemlerin İncelenmesi ve Bu Problemlere İlişkin Öğretmen Görüşlerinin Belirlenmesi*, Yüksek Lisans Tezi, Çukurova Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Adana, 2009.

Karaca Gün, C., *Ortaöğretim Dokuzuncu Sınıf Matematik Ders Kitabına İlişkin Öğretmen ve Öğrenci Görüşleri*, Yüksek Lisans Tezi, Adnan Menderes Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Aydın, 2009.

Kerpiç, A., *Etkinlik Tasarım Prensipleri Çerçevesinde 7.Sınıf Matematik Ders Kitabı Etkinliklerinin Değerlendirilmesi*, Gaziantep Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Gaziantep, 2011.

Özgenç, İ., (MEB) *9. Sınıf Matematik Ders Kitabının Öğrenci Gelişimini Değerlendirmesi Açısından İncelenmesi*, Gazi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara, 2012.

Reçber, H., *Türkiye 8. Sınıf Matematik Ders Kitabındaki Etkinliklerin Bilişsel Düzeylerinin Programdakilerle ve Ülkeler Arası Karşılaştırılması*, Ankara Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara, 2012.

Sefa, A., *7. Sınıf İlköğretim Matematik Ders Kitabının; Görsel, Duyuşsal ve Akademik Yönden İncelenmesi*, Yüksek Lisans Tezi, Selçuk Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Konya, 2009.

Ünver, E., *Analysis of Analogy Use on Function Concept in the Ninth Grade Mathematics Textbook and Classrooms*, Yüksek Lisans Tezi, Ortadoğu Teknik Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Ankara, 2009.

(Makale Örneği)

- [4] Ersoy, Y., Teknoloji Destekli Matematik Eğitimi-1: Gelişmeler, Politikalar ve Stratejiler. *İlköğretim Online*, 2,1,2003.
- Keser, H., İlköğretim 4. Sınıf Bilgisayar Ders Kitaplarının Görsel Tasarım İlkelerine Göre Değerlendirilmesi. *Türk Eğitim Bilimleri Dergisi*, 2,3, 2004.
- Kılıçoğlu, E. (2020). Ortaokul Matematik Ders Kitabı Etkinliklerinde Soyutlama Becerisinin İncelenmesi. *Mersin Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 16,3, 2020.
- Semerci, Ç. (2004). İlköğretim Türkçe ve Matematik Ders Kitaplarını Genel Değerlendirme Ölçeği. *Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 28,1, 2004.

2018-2024 YILLARI ARASINDA YAPILAN LİSEYE GEÇİŞ SINAVI (LGS) MATEMATİK SORULARININ MATEMATİKSEL DÜŞÜNME BİLEŞENLERİ AÇISINDAN İNCELENMESİ

Prof. Dr. Kürşat YENİLMEZ

Eskişehir Osmangazi Üniversitesi, kyenilmez@ogu.edu.tr - 0000-0001-6256-4686

Yüksek Lisans Öğrencisi, Hayrunisa ZİNCİRİLDİZ

Eskişehir Osmangazi Üniversitesi, hyrns.zinciryildiz@gmail.com - 0009-0000-3028-3505

ÖZET

Bu çalışma, 2018-2024 yılları arasında uygulanan Liseye Geçiş Sınavı (LGS) matematik sorularını, matematiksel düşünme bileşenleri açısından incelemeyi amaçlamaktadır. Matematiksel düşünme, bireylerin soyut kavramları anlamlandırmasını ve problemlere sistematik yaklaşımlar geliştirmesini sağlayan bir dizi bilişsel süreçten oluşmaktadır. Matematiksel düşünme; özelleştirme, genelleme, varsayımda bulunma ve ispat yapma gibi kavramları içeren bilişsel süreçlerden oluşmaktadır. Araştırmada, Milli Eğitim Bakanlığı (MEB) tarafından yayımlanan toplam 140 matematik sorusu, nitel araştırma yöntemlerinden biri olan doküman analiziyle değerlendirilmiştir. Analiz sürecinde, soruların içerdiği anahtar kelimeler ve matematiksel düşünme bileşenleri arasındaki ilişkiler sistematik bir şekilde incelenmiştir. Elde edilen bulgular, sınav sorularının en çok özelleştirme bileşenini içerdiğini, buna karşın varsayımda bulunma bileşeninin en az temsil edilen bileşen olduğunu ortaya koymuştur. Bu doğrultuda, sınav sorularının daha dengeli bir yapıya kavuşturulabilmesi için varsayımda bulunma ve ispat yapma bileşenlerini içeren soruların artırılması önerilmektedir. Ayrıca, öğretmenlerin ders içeriklerinde tüm bileşenlere eşit derecede yer vermesi ve soruların uluslararası standartlarla uyumlu olacak şekilde hazırlanması gerektiği vurgulanmaktadır. Bu önerilerin, öğrencilerin matematiksel düşünme becerilerini geliştirmede önemli bir katkı sağlayabileceği düşünülmektedir.

Anahtar Kelimeler: LGS, matematiksel düşünme, matematik soruları, matematik eğitimi, doküman analizi.

1.GİRİŞ

1.1 Matematiksel Düşünme

Düşünme, insanı diğer canlılardan en önemli özelliğidir. Düşünmenin tanımına bakacak olursak TDK 'da 'Duyum ve izlenimlerden, tasarımlardan ayrı olarak aklın bağımsız ve kendine özgü durumu.' ve 'Karşılaştırmalar yapma, ayırma, birleştirme, bağlantıları ve biçimleri kavrama yetisi' olarak tanımlanmaktadır. Düşünme hayatımızın her alanında karşılaştığımız bilinçli ya da bilinçsizce gerçekleştirdiğimiz bir eylemdir.

Düşünmenin en etkin kullanıldığı alanlardan biri de kuşkusuz matematiktir. Problemleri anlamak için, sonuca gideceğimizin yolun doğruluğunu tartmak gibi matematiğin birçok aşamasında düşünme eylemini gerçekleştiririz. Yapmış olduğumuz bu düşünme yani matematiğe özel düşünme 'matematiksel düşünme' olarak karşımıza çıkmaktadır (Arslan ve Yıldız, 2010). Matematiksel düşünmeyi en genel anlamıyla tanımlamak istersek; matematiksel tekniklerin, yöntemlerin, kavramların açıkça ya da dolaylı olarak matematiksel problem çözümünde uygulanmasıdır diyebiliriz. Düşünme eylemi soyut olduğu göz önüne alındığında matematiksel düşünme de soyut olmaktadır. Bu soyut olan düşünme biçimini 'somutlaştırmak' için bazı araştırmacılar düşünmenin özelliklerini, bileşenlerini ve matematiksel düşünmeyi diğer düşünme yollarından ya da düşünelerden ayıran özellikleri ortaya çıkarmaya çalışmışlardır. Matematiksel düşünmeyi diğerlerinden ayıran özellikler birçok araştırmacılar tarafından farklı şekilde kategorize edilmiştir. Örneğin Tall (2002, akt., Arslan ve Yılmaz, 2010) matematiksel düşünmenin soyutlama (abstraction), sentezleme (synthesizing), genelleme (generalizing), modelleme (modelling), problem çözme (problem solving) ve ispat (proof) gibi bileşenleri kapsadığını ifade etmektedir. Stacey, Burton ve Mason (1985, akt., Arslan ve Yılmaz, 2010) da matematiksel düşünmenin özelleştirme (specializing), genelleme (generalizing), varsayımda bulunma (conjecturing), doğrulama ve ikna etme (justifying and convincing) bileşenlerini incelemişlerdir. Hacısalihoğlu, Mirasyedioğlu ve Akpınar (2003) ise Stacey, Burton ve Mason'un çalışmalarına dayanarak matematiksel düşünme sürecinin ayrıntılamak (özelleştirme), genelleştirmek, tahmin etmek ve ikna etmek bileşenlerinden oluştuğunu ifade etmişlerdir. Liu (2003) ise matematiksel düşünmeyi "tahmin edebilme, tümevarım, tümdengelim, örnekleme, genelleme, analogi, formal ve informal olmayan savurma, doğrulama ve benzeri karmaşık süreçlerin bir birleşim kümesi" olarak tanımlamıştır. Bu araştırmada matematiksel düşünme 'özelleştirme, genelleme, varsayımda bulunma ve ispat yapma' bileşenleri olarak 4 ana başlıkta ele alınmıştır.

Özelleştirme

Özelleştirme, bir genellemeye ulaşmayı sağlayacak kanıtları bir araya getirme işlemidir (Stacey, vd. 1985). Özelleştirme bir veya birden çok örnek gösterme, örneği ifade etme, anlatma, sembolle veya çizimle gösterme gibi eylemleri içermektedir. Ayrıca verilen bir problemde veya durumda, duruma karşıt veya durumla alakalı örnek bulmak, sonucu farklı bir bakışla yazma gibi özelleştirme de kullanılan eylemlere örnek olarak verilebilir.

Genelleme

Genelleme, birkaç örnekten hareketle daha geniş olaylar kümesi hakkında tahminlerde bulunma (Stacey, vd. 1985; Tall, 2002) veya bazı temel ilişkilere ait sezgileri açık bir şekilde ifade etmeye çalışmak (Stacey, vd. 1985) şeklinde tanımlanmıştır. Matematiksel olarak genellemelerde belirli adımlardan yola çıkılarak durumla ilgili karar verilmeye çalışılmasını

içermektedir. Bu bileşen matematik için oldukça önemlidir; elde edilen bilgiler yararlı olabilir ancak matematiksel bilgiler özellik açısından geneldir. Genelleme de sınıflandırma, karşılaştırma ve sıralama, eşleştirme, benzerlik ve farklılıkları bulma, iki durum arasındaki ilişkiyi bulup matematiksel olarak ifade etme gibi durumları içermektedir.

Varsayımda Bulunma

Özelleştirme ve genelleme aşamalarında ortaya çıkan varsayımda bulunma, bir düşünme eyleminin sonunda ortaya çıkan önermenin doğru olup olamayacağını araştırma sürecidir. Varsayımda bulunmada sözel veya matematiksel olarak tahmin yürütme, matematiksel önermeleri formüleleştirme, önermelerden çıkarımda bulunma, hipotez oluşturma ve sınama gibi durumları içermektedir (Arslan ve Yıldız, 2010). Stacey, vd. (1985) varsayımın döngüsel bir süreç olduğundan bahsetmiştir. Varsayımın neden doğru olduğuna veya yanlış ise bu durumun nasıl düzeltileceğine bakılır. Eğer varsayımın yanlışlığı değiştirilip düzeltilemiyorsa ortaya bir başka varsayım çıkartılır. Bu adımların izlenmesi de varsayımı döngüsel bir süreç haline getirir.

İspat Yapma

Matematiğin öğrenilmesinde en önemli olan ispat (Knuth, 2002) matematiksel düşünmenin de en önemli kısımlarından biridir. İspatlama bir bakıma varsayımda bulunduğumuz önermenin ya da durumun neden doğru ya da yanlış olduğunu daha sistematik bir biçimde ortaya konmasıdır. Bu durum içinde izlediğimiz yolda yaptıklarımız örneğin, ispat çeşitlerini seçme ve kullanma ve farklı mantıksal düşünme yolları ispatlamada kullandığımız durumları içermektedir.

Yukarıda açıklamalarında bulunduğumuz bu bileşenleri aslında birbirini takip eden süreçlerdir. Bir problem durumuyla karşılaştığımızda aslında farkında olmadan bu aşamaları kullanmış bulunuyoruz. Biliyoruz ki matematiksel düşünmenin temelini problem çözme oluşturmaktadır. Bu da demek oluyor ki öğrenciler her problem çözme aşamasına geçtiklerinde matematiksel düşünmeye başvurmaktadır. Öğrenciler sınavlarda karşılaştıkları matematik sorularında da matematiksel düşünme bileşenlerini kullanmaktadırlar. Bu araştırmada ise öğrencilerin girmiş oldukları liseye geçiş sınavlarında bulunan matematik sorularının matematiksel düşünme bileşenlerine göre incelenmesini içermektedir.

1.2 Liselere Geçiş Sınavı

Öğrencilerin ilköğretim düzeyini tamamladıktan sonra bir üst kurum olan ortaöğretime geçiş için dünyanın birçok yerinde ülkeden ülkeye değişebilen merkezi sınav sistemleri, okulların kendilerine ait hazırladıkları veya okul notlarına ek olarak öğretmen görüşleri de yer almaktadır. Bu yapının farklılık göstermesinde ülkelerin nüfusları, uyguladıkları eğitim sistemleri, toplumsal veya kültürel yapıları etkili olmaktadır. Macaristan, Güney Kore, ABD'nin birçok eyaleti ve Türkiye gibi ülkelerde merkezi sınav; Japonya, Danimarka ve İsviçre gibi ülkelerde her okul kendi sınavını yaparken, Almanya, Fransa ve Finlandiya gibi ülkelerde ise okul notlarına ek olarak öğretmen görüşleri de dikkate alınıp ortaöğretime geçiş sağlanmaktadır (Demir ve Yılmaz, 2019). Türkiye'de farklı isim ve içerik değişikliği yıllar içinde yapılsa da merkezi sınav sistemi uygulanmaktadır.

1955 – 2000 yılları arasında fen, Anadolu İmam Hatip, Anadolu Öğretmen ve Sosyal Bilimler liseleri kendi sınavlarını yaparak öğrenci almaktayken 2000 yılından sonra merkezi bir sınav sistemi eklenmiştir. 2000 – 2004 yılları arasında Türkiye’de ilk kez merkezi sınav sistemi ile Liselere Geçiş Sınavı olan LGS yapıldı. 2005 yılında LGS sisteminin kalkmasıyla Ortaöğretim Kurumları Sınavı (OKS) uygulanmaya başlandı. 3 yıl süren bu sınavında kalkmasıyla Seviye Belirleme Sınavları (SBS) uygulanmaya başlandı. 6 yıl süren bu SBS sisteminin de 2014 yılında kalkmasıyla beraber Temel Eğitimden Ortaöğretime Geçiş (TEOG) sistemine geçiş yapıldı ve bu sınav 3 yıl uygulama da kaldı. Son olarak 2018 yılında günümüzde de halen devam etmekte olan Liselere Geçiş Sınavı (LGS) sistemine geçildi (AA Arşivi).

LGS, PISA ve TIMS soruları esas alınarak beceri temelli mantık muhakeme yeteneğini ölçen bir sınavdır. Sınav aynı zamanda öğrencilerin müfredatta bulunan kazanımların günlük yaşamla ilişkilendirilmesi ve yorumlamasını da kapsamaktadır. Liselere Geçiş Sınavı sayısal ve sözel olmak üzere iki oturumdan oluşmaktadır. Sözel oturum Türkçe, İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük, Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi ve Yabancı Dil derslerinden oluşmakta, toplamda 50 soru içermektedir. Sayısal oturum ise Matematik ve Fen Bilimleri dersinden oluşmakta toplamda, 40 soru içermektedir.

Matematik soruları kazanımlara eş olarak sayılar ve işlemler, cebir, geometri ve ölçme, olasılık ve işleme alanlarından oluşmaktadır (Şensoy, Tanberkan, Suna, Eroğlu, & Altun, 2018). Bu sorular öğrencilerin problem çöze becerisini, matematiksel temsil ve temsiller arası ilişkilendirme becerisi, muhakeme yapmasını, hızlı işlem becerisini test etmek üzerine sorular hazırlanmıştır.

1.3 İlgili Çalışmalar

Aydın (2024), 2018-2023 yılları arasında yapılan LGS sınavındaki matematik sorularını matematiksel yeterlilik bileşenlerine, bilişsel talep düzeylerine ve çoklu temsillerin kullanımına göre incelemeler yapmıştır. Matematiksel yeterlilik bileşenlerini ise kavramsal anlama, işlemsel akıcılık, stratejik yetkinlik ve muhakeme başlıklarında incelemeler yapmıştır. Yapmış olduğu araştırma sonucunda ise 2018 LGS sınavı matematik testi sorularının %70’i kavramsal anlama türünü, %55’i işlemsel akıcılık türünü, %25’i stratejik yetkinlik türünü ve %55’i muhakeme türünü içermekte iken, 2019 LGS sınavı matematik testi sorularının %60’ı kavramsal anlama türünü, %60’ı işlemsel akıcılık türünü, %25’i stratejik yetkinlik türünü ve %95’i muhakeme türünü içermektedir. 2020 LGS sınavı matematik testi sorularının %70’i kavramsal anlama türünü, %70’i işlemsel akıcılık türünü, %40’ı stratejik yetkinlik türünü ve %95’i muhakeme türünü içermekte iken, 2021 LGS sınavı matematik testi sorularının %75’i kavramsal anlama türünü, %25’i işlemsel akıcılık türünü, %20’i stratejik yetkinlik türünü ve %75’i muhakeme türünü içermektedir. 2022 LGS sınavı matematik testi sorularının %90’ı kavramsal anlama türünü, %75’i işlemsel akıcılık türünü, %30’u stratejik yetkinlik türünü ve %80’i muhakeme türünü içermekte iken, 2023 LGS sınavı matematik testi sorularının %70’i kavramsal anlama türünü, %70’i işlemsel akıcılık türünü, %15’i stratejik yetkinlik türünü ve %70’i muhakeme türünü içermekte olduğunu gözlemlemiştir.

Görgüt ve Dönmez’in (2023) yapmış oldukları çalışmada 2018-2021 yılları arasında yapılmış olan LGS sınavındaki matematik sorularını matematiksel anlamının değerlendirmesini baz alarak incelemişlerdir. Yapmış oldukları çalışmaların sonucunda 4

yıldaki toplam matematik sorularına bakıldığında %50'den fazlasının matematiksel kullanmaya yönelik sorular içermektedir. Bunun ardından beceri boyutuna yönelik sorular yer almaktadır. En az yer alan özellik ve temsil boyutu içerikli sorulardır.

Kaya ve Ünal (2022), yapmış oldukları çalışmada 2018-2022 yılları arasında yapılan LGS sınavındaki matematik sorularının bilginin derinliği seviyelerine göre analiz etmişlerdir. Yapmış oldukları çalışmada 2018 yılında hatırlama seviyesinde 5 soru, beceri ve kavramlarda 11 soru ve stratejik düşünmeden de 4 soru sorulduğunu tespit etmişlerdir. 2019 yılında hatırlama seviyesinde 4 soru, beceri ve kavramlarda 11 soru ve stratejik düşünmeden de 5 soru sorulduğunu tespit etmişlerdir. 2020 yılında hatırlama seviyesinde 5 soru, beceri ve kavramlardan 3 soru ve stratejik düşünmeden de 12 soru sorulduğunu tespit etmişlerdir. 2021 yılında hatırlama seviyesinde 2 soru, beceri ve kavramlardan 8 soru ve stratejik düşünmeden de 10 soru sorulduğunu tespit etmişlerdir. 2022 yılında hatırlama seviyesinde 7 soru, beceri ve kavramlardan 7 soru ve stratejik düşünmeden de 6 soru sorulduğunu tespit etmişlerdir.

2. YÖNTEM

2.1. Araştırmanın Modeli

Araştırma, 2018-2024 yılları arasında yapılan LGS matematik sorularının matematiksel düşünme bileşenleri açısından incelenmesi amaçlanmaktadır. Araştırmamızın amacı doğrultusunda araştırmamızın modeli nitel araştırma yöntemlerinden doküman incelemesi desenine uygun olacak şekilde incelenmektedir. Şimşek ve Yıldırım'a göre (2018); doküman incelemesi, araştırılması hedeflenen olgu ve olgular hakkında bilgi içeren yazılı materyallerin analizini kapsar. Rummel (1968), Best vd. (1959) de mevcut kayıt veya da belgelerin veri kaynağı olarak kullanmasını doküman metodu olarak tanımlamışlardır (Best, 1959; Rummel, 1968; Akt. Karasar, 2009). Bu çalışmada ise Millî Eğitim Bakanlığı'nın yapmış olduğu ve yazılı doküman niteliği taşıyan 2018, 2019, 2020, 2021, 2022, 2023 ve 2024 yıllarına ait LGS matematik sorularının incelenmesi amaçlandığından, doküman analizi yöntemi kullanılmıştır.

2.2. Veri Toplama Araçları

Araştırmada, doküman analizi ile 2018-2024 yılları arasında Millî Eğitim Bakanlığı tarafından yapılan 140 tane LGS matematik sorusu analiz edilmiştir. Gerekli LGS matematik testi sorularına erişim EBA, MEB Ölçme Değerlendirme birimlerinin internet sayfalarından ulaşılmıştır. Bu çalışmada LGS de yer alan matematik sorularının matematiksel düşünme becerilerine göre incelenmiştir. Soruların tümüne araştırmacı tarafından nitel araştırma yöntemlerinden doküman incelemesi yöntemi uygulanarak her bir sorunun hangi matematiksel düşünme becerilerini içerdiği tespit edilmiştir.

2.3. Verilerin Analizi

Araştırmadaki verilerin analizinde betimsel analiz yöntemi kullanılmıştır. Çünkü betimsel analiz, verilerin araştırma sorularının ortaya koyduğu temalara göre kategorize etmek, kullanılan sorular veya boyutların incelenmesine imkân vermektedir (Yıldırım ve Şimşek, 2006). Araştırmada LGS matematik sorularının matematiksel düşünme bileşenlerine göre incelenmesini amaçlamaktadır. Bu amaç doğrultusunda LGS matematik sorularını; özelleştirme, genelleme, varsayımda bulunma ve ispatlama olmak üzere 4 ana başlıkta analiz edilmiştir. Bu analizler yapılırken sorularda bulunan bazı anahtar kelimeler, matematiksel

düşünme becerileri ile ilişkilendirme yapılmıştır. Yapılan bu ilişkilendirmeler analiz kısmında ve bulgu kısmında öncülük etmiştir. Aşağıda bu eşleştirmeler Çizelge 1’de verilmiştir:

Çizelge 1. Matematiksel Düşünme Bileşenleri Anahtar Kelime Eşleştirmesi

Özelleştirme	Örnek verme, Örneği tanımlama / ifade etme, Gösterme, Anlatma Çizme, Seçme ve bulma, Duruma karşıt ya da aynı örnek bulma Sonucu farklı bir bakışla yazma, Belirli ifadelerle işlem yapma
Genelleme	Örüntü yapmak ve bulmak, Sınıflama, Eşleştirme, Sıralama Karşılaştırma, Benzerlik ve farklılıkları belirleme İki değişken arasındaki ilişkiyi sayısal veya sözel olarak belirleme Bütün ihtimalleri tanımlama, Örnekleri organize etme Stratejik ilişkileri belirleme, Aynı sonuca ulaşılan denemeleri belirleme ve benzer deneme yapma Tüm olası durumları analiz etme
Varsayımda Bulunma	Örüntüleri keşfetme, ifade etme ve doğrulama Sayısal veya sözel matematiksel olarak tahminde bulunma Matematiksel iddialı formüle etme, Önermelerden sonuç çıkarma Hipotez kurma ve test etme
İspat Yapma	Önermeyi açıklama, Neden doğru veya yanlış olduğunu söyleme Tümevarımsal-tümdengelimsel düşünme İspat çeşitlerini seçme ve kullanma

Çizelgede verilen filler ile matematiksel düşünme bileşenleri arasındaki ilişkilendirme yer almaktadır. 2018-2024 yılları arasında yapılan 140 adet LGS matematik soruları matematiksel düşünme bileşenlerinin anahtar kelimeleri ve soruların yapısı göz önünde bulundurularak verilerin analizi yapılmıştır.

3.BULGULAR

Bu bölümde, araştırma kapsamında olan 2018-2024 yıllarında yapılan LGS matematik sorularından elde edilen bulgular çizelgeler halinde sergilenmiş ve yorumlanmıştır. Bulgular da ilk olarak her yıl kendi içerisinde değerlendirilmiştir. İkinci aşamada ise tüm yılların karşılaştırması tek bir çizelge halinde verilmiş olup değerlendirilmesi yapılmıştır.

3.1. 2018 LGS Matematik Bulguları

2018 yılında yapılmış olan LGS matematik sorularının matematiksel düşünme bileşenlerine ilişkin dağılımı Çizelge 2’de verilmiştir.

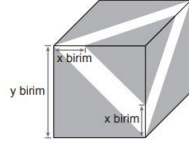
Çizelge 2. 2018 Sorularının Matematiksel Düşünme Bileşenlerine Göre Dağılımı

	Özelleştirme	Genelleme	Varsayımda	İspat Yapma
Soru Sayısı	7	8	3	4
Yüzde	%35	%40	%15	%20

Yukarıdaki çeteleye baktığımızda LGS matematik sorularının yaklaşık olarak yarısı matematiksel düşünme bileşenlerinden genelleme bileşenini içermektedir. Bazı sorulara baktığımızda tek bir bileşen yerine 2 bileşenin aynı anda yer aldığı görülmektedir. Bunlar

‘özelleştirme-varsayımda bulunma’ ve ‘özelleştirme-genelleme’ bileşenleri 1 soruda bir arada yer almaktadır. Aşağıda 2018 yılında yapılan LGS matematik sorularından ‘ispat yapma’ ve ‘özelleştirme’ bileşenini içeren örnek sorular yer almaktadır.

11.

Küp şeklindeki kutunun tüm yüzlerine şekildeki gibi eşit büyüklükte şeritler yapıştırılıyor ve şeritler dışında kalan üçgen biçimindeki bölgeler boyanıyor.

Buna göre, boyanan bölgenin alanını birimkare cinsinden gösteren cebirsel ifade aşağıdakilerden hangisidir?

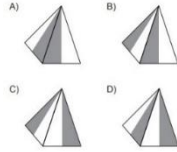
- A) $6y^2 - 6xy + 3x^2$
 B) $3y^2 - 6xy + 6x^2$
 C) $6y^2 - 6xy - 3x^2$
 D) $3y^2 - 6xy - 6x^2$

14.

Beyaz kartondan yapılmış bir kare dik piramidin dış yüzünün bir kısmı griye boyanıyor. Bu kare dik piramidin açılımı yapıldığında dış yüzü yukarıdaki gibi görünüyor.

Buna göre aşağıdakilerden hangisi bu piramidin görünümünden biri **olamaz**?

Soruya baktığımız zaman küp şeklinin yüzey alanını hesaplamaları beklenmektedir. Yüzey alanının hesaplanabilmesi için öğrencilerin cebirsel ifadeleri doğru şekilde oluşturmaları kanıt yapmayı bu da beraberinde ispat yapma bileşenini içermektedir. Aşağıda 2018 yılında yapılan LGS matematik sorularından ‘özelleştirme’ bileşenini içeren örnek soru yer almaktadır.

Öğrenciler, soruda verilen kare dik piramidin görünümünü analiz etmelerini beklenmektedir. Soruda kare dik piramidin bazı yüzeyleri boyandığı ve buna göre kapalı halini görünümü olmayı seçmeleri beklenmesi soruda verilen durum üzerinden yorum yapmaları beklenmektedir. Soruda öğrencilerin bu duruma özel seçeneklerin içinden seçme yapıyor olması soruyu matematiksel düşünme bileşenlerinden özelleştirme bileşeni ile eşleşmektedir.

3.2. 2019 LGS Matematik Bulguları

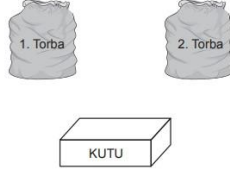
2019 yılında yapılmış olan LGS matematik sorularının matematiksel düşünme bileşenlerine ilişkin dağılımı Çizelge 3’de verilmiştir.

Çizelge 3. 2019 Sorularının Matematiksel Düşünme Bileşenlerine Göre Dağılımı

	Özelleştirme	Genelleme	Varsayımda	İspat Yapma
Soru Sayısı	9	6	3	7
Yüzde	%45	%30	%15	%35

Çizelge 3’e göre, soruların çoğunluğu özelleştirme bileşeni içermektedirken, genelleme ve ispat yapmanın birbirine yakın olduğu gözlenmektedir. Sorulara baktığımızda ‘özelleştirme-ispat yapma’ 3 soruda bir arada bulunurken, ‘özelleştirme-varsayımda bulunma’ ve ‘genelleme-ispat yapma’ bileşenleri 1 soruda bir arada yer almıştır. Aşağıda 2019 yılında yapılan LGS matematik sorularından ‘varsayımda bulunma’ ve ‘ispat yapma’ bileşenini içeren örnek sorular yer almaktadır.

12. Bir olayın olma olasılığı = $\frac{\text{İstenilen olası durumların sayısı}}{\text{Tüm olası durumların sayısı}}$

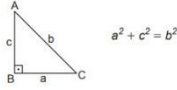

İçinde kırmızı veya sarı renkli 5 topun bulunduğu 1. torbadan rastgele çekilen bir topun kırmızı olma olasılığı daha fazladır. Ayrıca mavi veya sarı renkli 7 topun bulunduğu 2. torbadan rastgele çekilen bir topun sarı olma olasılığı daha azdır. 1. ve 2. torbadaki topların tamamı boş bir kutuya atılıp karıştırılıyor.

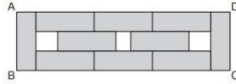
Topların tamamı renkleri dışında özdeş olduğuna göre bu kutudan rastgele çekilen bir topun sarı olma olasılığı **en fazla** kaçtır?

- A) $\frac{1}{6}$ B) $\frac{1}{4}$ C) $\frac{5}{12}$ D) $\frac{7}{12}$

13. Dik üçgenlerde 90° lik açının karşısındaki kenara hipotenüs denir.
Bir dik üçgende dik kenarların uzunluklarının kareleri toplamı, hipotenüsün uzunluğunun karesine eşittir.

ABCD dikdörtgeni biçimindeki bir kâğıt parçasının bir yüzüne aşağıdaki gibi 10 eş dikdörtgen gizilip bu dikdörtgenler boyanıyor.

Kâğıdın bu yüzündeki boyanmayan bölgelerin alanları toplamı 30 cm^2 olduğuna göre ABCD dikdörtgeninin köşegenlerinden birinin uzunluğu kaç santimetredir?

- A) $3\sqrt{10}$ B) $5\sqrt{26}$
C) $10\sqrt{13}$ D) $26\sqrt{10}$

Soruya baktığımızda öğrencilerden bir olayın olma olasılığının hesaplanması beklenmektedir. Renkler ve toplarla bir seçim yapma, bir varsayımda bulunma durumlarını içerdiği için bu soru matematiksel düşünme bileşenlerinden varsayımda bulunmayı içermektedir.

Öğrencilerden bu soruda dikdörtgenin köşegen uzunluğunun bulunması beklenmektedir. Bunu yapabilmek için hem öğrencilerin alan formüllerinin kullanılmasını hem de köşegen uzunluğunun hesaplanabilmesi için hipotenüsten kanıtlamalar yapılması beklenenler arasında yer almaktadır. Sorunun bu özelliklerinden dolayı soru, matematiksel düşünme bileşenlerinden ispat yapmayı içermektedir.

3.3. 2020 LGS Matematik Bulguları

2020 yılında yapılmış olan LGS matematik sorularının matematiksel düşünme bileşenlerine ilişkin dağılımı Çizelge 4'te verilmiştir.

Çizelge 4. 2020 Sorularının Matematiksel Düşünme Bileşenlerine Göre Dağılımı

	Özelleştirme	Genelleme	Varsayımda	İspat Yapma
Soru Sayısı	8	6	3	6
Yüzde	%40	%30	%15	%30

Çizelge 4'e göre, soruların birçoğunda özelleştirme bileşeni yer almaktadır. Bununla birlikte genelleme ve ispat yapma sorularda aynı yüzdeye sahip olduğu görülmektedir. 'Özelleştirme-ispata yapma', 'özelleştirme-genelleme' ve 'genelleme-ispata yapma' bileşenleri 1 soruda bir arada yer almaktadır. Aşağıda 2020 yılında yapılan LGS matematik sorularından 'genelleme' ve 'özelleştirme' bileşenini içeren örnek sorular yer almaktadır.

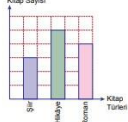
2. Ayye'nin bir yılda okuduğu kitapların türlerine göre dağılımı aşağıdaki daire grafiği ile gösterilmiştir.

Grafik: Ayye'nin Okuduğu Kitapların Türlerinin Dağılımı

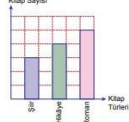

Kareli zeminde verilen sütun grafiklerinden hangisi yukarıdaki daire grafiğine uygun oluşturmıştır?

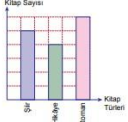
A) Grafik: Ayye'nin Okuduğu Kitaplar

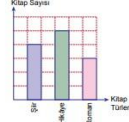
B) Grafik: Ayye'nin Okuduğu Kitaplar

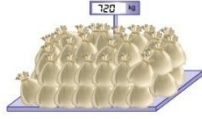
C) Grafik: Ayye'nin Okuduğu Kitaplar

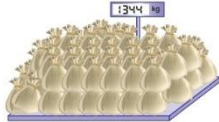
D) Grafik: Ayye'nin Okuduğu Kitaplar

17. Her birinin kütlesi 40 kg'dan az ve birbirine eşit olan buğday çuvalları aşağıdaki gibi bir kantarda tartıldığında çuvalların toplam kütlesi 720 kg gelmektedir.

Kantar üzerindeki çuvalların sayısı, bu çuvallarla eşit kütleye sahip çuvallar konularak arttırıldığında toplam kütle 1344 kg olmaktadır.

Buna göre kantar üzerine sonradan konulan çuvalların sayısı en az kaçtır?

A) 52 B) 39 C) 26 D) 13

Yukarıdaki soruda öğrencilerden daire grafiğini yorumlayıp sütun grafiğine çevirmeleri istenmiştir. Daire grafiği yorumlanarak genel bir çözüm bulunur ve sütun grafiği ile eşleştirmeleri beklenmektedir. Bu özelliklere bakıldığında soru matematiksel düşünme bileşenlerinden genellemeyi içermektedir.

Soruda öğrencilerden çuvalların ağırlık ve sayıları üzerinden hesaplama yapmaları beklenmektedir. Öğrencilerden sorudaki duruma örnek olarak belirli kütle değerlerine göre işlem yapmaları gerekmektedir. Bu özelliklere baktığımız zaman soru matematik düşünme becerilerinden özelleştirmeyi içermektedir.

3.4. 2021 LGS Matematik Bulguları

2021 yılında yapılmış olan LGS matematik sorularının matematiksel düşünme bileşenlerine ilişkin dağılımı Çizelge 5'te verilmiştir.

Çizelge 5. 2021 Sorularının Matematiksel Düşünme Bileşenlerine Göre Dağılımı

	Özelleştirme	Genelleme	Varsayımda	İspat Yapma
Soru Sayısı	7	8	5	7
Yüzde	%35	%40	%25	%35

Çizelge 5'e göre, soruların daha çok genelleme bileşenini içerdiğini gözlemlemekteyiz. Özelleştirme ve ispat yapma ise aynı yüzelere sahip diğer bileşenlerdir. 'Genelleme-ispata yapma' ve 'özelleştirme-genelleme' bileşenleri 2 soruda, 'özelleştirme- varsayımda bulunma' ve 'varsayımda bulunma-ispata yapma' bileşenleri 1 soruda bir arada yer almaktadır. Aşağıda 2021 sorularından 'ispata yapma' ve 'özelleştirme' bileşenini içeren örnek sorular yer almaktadır.

7. $a \neq 0$ ve m, n tam sayılar olmak üzere
 $a^n \cdot a^m = a^{n+m}$ ve $\frac{a^m}{a^n} = a^{m-n}$ dir.

Aşağıda, her bir hücreinde 2'nin birbirinden farklı tam sayı kuvvetlerinin yazılı olduğu iki sütunlu bir tablo verilmiştir. Tabloda bu üslü ifadelerden ikisi E ve F harfleriyle gösterilmiştir.

I. Sütun	II. Sütun
2^{-1}	2^{-2}
E	F
2^3	2^1

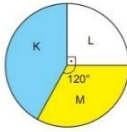
I. sütundaki üç üslü ifadenin çarpımı tam kare pozitif bir tam sayıya ve II. sütundaki üç üslü ifadenin çarpımı da tam kare pozitif bir tam sayıya eşittir.

Buna göre E + F en az kaçtır?

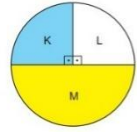
- A) 33 B) 17 C) 9 D) 3

20. Bir elektronik eşya mağazasında 2019 ve 2020 yıllarında satılan K, L ve M marka televizyon sayılarının dağılımı, aşağıdaki daire grafiklerinde gösterilmiştir.

Grafik 1: 2019 Yılında Satılan Televizyonların Dağılımı

Grafik 2: 2020 Yılında Satılan Televizyonların Dağılımı

Bu mağazada 2020 yılında satılan L marka televizyon sayısı 2019 yılına göre 25 azalırken M marka televizyon sayısı 40 artmıştır.

Buna göre 2019 yılında satılan K marka televizyon sayısı kaçtır?

- A) 250 B) 240 C) 225 D) 210

Soruda öğrencilerden üslü ifadelerin doğru şekilde sonuçlandırmaları beklenmektedir. Öğrenciler doğru sonuçlandırıp eşleştirme yapmaları öğrencilerin matematiksel düşünme bileşenlerinden ispat yapmalarını gerektirmektedir.

Soruda öğrencilerden yıllar içinde satılan televizyon miktarlarını grafikten yorumlamalarını istemektedir. Soruda öğrencilerin verilere göre analiz yapıp duruma özel yorum yapmaları beklenmektedir. Bu özelliklerden dolayı soru matematiksel düşünme bileşenlerinden özelleştirmeyi içermektedir.

3.5. 2022 LGS Matematik Bulguları

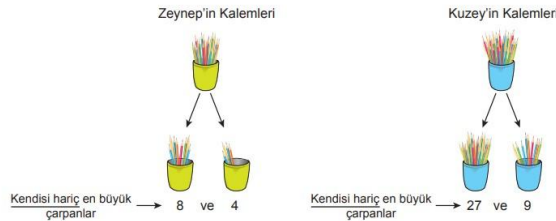
2022 yılında yapılmış olan LGS matematik sorularının matematiksel düşünme bileşenlerine ilişkin dağılımı Çizelge 6'da verilmiştir.

Çizelge 6. 2022 Sorularının Matematiksel Düşünme Bileşenlerine Göre Dağılımı

	Özelleştirme	Genelleme	Varsayımda	İspat Yapma
Soru Sayısı	9	5	5	5
Yüzde	%45	%25	%25	%25

Çizelge 6'ya göre, soruların çoğu özelleştirme bileşeni içermektedir. Genelleme, varsayımda bulunma ve ispat yapma aynı yüzdelerle sahip eşit dağılım göstermektedir. 'Özelleştirme – varsayımda bulunma' bileşenleri 3 soru, 'özelleştirme – genelleme' bileşenleri 1 soruda bir arada kullanılmıştır. Aşağıda 2022 sorularından 'genelleme' ve 'özelleştirme-varsayımda bulunma' bileşenini içeren örnek sorular yer almaktadır.

5. Zeynep'in kalem sayısının çarpanlarından kendisi hariç en büyük iki çarpanı ile Kuzey'in kalem sayısının çarpanlarından kendisi hariç en büyük iki çarpanı aşağıda gösterilmiştir.

Zeynep ve Kuzey, yukarıda verilen çarpanların toplamı kadar kalemi arkadaşlarına vermiştir.

Buna göre, Zeynep ve Kuzey'in toplam kaç kalemi kalmıştır?

- A) 22 B) 48 C) 49 D) 64

Öğrencilerin bu soruda çarpanlar konusuna hâkim olmaları ve soruda istenen özellikleri göz önünde bulundurarak kalemleri kıyaslama yapmaları beklenmektedir. İstenen bu özellikler doğrultusunda soru matematiksel düşünme bileşenlerinden genellemeyi içermektedir.

18. Bir çiftlikte üretilen süt, cam şişelere ve kâğıt kutulara boşluk kalmayacak biçimde doldurulacaktır. Bu ürünlerin birer adetlerinin hacimleri ve fiyatları aşağıdaki tabloda verilmiştir.

Tablo: Dolum Yapılacak Ürünler Ait Bilgiler

Ürün	Hacim (litre)	Fiyat (kuruş)
Cam Şişe	0,5	50
Kâğıt Kutu	1	20

Bu çiftlikte üretilen 150 litre sütün tamamını doldurmak için eşit sayıda cam şişe ve kâğıt kutu satın alınıyor. Dolum yapılmadan önce cam şişelerden bir kısmı kırılıyor. Kırılan şişelerin hacmi kadar sütün doldurulabilmesi için kâğıt kutulardan tekrar satın alınıyor.

Bu iş için cam şişelere ve kâğıt kutulara toplam 7400 kuruş ödendiğine göre kırılan cam şişe sayısı kaçtır?

- A) 40 B) 30 C) 20 D) 10

Öğrenciler bu soruda verilen durumu baz alarak bir örneği çözmeleri beklenmektedir. Bu özelliğe bakıldığında soru özelleştirme bileşenini içerirken; şişelerin kırılma miktarlarına dair tahminde bulunmalarının beklenmesi de soruyu matematiksel düşünme bileşenlerinden varsayımda bulunmayı içermektedir. Özelliklere baktığımızda ise bu soru hem özelleştirme hem de varsayımda bulunma bileşenini içermektedir.

3.6. 2023 LGS Matematik Bulguları

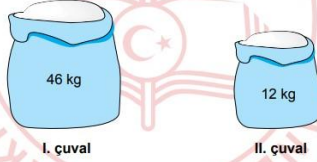
2023 yılında yapılmış olan LGS matematik sorularının matematiksel düşünme bileşenlerine ilişkin dağılımı Çizelge 7’de verilmiştir.

Çizelge 7. 2023 Sorularının Matematiksel Düşünme Bileşenlerine Göre Dağılımı

	Özelleştirme	Genelleme	Varsayımda	İspat Yapma
Soru Sayısı	7	7	5	6
Yüzde	%35	%35	%25	%30

Çizelge 7’ye göre, özelleştirme ve genelleme bileşenini içeren soru sayısının aynı olduğu gözlenmektedir. Bu iki bileşenin ardından ise ispat yapma bileşeni gelmektedir. ‘Özelleştirme – genelleme’ bileşenlerini içeren 4 soru, ‘özelleştirme – varsayımda bulunma’ bileşenlerini içeren 1 soru bir arada yer almaktadır. Aşağıda 2023 yılında yapılan LGS matematik sorularından ‘varsayımda bulunma’ ve ‘ispat yapma’ bileşenini içeren örnek sorular yer almaktadır.

2.

Yukarıda iki adet un çuvalı ve bu çuvalarda bulunan un miktarları verilmiştir. Bu çuvalara belli miktarlarda un eklendiğinde çuvalardaki un miktarlarının kilogram cinsinden değerleri, aralarında asal olmaktadır.

Buna göre, çuvalara eklenen un miktarlarının kilogram cinsinden değerleri aşağıdakilerin hangisi olabilir?

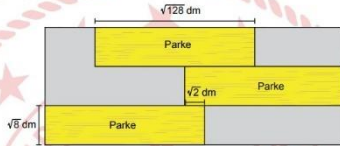
	I. çuval	II. çuval
A)	5	4
B)	8	6
C)	3	2
D)	9	3

11. a, b, c birer doğal sayı olmak üzere

$$a\sqrt{b} = \sqrt{a^2b}$$

$$a\sqrt{b} + c\sqrt{b} = (a+c)\sqrt{b}$$

$$a\sqrt{b} - c\sqrt{b} = (a-c)\sqrt{b} \text{ dir.}$$

Yukarıda verilen dikdörtgen şeklindeki bir zemine parke döşenmektedir. Zeminde doğal dikdörtgen biçiminde üç özdeş parke ile ilgili bazı ölçüler şekilde verilmiştir.

Buna göre, parke döşenmemiş bölgelerin alanları toplamı kaç desimetrekaredir?

- A) 72 B) 84 C) 96 D) 148

Öğrencilerin soruda çuvalardaki ağırlıklara eklemeler yaparak aralarında asal oluşturacak kütleler elde etmeleri beklenmektedir. Bu soruda öğrenciler hem soruya özel olan durumu analiz etmekte hem de kütlelere ekleyecekleri kilogramlar için tahminde bulunmaktadır. Bu özelliklere baktığımız zaman soruya özel durumu analiz etmeleri özelleştirme bileşenini iken; kütleleri tahminde bulunmaları ise varsayımda bulunma bileşenini içermektedir.

Öğrencilerin kareköklü ifadelerde toplama çıkarma ve alan hesabı yapmaları beklenmektedir. Sorunun üstünde de yer alan formüller aracılığı ile alan hesaplarını doğru bir şekilde hesaplamaları ve soruda en son istenen döşenmemiş alanı bulmaları gerekmektedir. Sorunun özellikleri matematiksel düşünme bileşenlerinden ispat yapmayı gerektirmektedir.

3.7. 2024 LGS Matematik Bulguları

2024 yılında yapılmış olan LGS matematik sorularının matematiksel düşünme bileşenlerine ilişkin dağılımı Çizelge 8’de verilmiştir.

Çizelge 8. 2024 Sorularının Matematiksel Düşünme Bileşenlerine Göre Dağılımı

	Özelleştirme	Genelleme	Varsayımda	İspat Yapma
Soru Sayısı	10	7	4	5
Yüzde	%50	%35	%20	%25

Çizelge 8’e göre, soruların yarısında özelleştirme bileşeni bulunmaktadır. Özelleştirme bileşenin ardından en çok genelleme bileşeni sorularda yer almaktadır. ‘Özelleştirme – varsayımda bulunma’ bileşenleri 2 soru, ‘özelleştirme – ispat yapma’ bileşenleri 2 soru, ‘özelleştirme – genelleme’ ve ‘genelleme – varsayımda bulunma’ bileşenlerinden 1 soru bir arada yer almaktadır. Aşağıda 2024 yılında yapılan LGS matematik sorularından ‘özelleştirme’ ve ‘varsayımda bulunma’ bileşenini içeren örnek sorular yer almaktadır.

5. Aşağıda kareli zeminde verilen sütun grafiğinde, bir müzeyi belirli bir günün farklı saatlerinde ziyaret eden kişi sayısı gösterilmiştir.

Buna göre, grafiğe verilen saatlerde müzeyi ziyaret eden kişi sayısını gösteren tablo aşağıdakilerden hangisi olabilir?

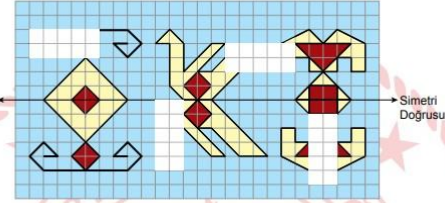
A) Ziyaret Saati 10.00 11.00 14.00 15.00 16.00
Kişi Sayısı 20 80 110 60 40

B) Ziyaret Saati 10.00 11.00 14.00 15.00 16.00
Kişi Sayısı 30 50 60 50 40

C) Ziyaret Saati 10.00 11.00 14.00 15.00 16.00
Kişi Sayısı 60 100 90 100 70

D) Ziyaret Saati 10.00 11.00 14.00 15.00 16.00
Kişi Sayısı 50 60 90 90 50

6. Dikdörtgen şeklindeki bir kilim, eskimiş kısımlarının tamir edilebilmesi için kareli zemin üzerinde simetri doğrusu ile birlikte aşağıdaki gibi modellenmiştir.

Model üzerinde dört beyaz dikdörtgenel bölge ile belirlenen eskimiş kısımlar, simetri doğrusuna göre tamamlanacaktır.

Buna göre beyaz dikdörtgenel bölgelerde oluşan görüntülerden biri aşağıdakilerden hangisi **olamaz**?

Öğrencilerden sütun grafiğinde bulunan verileri, sütun grafiğinin özellikleri baz alınarak tabloya dönüştürmeleri gerekmektedir. Grafiğin durumuna özel bir tablo oluşturulduğu için soru matematiksel düşünme bileşenlerinden özelleştirmeyi içermektedir. Aşağıda 2024 matematik sorularından ‘genelleme’ bileşenini içeren örnek soru yer almaktadır.

Soruda öğrencilerden simetri doğrusu ile verilen modelin tamamlamaları beklenmektedir. Öğrenciler bu soruda simetri kurallarını genelleştirerek ve örüntü oluşturarak soruyu çözebilmektedir. Sorunun özelliklerine bakıldığında soru, matematiksel düşünme bileşenlerinden genellemeyi içermektedir. Aşağıda 2024 yılında yapılan LGS matematik sorularından ‘varsayımda bulunma’ bileşenini içeren örnek soru yer almaktadır.

19. 1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8 ve 9 sayılarından her biri, bir kutucuğa bir sayı gelecek şekilde dokuz özdeş kutuktan oluşan aşağıdaki tabloya yazıldıktan sonra bu kutucuklardan bazıları şeklindeki gibi mav kartlarla kapatılmıştır.

I. satır	Mavi	4	Mavi
II. satır	5	Mavi	Mavi
III. satır	7	Mavi	6

Bu tablonun;

- I. satırından rastgele seçilen bir kutucuktaki sayının 3'ten küçük olma olasılığı, 3'ten büyük olma olasılığından daha fazladır.
- III. satırından rastgele seçilen bir kutucuktaki sayının tek sayı olma olasılığı, çift sayı olma olasılığından daha azdır.

Buna göre, tablonun II. satırında mav kartlarla kapatılmış sayıların toplamı kaçtır?

A) 17

B) 12

C) 11

D) 3

Soru, öğrencilerden mav kartlarla kapatılan kutucuklarından altında hangi sayılar olabileceğini tahmin etmelerini beklemektedir. Soruda verilen olasılık ihtimallerini de öğrencilerin göz önünde bulundurmaları istenmiştir. Sorunun bu özelliklerine bakıldığında soru, matematiksel düşünme bileşenlerinden varsayımda bulunmayı içermektedir.

3.8. 2018-2024 LGS Matematik Sorularının Matematiksel Düşünme Bileşenleri Açısından Karşılaştırılması

Araştırmanın bu kısmında 2018-2024 yılları arasında yapılmış olan LGS matematik sorularının toplu şekilde matematiksel düşünme bileşenleri açısından karşılaştırmaları yapılmıştır. Yapılan karşılaştırmalar Çizelge 9' da yer almaktadır.

Çizelge 9. 2018-2024 LGS Matematik Sorularının Matematiksel Düşünme Bileşenlerine Göre Dağılımı

	Özelleştirme	Genelleme	Varsayımda	İspat Yapma
2018 -2024	%40,7	%33,5	%16,4	%28,5

Çizelge 9'a göre, 2018-2024 yıllarında yapılan LGS matematik sorularında, matematiksel düşünme bileşenlerinden en fazla özelleştirme bileşenine rastlanırken en az varsayımda bulunma bileşenine rastlanmıştır.

4.SONUÇ, TARTIŞMA VE ÖNERİLER

2018 yılında yapılan LGS matematik sorularına bakıldığında, en fazla genelleme bileşeni içeren sorular yer almaktadır. Demir (2023) yapmış olduğu çalışmasında 2018 yılındaki matematik sorularını Bloom Taksonomisine göre incelemiştir. Yapmış olduğu çalışmada en fazla analiz etme türünü içeren sorulara rastlanmaktadır. Demir çalışmasında analiz etme aşamasını, sorudaki durumları ayırt etme, sorulardaki ilişkilendirmeyi yapma özellikleriyle tanımlamaktadır. Bu açıklamalar doğrultusunda analiz etme ve genelleme bileşeni paralellik göstermektedir.

2019 yılında yapılan LGS matematik sorularına bakıldığında, en fazla özelleştirme bileşeni içeren sorular yer almaktadır. Meşe (2024) yapmış olduğu çalışmasında 2019 yılındaki matematik sorularını Math Taksonomisine göre incelemiştir. Yapmış olduğu çalışma da 2019 yılında en fazla yeni durumlara uygulama kategorisine ait sorulara rastlanmaktadır. Yeni durumlara uygulama kategorisi, soruya uygun yöntem ve işlemleri seçme ve soruda uygulama özelliklerini içermektedir. Bu açıklamalar doğrultusunda yeni durumlara uygulama ve özelleştirme bileşeni paralellik göstermektedir.

2020 yılında yapılan LGS matematik sorularına bakıldığında, en fazla özelleştirme bileşeni içeren sorular yer almaktadır. Demir (2023) ve Yanık (2023) yaptıkları çalışmalarda

matematik sorularını Bloom Taksonomisine göre incelemişlerdir. Yapılan çalışmalarda en fazla uygulama türünü içeren sorulara rastlamışlardır. Yapılan çalışmalarda uygulama, probleme çözüm üretme, doğru ve sıralı bir şekilde çözmeye, yapma ve tamamlama, daha önce öğrenilen yöntemleri kullanma vb. özelliklerle tanımlanmaktadır. Bu açıklamalar doğrultusunda uygulama ve özelleştirme bileşeni paralellik göstermektedir.

2021 yılında yapılan LGS matematik sorularına bakıldığında, 2020 yılında olduğu gibi en fazla özelleştirme bileşeni içeren sorular yer almaktadır. Meşe (2024) yapmış olduğu çalışmada matematik sorularını Math Taksonomisine göre incelemiştir. Yapmış olduğu çalışmada en fazla yeni durumlara uygulama kategorisine ait sorulara rastlamaktadır. Yeni durumlara uygulama kategorisi, soruya uygun yöntem ve işlemleri seçme ve soruda uygulama özelliklerini içermektedir. Bu açıklamalar doğrultusunda yeni durumlara uygulama ve özelleştirme bileşeni paralellik göstermektedir.

2022 yılında yapılan LGS matematik sorularına bakıldığında, en fazla özelleştirme bileşeni içeren sorular yer almaktadır. Aydın (2024) yapmış olduğu çalışmada matematik sorularını matematiksel yeterliliklerine göre incelemiştir. Yapmış olduğu çalışmada en fazla kavramsal anlama türünü içeren sorulara rastlamaktadır. Kavram anlama, öğrencilerden matematiğin kurallarını ve ilişkilerini anlamayı, parçalar arasında ilişki kurmayı, terim, kavram, ilişkiler ve işlemler yapma yetkinliklerini ve problem çözerken yeni bilgiler üretmeyi içermektedir.

2023 yılında yapılan LGS matematik sorularına bakıldığında, en fazla özelleştirme ve genelleme bileşenlerini içeren sorular yer almaktadır. Meşe (2024) yapmış olduğu çalışmada matematik sorularını Math Taksonomisine göre incelemiştir. Yapmış olduğu çalışmada en fazla yeni durumlara uygulama kategorisine ait sorulara rastlamaktadır. Yeni durumlara uygulama kategorisi, soruya uygun yöntem ve işlemleri seçme ve soruda uygulama özelliklerini içermektedir. Bu açıklamalar doğrultusunda yeni durumlara uygulama ve özelleştirme bileşeni paralellik göstermektedir. 2024 yılında yapılan LGS matematik sorularına bakıldığında, en fazla özelleştirme bileşeni içeren sorular yer almaktadır.

2018-2024 yılları arasında Liseye Geçiş Sınavı (LGS) matematik sorularının matematiksel düşünme bileşenleri açısından incelenmesi araştırmasının sonuçlarına dayanarak aşağıdaki öneriler geliştirilmiştir:

- LGS sınavını hazırlayan soru hazırlayıcılar bu dağılımları göz önünde bulundurarak, varsayımda bulunma ve ispat yapma bileşeni içeren soru sayılarını arttırarak her bir bileşene eşit sayıda soruların yer verilmesi sağlanabilir.
- Öğretmenlerin ders içerisinde matematiksel düşünme bileşenlerinden sadece özelleştirme bileşenine ağırlık vermek yerine her bir bileşen için aynı zaman dilimi, etkinlik ve soru çözümüne yer vermesi önerilmektedir.
- Matematiksel düşünme bileşenleri içeriğine yeterince hâkim olmadığını hisseden öğretmenler için özel bir eğitim verilmelidir.
- Sınav soruları uluslararası standartlar ile karşılaştırılarak, ulusal sınavların standartlarının uygunluğunun arttırılması önerilmektedir.
- Öğrencilerin her yıl yapılan LGS sınavının analizleri ve soruların gelişimi ve eksikliklerin izlenmesi önerilmektedir. Bu süreçler beraber öğrenciler matematiksel düşünme bileşenlerine daha hâkim olacakları düşünülmektedir.
- MEB'nin önümüzdeki yıl hazırlayacağı ders kitaplarında varsayımda bulunma ve ispat yapma bileşenini içeren daha fazla soru ve etkinliğe yer verilmesi önerilmektedir.

- Öğretmenler ders içeriğinde daha fazla, matematiksel düşünmeyi teşvik eden gerçek yaşam problemlerine dayalı etkinlikler kullanılmalıdır.
- Öğretmenler, matematiksel düşünme süreçlerini geliştirmek için öğrencilerin çözüm yollarına dair düzenli geri bildirim sağlamalı ve bu süreçleri geliştirmeleri için alternatif yollar sunmalıdırlar.

KAYNAKÇA

- Arslan, S., & Yıldız, C. (2010). 11. sınıf öğrencilerinin matematiksel düşünmenin aşamalarındaki yaşantılarından yansımalar. *Eğitim ve Bilim*, 35(156), 17-31.
- Aydın, İ. (2024). *LGS matematik sorularının farklı değişkenlere göre analizi*. [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi]. Trabzon Üniversitesi.
- Demir, (2023). *Liselere geçiş sistemi (LGS) matematik soruları ile 8.sınıf matematik ders kitabı ünite değerlendirme sorularının yenilenmiş Bloom Taksonomisine göre incelenmesi*. [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi]. Amasya Üniversitesi.
- Demir, S. B., & Yılmaz, A. T. (2019). En iyisi bu mu? Türkiye’de yeni ortaöğretime geçiş politikasının velilerin görüşlerine göre değerlendirilmesi. *Abant İzzet Baysal Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 19(1), 164–183.
- Çelik Görgüt, R., & Kırnıp Dönmez, S. M. (2023). Liselere Geçiş Sınavı Matematik Sorularının Matematiksel Anlamayı Değerlendirme Açısından İncelenmesi. *Educational Academic Research*, 50, 28–46.
- Hacısalihlioğlu, H. H., Mirasyedioğlu, Ş. & Akpınar, A. (2003). *Matematik öğretimi: Matematikte yapılandırıcı öğrenme ve öğretme*. Ankara: Asil Yayın Dağıtım.
- Karasar, N. (2009). *Bilimsel Araştırma Yöntemleri* (20. Baskı). Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.
- Kaya, H. & Ünal, H. (2022). *LGS kapsamında uygulanan merkezi sınavlarda matematik sorularının bilginin derinliği seviyelerine göre incelenmesi*, International Congress of New Horizons in Social Sciences Proceedings, 72-79.
- Knuth, E. J. (2002). Proof as a tool for learning mathematics. *The Mathematics Teacher*, 95(7), 486–490.
- Liu, P. H. (2003). Connecting research to teaching: Do teachers need to incorporate the history of mathematics in their teaching? *The Mathematics Teacher*, 96(6), 416–421.
- MEB. (2024). https://bahcelievlerazisansancarortaokulu.meb.k12.tr/icerikler/lgs-cikmis-sorular_11260838.html
- Meşe, (2024). *2019-2023 yılları arasındaki LGS matematik sorununun TIMSS bilişsel alanlarına, matematik öğretim programına ve Math Taksonomisine göre incelenmesi*. [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi]. Trakya Üniversitesi.
- Stacey, K., Burton, L., & Mason, J. (1982). *Thinking mathematically*. London: Addison-Wesley.
- Şensoy, S., Tanberkan, H., Suna, H. E., Eroğlu, E., & Altun, Ü. (2018). 2018 Liselere Geçiş Sistemi (LGS) (Eğitim Analiz Değerlendirme Raporları Serisi/ Yayın No. 3). Ankara: Milli Eğitim Bakanlığı. Erişim adresi https://www.meb.gov.tr/meb_iys_dosyalar/2018_12/17094056_2018_lgs_rapor.pdf
- Tall, D. (Ed.). (2006). *Advanced mathematical thinking* (Vol. 11). Springer Science & Business Media.
- Yanık, (2023). *Ortaöğretim kurumlarına ilişkin merkezi sınav matematik soruları ile matematik 8.sınıf ders kitabındaki soruların incelenmesi*. [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi]. Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi.
- Yıldırım, A., & Simsek, H. (1999). *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri* (11. baskı). Ankara: Seçkin Yayıncılık.

DETERMINING THE VIEWS OF SCIENCE TEACHERS ON THE CONDUCTING JOINT WRITTEN EXAMS IN SCIENCE CLASSES

Prof. Dr. Hasan BAKIRCI

Van Yuzuncu Yıl University, hasanbakirci@yyu.edu.tr - ORCID ID 0000-0002-7142-5271

Eşref GÜNDÜZ

Van Yuzuncu Yıl University, gunduzesref@gmail.com - ORCID ID 0009-0005-1800-2586

Prof. Dr. Yılmaz KARA

Bartın University, ykara@bartin.edu.tr - ORCID ID 0000-0001-6897-3245

ABSTRACT

In education, the studies for improving the measurement results also include the determination of measurement methods and techniques. In this direction, the implementation of joint written exams in science courses for the first time in schools has been evaluated as an important development in terms of students, teachers, parents and measurement evaluation units. In this context, it was aimed to examine the opinions of teachers regarding the implementation of joint written exams in science courses. The research conducted through adopting phenomenology research design. The participants of the research were ten in service science teachers working in secondary schools in a province in the Eastern Anatolia Region in the fall semester of the 2023-2024 academic year. During the data collection process, semi-structured interviews were conducted in order to determine the opinions of science teachers regarding the joint written exams. The research data collected within the scope of the study were analyzed with content analysis. According to the research findings, the majority of teachers evaluated the joint exams positively. However, some teachers stated that this practice was not adopted in rural and urban schools. In addition, it was stated that the joint exam consisting of only open-ended questions would be insufficient to fully measure the students' achievements. Some teachers stated that the sudden implementation of the joint exam could create anxiety and uneasiness in students. In this context, it can be concluded joint exams can contribute to reducing test anxiety in students by including other types of questions in addition to short-answer or open-ended questions.

Keywords: Science education, educational measurement, teacher education.

1. INTRODUCTION

Science education aims to help individuals acquire important skills such as coping with the problems they encounter in daily life, critically evaluating developments, entrepreneurship, communication, functionality of information, empathy and decision-making (MEB, 2018). The aim of science education is to raise individuals who have scientific and rational thinking skills, are inquisitive and questioning, can internalize and use information meaningfully instead of memorizing and can share this information with others, have strong communication skills, and have a productive, exploratory and collaborative approach (Saraç & Yıldırım, 2019). Science education is not limited to in-school education. Informal science education is also of great importance. This informal education includes watching television, reading books outside of class, obtaining information from magazines and newspapers, and participating in various activities such as art museums, science centers, botanical gardens, aquariums and power plants (Demirelli, Tufan & Kavak, 2006).

In line with the requirements of the digital and technological age, raising individuals who can research, question, examine, establish connections between daily life and science, solve problems they encounter with scientific methods, and evaluate the world from a scientist's perspective is one of the main goals of contemporary science education (Tan & Temiz, 2003). At the global level, countries attach great importance to science education in order to equip individuals with the necessary qualifications in order to sustain their existence and to be at the forefront of the science and technology race, and they make various efforts to increase the quality of education in this field (Ayas, 1995; Ormancı, Çepni, & Ülger, 2018). The rapid development of science and technology and the impact of these developments in many areas of life have led to an increase in the importance given to science education (Güngör & Saraçoğlu, 2023).

Türkiye should continuously improve its science education processes in order to adapt to global developments in scientific and technological fields and to progress in parallel with these developments, and thus take its place among competitive societies (Keçeci & Kavukçu, 2023). In order to achieve this goal, teachers who can lead in the field of science education and educational programs with innovative teaching methods are needed. These innovative teaching methods and programs have a dynamic structure that constantly renews, develops, transforms and receives feedback. In order for education and training to keep up with these changes and innovations, it must be measured with continuous feedback. In this process, various measurement and evaluation tools are effectively carried out through exams. In order to adapt to measurement and evaluation conditions and to continuously improve these processes, teachers who are competent in measurement and evaluation skills, who can effectively apply these skills and provide guidance are needed (Keçeci & Kavukçu, 2023).

According to contemporary learning theory, the role of the teacher is to guide students in discovering knowledge and to help them develop higher-order thinking skills (Gülyüz & Erdoğan, 2017). In order to gain such thinking skills, teachers should prepare the assessment and evaluation tools of the course in a critical, creative, intriguing and thought-provoking way. In addition, these tools should be aimed at developing students' attitudes, interests and self-confidence. If students' achievements are to be evaluated in any course, it is important for the

teacher to have assessment and evaluation skills in order to manage this process most effectively. Measurement and evaluation in schools are carried out with traditional and alternative methods. Alternative measurement and evaluation techniques include various tools such as performance assessment, portfolio, concept maps, structured grid, diagnostic branched tree, word association, project, drama, interview, demonstration, poster, peer assessment and self-assessment (Karaaslan, Yoldaş, Beklen, Öztarhan, & Karakurt, 2023). The main feature of these methods is that they have the capacity to measure meaningful learning and help to reveal problems by detecting misconceptions in the student's mental structure and deficiencies in the knowledge network.

Traditional measurement and evaluation approaches, widely known by teachers in education-training processes and applied at all levels of education, are generally defined as tests conducted by students answering questions and writing these answers on paper (Bahar, Nartgün, Durmuş, & Bıçak, 2006). However, in exams, instead of measuring students' skills based on memorization, it would be more appropriate to prefer tools that will evaluate their understanding and comprehension skills (Güleryüz & Erdoğan, 2017). Written exams are extremely effective tools in measuring students' original and creative thinking skills, written expression skills, opinions, interests, and attitudes on certain subjects (Tekin, 2004). These types of exams are the type of exams in which students recall and organize the information they think about in order to answer questions and present them in writing (Atılğan, 2011). The purpose of written exams is to ask questions of different types and levels to reveal the level of cognitive development of students, especially higher-order thinking skills such as understanding, comprehension and synthesis (Bektaş & Kubudeşe, 2014).

The Ministry of National Education (MoNE) announced with a regulation published on September 9, 2023 that in order to enable teachers to make joint evaluations in schools, the exams of courses taught in more than one branch will be held jointly. It was stated that the exams will be held in the form of short-answer exams or long-answer written exams (The Government Gazette of the Republic of Türkiye, 2023). These joint written exams, which have been implemented in schools by science teachers, and the change in the type of exam constitute an important innovation since no similar application has been made before or has been implemented in limited numbers. In addition, this study aims to contribute to school administrators, measurement and evaluation units and teachers by determining the possible positive and negative aspects of joint written exams. Since science teachers are the primary actors responsible for implementing and evaluating exams in schools, it is thought that their views on these joint written exams will also make significant contributions and guide teachers in other branches. In this context, the aim of the research is to reveal the views of science teachers on holding joint written exams in schools.

2. METHOD

2.1. Research Design

This study aimed to examine the views of science teachers on the implementation of common written exams in schools in the most detailed way. In this context, the phenomenology

design was preferred among qualitative research designs. Phenomenology is a research design that aims to examine how individuals make sense of their experiences and lives, to reveal the relationships between these meanings, and to discover how they experience the essence of a phenomenon. At the same time, it is considered one of the most suitable qualitative research designs for researchers who want to analyze the similarities between individuals (Tekindal, 2021). The purpose of the phenomenology design is to develop a general understanding of the phenomenon or event by analyzing the experiences of the individuals participating in the study in the most detailed way (Yıldırım & Şimşek, 2013). This design aims to examine events beyond awareness with a deep consciousness and to understand previously unknown structures (Çepni & Ormancı, 2018). Therefore, addressing the views of science teachers on the implementation of common written exams in schools in line with their experiences was selected as an effective method in accordance with the objectives of this research.

2.2. Participants

The participants of the study consist of ten science teachers working in public schools in the central districts of a province in the Eastern Anatolia Region as of the 2023-2024 academic year. The participants were selected using the convenience sampling method. Convenience sampling is one of the most widely used sampling techniques because it is a fast, uncomplicated and economical method (Çepni, 2012). This method is generally preferred when the individuals included in the sample are easily accessible. In line with the confidentiality and ethical requirements of the study, the participants were coded as Ö1, Ö2, Ö3... Ö10. The characteristics of the participants are presented in Table 1 below.

Table 1 Demographic Characteristics of Participants

Participants	Gender	Education Level	Experience (years)	Title
T1	Female	Faculty of Education	1	Teacher
T2	Male	Faculty of Education	3	Teacher
T3	Male	Faculty of Education	5	Teacher
T4	Female	Faculty of Education	5	Teacher
T5	Female	Faculty of Education	7	Teacher
T6	Male	Faculty of Education	9	Teacher
T7	Male	Faculty of Education	11	Expert Teacher
T8	Female	Faculty of Education	14	Expert Teacher
T9	Male	Faculty of Education	14	Expert Teacher
T10	Male	Faculty of Education	15	Expert Teacher

The teachers who participated in the study were graduated from the faculty of education. Four of the participating science teachers were female and six were male. The professional experience of the participants ranged from 1 to 15 years. Six of the participants were teachers, while four had the title of expert teacher.

2.3. Data Collection

A semi-structured interview form was used to collect data. This method was preferred so that the participants could express their opinions in a more sincere and original way (Yıldırım

& Şimşek, 2013). In accordance with the purpose of the research, the researcher prepared five questions. These questions were examined by two experts in the field of science teaching. One of the experts is an academician who works at a state university and has articles on qualitative research methods at the doctoral level in national and international journals and currently teaches master's and doctoral courses. The other expert is a teacher with 11 years of professional experience in a state school. One of the questions in the interview form was removed because it served the same purpose as another question and an original question was added instead. The removed question is as follows: "What are your opinions on the change in the format of the common written exams prepared by the Ministry of National Education in the Science course?" The final version of the questions in the semi-structured interview form is arranged as follows.

1. What do you think about the preparation of the common written exams to be held in schools in the Science course by the Ministry of National Education?
2. What are your views on the implementation of common written exams prepared by the Ministry of National Education in Science courses in rural and urban schools?
3. What are your thoughts on the implementation of common written exams in science courses as short-answer or classical?
4. What do you think about the effects of using open-ended questions in common written exams in science courses on students?

2.4. Validity and Reliability of the Research

One of the methods used to ensure the validity of the research is to seek expert opinion. In this research, the findings obtained with a faculty member (doctorate level) who has signed many qualitative studies in the field of educational sciences were analyzed and their consistency with the themes was evaluated. This process was an important step towards ensuring the validity of the research. In order to increase the reliability of the research, care was taken to ensure that the prepared questions were clear, concise and understandable, and ethical rules were taken into account so that the participants did not feel pressured when expressing their opinions. In addition, while collecting the data, the data collection process was carried out under the supervision of an expert using the interview method. During the research, efforts were made to progress in line with the suggestions of this expert. After the obtained data was organized, it was presented to the participants for confirmation, and thus, care was taken to ensure objectivity and impartiality.

2.5. Data Analysis

The content analysis method, which is widely used in qualitative research, was used to analyze semi-structured interviews conducted with teachers. Content analysis was preferred to provide a more understandable presentation of the data (Yıldırım & Şimşek, 2013). Participants were coded as T1, T2, T3... T10, and this coding was done by protecting the confidentiality of teachers' personal data. The interviews conducted with the participants were transcribed by the researchers. The researchers created themes, categories and codes on the transcribed data by taking into account common features. Then, the themes, categories and codes were compared and the agreement rate was determined. The reliability formula suggested by Miles and Huberman (1994) was used to calculate this agreement rate (Reliability: Consensus /

(Consensus + Disagreement)). In the study, the agreement reliability coefficient between the coders was determined as 0.83 (Reliability: $10 / (10+2) = 0.83$). This calculated value shows that the coding done in qualitative studies is reliable (Miles and Huberman, 1994). The themes, categories and codes obtained are presented in table form according to the results of the analysis.

3. FINDINGS

Based on the answers given by the teachers participating in the study to the questions in the interview form, theme, category and code information was created in tables and frequency information for each code was presented to the readers. The teacher opinions related to the prepared codes were given as is without any changes. In this context, the findings regarding the first question of the interview form, “*What do you think about the preparation of common written exams in science courses by the Ministry of National Education?*” are given in Table 2.

Table 2 Findings regarding common written exams administered in science courses

Theme	Category	Codes	Participants	f
Joint exams	Positive	Supporting different learning methods	T1, T2, T3, T4, T5, T6, T8, T10	8
		Determining real learning	T1, T2, T6, T7, T8, T9, T10	7
		Making concepts concrete	T2, T3, T4, T5, T6, T9	6
	Negative	Contributing to individual learning	T3, T4, T7, T8, T10	5
		Different learning speed	T1, T2, T3, T4, T7, T8, T10	7
		Ignoring individual differences	T1, T2, T3, T4, T6, T9	6
		Processing topics late	T3, T5, T6, T8, T9	5
		Contrary to equality of opportunity	T5, T6, T7	3
		Ignoring regional differences	T3, T5, T6	3

When Table 2 is examined, it is seen that the teachers' views on the preparation of common written exams in science courses by the Ministry of National Education are divided into two main categories: positive and negative. Teachers expressed positive views under codes such as supporting different learning methods (f=8), determining real learning (f=7), concretizing concepts (f=6), contributing to individual learning (f=5). In these categories, teachers stated that common written exams contribute positively to students' learning processes. On the other hand, the negative views expressed by teachers about common written exams are expressed under codes such as different learning speed (f=7), ignoring individual differences (f=6), covering topics late (f=5), being against equal opportunities (f=3) and ignoring regional differences (f=3). Some of the teachers' views on this subject are given below:

“First of all, I find the common exam very positive. Different learning methods can be used in different schools. Common exams may not take differences into account. Although it provides learning in a real environment, I think it ignores students with different learning speeds.” (T1)

“Actually, it is good to conduct written exams from a single source, but implementing them nationwide may cause inequality between regions. In other words, students in each region may not have the same learning speed.” (T4)

The findings regarding the second question in the interview form, “What are your views on the implementation of common written exams prepared by the Ministry of National Education in science courses in rural and urban schools?” are given in Table 3.

Table 3 Findings on the Reflection of Common Written Exams in Science Course on Students in Rural and Urban Centers

Theme	Category	Codes	Participants	f
Conducting the Exam Jointly in Rural and Urban Areas	Advantages	Increasing suitability for central exams	T1, T2, T3, T5, T6, T8, T9, T10	8
		Increasing reliability	T2, T3, T4, T5, T6, T7, T9	7
		Reducing the luck factor	T1, T2, T3, T4, T5, T6	6
	Disadvantages	Improving writing skills	T2, T3, T5, T7, T9	5
		Teachers not being able to handle subjects at the same pace	T1, T3, T4, T5, T7, T8, T9, T10	8
		Not having equal opportunities	T1, T2, T3, T4, T5, T6, T9	7
		Not caring about regional differences	T1, T2, T3, T4, T5, T6	6
		Not taking into account readiness	T3, T4, T5, T6, T9	5
		Not being able to convey what they know	T1, T2, T4, T9	4
		Not being able to evaluate correctly	T5, T6, T8, T10	4

When Table 3 is examined, it is seen that teachers classify their opinions as advantages and disadvantages under the theme title of "Conducting the exam jointly in rural and urban areas". Participating teachers explained the advantages that joint exams provide to students studying in rural and urban areas with different codes. These advantages are expressed with codes such as increasing suitability for central exams (f=8), increasing reliability (f=6), reducing the chance factor (f=6) and improving writing skills (f=5), respectively. On the other hand, teachers also stated their disadvantages with the following codes: Teachers not being able to handle the subjects at the same speed (f=8), unequal opportunities (f=7), not caring about regional differences (f=6), not taking into account readiness (f=5), not being able to convey what one knows (f=4) and not being able to evaluate correctly (f=4). These codes emphasize that teachers think that joint exams may have some negative effects and that it is important to take into account the differences between students in rural and urban areas. Some of the teachers' views on this issue are presented below:

“Conducting exams in rural and urban centers together may create some negativities. It may create a disadvantage for students who do not have equal opportunities and possibilities.” (Ö5)

“Not every teacher may advance the subjects in the curriculum at the same pace. There may be reading and writing problems in rural areas. Students in cities

do better in common exams with advantages such as taking private lessons or taking private lessons.” (Ö2)

The themes, categories and codes related to the third question in the interview form of the participants, “*What are your thoughts on the implementation of common written exams in science courses as only short-answer or classical?*” are given in Table 4.

Table 4 Findings on the Application of Common Written Exams in Science Courses as Short Answer Only or Classical

Theme	Category	Codes	Participants	f
Short Answer and Written Exams Areas	Benefits	Developing higher order thinking skills	T1, T2, T3, T5, T6, T7, T8, T9, T10	9
		No chance factor in answering	T1, T2, T3, T4, T5, T7, T8, T10	8
		High content validity of short answer tests	T2, T3, T4, T5, T7, T8, T9	7
		Being a reliable measurement tool	T1, T3, T4, T5, T6, T8, T9	7
		Contributing to students' thinking	T1, T3, T5, T6, T7, T9	6
	Restrictions	Contributing to reading and writing skills	T2, T4, T6, T7, T8	5
		Written exams have low content validity	T1, T2, T3, T5, T6, T7, T8, T9, T10	9
		Require reading and writing skills	T1, T2, T4, T5, T6, T8, T9, T10	8
		Students cannot express their knowledge sufficiently	T1, T2, T3, T4, T5, T9, T10	7
		Students who do not study enough fail	T3, T4, T5, T6, T7, T9	6
	Students cannot express themselves	T1, T4, T5, T9, T10	5	

When Table 4 is examined, it is seen that the teachers' opinions about the use of short-answer and written exams in common exams in science courses are gathered under two main themes: "benefits" and "limitations": The participant teachers generally gathered the benefits of this application under the following headings: Developing higher-order thinking skills (f=9), no chance factor in answering (f=8), high content validity of short-answer tests (f=7), using them as a reliable measurement tool (f=7) and contributing to students' thinking processes (f=6). On the other hand, the teachers explained the limitations in this regard as follows: Low content validity of written exams (f=9), requiring reading and writing skills (f=8), students' inability to express their knowledge sufficiently (f=7), students who do not study enough failing (f=6) and students' difficulties in expressing themselves (f=5). These findings show that the teachers' evaluations about common exams include both positive and negative aspects. Some of the teachers' views on this issue are presented below:

“Insufficient questions can be considered negative in terms of content validity. I believe that asking the exam classically will reduce chance success.” (Ö1)

“Having exams consisting only of classic questions can create negativity due to students not being able to express themselves sufficiently and not being able to convey what they know. However, since it reduces the chance factor, it increases reliability in the measurement process. It has both positive and negative aspects.” (Ö5)

“Having a certain number of questions reduces content validity.” (Ö8)

“The number of questions in the classic questions made in line with the new application is arranged according to the achievements and designed to include questions from each achievement. Students who do not study enough have a high probability of failing these exams. I think students will be successful in multiple choice and True-False type tests because there is a chance factor.” (Ö9)

The findings regarding the fourth question in the interview form of the participants, “What do you think about the effects of using open-ended questions in common written exams in science courses on students?” are given in Table 5.

Table 5 Findings on the Effects of Using Open-Ended Questions in Common Written Exams on Students

Theme	Category	Codes	Participants	f
Reflections on Students	Effects on Students	Developing writing skills	T1, T2, T3, T5, T6, T8, T9, T10	8
		Contributing to thinking skills	T2, T3, T4, T6, T7, T8, T9,	7
	Features of the measurement tool	Providing in-depth learning	T1, T5, T7, T8, T10	5
		Developing expression skills	T4, T6, T8, T9	4
		Requiring reading and writing skills	T2, T6	2
		Should not be used alone	T1, T2, T3, T6, T8, T9, T10	7
		Provides biased scoring	T3, T4, T5, T6, T8, T9, T10	7
		Easy to prepare	T1, T2, T3, T4, T6, T9	6
		Contains few questions	T1, T2, T3, T4, T5, T6	6
		Causes anxiety in students	T3, T5, T6, T10	4

The teachers who participated in the study evaluated the effects of short-answer or classic formats of common written exams on students by dividing them into two main categories. In the category of effects on students, the answers given by the teachers were expressed with various codes. These codes are as follows: developing writing skills (f=8), increasing thinking skills (f=7), encouraging in-depth learning (f=5), developing expressive skills (f=4) and the necessity of reading and writing skills (f=2). The teachers indicated the features of the measurement tool with the following codes: it should not be used alone (f=7), it may cause biased scoring (f=7), it is easy to prepare (f=6), it contains a small number of questions (f=6) and it creates anxiety in students (f=4). Some of the teachers' views on this issue are presented below:

“In science classes, common written exams should be short-answer or classic, and students should have sufficient reading and writing skills to be able to answer these questions.” (Ö2)

“For some students, asking open-ended and short-answer questions may cause anxiety, so it should not be used alone.” (Ö1)

4. DISCUSSIONS, CONCLUSIONS AND IMPLEMENTATIONS

In this qualitative study, the views of science teachers on common written exams in science courses were determined. It was stated that teachers thought that common written exams prepared by the Ministry of National Education contributed to the learning processes of students in science courses. Teachers' views pointed out beneficial aspects such as supporting different learning methods, determining real learning, finding common exams positive, concretizing concepts and contributing to individual learning. The basis of these views is the idea that common questions prepared by the Ministry of National Education are prepared in accordance with the individual learning situations, in line with the interests and needs of the students and that this offers an alternative learning style in fully revealing the existing learning. However, teachers also drew attention to some negative aspects of common exams. These negative aspects include differences in learning speed, ignoring individual differences, late processing of topics, being against equal opportunities and not taking regional differences into consideration. The main reason for these negative views of teachers is that the success levels in schools are different and various local difficulties (such as transportation, teacher shortage, dual education) are not sufficiently taken into account in the common exams prepared by the Ministry of National Education (Ormancı, Çepni, & Ülger, 2018). It is thought that such factors prevent the exam from being fair and effective. In addition, variables such as the fact that some students can take private lessons and the educational status of their parents are also factors that affect the success of the exam. In a study conducted in the literature, Yavuz (2020) stated that factors such as the father's level of education, taking private lessons, and where students live play an important role in exam success in his study on the factors that affect student success in exams. Similarly, Ulular's (1997) study also found that gender, the education level of the parents, the number of siblings, and the grade level are factors that affect students' success in school. These findings support the teachers' negative views on common written exams.

It was determined that the teachers who participated in the study had different views on the implementation of common exams in rural and urban schools. Teachers have stated that the advantages of this application include contributing to central exams, being a reliable application, having a low chance factor, and contributing to students' reading and writing skills. These views of teachers stem from their belief that the written questions prepared by the Ministry of National Education will be compatible with central exams. The observation that the questions in the common exams are skill-based and aimed at higher-order thinking skills has been effective in shaping these views. In addition, teachers may have perceived that the reliability and validity of the written common questions prepared by the Ministry of National Education are high compared to other exams. Another important issue that teachers' views focus on is the difficulty of teachers teaching lessons at the same pace. In addition, it is emphasized that educational opportunities are not equal and regional differences are not taken into account. The fact that students' knowledge levels are not fully reflected is also an important problem at this point. This situation is based on factors such as the difficulty of teachers teaching lessons at the same pace, as well as the differences in students' cognitive capacities and educational opportunities. Some studies conducted on the subject are parallel to these findings. For example, a study conducted by Güngör, Akçay-Güngör (2023) revealed that there

are significant inequalities in education on a regional basis in terms of socio-economic, gender and access to education. In addition, it was stated that the differences between schools and regions in Turkey, socio-economic status, inequality of opportunity and access opportunities have a decisive effect on success (Emin, 2019).

The teachers who participated in the study emphasized both the benefits and limitations of the short-answer and written formats of the common exams applied in science classes. It was stated that this type of exam has positive aspects such as developing students' higher-order thinking skills, revealing students' real learning by eliminating the chance factor, and contributing to students' thinking skills. However, it was stated that the low content validity of written exams could negatively affect students' academic success. In addition, limitations such as students' reading and writing skills should be at a sufficient level in order to be successful in such exams and students who do not study regularly will fail were also mentioned. In a study, it was stated that open-ended questions can be used effectively in measuring cognitive skills at all levels (Turgut & Baykul, 2014). Such questions are supported by teachers so that students' knowledge levels can be evaluated without being affected by chance or other factors. However, in exams where open-ended questions are used, teachers stated that the exam cannot be evaluated impartially and therefore the reliability of the exam should be questioned. The reasons behind these thoughts of the teachers include negativities such as the fact that the answers given are not fully understood by the rater and that there is no single correct answer to classical questions. Studies supporting these views of the participants reveal that the biggest criticism about open-ended questions is the reliability of the rater and scoring (Çetin, 2010; Turgut & Baykul, 2014). In addition, the fact that students with weak reading and writing skills have difficulty expressing themselves and therefore cannot convey what they know correctly has led teachers to express their views that classical exams pose a disadvantage in distinguishing students' knowledge levels correctly. In another study, Koyuncu and Özkan (2019) observed that students stated that working on open-ended questions would not limit their thoughts, in other words, open-ended questions would expand their perspectives. On the other hand, some teachers expressed a negative view that the small number of questions included deficiencies in ensuring validity. Supporting these views, Bektaş and Kudubeş (2014) stated that asking a small number of questions may cause a decrease in content validity, which may also reduce the reliability of such exams.

The teachers who participated in the study evaluated the effects of short-answer or classic formats of common written exams on students by dividing them into two main categories. It was stated that these exam types improve students' writing and thinking skills, encourage in-depth learning and support their expression skills. It can be thought that these views of the teachers are based on an understanding of the purpose of using short-answer and written exams in learning environments. In parallel with these views, Koyuncu and Özkan (2019) stated that open-ended question types will allow students to express themselves better and provide an opportunity to evaluate different perspectives. However, it has been observed that the changes made in exam types bring about emotional reactions such as anxiety, decreased motivation, lack of self-confidence and uneasiness in students, especially in science classes. When Bakırcı and Kırıcı (2018) examined the teachers' views on the removal of TEOG, they

stated that teachers increased students' anxiety towards science and their motivation decreased. Demirbilek and Levent (2019) found that changes in the transition system between levels caused emotional problems such as anxiety, pessimism, insecurity and discouragement in parents and students. In another study conducted by Ormancı, Çepni and Ülger (2018), science teachers stated that changes in the secondary education transition exam system increased students' anxiety levels and that this increase was largely due to uncertainty.

Teachers stated that using open-ended questions alone in common written exams would not be appropriate in assessing students' learning. They stated that such exams carry the possibility of biased scoring, that written exams consist of a small number of questions, and that they are easy to prepare. Behind teachers' views on biased scoring lies the idea that the writings may interact with certain elements (e.g., beautiful writings, popular students, familiar faces, not reading the writings, lack of a clear answer key, time-consuming reading) and that these may affect the scoring process. It has been observed that the majority of teachers similarly believe that the preparation of the exam is easy and that the small number of questions in the exam contributes to this assessment (Bakırcı, Şevgin-Uçar, & Genel, 2024). Since the exam duration in secondary schools is usually limited to one lesson hour, it takes time for the student to think about the question and write the answer; therefore, it can be said that the number of questions should also be limited. In a study supporting these views, Bektaş and Kudubeş (2014) stated that in long-answer exams, it is generally not possible to ask enough questions to sample the content, therefore, all of the determined behaviors cannot be measured, and unless the number of questions is increased and objective scoring is not done, such exams will not be reliable in measuring student achievement accurately. In addition, another similar study emphasized the difficulty of ensuring rater reliability in open-ended questions (Bakırcı, Şevgin-Uçar, & Genel, 2024; Turgut & Baykul, 2014; Çetin, 2010). The following suggestions can be made in line with the results obtained from the study:

- Instead of conducting common exams nationwide, MEB can prepare regional or school-type exams by taking into account the demographic structure of that region.
- Common exams can contribute to reducing test anxiety in students by including other types of questions in addition to short-answer or open-ended questions.
- In order to get students used to open-ended question types, teachers can be encouraged to use more open-ended questions in their classroom lectures or in the exams they administer to measure their success.

REFERENCES

- Atılğan, H. (2011). Değerlendirme ve not verme. İçinde H. Atılğan (Ed.). *Eğitimde ölçme ve değerlendirme* (s. 349-395). Ankara: Anı Yayıncılık.
- Ayas, A. (1995). Fen bilimlerinde program geliştirme ve uygulama teknikleri üzerine bir çalışma: İki çağdaş yaklaşımın değerlendirilmesi. *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 11, 149-155.
- Bahar, M., Nartgün, Z., Durmuş, S. ve Bıçak, B. (2006). *Geleneksel-alternatif ölçme ve değerlendirme öğretmen el Kitabı*. Ankara: Pegem A. Yayıncılık.

- Bakırcı, H., Şevgin-Uçar, E. ve Genel, Y. (2024). Öğretmenlerin fen bilimleri dersi değerlendirmelerinde açık uçlu soruların uygulanmasına ilişkin görüşleri. *Uluslararası Eğitimde Mükemmellik Arayışı Dergisi*, 4(1), 1-12.
- Bektaş, M., ve Kudubeş, A. A. (2014). Bir ölçme ve değerlendirme aracı olarak: Yazılı sınavlar. *Dokuz Eylül Üniversitesi Hemşirelik Fakültesi Elektronik Dergisi*, 7(4), 330-336.
- Çepni, S. (2012). *Araştırma ve proje çalışmalarına giriş*. (Geliştirilmiş 6. Baskı.). Celepler Matbaacılık.
- Çepni, S. ve Ormancı, Ü. (2018). Doktora öğrencilerinin nitel araştırma yapmaya yönelik kaygıları. *Kastamonu Eğitim Dergisi*, 26(3), 875-886.
- Çetin, B. (2010). *Eğitimde ölçme ve değerlendirme*. M. Gömleksiz ve S. Erkan, (Ed.), Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.
- Emin, M. N. (2019). PISA 2018 Sonuçları Nasıl Okunmalıdır? SETA Perspektif Dergisi. 164,1-5.
- Güleryüz, H. ve Erdoğan, İ. (2017). 5., 6., 7., 8. Sınıfların fen bilimleri dersine ait sınav sorularının soru biçimlerine göre değerlendirilmesi. *Bayburt Eğitim Fakültesi Dergisi*, 12(24), 667-682.
- Güngör, A. ve Akçay-Güngör, A. (2023). PISA 2018 sonuçları bağlamında Türkiye'deki eğitimde fırsat eşitliğinin bölgeler temelinde analizi. *Bartın Üniversitesi Eğitim Araştırmaları Dergisi*, 7(2), 176-194.
- Güngör, B. A. ve Saraçoğlu, S. (2023). Fen eğitiminde bağlam temelli öğrenme yaklaşımı konulu tezlerin içerik analizi. *Anadolu Journal of Educational Sciences International*, 13(2), 564-598.
- Karaaslan, O., Yoldaş, Z., Beklen, C., Öztarhan, H. ve Karakurt, R. (2023). Fen teknoloji öğretmenlerin alternatif ölçme ve değerlendirme teknikleri uygulamadaki yeterlikleri. *Uluslararası Akademik Yönetim Bilimleri Dergisi*, 9(13), 26-99.
- Kavak, N. , Tufan, Y. ve Demirelli, H. (2006). Fen teknoloji okuryazarlığı ve informal fen eğitimi gazetelerin potansiyel rolü. *Gazi Üniversitesi Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 26(3), 17-28.
- Keçeçi, G. ve Kavukçu, B. (2023). *Fen bilimleri öğretmenleri ve 21. yüzyıl becerileri*. Ankara: İKSAD Yayınevi.
- Koyuncu, E. ve Özkan, Y. Ö. (2019). Geniş ölçekli sınavlarda açık uçlu soruların kullanılmasına ilişkin öğrenci görüşlerinin incelenmesi. *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, 18(69), 177-200.
- Miles, M. B. ve Huberman, A. M. (1994). *Qualitative data analysis: An expanded sourcebook*. Sage.
- MoNE (2018). *Fen bilimleri dersi öğretim programı (İlkokul ve ortaokul 3, 4, 5, 6, 7 ve 8. Sınıflar)*. Ankara: Talim ve Terbiye Kurulu.
- Ormancı, Ü., Çepni, S. ve Ülger, B. B. (2018). Fen bilimleri öğretmenlerinin ortaöğretime geçiş ortak sınavları hakkındaki görüşleri. *Academy Journal of Educational Sciences*, 2(1), 1-15.
- Resmi Gazete. (2023). <https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2023/09/20230909-2.htm> adresinde 01.01.2024 tarihinde ulaşıldı.

- Saraç, E. ve Yıldırım, M. S. (2019). 2018 Fen bilimleri dersi öğretim programına yönelik öğretmen görüşleri. *Academy Journal of Educational Sciences*, 3(2), 138-151.
- Tan, M. ve Temiz, B. K. (2003). Fen öğretiminde bilimsel süreç becerilerinin yeri ve önemi. *Pamukkale Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 13(13), 89-101.
- Tekin, H. (2004). *Eğitimde ölçme ve değerlendirme*. Ankara: Yargı Yayınevi.
- Tekindal, S. (2021). *Nicel, nitel, karma yöntem araştırma desenleri ve istatistik*. Ankara: Nobel Yayınevi.
- Turgut, M. F. ve Baykul, Y. (2014). *Eğitimde ölçme ve değerlendirme* (6.Baskı). Ankara: Pegem Akademi Yayınları.
- Ulular, G. F. (1997). *Ortaokul öğrencilerinin okul başarılarını etkileyen zihinsel olmayan etmenler* [Yayınlanmamış yüksek lisans tezi]. Gazi Üniversitesi, Ankara.
- Yavuz, A. (2020). *Ortaöğretime geçiş sınavında öğrenci başarısını etkileyen etmenler* [Yayınlanmamış yüksek lisans tezi]. Pamukkale Üniversitesi, Denizli.
- Yıldırım, A. ve Şimşek, H. (2013). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri*. Seçkin Yayıncılık.

INVESTIGATING THE EFFECT OF COMMON KNOWLEDGE CONSTRUCTION MODEL IN TEACHING ELECTRICAL ENERGY UNIT: ACADEMIC SUCCESS

Prof. Dr. Yılmaz KARA

Bartın University, ykara@bartin.edu.tr - ORCID ID 0000-0001-6897-3245

Prof. Dr. Hasan BAKIRCI

Van Yuzuncu Yıl University, hasanbakirci@yyu.edu.tr - ORCID ID 0000-0002-7142-5271

Muhammet Zeki SELÇUK

Van Yuzuncu Yıl University, mamostarad@gmail.com - ORCID ID 0009-0006-9126-3085

ABSTRACT

Science education requires effective teaching models to ensure the academic achievements of students. One of the valid models in science education is the Common Knowledge Construction Method (CKCM), and its effects on academic achievement need to be investigated. In this context, the study aims to examine the impact of CKCM used in teaching the Electrical Energy unit on the academic achievement of seventh-grade middle school students. In the research, a pre-test post-test control group quasi-experimental design was used. The study was carried out in the spring semester of the 2023-2024 academic year with 50 students: 25 students in the experimental and 25 in the control group. CKCM was applied in the experimental group, and the 5E learning model was applied in the control group. Both groups determined the application period as two weeks (8 lesson hours). The Electrical Energy Academic Achievement Test was used as the data collection tool. The obtained data were examined using parametric statistical analysis methods. The study's findings show that CKCM affected the academic achievement of the students in the experimental group and the 5E learning model in the control group. However, it was concluded that CKCM applied in the experimental group provided a more significant increase in academic achievement compared to the 5E model in the control group. To evaluate the contribution of CKCM, it is advised that this model be tested with a larger sample at the various teaching levels.

Keywords: Science education, educational measurement, academic achievement.

1. INTRODUCTION

Students have learning difficulties in many subjects taught in science courses. In studies conducted in primary school, secondary school, and higher education, it has been determined that students cannot understand many abstract science concepts sufficiently. It has been determined that one of these incomprehensible subjects is the "Electrical Energy" unit (Karatay, Bakırcı, and Kara, 2024). Students encounter the concepts in the "Electrical Energy" unit for the first time in the secondary school education level. Learning the abstract concepts in this unit at the secondary school education level forms a basis for more advanced science subjects. (Karatay, 2022). Therefore, correctly understanding this abstract concept, such as electrical energy, is essential.

CKCM is an effective teaching model developed through the constructivist approach, which aims to increase conceptual understanding and academic achievement (Bakırcı, Çepni, & Ayvacı, 2015). The feature that distinguishes this model from other teaching approaches is that it is based on many learning theories and adopts a process-oriented evaluation approach. CKCM enables cooperative learning related to socio-scientific issues from the perspective of the nature of science (Bakırcı, Çalık, & Çepni, 2017). These processes are inevitable for developing 21st-century skills and increasing scientific literacy (Denk, Bakırcı, & Kara, 2024). The Science Course Curriculum aims to strengthen students' reasoning skills and scientific literacy (MEB, 2018). Thus, science teaching based on CKCM makes an essential contribution to achieving the objectives of the curriculum.

In the science course, the essential elements are increasing academic success, concretizing abstract concepts, using visual materials effectively, and including various teaching techniques. It is thought that the courses conducted within the framework of the CKCM will essentially eliminate the deficiencies encountered in these areas (Bakırcı, 2014; Ebenezer & Connor, 1998). In this context, using CKCM can significantly affect the conceptual academic success of seventh-graders. This situation is of great importance in evaluating the effectiveness of CKCM in teaching such concepts (Biernacka, 2006). For this reason, studies on CKCM should be read and interpreted carefully (Ebenezer et al., 2010).

The literature has determined that CKCM is used in teaching many subjects in science courses and that the model is effective in science subjects. For example, it has been determined that CKCM is used in teaching subjects and units such as the subject of sense organs (Bakırcı, Yucakuş, & Geçer, 2024), the unit on electrical circuits (Denk, Bakırcı, & Kara, 2024), the views on CKCM (Çavuş-Güngören & Hamzaoğlu, 2020), socio-scientific issues (Karabal, 2018), the subject of greenhouse effect (Yıldırım & Bakırcı, 2017). It has also been determined that CKCM is used in teaching subjects and units such as nutrients and protein (Yıldırım, 2024), light (Yıldızbaş & Güzel, 2020), and sustainable development (Candaş & Çalık, 2023), weather events (Biernacka, 2006), sound and light unit (Uzunkaya, 2019).

In science education, electricity stands out as a fundamental area. Therefore, teaching concepts related to electricity effectively is of great importance (Gök et al., 2009; Yılmaz & Huyugüzel-Çavaş, 2006). Literature reviews show that students often have misconceptions while learning the subject of electricity, and this has adverse effects on academic success.

Subjects that include abstract concepts such as electricity cause students to have difficulty in understanding, which negatively affects academic success (Akdeniz, Bektaş, and Yiğit, 2000; Yürümezoğlu & Çökelez, 2010). As a result, students experience failure in this subject and generally develop a loss of interest in science courses. At this point, concretizing abstract concepts related to electricity can prevent students' difficulties at high school and university levels and increase their academic success (Demirci & Efe, 2007; Aydın, 2016). Studies on science teaching based on CKCM show that the model increases academic achievement by facilitating conceptual understanding (Biernacka, 2006; Wood, 2012; Kıryak, 2013; Bakırcı & Ensari, 2018). In this context, it is thought that examining the effect of CKCM on the academic achievement of seventh-grade students in the Electrical Energy unit will make significant contributions to the literature. Therefore, the purpose of the study is to examine the effects of CKCM used in the teaching of the Electrical Energy unit on the academic achievement of seventh-grade middle school students.

2. METHOD

2.1. Research Design

A quasi-experimental design was adopted since experimental and control groups are formed, and experimental intervention is applied in cases where it is not possible to select a random sample from the universe (Yıldırım & Şimşek, 2013). So, experimental and control groups were created in the study to investigate the change in achievement with the CKCM model. Therefore, no random selection was made in determining the study group, and classes with similar achievement levels were selected (Shadish, Cook, & Campbell, 2002).

2.2. Participants

Convenience sampling was adopted when determining the participants of the study investigating the change in achievement with the CKCM model (Yıldırım & Şimşek, 2013). Two middle school classes where one of the researchers was employed were determined. Both classes were at the seventh-grade level and had 25 students. Since the science curriculum is valid at the national level, it was predicted that the students would be identical in terms of their knowledge of electrical energy.

2.3. Data Collection Tool

The Electrical Energy Academic Achievement Test (EEAAT) was developed to reveal the students' achievements. This test is a subject concept test prepared by the MoNE. The researchers conducted the validity and reliability analyses of EEAAT. Regarding validity, the opinions of two expert science teachers and one associate professor of science education were consulted. A specification table based on the number of outcome questions was prepared to ensure the content validity. The reliability of the test was evaluated with the KR-20 (Kuder-Richardson-20) reliability test. In this direction, EEAAT was applied to 100 students studying in the eighth grade of secondary school, and the difficulty and discrimination indexes of each question were calculated through the item analysis. The difficulty level of the questions was average, and the KR-20 reliability coefficient was determined as 0.78. These results show that EEAAT has sufficient reliability for a scientific study (Çepni, 2012).

2.4. Implementation

The lessons were processed in the experimental group through the CKCM model, while the 5E model was followed in the control group. The lessons were carried out by the same teacher in both groups. The implementations carried out regarding the Electrical Energy unit are presented in detail in Table 1.

Table 6 Applications and Sample Lesson Stages

	Experimental Group	Control Group
Implementation (eight class hours)	Pre-test Before the implementation, EEAAT was applied in one class hour (40 min.).	Before the implementation, EEAAT was applied in one class hour (40 min.).
	Discovery and Classification: The "Precautions save lives?" worksheet was distributed to the students to uncover student knowledge. After this worksheet was given to the students, the "What do you think?" worksheets were given, and the students were guided according to the requests.	Entrance: At the beginning of the lesson, it was stated that today's topic was "Electrical Energy." Afterward, students were asked, "Why do lamps burn?" and "Why is electricity dangerous?" and asked to express their thoughts. Through these questions, students' interest in the subject increased, and their attention was attracted.
	Structuring and Negotiation: In this phase, the students were first given the "Let's Fall and Burn" worksheet and guided according to the requests. Group work is essential in this phase. Therefore, the students were divided into groups. Then, the "I can compare" activities were completed, and this phase was completed.	Exploration: After the introduction, students were asked to do practical work by presenting Activity 1 (Simple Electric Circuit). The necessary materials were distributed to the students, and a power source and electric circuit were provided. Students were expected to examine the electric circuit using their creativity and imagination. This activity contributed to students discovering the electric circuit, recognizing the components of the circuit, and understanding their functions.
	Expansion and Transfer: The first activity in this phase was "Who do you think is right?" After this activity, the question "Do you think the scientist who invented the light bulb used his imagination and creativity?" was asked. The brainstorming technique was used to contribute to the concept of the nature of science. Then, the teacher made the students aware of the tools and equipment that work with electrical energy to ensure that the students relate the subject to daily life. To provide a socio-scientific perspective, the debate technique was used to obtain the students' opinions on nuclear energy, one of the different types of energy.	Explanation: Students' prior knowledge of the subject was reviewed, and missing or misunderstandings were reinforced with correct information. Then, the subject was clarified in detail using various materials. After completing the subject, students were asked to work on the material and share what they learned with their friends. This process allowed students to consolidate their knowledge and develop a deeper understanding of the subject.
	Reflection and Evaluation: In this phase, the questions in the "What We Learned" worksheet were solved for the students. In addition, measurement tools prepared for the electrical energy unit were distributed. These tools effectively measured the students' knowledge and understanding of the subject.	Elaborating: A circuit application consisting of a series and parallel connected lamp, series connected power supply, switch, and ammeter was performed, and the extent to which the students understood the subject was observed. The active participation of the students was encouraged, and their attention was focused on the subject. In addition, a similar activity was shown to the students in a video format. This method allowed the students to understand the subject more deeply. A different circuit was created with series and parallel connections to reinforce the subject. In this activity,

		the students made creative contributions to the subject by making analogies and writing slogans. At the end of these processes, the students successfully learned about electrical energy's function and importance.
		Evaluation: Oral questions were conveyed to evaluate student learning. Then, a project assignment on electrical energy was given, and the lesson was concluded this way. The project assignment allowed the students to examine the knowledge they had acquired in more depth and to have the opportunity to apply it.
Son test	At the end of the implementation, EEAAT was administered as a post-test during one class period (40 minutes).	At the end of the implementation, EEAAT was administered as a post-test during one class period (40 minutes).

2.5. Data Analysis

In this study, a normality test was performed to determine whether the data obtained from EEAAT was suitable for a normal distribution, and the Shapiro-Wilk test was applied since the sample size was smaller than 35. Since the p-value obtained was $>.05$, it was concluded that the data were normally distributed, so it was decided to use the t-test.

Descriptive statistics of the data of the experimental group students are presented in Table 2.

Table 7 Normality Test Results of the Experimental Group

Test	Gender	Kolmogorov-Smirnov (a)			Shapiro-Wilk		
		Statistics	df	p	Statistics	df	p
Pre-test	Male	0.18217	7	0.2012	0.92024	7	0.4713
	Female	0.20166	18	0.0512	0.90338	18	0.0658
Post-test	Male	0.26431	7	0.1490	0.89234	7	0.2871
	Female	0.19536	18	0.0676	0.86827	18	0.0166

$p>.05$

When Table 2 is examined, it is understood that the data showed a normal distribution since the pre-test and post-test results in the experimental group were $p>.05$. In this case, the independent group t-test was preferred as a parametric test in the data analysis.

The findings regarding the descriptive statistics of the control group students' data are given in Table 3.

Table 8 Normality Test Results of the Control Group

Test	Gender	Kolmogorov-Smirnov (a)			Shapiro-Wilk		
		Statistics	df	p	Statistics	df	p
Pre-test	Male	0.280786	7	0.1231	0,878398	7	0.2194
	Female	0.152531	18	0.2632	0,912649	18	0.0958
Post-test	Male	0.154844	7	0.2341	0,932023	7	0.5682
	Female	0.148655	18	0.2310	0,951272	18	0.4453

When Table 3 is examined, it is understood that the data showed a normal distribution since the pre-and post-test results of the students in the control group were $p > .05$. Therefore, the independent group's t-test was used as a parametric test in the analysis of the data of the control group students.

3. FINDINGS

The findings of the independent groups' t-tests of the EEAAT for the experimental and control group students before and after the application are given in Table 4.

Table 9 Findings Regarding EEAAT Before and After the Application of Experimental and Control Group Students

Test	Group	N	X	Ss	t	df	p
Pre Test	Experimental	25	4.08	1.55	-0.857	48	0.395
	Control	25	4.52	2.04			
Post Test	Experimental	25	11.04	3.52	2.914	48	0.005
	Control	25	8.08	3.65			

* $p > .05$

From Table 4, the EEAAT pre-test score average of the students in the experimental group was $\bar{x} = 4.08$, while it was $\bar{x} = 4.52$ in the control group. There is no statistically significant difference in the EEAAT pre-test scores [$t(48) = -0.857$, $p > .05$]. The students' academic success in both groups regarding the Electrical Energy unit was quite close to each other before the application.

The ELABAT post-test score average of the students in the experimental group was determined as $\bar{x} = 11.04$, and the standard deviation was 3.52. On the other hand, the post-test score average of the control group was calculated as $\bar{x} = 8.08$, and the standard deviation was 3.65. According to the analyses, there was a significant difference between the EEAAT post-test scores of the students in the experimental and control groups. This difference was in favor of the experimental group [$t(48) = 2.914$, $p > .05$]. The CKCM-based science education applied in the experimental group was more effective in academic achievement.

The findings of the dependent t-test regarding the pre-test and post-test scores of the ELABAT of the experimental group students before and after the application are given in Table 5.

Table 10 Findings of the Experimental Group Students Before and After the Application of ELABAT

Group	Test	N	X	Ss	t	df	p
Experimental	Pre-test	25	4.08	1.55	-14,89	23	0.000*
	Post-test	25	11.08	3.53			

Control	Pre-test	25	4.52	2.04	-8.80	23	0.000*
	Post-test	25	8.08	3.65			

When Table 5 is examined, it is seen that the EEAAT pre-test mean score of the experimental group students is $\bar{x}=4.08$, and the post-test mean score is $\bar{x} = 11.08$. According to these data, a significant difference was found between the EEAAT mean scores before and after the application in the experimental group [$t(23)=-14.89$; $p<.05$]. The obtained finding reveals that the CKCM-supported science education in the experimental group positively affects academic achievements regarding the Electrical Energy unit.

According to Table 5, the EEAAT pre-test mean score of the control group students was calculated as $\bar{x} = 4.52$, while the post-test mean score was determined as $\bar{x} = 8.08$. Based on these data, a significant difference was found between the EEAAT mean scores in the control group before and after the application. The difference was in favor of the post-test scores [$t(23)=-8.80$; $p<.05$]. This finding shows that 5E learning-supported instruction positively affected academic achievements regarding the Electrical Energy unit in the control group.

4. DISCUSSION AND CONCLUSION

The findings reveal that the CKCM applied in the experimental group significantly affected the student's academic success. This result leads to an inference that the planning made in the other stages of the model after determining the students' readiness for the subject and evaluating the students' current knowledge levels in the first stage of CKCM was effective. It can be said that, especially in the second stage of the model, the negotiation and construction process, the implementation of student-centered activities in the form of group work, and the use of discussion techniques after the activities applied in this stage positively affected the learning processes. In the third stage of the model, integrating a problem encountered in daily life related to electricity and electrical energy into the learning environment is thought to contribute more effectively to the student's learning of the subject. In the third stage of the model, a newspaper article about a young person who was electrocuted was brought to the classroom environment, and scientific discussions were made on this case. Studies on science education supported by CKCM show that associating the subjects with daily life positively affects the academic success of the students (Bakırcı, Yucakuş, & Geçer, 2024; Caymaz & Aydın, 2019a; Caymaz & Aydın, 2019b). In the reflection and evaluation process, which is the fourth stage of CKCM, it can be said that the use of various measurement tools, such as concept maps, structured grids, and open-ended questions within the framework of the process-oriented evaluation approach led to an increase in the academic success of the students (Bakırcı & Yıldırım, 2017; Özden & Yenice, 2022). In other studies conducted on CKCM, it has been determined that the use of alternative measurement and evaluation techniques contributed to the academic success and conceptual understanding of the students (Bakırcı & Ensari, 2018; Yıldızbaş & Güzel, 2020).

The results uncover that the science education in the control group contributed to teaching the Electrical Energy unit topics. This situation was positively reflected in the results obtained in the academic achievement test applied to the students after the application. The

academic success of the students can be explained by the student-centered activities in the science textbook, the fact that these activities include different disciplines, and the use of various types of measurement techniques in the evaluation phase of the 5E learning model (Taşkın & Tuna, 2024). Including thinking, researching, and skill-based questions about the Electrical Energy unit in the evaluation phase of this model also contributed to the student's academic success (Bakırcı, Artun, & Şenel, 2016). In addition, it is thought that the presence of questions that appeal to students at different cognitive levels at this stage contributed (Yıldırım & Bakırcı, 2019). Indeed, many studies on the 5E learning model show that this model positively affects the student's academic success (Denk, Bakırcı, and Kara, 2024; Karaarslan & Genç, 2024). The following recommendations can be made depending on the results of the research:

In this research, the effect of CKCM on students' academic success in the Electrical Energy unit was examined, and a positive effect was observed. The impact of CKCM on different grade levels and subjects can also be investigated. As the number of studies increases, more precise results regarding the effects of the model can be reached.

The studies conducted on CKCM are primarily focused on the science course. Therefore, the model can be applied to different classes, and its effect can be determined more clearly.

To evaluate the contribution of CKCM to the objectives of the 2024 Science Course Curriculum, it is recommended that this model be tested with a larger sample at the teaching levels where the program is implemented.

REFERENCES

- Akdeniz, A. R., Bektaş, U. ve Yiğit, N. (2000). İlköğretim 8. sınıf öğrencilerinin temel fizik kavramlarını anlama düzeyi. *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 19, 5–14.
- Aydın, B. (2016). *İlköğretim 7.sınıf öğrencilerinin elektrik enerjisi ünitesindeki başarılarına deneylerle zenginleştirilmiş gösteri yönteminin etkisi* [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi], Erciyes Üniversitesi, Kayseri.
- Bakırcı, H. (2014). *Ortak bilgi yapılandırma modeline dayalı öğretim materyali tasarlama, uygulama ve modelin etkililiğini değerlendirme çalışması: Işık ve ses ünitesi örneği* [Yayımlanmamış doktora tezi]. Karadeniz Teknik Üniversitesi, Trabzon.
- Bakırcı, H. ve Ensari, Ö. (2018). The effect of common knowledge construction model on academic achievement and conceptual understandings of high school students on heat and temperature. *Education & Science*, 43(196), 171-188.
- Bakırcı, H. ve Yıldırım, İ. (2017). The influence of common knowledge construction model on students' conceptual understanding and permanence of knowledge in terms of greenhouse effect. *Ahi Evran University Journal of Kırşehir Education Faculty*, 18, special issues, 45-63.
- Bakırcı, H., Artun, H. ve Şenel, S. (2016). Ortak bilgi birikimi modeline dayalı fen öğretiminin ortaokul yedinci sınıfların kavramsal anlamalarına etkisi (gök parçacıklarını tanıyalım). *Van Yüzyüncü Yıl Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 13 (1), 514-543.

- Bakırcı, H., Çalık, M. ve Çepni, S. (2017). The Effect of the common knowledge construction model-oriented education on sixth grade pupils' views on the nature of science. *Journal of Baltic Science Education*, 16(1), 43-55.
- Bakırcı, H., Çepni, S. ve Ayvacı, H. Ş. (2015). Ortak bilgi yapılandırma modeli hakkında fen bilimleri öğretmenlerinin görüşleri. *Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 12(1), 97-127.
- Bakırcı, H., Yucakuş, D. N. ve Geçer, K. (2024). The effect of the common knowledge construction model on the academic success of sixth grade students: The subject of sensory organs. Oral Statement, *TRB2 International Congress on Educational Sciences*, Van Yüzüncü Yıl University, 18-20 October, 2024, Van.
- Biernacka, B. (2006). *Developing scientific literacy of grade five students: A teacher researcher collaborative effort* (Unpublished Ph.D. dissertation), University of Manitoba.
- Candaş, B., & Çalık, M. (2023). The effect of CKCM-oriented instruction on grade 8 students' conceptual understanding of sustainable development. *Journal of Biological Education*, 57(5), 986–1005
- Caymaz, B. ve Aydın, A. (2019a). Ortak bilgi yapılandırma modeli destekli fen öğretiminin yedinci sınıf öğrencilerinin akademik başarılarına etkisi. *Turkish Studies*, 14(3), 1253-1274.
- Caymaz, B. ve Aydın, A. (2019b). Ortak bilgi yapılandırma modelinin yedinci sınıf öğrencilerinin elektrik enerjisi ünitesine ilişkin kavramsal anlamalarına etkisi. *Kastamonu Eğitim Dergisi*, 27(5), 1955-1975.
- Cook T. D., Campbell D. T., & Shadish W. (2002). *Experimental and quasi-experimental designs for generalized causal inference*. Boston, MA: Houghton Mifflin.
- Çavuş-Güngören, S. ve Hamzaoğlu, E. (2020). Fen bilgisi öğretmen adaylarının ortak bilgi yapılandırma modeli hakkındaki görüşleri. *Kastamonu Eğitim Dergisi*, 28(1), 107-124.
- Çepni, S. (2012). *Araştırma ve proje çalışmalarına giriş* (Geliştirilmiş 6. Baskı.). Celepler Matbaacılık.
- Demirci, N. ve Efe, S. (2007). İlköğretim öğrencilerinin ses konusundaki kavram yanılgılarının belirlenmesi. *Necatibey Eğitim Fakültesi Elektronik Fen ve Matematik Eğitimi Dergisi*, 1(1), 23-56.
- Denk, F., Bakırcı, H. ve Kara, Y. (2024). The impact of common knowledge construction model-based science teaching on seventh-grade students' 21st-century skills and STEM career interests. *Cukurova University Faculty of Education Journal*, 53(3), 1445-1475.
- Ebenezer, J. V., & Connor, S. (1998). *Learning to teach science: A model for the 21 century*. Upper Saddle River, New Jersey: Prentice-Hall, Inc., Simon and Schuster/A. Viacom Company
- Ebenezer, J., Chacko, S., Kaya, O. N., Koya, S. K., & Ebenezer, D. L. (2010). The effects of common knowledge construction model sequence of lessons on science achievement and relational conceptual change. *Journal of Research in Science Teaching*, 47(1), 25-46.
- Gök, Ö., Doğan, A., Doymuş, K. ve Karaçöp, A. (2009). İş birlikçi öğrenme yönteminin ilköğretim öğrencilerinin akademik başarılarına ve fene olan tutumlarına etkileri. *Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 29(1), 193–209.

- Karaarslan, P. ve Genç, M. (2024). Secondary school students about biodiversity determining their opinions. *International Journal of Education and New Approaches*, 7(2), 31-53.
- Karabal, M. (2018). *Öğretmen adaylarının sosyobilimsel konuların öğretiminde ortak bilgi yapılandırma modelinin karar verme ve problem çözme eğilimlerine etkisi* [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi]. Pamukkale Üniversitesi, Denizli.
- Karatay, S. K. (2022). *Mobile learning supported science teaching application: Electric loads and electric energy* [Unpublished master thesis]. Van Yüzüncü Yıl University.
- Karatay, S. K., Bakırcı, H. ve Bülbül, S. (2024). Mobile learning supported science teaching application: Electric charges and electric energy. *Education and Information Technologies*, 29 (15), 19783–19811.
- Kıryak, Z. (2013). *Ortak bilgi yapılandırma modelinin 7. Sınıf öğrencilerinin su kirliliği konusundaki kavramsal anlamalarına etkisi* [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi]. Karadeniz Teknik Üniversitesi, Trabzon.
- Milli Eğitim Bakanlığı (MEB) 2018. *Fen Bilimleri Dersi (4, 5, 6, 7 ve 8. Sınıflar) Öğretim Programı*. MEB Yayınları, Ankara. 20 Ağustos 2024 tarihinde <http://mufredat.meb.gov.tr/ProgramDetay> adresinden erişilmiştir.
- Özden, B. ve Yenice, N. (2022). Ortak bilgi yapılandırma modeli dayalı fen öğretiminin akademik başarıya etkisi: bir meta-analiz çalışması. *Dokuz Eylül Üniversitesi Buca Eğitim Fakültesi Dergisi*, (54), 700-720.
- Taşkın, S., & Tuna, A. (2024). The effect of 5E model in teaching the concept of ratio and proportion. *Online Journal of Mathematics, Science and Technology Education*, 5(1), 37-51.
- Uzunkaya, M. (2019). *The effect of teaching based on the common knowledge construction model on secondary school students' effect on academic success: Sound unit example* [Unpublished master's thesis]. Necmettin Erbakan University.
- Wood, L. C. (2012). *Conceptual change and science achievement related to a lesson sequence on acids and bases among African American alternative high school students: A teacher's practical arguments and the voice of the other* [Thesis of doctoral]. Wayne State University, Detroit, Michigan.
- Yıldırım, G. Y. (2024). *The effect of the common knowledge construction model on 4th grade students' scientific thinking habits and argument levels* [Unpublished master's thesis]. Trabzon University.
- Yıldırım, I. ve Bakırcı, H. (2019). The Effect of common knowledge construction model based science education on entrepreneurship skills of secondary school students. *International Journal of Progressive Education*, 15(6), 134-150.
- Yıldızbaşı, H. (2017). *Ortak bilgi yapılandırma modeline dayalı öğretimin öğrencilerin akademik başarılarına ve eleştirel düşünme becerilerine etkisi* [Yayımlanmamış doktora tezi], Necmettin Erbakan Üniversitesi,
- Yıldızbaşı, H., & Güzel, H. (2020). The effect of teaching based on the common knowledge construction model on the conceptual understanding of sixth grade students regarding the subject of light. *OPUS International Journal of Society Researches*, 16(29), 1718-1750.
- Yılmaz, H. ve Huyugüzel-Çavaş, P. (2006). 4E öğrenme döngüsü yönteminin öğrencilerin elektrik konusunu anlamalarına olan etkisi. *Türk Fen Eğitimi Dergisi*, 3(1), 2–18.

Yürümezoğlu, K. ve Çökelez, A. (2010). Akım geçiren basit bir elektrik devresinde neler olduğu konusunda öğrenci görüşleri. *Türk Fen Eğitimi Dergisi*, 7(3), 147–166.

ESNEK ÇALIŞMA MODELLERİ VE İŞ GÜVENCESİ

Dr.ESİN ŞENOL¹

Hazine ve Maliye Bakanlığı, esin.cicek@hmb.gov.tr., <https://orcid.org/0009-0001-7999-5500>

ÖZET

Küreselleşme, rekabetin artması, işletmelerin rekabete uyum sağlamak için küçülmesi ve teknolojiye yaşanan gelişmeler tam zamanlı çalışmanın önemini yitirmesine ve esnek çalışma denilen çalışma modellerinin ortaya çıkmasına neden olmuştur. Çalışma hayatını düzenleyen yasalar da bu değişimden etkilenmiş ve ülkeler mevzuatlarını değiştirme yoluna gitmişlerdir. Endüstri ilişkilerindeki geçmişten gelen kurallar katı olarak nitelendirilmiş mevzuat esnekleştirilmeye başlanmıştır.

Esneklik, kavram olarak değişikliklere ve farklılıklara uyum yeteneğini ifade etmektedir. Diğer bir ifade ile esneklik, belirsizliklere ve değişen koşullara hızla baş edebilme refleksidir. Çalışma yaşamında esneklik; üretim sürecinde, yönetim sürecinde ve istihdam biçimlerinde karşımıza çıkmaktadır. Esneklik türleri; sayısal esneklik, ücret esnekliği, fonksiyonel esneklik, uzaklaştırma stratejileri (Taşeronluk-alt işverenlik), çalışma sürelerinde esneklik (Atipik istihdam/Esnek çalışma) olarak sıralanmaktadır. Çalışma sürelerinde esneklik (Atipik istihdam/Esnek çalışma) türleri ise; Kısmi Süreli (Part-Time) Çalışma, Yoğunlaştırılmış (Sıkıştırılmış) İş Haftası, Kayan İş Süreleri, Evden Çalışma, Uzaktan Çalışma, Ödünç İş İlişkisi (İşçi Devri), Çağrı Üzerine Çalışma, İş Paylaşımı v.b. olarak sıralanabilir.

Bu çalışmanın konusu istihdam sürecinde yaşanan esnek çalışmadır. Esnek çalışma, normal mesai saati olan günlük 8 saat ve haftalık 40 saat çalışma saatlerine bağlı olmadan bu saatlerden daha kısa süreli yapılan çalışma modelleridir. Esneklik, işgücü piyasasına girmede zorlanan kesimlerin iş bulmalarını kolaylaştırmış olup böylece kadınların, öğrencilerin ve emeklilerin

¹ Hazine ve Maliye Bakanlığı, esin.cicek@hmb.gov.tr., <https://orcid.org/0009-0001-7999-5500>

işgücü piyasasına katılma imkanları artmıştır. Bununla beraber tam zamanlı çalışmanın sağlamış olduğu iş güvencesi esnek çalışma modellerinde söz konusu olamamaktadır.

Bu çalışmada ilk önce esneklik ve esnek çalışma modelleri ile Ülkemiz mevzuatında esnek çalışma modelleri ele alınmaya çalışılacak daha sonra esnek çalışma modellerinde iş güvencesinin yeri değerlendirilmeye çalışılacaktır.

Anahtar Kelimeler: Esneklik, Esnek Çalışma Modelleri, Esnek Çalışma ve İş Güvencesi

FLEXIBLE WORKING MODELS AND JOB SECURITY

Dr.ESİN ŞENOL²

Hazine ve Maliye Bakanlığı, esin.cicek@hmb.gov.tr., <https://orcid.org/0009-0001-7999-5500>

ABSTRACT

Globalization, increasing competition, downsizing of businesses to adapt to competition and developments in technology have caused full-time working to lose its importance and the emergence of working models called flexible working. The laws regulating working life have also been affected by this change and countries have tried to change their legislation. The previous rules in industrial relations were described as rigid, but the legislation has begun to be made more flexible.

Flexibility, as a concept, refers to the ability to adapt to changes and differences. In other words, flexibility is the reflex of being able to quickly cope with uncertainties and changing conditions. Flexibility in working life; It appears in the production process, management process and employment forms. Types of flexibility; They are listed as numerical flexibility, wage flexibility, functional flexibility, distancing strategies (subcontracting), flexibility in working hours (Atypical employment/Flexible working). Flexibility in working hours (Atypical

² Hazine ve Maliye Bakanlığı, esin.cicek@hmb.gov.tr., <https://orcid.org/0009-0001-7999-5500>

employment/Flexible working) types are; They can be listed as Part-Time Working, Condensed (Compressed) Work Week, Sliding Work Times, Working from Home, Remote Working, Labor Relation (Worker Transfer), On-Call Working, Job Sharing.

The subject of this study is flexible working during the employment process. Flexible working is a working model that works for shorter periods than the normal working hours of 8 hours per day and 40 hours per week. Flexibility has made it easier for those who have difficulty entering the labor market to find jobs, thus increasing the opportunities for women, students and retirees to participate in the labor market. However, the job security provided by full-time employment is not available in flexible working models.

In this study, we will first try to discuss flexibility and flexible working models and the flexible working models in our country's legislation, and then the place of job security in flexible working models will be tried to be evaluated.

Key Words: Flexibility, Flexible Working Models, Flexible Working and Job Security

GİRİŞ

Küreselleşme, artan rekabet ve teknolojik gelişmeler sonucunda işletmeler küçülmüş seri üretim azalmış, tam zamanlı çalışmanın yerini esnek çalışma modelleri almıştır. Hızlı değişen teknoloji, şirketlerin bu değişime uyum sağlamaları gerekliliğini ortaya çıkarmıştır. Büyük ölçekli şirketlerin uyum sağlaması güç olduğundan şirketler küçülmeye başlamıştır. Çünkü küçük ölçekli şirketlerin değişen koşullara uyumu daha kolay olmaktadır. Bu durum esnek çalışmayı zorunlu kılmaktadır. Çalışma yaşamında esneklik; üretim sürecinde, yönetim sürecinde ve istihdam biçimlerinde karşımıza çıkmaktadır.

Esneklik türleri; sayısal esneklik, ücret esnekliği, fonksiyonel esneklik, uzaklaştırma stratejileri (Taşeronluk-alt işverenlik), çalışma sürelerinde esneklik (Atipik istihdam/Esnek çalışma) olarak sıralanmaktadır. Çalışma sürelerinde esneklik (Atipik istihdam/Esnek çalışma) türleri ise; Kısmi Süreli (Part-Time) Çalışma, Yoğunlaştırılmış (Sıkıştırılmış) İş Haftası, Kayan İş Süreleri, Evden Çalışma, Uzaktan Çalışma, Ödünç İş İlişkisi (İşçi Devri), Çağrı Üzerine Çalışma, İş Paylaşımı v.b olarak sıralanabilir.

Bu çalışmanın konusunu istihdam sürecinde yaşanan esnek çalışma modelleri oluşturmaktadır. Bu kapsamda, ilk önce esneklik ve esnek çalışma modelleri ile ülkemiz mevzuatında yer alan

esnek çalışma modelleri ele alınmaya çalışılacak daha sonra esnek çalışma modellerinde iş güvencesinin yeri üzerinde durulacaktır.

1. ESNEKLİK KAVRAMI

Esneklik, kısa bir süre içinde az bir maliyet ve çaba sarfederek, değişebilme yada değişime uyum sağlayabilme yeteneği olarak tanımlanmaktadır. Çalışma yaşamında esneklik ise işçiyi koruyan yasal düzenlemelerin sermayenin lehine gevşetilmesini ifade etmektedir. Avrupa başta olmak üzere gelişmiş dünya ülkelerinde 1970'li yılların başından itibaren "Esnek Çalışma-Çalışma Hayatında Esneklik" kavramı gündeme gelmeye başlamıştır. Günümüze kadar geçen süre içerisinde de birçok iş türünde etkin bir uygulanma imkanı bulmuştur.

Artan rekabet, hızlı ilerleyen teknoloji, artan işsizlik ve uzmanlığın artması gibi sebeplerden dolayı işletmelerin başvurmaya başladığı yeni personel çalıştırma uygulaması esnek çalışma olmuştur (Ateş ve Çöpoğlu: 2015, 101). Esnek çalışma, işçi maliyetlerinin daha düşük olmasını sağlaması açısından işletmelere avantajlı gelmektedir. Bir takım esneklik çeşitleri ortaya çıkmıştır. Genel kabul gören esnek çalışma türleri beş ana kategoride toplanmıştır. Bunlar;

- Fonksiyonel Esneklik,
- Sayısal Esneklik,
- Ücret Esnekliği
- Uzaklaştırma Stratejileri (Taşeronluk-alt işverenlik)
- Çalışma Süresi Esnekliği, olarak sıralanmaktadır.

Fonksiyonel esneklik; İşgücünün sayısı ile değil niteliğiyle ilgili bir esneklik türüdür. İşletmedeki çalışanların verimli bir şekilde değerlendirilebilmesi için teknolojiye ve iş yüküne göre farklı alanlarda görev ve sorumluluklar üstlenebilmesi amaçlanmaktadır (Aksu, 2012: 17; Eryiğit, 2009: 10). Sayısal esneklik; Dış esneklik de denilen sayısal esneklik ile işverenler ihtiyaç duyulan sayıya göre işgücü sayısını değiştirebilmektedir (Eryiğit,2009:11). Burada, değişen ekonomik ve teknolojik şartlara ve üretim taleplerine göre gerekli olan çalışanın işe alınıp, gereksiz olan çalışanın ise işten çıkarılması söz konusudur. İşten çıkarmalarda tazminat ödenmesi ise esnekliği sınırlayıcı bir uygulama olarak görülmektedir (Aksu, 2012: 15). Ücret

esnekliği; Firmaların, alışanların ücretlerinin artması azaltılmasında esnek davranabilmeyi ifade eder. Böylece, verimliliği arttırmak için başarılı çalışanlar ödüllendirilirken, ekonomik kriz döneminde ücretleri düşürerek de işletmenin ayakta kalması sağlanmaya çalışılmaktadır. Ekonomik kriz döneminde çalışanın ücretinin düşürülmesi karşılığında iş güvencesi sağlanmış olmaktadır (Eryiğit, 2009: 11). Çalışma sürelerinde esneklik; İşe başlama ve bitiş saatlerinin standart saatlerden farklı olarak planlanmasını ifade etmektedir. Değişen ve gelişen teknoloji, üretim sistemleri, talepler, uluslararası rekabet ve işsizlik karşısında çalışma srelerindeki esneklik diğer esneklik türleriyle birlikte uygulanmaya başlamıştır. Sistemin temel amacı makinelerin her daim çalıştırılabilmesidir. Çalışma srelerindeki esneklik; kısmi zamanlı çalışma, günlük ya da haftalık çalışma sürelerinin farklı olarak planlanması, işe başlama ve bitirme saatlerini çalışanların kendilerinin belirleyebilmesi gibi imknlar sağlamaktadır. Ülkemizde alışma süreleri ile kurallarda standartlaştırma ilkesi hakimdir ve çalışma sürelerine yönelik sıkı düzenlemeler mevcuttur. Çalışma sürelerinde esneklik, kendi içerisinde de türleri vardır. Çalışma srelerindeki esneklik; kısmi zamanlı çalışma, günlük ya da haftalık çalışma sürelerinin farklı olarak planlanması, işe başlama ve bitirme saatlerini çalışanların kendilerinin belirleyebilmesi gibi imknlar sağlamaktadır. Çalışma sürelerinde esneklik, kendi içerisinde de çeşitlere ayrılmaktadır. Çalışma sürelerinde esneklik (Atipik istihdam/Esnek alışma) türleri ise; Kısmi Süreli (Part-Time) alışma, Yoğunlaştırılmış (Sıkıştırılmış) İş Haftası, Kayan İş Süreleri, Evden alışma, Uzaktan alışma, dn İş İlişkisi (İşçi Devri), ağrı üzerine alışma, İş Paylaşımı v.b. olarak sıralanabilir. Bunlara esnek çalışma modelleri de diyebiliriz. Bu çalışmanın konusunda esneklik, çalışma sürelerinde esneklik (Atipik istihdam/Esnek alışma) anlamında kullanılacaktır. Diğer bir ifade ile bu çalışmanın konusunu, çalışma sürelerinde esneklik modelleri oluşturmaktadır.

2.ESNEK ALIşMA MODELLERİ

Toplamda 11 farklı esnek çalışma modeli bulunmaktadır. Esnek alışma Modelleri (Öztürkoğlu: 2013, 111-112);

1. Kısmi Süreli alışma

a. Klasik Kısmi Süreli alışma

b. Esnek Kısmi Süreli alışma

2. İş Paylaşımı

- a. Bölünmüş Gün
 - b. Bölünmüş Hafta
 - c. Dönüşümlü Hafta
 - d. Belirli Olmayan Dönüşümler
3. Kayan (Esnek) İş Süresi
 - a. Basit Kayan İş Süresi Modeli
 - b. Vasıflı Kayan İş Süresi
 4. Çağrı Üzerine Çalışma
 5. Evde Çalışma
 6. Tele (Uzaktan) Çalışma
 - a. Evde Büro
 - b. Uydu büro
 - c. Komşu Büro
 - d. Gezici Büro
 7. Ödünç İş İlişkisi
 8. Yoğunlaştırılmış İş Haftası Modeli
 9. Yıllık İş Süreleri Modeli
 10. Emekliliğe Yumuşak Geçiş Modeli
 11. Vardiya Modelleri, olarak sıralanabilir.

Söz konusu bu esnek çalışma modelleri ülkemizde yürürlükte bulunan 4857 Sayılı İş Kanunu'ndaki düzenlemeler bağlamında ele alınmaya çalışılacaktır.

2.1. Kısmi Süreli (Part-Time) Çalışma

Normal çalışma saatlerinden daha kısa süre ile çalışmaya kısmi süreli çalışma/part-time çalışma veya yarı zamanlı çalışma denilmektedir. Kısmi süreli çalışmanın özelliği normal çalışma süresinden kısa olması ve isteğe bağlı olmasıdır.

4857 Sayılı İş Kanunu'nda kısmi süreli çalışma (4857 sayılı İş Kanunu m.13) 13.maddede düzenlemiştir. Bu düzenlemeye göre, ayırımı haklı kılan bir neden olmadıkça kısmî süreli iş sözleşmesi ile çalıştırılan işçi kısmî süreli olmasından dolayı tam süreli emsal işçiye göre farklı işleme tâbi tutulamaz. Kısmî süreli çalışan işçinin ücret ve paraya ilişkin maddi menfaatleri, tam süreli emsal işçiye göre çalıştığı süre ile orantılı olarak ödenir. Yine, işçilerin niteliklerine uygun açık yer bulunduğu kısmî süreli tam süreliye veya tam süreli kısmî süreliye geçirilme istekleri işverence dikkate alınır. Kısmi çalışmanın hangi sektör veya işlerde yapılabileceği ile uygulamaya ilişkin usul ve esaslar ise Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığın tarafından çıkarılan yönetmelikle belirlenmektedir.

Kısmi çalışmada alınan ücret, çalışılan süreye orantılı olarak emsal işçi baz alınarak daha az ödenmektedir. Bu durumda sosyal güvenlik kesintileri de az olacağından emeklilikte alınacak maaş da daha az olacaktır. Kısmi süreli çalışma tam zamanlı çalışan işçiye göre iş güvencesi açısından dezavantajlı bir konumdadır.

2.2. Çağrı Üzerine Çalışma

İşçinin devamlı olarak işyerinde bulunmasını gerektirmeden bazı işlerin ihtiyaç olduğunda yaptırılmasını mümkün kılan çalışma esnek çalışma modeli “çağrı üzerine çalışma” modelidir. Bu çalışma modelinde, işverene, işin yerine getirilmesini kendi durumuna göre ayarlama hakkı verilmektedir. İşçinin hizmetine ihtiyaç duyulması halinde iş görme edimini yerine getireceği kararlaştırılmaktadır. Burada, çağrı üzerine çalışmaya dayanan iş sözleşmesinin yazılı olması zorunludur (Eyrenci, 2003). Özellikle talebin arttığı dönemlerde eğlence ve konaklama yerlerinde, marketlerde, inşaat sektöründe ve gazetecilik işletmelerinde ortaya çıkan/çıkabilecek bir çalışma biçimidir (ÇSGB: 2014, 30). Son zamanlarda özellikle otel, lokanta ve eğlence iş kollarında yaygınlaşmış olmasına rağmen Ülkemizde henüz çok sınırlı olan bir çalışma modelidir (Eyrenci, 2003).

4857 sayılı İş Kanunu'nun 14.maddesinde çağrı üzerine çalışma modeli hakkında düzenleme yapılmıştır. Bu düzenlemeye göre, yazılı iş sözleşme ile işçinin kendisine ihtiyaç duyulması halinde iş görme ediminin yerine getirileceğinin kararlaştırıldığı iş ilişkisi, çağrı üzerine çalışmaya dayalı kısmi süreli bir iş sözleşmesidir. İşçinin ne kadar süre ile (hafta, ay veya yıl

gibi) çalışacağı taraflarca belirlenmediği takdirde, haftalık çalışma süresi yirmi saat (20 saat) olarak kararlaştırılmış sayılır. Çağrı üzerine çalıştırılmak üzere belirlenen sürede işçi çalıştırılsın yada çalıştırılmasın ücrete hak kazanır. Uzaktan çalışmada işçiler, esaslı bir neden olmadıkça iş sözleşmesinin niteliğinden ötürü emsal işçiye göre farklı işleme tabi tutulamaz. Uzaktan çalışmanın usul ve esasları, işin niteliğine göre hangi işlerde uzaktan çalışmanın yapılamayacağı ve diğer hususlar Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı tarafından çıkarılan yönetmelikle belirlenmektedir.

Çağrı üzerine çalışmanın bir kısmı çalışma türü olduğu İş Kanunumuzda düzenlenmiştir. Burada da kısmi çalışmada olduğu gibi çalışılan süre ile orantılı olarak tam süreli çalışan baz alınarak ücret ödenmekte olup, mevzuatımızda haftalık çalışma süresi 20 saatten az olamaz ve bu sürede çalıştırılsın yada çalıştırılmasın ücretin ödeneceği düzenlenerek işçi korunmuştur. Kısmi süreli çalışmada olduğu gibi çağrı üzerine çalışan işçi de tam zamanlı çalışan işçiye göre iş güvencesi açısından dezavantajlı konumdadır.

2.3. Geçici İş İlişkisi (Ödünç İş İlişkisi)

İşverenin, işçinin yazılı rızasını almak suretiyle holding bünyesi içinde veya aynı şirketler topluluğuna bağlı başka bir işyerinde iş görme edimini yerine getirmek üzere geçici olarak devretmesi hâlinde geçici iş ilişkisi kurulmuş olur. Ödünç iş ilişkisinin, üç taraflı bir iş ilişkisi vardır (Aydınlı, 2005:22-23). Bunlar;

- Ödünç alan işveren ile ödünç veren işveren arasındaki ödünç işçi verme sözleşmesi,
- Ödünç veren işveren ile ödünç verilen ve kendi işçisi olan işçi ile olan iş sözleşmesi,
- Ödünç alan işveren ile ödünç aldığı işçi arasındaki hukuki ilişkidir.

Ülkemizde uygulamada yaygın olan geçici (ödünç) iş ilişkilerini bir düzene bağlamak ve özellikle işçinin haklarını garanti altına almak için, 1475 sayılı İş Kanunu'nda bulunmayan ve ilk kez 4857 sayılı Kanunu'nun 7.maddesi ile düzenlenen geçici iş ilişkisi kanun kapsamına alınmıştır. 4857 sayılı Kanun tasarısında önce "ödünç iş ilişkisi" olarak düzenlenen madde daha sonra "geçici iş ilişkisi" olarak değiştirilmiştir. Geçici iş ilişkisi, İş Kanunu'nun en çok eleştirilen düzenlemelerindendir. 4857 sayılı Kanun'un 7.maddesindeki düzenlemeye göre, geçici iş ilişkisi ile çalıştırılan işçi sayısı, çalıştırılan toplam işçi sayısının dörtte birini geçemez. Yine, on ve daha az işçi çalıştırılan işyerlerinde beş işçiye kadar geçici işçi çalıştırılabilir. Geçici iş ilişkisi, altı ayı geçmemek şartı ile yazılı olarak kurulabilir ve iki defa yenilenebilir. Geçici

olarak işçisini devreden işverenin, ücret ödeme yükümlülüğü ise devam eder. Geçici iş ilişkisi kurulan işveren, işçinin sosyal sigorta primlerinden, ödenmeyen ücretinden ve işçiyi gözetme borcundan devreden işveren ile birlikte sorumludur.

Burada işçi işverene ait başka bir şirkette belli bir süreyi geçmemek üzere işçinin rızası alınarak geçici olarak çalıştırılmaktadır. Uygulamada olan ancak kanun kapsamında olmayan ödünç iş ilişkisi 4857 sayılı İş Kanunu ile kanun kapsamına alınarak yasal koruma altına alınmış ve yasal bir çerçeve çizilmiştir. Bu çalışma modelinin yasaklanması işçi lehine daha uygun olan bir düzenleme olurdu ama bu yapılmamış sadece yasal bir çerçeve konulmuştur. Bu çalışma modeli kanun kapsamına alınca bir yandan meşrulaştırılmış bir yandan da yasal olarak bir sınırlamaya alınmış ve geçici iş ilişkisi ile çalışanlar yasal olarak korunmuştur. Kısmi süreli çalışmada ve çağrı üzerine çalışmada olduğu gibi geçici iş ilişkisi ile çalışan işçi de tam zamanlı çalışan işçiye göre iş güvencesi açısından dezavantajlı konumdadır.

2.4. Belirli Süreli Çalışma

Belirli bir işin tamamlanması için belirli süreli işlerde uygulama alanı bulan esnek bir çalışma şeklidir (ÇSGB: 2014, 29). İş ilişkilerinde esas olan çalışma, belirsiz süreli iş sözleşmesidir.

Belirli süreli iş sözleşmesi 4857 sayılı İş Kanunu'nun 11. ve 12. Maddelerinde düzenlenmiştir. Bu düzenleme göre; belirli süreli iş sözleşmesi yazılı şekilde yapılır. Esaslı bir neden olmadıkça, birden fazla üst üste belirli süreli iş sözleşmesi (zincirleme) yapılamaz. Yapıldığı takdirde, iş sözleşmesi başlangıçtan itibaren belirsiz süreli kabul edilir. Ancak, esaslı bir nedene dayanıyorsa zincirleme olarak yapılan belirli iş sözleşmeleri, belirli süreli olma özelliğini korur. Kanun, belirli süreli iş sözleşmesi ile çalışan işçiye, ödenecek ücret ve paraya ilişkin bölünebilir menfaatlerin, işçinin çalıştığı süre ile orantılı olarak verileceğini hükme bağlamıştır.

Belirli süreli iş sözleşmesiyle çalışan işçilerin paraya ilişkin menfaatleri bölünebilir olduğundan bu durum belirsiz süreli çalışan işçilere nazaran maddi imkanlardan daha az yararlanacağı anlamına gelecek ve aynı işyerinde çalışan işçiler arasında ayrıma neden olacaktır. Belirli süreli iş sözleşmesi ile çalışanlar, süre bittiğinde işlerini kaybetme riski ile karşı karşıya kalacaklardır. Bu işçilerden özellikle nitelikli olanların değerlendirilerek iş bittiğinde belirsiz süreli iş sözleşmesi ile çalışmasının sağlanabilmesi, iş bitiminde işsiz kalma riskine karşı işçiler için bir iş güvencesi olacaktır.

2.5. Telafi Çalışması

Telafi çalışması, öngörülen nedenlerle yerine getirilemeyen çalışmanın daha sonra ifa edilmesi olarak tanımlanabilir. İşçinin ücretini aldığı ancak çeşitli sebeplerden dolayı (işin durması, işyerinin tatil edilmesi veya işçinin talebi ile kendisine izin verilmesi gibi hallerde), işçinin çalışmadığı sürelerinin daha sonra çalışılarak telafi edilmesidir (ÖzGıda İş Sendikası: 2018). Özellikle ulusal bayram ve genel tatil günlerinden önce yada sonra veya kar, sel gibi nedenlerle işyerinde çalışılmaması nedeniyle işyerinin tatil edilmesi durumunda daha sonraki günlerde telafi çalışması yaptırılabilmesidir (ÖzGıda İş Sendikası: 2018).

4857 sayılı İş Kanunu'nun 64.maddesinde telafi çalışması düzenlenmiştir. Buna göre; işveren dört ay içinde çalışılmayan süreler için, günlük en çok çalışma süresini aşmamak koşulu ile günde üç saatten fazla olmamak üzere telafi çalışması yaptırabilir. Ancak, tatil günlerinde telafi çalışması yaptırılmaz. Örneğin işyerinde bir işçi günlük 8 saat çalışıyorsa, telafi çalışmasıyla birlikte ancak 11 saat çalışabilecektir. İşçiye telafi çalışmasının yapılmasını gerektiren neden ile telafi çalışmasının ne zaman yapılacağı işveren tarafından bildirilmesi gereklidir. Dört aylık sürenin sona ermesi halinde artık telafi çalışması yaptırılmaz, telafi çalışması yapmadığı için işçinin çalışmadığı sürenin ücreti de istenemez (ÖzGıda İş Sendikası: 2018).

3. ESNEK ÇALIŞMA MODELLERİNDE İŞ GÜVENCESİNİN YERİ

Esnek çalışma modelleri, bir yandan çalışanlara özgürlük ve esneklik sunarken diğer taraftan da şirketler için verimlilik ve maliyet avantajı sağlamaktadır. Doğru uygulanır ise hem işverenler hem de çalışanlar için olumlu olabilmektedir. Esnek çalışma modellerine geçerken, işverenler bazı yasal düzenlemeleri de düşünmelidir. İş sözleşmeleri yazılı olmalıdır. Çalışma saatleri ve değişiklikleri sözleşmede belirtilmelidir. Uzaktan çalışmaya ilişkin iş araçları ve malzemeler işveren tarafından sağlanmalıdır (www. Speaker Agency: 2024).

Esnek çalışma modellerinin tam zamanlı çalışmaya göre iş güvencesi ve maddi menfaatler bakımından daha düşük seviyede olduğu bu çalışmanın ikinci bölümde 4857 sayılı İş Kanunu'ndaki düzenlemeler eşliğinde ele alınmıştır. Çalışma hayatında yaşanan hızlı değişimlere uyum sağlama süreci her şeyde olduğu gibi personel giderlerinde kesinti yapmayı tasarruf yapmayı beraberinde getirmektedir. Ekonomik kriz dönemlerinde olsun, esnek çalışma uygulamalarında olsun iş güvencesi göz ardı edilmekte personelden tasarruf edilme yada maddi imkanlarını kısıtlama yoluna gidilerek çalışanların öncelikli olmadığı önceliğin şirketlerin rekabette ayakta durması, verimlilik artışı olduğu görülmektedir. Bu nedenle, esnek çalışma uygulamalarında şirketlerin rahat hareket etmesini sağlayan esneklik, işçiler açısından

maaşlarda azalma iş güvencesinde taviz anlamına gelmektedir. Bu durum dünya genelinde özellikle gelişmekte olan ülkelerde artan işsizlik ve yoksulluğun geldiği boyut ile anlaşılmaktadır. Mevzuatlarla işçilerin haklarının güvence altına alındığı, yasal koruma altına alındığı bir yandan haklı bir ifade olmakla beraber çalışan özelinde esnek çalışma modellerinin maddi menfaatleri ve iş güvencesini olumsuz yönde etkilediği de söylenebilmektedir. Özellikle sayısal esneklik, ekonomik şartlara göre işçilerin işten çıkarılmasını içermektedir. Sayısal esneklikte ayrıca, işten çıkarmalarda tazminat ödenmesi, esnekliği sınırlayıcı bir uygulama olarak görülmektedir. Bu durum, kıdem tazminatının ortadan kalkması demektir. Kıdem tazminatı; işçinin işini kaybetmesi halinde, bedensel yıpranmasının karşılığı ve işyerine bulunduğu katkı nedeniyle işçinin yeni bir iş bulmada karşılaşılabileceği zorluklar dikkate alınarak, işten çıkarılan işçinin işsiz kalacağı sürede ya da emeklilik durumunda belli bir parasal güvence sağlaması amacı ile yapılan bir ödeme türüdür (Müftüoğlu: 2011, 10). Ayrıca, kıdem tazminatı işçiler için bir iş güvencesi yerine geçmektedir. İşveren yüklü miktarlarda olan kıdem tazminatını ödeyemediği için kıdem tazminatı uygulaması işverenin işçi çıkarmasını engellemektedir. Ülkemizde de kıdem tazminatının kaldırılarak yerine kıdem tazminatı fonu adı altında bir uygulamaya geçileceği yönünde çalışmalar mevcuttur.

SONUÇ

Küreselleşme ve teknolojinin gelişmesi sonucu rekabet ortamı giderek yükselişe geçmiştir. Yaşanan bu gelişmeler, hızlı değişime uyum sağlamak, rekabete karşı ayakta durabilmek için şirketlerin rahat hareket edebilecekleri bir yapıya sahip olmasını beraberinde zorunlu kılmıştır. Bu nedenle şirketler, rahat hareket etmenin ve değişme uyum sağlamanın yolunu aramaya başlamış, küçük ölçekli şirketlerin değişen koşullara uyumu daha kolay olduğundan küçük ölçekli işletmeler bu süreçte önem kazanmıştır. Bu dönemde çözüm önerisi olarak, esneklik denilen bir kavram öne sürülmüştür. Gündeme gelmeye başlayan esneklik kavramı; üretim sürecinde, yönetim sürecinde ve istihdam biçimlerinde karşımıza çıkmaktadır. Ekonomide yaşanan bu gelişmeler neticesinde, esneklik uygulamalarına geçebilmek için yasal zeminin hazırlanması gerekliliği de doğmuştur. Bunun için önceden var olan düzenlemeler katı olarak nitelendirilmiştir. Çalışma hayatına ait yasal düzenlemelerin de esnekleştirilmesi gerektiği üzerinde durularak mevzuatlar da değişikliğe gidilmiş ve birçok ülkede özellikle İş Kanunlarında düzenlemeler yapılmıştır. Ülkemizde de bu süreçte 1475 sayılı İş Kanunu yürürlükten kaldırılarak 4857 sayılı İş Kanunu yürürlüğe girmiştir. 4857 sayılı İş Kanunu'nda daha önceki İş Kanunlarında olmayan düzenlemeler yapılmış, esnek çalışma modellerine ait

yeni maddeler eklenerek esnek çalışma yasal bir çerçeveye oturtulmuştur. Esnek çalışma modellerinde yapılacak iş sözleşmelerinin işçinin korunması için yazılı olarak yapılması gerekmektedir. Yasal hakların savunulması ve korunması için iş sözleşmelerinin yazılı olarak yapılması gereklidir. Bu çalışmanın konusunu oluşturan çalışma sürelerinde esneklik modellerinde, çalışma sürelerinin kısaldığı ve buna mukabil tam süreli çalışan baz alınarak çalışılan süre ile orantılı olarak maddi menfaatlerden yararlanıldığı görülmektedir. Bu durum aynı işi yapan tam süreli çalışanlara göre daha az maddi imkanlardan yararlanmayı beraberinde getirmektedir. Esnek çalışma modelleri iş güvencesi açısından ele alındığında, alınan maaş daha az olacağından işten çıkarıldığında ödenecek olan tazminatları da az olacak ve işten çıkarılma riski tam süreli çalışanlara göre daha kolay olacaktır. Bu durum esnek çalışma modellerinde maddi menfaatlerdeki azalmanın yanı sıra iş güvencesi açısından da daha az güvenceli bir çalışma yaşamının olduğu sonucunu çıkarmaktadır. Nitekim, sayısal esneklik uygulaması da ekonomik kriz durumlarında şirketlerin işçi çıkarma esnekliğini kolaylaştıran bir uygulamadır. Sayısal esneklik, işçi çıkarmalarda tazminat ödemelerinin esnekliği kısıtladığından bahisle kıdem tazminatının da kaldırılmasını gündeme getirmiştir. Ülkemizde de kıdem tazminatı kaldırılarak yerine kıdem tazminatı fonu uygulaması ile ilgili düzenlemeler yapılmaya başlanmıştır.

Esnek çalışma modelleri, bir yandan çalışanlara özgürlük ve esneklik sunarken diğer taraftan da şirketler için verimlilik ve maliyet avantajı sağlamaktadır. Esnek çalışma modellerinin çalışanlara olumlu ve olumsuz yansımaları vardır. Çalışma sürelerinin kısalığı beraberinde çalışanların özel hayatlarına da zaman ayırma imkanı sağlamaktadır ancak işçi hakları açısından da bazı sorunları taşımaktadır. Özellikle, maddi menfaatlerin çalışılan sürelere göre ödenmesi maddi imkanların azalmasına ve çalışan yoksulların ortaya çıkmasına neden olabilmektedir. Kıdem tazminatı uygulamasının ortadan kalkmaya başlaması, esnek çalışma modellerinde çalışanların aldıkları ücretler az olduğundan işten çıkarıldıklarında ödenecek tazminatların az olması, sayısal esneklik uygulamaları ile ekonomik kriz dönemlerinde işçi çıkarmalarına zemin hazırlanması iş güvencesi açısından esnek çalışma modellerinin daha güvencesiz işler sunduğunu söylemek mümkündür. Yasal düzenlemeler ve sosyal politika uygulamaları ile çalışma hayatında uygulanan esnek çalışma modellerinin neden olduğu olumsuzlukların önüne geçilebilir. Esnek çalışma modellerinin doğru uygulanması sağlanabilir. Esneklik çalışma modelleri doğru uygulanır ise hem işverenler hem de çalışanlar için olumlulaştırılabilir.

Kaynakça

- Aksu, İ.F., *Yönetim Anlayışında Meydana Gelen Değişikliklerin Çalışma Hayatını Düzenleyen Normlara Yansımaları: Esneklik Yaklaşımı*, Türk Akademisi Siyasi Sosyal Araştırmalar Vakfı, Sosyal ve Kültürel Araştırmalar Merkezi, Rapor No:1, Aralık 2012.
- Aydın, İ., *İşverenin İşyerinde “Çalışan” İşçilerin İş Görmekten Kaçınma Hakkı*, Çimento İşveren Dergisi, Çimento Müstahsilileri İşverenleri Sendikası, 2005, Temmuz. <http://www.ceis.org.tr/dergiDocs/makale21.pdf> (Son erişim:26.02.2025).
- Aykaç, H.B., *İş Hukukunda Alt İşveren*, Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü Özel Hukuk (İş ve Sosyal Güvenlik Hukuku) Anabilim Dalı, Yayımlanmamış Doktora Tezi, Ankara, 2010.
- Çöpoğlu, M. ve Ateş, H., *Bilgi Ekonomisi ve Yönetimi Dergisi*, Cilt: X Sayı: I All Rights Reserved by The Jkem Kamu Yönetimi ve Çalışma Hayatında Esneklik, 2025.
- ÇSGB, (2014a), *Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı, Ulusal İstihdam Stratejisi 2014-2023*, <http://www.uis.gov.tr/media/1370/uis-2014-2023.pdf> (Son erişim: 26.02.2025).
- Eryiğit, S., *Esnek Üretim Esnek Organizasyon Esnek Çalışma*. <http://www.kamuis.org.tr/pdf/5411.pdf> (Son erişim: 26.02.2025).
- Koç, M., *Kamuda Bir İstihdam Modeline Dönüşen Alt İşverenlik*, 13. Kamu Yönetimi Forumu “Kamu Yönetiminde Değişimin Rotası, Etkileri ve Sorunları”, 15 – 17 Ekim 2015, Konya, s. 853-878, 2015.
- Müftüoğlu, Ö., *Emek Piyasasında Esnekleşme ve Kıdem Tazminatı*. Türk Tabipleri Birliği Mesleki Sağlık ve Güvenlik Dergisi 8-13., 2011.
- Öner, E., “4857 Sayılı Yeni İş Kanunu”, TİSK İşveren Dergisi, Temmuz, 2003.
- Öztürkoğlu, Y., *Tüm Yönleriyle Esnek Çalışma Modelleri*, Beykoz Akademi Dergisi, Cilt: 1 Sayı: 1, 109 - 129, 01.06.2013.
- SpeakerAgency, <https://www.speakeragency.com.tr/blog/esnek-calisma-modelleri-dusundugumuz-kadar-faydali-mi> Yayımlanma Tarihi: 14 Ekim 2024, (Son erişim: 26.02.2025)
- 4857 sayılı İş Kanunu. <http://www.mevzuat.gov.tr>. (Erişim tarihi: 26.02.2025).

-Öz Gıda İş Sendikası, Telafi çalışması hangi hallerde yapılır? [https://www.ozgidais.org.tr/
makale/1052/telafi-calismasi-Yayımlanma](https://www.ozgidais.org.tr/makale/1052/telafi-calismasi-Yayımlanma) Tarihi: 28 Mayıs 2018, (Son erişim: 26.02.2025)

YENİ BİR ÜRETİM KONSEPTİ: HER YERDE İMALAT

Dr. Öğr. Üyesi Salih AKA

Erzincan Binalı Yıldırım Üniversitesi,

salih.aka@erzincan.edu.tr- <https://orcid.org/0000-002-6386-8582>

ÖZET

Endüstri 4.0 ile ortaya çıkan birçok dijital araç ve uygulama, üretim anlayışını değiştirerek rekabeti farklı müşteri beklentileri doğrultusunda şekillendirmektedir. Yeni teknolojiler, geleneksel üretim sistemlerinin kişiselleşmiş talep trendini yakalayabilmesinde kolaylaştırıcı araçlar olarak öne çıkmakta ve üretim maliyetlerinin azaltılmasına katkı sağlamaktadır. Özellikle imalat ortamında nesnelerin interneti, RFID, bulut imalat, sensörler, robotlar, 3D yazıcılar ve akıllı fabrikaların kullanılması, yeni paradigmalara doğmasına zemin hazırlamaktadır. Yabancı araştırmalarda “ubiquitous manufacturing” olarak ifade edilen ve Türkçe literatüre daha girmemiş her yerde imalat (HYİ) konsepti, Endüstri 4.0 ile gelişen yenilikçi üretim yaklaşımlarından biri olarak ortaya çıkmaktadır. HYİ konsepti, ürünün herhangi bir yerde tasarlanması, herhangi bir yerde üretilmesi ve herhangi bir yerde satın alınması anlayışına dayanmaktadır. HYİ’ye bağlı tüm üretim araçları bulut imalat sistemi altyapısına sahip internet tabanlı platforma entegredir. Müşterinin en yakınındaki, akıllı fabrikalar veya müşterinin tasarımını üretebilecek 3D yazıcılara sahip imalat birimleri, müşteri talebinin hızlı, esnek ve ulaşılabilir olarak karşılanmasına imkân sağlamaktadır. HYİ konsepti, endüstri, lojistik, sağlık, perakendecilik, eğitim ve mobilite dahil olmak üzere hemen hemen tüm sektörlerin iş stratejilerinde yer alma potansiyeline sahip bir üretim paradigması olarak dikkat çekmektedir. Bu çalışma müşterilerin özelleşmiş ürün taleplerini veya tasarımlarını nasıl ürettirebileceğine ve müşterilerin en kısa zamanda ve en uygun maliyette tam olarak istedikleri ürüne nasıl sahip olabileceğine dair sorulara kavramsal bir cevap sunmaktadır. Çalışmanın amacı HYİ konseptine dair genel bir çerçeve ortaya koyarak, HYİ stratejilerinin uygulanmasındaki zorlukların ve olası kazanımların tartışılmasını sağlamaktır. Çalışmanın, şimdiye kadar pratik uygulamalar ve araştırma açısından çok sınırlı olan bu konunun tanıtımına katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

Anahtar Kelimeler: Her Yerde İmalat (HYİ), Akıllı Fabrika, 3D Yazıcı, Endüstri 4.0

A NEW PRODUCTION CONCEPT: UBIQUITOUS MANUFACTURING

ABSTRACT

Many digital tools and applications that emerged with Industry 4.0 are changing the understanding of production and shaping competition in line with different customer expectations. New technologies stand out as facilitating tools for traditional production systems to catch up with the personalized demand trend and contribute to the reduction of production costs. The use of the Internet of Things, RFID, cloud manufacturing, sensors, robots, 3D printers and smart factories, especially in the manufacturing environment, paves the way for the emergence of new paradigms. The concept of ubiquitous manufacturing, which has not yet entered the Turkish literature, emerges as one of the innovative production approaches developing with Industry 4.0. The ubiquitous manufacturing concept is based on the understanding that the product can be designed anywhere, produced anywhere and purchased anywhere. All production tools connected to ubiquitous manufacturing are integrated into the platform with the cloud manufacturing system infrastructure. Smart factories closest to the customer or manufacturing units with 3D printers that can produce the customer's design allow customer demand to be met quickly, flexibly and accessible. The concept of ubiquitous manufacturing attracts attention as a production paradigm that has the potential to take place in the business strategies of almost all sectors including industry, logistics, health, retail, education and mobility. This study provides a conceptual answer to the questions of how customers can have their customized product demands or designs produced and how customers can have exactly the product they want in the shortest time and at the most affordable cost. The aim of the study is to provide a general framework for the ubiquitous manufacturing concept and to discuss the difficulties and possible gains in the implementation of ubiquitous manufacturing strategies. It is thought that the study will contribute to the promotion of this subject, which has been very limited in terms of practical applications and research until now.

Keywords: Ubiquitous Manufacturing, Smart Factory, 3D Printer, Industry 4.0

YAPAY ZEKÂ, YENİLİK VE PAZARLAMA KONULARININ BİBLİYOMETRİK ANALİZ İLE İNCELENMESİ

Öğr. Gör. Öznur AKTAŞ¹,

Kocaeli Üniversitesi, oznur.aktas@kocaeli.edu.tr, ORCID:0000-0002-0904-0653

Özet

Bu çalışmanın temel amacı, bibliyometrik bir yaklaşımla yapay zekâ, yenilik ve pazarlama kavramlarının birlikte ele alındığı mevcut araştırma eğilimlerini ve temel bulguları ortaya koyarak, gelecekte bu konuyla ilgili araştırma yapmak isteyen araştırmacılara yol göstermektir. Bu amaçla 2001-2025 tarihleri arasında yayımlanan ve Scopus veri tabanında indekslenen, *yapay zekâ*, *yenilik* ve *pazarlama* konularını birlikte ele alan akademik yayınların bibliyometrik analizi yapılmıştır. Bu amaçla “R Studio” programının bibliyometrik paketi kullanılarak literatürdeki ana akımları ve ilişkileri ortaya çıkaracak birlikte oluşum ağları ve trendleri analiz edilmiştir. Konu ile ilgili en çok yayın yapan derginin Sustainability (Switzerland), en çok yayın yapan yazarın Wang Y., en çok atıf alan yazarın Wamba-Taguımdje S-L. , en etkili yazarın Dahl Aj., en çok alıntı yapılan çalışmanın Wamba, S. F. Vd. (2020) , en çok kullanılan anahtar kelimelerin *artificial intelligence*, *marketing* ve *innovation* olduğu tespit edilmiştir. Ülkeler arasında işbirliği açısından önemli farklılıkların olmadığı görülmekle birlikte en çok işbirliği içinde olan ülkenin Avustralya, Fransa ve Çin, en üretken ülkenin Hindistan ve en etkili ülkenin ise Fransa olduğu tespit edilmiştir. Elde edilen bu sonuçlar, özellikle son yıllarda yapay zekâ, yenilik ve pazarlama konularına bir eğilim olduğunu göstermekle birlikte konu ile ilgili daha çok yayına ihtiyaç olduğu görülmüştür.

Anahtar Kelimeler: Yapay Zekâ, Pazarlama, Yenilik, Bibliyometrik Analiz

1.Giriş

Yapay zekâ, pazarlama alanında dönüştürücü bir güç olarak ortaya çıkmış ve işletmelerin tüketicilerle etkileşim kurma ve pazarlama stratejilerini optimize etme yeteneklerini önemli ölçüde artırmıştır. Yapay zekâ teknolojilerinin pazarlama uygulamalarına entegrasyonu, rutin görevlerin otomasyonunu, geniş veri kümelerinin analizini ve tüketici deneyimlerinin kişiselleştirilmesini kolaylaştırmış ve böylece çeşitli pazarlama alanlarında inovasyonu teşvik etmiştir. Yapay zeka araçları, veri analitiği, pazar araştırması ve kampanya optimizasyonu için giderek daha fazla kullanılmakta ve pazarlamacıların stratejik karar alma konusunda bilgi veren ve müşteri katılımını arttıran eyleme geçirilebilir içgörüler elde etmelerini sağlamaktadır (Marvi vd., 2024).

Yapay zekânın pazarlama inovasyonuna en önemli katkılarından biri, kişiselleştirilmiş içerik ve reklamlar üretme yeteneğidir. Özellikle gelişmiş derin öğrenme teknikleriyle üretilen yapay zeka, pazarlamacıların belirli kitle segmentleriyle yankı uyandıran özel mesajlar üretmesini sağlayarak içerik oluşturmada devrim yaratmıştır (Lim vd., 2024). Yapay zekâ ile yapılan

kişiselleştirme, işletmelerin reklamcılığa yaklaşımında temel bir değişimi temsil ederek, tüketici yanıt oranlarını önemli ölçüde iyileştirebilen duygusal olarak çekici ve bağlamsal olarak alakalı kampanyaların oluşturulmasına olanak tanır (Gajić, 2023).

Yapay zekâ gelişmeye devam ettikçe, pazarlamadaki uygulamalarının daha da genişlemesi ve işletmelerin yenilik yapması ve büyümesi için yeni fırsatlar yaratması bekleniyor. Yapay zekânın pazarlama çerçevelerine stratejik entegrasyonu, giderek dijitalleşen bir pazarda rekabet üstünlüğünü sürdürmeyi hedefleyen şirketler için çok önemlidir (Huang ve Rust, 2020). Pazarlamacılar, yapay zekâ teknolojilerinden yararlanarak stratejilerini optimize edebilir, operasyonel verimliliği artırabilir ve nihayetinde daha iyi iş sonuçları elde edebilirler.

Sonuç olarak, yapay zekânın pazarlama yeniliklerine katkıları, kişiselleştirme, öngörücü analiz ve gelişmiş tüketici katılımını kapsayan derin ve çok yönlüdür. İşletmeler giderek daha fazla yapay zekâ odaklı çözümleri benimsedikçe, pazarlama manzarası gelişmeye devam edecek ve hem pazarlamacılar hem de tüketiciler için heyecan verici olanaklar sunacaktır. Bu nedenle de büyük avantajlar sağlayan yapay zekânın pazarlama alanında nasıl kullanılacağı konusunun işletmeler açısından iyi bilinmesi önemlidir. Özellikle bu konu ile ilgili yayın yapmak isteyen araştırmacılar içinde literatürdeki boşlukların doldurulmasına ihtiyaç vardır.

Bu çalışmanın amacı, bibliyometrik bir yaklaşımla *yapay zekâ*, *yenilik* ve *pazarlama* kavramlarının birlikte ele alındığı mevcut araştırma eğilimlerini ve temel bulguları ortaya koyarak, gelecekte bu konuyla ilgili araştırma yapmak isteyen araştırmacılara yol göstermektir. Bu araştırmanın katkısı, yapay zekâ, yenilik ve pazarlama kavramlarının entegrasyonunu anlamak isteyen araştırmacılara rehberlik etmekle kalmayıp, aynı zamanda pazarlama stratejilerinde yapay zekâ kullanımının etkinliğini ortaya koyarak işletmelerin rekabet avantajı elde etmelerine yardımcı olmaktır. Ayrıca, bu çalışmanın bulguları ile *yapay zekâ*, *yenilik* ve *pazarlama* konularındaki bilgi boşluklarını doldurarak gelecekteki araştırmalar için yeni perspektifler sunması beklenmektedir.

1. Teorik Arka Plan

Yapay zekâ, geniş kapsamlı sonuçları olan ve sürekli gelişmekte olan teknolojik bir evrimdir. Yapay zekâ, insan zekasının belirli özelliklerini sergileyen "zeki insan davranışını" taklit eden makineler, programlar, algoritmalar ve sistemler olarak ifade edilir (Davenport vd., 2020). Başka bir tanıma göre yapay zekâ, insan zekâsının yeniden düşünme, edinilen bilgiyi bütünleştirme, öğrenilen verileri analiz etme ve sonuca varma yeteneğini eş zamanlı ve uyumlu çalışma özelliğine sahip makinelere aktararak birçok alanda karar verme içgörülerinin geliştirilmesini sağlayan bir teknolojidir. Bu teknoloji sadece makine öğreniminden ibaret değil, aynı zamanda gerekli algoritmaların ve iyi donanımlı bir yazılım dilinin oluşturulmasına da dayanıyor. Yazılım ve algoritmalarla sisteme yüklenen veriler analiz edilerek elde edilen bilgilerle gelecekte ortaya çıkabilecek durumlara göre tahminler ve sonuçlar elde edilebilir. Fakat bu tahmin ve sonuçların elde edilmesinin ilk koşulu iyi bir veri girişinin sağlanmasıdır (Dumitriu ve- Popescu, 2020).

Yapay zekâyı kullanan pazarlamacılar, daha derin tüketici içgörülerini elde edebilmekte, müşterileri daha doğru bir şekilde kategorilere ayırıp her kategoriye daha iyi anlayabilmekte ve nasıl bir yol izleyecekleri konusunda büyük bir avantajı ellerinde bulundurmaktadır. Yapay

zekânın pazarlama süreçlerinde kullanılmasıyla istenilen sonuca ulaşılırken hata oranı da en aza düşmektedir (Hanson, 2020).

Günümüzde işletmeler stratejik açıdan yapay zekâyı kullanarak büyük avantajlar sağlamaktadır. Yapay zekâ iş dünyası için en etkili teknoloji olarak kabul edilmektedir. Google, Amazon, Spotify ve Under Armour gibi işletmeler, Microsoft Cognitive Services, Amazon Lex, Google Assistant, IBM Watson gibi yapay zekâ tabanlı platformları kullanarak performanslarını ve sonuç itibari ile kendilerini daha çok geliştirmektedir. Yapay zekâ araçlarını kullanan işletmeler, pazar tahmini ve otomasyonu geliştirmekte ve daha etkili müşteri ilişkileri yürütmektedirler (Hanson, 2020). Goldman Sachs'ın 2023 yılında yaptığı tahmine göre, yapay zekâ yatırımlarının küresel çapta 2025 yılına kadar 200 milyar dolara yaklaşacaktır (Hatzius, 2023).

Yapay zekâ, teknolojinin gelişmesine bağlı olarak her geçen gün gelişmekte ve çeşitli fırsatlar sunmaktadır. Yapay zekâ araçları ile büyük miktarlardaki veriler elde edilerek değişkenler arasında bağlantılar kurulabilmekte ve farklı hesaplamalar yapılabilmektedir (Koutanaei vd., 2015; Pitt vd., 2018). Bu veriler, tüketicilerin çevrimiçi platformları (sosyal medya, internet siteleri, akıllı telefon uygulamaları ve IoT cihazları gibi) kullanması ile üretilmektedir. Tüketicinin çevrimiçi yaptığı alışverişler, ziyaret ettiği siteler, internette araştırdığı konular ve tüketiciye ait demografik bilgiler gibi birçok veriye ulaşılabilir (Lalicic ve Weismayer 2021). Yapay zekâ araçları ile; pazar payı ve talep miktarı ve tüketicilerin satın alma davranışları ve özellikleri hakkında bilgi edinilebilir (Goldberg, 2018), hedef pazarları ve pazar sektörlerini anlamak için gerekli bilgileri elde ederek pazarlama stratejileri hazırlanabilir (Grewal vd., 2020), işletmenin ürün fiyatlarının rakip ürünlerinin fiyatlarıyla karşılaştırması yapılabilir (Simon, 2019), müşterileri kişiliğine göre hedefleyen programlanmış reklamlar ve videolar sunulabilir (Davenport vd., 2020), farklı müşteri segmentlerine erişimin tespit edilmesi ve ardından her segmente uygun ürünlerin sunulması ve uygun pazarlama stratejilerinin hazırlanması sağlanabilir (Özçelik ve Varmalı, 2019), pazarlar özelliklerine göre hedef segmentlere ayrılabilir (Shankar, 2018).

2. Yöntem

Bu başlık altında, çalışmanın amacı ve araştırma sorularına yer verilmiş, metodoloji ve bibliyometrik analiz hakkında bilgi verilmiştir.

2.1. Amaç ve Metodoloji

Bu çalışmanın amacı, yapay zekâ, yenilik ve pazarlama kavramlarını bir araya getirerek bu iki konunun kesişim noktasındaki akademik yayınları bibliyometrik bir yaklaşımla analiz etmektir. Bu amaçla en büyük veri tabanlarından biri olan Scopus'ta indekslenen, 2001 yılından 1 Şubat 2025 tarih aralığında yayınlanan, yayın başlıklarında, özetlerinde veya anahtar kelimelerinde " *artificial intelligence* " VEYA "AI" VE "innovation" VE "marketing" terimlerini içeren çalışmalar taratılmıştır. Bu tarama ile yayınların başlık, özet ve anahtar kelimelerinde "yapay zekâ" veya "AI" kelimelerinden biri ile bu kelimeler ile birlikte kullanılan "innovation" ve "marketing" kelimelerinin birlikte geçtiği toplam 290 sonuç elde edilmiştir. Bu sonuçlar içinde konu alanı İşletme, Yönetim ve Muhasebe ve Sosyal Bilimlerle ilgili sınırlandırılmış, yayın başlığı, doküman tipi, kaynak başlığı ve yayıncı kısıtlaması yapılmamıştır. Elde edilen bu

akademik yayınlar incelenerek, mevcut araştırma eğilimleri ve temel bulgular ortaya konulmuştur.

Daha sonra elde edilen veriler "bibliometrix" paketi kullanılarak bibliyometrik analizler için R Studio programına aktarılmıştır. Aria ve Cuccurullo tarafından 2017 yılında geliştirilen "bibliometrix" paketi, R'de kullanılmak üzere tasarlanmış olup kapsamlı literatür incelemesini kolaylaştırarak araştırmacıların herhangi bir alandaki gelişmeleri gözlemlemesine olanak tanımaktadır (Gökerik ve Aktaş, 2024). Çalışmada, R Studio programının bibliyometrik paketi kullanılarak literatürdeki ana akımlar ve ilişkiler belirlenmiş, birlikte oluşum ağ ve trend analizi yöntemleri ile veriler analiz edilmiştir.

Bu çalışmada aşağıdaki araştırma soruları cevaplandırılmaya çalışılmıştır.

Yapay zekâ, yenilik ve pazarlama konularını birlikte ele alan yayınların;

Araştırma sorusu-1: Mevcut araştırmaların genel durumu (türü, sayısı, yıllık büyüme oranı vb.) nedir?

Araştırma sorusu-2: Yıllık bilimsel yayın üretimi ve yıl bazında atıf eğilimi nedir?

Araştırma sorusu-3: Konu alanı ile ilgili en çok yayın yapan ve en etkili dergiler ve bu dergilerin zaman içindeki yayın üretimi nedir?

Araştırma sorusu-4: En üretken yazar ve yazarların yerel etkileri nedir?

Araştırma sorusu-5: Küresel çapta en etkili çalışmalar hangileridir?

Araştırma sorusu-6: En sık kullanılan kelimeler ve trend konular hangileridir?

Araştırma sorusu-7: Yazarlar, kaynaklar, çalışmalar ve ülkelerin ortak atıf, birlikte oluşum durumu nedir?

Araştırma sorusu-8: En etkili ve en üretken ülkeler hangileridir?

2.2. Bibliyometrik Analiz

Bibliyometrik analiz, akademik yayınların niceliksel ve niteliksel özelliklerini inceleyen, bu verilerin grafik ve tablolar kullanılarak sayısal olarak yorumlanmasına ve analiz edilmesine olanak sağlayan bir yöntem olarak tanımlanmaktadır (Erkan, 2020). Bibliyometrik analiz, bir konudaki yayın eğilimlerinin, en çok yayın yapan dergiler ve yazarların, yazarlar ve ülkeler arasındaki işbirliğinin, yerel ve küresel çapta en etkili kaynak ve yazarların tespit edilmesine, konu ile ilgili akademik bilginin yapısını ve işlevini tanımlamaya, açıklamaya, değerlendirmeye ve gelecek için tahminlerde bulunmaya olanak sağlayan güçlü bir araçtır (Donthu vd.,2020; Borgman & Furner 2002).

Bilgi teknolojisinin ilerlemesi ve veri tabanlarına erişimin yaygınlaşması birçok kurumu, üniversiteyi ve araştırmacıyı bibliyometrik analizlere yönlendirmekte ve bu alandaki çalışmaların önemi giderek artmaktadır. Bu durum, ülkemizdeki kurumların yapmış oldukları yayınlarını değerlendirebilmesi ve yayınlarını geliştirebilmesi için bibliyometrik analizler yapmasına olanak sağlamaktadır (Gökerik & Aktaş, 2024). Araştırmacılar farklı nedenlerle bibliyometrik çalışmalar yapabilmektedir. Bir bibliyometrik analiz yapılarak en verimli araştırmacılar, ülkeler, kurumlar ve konu alanı ile ilgili trend konular belirlenebilir. Ayrıca

yayın yapan kurumlar, ülkeler ve araştırmacılar arasında ve yıl bazında yayın üretimi ve yayın kalitesi açısından karşılaştırmalar yapılabilir (Donthu vd., 2020).

3. Bulgular

Bulgular bölümünde, R Stüdyo programı aracılığı ile elde edilen analiz sonuçları ve bu sonuçlara ait yorumlar yer almaktadır. Elde edilen bulgular gruplandırılarak alt başlıklar altında sunulmuştur. Bu bölümde sırasıyla mevcut araştırmaların entelektüel yapısı, yıllık bilimsel yayın üretimi ve yıl bazında atıf eğilimi, yıllık bilimsel yayın üretimi ve yıl bazında atıf eğilimi, yayın kaynaklarına ilişkin bulgular (en çok yayın yapan dergiler ve dergilerin zaman içindeki yayın üretimi), en üretken yazar ve yazarların yerel etkileri, küresel çapta en etkili çalışmalar, en sık kullanılan kelimeler ve trend konular, ortak atıf-birlikte oluşum-işbirliği ağları ve ülkeler arası işbirliği, en etkili ve en üretken ülkeler analiz edilerek yorumlanmıştır.

3.1. Veri ile İlgili Temel Bilgiler

Tablo 1'de 217 kaynaktan elde edilen 290 yayına ait genel bilgiler sunulmuştur. Bu yayınlar, 2001 yılından 2025 yılına kadar olan zaman dilimini kapsamaktadır.

Tablo 1. Bibliyografik Analiz ile Elde Edilen Ana Bilgiler

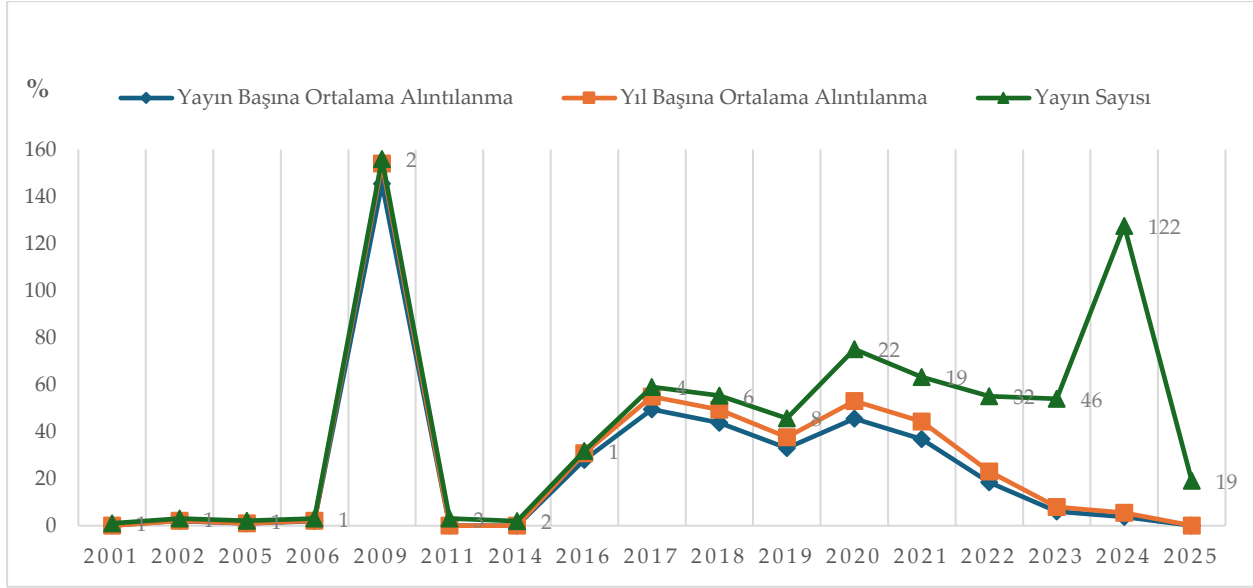
Tanım	Sonuçlar	Tanım	Sonuçlar
Veri Hakkında Ana Bilgiler		Yazar İşbirliği	
Zaman Aralığı	2001-2025	Tek Yazarlı Yayınlar	68
Kaynaklar (Dergiler, Kitaplar Vb.)	217	Çalışma Başına Ortak Yazar Sayısı (%)	2,7
Yayınlar	290	Uluslararası Ortak Yazarlıklar (%)	23,45
Yıllık Büyüme Oranı %	13	Yayın Türleri	
Yayınlara Ortalama Yaşı	2,79	Makale	159
Çalışma Başına Ortalama Alıntılar	14,02	Kitap	29
Yayın İçeriği		Kitap Bölümü	68
Artı Anahtar Kelimeler (Keywords Plus)	571	Konferans Bildirisi	21
Yazarların Anahtar Kelimeleri	823	Konferans İncelemesi	13
Yazarlar		Toplam 290 Yayın	
Yazarlar	742		
Tek Yazarlı Çalışmaların Yazarları	67		

Kaynak: Scopus

Toplam 290 yayın için 571 artı anahtar kelime (ID), 823 yazarların kullandığı anahtar kelime (DE) ve toplam 742 yazar olduğu tespit edilmiştir. 67 yazarın ise işbirliği içinde olmadan tek yazarlı yayın oluşturdukları görülmektedir. Tek yazarlı yayın sayısı 68, belge başına ortak yazarlık oranı %2,7 ve uluslararası ortak yazarlık oranı ise %23,45 olduğu görülmektedir. Bu durum ise konu hakkında araştırma yapan yazarlar arasında önemli ölçüde işbirliği yapılmadığını göstermektedir.

3.2. Yıllık Bilimsel Yayın Üretimi ve Yıl Bazında Atıf Eğilimi

Şekil 1'de 2001 yılından 2025 yılına kadarki zaman aralığında, bilimsel yayınların yıllık üretimi, bu süre içerisinde yıl başına düşen atıf ve yayın başına düşen atıf yüzdeleri birlikte gösterilmiştir.

Şekil 1. Yıllara Göre Çalışma Sayısı, Yayın ve Yıl Başına Ortalama Alıntılanma Eğilimi

2001-2025 yılları arasındaki yayın üretim miktarı incelendiğinde; ilk yayının 2001 yılında yapıldığı ve arkasından 2002, 2005 ve 2006 yılında birer tane yayın yapıldığı, 2019 ve sonrasında yayın sayısında bir artış olduğu ve özellikle en çok yayının 122 yayınla 2024 yılında yapıldığı görülmektedir. Bu sonuç konu alanına olan akademik ilginin giderek arttığını göstermektedir.

Bu yayınlara ilişkin yıllık ortalama atıf eğilimi incelendiğinde (bir yılda yayınlanan toplam yayınların ortalama alıntılanma oranı), sırasıyla en yüksek atıf oranlarının 2009 yılı (% 8,56) ve 2020 yılı (%7,58) olduğu görülmektedir. Özellikle 2009 yılının atıf oranı diğer yıllara göre oldukça fazladır. Yayın başına düşen atıf oranlarına (bir yıl içerisinde yayınlanan yayınların her birinin atıf oranı) baktığımızda ise sırasıyla 2009 yılı (% 145,5) ve 2017 yılı (%49,5) olduğu görülmektedir. 2009 yılında toplam 2 yayın yapılmasına rağmen bu yayınların atıf oranlarının çok yüksek olduğu görülmektedir. Bu sonuç, 2009 yılında yayınlanan 2 yayının yapay zekâ, yenilik ve pazarlama konularını ele alan çalışmalar için temel bir kaynak olduğunu göstermektedir.

3.3. Yayın Kaynaklarına İlişkin Bulgular

Yapay zekâ, yenilik ve pazarlama konularını birlikte ele alan çalışmaların yayınlandığı dergiler incelenerek en etkili olan ilk 10 dergi ve yaptıkları yayın sayısı Tablo 2’de sunulmuştur.

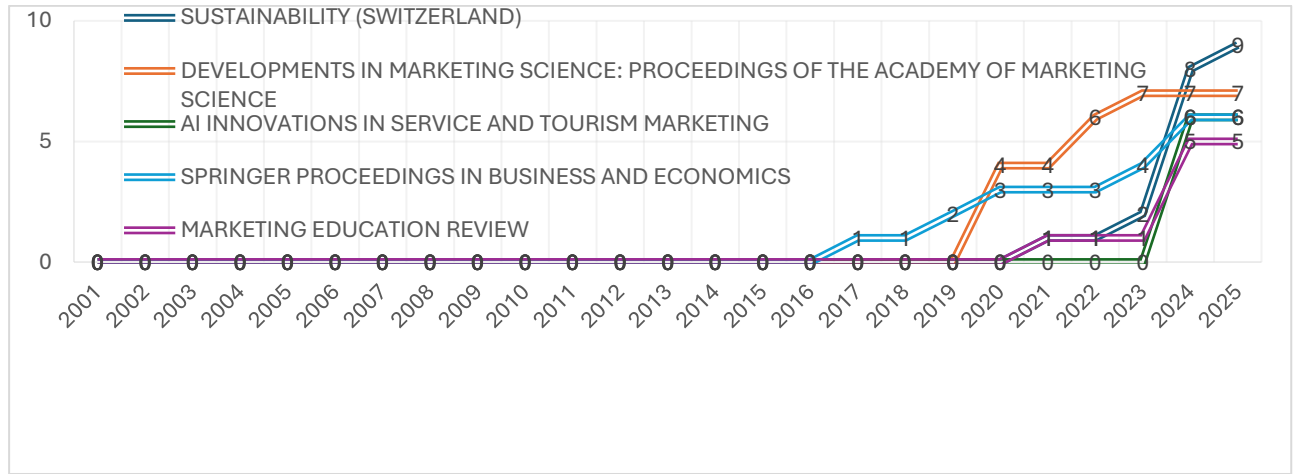
Tablo 2. Konu ile İlgili En Çok Yayın Yapan Dergiler

Dergiler	Yayın Sayısı
Sustainability (Switzerland)	9
Developments in Marketing Science: Proceedings of The Marketing Science	7
AI Innovations in Service And Tourism Marketing	6
Springer Proceedings In Business And Economics	6
Marketing Education Review	5
Journal of Research in Interactive Marketing	4
Studies in Systems, Decision And Control	4
Technological Forecasting And Social Change	4

2011 2ND International Conference on Artificial, Management Science And Electronic Commerce, Aimsec	3
2011 -Proceedings	
Artificial Intelligence Enabled Businesses: How to Develop Strategies For Innovation	3

Tablo 2 incelendiğinde yapay zekâ, yenilik ve pazarlama konularını birlikte ele alan yayınların 9 tanesinin *Sustainability (Switzerland)* dergisinde, 7 tanesinin *Developments in Marketing Science: Proceedings of The Marketing Science Dergisinde* yayınlandığı görülmektedir. Tablodaki diğer dergilerin yayın sayıları arasında önemli bir fark bulunmamaktadır. İlk 10 dergi dışındaki dergilerin yayın sayısı ise 1, 2 ve olarak sıralanmaktadır. Toplam 290 yayın toplamda 217 yayıncı tarafından yayınlanmıştır. Bu durum konu ile ilgili yayınların belirli dergilerde toplanmadığını ve birçok yerde yayınlandığını göstermektedir.

Şekil 2, dergilerin yapay zekâ, yenilik ve pazarlama konuları ile ilgili yayın yapan dergilerin zaman içindeki yayın üretimini göstermektedir.

Şekil 2. Dergilerin Zaman İçindeki Yayın Üretimi

Şekil 2 incelendiğinde, konu ile ilgili en çok yayını olan Sustainability (Switzerland) dergisinin ilk yayını 2021 yılında yaptığı ve 2022 yılından günümüze kadar yayın yapmaya devam ettiği ve her geçen yıl yayın sayısını arttırdığı görülmektedir. Developments in Marketing Science: Proceedings of The Marketing Science dergisinin konu ile ilgili 2019 yılından günümüze kadar, AI Innovations in Service And Tourism Marketing dergisinin ise 2024 yılında konu ile ilgili ilk kez yayın yaptığı, Springer Proceedings in Business And Economics dergisinin 2016 yılından itibaren yayın yaptığı ve Marketing Education Review dergisinin ise 2020 yılından itibaren yayın yaptığı görülmektedir. Şekil 2'ye genel olarak bakıldığında, en çok yayını olan dergilerin yayın yapmaya başladıkları yıllardan itibaren günümüze kadar istikrarlı bir şekilde yayın yapmaya devam ettiği görülmektedir.

3.4. En Üretken Yazar ve Yazarların Yerel Etkilerine İlişkin Analiz

Tablo 3'te konu ile ilgili en çok yayın yapan 20 yazar, h-indeks, g-indeks, m-indeks, yazarların ürettiği yayın sayısı, yazarın yerel etkisini gösteren toplam alıntılanma ve yazarların konu ile ilgili yayın üretmeye başladığı yıl gösterilmektedir. Tablo 3 yazarların yayınlarına yapılan toplam alıntı sayısına (TA) göre sıralanmıştır.

Tablo 3. En Çok Yayın Yapan Yazarlar ve Yazarların Yerel Etkileri

Yazar	h_index	g_index	m_index	TA	YYS	BY
Wamba-Tagumdje S-L	2	2	0,333	491	2	2020
Dwivedı Yk	3	3	0,6	217	3	2021
Dahl Aj	2	3	0,4	139	3	2021
Mazurek G	2	2	0,286	128	2	2019
Wang Y	3	7	0,6	124	7	2021
Akter S	2	2	0,4	67	2	2021
Rajab S	2	2	0,222	55	2	2017
Sharma V	2	2	0,222	55	2	2017
Frank D-A	2	2	0,667	52	2	2023
Kumar V	2	3	1	52	3	2024
Kedari S	2	2	0,25	12	2	2018
Al-Qaruty R	1	1	0,333	8	1	2023
Hassan A	2	2	0,5	4	2	2022
Alderete Peralta A	1	1	0,5	4	1	2024
Acar M	1	1	0,143	3	1	2019
Akhtar S	1	1	0,5	3	1	2024
Akour Ia	1	1	0,333	3	1	2023
Al Kurdı B	1	1	0,333	3	1	2023
Abbasi Fa	1	1	0,5	1	1	2024
Alenezi Am	1	1	0,5	1	1	2024
TA: Toplam Alıntı	YYS: Yazarın Yayın Sayısı	BY: Konu Alanı ile İlgili İlk Yayına Başlama Yılı				

Tablo 3'e bakıldığında, yerel etki açısından konu ile ilgili en çok yayın yapan yazarın Wang Y. olduğu (7 yayın) ve en çok atıf alan yazarların ise sırasıyla Wamba-Tagumdje S-L. (491 atıf), Dwivedı Yk. (217 atıf), Dahl Aj. (139 atıf), Mazurek G. (128 atıf), Wang Y. (124 atıf) ve Akter S. (67 atıf) olduğu görülmektedir. Wamba-Tagumdje S-L. adlı yazarın sadece 2 tane olmasına rağmen en yüksek alıntılanma sayısına sahip olarak yerel etki açısından en etkili yazarlardan biri olduğu görülmektedir. Aynı şekilde Dwivedı Yk. adlı yazarın da toplam 3 yayını olmasına karşın toplam alıntılanma oranı diğer yazarlara göre yüksektir.

Tablo 3 yerel etki bakımından yazarlara ait yayın sayılarını ve toplam alıntılanma sayılarını gösterirken Tablo 4 konu ile ilgili yayın yapan en etkili yazarlar, yıl bazındaki yayın sayıları ve alıntılanma oranlarını göstermektedir. Tablo 4 yıllara göre sıralanmıştır.

Tablo 4. Yazarların Zaman İçindeki Yayın Üretimi ve Alıntılanma Oranları

Yazar	Yıl	Yayın Sayısı	Toplam Alıntılanma	Toplam Alıntılanma Yüzdesi
Akter S.	2021	1	65	13
Chaudhary S.	2021	1	5	1
Dahl Aj.	2021	1	131	26,2
Dwivedı Yk.	2021	1	75	15
Akter S.	2022	1	2	0,5
Dwivedı Yk.	2022	1	43	10,75
Cuomo Mt.	2023	2	1	0,333
Chaudhary S.	2024	1	0	0
Correia R.	2024	2	1	0,5
Dahl Aj.	2024	2	8	4

Tablo 4 incelendiğinde Dahl Aj. adlı yazarın 2021 yılında ürettiği 1 yayının alıntılanma yüzdesinin diğer yayınlara oranla fazla olduğu (%26,2) görülmektedir. Yerel etki bakımından ilk sıralarda yer alan Dwivedı Y. Adlı yazarın 2021 yılındaki yayınının küresel çapta da en etkili (% 15) yayınlardan olduğu görülmektedir. Akter S. adlı yazarın 2021 yılındaki yayınının

da küresel etki bakımından ikinci sırada olduğu görülmektedir. Özellikle 2021 yılında yapılan yayınların genel olarak etkilerinin diğer yıllara göre iyi olduğu söylenebilir.

3.5. En Etkili Çalışmalar

Yazarların ve dergilerin yayın sayıları yazar ve dergilerin üretkenliği gösterirken, alıntılanma analizleri etki düzeyini göstermektedir. Yani bir yazarın çok yayın yapması onun üretkenliğini gösterir, fakat bu yayınlara yapılan atıflar az ise yazarların etkilerinin de az olduğu anlamına gelir. Atıf analizi, bir yayının başka bir yayından alıntı yapmasıyla oluşan ve yayınlar arasındaki entelektüel bağlantıları yansıtan temel bir bilim haritalama tekniğidir (Appio, Cesaroni & Di Minin, 2014). Bu analiz ile bir yayının etkisi, yayının aldığı alıntı sayısına göre belirlenir. Bu analiz, bir araştırma alanındaki en etkili yayınların tespit edilmesini sağlamaktadır. En etkili 10 çalışma ve bu çalışmalara ait atıf sayıları ile yıl başına düşen ve normalize edilmiş atıf oranları Tablo 5’te gösterilmiştir. Tablo 3 yazarların yerel etkilerini gösterirken Tablo 5 ise yayınların küresel çaptaki etkilerini göstermektedir.

Tablo 5. Küresel Çapta En Etkili Çalışmalar

Kaynak	TA	YBTAO	NTA
Wamba, S. F. Vd. (2020). The performance effects of big data analytics and supply chain ambidexterity: The moderating effect of environmental dynamism. <i>International Journal of Production Economics</i> ,	468	78,00	10,29
Almeida, F., Santos, J. D., & Monteiro, J. A. (2020). The challenges and opportunities in the digitalization of companies in a post-COVID-19 World. <i>IEEE Engineering Management Review</i> , 48(3), 97-103.	309	51,50	6,79
Steinberg, D. (2009). CART: classification and regression trees. In <i>The top ten algorithms in data mining</i> (pp. 193-216). Chapman and Hall/CRC.	245	14,41	1,68
Cheng, Y., & Jiang, H. (2022). Customer–brand relationship in the era of artificial intelligence: understanding the role of chatbot marketing efforts. <i>Journal of Product & Brand Management</i> , 31(2), 252-264.	151	37,75	8,18
Manser Payne, E. H., Peltier, J., & Barger, V. A. (2021). Enhancing the value co-creation process: artificial intelligence and mobile banking service platforms. <i>Journal of Research in Interactive Marketing</i> , 15(1), 68-85.	131	26,20	3,55
Yigitcanlar, T.. vd. (2020). Artificial intelligence technologies and related urban planning and development concepts: How are they perceived and utilized in Australia?. <i>Journal of Open Innovation: Technology, Market, and Complexity</i> , 6(4), 187.	128	21,33	2,81
Crittenden, V. L., & Crittenden, W. F. (2015). Digital and social media marketing in business education: Implications for student engagement. <i>Journal of Marketing Education</i> , 37(3), 131-132.	128	18,29	3,88
Jarek, K., & Mazurek, G. (2019). Marketing and artificial intelligence. <i>Central European Business Review</i> , 8(2).	118	16,86	3,58
Fernández-Rovira, C., Valdés, J. Á., Molleví, G., & Nicolas-Sans, R. (2021). The digital transformation of business. Towards the datafication of the relationship with customers. <i>Technological Forecasting and Social Change</i> , 162, 120339.	118	23,60	3,20
Grewal, D., Motyka, S., & Levy, M. (2018). The evolution and future of retailing and retailing education. <i>Journal of Marketing Education</i> , 40(1), 85-93.	117	14,63	2,67
TA=Toplam Alıntılanma YBTAO = Yıl Başına Toplam Alıntılanma Oranı			
NTA=Normalize Edilmiş Toplam Alıntılanma			

Tablo 5 incelendiğinde, Wamba, S. F. Vd. (2020)'ne ait çalışma, toplam alıntılanma sayısına bağlı olarak en çok alıntı yapılan (468) çalışma olduğu görülmektedir. Almeida, F., Santos, J. D., & Monteiro, J. A. (2020)'ne ait çalışma ise 309 alıntılanma sayısı ile en çok referans gösterilen ikinci çalışma, Steinberg, D. (2009)'ne ait çalışma ise 245 alıntılanma sayısı ile üçüncü olmuştur. En etkili (yıl başına düşen ortalama alıntılanma yüzdesine göre) çalışmalara bakıldığında sırasıyla Wamba, S. F. Vd. (2020)'nin çalışması göre de ilk sırada (%78), Almeida vd. (2020) ikinci sırada (%51,5), Cheng, Y., ve Jiang, H. (2022) üçüncü sırada (%37,75) yer almaktadır. Bu durum, bu çalışmalara konu alanı ile ilgili çalışma yapan yazarlar tarafından geniş ölçüde referans verildiğini göstermektedir.

3.6. En Sık Kullanılan Kelimeler ve Trend Konular

Yapay zekâ, yenilik ve pazarlama konularını birlikte ele alan 290 çalışmada en sık kullanılan anahtar kelimeler Tablo 6'da gösterilmiştir. Yazarların anahtar kelimeleri, artı anahtar kelimeler (keywords plus) ve çalışmaların özetlerinde geçen anahtar kelimeler olarak üç kategori şeklinde verilmiştir.

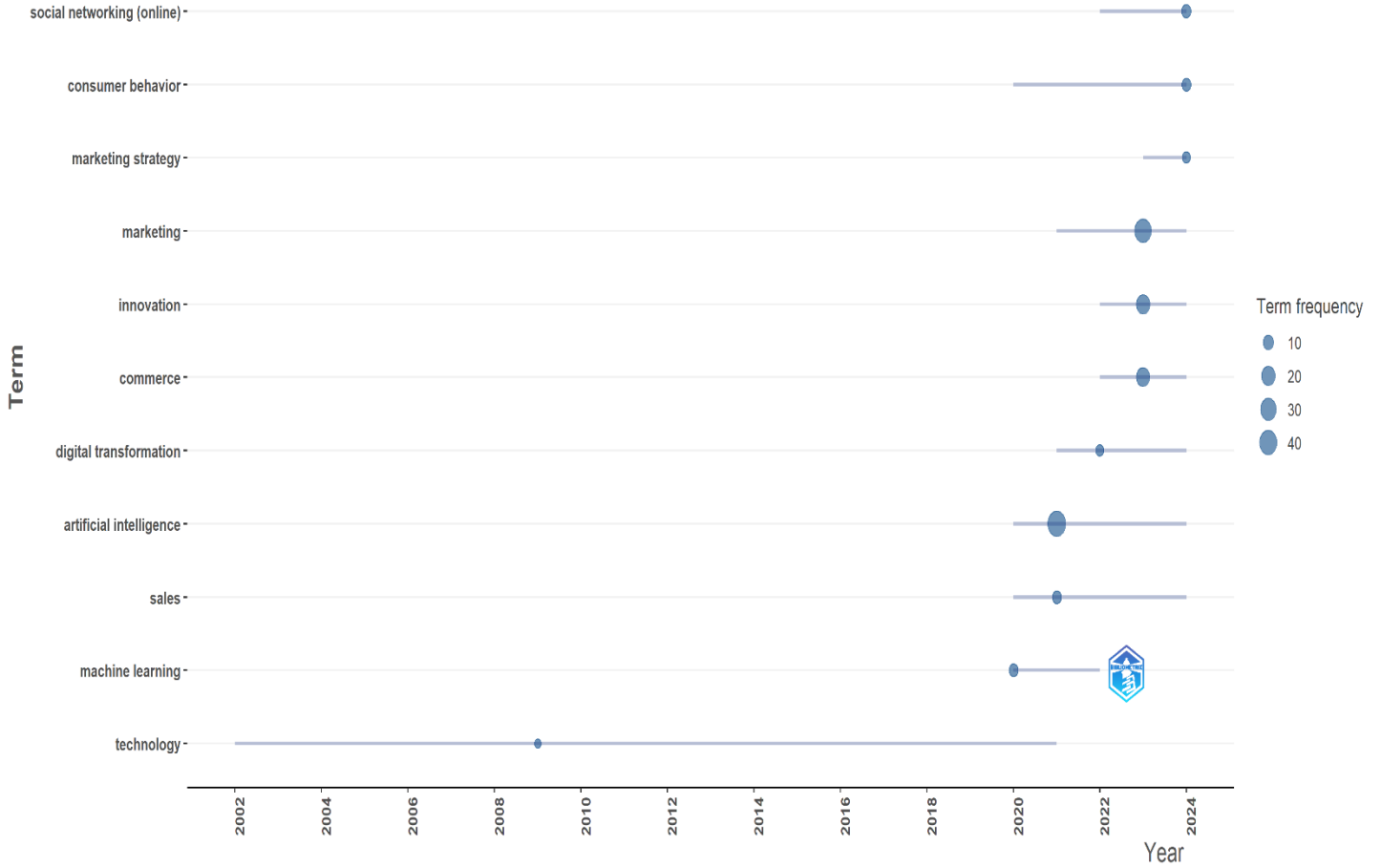
Tablo 6. En Sık Kullanılan Anahtar Kelimeler

Yazar Anahtar Kelimeleri	Sayı	Artı Anahtar Kelimeler	Sayı	Özetler	Sayı
artificial intelligence	120	artificial intelligence	45	marketing	804
marketing	29	marketing	35	artificial intelligence	709
innovation	26	innovation	21	research	419
big data	18	commerce	19	intelligence	358
machine learning	14	social networking (online)	8	artificial	342
technology	14	consumer behavior	7	digital	337
social media	13	machine learning	7	study	307
digital transformation	8	sales	7	innovation	304
consumer behavior	8	technology adoption	7	data	288
digital	6	digital transformation	6	technology	262

Artificial intelligence (120), *marketing* (29) ve *innovation* (26) yazarlar tarafından en çok kullanılan anahtar kelimelerdir. Bir yayının referanslarının başlıklarında sıklıkla yer alan ve yayının içeriğinin daha derinlemesine ve kapsamlı bir şekilde yakalanmasına olanak tanıyan kelime veya kelime öbekleri olan artı anahtar kelimeler (keywords plus) incelendiğinde (Garfield, 1990), *Artificial intelligence* (45), *marketing* (35) ve *innovation* (26) kelimelerinin en sık kullanılan artı anahtar kelimeler olduğu görülmektedir. Yayınların özetlerde en sık kullanılan kelime ve kelime öbeklerine baktığımızda ise *marketing* (804) *Artificial intelligence* (709) ve *research* (419) kelimeleri ilk sıralarda yer almaktadır. Bu üç kategori için elde edilen sonuçlar, beklenildiği gibi “*artificial intelligence*“, “*marketing*” ve “*innovation*” kelimelerinin daha sık kullanıldığını göstermektedir.

Yazarın anahtar kelimelerine dayalı trend konuların bibliyometrik analiz sonuçları, Şekil 3'te gösterilmiştir.

Trend Topics

Şekil 3. Trend Konular

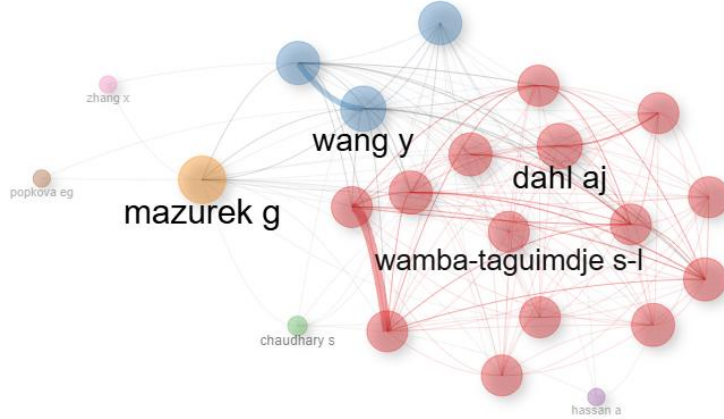
Bu sonuçlar, *yapay zekâ*, *yenilik* ve *pazarlama* konularını ele alan çalışmalarla ilgili konuların hangi yıllarda daha popüler olduğunu göstermektedir. Şekil 3 incelendiğinde, son yıllarda *artificial intelligence* ve *marketing* konularına daha fazla odaklanıldığı görülmektedir. Özellikle 2020 ve sonrasında *artificial intelligence* konusuna ağırlık verildiği ve günümüzde en trend konulardan biri olduğu da dikkat çekici sonuçlardan biridir.

3.7. Ortak Atıf-Birlikte Oluşum-İşbirliği Ağları

Ortak atıf analizi, iki ayrı çalışmanın aynı anda başka çalışmalar tarafından alıntılandığını göstermektedir. İki çalışmanın başka çalışmalar tarafından birlikte alıntılanması bu iki kaynak arasında bir ilişki olduğu anlamına gelmektedir. Bu kaynakların birlikte başka çalışmalar tarafından alıntılanma sayısı arttıkça aralarındaki ilişkinin gücü de artmaktadır. Ayrıca bu durum, çalışmaların içerik veya etki bakımından birbirine benzediğini de göstermektedir (Di Guardo & Harrigan, 2012). Çizgilerin kalınlığı ortak atıf bağlantılarının yoğunluğunu, düğüm boyutu ise yazarlar arasındaki ortak atıf sıklığını göstermektedir (Biancone vd., 2020). Ortak atıf analizi yöntemi araştırma yapılan konu alanının entelektüel yapısını ve bilimsel iletişim özelliklerini ortaya çıkaran bir yöntemdir (Kim vd., 2019). Bu analiz ile herhangi iki yayının başka yayınlar tarafından referans olarak birlikte gösterilme sıklığı ortaya çıkmaktadır. Konu

ile ilgili herhangi iki yayının başka yayınlar tarafından birlikte atıf gösterilme sıklığı ne kadar yüksek olursa bu iki yayın arasındaki ilişkinin ve benzerliğin o kadar yüksek olduğunu göstermektedir (Bellardo, 1980).

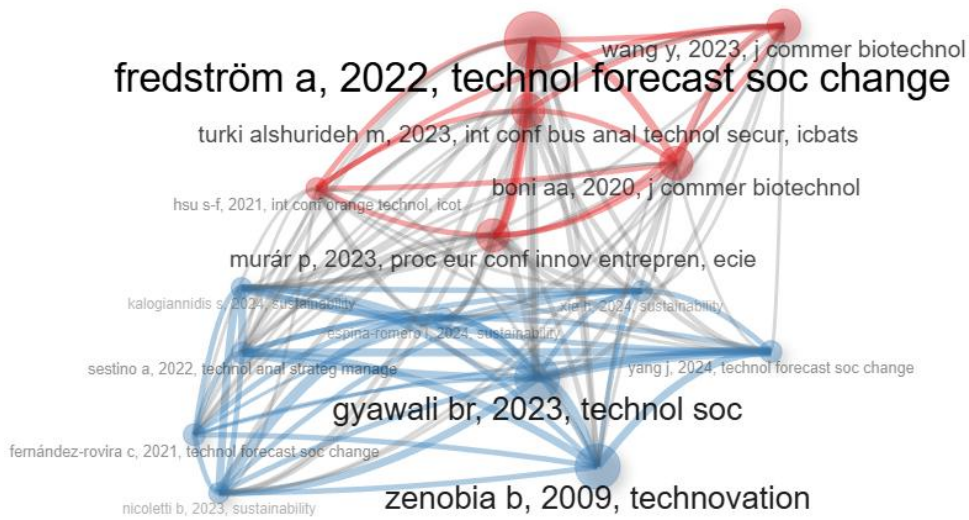
Yazarlar (şekil 4), çalışmalar (şekil 5) ve ülkeler (şekil 6) için ayrı ayrı ortak atıf ağı oluşturulmuştur.

Şekil 4. Yazarlar İçin Ortak Atıf Ağı

Şekil 4'te görüldüğü gibi yazarlar için 7 tane tematik küme oluşmuştur. Alıntılanma bakımından kırmızı renkli kümede Wamba Taguimdje S.L., Dahl Aj., Akter S., Liu Y., Sharma V., Gupta R., Mishera S., Kumar E. Ratten V. Peltier Jv. Ve Rajap S. ; mavi kümede Wang Y., Dwivedi Yk. ve Yanenco M.; turuncu kümede Mazurek G.'nin hâkim olduğu görülmektedir. Wamba, S. F. Vd. (2020)'e ait yayınlardan farklı çalışmaların toplu olarak yararlandığı da açıktır. Alıntılanma sayısı bakımından da yazara ait çalışmaların atıf sayılarının fazla olduğu belirtilmiştir.

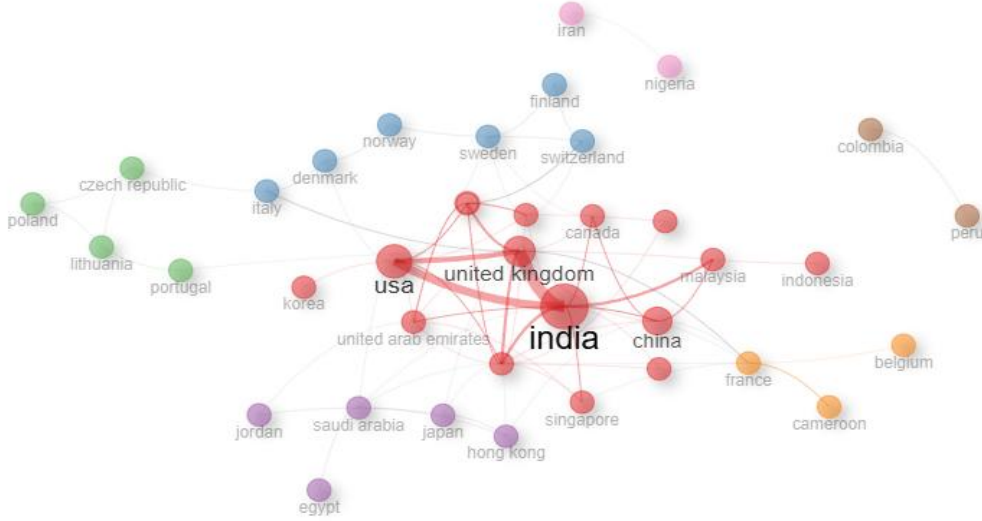
Şekil 4'te yazarlar arasındaki ortak atıf ağı gösterilirken şekil 5'te çalışmalar arasındaki atıf ağı gösterilmiştir.

Şekil 5. Çalışmalar İçin Ortak Atıf Ağı

Çalışmalar toplamda 2 tematik küme oluşturmaktadır Şekil 5'te yer alan kırmızı kümede Fredström A. (2022), mavi kümede Zenobia B. (2009) un büyük bir ağırlığının olduğu ve farklı

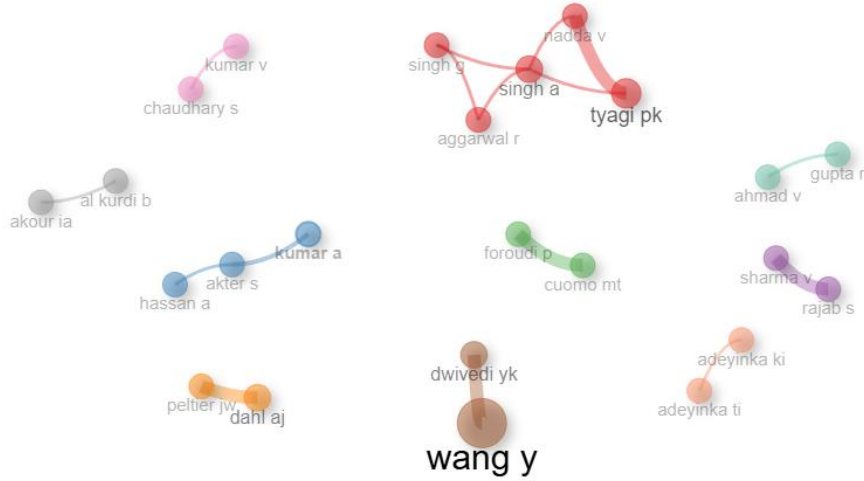
çalışmalar tarafından bu kaynaklardan birlikte yararlanıldığı görülmektedir. Toplamda sadece 2 tane tematik küme oluştuğu da görülmektedir.

Şekil 6. Ülkeler İçin İşbirliği Ağı

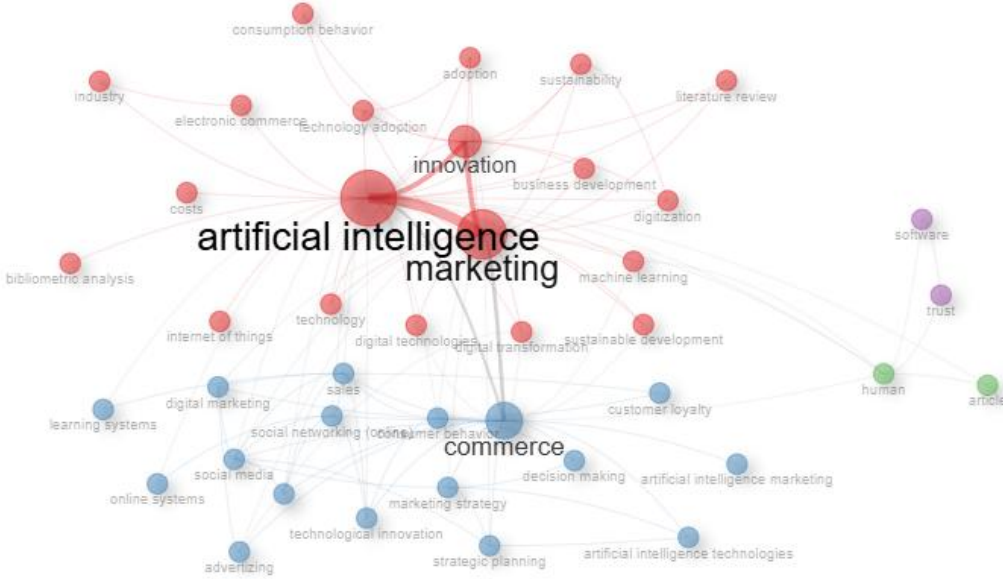
Ülkelerin birbiri ile işbirliği içinde olduğunu söylememiz için ülkelerin birlikte en az bir çalışma yapmış olmaları gerekmektedir. Ülkelerin gösterildiği yuvarlak şekillerin büyüklüğü, o ülkenin daha işbirlikçi bir ülke olduğunu, çizgilerin kalınlığı ise ülkeler arasındaki işbirliğinin büyüklüğünü göstermektedir. İşbirliği açısından oluşan 7 tematik küme olduğu görülmektedir. Kırmızı kümede işbirliği açısından Hindistan'ın daha etkin olduğu ve Amerika, Çin, Birleşik Krallık, Kanada, Malezya, Avustralya, Singapur, Endonezya, Kore, Birleşik Arap Emirlikleri, Almanya ve İrlanda ile işbirliği içinde olduğu görülmektedir. Mavi renk ile gösterilen ikinci kümede İsviçre, Norveç, İtalya, Finlandiya, İsveç ve Danimarka'nın işbirliği içinde olduğu ve kendi aralarında bir küme oluşturduğu görülmektedir. Mısır, Japonya, Hong Kong, Suudi Arabistan ve Ürdün'ün işbirliği mor renkli küme ile gösterilmiştir. Yeşil renkli kümede ise Polonya, Çek Cumhuriyeti, Portekiz ve Litvanya'nın işbirliği gösterilmektedir.

Ülkeler işbirliği ağında olduğu gibi yazarlar arasındaki işbirliğinden bahsetmemiz için yazarların birlikte en az bir yayın yapması gerekmektedir. Şekil 7'de yazarların işbirliği ve işbirliği oluşturan yazarlar için işbirliğine bağlı kümeleşmeler gösterilmektedir. Toplam 10 tematik kümenin olduğunu ve kümeler arasında da herhangi bir işbirliğinin olmadığı görülmektedir. Yazarlar büyük oranda ikili işbirliği içinde çalışmaktalar.

Şekil 7. Yazarlar İçin İşbirliği Ağı

Bir ağdaki her düğüm bir anahtar kelimeyi temsil etmektedir. Düğümler arasındaki bağlantı, birlikte ortaya çıkan anahtar kelimelerin ortak oluşumunu; bu bağlantının kalınlığı ise anahtar kelimelerin birlikte ortaya çıkmasını veya birlikte ortaya çıkma sayısını temsil etmektedir. Düğümlerin büyüklüğü anahtar kelimenin ortaya çıkma sayısının fazla olduğunu; düğümler arasındaki bağlantının kalınlığı ise anahtar kelimelerin birlikte oluşumunun fazla olduğunu göstermektedir (Donthu vd., 2021: 293).

Şekil 8. Anahtar Kelimeler İçin Ortak Oluşum Ağı

Şekil 8’de yazarlar tarafından oluşturulan anahtar kelimelere dayalı ortak oluşum ağı gösterilmiştir. Her renk tematik bir kümeyi temsil etmektedir. *Artificial intelligence*, *marketing* ve *innovation* kelimelerinin kırmızı renkle gösterilen kümede ağırlığının olduğu; *commerce* kelimesinin ise mavi renkli kümede ağırlığının olduğu görülmektedir.

3.8. Ülkeler Arası İşbirliği, En Etkili ve En Üretken Ülkeler

Ülkelerin birbirleriyle işbirliği yaptığını iddia etmek için en az bir araştırmada işbirliği yapmış olmaları gerekir (Gökerik ve Aktaş, 2024). Tablo 7’de 2001 yılından 2025 yılına kadar en az bir makalenin ortak yazarı olan ülkeler arasındaki araştırma işbirliği ve ülkelerin birlikte yürüttükleri çalışma sayıları gösterilmektedir.

Tablo 7. En Fazla İşbirliği İçinde Olan Ülkeler

İşbirliği Yapan	İşbirliği Yapılan	Sayı	İşbirliği Yapan	İşbirliği Yapılan	Sayı
Avustralya	Fransa	1	Belçika	Pakistan	1
Avustralya	Almanya	1	Kanada	Yeni Zelanda	1
Avustralya	Hong Kong	1	Kanada	İsveç	1
Avustralya	İrlanda	1	Çin	Honduras	1
Avustralya	Japonya	1	Çin	Avustralya	1
Avustralya	Hollanda	1	Çin	Kanada	2
Avustralya	Suudi Arabistan	1	Çin	Fransa	1
Avustralya	Singapur	1	Çin	Hong Kong	1
Avustralya	İspanya	1	Çin	Malezya	2
Avustralya	Birleşik Arap Emirlikleri	1	Çin	Birleşik Krallık	1

Ülkeler arasında işbirliği açısından önemli farklılıkların olmadığı görülmekle birlikte Avustralya’nın farklı ülkelerle işbirliği içinde olduğu ve işbirliği ile yapılan yayın sayısı açısından önemli bir farkın da olmadığı görülmektedir. Avustralya’dan sonra diğer ülkelerle en fazla işbirliği içinde olan ülke ise Çin olmuştur. Burada en dikkat çekici nokta Avustralya’nın yayın yapma konusunda oldukça işbirlikçi bir ülke olmasıdır. Aktaş (2024) tarafından yapılan başka bir bibliyometrik çalışmada da yine Avustralya en işbirlikçi ülke olmuştur.

Tablo 8’de en üretken 20 ülke sırasıyla gösterilmiştir.

Tablo 8. En Üretken Ülkeler

Sıra	Ülke	Yayın Sayısı	Sıra	Ülke	Yayın Sayısı
1	Hindistan	151	11	Suudi Arabistan	17
2	Amerika	86	12	Endonezya	16
3	Çin	68	13	Birleşik Arap Emirlikleri	16
4	İngiltere	46	14	Polonya	12
5	İtalya	29	15	Kanada	11
6	Avustralya	27	16	Türkiye	11
7	Portekiz	23	17	Fransa	10
8	Ukrayna	20	18	Malezya	10
9	İspanya	19	19	Güney Kore	10
10	Almanya	17	20	Kolombiya	9

Tablo 8’e bakıldığında, 151 yayın yapan Hindistan üretkenlik bakımından birinci sırada yer almaktadır. Hindistan’ın arkasından 86 yayın ile Amerika ikinci sırada, 68 yayın ile Çin üçüncü sıra yer almaktadır. Türkiye ise 11 yayınlı 16. sırada yer almaktadır. En işbirlikçi ülke olan Avustralya ise toplamda 27 yayın ile 6. sırada yer almaktadır.

Tablo 8 en üretken ülke sıralamasını gösterirken Tablo 9 en etkili ülkelerin sıralamasını göstermektedir.

Tablo 9. En Etkili Ülkeler

Ülke	TA	YBTA	Ülke	TA	YBTA
Fransa	472	157,30	Norveç	36	18,00
Portekiz	311	77,80	Danimarka	52	17,30
Avusturya	38	38,00	Kıbrıs	31	15,50

Avustralya	250	35,70	İspanya	28	9,30
Amerika	775	35,20	Çin	161	8,50
İtalya	166	33,20	Hindistan	195	8,10
Kamerun	23	23,00	Almanya	32	6,40
Birleşik Krallık	304	21,70	Türkiye	12	6,0
Finlandiya	20	20,00	Belçika	11	5,50
Kanada	56	18,70	Hollanda	12	4,00
TA: Toplam Alıntı			YBTA: Yayın Başına Toplam Alıntı		

Fransa, toplamda 10 yayını olmasına rağmen 472 atıf sayısı ve % 157,3 yayın başına düşen atıf ile en etkili birinci ülke, 23 yayın ile Portekiz 311 toplam alıntılanma sayısı ve % 77,8 yayın başına düşen atıf ile en etkili ikinci ülke olmuştur. En üretken ülke listesinde ilk sıralarda yer almayan Avusturya ise az yayınına karşılık % 38 yayın başına düşen alıntılanma oranı ile en etkili üçüncü ülke olmuştur. En etkili 20 ülke sıralamasında Türkiye ise 18. Sırada yer almıştır.

4. Sonuç ve Tartışma

Bu çalışmanın amacı *yapay zekâ (artificial intelligence)*, *innovation (yenilik)* ve *marketing (pazarlama)* kavramlarını birlikte ele alan akademik yayınları inceleyerek mevcut araştırma eğilimlerini, temel bulguları ortaya koyarak gelecekte konu ile ilgili araştırma yapmak isteyen araştırmacılar için yol göstermektir. Konu alanı ile ilgili mevcut durum, önde gelen ve etkili çalışmalar ve geleceğe yönelik perspektifler hakkında daha ayrıntılı bir değerlendirme yapılmıştır.

Yapılan bibliyometrik analiz sonucunda; konu ile ilgili en çok yayın yapan derginin Sustainability (Switzerland), yerel etki bakımından en çok yayın yapan yazarın Wang Y., en çok atıf alan yazarın Wamba-Taguimdje S-L. (491 atıf) olduğu tespit edilmiştir. En etkili yazar Dahl Aj. ve en çok alıntı yapılan çalışma ise Wamba, S. F. vd. (2020) tarafından yapılan yayın olmuştur. Özellikle 2021 yılında yapılan yayınların genel olarak etkilerinin diğer yıllara göre iyi olduğu söylenebilir. Wamba, S. F. vd. (2020)'nin çalışmasının konu ile ilgili temel kaynaklardan birisi olduğu görülmektedir. Bu çalışmada büyük veri analitiğinin ve tedarik zinciri ambideksterliğinin işletmelerin maliyet performansı ve operasyonel performansı üzerindeki etkileri incelenmiştir. En etkili çalışmalar içinde yer alan Almeida vd. (2020)'nin çalışmasında ise dijitalleşmenin emek, sosyal ilişkiler, pazarlama, satış ve teknoloji boyutları üzerindeki etkisi incelenmiştir.

Artı anahtar kelimeler (keywords plus) , yazarların kullandığı anahtar kelimeler ve yayınların özetlerde kullanılan anahtar kelimelere bakıldığında en sık kullanılan kelimelerin sırasıyla *artificial intelligence*, *marketing* ve *innovation* kelimeleri olmuştur.

Ülkeler arasında işbirliği açısından önemli farklılıkların olmadığı görülmekle birlikte Avustralya'nın farklı ülkelerle işbirliği içinde olduğu ve işbirliği ile yapılan yayın sayısı açısından önemli bir farkın da olmadığı görülmektedir. Avustralya'dan sonra diğer ülkelerle en fazla işbirliği içinde olan ülke ise Çin olmuştur. Burada en dikkat çekici nokta Avustralya'nın konu alanı ile ilgili yayın yapma konusunda oldukça işbirlikçi bir ülke olmasıdır. 151 yayın yapan Hindistan üretkenlik bakımından birinci sırada yer almaktadır. Hindistan'ın arkasından 86 yayın ile Amerika ikinci sırada, 68 yayın ile Çin üçüncü sıra yer almaktadır. Türkiye ise 11 yayınlı 16. sırada yer almaktadır. En işbirlikçi ülke olan Avustralya ise toplamda 27 yayın ile 6. sırada yer almaktadır. Fransa, toplamda 10 yayını olmasına rağmen 472 atıf sayısı ve % 157,3

yayın başına düşen atıf ile en etkili birinci ülke, 23 yayının ile Portekiz 311 toplan alıntılanma sayısı ve % 77,8 yayın başına düşen atıf ile en etkili ikinci ülke olmuştur.

Özellikle konu alanı ile ilgili yayınların son yıllarda artmaya başladığı ve yıllık büyüme oranının % 13 olduğu (Tablo 1'e bakınız) görülmektedir.

Bu çalışma ile elde edilen bilgilerin, yapay zekâ, yenilik ve pazarlama konularını birlikte ele alan araştırmaların gelecekteki yönlerini belirlemede akademisyenlere, araştırmacılara ve sektör temsilcilerine önemli bir bilgi kaynağı olarak hizmet etmesi bekleniyor.

Kaynakça

Aktaş, Ö. Yapay Zekâ ve Influencer Pazarlamasının Kesişimi: Bibliyometrik Bir Perspektif. *Güncel Pazarlama Yaklaşımları ve Araştırmaları Dergisi*.

Almeida, F., Santos, J. D., & Monteiro, J. A. (2020). The challenges and opportunities in the digitalization of companies in a post-COVID-19 World. *IEEE Engineering Management Review*, 48(3), 97-103.

Appio, F. P., Cesaroni, F., & Di Minin, A. (2014). Visualizing the structure and bridges of the intellectual property management and strategy literature: a document co-citation analysis. *Scientometrics*, 101, 623-661.

Aria, M., Ve Cuccurullo, C. (2017). Bibliometrix: An R-Tool For Comprehensive Science Mapping Analysis. *Journal Of Informetrics*, 11(4), Ss.959-975.

Bellardo, T. (1980). The use of co-citations to study science. *Library Research*, 2(3), ss.231-237.

Biancone, P. P., Saiti, B., Petricean, D. & Chmet, F. (2020). The bibliometric analysis of Islamic banking and finance. *Journal of Islamic Accounting and Business Research*, 11(9), 2069-2086. <https://doi.org/10.1108/JIABR-08-2020-0235>

Biancone, PP, Saiti, B., Petricean, D. Ve Chmet, F. (2020, "Bibliometric Analysis Of Islamic Banking And Finance", *Journal Of Muslim Accounting And Business Research*, Cilt. 11 No. 9, S. 2069–2086,

Borgman, CL Ve Furner, J. (2002). Bilimsel İletişim Ve Bibliyometri. *Bilgi Bilimi Ve Teknolojisinin Yıllık İncelemesi*, 36(1), 1-53

Cheng, Y., & Jiang, H. (2022). Customer–brand relationship in the era of artificial intelligence: understanding the role of chatbot marketing efforts. *Journal of Product & Brand Management*, 31(2), 252-264.

Crittenden, V. L., & Crittenden, W. F. (2015). Digital and social media marketing in business education: Implications for student engagement. *Journal of Marketing Education*, 37(3), 131-132.

Davenport, T., Guha, A., Grewal, D., & Bressgott, T. (2020). How artificial intelligence will change the future of marketing. *Journal of the Academy of Marketing Science*, 48, 24-42.

- Di Guardo, M. C. Ve Harrigan, K. R. (2012). Mapping Research On Strategic Alliances And Innovation: A Cocitation Analysis. *The Journal Of Technology Transfer*, 37(6), 789–811.
- Donthu, N., Kumar, S., & Pattnaik, D. (2020). Forty-Five Years Of Journal Of Business Research: A Bibliometric Analysis. *Journal Of Business Research*, 109(1), 1–14.
- Donthu, N., Kumar, S., Mukherjee, D., Pandey, N., & Lim, W. M. (2021). How To Conduct A Bibliometric Analysis: An Overview And Guidelines. *Journal Of Business Research*, 133, 285-296.
- Dumitriu, D., & Popescu, M. A. M. (2020). Artificial intelligence solutions for digital marketing. *Procedia Manufacturing*, 46, 630-636.
- Erkan, İ. (2020). Dijital Pazarlamanın Dünü, Bugünü, Geleceği: Bibliyometrik Bir Analiz. *Akademik Hassasiyetler*, 7(13), 149-168.
- Fernández-Rovira, C., Valdés, J. Á., Molleví, G., & Nicolas-Sans, R. (2021). The digital transformation of business. Towards the datafication of the relationship with customers. *Technological Forecasting and Social Change*, 162, 120339.
- Gajić, J. (2023). Advanced Technologies as a Framework for Sustainable Marketing Campaigns (AI Application in Neuromarketing). In *Sinteza 2023-International Scientific Conference on Information Technology, Computer Science, and Data Science* (pp. 180-184). Singidunum University.
- Garfield, E. (1990), “Keywords Plus®: ISI’s Breakthrough Retrieval Method. Part 1. Expanding Your Searching Power On Current Contents On Diskette”, *Current Comments*, No. 32, Pp. 5–9.
- Goldberg, L. (2018). A Brief History Of AI In Advertising. *Retrieved From [Link]*.
- Gökerik, M., & Aktaş, Ö. Digital Marketing Trends Reshaped By Artificial Intelligence: A Bibliometric Approach. *JOEEP: Journal Of Emerging Economies And Policy*, 9(1), 75-90.
- Grewal, D., Hulland, J., Kopalle, P. K., & Karahanna, E. (2020). The Future Of Technology And Marketing: A Multidisciplinary Perspective. *Journal Of The Academy Of Marketing Science*, 48(1), 1-8.
- Grewal, D., Motyka, S., & Levy, M. (2018). The evolution and future of retailing and retailing education. *Journal of Marketing Education*, 40(1), 85-93.
- Hanson, S. (2020). Artificial Intelligence Software Market to Reach \$126.0 Billion in Annual Worldwide Revenue by 2025, According to Tractica. Erişim adresi: [Ondia.Com/Newsroom/Press-Releases/Artificial-İntelligence-Software-Market-ToReach-126-0-Billion-İn-Annual-Worldwide-Revenue-By-2025](https://www.ondia.com/newsroom/press-releases/artificial-intelligence-software-market-to-reach-126-0-billion-in-annual-worldwide-revenue-by-2025), Accessed On 14/6/2020
- Hatzius, J. (2023). The Potentially Large Effects Of Artificial Intelligence On Economic Growth (Briggs/Kodnani). *Goldman Sachs*.
- Huang, M. H., & Rust, R. T. (2021). A strategic framework for artificial intelligence in marketing. *Journal of the Academy of Marketing Science*, 49, 30-50.

- Jarek, K., & Mazurek, G. (2019). Marketing and artificial intelligence. *Central European Business Review*, 8(2).
- Kim, B. J., Jeong, S., & Chung, J. B. (2019). Research trends in vulnerability studies from 2000 to 2019: Findings from a bibliometric analysis. *International Journal of Disaster Risk Reduction*, 56, 102141.
- Koutanaei, F. N., Sajedi, H., & Khanabaei, M. (2015). A hybrid data mining model of feature selection algorithms and ensemble learning classifiers for credit scoring. *Journal of Retailing and Consumer Services*, 27, 11-23.
- Lalicic, L., & Weismayer, C. (2021). Consumers' reasons and perceived value co-creation of using artificial intelligence-enabled travel service agents. *Journal of Business Research*, 129, 891-901.
- Lim, C. V., Zhu, Y. P., Omar, M., & Park, H. W. (2024). Decoding the Relationship of Artificial Intelligence, Advertising, and Generative Models. *Digital*, 4(1), 244-270.
- Manser Payne, E. H., Peltier, J., & Barger, V. A. (2021). Enhancing the value co-creation process: artificial intelligence and mobile banking service platforms. *Journal of Research in Interactive Marketing*, 15(1), 68-85.
- Marvi, R., Foroudi, P., & Cuomo, M. T. (2024). Past, present and future of AI in marketing and knowledge management. *Journal of Knowledge Management*, 29(11), 1-31.
- Özçelik, A. B., & Varnalı, K. (2019). Effectiveness Of Online Behavioral Targeting: A Psychological Perspective. *Electronic Commerce Research And Applications*, 33, 100819.
- Pitt, C., M. Mulvey, And J. Kietzmann. 2018. Quantitative Insights From Online Qualitative Data: An Example From The Health Care Sector. *Psychology And Marketing* 35 (12): 1010–1017. <https://doi.org/10.1002/Mar.21152>
- Shankar, V. (2018). How AI is reshaping retailing. *Journal Of Retailing*, 94(4), 6-11
- Steinberg, D. (2009). CART: classification and regression trees. In *The top ten algorithms in data mining* (pp. 193-216). Chapman and Hall/CRC.
- Wamba, S. F. Vd. (2020). The performance effects of big data analytics and supply chain ambidexterity: The moderating effect of environmental dynamism. *International Journal of Production Economics*,
- Yigitcanlar, T. vd. (2020). Artificial intelligence technologies and related urban planning and development concepts: How are they perceived and utilized in Australia?. *Journal of Open Innovation: Technology, Market, and Complexity*, 6(4), 187.

DİJİTAL PAZARLAMADA YENİ TRENDLER

Öğr. Gör. Öznur AKTAŞ¹,

Kocaeli Üniversitesi, oznur.aktas@kocaeli.edu.tr, ORCID:0000-0002-0904-0653

Özet

Hızla değişen dijital pazarlama ortamında, işletmelerin kitleleriyle etkileşim kurma biçimini önemli ölçüde etkileyecek önemli yenilikler yaşanmaktadır. Günümüz dijital çağı doğru geliştikçe markaların hedef kitleleriyle iletişim kurma biçimini önemli ölçüde değiştiren dijital pazarlamada yeni trendler ortaya çıkmaya devam etmektedir. Teknoloji, etkileşim için yeni fırsatlar yaratan yenilikçi araçlar ve platformlar getirerek hızla gelişmeye devam ediyor. İşletmelerin yeni trendleri takip ederek, daha etkili stratejiler geliştirmelerini sağlamaları gerekmektedir. Bu değişimlerin içinde dinamik kalmak ve teknolojik gelişmelere ayak uydurmak, markaların rekabet avantajı sağlaması açısından kritik öneme sahiptir (Aslan, 2024).

Pazarlamanın dönüşüm evrelerini incelemek, dijital pazarlama stratejilerini bilmek ve pazarlama faaliyetlerinde kullanmak büyük önem arz etmektedir. Bu çalışma özellikle bu konuda hem farkındalık oluşturmak hem de günümüzde dijital pazarlama trendleri hakkında bilgi vermeyi amaçlamaktadır.

Günümüz dijital çağında yaşanan gelişmelere bağlı olarak dijital pazarlama alanında da birçok yenilik ve evrim yaşanmaktadır. Bu yeniliklerden en önemlileri, yapay zekâ ve makine öğrenimi, sosyal medya platformlarının gelişmesi ve yaygınlaşması ve buna bağlı olarak influencer pazarlamanın ortaya çıkışı, Chatbotlar, sanal asistanlar, artırılmış gerçeklik (AR) ve sanal gerçeklik (VR) gibi teknolojiler, Advergaming (Oyun reklamı) uygulamaları, veri güvenliği ve müşteri gizliliği, sürdürülebilirlik ve sosyal sorumluluk konularında yaşanan gelişmelerdir.

Anahtar Kelimeler: Dijital Pazarlama, Yapay Zekâ, Pazarlama Trendleri

GİRİŞ

Dijital pazarlamanın geleceği, teknolojik yenilikler ve değişen tüketici davranışları ile şekillenecek bir alan olarak öne çıkıyor. Şu anda, dijital pazarlama geleneksel pazarlamaya kıyasla daha fazla tercih ediliyor ve etkili stratejiler geliştirmek markalar için kritik önem taşıyor. Dijital pazarlama, hızla değişen bir alan olmasının yanı sıra, sürekli olarak yeni trendler ve stratejiler ortaya çıkarmaktadır. Hızla değişen dijital pazarlama ortamında, işletmelerin kitleleriyle etkileşim kurma biçimini önemli ölçüde etkileyecek önemli yenilikler yaşanmaktadır. Bu yeniliklerden en önemlilerinden biri olan yapay zekâ (AI), markaların tüketici davranışlarını analiz ederek ve özel içerik sunarak pazarlama çabalarını kişiselleştirmesini sağlayan önemli bir güçtür. Bu teknoloji, müşteri etkileşimlerini geliştirir ve trendleri tahmin etmeye yardımcı olarak pazarlama stratejilerini daha verimli hale getirir. Instagram, TikTok gibi sosyal medya platformları markaların hikâye ve gönderi oluşturma ve tüketicilerle hızlı bir şekilde etkileşim kurması için gerçek zamanlı canlı yayın yapma avantajı

sunmaktadır. Artırılmış Gerçeklik (AR), markaların müşterilerin ürünleri yenilikçi yollarla görselleştirebildiği ve çevrimiçi alışveriş deneyimini geliştiren sürükleyici deneyimler sunmasını sağlayan başka bir yeniliktir. Sanal gerçeklik ve artırılmış gerçeklik teknolojilerinin uygulanması, tüketicilerin daha derin bir düzeyde etkileyen sürükleyici deneyimler yaşamasına olanak tanımakta ve böylece marka bilinirliğini ve müşteri sadakatini arttırmaktadır (Peng, 2024; Karen ve Zai, 2022). Deneyimsel pazarlamaya doğru bu kayma, işletmelerin tüketicilerle kişiselleştirilmiş, gerçek zamanlı etkileşimler oluşturmak için teknolojiden yararlandığı ve nihayetinde pazarlama etkinliklerini artırdığı daha geniş bir eğilimin göstergesidir (Tan, 2023).

Bu bağlamda, pazarlamanın dönüşüm evrelerini incelemek, teknolojik gelişmelerin pazarlama üzerindeki etkisini anlamak için oldukça önemlidir. Günümüzde dijital reklamcılıkta öne çıkan eğilimler arasında yapay zekâ ve makine öğreniminin kullanımı dikkat çekmektedir. Bu teknolojiler sayesinde markalar, hedef kitlelerini daha iyi analiz edebilir ve kişiselleştirilmiş içerikler sunarak etkileşim oranlarını artırabilir. Ayrıca, sohbet botları ve sanal asistanlar, müşteri hizmetlerini geliştirmek amacıyla yaygın olarak kullanılmakta, 7/24 destek sunma imkânı tanımaktadır. Sosyal medya platformları, dijital pazarlamanın vazgeçilmez bir parçası haline gelmiştir. Video içeriğin yükselişi ile birlikte, markaların kullanıcılarla daha etkili bir şekilde iletişim kurması mümkün olmaktadır. Canlı yayınlar ve etkileşimli içerikler, izleyicilerin dikkatini çekmeye ve onları markaya bağlamaya yardımcı olmaktadır. Diğer bir trend ise, sürdürülebilirlik ve sosyal sorumluluk kavramlarının pazarlamada daha fazla yer bulmasıdır. Tüketicilerin çevresel ve sosyal konulara duyarlılığı arttıkça, markalar da bu değerlere önem veren kampanyalar geliştirmeye başlamıştır. Bu durum, tüketici sadakatini artırmakta ve markaların imajını güçlendirmektedir. Son olarak, mobil pazarlama önemi giderek artmaktadır. Mobil cihazların günlük yaşamımızdaki yeri ve önemi, pazarlama stratejilerinin mobil uyumlu hale getirilmesini zorunlu kılmaktadır.

Markaların bu trendleri takip ederek, daha etkili stratejiler geliştirmelerini sağlamaları gerekmektedir. Başarı, yalnızca mevcut durumu değerlendirmekle kalmayıp, gelecekteki gelişmelere de hazırlıklı olabilmekle mümkün olacaktır. Sonuç olarak, dijital pazarlama gelecekte yenilikçi ve tüketici odaklı bir yapıya bürünecek. Markaların bu değişimleri takip edip stratejilerini geliştirerek adapte olmaları, rekabet avantajı sağlamaları açısından hayati önem taşımaktadır (Karakaya, 2023).

Dijital pazarlama stratejilerini bilmek ve pazarlama faaliyetlerinde kullanmak büyük önem arz etmektedir. Bu çalışma özellikle bu konuda hem farkındalık oluşturmak hem de günümüzde dijital pazarlama trendleri hakkında bilgi vermeyi amaçlamaktadır.

Dijital Pazarlama

En genel şekliyle, dijital kanalları kullanarak gerçekleştirilen ve tüm pazarlama uygulamalarını dijital ortamda gerçekleştiren pazarlama yöntemidir. Dijital pazarlama, geleneksel pazarlama uygulamalarının dijital ortamda uygulanması olarak bilinse de geleneksel pazarlama uygulamalarıyla karşılaştırıldığında oldukça büyük avantajlar sunmaktadır. Dijital pazarlama uygulamaları ile hedef kitleye eş zamanlı olarak etkileşim kurma, yaratıcılık, güncellenebilirlik gibi birçok farklılıklar ile büyük avantajlar sağlamaktadır (Bulunmaz, 2016). Dijital pazarlama, arama motorları, web siteleri, sosyal medya, e-posta ve mobil uygulamalar gibi dijital kanalları

kullanarak işletmelerin ürünlerini, hizmetlerini ve markalarını ön plana çıkarma konusunda fırsatlar sunmaktadır (Marketo Engage, 2021). Dijital pazarlama daha geniş bir ifadeyle, hedef pazara web, e-posta, veri tabanları, cep telefonları/kablosuz ve dijital TV gibi çevrimiçi kanallar aracılığı ile dijital teknolojileri uygulayarak çok kanallı satın alma süreci ve müşteri yaşam döngüsü ile tüketicinin daha karlı bir şekilde kazanılmasını ve elde tutulmasını amaçlayan pazarlama faaliyetlerine katkıda bulunmayı ve müşteri bilgilerini analiz ederek müşterilerin bireysel istek ve ihtiyaçlarına uygun çevrimiçi hizmetler sunmayı amaçlayan planlı bir yaklaşımdır (Holder, 2008: 374).

2010'lu yıllara gelindiğinde sosyal medyanın yükselişiyle birlikte, mobil cihazların kullanımındaki artış dijital pazarlamanın stratejilerini farklı bir boyuta taşımıştır. Akıllı telefonların yaygınlaşması, işletmeleri mobil uyumlu web siteleri geliştirmeye ve mobil reklamcılık stratejilerini uygulamaya yöneltmiştir (Petrescu ve Krishen, 2021: 156). Sosyal medya platformlarının algoritmaları, markaların hedef kitlelerine daha etkili bir şekilde ulaşmasını sağlamaktadır. Kullanıcıların ilgi alanlarına ve davranışlarına göre kişiselleştirilmiş reklamlar sunarak, pazarlama etkinliğini artırmaktadır. Algoritmalar sayesinde kullanıcıların dikkatini çekmek ve marka ile daha derin bir bağ kurmak mümkündür (Dwivedi vd., 2021). Ayrıca, video içeriği dijital pazarlamada baskın bir güç olmaya devam ediyor. YouTube, Instagram Reels ve TikTok gibi platformların popüleritesiyle, markalar dikkati hızla çekmek ve izleyicilerle etkili bir şekilde etkileşim kurmak için kısa biçimli video pazarlamasına yatırım yapıyor. Canlı yayın da hayati bir strateji haline geliyor ve markalara gerçek zamanlı etkileşim fırsatları sağlıyor ve kitleleri arasında bir topluluk duygusu yaratıyor (Digital Marketing Institute, 2025).

Bu süreçte, veri analitiği ve büyük veri kullanımı dijital pazarlamayı daha da güçlendirmiştir. Özellikle konum tabanlı pazarlama, tüketicilere buldukları yer üzerinden hedeflenmiş reklamlar sunulmasını mümkün hale getirerek, kullanıcı deneyiminin kişiselleştirilmesi açısından büyük bir potansiyel haline gelmiştir (Kingsnorth, 2022). İşletmeler, kullanıcıların çevrimiçi davranışlarını izleyerek daha kişiselleştirilmiş ve hedefe yönelik pazarlama kampanyaları oluşturabilmektedir. Verilerin toplanması ve analiz edilmesi, dijital pazarlama stratejilerinin temelini oluştururken, bu süreçte yapay zeka destekli teknolojilerin kullanımı da yaygınlaşmıştır (Matarazzo vd., 2021). Büyük veri, müşteri ihtiyaçlarını daha doğru tahmin etmeyi ve hedef kitlenin belirlenmesini kolaylaştırmakla kalmayıp işletmelere rekabet avantajı da sağlamaktadır.

Dijital pazarlamada veri güvenliği ve müşteri gizliliği konuları ise son yıllarda daha fazla tartışılmaya başlanmıştır. Tüketicilerin kişisel verilerinin korunmasına ilişkin kaygılar, işletmeleri veri güvenliği politikalarını yeniden gözden geçirmeye zorlamaktadır. Avrupa Birliği'nin 2018 yılında uygulamaya koyduğu Genel Veri Koruma Yönetmeliği (GDPR) gibi düzenlemeler, dijital pazarlamanın daha şeffaf ve güvenilir bir yapıya bürünmesini sağlamıştır (Cheah vd., 2022). Bu düzenlemeler, işletmelerin tüketici verilerini daha dikkatli bir şekilde işlemesini ve korumasını zorunlu kılmaktadır. Dijital pazarlama stratejilerinde etik konuların öne çıkmasıyla birlikte, markaların tüketici güvenini kazanma çabaları da artmıştır. Tüketiciler, sadece ürün ve hizmetlerin kalitesine değil, aynı zamanda markaların etik değerlerine de önem vermeye başlamıştır. Bu durum, işletmelerin dijital pazarlama kampanyalarını sosyal

sorumluluk ve sürdürülebilirlik gibi konular etrafında şekillendirmesine neden olmuştur (Li vd., 2021). Markaların toplumsal sorunlara duyarlı yaklaşımları, tüketicilerin sadakatini kazanma konusunda önemli bir faktör haline gelmiştir.

Günümüzde ise yapay zekâ ve makine öğrenimi gibi ileri teknolojilerin kullanımı, dijital pazarlamanın geleceğini şekillendiren en önemli unsurlardan biri olarak görülmektedir. Yapay zekâ, tüketici davranışlarını analiz etmek ve otonom pazarlama süreçleri oluşturmak için kullanılmaktadır. Chatbotlar ve sanal asistanlar gibi yapay zekâ tabanlı araçlar, müşteri hizmetleri ve pazarlama kampanyalarında daha kişiselleştirilmiş deneyimler sunmayı mümkün kılmaktadır (Ritter ve Pedersen, 2020). Bu teknolojiler, işletmelere müşteri ile etkileşim kurmada zaman ve maliyet avantajı sağlamaktadır. Artırılmış gerçeklik (AR) ve sanal gerçeklik (VR) gibi teknolojiler de dijital pazarlamanın geleceğinde önemli bir yere sahiptir. Özellikle perakende ve e-ticaret alanında, AR teknolojileri sayesinde tüketiciler ürünleri sanal olarak deneyimleyebilmektedir. Bu durum, satın alma kararlarını olumlu yönde etkileyerek müşteri memnuniyetini artırmaktadır (Matarazzo vd., 2021). Teknolojinin bu şekilde pazarlama süreçlerine entegre edilmesi, tüketici deneyimini daha interaktif ve ilgi çekici hale getirmektedir.

Büyük veri analitiği ve iş zekâsı sistemlerinin yükselişi, pazarlamacıların tüketici davranışını anlama biçimini kökten değiştirmiştir. Bu teknolojilerden yararlanarak, kuruluşlar büyük miktardaki verilerden değerli içgörüler çıkarabilme ve pazarlama stratejilerini daha etkili bir şekilde uyarlayabile fırsatı elde etmiştir (Nurmanseyah vd., 2024; Kurolov, 2023). Bu veri odaklı yaklaşım, yalnızca pazarlama kampanyalarının daha iyi hedeflenmesini kolaylaştırmakla kalmaz, aynı zamanda kişiselleştirilmiş içerik ve öneriler sağlayarak genel müşteri deneyimini de iyileştirir (Pascucci vd., 2023). Bu nedenle, dijital ekonomide rekabet avantajını sürdürmeyi amaçlayan işletmeler için gelişmiş analitiğin dijital pazarlama stratejilerine entegre edilmesi önemli hale gelmiştir (Miklosík vd., 2019).

Ayrıca, sosyal medya platformlarının ortaya çıkması dijital pazarlama uygulamalarını önemli ölçüde etkilemiştir. Bu platformlar, tüketicilerle etkileşim kurmak için kritik kanallar olarak hizmet vererek işletmelerin daha geniş kitlelere ulaşmak için etkileyici pazarlama ve içerik pazarlaması gibi stratejileri uygulamasına olanak tanır (Hermayanto, 2023). Müşterilerle gerçek zamanlı etkileşim kurma ve geri bildirim toplama yeteneği, geleneksel pazarlama paradigmasını dönüştürerek müşteri katılımını dijital pazarlama stratejilerinin merkezi bir bileşeni haline getirmiştir. Ayrıca, dijital çağda sürdürülebilir pazarlama uygulamalarına odaklanma, işletmelerin pazarlama çabalarını tüketici değerleriyle, özellikle de çevresel ve sosyal konularla ilgili olarak uyumlu hale getirmeleri gerekliliğini vurgulamaktadır (Widiastuti vd., 2024).

Dijital Pazarlamada Öne Çıkan Trendler

Dijital pazarlamadaki yenilikler, pazarlama stratejilerinin etkinliğini ve kişiselleştirmesini artıran yapay zekâ destekli araçlar ve makine öğrenimi gibi yeni teknolojilerin entegrasyonu ile karakterize edilir (Peng, 2024; Karen ve Zai, 2022). Dijital pazarlama, teknolojinin hızla gelişmesiyle birlikte sürekli evrim geçirmekte ve ortaya çıkan trendler işletmelerin kitleleriyle etkileşim kurma biçimini ve pazarlama uygulamalarını şekillendirmektedir. Dijital

pazarlamadaki önemli trendlerden biri, özellikle popülerlik kazanan çeşitli sosyal medya platformlarının yükselişidir. İşletmeler, müşteri sadakatini kazanmak ve bunu sürdürmenin yollarından birinin tüketici ile etkileşim halinde olmak olduğunu giderek daha fazla fark ediyor. Yapay Zekâ (AI), dijital pazarlama stratejilerini dönüştürerek onları daha verimli ve kişiselleştirilmiş hale getiriyor. Pazarlamacılar, veri analizi, müşteri segmentasyonu ve tüketicilerle yankı uyandıran hedefli kampanyalar oluşturmak için yapay zekâyı kullanmaktadır. Makine öğrenimi algoritmaları, reklam yerleşimlerini optimize etmeye ve tüketici davranışlarını tahmin ederek kullanıcı deneyimlerini geliştirmeye yardımcı olmaktadır. Markalar, takipçileri ile daha etkili bir şekilde etkileşim kurmak için canlı yayın ve etkileşimli video içeriğinin gücünden yararlanmaktadır. Dikkate alınması gereken bir diğer husus, pazarlama çabalarında sürdürülebilirlik ve kurumsal sosyal sorumluluğa artan odaklanmadır. Tüketiciler, sosyal ve çevresel sorunlara bağlılık gösteren markaları desteklemeye daha meyillidir. Bu değişim, pazarlamacıları mesajlarını hedef kitleleri için önemli olan değerlerle uyumlu hale getirmeye teşvik ediyor. Son olarak, veri gizliliği endişeleri ve düzenlemeler, işletmelerin tüketici verilerini toplama ve kullanma biçiminde değişikliklere yol açıyor. Pazarlamacılar artık şeffaflığa öncelik veriyor ve veri kullanımı konusunda açık sözlü davranarak ve daha güçlü gizlilik politikaları uygulayarak müşterileriyle güven oluşturuyor. Genel olarak, dijital pazarlamadaki bu trendler hakkında bilgi sahibi olmak, stratejilerini uyarlamak ve sürekli değişen bir ortamda hedef kitlelerine etkili bir şekilde ulaşmak isteyen işletmeler için hayati önem taşımaktadır (Prunty, 2024).

Hız kazanan bir diğer trend ise sesli arama ve akıllı hoparlörlerin yükselişidir. Amazon Echo ve Google Home gibi cihazları kullanan işletmeler daha fazla tüketiciyle birlikte, sesli sorgular için içeriği optimize edebiliyor. Bu değişim, pazarlamacıları SEO (Arama motoru optimizasyonu) stratejilerini yeniden düşünmeye ve insanların doğal olarak konuşma biçimleriyle uyumlu konuşma anahtar kelimelerine odaklanmasını teşvik ediyor. Sosyal medya platformları yinelemeye ve gelişmeye devam ediyor ve bu da yeni pazarlama olasılıklarına yol açıyor. Instagram ve TikTok'ta alışveriş yapılabilir gönderiler gibi özelliklerin tanıtılması, bu platformları etkili e-ticaret kanallarına dönüştürüyor. Markalar, satışları artırmada sosyal kanıtın gücünden yararlanarak, özgünlük ve güven oluşturmak için etkileyicilerden ve kullanıcı tarafından oluşturulan içerikten yararlanıyor (Digital Marketing Institute, 2025).

Sosyal medyanın yaygınlaşması ile gelişen bir başka pazarlama stratejisi de influencer pazarlamasıdır. Influencer Pazarlaması yeni bir dijital pazarlama ortaya çıkmış ve popüler hale gelmiştir. Carter (2016)'a göre, "influencer pazarlaması, sosyal medyada etki gücü olduğu düşünülen kişilerin içerik oluşturması ile ürün tanıtımının veya marka bilinirliğinin artırılmasını sağlayan ve hızla büyüyen bir endüstridir." Markalar bir taraftan geleneksel reklam kanallarını kullanırken diğer taraftan da influencerları reklam ve tanıtım faaliyetlerinde kullanmaya başlamıştır. Influencerlar moda, seyahat, müzik, eğitim, yemek, teknoloji spor gibi çeşitli alanlarda uzmanlıkları ve takipçilerine verdikleri güven ile onları etkilemektedir. Özellikle güven duyulan ünlülerin, gezginlerin, sosyal medya fenomenlerinin tavsiyeleri, değerlendirmeleri takipçilerinin kararlarında oldukça etkilidir (Lou ve Yuan, 2019). Influencer pazarlama markaların tüketici davranışlarını etkileme ve onları satın almaya teşvik etme konusunda önemli bir rol oynamaktadır (Mert, 2018). Bu strateji, özellikle genç tüketiciler

arasında popülerlik kazanmış ve markaların sosyal medya üzerindeki görünürlüğünü artırmıştır (Üreşen ve Kaplan, 2024).

Gelişen teknolojiler ile insanlar çok daha fazla internet, telefon ve bilgisayar kullanmaya başladı. Bu gelişmelere bağlı olarak işletmeler reklam vermenin farklı yolları aranmaktadır. Marka farkındalığı yaratabilmek ve müşteriler hakkında bilgi toplayabilmek adına bu noktada Advergame (Oyun reklamı) kavramı ortaya çıktı. Oyunlaştırma da dijital pazarlama alanında dikkat çeken ve öne çıkan bir başka bir yeniliktir. Oyunlaştırma, kullanıcıların etkileşimini artırmak için oyun unsurlarının pazarlama stratejilerine entegre edilmesi anlamına gelmektedir. Bu sayede reklamlar ve oyunlar arasında bağ kurarak hedef kitleye daha kolay ulaşma fırsatı doğmuştur. Bu yaklaşım, özellikle sosyal medya ve mobil pazarlama alanlarında, kullanıcıların markalarla olan etkileşimlerini artırmakta ve sadakat oluşturmaktadır (Yıldız, 2023).

Fijital pazarlama, fiziksel ve dijital deneyimlerin entegre edilerek tüketici katılımını ve etkileşimini artıran dönüştürücü bir yaklaşımdır. Ortaya çıkan bu yeni bir pazarlama anlayışı markaların hem fiziksel hem de dijital ortamlarda varlık göstermelerini sağlayarak, tüketicilere daha zengin bir deneyimler yaşamasına olanak sağlamaktadır (Şeker, 2021). Bu yeni yaklaşım özellikle sağlık ve turizm sektörlerinde, dijital pazarlama uygulamalarının etkinliği, işletmelerin rekabet gücünü artırmakta ve müşteri memnuniyetini sağlamaktadır (Sert ve Sağlam, 2023). Fijital pazarlamanın önem kazandığı sektörlerden birisi de sağlık ve eğitimidir. müşteri deneyimlerinin teknoloji aracılığıyla önemli ölçüde zenginleştirilebildiği bu sektörlerde ilgi gören bu fiziksel ve dijital unsurların entegre edilmesi daha da önemli bir hale gelmiştir. Dijital araçları benimsediği bankacılık sektöründe de fiziksel-dijital pazarlama stratejileri giderek daha fazla kullanılmaktadır. Dijital platformların geleneksel bankacılık hizmetleriyle entegrasyonu, daha kişiselleştirilmiş etkileşimlere olanak tanıyarak müşteri memnuniyetini ve müşteri katılımını arttırmaktadır (Kumar vd., 2024). Örneğin, bankalar müşterilere hesaplarına ve hizmetlerine kolay erişim sağlayan temassız ödeme sistemleri ve mobil bankacılık uygulamaları uygulayarak fiziksel ve dijital bankacılık deneyimleri arasındaki boşluğu kapatıyor (Johnson ve Barlow, 2021).

Fiziksel pazarlamanın uygulamaları çeşitlidir. Önemli uygulamalardan biri de, markaların tüketicileri yeni yollarla etkileyen sürükleyici deneyimler yaratmasına olanak tanıyan reklamcılıkta artırılmış gerçeklik (AR) kullanımınıdır. Örneğin, AR, ürün gösterimlerini geliştirmek veya tüketicilerin akıllı telefonları aracılığıyla erişebilecekleri etkileşimli içerik sağlamak için kullanılabilir. AR'nin bu entegrasyonu yalnızca tüketicinin dikkatini çekmekle kalmaz, aynı zamanda markayla daha derin bir duygusal bağ kurulmasını kolaylaştırır ve böylece müşteri sadakatini ve elde tutmayı artırır (Johnson ve Barlow, 2021). Ziyaretçi katılımının artırılmasını sağlayan müzeler gibi kültürel kurumlar da için fiziksel-dijital pazarlama stratejileri kullanılıyor. Müzeler, fiziksel sergileri dijital platformlarla entegre ederek ziyaretçileri aynı anda eğiten ve eğlendiren etkileşimli deneyimler sunabilir. Bu yaklaşım yalnızca daha geniş bir kitleyi çekmekle kalmaz, aynı zamanda kültürel mirasa yönelik daha derin bir takdiri de teşvik eder (Zbucha vd., 2024). Bu bağlamda fiziksel-dijital stratejilerin uygulanması, kavramın farklı sektörlerdeki çok yönlülüğünü gösterir ve geleneksel pazarlama uygulamalarını daha ilgi çekici ve etkili stratejilere dönüştürme potansiyelini sergiler.

Dijital pazarlamayı şekillendiren bir diğer konu da veri gizliliği endişeleridir. Genel Veri Koruma Yönetmeliği (GDPR), California Tüketici Gizliliği Yasası (CCPA) gibi düzenlemeler yaygınlaştıkça, şirketler tüketici onayının ve veri güvenliğinin önemine daha fazla dikkat etmeye başlamışlardır. Markalar şeffaf veri uygulamalarını benimseyerek pazarlama faaliyetlerinde müşteri veri gizliliğine dikkat ederek ön planda tutmaya başlamıştır. Sonuç olarak, yeni teknolojiler ve platformlar ortaya çıktıkça, markalar değişen dijital pazarlama ortamına hızlı bir şekilde uyum sağlamak durumunda kalmaktadır (Digital Marketing Institute, 2025). Bu bağlamda, markaların veri kullanımı ile ilgili etik standartlara uyum sağlaması önemli bir gereklilik haline gelecektir.

Günümüzde önem kazanan konulardan biri de Sürdürülebilirlik ve Sosyal Sorumluluktur. Küresel ısınma, kentleşme, çevre kirliliği, doğal kaynakların azalması gibi nedenler sonucunda, canlıların hayatta kalabilmesi, nesillerini devam ettirebilmesi ve toplumun refah içinde yaşayabilmesi adına, tüketicilerin ve işletmelerin ihtiyacı olan her şeyi bilinçli tüketmesi, doğayı ve doğal kaynakları koruması, çevreye daha duyarlı olması gereği doğmuştur. Asıl önemli olan nokta ise bu duyarlılığın sürdürülebilir olmasıdır. Günümüzde birçok büyük ölçekli işletme, hem işletme içinde hem de işletme dışında sürdürülebilir faaliyetlere önem vermekte, çalışanlarına karşı olan sürdürülebilir insan kaynaklarının yanı sıra çevreye ve tüketicilerine karşı olan sorumluluklarını da sürdürülebilir bir şekilde yerine getirmektedirler. Tarım ve turizm alanında sürdürülebilir modeller yaratarak yerel kalkınmaya destek olan, verimlilik projesiyle her sene daha az enerji ve su kullanan, doğaya salınan gaz miktarı ve atıkları en alt seviyeye indiren, ürünlerini geri dönüşümlü ambalajlar içinde piyasaya süren ve çevreye duyarlı ürünler üreten birçok kurumsal işletme sürdürülebilirlik kavramını artık bir kurum anlayışı haline getirmiş ve vizyonuna dâhil etmiştir. Yine birçok işletme sürdürülebilirlik projelerini sivil toplum kuruluşları işbirliği ile sürdürmektedir (Çelik vd., 2016).

Gelecekte dijital pazarlama, teknoloji ve veri analizi alanındaki gelişmelerle birlikte daha da evrimleşecektir. Kişiselleştirme ve hedefleme açısından büyük avantajlar sunmaya devam edecek ve kullanıcı deneyimini iyileştirmek için bu veriler daha etkin bir şekilde kullanılacaktır. İnternet kullanıcıları hakkında toplanan veriler sayesinde, markalar tüketicilerin davranışlarını, tercihlerini ve ihtiyaçlarını daha iyi anlayacak. Bu bilgiler, reklam kampanyalarının daha kişiye özel hale getirilmesini ve daha etkili içerikler oluşturulmasını mümkün kılacak. Ayrıca, yapay zekâ ve makine öğrenimi gibi teknolojilerin dijital pazarlama stratejilerine entegrasyonu, otomatikleştirilmiş hizmetler ve öneri sistemleri giderek daha yaygın hale gelecek. Bu durum, markaların potansiyel müşterilerine ulaşırken daha az kaynak harcayarak daha fazla etki yaratmalarını sağlayacak. Sosyal medya platformları, video içerikler ve mobil uygulamalar gibi yeni dijital kanallar, gelecekte pazarlama stratejilerinin merkezinde yer alacak. Bunların yanı sıra, veri gizliliği ve güvenliği konuları da dijital pazarlamanın geleceğine yön verecek önemli faktörler arasında. Tüketiciler, kişisel verilerinin nasıl kullanıldığına dair daha fazla endişe duyduğu için, markaların bu konuda şeffaf olması bekleniyor. Bu durum, kullanıcı güvenini kazanmak ve sürdürmek için büyük bir önem taşıyacak. Genel olarak, gelecekte dijital pazarlama, kişiselleştirilmiş deneyimler sunma yeteneği ile birleştiğinde, daha dinamik ve etkileşimli bir pazarlama ekosistemi yaratacak. Markaların bu dönüşüme ayak uydurması, rekabet avantajı elde etmelerini sağlayacak (Speaker Agency, Mart 2024).

Dijitalleşmenin gelişmesiyle birlikte tüketici davranışlarında yaşanan değişim dijital pazarlamanın geleceğin mesleği olarak görülmesine yol açmıştır. Günümüzde, insanların dijital platformlara yönelmesiyle yaşanan bu değişim, markaların hedef kitlelerine ulaşma yöntemlerini yeniden şekillendiriyor. Sosyal medyanın, mobil uygulamaların ve e-ticaret platformlarının yükselişi, işletmelerin pazarlama stratejilerini bu kanallara entegre etmelerini zorunlu hale getiriyor. Yapay zekâ, veri analitiği ve otomasyon gibi teknolojiler, pazarlamacıların daha kişiselleştirilmiş ve hedefe yönelik kampanyalar oluşturmalarına olanak tanımaktadır. Özellikle veri analitiği sayesinde, markalar müşteri davranışlarını daha iyi anlayıp müşteri içgörülerini oluşturarak stratejilerini optimize edebilirler. Bu sayede maliyetler düşerken müşteri memnuniyetini de artmaktadır (Özvar, 2024).

Sonuç olarak, dijital pazarlama gelecekte daha yenilikçi, kişiselleştirilmiş ve tüketici odaklı bir yapıya bürünmeye devam edecektir. İşletmelerin bu değişen dinamikleri takip edip bu dinamikleri anlayarak stratejilerini geliştirmeleri ve bu değişime adapte olmaları gerekecek. Bu süreçte, teknolojinin gelişmesiyle birlikte yaratıcı içeriklerin de önemi artacak (Firmajans, 2019). Dijital pazarlama sadece bir trend değil, aynı zamanda sürekli evrim geçiren bir alandır. Tüketici davranışlarındaki değişiklikler, teknolojik yenilikler ve artan rekabet, markaların dijital pazarlama stratejilerini sürekli olarak gözden geçirmeleri ve geliştirmeleri gerekmektedir. Bu nedenle, dijital pazarlama kariyeri geleceğin en önemli mesleklerinden biri haline gelmektedir (Özvar, 2024).

SONUÇ

Hızla değişen dijital pazarlama ortamında, işletmelerin kitleleriyle etkileşim kurma biçimini önemli ölçüde etkileyecek önemli yenilikler yaşanmaktadır. Günümüz dijital çağı doğru geliştikçe markaların hedef kitleleriyle iletişim kurma biçimini önemli ölçüde değiştiren dijital pazarlamada yeni trendler ortaya çıkmaya devam etmektedir. Teknoloji, etkileşim için yeni fırsatlar yaratan yenilikçi araçlar ve platformlar getirerek hızla gelişmeye devam ediyor.

Markaların bu trendleri takip ederek, daha etkili stratejiler geliştirmelerini sağlamaları gerekmektedir. Başarı, yalnızca mevcut durumu değerlendirmekle kalmayıp, gelecekteki gelişmelere de hazırlıklı olabilmekle mümkün olacaktır. Sonuç olarak, dijital pazarlama gelecekte yenilikçi ve tüketici odaklı bir yapıya bürünecek. Markaların bu değişimleri takip edip stratejilerini geliştirerek adapte olmaları, rekabet avantajı sağlamaları açısından hayati önem taşımaktadır (Karakaya, 2023). Bu bağlamda, pazarlamanın dönüşüm evrelerini incelemek, dijital pazarlama stratejilerini bilmek ve pazarlama faaliyetlerinde kullanmak büyük önem arz etmektedir.

Dijital pazarlama alanında en önemli trendlerden biri, pazarlama stratejilerinde yapay zekânın ve makine öğreniminin artan etkisidir. Markalar, tüketici verilerini analiz etmek ve davranışları tahmin etmek için giderek daha fazla yapay zekâ kullanmakta ve bunun sonucu olarak da daha kişiselleştirilmiş pazarlama yaklaşımlarını benimsemektedir. Tüketici davranışlarının analizi, işletmelerin hedef kitlelerini daha derin bir düzeyde anlamalarına ve mesajlarını belirli ihtiyaç ve tercihleri karşılayacak şekilde uyarlamalarına yardımcı olacaktır (Digital Marketing Institute, 2025). Markalar, potansiyel tüketicilerin ilgi alanlarını ve alışveriş alışkanlıklarını daha iyi anlayarak, özelleştirilmiş içerik ve teklifler geliştirebilirler. Dijital pazarlama alanında

yükselen diğer trendler ise; sesli arama ve akıllı hoparlörlerin yükselişi, sosyal medya platformlarının gelişmesi ve yaygınlaşması ve buna bağlı olarak influencer pazarlama kavramının ön plana çıkması, markaların tüketicileri yeni yollarla etkileyen sürükleyici deneyimler yaratmasına olanak tanıyan reklamcılıkta artırılmış gerçeklik (AR) ve sanal gerçeklik (VR) uygulaması, fiziksel ve dijital deneyimlerin entegre edilerek tüketici katılımını ve etkileşimini artıran dönüştürücü bir yaklaşım olan fiijital pazarlama, veri gizliliği, kullanıcıların etkileşimini artırmak için oyun unsurlarının pazarlama stratejilerine entegre edilmesi anlamına gelen advergama ve günümüzde önem kazanan konulardan biri de sürdürülebilirlik ve sosyal sorumluluktur.

Sonuç olarak, dijital pazarlamadaki yenilikler çok yönlüdür ve teknolojik ilerlemeleri, veri analitiğini ve gelişen tüketici beklentilerini kapsar. İşletmeler bu değişikliklere uyum sağlamaya devam ettikçe, giderek dijitalleşen bir pazarda sürdürülebilir büyümeyi sağlamak ve rekabet gücünü korumak için yenilikçi dijital pazarlama stratejilerinin entegrasyonu çok önemli olacaktır. Kısacası, dijital pazarlamanın geleceği, teknolojinin sunduğu yeniliklerle şekillenecek ve bu dönüşüm, pazarlamacılara daha akıllı, etkili ve kişiselleştirilmiş kampanyalar oluşturma fırsatı verecektir. Bu değişimlerin içinde dinamik kalmak ve teknolojik gelişmelere ayak uydurmak, markaların rekabet avantajı sağlaması açısından kritik öneme sahiptir (Aslan, 2024).

Kaynaklar

Aslan, C. N. (Ağustos, 2024). Dijital Pazarlamanın Geleceği. Acercreea. 13/02/2025 tarihinde <https://www.acercreea.com/bloglar/dijital-pazarlamanin-gelecegi> adresinden alınmıştır.

Bulunmaz, B. (2016). Gelişen teknolojiyle birlikte değişen pazarlama yöntemleri ve dijital pazarlama. *Trt Akademi*, 1(2), 348-365.

Carter, D. (2016). Hustle and brand: The sociotechnical shaping of influence. *Social Media+ Society*, 2(3), 2056305116666305.

Cheah, J.H., Lim, X.J., Ting, H., Liu, Y., & Quach, S. (2022). Are privacy concerns still relevant? Revisiting consumer behaviour in omnichannel retailing. *Journal of Retailing and Consumer Services*, 65, 102242.

Çelik, İ. E., Akman, V., Ceyhan, A., & Akman, V. (2016). Yeşil pazarlamada sürdürülebilirlik ve dünya'dan bir örnek: Tchibo sustainability in green marketing and an example from the world: Tchibo. In *International Conference On Eurasian Economies* (pp. 278-282).

Digital Marketing Institute (02/2025) What are the Digital Marketing Trends for 2025?

Dwivedi, Y. K., Ismagilova, E., Hughes, D. L., Carlson, J., Filieri, R., Jacobson, J., ... & Wang, Y. (2021). Setting the future of digital and social media marketing research: Perspectives and research propositions. *International Journal of Information Management*, 59, 102168. <https://doi.org/10.1016/j.ijinfomgt.2020.102168>

Firmajans (Ekim, 2019). Dijital Pazarlamanın Geleceği. 10/02/2025 tarihinde <https://firmajans.com.tr/dijital-pazarlama/dijital-pazarlamanin-gelecegi/> adresinden alınmıştır.

- Nurmansyah, A. A. H., Rahayu, A., & Hendrayati, H. (2024). Digital Marketing Trends and Innovations in Indonesia: A Qualitative Exploration of Emerging Practices. *Kontigensi: Jurnal Ilmiah Manajemen*, 12(1), 50-53. <https://doi.org/10.56457/jimk.v12i1.517>
- Hermayanto, R. (2023). Effective marketing strategies in business: trends and best practices in the digital age. *Jurnal Ad Ministrare*, 10(1), 61. <https://doi.org/10.26858/ja.v10i1.45101>
- Holder, D. (2008). What do we mean by direct, data and digital marketing?. In *The marketing book* (pp. 410-428). Routledge.
- Johnson, M., & Barlow, R. (2021). Defining the phygital marketing advantage. *Journal of Theoretical and Applied Electronic Commerce Research*, 16(6), 2365-2385.
- Eren, G. K. K. (2023). Pazarlamada Yeni Trendler ve Dijital Reklamın Post Covid Sonrası Eğilimleri. *Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 25(2), 701-730. <https://doi.org/10.26745/ahbvuibfd.1227000>
- Karen, K., & Zai, I. (2022). Analyzing the effects of digital marketing on brand awareness among internet users. *MBR (Management and Business Review)*, 6(2), 153-167. <https://doi.org/10.21067/mbr.v6i2.7298>
- Kingsnorth, S. (2022). *Digital marketing strategy: an integrated approach to online marketing*. Kogan Page Publishers.
- Kumar, J., Rana, S., Rani, G., & Rani, V. (2024). How phygital customers' experience transforms the retail banking sector? Examining customer engagement and patronage intentions. *Competitiveness Review: An International Business Journal*, 34(1), 92-106.
- Kurolov, M. (2023). Exploring the role of business intelligence systems in digital healthcare marketing. *International Journal of Social Science Research and Review*, 6(6), 377-383. <https://doi.org/10.47814/ijssrr.v6i6.1226>
- Li, F., Larimo, J., & Leonidou, L.C. (2021). Social media marketing strategy: Definition, conceptualization, taxonomy, validation, and future agenda. *Journal of the Academy of Marketing Science*, 49(1), 51-70.
- Lou, C., & Yuan, S. (2019). Influencer marketing: How message value and credibility affect consumer trust of branded content on social media. *Journal of interactive advertising*, 19(1), 58-73.
- Marketo Engage (2020). What is digital marketing? 10/02/2024 tarihinde <https://www.marketo.com/digitalmarketing/> adresinden alınmıştır.
- Matarazzo, M., Penco, L., Profumo, G., & Quaglia, R. (2021). Digital transformation and customer value creation in Made in Italy SMEs: A dynamic capabilities perspective. *Journal of Business Research*, 123, 642-656.
- Mert, Y. L. (2018). Dijital pazarlama ekseninde influencer marketing uygulamaları. *Gümüşhane Üniversitesi İletişim Fakültesi Elektronik Dergisi*, 6(2), 1299-1328.

Miklosik, A., Kuchta, M., Evans, N., & Zak, S. (2019). Towards the adoption of machine learning-based analytical tools in digital marketing. *Ieee Access*, 7, 85705-85718.

<https://doi.org/10.1109/access.2019.2924425>

Özvar, M. (Eylül, 2024). Dijital Pazarlama Neden Geleceğin Mesleği? Dijital Ajanslar. 12/02/2025 tarihinde <https://www.dijitalajanslar.com/dijital-pazarlama-neden-gelecegin-meslegi/> adresinden ulaşılmıştır.

Pascucci, F., Savelli, E., & Gistri, G. (2023). How digital technologies reshape marketing: evidence from a qualitative investigation. *Italian Journal of Marketing*.

<https://doi.org/10.1007/s43039-023-00063-6>

Peng, Z. (2024). The application of virtual reality and augmented reality technology in digital marketing. *FE*, 1(9). <https://doi.org/10.61173/bfmr1385>

Petrescu, M., & Krishen, A.S. (2021). Focusing on the quality and performance implications of marketing analytics. *Journal of Marketing Analytics*, 9(3), 155-156.

Prunty, E. (2024). Key Digital Marketing Trends for 2024. *Digital Marketing Institute*. Retrieved Junio, 9, 2024.

Ritter, T., & Pedersen, C.L. (2020). Digitization capability and the digitalization of business models in business-to-business firms: Past, present, and future. *Industrial Marketing Management*, 81, 169-179.

Sert, A. N., & Sağlam, Ş. B. (2023). Konaklama İşletmelerinde Dijital Pazarlama Araçlarının Kullanımı: Ankara Örneği. *İşletme Araştırmaları Dergisi*, 15(4), 2996-3010.

Speaker Agency (Mart 2024). Dijital Pazarlamanın Geleceği: Yeni Teknolojiler ve Stratejiler. 12/02/2025 tarihinde <https://www.speakeragency.com.tr/blog/dijital-pazarlamanin-gelecegi-yeni-teknolojiler-ve-stratejiler> adresinden ulaşılmıştır.

Şeker, A. (2021). Türkiye’de Fijital (Phygital) Pazarlama Uygulamaları Üzerine Nitel Bir Araştırma: Bref’le Hijyene Yolculuk Projesi Örneği. *Bartın Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 12(23), 187-206.

Tan, M. (2023). Digital marketing logic, mechanism, strategy and evaluation. *Advances in Economics Management and Political Sciences*, 33(1), 46-53. <https://doi.org/10.54254/2754-1169/33/20231631>

Üreşen, D., & Kaplan, M. (2024). Dijital çağda sosyal medya fenomenlerinin tüketici satın alma davranışlarına etkisi: Instagram örneği. *Management and Political Sciences Review*, 6(1), 19-36.

Widiastuti, E., Sukesu, S., & Sarsiti, S. (2024). Sustainable marketing in the digital age: a systematic review of the latest strategies and tactics. *International Journal of Economics Business and Accounting Research (Ijebbar)*, 8(1). <https://doi.org/10.29040/ijebbar.v8i1.12158>

Yıldız, S. Y. (2023). Dijital Pazarlamada Oyunlaştırmanın Yükselişi: Oyunlaştırmanın Geleceğine Dair Bibliyometrik Bir İnceleme. *Uluslararası Akademik Birikim Dergisi*, 6(2).

Zbucea, A., Jordan, I., & Michailov, M. (2024). Bridging Culture and Communities: A Bibliometric Analysis of Collaboration Practices of Museums, Libraries, and Theaters. *Culture. Society. Economy. Politics (Culture-SEP)*, 4(1).

EXPANDING THE USE OF ARTIFICIAL INTELLIGENCE IN JOURNALISM: OPPORTUNITIES, CHALLENGES, AND FUTURE PERSPECTIVES

Doçent Doktor, Muhammet Kemal Karaman1*

¹ Uşak University, Faculty of Communication, Department of New Media and
Communication, Usak, Türkiye

kemal.karaman@usak.edu.tr - (ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-3238-6641>)

Doçent Doktor, Önder Deniz2

² Uşak University, Faculty of Communication, Department of Journalism, Usak, Türkiye
onder.deniz@usak.edu.tr - (ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-4583-0713>)

*Corresponding author

ABSTRACT

The focus of this research is the challenges associated with the use of artificial intelligence(AI) in journalism and its future implications. It aims to study how far the integration of AI technology can go in terms of expanding its use in journalism. The technology industry already employs AI in automated management of content, big data analysis, pinpointed news services, and the detection of hoaxes. As these technologies grow in usage, more critical problems involving ethics, journalistic autonomy, and the overall sustainability of AI in journalism arise. The study's point is that infrastructure, journalists' readiness to work with new technologies, and the creation of AI ethical standards will determine to what extent AI will be adopted in journalism. Despite the great opportunities AI brings in, be it in the journalism of data or in the journalism of inquiries, humane and ethical vigilance is critical. The results demonstrated that modern journalism in the AI era must strive for ethics of clarity and the articulation of the public good.

Keywords: Artificial intelligence, journalism, automated content production, media ethics, fake news detection

1. INTRODUCTION

Artificial intelligence (AI) technology is modifying journalism as it is known today by creating opportunities for newsgathering, reporting, distribution, and audience engagement. AI-enabled journalism could heighten operational performance, increase the speed of content generation, and improve the capacity of media businesses to deal with huge volumes of information. On the other end, these technologies have brought to the forefront a multitude of challenges, including workforce displacement, ethical breaches, biases, and technological

monopolization of media institutions by large-tech companies. This paper will analyze the influence on AI in journalism by investigating the opportunities as well as obstacles that they pose, evaluating already existing efforts, and advising on the best strategies to incorporate AI in journalism way that is responsible. AI-enabled tools are being developed and adopted at an unprecedented rate which are automated tools for analyzing data, verifying facts, writing different pieces of content, and even editing news items for specific audiences. AI-based algorithms can analyze data from various sources, recognize trends, and write news articles with very little human participation. Robot journalism, or automated journalism, has been implemented by many leading mass media companies to create sports, financial news, and weather bulletins. Correspondence produced with AI is frequently impossible to distinguish from the work done by human professionals, enabling their application in automated feature copy and data intensive writing. (Noain Sánchez, 2022)(Trattner et al.2022)(Simon, 2022)

With the perfect application, AI has the power to revolutionize journalism and reporting through advanced investigative journalism techniques. AI technology can identify patterns, anomalies, and deviations within extensive information that allows a journalist to suspect grafts, scams, or even social injustice incidents. AI technologies can also assist journalists with fact-verification, fake material identification, and accurate reporting. In addition, news organizations can use AI systems to introduce customized content to readers to increase their audience and encourage them to read more. Nevertheless, those opportunities bring challenges too. AI news reporting might be the greatest innovation in the modern world, however, the danger of algorithmic bias is still a huge problem. Every AI system is based on some datasets, which can have certain underlying biases already present in them. Bad AI can have awful consequences such as reinforcing biases, spreading misleading information, and unfair reporting. At the same time, journalists becoming more dependent on systems means that there is an unprecedented risk of job loss within the media sector.

The capture of ordinary journalistic activities by AI may limit the scope of employment available for human journalists which may, ... affect the amount of diversity and imagination practiced within the journalism profession. (Okeleke et al.2024)The one concern that has been raised is the potential for monopolistic tendencies within the AI journalism space by big technology firms. A lot of journalism is done using AI tools and applications, and such tools are usually created and supervised by tech companies, which makes the media industry ecosystems highly imbalanced. Small and medium news companies may find it difficult to compete with well funded news corporations that utilize AI to maximize their operational efficiency and content distribution. Such competitive behavior within corporations can endanger the plurality of media because the immense power gets concentrated in the hands of a few. AI ethics need to be formulated in these areas and other gaps in journalism enhanced by AI. Enough trust has to be put in the public about the AI content generated or altered. News institutions ought to indicate responsibility whenever articles are created or changed by artificial intelligence. More so, responsibility remains in the hands of a human when primary editorial actions are taken because he exercises control over the ethics of journalism. Journalists do not need to be replaced, but they need to be augmented with AI so that the focus is on

enhancing human services rather than overriding them. (Verdegem, 2024)(Bakke & Barland, 2022)

The incorporation of AI in journalism demands for responsible policies from journalists, media organizations, and technology developers. They all need to come together and set up guidelines. Constructing policies to limit algorithm bias and discrimination, promote plurality of media, and protect journalists' employment opportunities are essential. There is also a need for investment AI as well as constant adaptation of journalists' skills to the new realities of working with AI system. The data analyzed for this paper comes from a thorough literature research, discussions with experts, and stakeholders including journalists, media management, software programmers, and scholars. The results stress the necessity of careful integration of AI into journalism; what is most important is the competitiveness of the media and safeguarding as well as future-proofing the profession's prerequisites. Moving forward the media sector needs to focus on the responsibility of creating and using AIs, as well as the accountability towards journalists for the damaging effects if it subverts the purpose of the journalism practice. (Li et al.2024)(Miao et al., 2021)

2. THE ROLE OF ARTIFICIAL INTELLIGENCE IN JOURNALISM

Indeed, the rise of AI has changed the way many industries operate, and journalism is no exception. The way information is reported, produced, and consumed is single-handedly being transformed by AI Technology. AI in journalism encompasses automated reporting and many more technologies that provide assistance with various stages of news production from newsgathering, content creation, and to delivering the final news product to the audience. The specific AI technologies that are implemented in journalism today include machine learning, natural language processing, computer vision, and voice to text. AI is anticipated to significantly enhance journalism in a myriad of ways such as streamlining operations in the newsroom, fake news detection, news personalization, and reducing information gaps and biases in news production. (Bhat & Huang, 2021)(Alowais et al.2023)(Adiguzel et al., 2023)There are several benefits that employing AI technologies in journalism can cover for society. AI, with the support of other emerging technologies, such as, big data and cloud computing can maximize efficiency and productivity in journalism research tasks. Tasks that would take dozens of hours for human reporters to compile can be accomplished in a matter of minutes with AI algorithms that have access to large datasets.

These technologies can assist journalists in following up on live news stories as they unfold which makes reporting faster and more accurate. Newsrooms can efficiently create a large number of stories with the help of Automated content generation, which ensures that audiences are well informed on different issues in a timely manner.Second, AI technologies can be of great help in the alteration of news media industries so that they can meet the multifaceted demands of their audiences. With AI-driven personalization, news organizations have the capability to customize content for specific readers using their established preferences and reading behavior. Automated recommendation systems can construct news profiles for each user which align with user objectives and goals. Furthermore, AI can assist in the generation of

data supported infographics and even the visualization of other types of complex storytelling in order to improve the reach of the information to the people. (Noain Sánchez, 2022)(Türksoy, 2022)

AI-assisted reporting can provide more accurate and dependable information within the articles. AI can facilitate the detection and elimination of fake news by automation of fact-checking and cross-referencing a number of sources. Additionally, AI based applications may enable coverage of news to check the text for possible biases. This advancement can increase the fairness and credibility of journalism, which is needed today in an age of fake news and misinformation. Nonetheless, AI can eliminate the bias in news coverage by focussing on various sources and perspectives. AI systems, unlike the journalists, are not bound by bias as they can be designed to provide an array of different perspectives, contributing to a more balanced media coverage. Journalists, thanks to AI-driven sentiment analysis, can now portray how different narratives are portrayed in the media and analyze the impact it has to identify any bias in their reporting. Then, without proper measures in place, the use of AI in journalism poses greater ethical and practical dilemmas. AI in news production makes content generation cheaper and more accessible, resulting in increased unemployment in traditional journalism roles like editing and reporting. When reporting is done by AI but presented to the world as Human produced content, it raises questions on accountability and transparency. It's crucial for organizations to disclose the involvement of AI in news to prevent the loss of public trust. AI has the tendency to spread disinformation whereby the news generated could be fabricated and altered by malicious agents in the world. While AI can help spread propaganda, it can also produce deepfake videos, synthesize news stories, and many other things to capture the viewers attention. The balance AI can help strike between informatics and unethical content creation shows the dire need for measures to be taken to ensure AI does not misuse AI.

Building the ethical use of AI in journalism will require policymaker's collaboration with media organizations and technology developers to create guidelines or best practices. There must be rules dealing with restriction of algorithmic racism, fostering media pluralism, and the protection of journalistic employment. Moreover, there should be an investment in AI literacy and training programs focused on journalists in order for them to learn how to work with AI tools competently. This work is based on high-level literature reviews, AI application findings, journalism specialists, and discussions with journalists and media owners, developers, and scholars. The evidence indicates that it is possible to harness the power of AI, but acknowledges that there must be an effort to restrain its potential adverse implications. All in all, the journalism industry in particular, needs to focus on ethical AI practices, transparency, and the AI's negative impact in order to reinforce AI as a positive feature of journalism.

3. OPPORTUNITIES FOR AI IN JOURNALISM

Consider the remarkable and changing effects of artificial intelligence (AI) on myriad industries and journalism. With new reporting technologies, AI is beginning to change the way people consume information. In the context of journalism, AI primarily concerns the use of Automated Journalism and various AI technologies for news production including, but not limited to, newsgathering, content creation, and dissemination of the news to the intended

audience. Machine learning, natural language processing, computer vision, and voice-to-text applications are among the AI technologies used in journalism today. With the increase in new technologies, AI is also expected to greatly alter the practice of journalism in areas such as streamlining newsroom functions, fake news detection, news personalization, and mitigating information bias in news reporting.

The application of AI technologies in journalism is capable of greatly benefiting the societal needs. Firstly, AI technologies, together with other technical developments such as big data and cloud computing, can improve the effectiveness and productivity of engaging in journalism research. AI tools are capable of analyzing large amounts of data to quickly discern patterns and generate insights that would take human journalists an extensive amount of time to compile. Moreover, these technologies can also assist journalists in tracking breaking news stories as they develop in real time, which allows for quicker and more precise reporting. Automated content generation allows news rooms to relatively quickly produce a large volume of stories, allowing consumers to receive up to date information on different subjects. (Jamil, 2021) (Moran & Shaikh, 2022) (Noain Sanchez, 2022) Secondly, AI technologies allow news media to always evolve so as to meet the growing sophisticated needs of the audience. Thanks to AI powered personalization, news organizations are able to target specific readers by tailoring content to each individual's preferences and reading history. Recommendation algorithms can curate news feeds to particular users' interests resulting in better audience engagement and loyalty. In addition, AI can be used to produce data visualizations, infographics, and animation that tells the story more vividly and lifts complex issues to simple understanding by ordinary people.

AI can serve as a partner and tool that assists journalists in writing reports, disseminating information, and even growing their audience. Informative articles or news stories are prepared after screening a plethora of information to ensure it is credible, and then stitching the facts together into a story that is easy for the audience to understand. This arduous task can be made far more manageable through the use of AI. For instance, the use of natural language processing within machine learning has enabled the development of 'robot journalists'. These journalists use AI technologies to produce news stories from complicated and sophisticated algorithms and data in an efficient manner. Robot journalists can capture multi-dimensional data in numerous forms like texts, tables, and even sensors and quantifiably simplify the information into a storyline. This allows journalists to spend less time dealing with data and instead focus more on valuable, AI not only improves efficiency, but also enables journalists to devote substantial attention to thorough analysis and investigative reporting. Another opportunity for AI in journalism is to assist in the selection and generation of visual content. Given the growing consumption of digital content, AI is well positioned to handle the overwhelming volume of based text data that emerges from news generation. By utilizing AI, journalists' workloads can be streamlined during the content creation stage, allowing them to focus on infographics, caricatures, and short videos. Through AI image interpretation, text information can be converted into a beautifully visualized story which is easy to understand by many different people. In addition, journalism can be supplemented with AI technologies such as automatic

video creation, animation by AI, and translation of speech and video simultaneously. This allows news to be broadcasted without limitation and in all possible formats. (Simon, 2024)

With the use of AI tools in journalism, the precision and dependability of news articles can be further enhanced. By automating fact-checking and reference retrieval from multiple sources, AI-assisted technology can decrease the chances of misinformation. Powerful AI tools can scan the text for potential bias and ensure that the news is reported as objectively as possible. New technology can help increase the trust and integrity journalists hold, which is necessary in a world flooded with fake news. Moreover, AI can analyze multiple perspectives and sources, thereby diminishing bias that exist in modern news production. Journalists have innate biases which influence the information they choose to put out, whereas AI systems can be used to provide a diverse range of opinions, creating fairer and more equitable coverage. By performing AI sentiment analysis, the journalist will be capable of capturing how a particular issue is presented and reported in the media, and how bias is imprinted by journalists in their coverage of the issue. Not only are there these advantages, but there are considerable ethical and practical problems with why journalism is overly relying on technology. The automation of reporting news has the potential to decrease the demand from conventional journalists, directly affecting the income of editors and reporters. Furthermore, using AI to create content brings issues of transparency and responsibility without accountability where the source cannot be authenticated. Failure to declare the use of AI in content production can lead to mistrust among the public, which can be problematic for news organizations. This is an additional worry: AI generated news can fall into the hands of bad actors who may wish to use it for unsavory purposes. Even though AI systems help tackle the information abuse problem, they can also be deployed for creating deceptive deep fake videos, synthetic fake news, and other misleading content. Safeguards intended to prevent the misuse of AI technology for journalism are important to ensure the ethical boundaries of journalism are not crossed. Such problematic societal integrations of AI in journalism calls for an allocation of responsibility on the shoulders of lawmakers, media houses, and technology vendors to set frameworks and guidelines to this effect. Framing laws that limit algorithmic bias, ensure diversity in media ownership, and protect journalists' jobs are some of the critical components that should be included in the regulatory policies. There should also be programs to improve AI skills and training for journalists so they can effectively utilize AI tools in their work. (Aïmeur et al., 2023)

4. CHALLENGES IN IMPLEMENTING AI IN JOURNALISM

Like any other technology, AI tools can be integrated into media organizations if there are supporting resources, for instance, data and computing infrastructure. Unfortunately, many small and medium-sized newsrooms do not possess such resources. While large news organizations might have data to optimally harness AI within the day-to-day journalistic work, journalist in smaller niche news organizations tend to grapple with access. For small-scale news organizations, it is unrealistic to consider having the resources to leverage AI's potential with large datasets. In regards to local news or niche media houses, the feasibility of collecting or purchasing data that can help AI projects comes out as unrealistic. Hence, there are some limits

to innovation within the AI tools arising in small newsrooms. At the same time, these AI solutions require some elements of human participations within the automated paradigm. Often, small and medium-sized media lack adequate talent and funding to exploit new technologies. Trying to achieve compliance of the technology outputs to the editorial requirements, media should take into account who wants to help the journalists and actively engage in building these tools.

The employees working in small and medium-sized newsrooms appear to be least ready for the potential change, which shows a gap that will need to be addressed by improving training in data journalism. Journalists can only make use of the great opportunities presented by AI if they are adequately knowledgeable about the capabilities and limitations of the technology. (Simon, 2024) (Jamil, 2021) (Munoriyarwa et al., 2023) (de-Lima-Santos & Ceron, 2021)

5. FUTURE PERSPECTIVES AND INNOVATIONS

The survey results suggest that more uniformity exists in the projected visions of AI. Reporters seem to have more agreement in the expected uses of AI tools and applications as opposed to their current ones. Our interview respondents also mentioned the potential capabilities for AI technologies. Thus, it is important to understand what journalists feel would best utilize AI and how AI tools can be better integrated into their work processes in broader or more willing and interested regions. Our findings together with the discussion brought to light some other development opportunities for scholars, engineers, and practitioners.

Currently, AI is still developing. Regardless of some breakthroughs AI has made, there is still lack of advanced reasoning and understanding of human language context. Journalism as a field heavily relies on narrative construction and context comprehension. Also, in order to incorporate more journalistic information into AI, we created a tool for a robotics workshop that imitates a human decision-making. Instead of just pouring out milk, we drink it together and allow journalists to exhibit their conversational mannerisms as they select chosen elements on the workshop protocol interfaces. This workshop is conducted with the aim to enhance the efficiency of robots as storytellers, even before or after the impending question and answer session. (Ji et al., 2023)(Zhai et al.2021)(Aggarwal et al.2022)

6. CONCLUSION

In this article, we highlight the use of AI within journalism from both journalism studies and the artificial intelligence domain for the past ten years. We have examined the different aspects of AI in news such as generation of content, tailoring of content, recommending content, and the use of tools and narrowed down on the changing role of journalists and journalism itself, which is essential for any ethical reflection. In addition, while most of the scholars in the field have focused on the prospects of automated content production or automated audience profiling, protection of automation of human action, which we call an ‘news making algorithm,’ has received minimal attention. This ambiguous narrative dimension in the news is as important

as the biased forms of personalization or the absence of editorial presence. So we ask the questions, what is the impact of AI personalization in journalism? Is the news always objective? Is AI AI journalism personalization a good thing? And do some conclusions such as the openings and outcomes do more problems or benefits help identify the aimed for research.

In the end, it is clear that AI has changed the paradigm of journalism, the writing criteria, and professional communication for the better or worse. From the construction of the tool through its application and diffusion, AI affects journalism. This is in spite of the positive prospects that might follow and the ethical dilemmas that would ensue as a result. What we wish for is to raise some consciousness in the journalism world about some of the automated news making ethical problems and invoke further discourses which can help combat these challenges.\

REFERENCES

- [1] Adiguzel, T., Kaya, M. H., & Cansu, F. K. Revolutionizing education with AI: Exploring the transformative potential of ChatGPT.. *Contemporary Educational Technology*, March, 15,3, 2023.
- [2] Aggarwal, K., Mijwil, M. M., Al-Mistarehi, A. H., Alomari, S., Gök, M., Alaabdin, A. M. Z., & Abdulrhman, S. H. Has the future started? The current growth of artificial intelligence, machine learning, and deep learning. *Iraqi Journal for Computer Science and Mathematics*, 115-123, January, 3,1, 2022.
- [3] Aïmeur, E., Amri, S., & Brassard, G. Fake news, disinformation and misinformation in social media: a review. *Social Network Analysis and Mining*, February, 13,1, 2023.
- [4] Alowais, S. A., Alghamdi, S. S., Alsuhebany, N., Alqahtani, T., Alshaya, A. I., Almohareb, S. N., ... & Albekairy, A. M. Revolutionizing healthcare: the role of artificial intelligence in clinical practice. *BMC medical education*, 689, September, 23,1, 2023.
- [5] Bakke, N. A. & Barland, J. Disruptive innovations and paradigm shifts in journalism as a business: From advertisers first to readers first and traditional operational models to the AI factory. *SAGE Open*, April, 12,2, 2022.
- [6] Bhat, S. A. & Huang, N. F. Big data and ai revolution in precision agriculture: Survey and challenges. *Ieee Access*, August, 9, 2021.
- [7] de-Lima-Santos, M. F. & Ceron, W. Artificial intelligence in news media: current perceptions and future outlook. *Journalism and media*, December, 3,1, 2021.
- [8] García-Avilés, J. A. Journalism as usual? Managing disruption in virtual newsrooms during the COVID-19 crisis. *Digital Journalism*, July, 9,9, 2021.
- [9] Jamil, S. Artificial intelligence and journalistic practice: The crossroads of obstacles and opportunities for the Pakistani journalists. *Journalism Practice*, July, 15,10, 2021.

- [10] Ji, H., Han, I., & Ko, Y. A systematic review of conversational AI in language education: Focusing on the collaboration with human teachers. *Journal of Research on Technology in Education*, November 55,1, 2023.
- [11] Li, L., Ma, Z., Fan, L., Lee, S., Yu, H., & Hemphill, L. ChatGPT in education: A discourse analysis of worries and concerns on social media. *Education and Information Technologies*, 10729-10762, June, 29,9, 2024.
- [12] Miao, F., Holmes, W., Huang, R., & Zhang, H. *AI and education: A guidance for policymakers*, United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization, Paris, 2021.
- [13] Moran, R. E. & Shaikh, S. J. Robots in the news and newsrooms: Unpacking meta-journalistic discourse on the use of artificial intelligence in journalism. *Digital Journalism*, November, 10,10, 2022.
- [14] Munoriyarwa, A., Chiumbu, S., & Motsaathebe, G. Artificial intelligence practices in everyday news production: The case of South Africa's mainstream newsrooms. *Journalism Practice*, August, 17,7, 2023.
- [15] Noain Sánchez, A. Addressing the Impact of Artificial Intelligence on Journalism: The perception of experts, journalists and academics, June, 35,3, 2022.
- [16] Okeleke, P. A., Ajiga, D., Folorunsho, S. O., & Ezeigweneme, C. Predictive analytics for market trends using AI: A study in consumer behavior. *International Journal of Engineering Research Updates*, 36-49, August, 7,1, 2024.
- [17] Simon, F. Artificial intelligence in the news: How AI retools, rationalizes, and reshapes journalism and the public arena, June, 2024.
- [18] Simon, F. M. Uneasy bedfellows: AI in the news, platform companies and the issue of journalistic autonomy. *Digital Journalism*, May, 10,10, 2022.
- [19] Trattner, C., Jannach, D., Motta, E., Costera Meijer, I., Diakopoulos, N., Elahi, M., ...& Moe, H. Responsible media technology and AI: challenges and research directions. *AI and Ethics*, 585-594, November, 2,4, 2022.
- [20] Türksoy, N. The future of public relations, advertising and journalism: How artificial intelligence may transform the communication profession and why society should care?. *Türkiye İletişim Araştırmaları Dergisi*, 40, 2022.
- [21] Verdegem, P. Dismantling AI capitalism: the commons as an alternative to the power concentration of Big Tech. *AI & society*, 727-737, April, 39,2, 2024.
- [22] Zhai, X., Chu, X., Chai, C. S., Jong, M. S. Y., Istenic, A., Spector, M., ... & Li, Y. A Review of Artificial Intelligence (AI) in Education from 2010 to 2020. *Complexity*, 1, April, 2021,1, 2021.

YOUTUBE JOURNALISM IN TURKEY: DIGITAL TRANSFORMATION, ITS IMPACT, AND FUTURE PERSPECTIVES

Doçent Doktor, Önder Deniz^{1*}

¹ Uşak University, Faculty of Communication, Department of Journalism, Usak, Türkiye
onder.deniz@usak.edu.tr - (ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-4583-0713>)

Doçent Doktor, Muhammet Kemal Karaman²

² Uşak University, Faculty of Communication, Department of New Media and
Communication, Usak, Türkiye

kemal.karaman@usak.edu.tr - (ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-3238-6641>)

*Corresponding author

ABSTRACT

This research investigates the growth of YouTube as a journalism tool in Turkey, the consequences that followed, and what the future may hold. YouTube is becoming a prominent news source for independent journalists because of the digitization of traditional media and the efforts of independent journalists to look for alternative sources to disseminate news. Lately, individual journalists, independent media entities, and even the traditional media houses have been active on YouTube engaging in news production, commentary, analysis, and even live broadcasts to capture the attention of their audiences. The YouTube Journalism phenomenon in Turkey is framed within the context of news democratization, censorship obviation, revenue generation, and audience engagement. Nonetheless, disinformation, censorship, and the undermining functions performed by algorithms are still ominous threats. It can be assumed that YouTube journalism might grow in Turkey and offer an alternative to traditional media, but to increase the medium's standing in journalism, ethical rules concerning minimum standards of content quality, and financial support need to be established.

Keywords: YouTube journalism, digital media, independent journalism, disinformation, media in Turkey

1. INTRODUCTION

Journalism has been altered because of the independent content creation that digital media, especially the internet and social networks can facilitate. In Turkey, YouTube serves as an alternative to traditional platforms of journalism by acting as a major source of news. While YouTube enables rapid growth of news production, it also raises concern in its professionalism. Besides, social media assists journalists with research, source contact, news marketing, and audience engagement. More so, YouTube allows professional and amateur journalists to publish news without the need for traditional broadcasting rights. This article focuses on the transformation of journalism with public digital perception platforms and it, in turn, examines the public perception. (Onder & Zengin, 2021)

Digital platforms have changed the production, circulation and consumption of news, thereby challenging traditional media to cater for the political and technological advancements in Turkey's journalism. Some of the most critical questions that need to be answered include: Who are the news makers and consumers today? What would be the definition of journalism going forward? Since 2013, YouTube and other platforms have enhanced digital journalism in Turkey by providing easy access and low costs to personalized content, but that has come at the price of misinformation and selection algorithm driven content. Consequently, the evolution of online videos has changed the consumption format of news but the study of journalism on youtube suffers a lack of attention. The emergence of independent media outlets has enabled the challenging of mainstream news and narratives because of digital media. In Turkey, YouTube journalism sideskirts the conventional frameworks making it easy to provide new angles but also increasing the chances of spreading false information. (Toluzhan et al.2023)(Ildir & Celik Rappas, 2022)

From 2009, YouTube has influenced news reporting and public trust. Content creators are continually using embedded videos and other web platforms to reach larger audiences and as such there is need to study YouTube's impact on journalism and trust more. Turkey's media landscape is incorporating digital technology. Online news sites, social media, and mobile apps are replacing traditional sources of news. Audiences and journalists are adjusting their news consumption habits. TV viewers had to contend with the programs as broadcast, while YouTube allows users to select what they want to watch, from original to repurposed content. YouTube journalism combines words, pictures, and moving images and usually comes to prominence during newsworthy events. Monetized news sites can serve as sources of fresh information, but false information is still a problem. Advertising blockade and the collection of 'news' in bulk are additional problems. All in all, YouTube journalism in Turkey presents opportunities, but also dilemmas. It facilitates self-publishing but raises issues about the trustworthiness and regulatory frameworks. The evolution and further development of the digital media begs for a scientific evaluation of the consequences on journalism. (Budzinski et al.2021)(Hosseinmardi et al.2021)(Muda & Hamzah, 2021)

2. THEORETICAL FRAMEWORK

This research looks into the development of digital journalism and its integration with YouTube in Turkey. In order to grasp this shift, important issues need to be answered first: How is digital journalism defined? In what ways does YouTube act as a journalism tool? What are its effects in terms of technology? Cognizance of these questions assist in examining the transformation of journalism, media institutions, and audience in regard to the world going digital. The proliferation of digital technologies into every aspect of life has deeply affected the society, politics, economy, and culture. Journalists, who were previously positioned as the primary disseminators of information, now actively participate within the overwhelming flow of information. This raises the problems of the standardization, commercialization, and accuracy of information content. However, on the other hand, digital journalism brings with it speed, immense competition, entertainment, and ideology, which has completely changed the framework of the sooner known media. Digitalization goes beyond replacing older technologies with newer ones; it reinvents the manner through which media impacts society and power relations. (Keke, 2022)

The core premise of What constitutes digital journalism is the incorporation of older structures and systems with new industry standards. The rise of the internet since the 1990s allowed journalism to evolve from a one-way system of reporting to an interactive system where audiences participate fully through engagement. In contemporary times, news is not disseminated on a single basis but is created alongside the viewers. With the internet and mobile technology, ordinary citizens can now participate more in journalism, which no longer has clear boundaries between journalists and the audience.

The changes created above transformed journalism by making it more prompt, interactive, and directed toward audiences. YouTube, as a worldwide news-sharing network, has also become one of the major places for news capture. It works differently from other forms of media as it is not based on content produced by professionals only, meaning people can upload and share videos of happenings. These algorithms help determine the visibility of videos therefore determines how news is consumed. YouTube has been a powerful player of digital media ever since it has been founded in 2005, with video content emerging to be the most preferred pastime amongst people online. (Pires et al.2021)(Al-Marroof et al. 2021) Among the Turkish citizens, YouTube is preferred as a source of news. By 2019, a staggering number of 85% of young people (aged between 16-24) in Turkey reported consuming videos from YouTube, with 32% of them looking for news content. (Azak et al., 2022). Digital journalists nowadays blend video wring, storytelling, and other reporting techniques to produce compelling news pieces. Countless freelance and citizen journalists are using YouTube to tell stories that are forgotten in legacy media, doing interviews, field reporting, and broadcasting the news straight to the audience via internet. This has given birth to a new class of news makers who have no formal credentials in journalism but shape public opinion. (Bradshaw, 2023) New possibilities for freelance journalism arise, but risk of misinformation to the audience and journalist's integrity is at question. Grasping this shift is crucial for media in Turkey and elsewhere in the world. (Lee Ludvigsen & Petersen-Wagner, 2023)(Nechushtai et al.2024)

3. DIGITAL TRANSFORMATION OF JOURNALISM IN TURKEY

The concept of journalism has undergone profound changes with the advent of technology and the Internet. The increased ease of access to information accompanying the technology age has drastically changed the level of participation and engagement in societal matters. This section seeks to understand the utmost influence of claimed YouTube journalism in Turkey, a society in the process of digital evolution, analyzing its possibilities and dangers for democratic YouTube journalism in Turkey. Three of the most considerable opportunities of YouTube journalism will be discussed through empirical research by indicating the interaction between the news audience and journalists, the diversification of news sources, and the role of YouTube as an alternative public sphere. Moreover, the effects of well-established traditional media, the excessive audience concentration, and the right-wing bias of YouTube's algorithms on journalism will be restated and posited as the most flagrant threats for the field. (Akser & Baybars, 2023) Over the last ten years, Turkey has seen a sharp increase in sociable people on social media, drastically changing the importance of media and news consumption. Due to the increase of authoritarian tendencies in the country, State-controlled Turkey media has its importance escalated, alongside the information's public presentation and control. 30.3% of the adults in Turkey used their smartphones to read the news. On the other hand, only 4.7% of the respondents reported that they got their news predominantly from newspapers. (Aygar et al.2021)

4. IMPACT OF YOUTUBE JOURNALISM IN TURKEY

Since news produced through television can be expensive for many people, YouTube, along with other platforms, is able to help filmmakers and content creators by making the process more affordable. The opening of YouTube allowed people from all over the world to 'speak up', while also widening the gap in the media industry due to there being more people willing to produce content. This change has led to news being produced in a rather modernized style. News gathering and consumption is no longer a one way process where the audience simply absorbs the news. Through the comments section, the audience is now able to express their opinions which allows them to take an active role in the matter. It is one of the many cases where legacy media meets the digital world. New modes of journalism are constantly being shaped by the rise of YouTube and its ever changing features. This paper looks at the impact of platforms such as YouTube on journalism and the ways in which television news networks attempt to cope with its influence. This is, perhaps, the most positive side of YouTube, where journalism is not restrained, however, it poses a huge threat to traditional journalism, as it forces news agencies to change the way they operate. (Giansiracusa, 2021)(Andrade-Vargas et al.2021)

Moreover, YouTube along with other social media apps possess the ability to shape society's views and even social issues. This research investigates the ways and methods of how selective YouTube channels portray national issues through creative storytelling. Though the research paper is aimed at the media environment of Turkey, the impact of the research findings can be in journalism worldwide. Growing YouTube journalism in Turkey has altered the modes of

information production and sharing in an unprecedented manner. Digitalization has provided enrichment to the media multi ecosystem through the introduction of new news channels. Underrepresented and alternative discourses that the mainstream media overlooks are occupied by YouTube, which serves as a platform for such narratives. Political discourses and public debates are also found on YouTube where they are posted in the absence of these discussions in traditional media outlets. (Onder & Zengin, 2021)(Yıldırım et al., 2021)(Keke, 2022)

YouTube enables the creation of horizontal communication where the audience actively engages with the content, which is part of the most important features of YouTube. As the audience, they provide feedback, offer new perspectives, and even take part in the investigative journalism process. This participation merges the roles of journalists and audience and leads to a more egalitarian news environment. Instead of media institutions, Independent content creators and alternative news sites have emerged and utilize the platform to offer disputing official perspectives, emerging as alternative to mainstream media. This salient shift in global information consumption such as the increased impact of youtube journalism, proves that there is a change in the approach to global news production and consumption in the digital world. (Pires et al.2021)(Marwick & Partin, 2024)

5. FUTURE PERSPECTIVES

Turkey's media landscape has changed drastically due to digital transformation, and YouTube has significantly contributed to this change. Journalists as well as casual users now post videos that contain news, commentary, or entertainment on YouTube. Unlike legacy media, YouTube involves users as content creators, making the processes of information dissemination and consumption participatory and much easier. With just a phone and internet, one can create news and reach the youth better than television. YouTube has also made its way into political debates, as video diaries (vlogs) and commentary channels have gained popularity with the younger audience. This is a cause of worry for some policymakers who view YouTube as a threat to established media. YouTube's position in Turkey could be potentially shaped by some form of agreement between YouTubers, traditional media, and regulators. Journalism is also impacted by emerging technologies such as AI and Big Data because they enable journalists to work more efficiently and enable journalists to produce more information faster and with greater data-centric detail. However, these new technologies can also be considered dangerous because they can facilitate misinformation, echo chambers, and other threats. The speed at which false news spreads, especially through visual media, calls for responsible journalism on platforms like YouTube. (Çelebioğlu, 2022) (Azak et al., 2022) The objective of this work is to analyze YouTube journalism in Turkey through an interdisciplinary framework using the lenses of technology and policy.

From July of 2019 to August of 2020, 17 creators on YouTube news channels were interviewed, after which qualitative research about the interviews was completed. (Bidav & Mehta, 2024) (Bagdogan, 2023) (Abanoz, 2022) The analysis was done on their motives, processes, and the resulting controversies, tensions, and opportunities affecting public discourse. While YouTube content makers are expected to be credible, they are also faced with

the challenges of competition from traditional media houses, government censorship, and heavy scrutiny and regulation. The emergence of digital journalism is greatly unmatched in scope due to the existence of overwhelming unregulated information, whereby a reasonable portion of disseminated news is false. With the dramatic increase of accessible information online, audience reception and belief has been commodified casting doubt on the accuracy of what is factual. YouTube journalism in Turkey, as in the rest of the world, has to forgo the delicacy between accessibility and accuracy as the country's digital future depends on it. (Azak et al., 2022)(Yildiz & Toros, 2021)

6. CONCLUSION

Turkey's media environment has long been a contested space for pluralism. The rise of online platforms and alternative journalism has introduced new opportunities for diversity in news production and consumption. However, the question remains: Has digital media truly created a more democratic space, or has it merely shifted control from traditional institutions to new digital gatekeepers? This study explores the emergence of YouTube journalism within Turkey's rapidly digitalizing media sector. As a country experiencing political turbulence, Turkey provides a unique case for analyzing the role of digital news platforms. A significant portion of the population now relies on YouTube as a primary news source, making citizen journalism highly influential. Yet, the factors driving this trend have not been fully examined. By analyzing evolving media practices and the legal framework of YouTube journalism, this study aims to provide insights for both academics and content creators. The findings highlight how digital transformation has reshaped traditional journalism, impacting labor conditions and journalistic practices. YouTube, with its decentralized structure, is seen as a democratizing force in an era when the influence of major media corporations is diminishing. It offers space for alternative narratives and marginalized voices, challenging the dominance of mainstream news.

However, YouTube's open nature also raises concerns about misinformation and verification. Unlike traditional journalism, where editorial standards ensure accuracy, YouTube allows unrestricted content uploads, making it difficult to filter credible information. The distinction between written and spoken language in news delivery on the platform further complicates how information is consumed and trusted. Content creators must navigate a media landscape where misinformation and truth coexist, balancing accessibility with responsibility. Legal and ethical challenges arise when news stories contain missing details, false narratives, or biased interpretations. Ensuring the accuracy and fairness of digital news remains a critical issue. As YouTube journalism continues to grow, addressing these concerns will be essential for maintaining credibility and trust in Turkey's evolving media ecosystem.

REFERENCES

- [1] Abanoz, E. The reactions to muslim identity building through social media: user comments on YouTube Street Interview Videos. *Religions*, May, 13,6, 2022.
- [2] Akser, M. & Baybars, B. Repressed media and illiberal politics in Turkey: the persistence of fear. *Southeast European and Black Sea Studies*, January, 23,1, 2023.
- [3] Al-Marroof, R., Ayoubi, K., Alhumaid, K., Aburayya, A., Alshurideh, M., Alfaisal, R., & Salloum, S. The acceptance of social media video for knowledge acquisition, sharing and application: A comparative study among YouTube users and TikTok users' for medical purposes. *International Journal of Data and Network Science*, 197, January, 5,3, 2021.
- [4] Andrade-Vargas, L., Iriarte-Solano, M., Rivera-Rogel, D., & Yunga-Godoy, D. Young People and Social Networks: Between the Democratization of Knowledge and Digital Inequality. *Comunicar: Media Education Research Journal*, 79-89, 29,69, 2021.
- [5] Aygar, H., Tozun, M., Unsal, A., Arslantas, D., Oktar, D., & Dagtekin, G. Determination of the prevalence of phubbing and its possible relations with personality characteristics and with the other factors among the students of the faculty of medicine from western Turkey. *International Research Journal of Social Sciences*, 20-27, January, 10,1, 2021.
- [6] Azak, M., Şahin, K., Korkmaz, N., & Yıldız, S. YouTube as a source of information about COVID-19 for children: Content quality, reliability, and audience participation analysis. *Journal of Pediatric Nursing*, January-February, 62, 2022.
- [7] Bagdogan, S. Hands-on (ly) vlogging: How Turkish Muslim women perform “modesty” and “piety” in self-branding on their YouTube cooking channels. *Social Media+ Society*, April, 9,2, 2023.
- [8] Bidav, T. & Mehta, S. Peripheral creator cultures in India, Ireland, and Turkey. *Social Media+ Society*, February, 10,1, 2024.
- [9] Bradshaw, P. *The online journalism handbook: Skills to survive and thrive in the digital age*, Routledge, 2023.
- [10] Budzinski, O., Gaenssle, S., & Lindstädt-Dreusicke, N. The battle of YouTube, TV and Netflix: an empirical analysis of competition in audiovisual media markets. *SN Business & Economics*, 116, August, 1,9, 2021.
- [11] Çelebioğlu, E. Muslim YouTubers in Turkey and the authoritarian male gaze on YouTube. *Religions*, April, 13,4, 2022.

- [12] Giansiracusa, N. *How algorithms create and prevent fake news*, Apress, 2021.
- [13] Hosseinmardi, H., Ghasemian, A., Clauzet, A., Mobius, M., Rothschild, D. M., & Watts, D. J. Examining the consumption of radical content on YouTube. *Proceedings of the National Academy of Sciences*, e2101967118, August, 118,32, 2021.
- [14] Ildir, A. & Celik Rappas, A. Netflix in Turkey: Localization and audience expectations from video on demand. *Convergence*, February, 28,1, 2022.
- [15] Keke, M. E. The use of digital marketing in information transport in social media: the example of Turkish companies. *Transportation Research Procedia*, January, 63, 2022.
- [16] Lee Ludvigsen, J. A. & Petersen-Wagner, R. From television to YouTube: digitalised sport mega-events in the platform society. *Leisure Studies*, September, 42,4, 2023.
- [17] Marwick, A. E. & Partin, W. C. Constructing alternative facts: Populist expertise and the QAnon conspiracy. *New Media & Society*, May, 26,5, 2024.
- [18] Muda, M. & Hamzah, M. I. Should I suggest this YouTube clip? The impact of UGC source credibility on eWOM and purchase intention. *Journal of Research in Interactive Marketing*, July, 15,3, 2021.
- [19] Nechushtai, E., Zamith, R., & Lewis, S. C. More of the same? Homogenization in news recommendations when users search on Google, YouTube, Facebook, and Twitter. *Mass Communication and Society*, 1309-1335, March, 27,6, 2024.
- [20] Onder, M. E. & Zengin, O. YouTube as a source of information on gout: a quality analysis. *Rheumatology International*, March, 41, 2021.
- [21] Pires, F., Masanet, M. J., & Scolari, C. A. What are teens doing with YouTube? Practices, uses and metaphors of the most popular audio-visual platform. *Information, communication & society*, 1175-1191, October, 24,9, 2021.
- [22] Toleuzhan, A., Sarzhanova, G., Romanenko, S., Uteubayeva, E., & Karbozova, G. The Educational Use of YouTube Videos in Communication Fluency Development in English: Digital Learning and Oral Skills in Secondary Education. *International Journal of Education in Mathematics, Science and Technology*, 198-221, 11,1, 2023.
- [23] Yıldırım, K., Baruh, L., & Çarkoğlu, A. Dynamics of campaign reporting and press-party parallelism: Rise of competitive authoritarianism and the media system in Turkey. *Political Communication*, June, 38,3, 2021.
- [24] Yildiz, S. & Toros, S. Z. The quality, reliability, and popularity of YouTube education videos for vestibular rehabilitation: a cross-sectional study. *Otology & Neurotology*, September, 42,8, 2021.

ÖZEL HASTANE ÇALIŞANI DEMOGRAFİK ÖZELLİKLERİNİN YÖNETİM İNOVASYONUNA ETKİSİ, TRAKYA BÖLGESİ ÖRNEĞİ

Öğr. Gör. Hüseyin Ali YÜZER

Trakya Üniversitesi, haliyuzer@trakya.edu.tr - ORCID ID 0000-0002-5043-6190

Prof. Dr. Hatice Nilay GEMLİK

Marmara Üniversitesi, ngemlik@marmara.edu.tr - ORCID ID 0000-0001-5319-4070

ÖZET

Bu çalışma, özel hastane idari çalışanlarının yönetim inovasyon uygulamalarına verdikleri tepkileri demografik veriler çerçevesinde incelemektedir. Yönetim inovasyonu, örgütlerin hızlı değişen teknolojilere ve pazar koşullarına uyum sağlamak amacıyla gerçekleştirdiği yönetim metotları, araçları ve modellerindeki yenilikleri ifade eder. Yönetim inovasyonu, ticari uygulamalardaki yenilikler, işyeri organizasyonundaki yenilikler ve dış ilişkilerdeki yenilikler olmak üzere 3 alt boyuta sahiptir. Araştırmanın temel amacı, idari personelin demografik özelliklerinin yönetim inovasyona etkilerini ortaya koymaktır. Bu bağlamda, Mart 2024 – Ağustos 2024 tarihleri arasında Edirne, Kırklareli ve Tekirdağ illerinde faaliyet gösteren 18 özel hastanede çalışan 486 idari personelden anket yöntemiyle veri toplanmıştır. Bu veriler, çalışanların demografik özellikleri ile yönetim inovasyonu arasındaki ilişkiyi değerlendirmek amacıyla analiz edilmiştir.

Araştırma sonuçlarına göre, cinsiyet, medeni durum ve eğitim seviyesi gibi demografik özelliklerin ticari uygulamalardaki yenilikler, işyeri organizasyonundaki yenilikler ve dış ilişkilerdeki yenilikler üzerinde istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık oluşturmadığı tespit edilmiştir ($p>0,05$). Ancak oryantasyon eğitimi alan çalışanların, bu kriterlerde daha düşük değerlere sahip olduğu görülmüştür ($p<0,05$). Eğitim yeterlilik algısını "çok yeterli" ve "yeterli" şeklinde değerlendiren grupların, yönetim inovasyonu açısından diğer gruplara kıyasla daha düşük puanlar aldığı fark edilmiştir. Benzer şekilde, güçlendirme eğitimi alan çalışanların inovasyon becerilerinde istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki gözlemlenmiştir ($p<0,05$).

Bu bulgular, çalışanların aldıkları eğitimin ve eğitimlere yönelik algılarının yönetim inovasyonu üzerindeki etkisini ortaya koymaktadır. Eğitimlerin içerik ve uygulama yöntemlerinin gözden geçirilmesi, çalışan katılımını ve inovasyon süreçlerine adaptasyonu artırabilir. Ayrıca, inovasyon açısından daha olumlu sonuçlar elde etmek için eğitim programlarının daha fazla motive edici bir yaklaşımla tasarlanması gerektiği söylenebilir.

Anahtar Kelimeler : Yönetim İnovasyon, Sağlık Yönetimi, İnsan Kaynakları Yönetimi

DEMOGRAFİK DEĞİŞKENLER KAPSAMINDA ÖZEL HASTANE ÇALIŞANLARININ PSİKOLOJİK PERSONEL GÜÇLENDİRİLMESİ: TRAKYA BÖLGESİ ÖRNEĞİ

Öğr. Gör. Hüseyin Ali YÜZER

Trakya Üniversitesi, haliyuzer@trakya.edu.tr - ORCID ID 0000-0002-5043-6190

Prof. Dr. Hatice Nilay GEMLİK

Marmara Üniversitesi, ngemlik@marmara.edu.tr - ORCID ID 0000-0001-5319-4070

ÖZET

Bu çalışma, özel hastane idari çalışanlarının personel güçlendirme uygulamalarına olan tepkilerini demografik veriler bağlamında incelemeyi amaçlamaktadır. Personel güçlendirme, çalışanların uzmanlık bilgilerini artırarak, fırsatları daha iyi değerlendirmelerine, gerekli kararları almalarına ve işe karşı tutumlarını olumlu yönde değiştirmelerine yardımcı olan bir süreçtir. Bu bağlamda, araştırmanın amacı, idari personelin demografik özelliklerinin personel güçlendirme üzerindeki etkilerini ortaya koymaktır. Araştırmanın veri toplama yöntemi anket kullanarak gerçekleştirilmiştir. Veriler, Edirne, Kırklareli ve Tekirdağ illerinde yer alan 18 özel hastanede çalışan 486 idari personelden elde edilmiştir. Güvenilir bir sonuç elde etmek için gelişmiş güzel örnekleme yöntemiyle seçilen katılımcılara uygulanmış olan anketin sonuçları, çalışanların demografik özellikleri ile psikolojik güçlendirme arasındaki ilişkiyi incelemek amacıyla kullanılmıştır. Analiz sonuçları, cinsiyet karşılaştırmalarında kadın grubunun anlam, yeterlilik ve etki alt boyutlarındaki değerlerinin erkek grubuna göre daha yüksek olduğunu göstermiştir. Özellikle kadınların anlam değeri ($p=0,001$) ve yeterlilik değeri ($p=0,001$) açısından istatistiksel olarak anlamlı farklılıklar ortaya koyduğu saptanmıştır. Ancak, cinsiyete göre özerklik değeri ve psikolojik güçlendirme ölçeklerinde anlamlı bir farklılık gözlemlenmemiştir ($p>0,05$). Eş durumu açısından incelendiğinde, evli bireylerin anlam değerinin bekarlara göre daha yüksek olduğu ($p=0,001$) bulunmuş, ancak diğer alt boyutlar arasında istatistiksel farklılık tespit edilmemiştir ($p>0,05$). Eğitim durumu, oryantasyon eğitimi alma durumu ve hizmet içi eğitim alma durumu gibi diğer demografik değişkenler bakımından ise anlam beyanlarında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık gözlenmemiştir ($p>0,05$).

Sonuç olarak, bu çalışmada kadınların anlam ve yeterlilik algılarının erkeklere göre daha yüksek olduğu belirlenmişken, diğer demografik faktörlerin personel güçlendirme üzerindeki etkisinin daha sınırlı olduğu ortaya konmuştur. Bu bulgular, özel hastanelerde yönetim stratejilerinin geliştirilmesi ve çalışanların güçlendirilmesi süreçlerinde demografik faktörlerin göz ardı edilmemesi gerektiğini ortaya koymaktadır. Bu yaklaşım, hem çalışan motivasyonunu artırmak hem de hastane verimliliğini maksimize etmek için kritik bir öneme sahiptir.

Anahtar Kelimeler : Psikolojik Personel Güçlendirme, Sağlık Yönetimi, Sağlık Kurumu Yöneticiliği

KRİZ YÖNETİMİNİ ETKİLEYEN FAKTÖRLERİN YAPISAL EŞİTLİK MODELİ İLE İNCELENMESİ: TIBBİ CİHAZ SEKTÖRÜ ÜZERİNE BİR ARAŞTIRMA¹

Doktora Öğrencisi, MERVE AKBAŞ

Marmara Üniversitesi, mrv.akbas_@hotmail.com - 0000-0001-8341-7271

Prof. Dr., HATİCE NİLAY GEMLİK

Marmara Üniversitesi, ngemlik@marmara.edu.tr - 0000-0001-5319-4070

ÖZET

Amaç: Bu araştırmanın temel amacı, tıbbi cihaz sektörü çalışanlarının mizah algılarının kriz yönetimi üzerindeki etkisinde psikolojik sermayenin aracılık rolünü tespit etmektir. **Gereç ve Yöntem:** Kantitatif tipte yürütülen bu çalışmada, “Kişisel Bilgi Formu, Mizah, Psikolojik Sermaye (özyeterlilik, iyimserlik, umut, dayanıklılık alt boyutları) ve Kriz Yönetimi Ölçekleri (kriz öncesi ve kriz esnası-sonrası alt boyutları)” kullanılmıştır. Araştırmanın evrenini İstanbul’da faaliyet gösteren 2 tıbbi cihaz firmasında çalışan 220 kişi oluşturmaktadır. Araştırma amacı doğrultusunda “gelişigüzel örnekleme” yöntemi kullanılarak örneklem sayısı 170 çalışan olarak hesaplanmıştır. Veriler, Ocak 2024-Temmuz 2024 tarihleri arasında tıbbi cihaz firmasında çalışanların tamamına mesai saatleri içerisinde yüz yüze yapılmıştır. Katılımcılara ilişkin sosyodemografik özellikler betimsel şekilde incelenmiştir. Araştırmada elde edilen veriler, tek değişkenli normallik testi (Shapiro Wilk) ve çok değişkenli normallik testi (Henze Zirkler) yöntemleri ile test edilmiştir. Açıklayıcı Faktör Analizi (AFA), Doğrulayıcı Faktör Analizi (DFA) ile ölçeğin geçerliliği test edilmiştir. Sonrasında hipotezler *Yapısal Eşitlik Modeli* ile test edilmiştir. Sonuçlar %95-%99 güven aralığında ve $p<0,05$, $p<0,01$ anlamlılık düzeyinde değerlendirilmiştir. **Bulgular:** Mizahın psikolojik sermaye alt boyutlarından özyeterlilik ($B= 0,46$; $p<0,01$), umut ($B= 0,56$; $p<0,01$), iyimserlik ($B= 0,79$; $p<0,01$) ve dayanıklılık ($B= 0,48$; $p<0,01$) üzerinde anlamlı ve pozitif yönde etkisi olduğu tespit edilmiştir. Bununla birlikte mizahın kriz yönetimi alt boyutlarından kriz öncesi ve kriz esnası-sonrası üzerinde etkisinin anlamlı ve negatif olduğu söylenebilir ($B= -1,11$; $p<0,01$). Özyeterlilik, umut ve dayanıklılığın kriz öncesi ve kriz esnası-sonrası üzerinde anlamlı ve pozitif yönde etkisi olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Mizah ile kriz esnası-sonrası alt boyutu arasındaki ilişkide öz yeterliliğin, umudun ve dayanıklılığın aracı etkisi çıkarken, iyimserliğin aracı etkisi çıkmamıştır. **Sonuç:** Tıbbi cihaz sektörü krizlerin yoğun yaşandığı stratejik sektörlerden biridir. Bu çerçevede yönetici ve çalışanların krizin olumsuz ve yıkıcı gücü ile baş etmesinde, bireysel bir kaynak olan mizah ve psikolojik sermaye kavramlarının pozitif bir etki yarattığı ve kriz yönetim sürecinde yeni koşullara uyum sağlamak için dinamik bir mekanizma olduğu görülmektedir.

Anahtar Kelimeler: Kriz yönetimi, yapısal eşitlik modeli, tıbbi cihaz sektörü.

¹ Bu araştırma Marmara Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü Sağlık Yönetimi Doktora Programına bağlı olarak yürütülen doktora tezinden üretilmiştir.

EXAMINING THE FACTORS AFFECTING CRISIS MANAGEMENT WITH THE STRUCTURAL EQUATION MODELL: A STUDY ON THE MEDICAL DEVICE INDUSTRY²

Phd Student, MERVE AKBAŞ

Marmara University, mrv.akbas_@hotmail.com - 0000-0001-8341-7271

Prof. Dr., HATİCE NİLAY GEMLİK

Marmara University, ngemlik@marmara.edu.tr - 0000-0001-5319-4070

ABSTRACT

Purpose of Study: The main purpose of this research is to determine the mediating role of psychological capital in the effect of humor perceptions of medical device sector employees on crisis management. **Materials and Methods:** In this quantitative study, “Personal Information Form, Humor, Psychological Capital (self-efficacy, optimism, hope, resilience sub-dimensions) and Crisis Management Scales (pre-crisis and during-post-crisis sub-dimensions)” were used. The population of the study consists of 220 people working in 2 medical device companies operating in Istanbul. In line with the purpose of the research, the sample size was calculated as 170 employees using the “random sampling” method. The data were collected face-to-face during working hours from January 2024 to July 2024 to all employees of the medical device company. The sociodemographic characteristics of the participants were examined descriptively. The data obtained in the study were tested with univariate normality test (Shapiro Wilk) and multivariate normality test (Henze Zirkler) methods. The validity of the scale was tested with Exploratory Factor Analysis (EFA) and Confirmatory Factor Analysis (CFA). Then, the hypotheses were tested with Structural Equation Model. The results were evaluated at a confidence interval of 95%-99% and a significance level of $p < 0.05$, $p < 0.01$. **Findings:** It was determined that humor had a significant and positive effect on the psychological capital sub-dimensions of self-efficacy ($B = 0.46$; $p < 0.01$), hope ($B = 0.56$; $p < 0.01$), optimism ($B = 0.79$; $p < 0.01$) and resilience ($B = 0.48$; $p < 0.01$). However, it can be said that humor had a significant and negative effect on the crisis management sub-dimensions of pre-crisis and during-post-crisis ($B = -1.11$; $p < 0.01$). It was concluded that self-efficacy, hope and resilience had a significant and positive effect on the pre-crisis and during-post-crisis. While self-efficacy, hope and resilience had a mediating effect on the relationship between humor and the crisis-post-crisis sub-dimension, optimism did not have a mediating effect. **Conclusion:** The medical device sector is one of the strategic sectors where crises are experienced intensely. In this context, it is seen that the concepts of humor and psychological capital, which are individual resources, have a positive effect on managers and employees in coping with the negative and destructive power of the crisis and are a dynamic mechanism for adapting to new conditions in the crisis management process.

Keywords: Crisis management, structural equation model, medical device sector.

² This research was produced from a doctoral thesis conducted in connection with the Marmara University Health Sciences Institute Health Management Doctorate Program.

THE INFLUENCE OF TRADITIONAL BELIEFS ON HEALTH PRACTICES: A COMPREHENSIVE STUDY OF TRANSHUMANCE IN JAMMU AND KASHMIR

Abstract

Sadam Hussain Pandow, Sadamah35@gmail.com, Islamic University of Science and Technology, Awantipora, Jammu and Kashmir, India

Ilyas Ahmad Rather, iliyaahmad21@gmail.com, Islamic University of Science and Technology, Awantipora, Jammu and Kashmir, India

Monisa Qadiri, monisa.qadri@islamicuniversity.edu.in, Sr, Assistant professor at Department of Journalism and Mass Communication, Islamic University of Science and Technology, Awantipora, Jammu and Kashmir, India

The study aims to identify the prevalent myths and beliefs among Jammu and Kashmir transhumance people regarding their health seeking information. These people are geographically and culturally distinct and undergo socioeconomic marginalization compared to the region's general population. They significantly rely on seasonal livestock farming and migrate between lower pastures to the upper Himalayas. This migratory nature makes them socio-culturally different from settled societies, compelling them to make concessions on various socio-cultural aspects of their lives. Despite the fact that they rely on traditional health-seeking practices widely, little documented evidences are available about their health seeking beliefs and how these beliefs affect their lives. This study used a quantitative survey approach to gather information from 130 respondents who were chosen at random from three different migrating groups in Jammu and Kashmir over the summer. The results show that false myths and beliefs—such as the usage of traditional medicines, unscientific convictions and other unsound practices have a big impact on molding their health-seeking behaviors.

Keywords--- Health Information, Myths, Beliefs, health practices, transhumance, Jammu and Kashmir.

CHALLENGES OF EDUCATION IN RURAL AREAS OF ALBANIA

Msc. Ana LLAZO

“Dom Nikoll Kaçorri” High school

Email: anallazo@yahoo.com

Durrës, Albania

Abstract

Rural areas in Albania face significant challenges due to emigration, which limits development opportunities and weakens the local workforce. Public investment in these areas remains low, affecting infrastructure, economic opportunities, and overall quality of life. Despite these difficulties, education remains a priority for many Albanian families. However, students in rural areas struggle with limited access to quality education, outdated school facilities, and a lack of qualified teachers. Poor transportation and insufficient school resources further hinder their learning experience.

The high cost of education, combined with rising living expenses, creates financial barriers for many families. Expenses such as school supplies, transportation, and private tutoring add to the burden, especially for low-income households. Additionally, rural students face a digital divide, as many schools lack internet access and modern technology, further limiting learning opportunities. To address these issues, increased investment in rural education is essential. Improving school infrastructure, training teachers, and expanding financial aid programs can help bridge the gap. Enhancing digital access and ensuring equal educational resources will also improve learning conditions. By tackling these challenges, Albania can create a more inclusive education system, ensuring every student regardless of location has access to quality education, ultimately contributing to the country’s long-term development.

Fjalë kyçe: education, cost, rural,

THE IMPACT OF TECHNOLOGICAL INNOVATIONS ON FINANCIAL MARKETS (CASE STUDY: ONLINE BANKING IN ITALY AND ALBANIA)

Msc. Bledar RADONSHIQI

Email: info@blediradonshiqi.it

CEO Eventalb

Milano, Italy

PhD. Romina RADONSHIQI

Email: romina_radonshiqi@yahoo.com

Lecturer, University College LOGOS

Tirane, Albania

Abstract

Globalization and technology have had a profound impact on the development and rapid growth of e-commerce. The increase in internet usage and the continuous advancement of technology have created significant opportunities for organizations, enabling them to expand their operations and business activities into global markets. The integration of information and communication technologies has radically transformed the way organizations interact both internally and with external stakeholders. Technological advancements are seen as crucial components of economic development. Innovations contribute to driving growth, reducing costs, and saving time. The use of technology to transform and improve financial processes is known as financial technology or Fintech. It includes a wide range of digital products and platforms that leverage advanced technologies such as blockchain and artificial intelligence. The main objective of this study is to assess the opportunities for implementing technology in the banking system, as well as to analyze its impact on competition dynamics, security, and time efficiency. This paper offers an in-depth understanding of the evolution of finance and the role of e-banking in delivering services to customers and businesses. The study aims to understand the advantages and challenges of e-banking compared to traditional banking, while also exploring the level of risk management in safeguarding IT systems and data within online banking platforms.

Keywords: Technology, Financial markets, e-banking, client, businesses.

JEL Classification: G21, O33, E44

Introduction

Technology has created conveniences for managing and accessing financial data through digital platforms, enabling more efficient management of financial information and the execution of transactions without the need to visit physical branches. Virtual transfers have transformed the way financial transactions are conducted, making them faster and more secure, with continuous improvements in the security of these technology systems. In the financial services sector, the adoption of advanced technologies, particularly in the banking sector, has become increasingly important. Furthermore, in response to public health guidelines, minimizing physical contact has emerged as a key strategy in combating the COVID-19 pandemic. This has accelerated the adoption of electronic banking channels, providing a safe and efficient alternative to traditional in-person banking interactions.

The aim of the study

The aim of this study is to identify the level of usage of transactions through e-banking by Albanian and Italian consumers.

Study Objectives

- To analyze technological developments in financial markets.
- To understand why technology is important in financial markets.
- To understand innovations in the banking system.
- To identify the benefits of e-banking.

Research Questions

- How does the frequency of e-banking usage vary among clients in using e-banking services?
- What are the main challenges faced by users when accessing e-banking services?
- How do socio-economic and demographic factors influence the use of e-banking in Italy and Albania?

Hypotheses

- Socio-economic and demographic factors influence the use of e-banking in Italy and Albania due to factors such as income level, education, age, and location.
- Data security, lack of technical support, and lack of technological skills impact the use of e-banking.

Technology and Financial Markets

The impact of technology on financial markets is multidimensional (Jun, M. and Cai, S., 2001). Technology offers extraordinary opportunities for automating financial services and increasing the efficiency of markets, while also helping to create new business models and develop innovative financial products (Reibstein, D.J. (2002). However, the use of advanced technologies also brings challenges and uncertainties, including cybersecurity risks, the impact on workforce employment, and the need for appropriate market regulation (Abdelsid. A and Jiuma. I, 2022). This can be a significant factor for labor policies and maintaining a balance between technological advancements and protecting employees' interests (Acemoglu, 2021).

Technology has made rapid and unstoppable strides in the financial industry over the past two decades, transforming the way financial markets operate and how transactions and investments are managed (McKinsey, 2023; Deloitte, 2022). Data analysis and automation of financial processes have led to increased efficiency and accuracy in decision-making (Brynjolfsson & McAfee, 2020). Finance, Fintech, and Cloud have seen significant developments in recent years. These innovations have created opportunities for the development of new financial products, as well as increasing access to financial services for individuals and businesses that previously lacked the means to engage in advanced financial markets (Deloitte, 2022; McKinsey, 2023). Online banking, also known as internet banking, e-banking, or virtual banking, is an electronic payment system that allows customers of a bank or financial institution to perform a wide range of financial transactions through the institution's website. E-banking is a global service that enables banking at any time, from anywhere, and in any way (Abdelsid. A and Jiuma. I 2022). It offers a wide range of features and advantages over traditional banking methods.

The World Bank emphasizes that digital payments are becoming increasingly widespread in the Western Balkans, but there is still a lot of work to be done. It highlights that these technologies are crucial for the further development of the region's economies, as they allow financial and economic activities to be conducted more quickly, securely, and conveniently. The use of digital payments involves various tools and channels, such as electronic banking, debit and credit cards, as well as electronic money (e-money). According to the Bank of Albania, electronic payments are a challenge but bring benefits to all stakeholders. Statistics from the Bank of Albania show that, on average, there are two cards per person, meaning over 600,000 people, or one in five citizens, have and use bank cards. The total number of bank cards continues to be dominated by debit cards, linked to citizens' current accounts, which make up about 86% of the total. The number of businesses in Albania that have electronic devices to accept payments with bank cards has also significantly increased¹. In 2022, Italy took an important step in fighting tax evasion by adopting a new law that required businesses to accept electronic payments, imposing fines on those who refused card payments. This law stipulates an administrative fine of 30 euros for businesses that refuse electronic payment, in addition to an extra 4% of the value of the transaction that was refused².

Methodology of the study

This study is qualitative, and the data were collected through a questionnaire directed at Albanian and Italian citizens, with the aim of analyzing how customers use electronic banking services and the factors influencing this usage. The sample in both countries consisted of 400 interviewees. In Albania, the study was conducted in Tirana, Durrës, Shkodër, and Vlorë. In Italy, it was conducted in Rome, Milan, and Venice. Secondary data were collected from international scientific journals and some studies conducted by researchers in the field of financial markets. Additionally, online and physical libraries played an important role in enabling the discovery of literature for the development of the literature review.

Contribution of the Study

¹https://www.bankofalbania.org/rc/doc/Bankat_ne_epoken_e_internetit_3242_1_6803.pdf (access15/01/2025)

² <https://www.fiscal-requirements.com/news/1133> (access15/01/2025)

This comparative study between an EU country and Albania on e-banking has not been conducted before. The data obtained from the questionnaires will help to understand the approach of customers from both countries in a comparative manner regarding online banking services. This type of research can provide valuable information regarding user experiences, preferences, and the factors that influence the use of e-banking.

This study will be valuable for:

1. Banks and Financial Institutions
2. E-banking Users (Individuals and Businesses)
3. Government and Regulatory Authorities
4. Technology Service Providers and Consultants
5. Academics and Researchers
6. Consumers and Technology Users

Limitations of the Study

This study, in addition to the contribution it offers, also has some limitations that need to be highlighted. Firstly, it can be said that the literature review has been a major challenge, especially for studies related to Albania. One of the main limitations has been the lack of complete and accurate data for Albania. Conducting the study through questionnaires presented another challenge, as the sample size was not very large. This occurred due to limitations in resources, such as costs and limited time.

Data Analyses

Chart 1: Technological skills in Italy

Chart 2: Technological skills in Albania

Source: Authors (2025)

According to the conducted study, we conclude that Italians have more technological skills than Albanians. Italy is one of the most developed economies in the European Union and has a more advanced technological and educational infrastructure than Albania, which is a smaller and less industrialized economy.

Chart 3: The level of usage in Italy

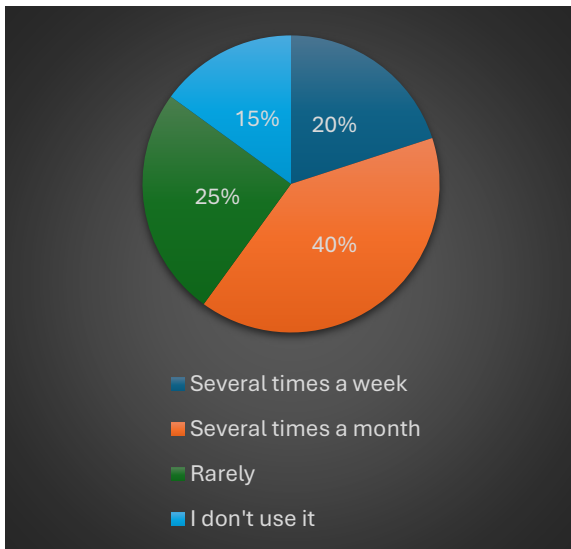
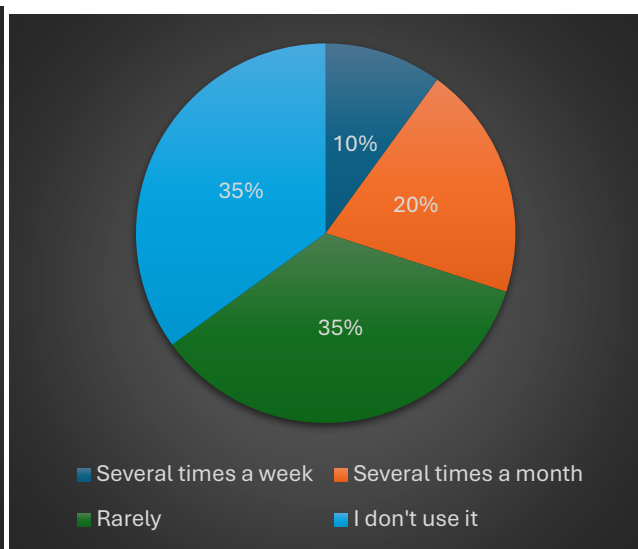

Chart 4: The level of usage in Albania

Source: Authors (2025)

The use of e-banking is higher in Italy than in Albania, which is also linked to the higher financial literacy of Italians. Albania has a lower level of financial technology usage, and the infrastructure and support for such services remain a challenge.

Chart 5: Security in Italy

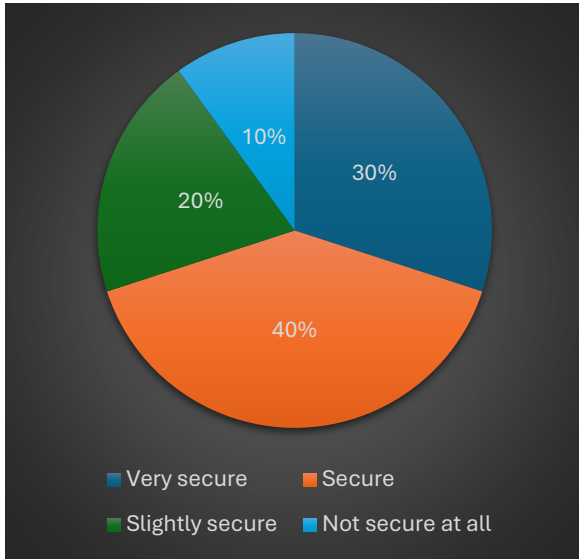
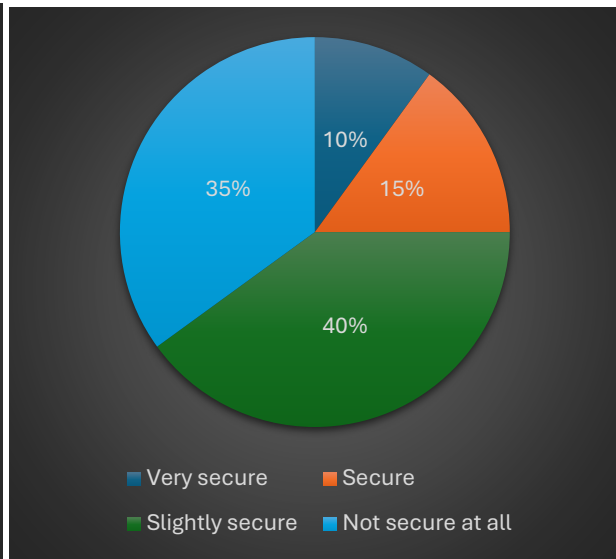

Chart 6: Security in Albania

Source: Authors (2025)

Italians have a higher level of trust regarding the security of e-banking transactions compared to Albania. Italian banks are regulated by strong authorities, such as the Bank of Italy and European authorities, ensuring that all banks and e-banking services meet security and data protection standards. In Albania, while efforts have been made to improve security, the moderate level of trust in the security of e-banking transactions is also due to the cyberattacks that the banking system in Albania has experienced.

Chart 7: Challenges in Italy

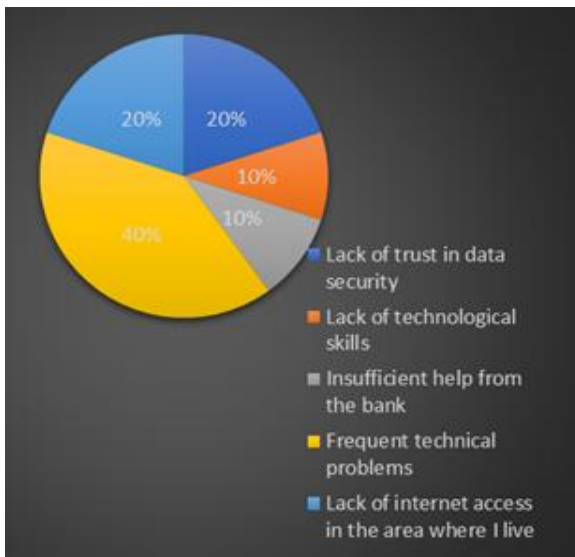
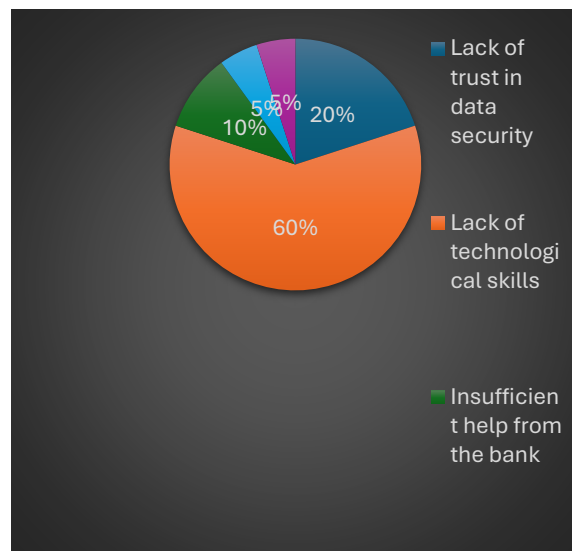

Chart 8: Challenges in Albania

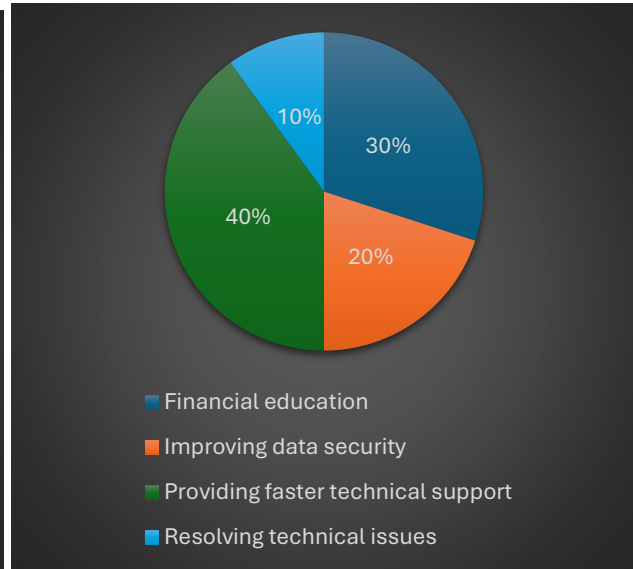
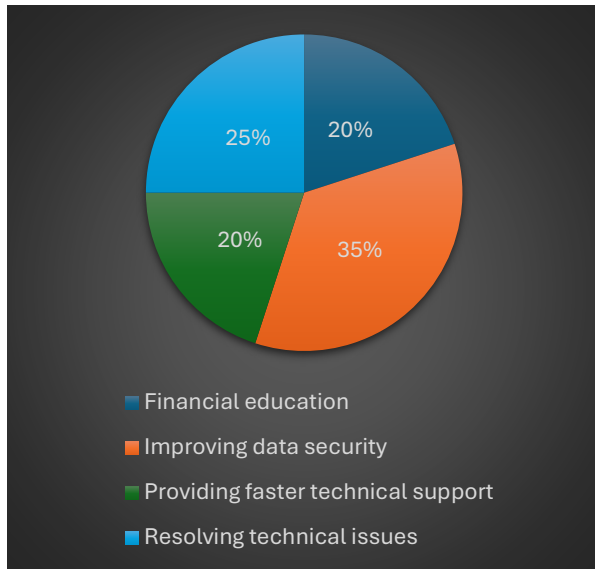
Source: Authors (2025)

The main challenge in Albania remains financial education, which is closely linked to the use of technology and knowledge of online security. Many users are not accustomed to

managing finances online and lack sufficient information to avoid risks. Issues with technological infrastructure are another factor affecting the use of e-banking. Some areas in Albania do not have full access to the internet, limiting opportunities for safe and fast use of online banking services. Italy has a developed system, but security and data protection remain concerns due to the increase in cyberattacks and online fraud.

Chart 9: Improvement in Italy

Chart 10: Improvement in Italy

Source: Authors (2025)

Italians suggest that the government and the banking system should work more on security and the protection of personal data. Meanwhile, Albanians have more suggestions regarding the improvement and growth of e-banking, with the most important being financial education.

Conclusions and Recommendations

- The banking system has benefited from technological innovations, including the development of digital banking services, mobile applications for managing accounts and payments, and the use of artificial intelligence to improve customer services.
- Banks can offer cheaper and more efficient services, as e-banking operations can be carried out without the need for physical intervention and with easier management.
- Banks in Albania should create more effective marketing campaigns to encourage the use of e-banking and increase the adoption of electronic banking services.
- The Bank of Albania, in collaboration with second-tier banks, should train citizens to raise awareness about the security and reliability of e-banking.

- The Bank of Albania and the responsible authorities should develop policies to regulate the digital financial sector and cybersecurity, ensuring that financial services are available and secure for citizens, influencing greater technological access inclusion. • The Albanian banking system should adopt incentive policies, similar to Italy's, to increase banking transactions while minimizing cash usage.

Reference

Abdelsid. A and Jiuma. I (2022) "Importance of E-Banking on Traditional Banking Services" *International Journal of Business and Management Invention (IJBMI) Volume 11 Issue 1: 2-6*

Acemoglu, D. (2021), "Automation and Employment: Impacts on the Financial Sector". *Journal of Economic Perspectives*, 35(1), 12-32.

Brynjolfsson, E., & McAfee, A. (2020). *The Second Machine Age: Work, Progress, and Prosperity in a Time of Brilliant Technologies*. W. W. Norton & Company.

Deloitte. (2022). *AI in Financial Services: Unlocking Value with Artificial Intelligence*. Deloitte Insights.

Jun, M. and Cai, S. (2001), "The key determinants of internet banking service quality: a content analysis", *International Journal of Bank Marketing*, Vol. 19 No. 7: 277.

McKinsey & Company. (2023). *The Future of AI in Financial Services*. McKinsey Global Institute.

Reibstein, D.J. (2002), "What attracts customers to online stores, and what keeps them coming back?", *Journal of the Academy of Marketing Science*, Vol. 30: 468

Reichheld, F.F. and Schefter, P. (2000), "E-loyalty – your secret weapon on the web", *Harvard Business Review*, Vol. 78 No. 4: 107.

<https://www.fiscal-requirements.com/news/1133> (access15/01/2025)

https://www.bankofalbania.org/rc/doc/Bankat_ne_epoken_e_internetit_3242_1_6803.pdf (access15/01/2025)

THE IMPACT OF SKILLED LABOR EMIGRATION ON ALBANIA'S ECONOMY AND LABOR MARKET

Dr. Artur HADROJ

University College of Business, Albania

ahadroj@kub.edu.al – ORCID ID 0009-0006-0996-9856

ABSTRACT

In recent years, the emigration of skilled labor has emerged as a critical factor influencing Albania's economic development and labor market dynamics. This study analyzes the macroeconomic and sectoral implications of skilled worker emigration, focusing on its effects on economic growth, workforce composition, and human capital formation. Through a combination of qualitative and quantitative methodologies, the research identifies the primary drivers behind skilled labor migration, including disparities in economic opportunities, wage differentials, and institutional inefficiencies. Additionally, the study evaluates the broader consequences of this trend, such as labor shortages in strategic sectors, the erosion of domestic expertise, and diminished productivity growth. While remittances provide short-term economic relief, the findings highlight that the long-term ramifications of skilled labor emigration pose significant structural challenges to Albania's sustainable economic trajectory. The study concludes by proposing targeted policy measures to mitigate the adverse effects of "brain drain," including strategies to enhance working conditions and remuneration, expand professional development opportunities, and implement incentive mechanisms to facilitate the reintegration of skilled professionals into the domestic labor market.

Keywords: Skilled labor emigration, brain drain, economic growth, labor market dynamics, Albania.

VIRTUAL REALITY IN VIETNAM TOURISM: A CURRENT STATE

Kim-Hang TE

Can Tho University, Vietnam.

Email: tekimhang2803@gmail.com

Que-Nhu DUONG

Corresponding author. Can Tho University, Vietnam.

Email: dqnhu@ctu.edu.vn ; ORCID ID: 0000-0002-3734-0960

Nam-Khang Tri NGUYEN

Can Tho University, Vietnam.

Email: ntnkhang@ctu.edu.vn ; ORCID ID: 0000-0001-7361-7560

ABSTRACT

In recent years, virtual reality (VR) has emerged as a groundbreaking marketing tool, offering travelers immersive experiences that vividly convey diverse travel information across various destinations (Cho et al., 2002). This innovative technology has been adopted by the tourism sector in numerous countries, including the United States, Nordic nations, Canada, Russia, Nepal, Argentina, China, Japan, South Korea etc. In Vietnam, the integration of VR within the tourism industry is still in its early stage but is rapidly gaining momentum. This article presents an overview of the current state of VR applications in Vietnam's tourism sector in Vietnamese tourism, highlighting developments such as VR advertising videos, virtual tours, and immersive VR experience rooms tailored for travelers.

Keywords: Virtual reality, VR, tourism, VR application in tourism, Vietnam tourism.

INTRODUCTION

According to the World Tourism Organization (UNWTO) estimates, in 2020, the whole world will reduce about 1 billion international tourists. The emergence of the epidemic COVID - 19 has changed the entire behavior of most people. Businesses are facing risks of capital flow recession, many companies with long-standing seniority are forced to part with the business market because of this epidemic. People are advised not to travel and limit concentration in crowded places, leading to businesses accounting for a high proportion of GDP contributions, tourism services are having a big problem. Particularly for the Tourism industry, new trends such as virtual reality tourism, smart tourism are also known for the key contribution of technology. Countries that are strongly developed in tourism in the region such as Thailand and Singapore have also issued many policies in applying VR technology to tourism development. Reality has proven the effectiveness it brings to projects and localities. Attracting visitors to tourist attractions, scenic spots of localities (Srifar, 2018). In recent years, virtual reality (VR) has emerged as a groundbreaking marketing tool, providing visitors with immersive experiences that bring diverse travel information to life. This technology has been adopted by the tourism industry in many countries. Besides,

in Vietnam, the integration of VR into the tourism industry is still in its early stages but is rapidly developing strongly. Therefore, this research article provides an overview of the current status of VR applications in the field of tourism in countries around the world and also in Vietnam.

VIRTUAL REALITY TECHNOLOGY IN TOURISM AND HOSPITALITY AROUND THE GLOBE

The term "virtual reality" was coined by Jaron Lanier in the late 1980s, but the origins of Virtual reality technology can be traced back to Ivan Sutherland's work on interaction. computers and monitors mounted on the input in the mid-1960s. By January 1, 1970, Sutherland, then working at the University of Utah, and a team of researchers had developed the first active head-mounted interactive display system. From this point onwards, several fibers can be determined that will eventually lead to the take-off of VR technology in the late 1980s. These are broadly located in three areas: art, flight simulation and robotics, military, and space research.

Countries with strong tourism development in the region such as Thailand and Singapore have also issued many policies in applying 4.0 technology to tourism development. Reality has proven the effectiveness that it brings to projects and localities. Attracting tourists to tourist destinations and scenic spots of localities (Srifar, 2018).

In Japan, since travel restrictions due to the epidemic, the number of bookings for virtual tours has increased by about 50%. According to page PRTIME.JP in 2021, First Airlines launched a virtual tour in the aircraft cabin model. Accordingly, visitors are welcomed in the first class cabin with food, drinks and through virtual reality glasses, they can set foot in great tourist cities in Italy, the United States, France, etc., fully enjoying a vivid and authentic trip (Vietnam National Administration of Tourism, 2021).

In New York: According to the Visualize page, traveling around New York with vivid experiences without having to set foot in the United States is what Thomas Cook's travel company with a branch in this country is applying. By using 360-degree virtual reality glasses, users can go anywhere. Visitors can even experience the feeling of boarding a plane, enjoying food right on it (Vietnam Television, 2017).

In Thailand: According to The Tourism Authority of Thailand (TAT) is discussing projects, including "Metaverse Phuket City" focusing on tourism and healthcare, or "Amazing Thailand" all aimed at developing virtual reality tourism (Ministry of Culture, Sports and Tourism, 2023).

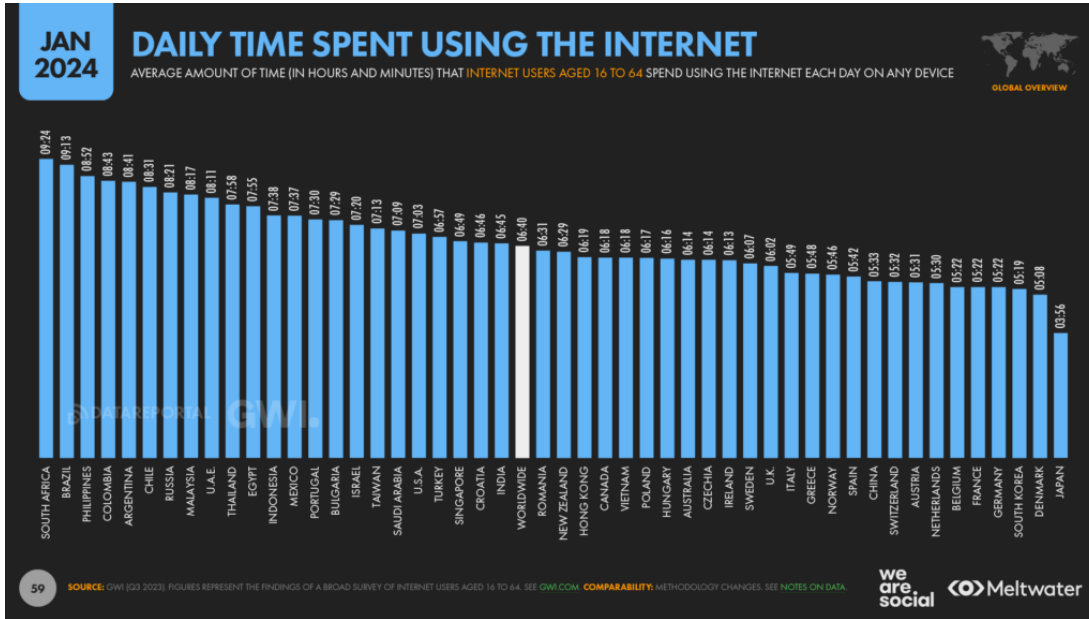
In Korea: According to the Hypebeast page "Metaverse Seoul" will be launched at the end of 2022, bringing a virtual tourism space at destinations such as Gwanghwamun Square, Deoksu Palace, Namdaemun Market, and unexpected experiences at the Seoul Lantern Festival (Ministry of Culture, Sports and Tourism, 2023).

In Egypt: According to Ministry of Culture, Sports and Tourism launched the virtual city "Metatut", where visitors experience a journey through time and space, learn about Egyptian history, entertain and interact with others in virtual space. Currently, "Metatut" has launched 4 spaces: the Valley of the Kings, the Sun Room, the Akhenaton Palace, and the Magic Melody Room (Ministry of Culture, Sports and Tourism, 2023).

According to the newspaper, Cambodia also attracts with a virtual tour of the Angkor Vat monument complex, taking visitors back to the past to see ancient architectural works... It can be seen that the ability to bring freedom in experience with beautiful images, combined with high safety are outstanding advantages that pave the way for the development of virtual tourism (Vietnam national administration of tourism, 2021).

VIRTUAL REALITY TECHNOLOGY IN TOURISM AND HOSPITALITY IN VIETNAM

It can be seen that countries have been gradually applying virtual reality technology in promoting tourism and Vietnam is no exception. In Vietnam, virtual reality in the tourism industry is still in its early stages. According to the statistical report of We are social (1/2024), Vietnam has about 78 million Internet users, with an average usage time of 6 hours and 18 minutes/day.

Source: We are social, 2024

Figure 1.1: Number of Internet users in Vietnam

This proves that social networks are an effective place to reach tourists. Realizing that situation, in recent years advertising on social networking sites is becoming more and more popular in tourism marketing in Vietnam. Grasping the general trend of the tourism industry in the region and in the world, Vietnam tourism has been making efforts to bring virtual reality technology closer to tourists. With the advantage of unique diverse tourism resources, the rate of Vietnamese people using the Internet is increasing along with the very high tourism demand of domestic and international visitors. Destinations in Vietnam are promoted through short videos on social media sites and travel sites, so tourists can easily learn and choose destinations easily. From 23-30/11/2020 at the Vietnam Fine Arts Museum, the exhibition "Exploring the architectural heritage of One Pillar Dien Huu Pagoda in the Ly Dynasty with virtual reality technology" took place. This is an event on the occasion of the 75th anniversary of President Ho Chi Minh signing Decree No. 65/SL related to the Conservation of National Cultural Relics and Heritage (23/11/1945 – 23/11/2020) organized by the Vietnam Fine Arts Museum in collaboration with relevant units (National Economics University, 2020). Some tourist destinations in Vietnam have applied VR technology to bring new experiences:

According to the Ministry of Culture, Sports and Tourism (2023), Ha Long Wonder Park tourist area in Quang Ninh has opened a VR game room, allowing visitors to explore the beauty of Ha Long Bay and famous landmarks of Vietnam. In Da Nang, Quang Nam, Phu Quoc (Kien Giang),... Visitors can participate in virtual reality tourism in one location. Specifically, "My Son Metaverse" (Quang Nam); or JW Marriott Phu Quoc Emerald Bay has a virtual reality room equipped with advanced technology.

Source: VR360 Virtual Tour

Figure 1.2: Thanh dia My Son Metaverse

Vietsoftpro (2020) has implemented projects related to Virtual Reality as follows:

The first virtual reality booth project in Vietnam ITU 2020. On October 20, 2020, ITU Digital World 2020 officially opened.

Source: Vietsoftpro, 2020

Figure 1.3: The first virtual reality booth in Vietnam ITU 2020

- Smart Tourism Project in Gia Lam, Hanoi Gia Lam district is located at the intersection of Kinh Bac and Thang Long cultural regions, so it owns a huge and rich cultural heritage treasure.
- Vietsoftpro deploys a virtual visit application to Doc Cuoc Temple, Sam Son. In February 2021, Vietsoftpro Joint Stock Company cooperated with the Center for Investment, Trade and Tourism Promotion of Thanh Hoa province to deploy a virtual visit application to Doc Cuoc Temple in Sam Son city.

Source: Vietsoftpro

Figure 1.4: Vietnamese antique lamp

- Dong Ho Folk Painting Virtual Reality Experience Project at the Women's Museum. The museum is a place where knowledge of many different sciences and specialties converges, in order to promote the value of cultural heritage for the benefit and development of peoples and countries around the world.

According to Ministry of Culture, Sports and Tourism (2023), Hai Duong applies virtual reality technology to develop smart tourism. From March 2022, the Hai Duong Provincial Youth Union began to implement the Youth Project "Digitization Map of Historical Landmarks" at Con Son - Kiep Bac Special National Monument (Chi Linh), Dinh Van Ta communal house (Hai Duong City) and the lychee tree (Thanh Ha). Visitors to visit these relics can use their smartphones to scan the QR code to listen to automatic explanations and complete information about the relics they are visiting including both Vietnamese and English. As of September 2023, all levels of ministries and unions in the province have digitized more than 100 relic sites, most in Hai Duong City, Chi Linh City and Ninh Giang and Nam Sach districts. Monuments and travel businesses in the province also actively introduce and promote tourism products and services on their websites and social networking platforms. Stork Island eco-tourism area, Chi Lang Nam commune (Thanh Mien) is the first tourist destination in Hai Duong to sell electronic tickets to visitors through the VNPT E-T software. This software has a simple, easy-to-use and public interface, helping localities to manage ticket sales at tourist resorts well. People experience virtual reality technology to visit Con Son-Kiep Bac Special National Monument at an artificial intelligence event on August 18, 2023 in Hai Duong.

According to the Ministry of Culture, Sports and Tourism (2022), in Can Tho, the city's Department of Culture, Sports and Tourism has a Digital Transformation Plan, strengthening the application of information technology in the field of Tourism by 2025, with a vision to 2030, determining the development of a smart tourism ecosystem towards improving operational efficiency, promote the growth and improve the competitiveness of the city's tourism. In particular, the application of virtual reality technology is one of the 6 contents that need to be focused. Accordingly, the tourism industry will digitize all destinations, tourism products, and cultural and entertainment events in the area, aiming to build 3D images (VR360) in tourist attractions. Specifically, the initial

experimental tourist attractions are: King Hung Temple, Ninh Kieu Quay, Cai Rang Floating Market, Binh Thuy Ancient House, Bui Huu Nghia Valedictorian Memorial Area.

Source: Hai Duong Newspaper

Figure 1.5: VR travel test in Can Tho

Typically, it must be mentioned that the tour to explore Son Doong cave (Quang Binh). According to Vietnam National Tourism Administration, travel to Son Doong Cave through virtual reality technology made possible by National Geographic's work. The original Son Doong 360 is a project by National Geographic to preserve the cave in digital form. After that, this achievement is continued to be used for tourism promotion purposes. This virtual tour will take visitors on a journey created from 360-degree images, combined with sound effects suitable for each landscape. The itinerary goes through illuminated caves and huge deep forests with realistic, high-definition images, visitors can freely zoom in on the geological details of the cave as well as the fauna and flora. Voted by the famous British newspaper The Guardian, this is one of the ten most visited virtual tours in the world, taking visitors through caves with a high-definition 360-degree image system and experiencing the sound system that connects the scenes through (Vietnam National Tourism Administration, 2021).

Source: VR360 National Geographic

Figure 1.6: VR tourism in Son Doong Cave

Recently, for the first time in the Northwest, a virtual tour to explore Moc Chau was carried out, providing interactive and interesting sightseeing experiences, just like the real ones digitized in a 3D environment such as Dai Yem waterfall, Ang pine forest... Some other famous landmarks such as Hoan Kiem Lake, Ho Chi Minh City Post Office, museums, and relics have also been digitized to add new experiences for visitors with virtual reality technology (Vietnam National Tourism Administration, 2021).

Source: Vietnam National Tourism Administration

Figure 1.7: Tourists experience Moc Chau 360 tourism through VR virtual reality glasses

According to Ministry of Culture, Sports and Tourism (2022). In Hanoi, there have been 27 destinations in the city implementing data and image digitization. Destinations such as the Temple of Literature - Quoc Tu Giam relic, the relics of the Imperial Citadel of Thang Long... Currently, they have all applied QR code systems, automatic ticket gates, visitor management software... Hoan Kiem district is the first locality of Hanoi to apply information technology to exploit tourist destinations, when put into operation the site "Hoan Kiem 360 degrees" from the beginning of 2018, has become an attraction not to be missed, creating a special attraction for tourists. This is also considered one of the most complete and modern information pages to promote and support tourists.

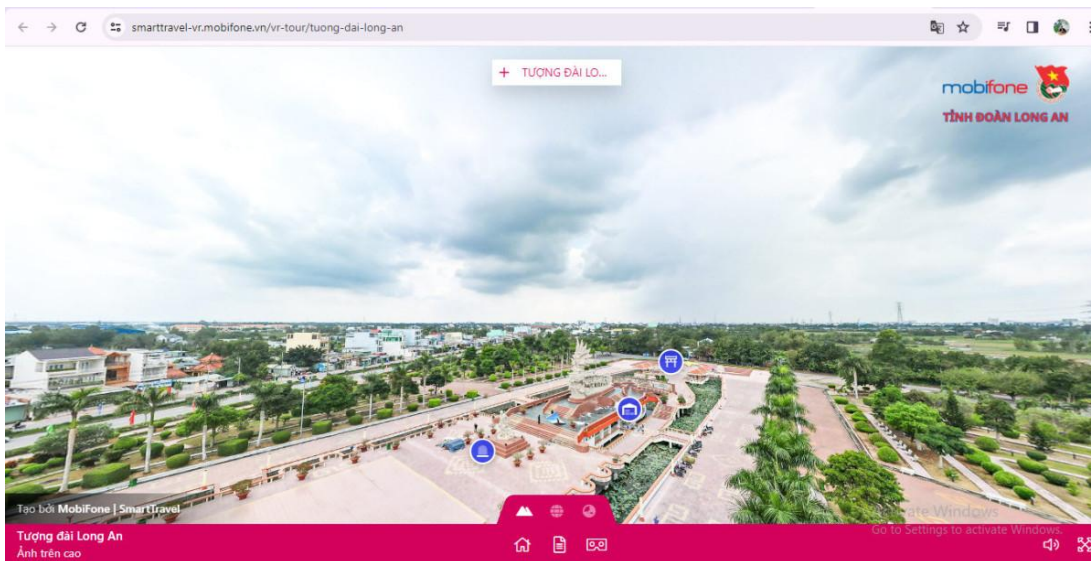

Source:

Hoan Kiem 360

Figure 1.8: VR360 page of destinations in Hanoi

According to Electronic Newspaper - Communist Party of Vietnam (2023). After 3 years of launch, through the Portal at the mylongan.vn address and the Smart Travel Mobile Application "Long An Tourism", visitors can learn about many beautiful scenery, services, restaurants, hotels... The system has a user-friendly design on the cross-platform application, the website version of the mylongan.vn address and the App on Long An Tourism mobile phone. Places that are searched and visited a lot include Vam Nhut Tao Relic Area, Hundred Columns House Relic; Long An monument park... After 3 years of launch, since July 2020, statistics during the pilot period show that the number of downloads of Long An Tourism is over 2,500; the number of visits to the Portal at <https://mylongan.vn> address reached 92,058 times; the number of page views is 165,300; the number of interactions is 27,695 reviews, the number of service users is more than 20 booking.

Source: Ministry of Culture, Sports and Tourism

Figure 1.9: VR 360 technology application project in Long An province.

CONCLUSION

The purpose of this article is to introduce the current state of VR application in Vietnam's tourism industry. Although it is still in the early stages of development, it also shows that Vietnam is gradually applying this new technology to tourism development through VR advertising videos and virtual tours. This shows that Vietnam is gradually applying VR technology in the development of Vietnam's tourism industry.

REFERENCES

Aryabrata Basu (2019). *A brief chronology of Virtual Reality*. https://www.researchgate.net/publication/337438550_A_brief_chronology_of_Virtual_Reality

Báo điện tử - Đảng cộng sản Việt Nam. *Công nghệ thực tế ảo, tạo sức hút mới cho ngành du lịch Long An*. <https://dangcongsan.vn/kinh-te/cong-nghe-thuc-te-ao-tao-suc-hut-moi-cho-nganh-du-lich-long-an-645265.html> [Ngày truy cập: 5 tháng 3 năm 2024].

Bộ Công Thương Việt Nam (2021). *Xu hướng tiêu dùng xanh ngày càng được coi trọng*. <https://moit.gov.vn/phat-trien-ben-vung/xu-huong-tieu-dung-xanh-ngay-cang-duoc-quan-tam-nhieu-hon.html> [Ngày truy cập: 5 tháng 3 năm 2024].

Bộ Văn hóa thể thao và du lịch (2022). *Du lịch Hà Nội nhanh chóng thích ứng với chuyển đổi số*. <https://cntt.gov.vn/SitePages/ListNewfeed.aspx?CID=43&ItemID=32502> [Ngày truy cập: 5 tháng 3 năm 2024].

Bộ Văn hóa thể thao và du lịch (2023). *Hội nhập cùng xu thế du lịch thực tế ảo*. <https://bvhttdl.gov.vn/hoi-nhap-cung-xu-the-du-lich-thuc-te-ao-20230614150755869.htm> [Ngày truy cập: 5 tháng 3 năm 2024].

Bộ Văn hóa thể thao và du lịch (2023). *Hải Dương phát triển du lịch thông minh*. <https://bvhttdl.gov.vn/hai-duong-phat-trien-du-lich-thong-minh-> [Ngày truy cập: 5 tháng 3 năm 2024].

Bộ Văn hóa thể thao và du lịch (2022). *Cần Thơ: Thúc đẩy chuyển đổi số trong du lịch*. <https://bvhttdl.gov.vn/can-tho-thuc-day-chuyen-doi-so-trong-du-lich-20221208083312585.htm>. [Ngày truy cập: 5 tháng 3 năm 2024].

Công ty Vietsoftpro. *Dự án Gian hàng thực tế ảo đầu tiên tại Việt Nam ITU 2020*. <https://www.vietsoftpro.com/du-an-gian-hang-thuc-te-ao.html> [Ngày truy cập: 5 tháng 3 năm 2024].

Cục Du Lịch Quốc Gia Việt Nam (2021). *Cơ hội phát triển du lịch ảo*. <https://vietnamtourism.gov.vn/post/35741> [Ngày truy cập: 5 tháng 3 năm 2024].

Cho, Wang, & Fesenmaier (2002). *Searching for Experiences*. https://www.tandfonline.com/doi/abs/10.1300/J073v12n04_01

Đài truyền hình Việt Nam (2017). *Du lịch vòng quanh New York bằng công nghệ thực tế ảo*. <https://vtv.vn/cong-nghe/du-lich-vong-quanh-new-york-bang-cong-nghe-thuc-te-ao-2017122815090967.htm> [Ngày truy cập: 5 tháng 3 năm 2024]

Đại học Kinh tế Quốc dân (2020). *Thực tế ảo – Xu hướng du lịch hàng đầu hiện nay*. <https://dulichkhachsanhneu.edu.vn/vi/du-lich-thong-minh/thuc-te-ao-xu-huong-du-lich-hang-dau-hien-nay>

Hội nhập cùng xu thế du lịch thực tế ảo. <https://bvhttdl.gov.vn/hoi-nhap-cung-xu-the-du-lich-thuc-te-ao-20230614150755869.htm>

Ralph Schroeder (1993). *Virtual reality in the real world: History, applications and projections*. [https://doi.org/10.1016/0016-3287\(93\)90062-X](https://doi.org/10.1016/0016-3287(93)90062-X)

Seoul Will Be the First City Government to Establish a Metaverse Platform. <https://hypebeast.com/2021/11/seoul-will-be-the-first-city-government-to-establish-a-metaverse-platform>

Srifarn (2018). *360 virtual reality travel media for elderly*. https://www.researchgate.net/publication/326268148_360_Virtual_Reality_Travel_Media_for_Elderly

Thông tin và truyền thông tỉnh Hải Dương. *Hải Dương ứng dụng công nghệ thông minh*. <https://vietnamnet.vn/hai-duong-ung-dung-cong-nghe-thuc-te-ao-phat-trien-du-lich-thong-minh-2193633.html>

The world's first virtual air facility "FIRST AIRLINES Asakusa" that allows you to travel by air and the world while on the ground will open on Tuesday, December 21. <https://prtimes.jp/main/html/rd/p/000000011.000061484.html>

Vietsoftpro (2020), *Dự án Gian hàng thực tế ảo đầu tiên tại Việt Nam ITU 2020*. <https://www.vietsoftpro.com/vi/p/du-an-gian-hang-thuc-te-ao.html>

Virtual reality tourism in New York. <https://visualise.com/case-study/thomas-cook-virtual-holiday>.

We Are Social & Meltwater (2024). *Global Digital Report, January 2024*. <https://datareportal.com/reports/digital-2024-global-overview-report>. [Ngày truy cập: 15 tháng 4 năm 2024].

HUMAN RIGHTS IN ALBANIA AND ITALY

Msc:Sonila Guzina¹

Aleksander Moisiu of Durres

gsonila91@hotmail.com

ABSTRACT

Democracy and the rule of law are lessons of history and of people's desire to live an ever better life, where human rights are closely linked to the state's obligation to protect and promote them.

The Constitution recognizes and ensures human rights and freedoms. The Constitution empowers people by thus implementing democracy and giving people the opportunity to participate in the exercise of power, such as through elections or referendums.

The Constitution also determines whether or not these rights can be limited and in which cases. Usually, these are reasons such as protecting national security, public health and safety or protecting the rights of others and always only with laws issued by the relevant government.

Legal and democratic institutions must be expressed through three fundamental attributes: legitimacy, authority and political power.

In this sense, the existence of democracy and respect for human rights must be ensured, through the existence of the rule of law and democratic values in a society where human rights are of particular importance for democracy.

Key word: Human rights; Democracy; The Rule of Law.

INTRODUCTION

Human rights are understood as rights that belong to every individual as a consequence of being human, regardless of legal acts. By affirming the existence of human rights, we say that every human being, by the very fact that he or she is such, is entitled to something.² The modern concept of human rights is rooted in experiences of "legal illegality" when crimes were committed under the authority of the law and when some human beings were denied such status.

¹ Part-time Lecturer, Faculty of Political and Legal Sciences, Aleksander Moisiu University, Durres
gsonila91@hotmail.com

² Hersch, 1986, p.132

These rights are defined as those rights that are inherent in our nature and without which we cannot live as human beings.

Basic human rights and freedoms give us the opportunity to fully develop and use our human qualities, our intelligence, our consciousness, and fulfill our demands.

The issue of human rights has received a great deal of attention. Today, the violation of human rights is taken seriously by international bodies and most countries have their own legislation to guarantee the protection and implementation of human rights.

Human rights are closely related to the state's obligation to protect and promote them. Putting the state in their focus refers to the governing model, the state is the main actor, the responsible and responsible entity for the promotion of human rights and freedoms. In fact, the obligation and role of the state does not consist only in a passive position to promote them, but at the same time, it also has as a duty and as a primary obligation the undertaking of actions to guarantee and protect human rights and freedoms through policies active.³

The issue of human rights has attracted the attention of many people. As a legal category, human rights are presented in the creation of the first legal rules, where these give us the opportunity to develop and fully use our qualities and fulfill our requirements.

The most effective protection of human rights is through state public institutions, where the state has the most powerful monopoly of force through which it can realize political goals and ideas,

The aspiration to protect human dignity represents the essence of the concept of human rights. This aspiration puts the human being at the center of interest, where it is based on the common universal system of values committed to the right to life, as an inviolable right, and provides a framework for building the system of human rights. to man.

PURPOSE OF THE PAPER

The purpose of the paper regarding the protection of human rights is to examine and evaluate the commitments of Albania and Italy in this field, focusing on national and international legal documents, as well as on the institutions that oversee the implementation of human rights.

This paper aims to identify the relevant legal frameworks and institutions related to the implementation of human rights.

It aims to compare the level of implementation of human rights and the effectiveness of their protection, to highlight the challenges and advantages that each country has associated with

³ Jordan Daci, 2011, p..23

these rights, and to provide an overview of the impact of international instruments on national policies.

This paper aims to draw conclusions on the main differences between Albania and Italy and to provide ways to improve the protection of these rights, especially in the Albanian context.

DEFINITION OF HUMAN RIGHTS AND THEIR IMPORTANCE

Human rights are fundamental and inalienable rights that belong to every person, regardless of nationality, gender, race, religion or social status. They ensure the freedom, equality and dignity of every individual and are protected by national and international laws. One of the most well-known definitions comes from the Universal Declaration of Human Rights (1948), which defines them as “inherent rights that cannot be denied by anyone.”⁴

The implementation of human rights is essential for the rule of law and the existence of democracy, where through the implementation of the Constitution and the existence of the rule of law and democracy, they are essential elements that bring about the existence of human rights.

The effective implementation of human rights is essential for a democratic society, because they include:⁵

Equality - this means that while all are born equal they should enjoy equal opportunities, the opportunity to participate in political life and be equal before the law.

Participation - it is very important for citizens to take part in community and political affairs. But participation alone cannot guarantee democracy.

Majority rule and minority rights - although democracy is defined as the rule of the people, in reality it is the rule of the majority of the people. This also implies an obligation for the majority to take into account the different rights and needs of minority groups.

Respect for human rights - a democratic state has an obligation to ensure and respect, protect and fulfil all human rights.

Political pluralism - political pluralism can provide structures that are quite flexible to accommodate different needs, but still remain the basis for democratic governance. However, political freedoms can be misused to spread ideas that incite hatred, provoke violence and then pose a threat to the democratic social order. Free and fair elections.

⁴ A. Anastasi “Constitutional Law” Tirana, 2010

⁵ Prof. Dr. Xh. Zaganjori, Prof. Dr. A. Anastasi, Dr. E. (Methasani) Çani, “The Rule of Law in the Constitution of the Republic of Albania” page 12, Tirana, 2011

Elections are the most fundamental characteristic of democracy. No other type of regime allows the decision on political leadership to those who are influenced by the governing system.

Separation of powers – is a fundamental principle for modern democracies. According to the principle of separation of state power into executive, legislative and judicial bodies, they function independently, but are accountable to each other and to the people

Respect and implementation of human rights is also defined in the Constitution, as well as in other national and international legal documents, where through the protection and implementation of these rights, we say that we are dealing with the existence of a state of law and democracy.

HOW IS HUMAN RIGHTS PROTECTION REALIZED IN ALBANIA

The protection of human rights in Albania is based on a broad legal framework, which includes ratified national and international legal documents.

National legal framework

Constitution of the Republic of Albania⁶

The Constitution is the fundamental document that guarantees human rights and freedoms. It contains a special chapter on fundamental rights and freedoms, including:

- Civil and political rights** (right to life, freedom of expression, right to a fair trial, etc.)
- Economic, social and cultural rights** (right to education, work, health care, etc.).
- The principle of non-discrimination** (Article 18), which prohibits discrimination on grounds of race, religion, language, political beliefs, economic or social status.

1. National Laws and Institutions

In addition to the Constitution, there are also specific laws that protect human rights:

- Law no.10221/2010 “On Protection from Discrimination”-Ensures protection from discrimination on the basis of race, sex, age, disability, etc.
- Law no.119/2014 “On the Right to Information”-Guarantees access to public information and transparency of state administration.
- Law no.121/2016 “**On the Protection of the Rights of the Child**”-Ensures special protection for children’s rights.
- Criminal Code and Criminal Procedure Code**-Provide penalties for human rights violations, such as torture, human trafficking and domestic violence.

⁶ Prof. Luan Omari, Prof. Dr. Aurela Anastasi “Constitutional Law” Tirana, 2010

National Institutions for the Protection of Human Rights⁷

-**The Ombudsman**-An independent institution that protects the rights of individuals against violations by the state administration.

-**The Commissioner for Protection from Discrimination**-Monitors and addresses cases of discrimination based on various criteria.⁸

-**The Albanian Helsinki Committee and civil society organizations**-Play an important role in the supervision and promotion of human rights.

-**The Constitutional Court** guarantees respect for the Constitution and makes its final interpretation, its decisions are binding, final and general.

-**In relation to Human Rights**, the Constitutional Court serves as a fourth instance of appeal that is the last national remedy of appeal, before subjects send the case to the Court.

European Court of Human Rights, the Human Rights Committee or other instances ratified by the Republic of Albania.

2. INTERNATIONAL LEGAL FRAMEWORK FOR THE PROTECTION OF HUMAN RIGHTS IN ALBANIA

Albania is committed to the protection of human rights through the ratification of:

-**Universal Declaration of Human Rights**- is a fundamental document for the protection of human rights. Albania has ratified this declaration and is committed to implementing it through state laws and institutions. Albania has reflected its principles in the Constitution and national laws.

-**European Convention on Human Rights (ECHR)**

- Ensures the protection of human rights, such as the right to life, prohibition of torture, freedom of expression, etc.

-Albania is obliged to implement the decisions of the European Court of Human Rights (ECHR), guaranteeing an additional mechanism for the protection of Albanian citizens.

European Social Charter - is an international treaty of the Council of Europe that guarantees the economic, social rights of citizens, such as the right to work, health protection, housing and security.

⁷ Constitution of the Republic of Albania

⁸ Dr. Jordan Daci "Human Rights" Edition III, Tirana April 2011

The ratification of the European Social Charter by Albania represents an important commitment to social and economic rights. However, the challenge remains, the full implementation of its standards, requiring further reforms in the country's social and economic policies.

-UN International Covenants⁹

-International Covenant on Civil and Political Rights (ICCPR)-Protects political and civil rights, including freedom of expression, protection from arbitrary arrest, etc.

-International Covenant on Economic, Social and Cultural Rights (ICESCR)-Ensures rights, such as education, employment and health care.

Main WHO Conventions ratified by Albania

-Convention on the Elimination of All Forms of Discrimination against Women (CEDAW);

-Convention against Torture and Inhuman or Degrading Treatment or Punishment;

-Convention on the Rights of Persons with Disabilities;

The European Court of Human Rights is the only competent body for the interpretation and final application of the convention, and the primacy of its decisions over decisions of national courts legitimizes the use of the practice of this court during national proceedings.

HOW HUMAN RIGHTS ARE PROTECTED IN ITALY

The protection of human rights in Italy is carried out through a legal and institutional system, which includes several mechanisms and commitments.

Italy has a constitution that guarantees fundamental human rights and has ratified a series of international treaties that protect these rights.

Like all other rights, fundamental rights are the end point of the search for a stable and guaranteed order of interests, which are limited and continue to be affirmed in a “dialectical” way, that is, with other competing interests, so human rights exist absolutely, but as the result of a dynamic process, where they are balanced with other interests in society.¹⁰

An undeniable need for rights and justice appears everywhere, challenges any form of oppression and describes politics. In this excerpt it is emphasized that the demand for rights is universal and unstoppable, challenging oppression and influencing political structures.¹¹

⁹ Dr. Jordan Daci “Human Rights” Edition III, Tirana April 2011, page 399

¹⁰ Roberto Bin "The Fundamental Right"

¹¹ Law 154/2001

In Italy, the protection of human rights is achieved through several national legal documents. Here are some of the most important ones:

Constitution of Italy (1948): The Constitution guarantees fundamental human rights, including freedom of expression, freedom of religion and the rights of minorities.

Italian Penal Code: This code contains provisions that prohibit discrimination and protect the rights of individuals, including the punishment of criminal offenses that violate human rights.

Law on Discrimination (Legge 67/2006): This law aims to prevent and punish discrimination on racial, ethnic, gender and sexual orientation grounds.

Law on the Protection of Refugees (Legge 189/2002): This law regulates the procedures for the protection of refugees and guarantees their rights in accordance with international conventions.

Law on Protection from Domestic Violence (Legge 154/2001): This law provides protection for victims of domestic violence and provides for measures for their protection.

These legal documents constitute the basis of the system of protection of human rights in Italy and are closely linked to the country's international commitments to respect and promote these rights.

The Italian State has ratified several international instruments related to the protection of human rights. Some of these are:¹²

European Social Charter - This document promotes social and economic rights, guaranteeing high standards for the protection of the rights of workers and marginalized groups.¹³

Universal Declaration of Human Rights - This fundamental document, adopted by the UN General Assembly in 1948, guarantees the fundamental rights of every individual, including freedom of expression, the right to participate in government and social and economic rights.

European Convention on Human Rights (ECHR) - This instrument is fundamental for the protection of human rights in Europe and Italy is one of its signatories.

International Covenant on Civil and Political Rights (ICCPR) - This covenant guarantees the civil and political rights of individuals and has been ratified by Italy.

International Covenant on Economic, Social and Cultural Rights (ICESCR) - This instrument addresses economic, social and cultural rights and has also been ratified by Italy.

Convention on the Elimination of All Forms of Discrimination against Women (CEDAW) - Italy has ratified this convention which aims to eliminate discrimination against women.

Convention on the Rights of the Child (CRC) - This international instrument protects the rights of children and has been ratified by Italy.

¹² Stefano Radota "Il diritto di avere diritti"

¹³ Law 189/2002

International Convention on the Elimination of All Forms of Racial Discrimination. This instrument aims to eliminate racial discrimination and to promote respect for human rights for all individuals, without regard to race, colour, ethnic or national origin.

Italy is also a party to the Convention on the Rights of Persons with Disabilities, which guarantees the rights and freedoms of persons with disabilities and promotes their integration into society..

These documents are important for the protection of human rights in Italy and for the implementation of international standards in this field.

A LOOK AT THE SIMILARITY OF LEGAL DOCUMENTS AND INSTITUTIONS IN THE PROTECTION OF HUMAN RIGHTS

A look at the similarity of legal documents and institutions in the protection of human rights in Italy and Albania shows that both countries have committed to significant improvements in this area, based on international standards.¹⁴

Ratification of International Conventions: Both countries have ratified important documents such as the Universal Declaration of Human Rights and the European Social Charter, which provide a framework for the protection of human rights. These documents promote social, economic and civil rights, ensuring that individuals have access to legal protection and social services.

National Legislation: Italy has a developed legislation for the protection of human rights, including laws that protect minorities and prohibit discrimination. Albania, through the process of integration into the European Union, has made efforts to harmonize its legislation with European standards, including strengthening the protection of human rights and establishing relevant institutions.

Human Rights Protection Institutions: Both countries have established specialized institutions for the protection of human rights. In Italy, the Ombudsman Institution (Garante Nazionale dei Diritti delle Persone Detenute) plays an important role in overseeing the conditions of prisoners and protecting their rights. In Albania, the Commissioner for Protection from Discrimination and the Ombudsman are institutions that provide protection and assistance to individuals facing human rights violations[3][4].

International Commitment: Both countries are committed to meeting international standards for the protection of human rights, engaging in various monitoring and evaluation processes by international organizations such as the United Nations and the European Union. This has helped to strengthen institutions and improve legislation in line with international requirements.

The similarity in legal documents and human rights protection institutions in Italy and Albania demonstrates a shared commitment to promoting and protecting human rights individuals.

¹⁴ Giovanni Sartori "Theory of Democracy"

However, challenges remain in effectively implementing these standards and addressing problems of discrimination and human rights violations in practice.

AN OVERVIEW OF THE CHANGE OF LEGAL DOCUMENTS AND INSTITUTIONS IN THE PROTECTION OF HUMAN RIGHTS

Both countries have made progress in protecting human rights, but challenges remain in effectively implementing these standards and addressing problems of discrimination and human rights violations in practice.

Italy, on the other hand, has a consolidated and strong system for the protection of human rights, with advanced legislation and specialized institutions that monitor and protect these rights.

In Albania, the main challenges include the effective implementation of laws and addressing problems of discrimination, especially against marginalized groups. Despite the progress, improvements in the legal and administrative infrastructure are still needed.

Albania has made significant progress in harmonizing its legislation with international and European Union (EU) standards, including the protection of human rights. The establishment of institutions such as the Ombudsman and the Commissioner for Protection from Discrimination has helped to strengthen legal protection.

Italy faces similar challenges, especially in the context of migration and refugee integration, where human rights violations sometimes occur.

International Commitment

Both countries are committed to meeting international human rights standards. Albania, in particular, has made efforts to meet the EU membership criteria, including the protection of human rights as a key priority.

CONCLUSION

The protection of human rights in Albania and Italy is based on strong legal frameworks, which include national legislation and international commitments of both countries.

Both countries, Albania and Italy, have made significant progress in the protection of human rights, but challenges remain.

Italy has a strong and consolidated system, while Albania is in an ongoing process of reforms to improve the protection of these rights.

It is necessary for both countries to continue to commit to the effective implementation of laws and to address remaining problems, to ensure better and more equitable protection of human rights for all their citizens.

Both countries have made significant progress in establishing legal frameworks for the protection of human rights, the effective implementation of these rights requires continued efforts to address the specific challenges that each country faces.

BIBLIOGRAPHY

- Constitution of the Republic of Albania;
- Prof. Luan Omari, Prof, Dr. Aurela Anastasi “Constitutional Law” Tirana, 2010;
- Aurela Anastasi “Constitutional Law” Tirana, 2010;
- Prof. Dr. Xh. Zaganjori , Prof. Dr. A. Anastasi, Dr. E. (Methasani) Çani, “The State of Law in the Constitution of the Republic of Albania” Tirana, 2011;
- Ejona Bardhi “Democracy, the regime of promoting human rights”, Tirana 2010;
- Costituzione Repubblica Italiana;
- Stefano Radota “Il Diritto di ;Avere Diritti”;
- Roberto Bin “I Diritti Fondamentali”;
- Giovanni Sartori "Theory of Democracy";
- Legge 189/2002;
- Legge 67/2006;
- Law 154/2001.

İKLİM DEĞİŞİMİNİN SOSYAL BOYUTU VE SOSYAL POLİTİKA ÖNLEMLERİ ÜZERİNE BİR İNCELEME

Öğr.Gör.Dr. Rahime Çerçi

Hatay Mustafa Kemal Üniversitesi, rahime.cerci@mku.edu.tr

ORCID : 0000-0002-5759-4167

ÖZET

İklim değişimi bugünü etkileyen ve geleceği etkileyecek dünya için en önemli tehlike olarak görülmektedir. Endüstri devrimi ile değişim yaşayan üretim anlayışı beraberinde artan fosil yakıt kullanımını getirmiştir. Artan fosil yakıt kullanımını ise iklim değişikliklerine neden olarak, çevresel hasarlara, doğal kaynakların stoklarının azalmasına ve daha birçok iklimsel olayın meydana gelmesinde etkili olmuştur. Söz konusu bu iklimsel değişiklikler gerek ülkeler gerekse toplumsal gruplar içinde farklı etkiler meydana getirmiştir. Bu olumsuzluklardan en çok payını alan iklim krizinin oluşmasında en az paya sahip olan ülkeler ve gruplar almaktadır. Öyle ki bu krizden etkilenen milyonlarca insan işini kaybetmekte, yoksullaşmakta ve en nihayetinde yaşam şartlarını iyileştirebilmek adına göç etmektedir. Özellikle iklim değişiminin (yaşanan doğal afetlerin tahrip gücünün yüksek olması, mevsimlerin kayması gibi) hız kazandığı son yıllarda toplumsal gruplar ve bireyler üzerindeki sosyal yaşam ve refah düzeylerindeki etkisi göz ardı edilemeyecek boyutlara ulaşmıştır. İşte bu noktadan hareketle oluşturulan çalışma kapsamında iklim krizine odaklanılarak bu sorunlara yönelik üretilen sosyal politikaların değerlendirilmesi sürdürülebilir kalkınma kapsamında yapılmıştır. Bu kapsamda değerlendirildiğinde çalışmanın literatüre katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

Anahtar Kelimeler: İklim Krizi, Sosyal Politika, Göç, Eşitsizlik, Yoksulluk

A STUDY ON THE SOCIAL DIMENSION OF CLIMATE CHANGE AND SOCIAL POLICY MEASURES

ABSTRACT

Climate change is seen as the most important threat to the world that affects today and will affect the future. The changing production approach with the industrial revolution has brought with it the increased use of fossil fuels. The increased use of fossil fuels has caused climate change, environmental damage, the decrease in the stocks of natural resources and many other climatic events. These climatic changes have had different effects on both countries and social groups. The countries and groups that have the least share in the formation of the climate crisis are the ones who have the most share of these negativities. So much so that millions of people affected by this crisis lose their jobs, become poor and eventually migrate in order to improve their living conditions. Especially in recent years when climate change (such as the high destructive power of natural disasters, the shift in seasons) has accelerated, its impact on social life and welfare levels on social groups and individuals has reached dimensions that cannot be ignored. Within the scope of the study created based on this point, the evaluation of the social policies produced for these problems by focusing on the climate crisis has been made within the scope of sustainable development. When evaluated within this scope, it is thought that the study will contribute to the literature.

Keywords: Climate Crisis, Social Policy, Migration, Inequality, Poverty

1. GİRİŞ

İklim değişikliği, ani sıcaklık artışı ile gelen kuraklık ve güçlü yağmurlarla birlikte meydana gelen seller; tarım sektöründe azalan ürün miktarına, hayvancılıkta yaşanan hayvan ölümlerine, ormansızlaşmaya, yeterli gıdaya ve temiz içme suyuna erişimin zorlaşması gibi olumsuzlukları beraberinde getirmektedir. Bu olumsuzluklar toplumsal yapı içerisinde var olan sosyal eşitsizlik, yoksulluk ve göç gibi sosyal sorunların daha da derinleşerek etki oranlarının artmasına sebep olmaktadır. İklim değişikliğinin neden olduğu tahribatın etki oranının ve tehlikenin boyutunun tüm insanlığı etkileyecek boyuta ulaşması, onu küresel çapta bir sorun haline getirmektedir (Kahrıman, 2020: 102). Zira iklim değişikliği kaynaklı meydana gelen sorunların çevresel tahribatının yanı sıra ekonomik ve sosyal açıdan geri dönüşü imkansız olan hasarlara sebep olabilmektedir. Sosyal boyutu değerlendirildiğinde gelişmemiş veya az gelişmiş ülkelerin ve kırılgan gruplar iklim değişikliğine neden olan karbon salınımında ki etkisi en az olan kesimler olsalar da yaşamlarında birçok tehlike ile karşı karşıya kalmaktadırlar (Şengül ve Murat, 2024: 344).

İlerleyen süreçte iklim değişikliğinin neden olduğu olumsuzluklara ve mevcut kıt kaynakların hızla tüketilmesine karşın gerekli politikaların üretilmemesi, göçten artan sosyal eşitsizliğe kadar daha birçok sosyal sorunun oluşmasına neden olacaktır. Bu olumsuzluklar bugünün fertlerini etkisi altına alacağı gibi gelecek nesilleri de derinden etkileyecektir.

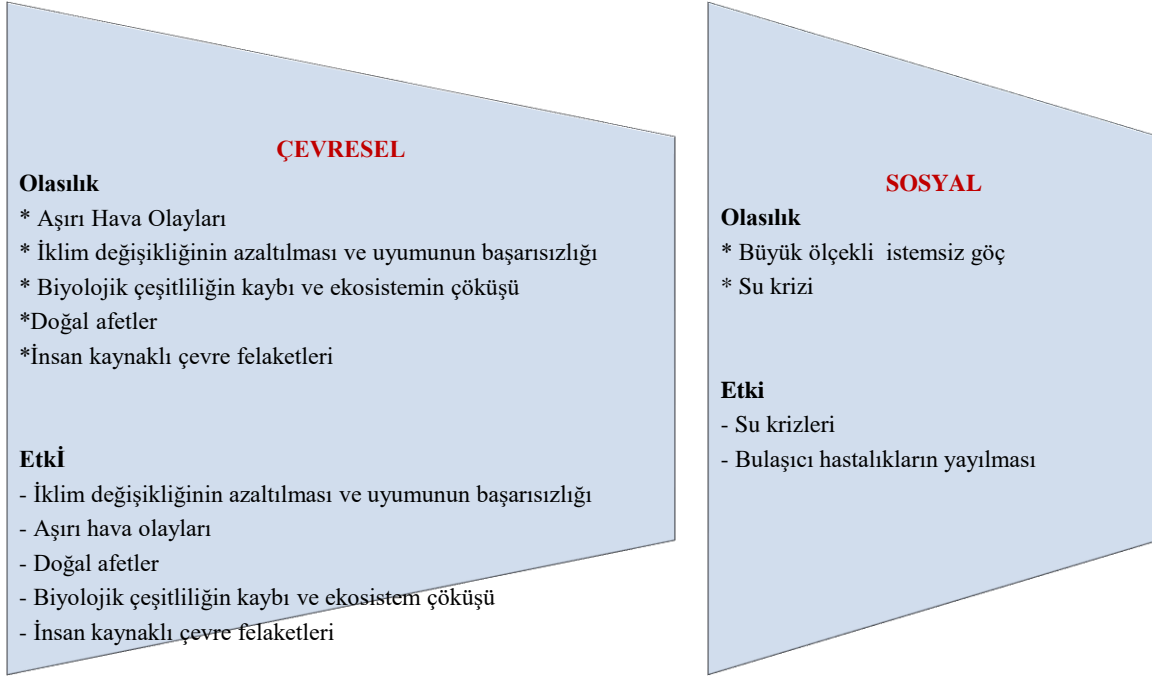
Bu çalışmanın amacı, iklim değişikliği sonucunda meydana gelen felaketler ve neden olduğu olumsuzlukların sosyal boyutu üzerine bir değerlendirme yapmaktır. Bu kapsamda çalışmanın ikinci bölümünde iklim değişikliği kavramı, nedenleri ve sosyal etkileri üzerine kavramsal bir çerçeve çizilmiştir. Üçüncü bölümünde, iklim değişikliği kapsamında sosyal politika kavramı “sosyal eşitsizlik”, “yoksulluk” ve “göç” alt başlıklarında değerlendirilmiştir. Dördüncü bölümdeyse, iklim krizinin sosyal boyutu perspektifinde ele alınan sosyal politika önlemleri üzerine bir değerlendirme yapılmıştır. Son başlık olan sonuç bölümüyle çalışma tamamlanmıştır.

2. İKLİM DEĞİŞİKLİĞİ KAVRAMI, NEDENLERİ VE SOSYAL ETKİSİ

Dünyanın ekosisteminde geri dönüşü olmayan ve neden olacağı felaket boyutunun tam olarak tahmin edilemeyen iklim değişikliği, birden fazla ekolojik soruna neden olmakla birlikte sosyal ve ekonomik sorunlara da neden olmaktadır. Birleşmiş Milletler İklim Değişikliği Çerçeve Sözleşmesi’nde iklim değişikliği (United Nations, 1992:3) ,“ *küresel atmosferin bileşimini bozan insan faaliyetleri sonucunda doğrudan veya dolaylı olarak ortaya çıkan ve karşılaştırılabilir zaman dilimlerinde gözlenen değişiklik*” şeklinde ifade edilmektedir. Başka bir ifade ile iklim değişikliği, insan faaliyetlerinden endüstriyel üretim ve tüketim ilişkilerine, kentleşmeden küreselleşmeye kadar ki birçok süreç beraberinde atmosfere salınan yoğun sera gazı sonucunda dünyanın aşırı ısınmasına ve sıcaklıktaki bu artış ile meydana gelen iklim döngüsünün bozulması (Topgül ve Beytaş: 2022: 690) şeklinde tanımlanmaktadır.

İklim değişikliği, bireysel, çevresel, ekonomik ve sosyal eşitsizliklerin derinleşerek farklılaşan bir toplumsal yapıyı karakterize etmektedir. Bunun yanı sıra iklim değişikliğinin olumsuz etkilerinin şiddetinin gerek ülkeler nezdinde gerekse bölgeler nezdinde farklı hissedilmektedir. Bu durum bölgeler arasında yeni eşitsizliklerin oluşmasına neden olmaktadır. Böylece iklim değişikliğinin gerek ekonomik gerek sosyal gerekse bölgesel olarak yeni bir sorun olarak ortaya çıkmaktadır (Memiş, 2023:22).

Şekil 1: Küresel Risk Raporuna Göre Olası Riskler ve Etkileri

Kaynak: World Economic Forum, 2019: 5

İklim değişikliği dünyanın var olmasından bu yana sürekli olarak yaşanmakta olsa da, günümüzde insan faaliyetleri bu süreci hızlandırmıştır. Bu faaliyetler özellikle sanayi devrimi öncesi dönemden itibaren başlayan fosil yakıt kullanımı, sanayileşme, artan nüfus sonucunda amacı dışında kullanılan tarım arazileri, kentleşme, ormansızlaşma ve sera gazı emisyonlarının atmosferde ki artan yoğunluk (Demirbaş ve Aydın, 2020: 165) iklim değişikliğinin daha belirgin bir şekilde hissedilmesine ve sürecin hızlanmasına neden olmaktadır. İklim değişimindeki hız kazanan sürecin etkileri son on yılda gerek doğal sistem üzerinde gerekse canlılar üzerinde etkisini fazlaca belirginleştirmiştir. Özellikle iklim değişikliği kaynaklı meydana gelen aşırı ısınan hava, yeterli gıda ve temiz su erişimine olan erişim sorunu, salgın hastalıklarla beraber artan ölüm oranları, kentlerde meydana gelen altyapı ve yerleşim yerlerindeki hasarlar insanların yaşam kalitesini düşürerek refahlarını risk altına almaktadır (Demirbaş ve Aydın, 2020: 167). Meydana gelen bu olumsuz gelişmeler iklim değişikliğinin sadece ekolojik sorunlarla sınırlı olmadığını göstermektedir.

3. İKLİM DEĞİŞİKLİĞİ KAPSAMINDA SOSYAL POLİTİKA KAVRAMI

Sosyal politika kavramı, devlet ve kamu kurumları tarafından bireylerin haklarının koruma altına alınarak oluşturulmuş planlar dizisi ve bu planlar kapsamındaki eylemler şeklinde tanımlanmaktadır. Çağdaş sosyal politika anlayışı bu tanımın alanını genişleterek, insan dışındaki canlıları ve doğayı da kapsayacak şekilde oluşturulacak planlardan ve bu planların uygulamalarından bahsetmektedir (Özbilgin vd, 2023:75). Zira iklim değişikliğinin sebep olduğu sosyal sorunlar, sorunun ortaya çıkması, sorunun etki alanı ve sorunla mücadele ile ilgili kapsamda her ne kadar geleneksel sosyal sorunlarla benzerlik gösterse de farklılıkları da bulunmaktadır. Bu kapsamda değerlendirildiğinde “yoksulluk”, “eşitsizlik”, “göç” gibi sosyal sorunların geleneksel boyutu doğrudan tahmin edilebilirken, iklim değişikliği ile ilgili boyutu

daha büyük ölçüde ve daha uzun soluklu bir zaman diliminde ancak etkisi ölçülebilmektedir (Memiş, 2023: 22-23).

Geniş bir yelpazeye sahip olan sosyal politika, iklim değişikliğini gerek ekonomik gerek sosyal gerekse çevresel açıdan bireyler üzerindeki etkilerini en aza indirmek ve olası etkilere karşı bireyleri korumak için vardır. Sosyal politikanın, hem sosyal sorunlara karşı yerleştirilmiş uygulamaların uzun geçmişi sonucunda edindiği tecrübeler hem de uygulayıcı aktörün devlet olması iklim değişikliğinin etkilerine karşı mücadelede önemini ön plana çıkarmaktadır. Zira iklim değişikliğinin olumsuz etkileriyle olan mücadelede kıt kaynakların geleceğin sosyal risklerini de düşünerek dağıtılmasıdır. Bu anlamda politika oluşturucu ve uygulayıcı aktörler tarafından adil bir dağıtım önem arz etmektedir (Memiş, 2023:31).

3.1. İklim Değişimi ve Sosyal Eşitsizlik

İklim değişikliği sonucunda ortaya çıkan sorunlar birbirinden farklı olsa dahi toplumun dezavantajlı kesimlerini özellikle “barınma”, gıda”, “istihdam” ve “sağlık” alanlarında etkileyeceği öngörülmektedir. Toplumsal yapı içerisinde zaten bu grupların maruz kaldığı eşitsizlikler iklim değişikliği ile daha da derinleşmektedir. Özellikle kadın ve çocukların erkeklere oranla bu süreçte daha fazla etkileneceği tahmin edilmektedir. Kadınlar mevcut durumları gereği eğitim, sosyal rol ve ekonomik sorumluluklar gibi birçok nedene bağlı olarak eşitsizliğe maruz kalmaktadır. Bu durum kadınların çevresel faktörlere karşı olan dirençlerini erkeklere göre daha azaltmaktadır (Memiş, 2023:24).

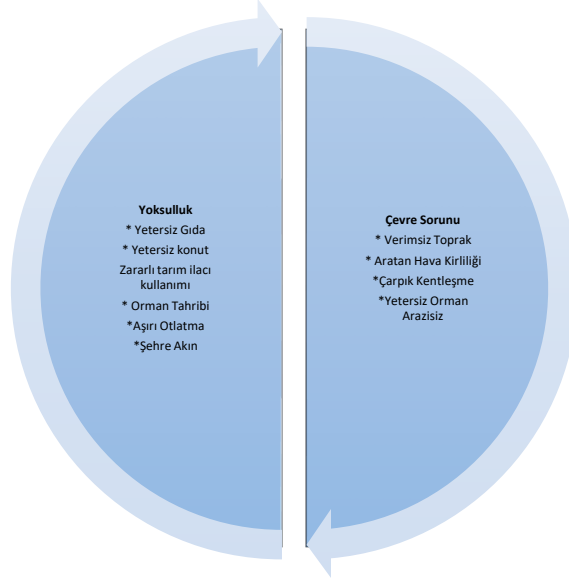
İklim değişikliği sonucunda meydana gelen ani sıcaklık artışları ve düzensiz yağmur yağışları beraberinde toprakta verimsizliği getirmiştir. Bu verimsizlik tarım sektöründeki hizmetlerin sağlanmasını tehdit ederek, sektördeki ekonomik faaliyet alanlarını yok etme noktasına getirmiştir. Tarım sektöründe ciddi manada istihdam edilen kadınlar başta olmak üzere göçmen işçiler ve diğer dezavantajlı gruplar sektörün daralmasıyla işsiz kalmışlardır. Böylece iklim değişikliği toplumsal yapı içerisinde var olan eşitsizliğin daha derin yaralarla oluşmasına ve devam etmesine neden olmuştur (ILO, 2018: 14). Bütün bunların yanı sıra iklim değişikliği ile beraber artan salgın hastalıklar, gıda güvencesizliği ve eğitim aksaklıkları çocukların sağlığını ve gelişimini olumsuz yönde etkileyerek onları daha da savunmasız bir hale getirmektedir. İklim değişikliği koşullarına entegre olma noktasında çokta başarılı olamayan gelişmekte olan ülkelerde (Nepal, Nijerya, Peru gibi) çocukların eğitim imkanlarından uzaklaşarak tehlikeli işlerde çalışmaya başladığı gözlemlenmiştir (Kahrıman, 2020:119). Bunun yanı sıra iklim değişikliği nedeniyle orman yangınlarındaki artış sonucunda kirlenen havanın çocukları yetişkinlere göre daha çok etkileyeceği belirtilmektedir. İklim değişikliği nedeniyle farklılaşan ve etkisini daha da arttıran hastalıkların çocuk ölümlerine sebep olacağı, sıtma hastalığının Doğu Afrika'nın dağlık bölgesine kadar etkisini göstereceği ve on binlerce çocuğun ölümüne neden olacağı tahmin edilmektedir (Çolakoğlu, 2023: 482-483).

İklim Değişimi ve Yoksulluk

2022 tarihli ve Eşitsizlik Öldürür isimli raporuyla OXFAM iklim değişikliği sonucunda her yıl yoksul ülkelerde 231.000 bireyin öleceğini ve 2030 yılına kadar bu sayının 51 milyona ulaşabileceği tahmin edilmektedir. Yoksul ülkelerde yaşayan bireylerin aşırı sıcaklık, yetersiz beslenme, hastalıklar ve doğal afetler gibi sorunlar sonucunda bu bireylerin yaşam haklarının ihlal edileceğinin göstergesi olan bu rapor, iklim değişikliğinin sadece ekonomik veya çevresel bir sorun olmadığını, aynı zamanda bireyler üzerinde ölümcül etkilere sahip sosyal boyutu olan bir sorun olduğunu göstermektedir (Doğan ve Aykara, 2024: 159).

1983 yılında kurulan ve 1987 de “Ortak Geleceğimiz” başlıklı bir rapor yayınlayan Dünya Çevre ve Kalkınma Komisyonu (WCED), sürdürülebilir kalkınma ile ilgili yol gösterici ilkeler geliştirmiştir.

Şekil 2: Yoksulluk ve Çevre Sorunu İlişkisi

Kaynak: Ortakaya vd,2023: 415

Rapor ile yoksulluğun iklim değişikliği sorununun başlıca nedenlerinden ve sonuçlarından biri olduğu vurgulanarak, yoksulluğun ve uluslararası eşitsizliğin altında yatan faktörleri kapsayan bir bakış açısının önemini belirtmiştir. Zira rapora göre yoksulluk kendi başına bir kötülük değildir, ancak sürdürülebilir kalkınma için herkesin temel ihtiyaçlarını karşılayacak ve daha iyi bir yaşam imkanı sunulması elzemdir. Aksi halde yoksulluğun yaygın olduğu bir dünyada ekolojik ve diğer felaketlerin varlığı devam edecektir. Çünkü yoksul ve hayatta kalma mücadelesi veren bireyler temel ihtiyaçlarını karşılayabilmek adına; “ormanları keser”, “hayvanları otlaklarda aşırı otlatır” ve “şehirlere akın ederek” yoksulluğu küresel bir felakete dönüştürürler. Rapora göre bu felaketin önlenmesi için yoksulluk ve yoksunluk halinde olan bireylerin kaynaklardan adil miktarda pay aldıklarından emin olunması gerekmektedir (United Nations, 1987: 11-26).

İklim değişikliğinin ülkeler üzerindeki etkileri Moody’s Analytics tarafından gerçekleştirilen çalışma sonucunda ortaya atılan senaryolara göre, 2100 yılına kadarki süreçte artan sıcaklık oranlarında ülkelerin ekonomik anlamda zarar görecekları öngörülmektedir. Araştırmaya göre 4 derecelik bir sıcaklık artışının olması halinde 2048 yılında dünya ekonomisinde büyük bir paya sahip olan Hindistan’ın GSYİH’sı 2,45 oranında bir daralma gösterecektir. Araştırma raporuna göre Türkiye’nin bu senaryodan GSYİH’sında 0,15 oranında bir ekonomik daralma yaşayacağı öngörülmektedir (İklim Haber, 2019).

3.2. İklim Değişimi ve Göç

İnsanlar gerek siyasi gerek kültürel gerekse ekonomik gibi birçok nedenden dolayı buldukları terk ederek başka bir yere doğru hareket etmesi günümüzde göç kapsamında değerlendirilebilecek en genel tabir olarak kullanılabilir. Ancak son yıllar içinde bu genel tabirdeki nedenlere ek olarak insanların göç etmesinde iklim değişikliği kaynaklı nedenlerde gözlemlenmeye başlanmıştır. Deprem, sel, aşırı sıcaklık ve kuraklık gibi doğal afetler sonucunda tükenen doğal kaynaklar ve iklim değişikliği bireylerin buldukları yerlerden farklı bir yere göç etmelerine

neden olmaktadır. Bu bireyler için “iklim mültecileri”, “çevre mültecileri” ve “çevre göçmenleri” olmak üzere çeşitli kavramlar kullanılmaktadır (Ekşi,2016; Turgut, 2022: 165). Bu kavramlar hukuki anlamda bir tanıma ve geçerliliğe sahip olmasa da Topgül ve Beytaş (2022: 693) iklim mültecilerini, iklim değişikliğinin neden olduğu zararlı sonuçlardan korunmak amacıyla bir ülkeden başka bir ülke sınırlarına giden bireyler şeklinde tanımlanmaktadır.

Şekil 3: İklim Değişikliğinin Göç Üzerine Etki Nedenleri

- Topikal yağışlar sonrası gelen su baskınları,
- Yükselen deniz seviyesi ile etkilenen kıyı şeritleri ve deniz seviyesi altında kalan tarım arazilerinin tuzlu deniz suyu ile verimsizleşmesi ve
- Düzensiz yağışlar sebebiyle meydana gelen kuraklaşma.

Kaynak: Yılmaz ve Navruz, 2019:61

Gerek ulusal ölçekte gerekse küresel ölçekte iklim değişikliğinin meydana getirdiği olumsuzluklara karşın acil müdahalelerde bulunmazsa yoğun nüfusa sahip “2050 yılına kadar Sahra Altı Afrika”, “Güney Asya ve Latin Amerika” da yaklaşık 143 milyon kişinin iç göç etmelerinin muhtemel olduğu savunulmaktadır (Demirbaş ve Aydın, 2020: 169).

İklim değişikliği sonucunda meydana gelen etkisini arttıran doğal felaketler bireylerin kendilerini daha güvende hissedecekleri alanlara doğru göç etmelerine neden olmuştur. 2017 Birleşmiş Milletler Çevre Programı’nda iklim değişikliği kaynaklı göç akışının şu üç yolda etkisini göstereceği ileri sürülmektedir (Hotar, 2021: 16);

- Ani sıcaklık artışları sonucunda kademeli olarak verimsizleşen tarımsal araziler ve temiz suya erişimin zorlaşması gibi ekosistemlerin zarar görmesi,
- Özellikle tropikal bölgelerdeki güçlü yağmurlar sonucunda meydana gelen sellerin artmasıyla kitlesel yerinden edilmenin gerçekleşmesi,
- Yükselen deniz seviyelerinin kıyı bölgelerinin tahribine neden olarak bölge insanının kalıcı olarak yer değiştirmesine sebep olmasıdır.

İklim değişimi ile ekosistemde meydana gelen değişimlerin yukarıda Birleşmiş Milletler Çevre Programı kapsamında da açıklandığı üzere insan hareketliliği üzerinde ki tetikleyici etkisi göz ardı edilememelidir. Zira ekosistemde meydana gelen değişim ve dönüşümler insan hareketliliğini belirlerken çevre ile toplum arasındaki ilişki göçün belirleyicisi konumdadır (An vd, 2021: 396). Bu kapsamda politika belirleyici ve uygulayıcıların iklim değişikliğinin sebep olduğu ekstrem doğa olaylarını dikkate alarak politikalarını geliştirmeleri ülke vatandaşlarının göç etme isteğini azaltma noktasında etkili olacaktır.

4. İKLİM KRİZİNİN SOSYAL BOYUTU PERSPEKTİFİNDE ELE ALINAN SOSYAL POLİTİKA ÖNLEMLERİ

Toplumsal yapı içerisinde var olan sorunların çözülerek toplumun rehabilite edilebilmesi için sosyal politikaların yaygınlaştırılması gerekmektedir. Bu kapsamda değerlendirildiğinde 1972 yılından itibaren Birleşmiş Milletler öncülüğünde çeşitli konferanslar düzenlenmiş, komisyonlar kurulmuş ve raporlar düzenlenerek birçok sözleşme imzalanmıştır(Kakışım, 2022:3). Bunlar (Özmehmet, 2008. 6-11);

- 1972 yılında Stockholm’da 113 ülkenin katılımı ile çevrenin korunup geliştirilmesi konusunun ilk defa tartışıldığı Birleşmiş Milletler Stockholm Konferansı,
- 1987 yılında Gro Harlem Brundtland tarafından, “sürdürülebilir kalkınma” ibaresinin ilk kez kullanıldığı ve Dünya Çevre ve Kalkınma Komisyonu için hazırlanan “Ortak Geleceğimiz” raporu,
- 1992 yılında dünyadaki mevcut kıt kaynakların kullanımında tasarrufa dikkat edilmesi noktasında uluslararası ortak çalışmaların önemine vurgu yapılan Rio Konferansı,
- Rio Konferansı sonrasında Ormancılık Prensipleri”, “Çölleşme ve Mücadele Sözleşmesi”, “Biyolojik Çeşitlilik Sözleşmesi” ve “İklim Değişikliği Çerçeve Sözleşmesi” düzenlenirken, “Gündem 21” adında 21. yüzyıla yönelik eylem planı kabul edilmiştir. Bu eylem planına yönelik hazırlanan belge, “ sosyal ve ekonomik boyutlar”, “kalkınma için kaynakların korunması ve yönetimi”, “etkin grupların rolünün güçlendirilmesi” ve “uygulama mekanizması” olmak üzere dört kısımdan oluşmaktadır.
- 1996 yılında Habitat II (Birleşmiş Milletler İnsan Yerleşimleri Konferansı) ile kentleşen dünyada herkes için yeterli konutun olduğu sürdürülebilir insan yerleşmelerinin geliştirilmesi gerekliliği üzerine vurgu yapılmıştır.
- 1997 yılında bütün ülkelerce sürdürülebilir kalkınmayı sağlayabilmek adına Ulusal Gündem 21’lerin oluşturması ve sürdürülebilir kalkınma eylem planlarının hazırlanması gerekliliği Rio +5 Zirvesi’nde kabul edilmiştir.
- 2002 yılında hükümet temsilcilerinin yanı sıra yerel yönetimler, STK’lar ve özel sektör olmak üzere birçok toplumsal oluşum temsilcilerinin katıldığı Johannesburg Zirvesi gerçekleştirilmiştir. Bu zirvede hedef belirlemeden strateji geliştirmeye dahası karar alma aşamasında aktif rol oynayan toplumun hemen her kesiminin yükümlülüklerinin yerine getirilmesi gerektiği vurgusu yapılmıştır.

2021 yılında Uluslararası Göç Örgütü (IOM), Göç, Çevre ve İklim Değişikliği Stratejisi ile kurum çapında çabaları arttırmak amacıyla 2021-2030 Kurumsal Stratejisini üç ana hedefe yönelik başlatmıştır. Bunlardan ilki doğal afet, çevresel bozulma ve iklim değişikliği kaynaklı felaketler kapsamında göç sürecini yönetmektir. İkincisi, doğal afet, çevresel bozulma ve iklim değişikliği kaynaklı felaketler kapsamında göçmenleri ve yerinden edinmiş bireyleri koruyarak onlara bu süreçte yardımcı olmaktır. Son olarak üçüncüsü ise bireylerin buldukları yerlerde kalmalarını sağlayabilmek adına iklimsel ve çevresel kaynaklı sorunlar için çözümler getirerek göçü zorunluk halinden çıkararak bir tercih haline getirmektir. IMO bu üç strateji kapsamında hedeflerine ulaşabilmek adına 220’den fazla programa öncülük etmiş ve toplam 1,1 milyar ABD doları tutarında bir harcama yaparak son on yılda bütçesinin üçte birini bu hedefler doğrultusunda harcamıştır (IMO, 2024: 20).

İklim değişikliği sonucunda göç etmek zorunda kalan çocukların travmatik deneyimlerle karşılaşmaları ruh sağlıklarını da olumsuz yönde etkilemektedir. Dolayısıyla çocukların bu belirsizlik ve riskler ortamından yaşamasına neden olan iklim değişikliği onların bugünü ve geleceğini tehdit etmektedir. Bu nedenle iklim değişikliğinin olumsuz etkilerine karşı alınacak tedbirlerde çocukların korunması ve desteklenmesi öncelik arz etmektedir. Bu kapsamda

UNICEF tarafından 2023 yılında yayımlanan raporda şu önerilere yer verilmiştir (UNICEF, 2023);

- Çocukların Birleşmiş Milletler İklim Değişikliği Konferans Kararlarında ön plana çıkarılarak onların iklim değişimi ile ilgili politika kararlarında katılımlarının artırılması,
- Gelecek kuşakların güvence altına alınarak çıkarlarının korunabilmesi için küresel düzeydeki iklim politikalarında çocuklar ve nesiller arası eşitliğin küresel değerlendirme sürecine uyumlaştırılması,
- Çocuk bakış açısının, “Küresel Uyum Hedef” kararlarında yer alacak şekilde küresel uyum stratejilerine dahil etmek ve iklim değişikliğinin etkilerine karşın çocukların daha dayanıklı olmalarını sağlamak,
- Zarar ve Kayıp Fonu kaynakları yönetiminde iklim değişikliklerinin çocuklara olan etkilerinin en aza indirilmesinde çocuk haklarının fonu düzenlenmelerinin dahil edilmesi önerilmektedir.

Birleşmiş Milletler Çevre Programı (UNEP) tarafından öne sürülen 17 Sürdürülebilir Kalkınma Hedefinden 8. hedef olan “istikrarlı, kapsayıcı ve sürdürülebilir ekonomik büyümeyi, tam ve üretken istihdamı ve herkes için insana yakışır düzgün işleri desteklemek” direkt olarak dünyayı korumaya yönelik olarak belirlenmiştir (Görmüş, 2024: 45). ILO Genel Direktörü Gilbert F. Hounbo bu konuda, “Uluslararası Çalışma Standartları temel alınarak oluşturulan Küresel Hızlandırıcı, ulusal politikaların uyumlu hale getirilmesine yardımcı olarak çalışanların ve ailelerinin yaşamlarını iyileştirecek ve böylelikle, ulusal politika ve eylemlerin genel sosyal ve ekonomik etkisini artıracak pozitif bir çarpan görevi görecek verimli bir döngü yaratacaktır” şeklinde ifade etmektedir (ILO, 2023). Bu kapsamda sosyal koruma sistemleri ve ulusal iklim politikaları birlikte entegre olacak şekilde uygulandığı zaman iklim değişikliğinin neden olduğu olumsuzlukların etkisinin önüne geçilebilecektir. Öyle ki entegre olan bu sistemde; bireylerin hayatlarını devam ettirirken maruz kalacakları her türlü olumsuzluklara karşı onların korunmalarına ve alacakları hasar oranını en aza indirecek tasarlanmış, planlanmış ve finanse edilmiş uygulamaya hazır sistematik mücadele politikaları yardımcı olacaktır (Şengül ve Murat, 2024: 352). Böylece toplumun özellikle dezavantajlı grupların yani risklerin etkilerinden en derinden etkilenecek olan bireylerin yaşam standardını düşüren birçok sosyal sorunun önüne geçilmiş olacaktır.

5. SONUÇ

İklim değişikliği sorununun olumsuz etkilerinden kaçınmak veyahut kaçınılamayan durumlara karşı çözümler geliştirebilmek oldukça önemlidir. Zira iklim değişikliği günümüzün en önemli ve etki alanı en geniş sorunlardan biri olarak karşımıza çıkmaktadır. Hatta günümüzde elde edilen veriler sosyal eşitsizlikten yoksulluğa, eğitimden sağlığa ve hatta göçten güvenliğe varıncaya değin var olan sorunların gelecekte daha da şiddetleneceğini göstermektedir. Her ne kadar iklim değişikliği sonuçları ile tam olarak net kazanamamış olsa da toplum içerisinde dezavantajlı grupları gerek ekonomik gerek sosyal gerekse çevresel olarak ciddi anlamda etkilediği bilinirken ve gelecekte de en çok bu grupları etkileyeceğini tahmin etmek zor değildir.

İklim değişikliği sorunu artan nüfusun çok daha ötesinde, bu nüfusun mevcut kaynaklarla olan ilişkisidir. Başka bir ifade ile nüfus yoğunluğunu kısmen de olsa kitlesel yoksulluğu ortadan kaldırma çabalarında kaynaklara olan erişimde eşitliği sağlamak önem arz etmektedir. Bu nedenle var olan kaynakların yönetilmesinde bireylerin potansiyellerinin ortaya çıkarılması ve geliştirilmesi eğitim temelinde inşa edilmelidir. Ayrıca iklim değişikliği sonucunda meydana gelecek sorunların çözümlenmesinden sadece bir veyahut birkaç ülkeden çözüm beklemek yanlış olacaktır. Zira iklim değişikliğinin meydana getirdiği sorunların çözümü ve olası etkilerinin önüne geçilmesi oldukça maliyetli bir süreci içinde barındırması dolayısıyla bütün dünya ülkelerinin bu sorunla yakından alakadar olması gerekmektedir.

KAYNAKÇA

- An, N., Turp, T. M. ve Kurnaz, L. İklim Değişikliğine Bağlı Çevresel Bozulmanın Göç Kararına Etkisi: Genel Bir Bakış, Ege Coğrafya Dergisi, 30,2, 2021.
- Çolakoğlu, M. İklim Adaleti ve Çocuk Hakları. DÜHFD, 28,49,2023.
- Doğan, B. K. ve Aykara, A. İklim krizi bir kadın hakları krizi mi?. Sakarya Üniversitesi Kadın Araştırmaları Dergisi, 3,2, 2024.
- Görmüş, A. Yeşil Ekonomiye ‘Adil Geçiş’ İçin İstihdam Politikaları. Memleket Siyaset Yönetim (MSY),19, 42, Haziran 2024.
- Kahrıman, E. Küresel İklim Değişikliğinin Olumlu ve Olumsuz Dışsallıkları Üzerine Bir Değerlendirme, Sayıştay Dergisi, 33,118, 2020.
- Hotar, N. Sosyal Politikada Yeni Ufuklar. Çalışma İlişkileri Dergisi, Ocak,12, 1, 2021.
- <https://unfccc.int/resource/docs/convkp/conveng.pdf> (Erişim Tarihi: 16.02.2025)
- ILO. The employment impact of climate change adaptation. International Labour Office. Geneva, 2018.
- International Organization for Migration (IOM). Who Are Climate Migrants? A Global Analysis of the Profiles of Communities Affected by Weather-related Internal Displacements. IOM, Geneva, 2024. <https://crisisresponse.iom.int/iom-publications> (Erişim Tarihi: 19.02.2025).
- İklim Haber (2019). [Yeni Araştırma: Türkiye Ekonomisi 30 Yıl İçerisinde İklim Değişikliği Nedeniyle Daralacak - İklim Haber](#) (Erişim tarihi: 17.02.2025).
- Kakışım, C. “Avrupa Yeşil Mutabakatı: Yeşil Teori Perspektifinden Bir Analiz”, Stratejik ve Sosyal Araştırmalar Dergisi, 6,1 Mart 2022.
- Memiş Besnili, O. İklim Değişikliği ve Sosyal Adalet: Sosyal Politika ve Dayanıklılık Çerçevesinden Bir İnceleme. Uşak Üniversitesi Uygulamalı Bilimler Fakültesi Dergisi,3,2,2023.
- Oratakaya, Ü. İ., Koca, D. ve Akbaş, E., Yeşil Sosyal Politika: Sosyal Adaletin ve Ekolojik Sürdürülebilirliğin Bütünleşmesi. ADAM AKADEMİ Sosyal Bilimler Dergisi, 13,2, 2023.
- Özbilgin, M., Erbil, C., Şimşek D., K., Demirbağ, O. ve Tanrıverdi, V. Afet yönetiminde sorumluluğun yeniden inşası: Deprem, sosyal dramalar, sosyal politikalar. Sosyal Mucit Academic Review, 4, 1,2023.
- Özmehmet, E.. Dünyada ve Türkiye Sürdürülebilir Kalkınma Yaklaşımları. Journal of Yaşar University, 3,12, 2008.
- Şengül, B.ve Murat, G.. Küresel İklim Krizinin Sosyal Boyutu Ve Sosyal Politika Önlemleri. Süleyman Demirel Üniversitesi Vizyoner Dergisi, 15, 41, 2024.
- Topgül, S. ve Beytaş, O.. İklim Mültecileri ve Sosyal Hizmet. Toplum ve Sosyal Hizmet, 33,2,2022.
- United Nations (1987). Report of the World Commission on Environment and Development: Our Common Future. <https://digitallibrary.un.org/record/139811?v=pdf> (Erişim Tarihi: 16.02.2025)
- United Nations. (1992). United nations framework convention on climate change UNCCC.

World Economic Forum (2019), The Global Risks Report 2019, https://www3.weforum.org/docs/WEF_Global_Risks_Report_2019.pdf (Erişim Tarihi: 22.02.2025).

Yılmaz, F. H.ve Navruz, M., Küresel İklim Değişikliği, İklim Mültecileri ve Güvenlik. ASSAM Uluslararası Hakemli Dergi 13. Uluslararası Kamu Yönetimi Sempozyumu Bildirileri Özel Sayısı, 2019.

TOCQUEVILLE’NİN AMERİKA’DAKİ YERLİLER VE SİY AHLARLA İLGİLİ GÖRÜŞLERİ

Prof. Dr. Armağan ÖZTÜRK

Ankara Hacı Bayram Üniversitesi, Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Bölümü,

armagan.ozturk1980@gmail.com

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0001-8711-3195>

ÖZET

Tocqueville önemli bir demokrasi teorisyenidir. Demokrasiyi kaçınılmaz bir siyasi model sayan düşünür, cumhuriyetçilik ve aristokratik siyasetten esinlendiği argüman ve varsayımlarla demokratik pratiğin eleştirisini yapar. Tocqueville’nin analiz çerçevesi şüphesiz ki sadece teorik bir demokrasi tartışmasından ibaret değildir. O ampirik bir dikkatle Amerikan toplumu üzerine siyasal sosyolojik bir analiz yapar. Gözlemlerinin odak noktası Yeni Amerika’yı kuran Avrupalı göçmenler olsa da yerliler ve siyahlar için de bir dizi tespitte bulunur. Düşünüre göre Avrupalılar Kızılderililerin durumunu fiziksel ve manevi açıdan kötüleştirilmiştir. Bu bağlamda yerlilerin başına gelen şey büyük bir kötülüktür. Siyahların durumuyla ilgili yorumları ise daha derinliklidir. İlkesel olarak köleliğe karşı olan Tocqueville siyahlarla beyazlar arasındaki yasal bariyerlerin belli bölgelerde kalksa da kültürel ön yargılar nedeniyle tam eşitliğin uzak bir hedef olduğunu söylemiştir.

Düşünürün en dikkat çekici argümanı köleliğinin ekonomi politikasına yöneliktir. Tocqueville’ye göre kölelik verimsizdir. Güney eyaletlerinde tarımın yapılma biçimi, iktisadi gerilik ve iklim koşulları köleliği desteklemektedir. Ancak bu sistemin bir geleceği olmadığı açıktır. Düşünür siyasal ve toplumsal bir çatışma beklemektedir. Ancak Amerikan iç savaşından önce yazılmış Amerika’da Demokrasi metinde çatışma Kuzey ile Güney arasında değil, Güneyin kendi içinde öngörülmüştür. Ona göre sayıları giderek kalabalıklaşan siyahları köleci koşullar altında ekonomik ve siyasi özgürlükten mahrum bırakmaya devam etmek olanaksızdır. Bu öngörünün 1960’lı yıllara damgasını vuran Amerikan siyah yurttaşlık hareketinin başat aktör olduğu ırk ayrımı tartışmalarını hatırlattığı söylenebilir.

Anahtar Kelimeler: Tocqueville, Demokrasi, Amerika, Siyahlar, Yerliler

1. TOCQUEVILLE’NİN DEMOKRASİ ELEŞTİRİSİ

Alexis de Tocqueville, aristokratik eğilimleri baskın olan, ancak aynı zamanda cumhuriyetçi bir liberalizmi savunan en önemli düşünürlerden biri olarak kabul edilir. Aristokrasi, liberalizm ve cumhuriyetçilik gibi güçlü ve farklı siyasi akımların entelektüel düzlemde birleştirilmesi bakımından siyasi düşünce tarihinde eşsiz bir konuma sahiptir. "Amerika’da Demokrasi" ve "Eski Rejim ve Devrim" gibi eserleriyle tanınan Tocqueville, özellikle demokrasinin doğasında barındırdığı içsel çelişkileri ve modern siyasal yapıların temel dinamiklerini derinlemesine incelemiştir. Günümüzde sağ popülist hareketlerin liberal demokrasiyi aşındırdığı bir bağlamda, Tocqueville’in tespitleri hâlâ güncelliğini korumaktadır.

Demokratik yönetimlerin en temel açmazlarından biri, eşitlik ile özgürlük arasındaki gerilimde somutlaşmaktadır. Düşünüğe göre eşitlik tanrısal bir eğilim gibidir. İnsanlık daha eşitsizlikçi bir yerden eşitliğe doğru ilerlemektedir. Birleşik Devletlerde ise temel sosyolojik eğilim fırsat eşitliğidir (Tocqueville, 2015: 35-9). Ancak eşitlik yönündeki ilerlemeler, bireysel özgürlüklerin alanını daraltabilir. Tocqueville, eşitlik arayışının bireyleri siyasi yabancılığa sürükleyerek çoğunluğun tahakkümüne zemin hazırlayabileceğini ileri sürer. Bu hatırlatma bağlamında eşitlikle yeni despotizm arasında kültürel ve politik bir devamlılık olduğu söylenebilir (Tocqueville, 2016: 30, 42, 47; Schmidt, 2002: 87). Bu istemeyen sonuç şüphesiz ki bireycilikle de ilgilidir. Demokrasilerdeki bireycilik kişilerin özgürlük kaybını göremediği veya hissedemediği bir yanılsamaya yol açmaktadır (Lamberti, 1989: 62). Düşünürün özgürlükle eşitlik arasında öngördüğü karşıtlık aslında toplumsal düzende aristokrasi-halk çelişkisidir. Tocqueville restorasyon liberallerinin kaygılarını paylaşır. Devrim sonrası Avrupa’da mutlak monarşiler çağına geri dönmek imkansızdır. Ancak kurulmakta olan demokratik rejimler özgürlüğü tehdit eden bir içeriğe de sahiptir (Yetiş, 2008: 80-2). Ona göre demokratik toplumlarda kamuoyu çok güçlüdür. Demokrasiler bireyleri ortak bir norm etrafında homojenleştirme eğilimindedir. Kamuoyu popüler duyarlılıklara seslenir ve oybirliğini amaçlayan despotizme hizmet eder (Tocqueville, 2016: 30-1; Villa, 2008: 86). Çoğunluk baskısı, yalnızca devlet aygıtının otoriter eğilimlerinden değil, toplumsal normlar ve kültürel hegemonya aracılığıyla da ortaya çıkmaktadır. Sosyal medya platformlarındaki linç kültüründen mahalle baskısına, ideolojik dogmalara dair eleştirilerin sansüre uğramasından

kamusal alanın dinselleşmesine kadar pek çok örnek, bu durumu teyit eder niteliktedir. Modern demokrasilerde çoğunluk gruplarının kendi normlarını azınlıklar üzerinde tahakküm kuracak şekilde dayattığı, kamusal alanın otoriter bir biçimde inşa edildiği gözlemlenmektedir.

Tocqueville'in bir diğer önemli tespiti, keyfi iktidara karşı alınması gereken önlemler bağlamında sivil toplum, yerinden yönetim ve din gibi unsurların rolüne ilişkindir. Ona göre, monarşilerde kralın mutlak gücü ile demokratik sistemlerde halkın sınırsız egemenliği arasında temel bir benzerlik vardır. Kralın yetkilerinin sınırlandırılması gerektiği gibi, halkın iktidarının da belirli mekanizmalarla denetlenmesi gerekir. Aksi takdirde, halkın çoğunluk iradesi, keyfi bir güce dönüşerek özgürlüğü yok edebilir. Tocqueville, bu tehdide karşı en etkili çözümün sivil toplumun güçlendirilmesi olduğunu savunur. Devletin karşısında bağımsız örgütlenmelerin bulunduğu toplumlarda bireylerin özgürlüğü güvence altına alınır. Ayrıca dinin demokratik hayatta oynadığı pozitif rolü önemser. Ona göre Amerikan demokrasinin temellerinde geleneksel dindarlıkla modern yurttaşlık arasındaki seküler uzlaşma yatar. Yine bu bağlamda din ile özgürlük birbiriyle çelişmek zorunda değildir. Hatta aksine biri olmadan diğerinin de olamayacağını düşünür Amerikan kamuoyu. Tabii bu ılımlı din yorumu önemli ölçüde dinin apolitik karakterinden kaynaklanır. Amerika'da din, devleti ve siyaseti değil değer yargılarını etkiler (Tocqueville, 2015: 434-9; Kahan, 2010: 25; Ossewaarde, 2004: 11). Tocqueville'in merkezîyetçilik eleştirisi de demokrasi teorisine önemli bir katkı sunar. Ona göre, her demokratik rejim merkezîyetçiliğe ve iktidarın yasama organında toplanmasına doğru gelişir (Aron, 2014: 172). Merkezîyetçilik eğilimini siyasi ve idari olmak üzere ikiye ayırmak gerekir. Siyasi merkezîyetçilik belirli ölçüde kaçınılmazdır ve büyük ölçekli kamu yönetimi açısından gereklidir. Ancak idari merkezîyetçilik, yani yerel yönetimlerin tüm yetkilerinin merkezde toplanması, etkin bir yönetim anlayışını sekteye uğratar. İdari merkezîyetçilik kişinin kendi hayatının efendisi olmasını engeller. Merkezîyetçilik güçlendikçe insanlar pasifleşir. Gündelik sorunlarını bile hükümetin çözmesini bekler. Tocqueville'e göre, yerel meselelerin yine yerel düzeyde çözülmesi gerekir. Adem-i merkezîyetçiliği savunur düşünür. Bu anlayış Amerikan vatanseverliğinin temelidir. En özlü anlatımla birey kendi çıkarını ne kadar savunursa vatanı da o kadar savunur (Tocqueville, 2015: 151-9).

2. TOCQUEVILLE'İN YERLİLER VE SİY AHLARLA İLGİLİ ANALİZİ

Tocqueville Amerika'daki azınlıkları değerlendirirken bu topluluklara yeterince vakit ayıramadığını itiraf eder. Yerlilerin başına gelen şeyin bütün bir talihsizlik olduğu

kanaatindedir. Göçmen Amerikalılar yerli halkın hayatını kötüleştirilmiş ve onların kendi özgün gelişim seyirlerini bir daha toparlanmamak üzere mahvetmiştir (Tocqueville, 2015: 471, 475, 486). Düşünürün siyahlarla ilgili analizi ise daha sosyolojik ve bir ölçüde de ekonomi politik bir karaktere sahiptir. Şöyle ki, Tocqueville'ye göre Kuzey ile Güney arasında toplumun örgütlenme biçimi bakımından ciddi bir farklılık vardır. Kuzey eyaletleri köleliği kaldırmış, kölelerin yerini Avrupalı göçmenler almıştır. Ayrıca köleliğin yıkıcı etkisinden kurtulan Kuzey ticarete ve endüstride Güneye göre çok daha iyidir. Kuzeyin orta sınıfa dayalı demokratik bir toplum inşa ettiğini düşünür Tocqueville. Kuzeyin bu uygarlık anlayışı giderek ülkenin ortak ölçütü haline gelmektedir (Tocqueville, 2015: 528, 562, 571).

Düşünürün analiz çerçevesinde öne çıkan bir diğer nokta köleliği destekleyen ekonomik yapıdır. Ona göre Amerika'nın güneyinde güçlü bir toprak sahibi sınıf vardır. Tarımın yapılma biçimi, pamuk başta olmak üzere yetiştirilen ürünler ve iklim şartları köle çalıştırmayı teşvik etmektedir. Ancak köleliğin olduğu yerlerdeki refah seviyesi olmayan eyaletlerin altındadır. Çünkü köle çalıştırmak işçi çalıştırmaya göre daha verimsizdir (Tocqueville, 2015: 94-5, 513, 516, 524-6).

Güneydeki köle yanlısı tutumun arka planında sadece ekonomi değil, aynı zamanda demografi de vardır. Öncelikle Amerika'nın hiçbir yerinde siyahlarla beyazlar arasında tam bir eşitlik olmadığı gözlemini dile getirir Tocqueville. Yasal bariyerlerin kalktığı ve kölelere özgürlük verildiği yerlerde bile değer yargıları sorun olmaya devam etmektedir. Güneydeki bir diğer sorun kalabalık köle nüfusudur. Güney eyaletlerinde köle nüfusunun toplam nüfusa oranı Kuzeye göre çok daha ileri düzeydedir. Bu nedenle Kuzeyde köleliği kaldırmak kolayken Güneyde zordur. Siyahlarla bütünleşmek istemeyen Güneyli beyazlar özgürlükçü bir çözüme yanaşmamaktadır. Ancak Tocqueville'ye göre mevcut durum böyle devam ettiği müddetçe siyahlarla beyazlar arasında çatışma kaçınılmazdır. Güneydeki yönetimler kölelere özgürlük vermezse verilmeyen haklar şiddet yoluyla gelecektir (Tocqueville, 2015: 510-1, 529-532, 536, 540).

Son olarak Hıristiyanlık temelli ahlakçı değerlendirmeye dair bir şey söylenebilir. Tocqueville siyahlara baskı ve zorbalık yapıldığını ileri sürer. Ona göre siyahları beyazlardan daha aşağı bir toplumsal hayata ve zihinsel kapasiteye mahkum eden şey inkar edilemez bir kötülüktür. İnsanların bir kısmını diğer kısmı karşısında efendi haline getiren ve toplumsal bir diktatörlüğü yücelten kölelik rejimi bu nedenle kabul edilemez niteliktedir (Tocqueville, 2015: 473-4, 540, 556).

Tocqueville'nin köleliği Güney'deki ekonomik örgütlenme biçimiyle ilişkilendiren okumasının tarihsel sosyolojik bir derinliğe sahip olduğu açıktır. Ancak düşünürümüz temel toplumsal çatışma eksenini Güney'in kendi içinde öngörmektedir. Ona göre karşı karşıya gelecek kesimler beyazlar ve siyahlar. Oysa *Amerika'da Demokrasi*'nin yazılmasından yaklaşık 20 yıl sonra Kuzey ile Güney arasında çok kanlı bir iç savaş patlak verdi. Devletin kendi içindeki çelişki Güney'deki gerilime ağır bastı. Tocqueville'nin olmasını öngördüğü senaryo ise yaklaşık bir asırlık bir gecikmeyle 20. yüzyılın ikinci yarısında gerçekleşti. Siyahların eşitlik talebiyle başlattığı ve Güneyden başlayarak tüm ulusu siyah-beyaz karşıtlığında bölen siyasal sosyolojik türbülans siyahların anayasal vatandaşlık haklarının tam anlamıyla tesisine pozitif bir sonda kendi yetkinliğine ulaştı.

3. GENEL DEĞERLENDİRME VE SONUÇLAR

Tocqueville tıpkı Mill gibi liberal korku çağının düşünürüdür. Demokratik eşitliğin merkezileşme, siyasal yabancılaşma, devletin ve toplumun bireyin özgürlüğüne müdahalesi gibi istenmeyen sonuçları beraberinde getirdiği tezi Tocqueville düşüncesinin nirengi noktasını oluşturur. Bu analiz çerçevesinin demokrasinin pek çok yapısal sorununa işaret eden bir öngörüde içinde barındırdığı açıktır. Ancak düşünür yine de, eşitliği bitmiş bir mücadele alanı olarak tarif etmesi ve aristokratik cumhuriyeti fazlasıyla iyimser bir içerikle tanımlaması nedeniyle eleştiri almıştır (Öztürk, 2011: 2, 5-6, 8-10).

Amerikan yerlilerinin özgün gelişim ihtimallerinin göçmenler tarafından ellerinden alındığını belirten düşünür analiz çerçevesinde ağırlığı Kızılderililere değil siyahilere verir. Güneydeki ekonomi politiğin kölelik kurumunu desteklediği açıktır. Ancak hem Güneydeki siyah nüfusun sayısındaki artış hem de Güney ile diğer bölgeler arasındaki gelişim dinamikleri arasındaki farklılık nedeniyle savaşın kaçınılmaz olduğunu belirtir. Ancak Güneyde özgürlükçü bir ortamın olmaması durumunda siyahların beyazlara karşı ayaklanacağı şeklindedir. Bu tahminin kaleme alındığı dönemden yaklaşık 20 yıl sonra Güney ile Kuzey arasında iç savaş çıkmış ve Amerikan birliği merkezi ordunun Güneyi mağlup etmesiyle ancak yeniden kurulabilmiştir. Bu olgu da gösterir ki, Tocqueville Amerikan demokrasindeki kriz alanlarını tespit konusunda belli bir öngörüye sahiptir. Mesela Güneydeki durumun bu şekilde gitmeyeceğini önceden görmüştür. Ancak bu mesele nedeniyle Amerikan demokrasinin çökme noktasına geldiği gerçeği de dikkate alındığında Tocqueville'nin istikrarlı Amerikan cumhuriyetine yönelik değerlendirme çerçevesinin fazlasıyla iyimser bir içeriğe sahip olduğu söylenebilir.

KAYNAKÇA

Aron, R. *Sosyolojik Düşüncenin Evreleri*, Çev: Korkmaz Alemdar, İstanbul: Kırmızı Yayınları, 2014.

Kahan, A. S. *Alexis De Tocqueville: Major Conservative and Libertarian Thinkers*, New York: The Continuum International Publishing Group Ltd, 2010.

Lamberti, J. C. *Tocqueville and the Two Democracies*, Trans. Arthur Goldhammer Cambridge, Massachusetts and Londra: Oxford University Press, 1989.

Ossewaarde, M. R. R. *Tocqueville's Moral and Political Thought: New Liberalism*, London: Routledge Press, 2004.

Öztürk, A. John Stuart Mill ve Alexis de Tocqueville Felsefelerinde Sivil Özgürlükleri Koruma Kaygısı Üzerine Notlar, *Felsefe Tartışmaları* 45, 2011, ss. 1-31.

Schmidt, M. G. *Demokrasi Kuramlarına Giriş*, Çev: M. Emin Köktaş, Ankara: Vadi Yayınları, 2002.

Tocqueville, A. *Amerika'da Demokrasi I*, Çev: Özcan Doğan, Ankara: Doğu Batı Yayınları, 2015.

Tocqueville, A. *Amerika'da Demokrasi II*, Çev: Özcan Doğan, Ankara: Doğu Batı Yayınları, 2016.

Villa, D. *Public Freedom*, USA: Princeton University Press, 2008.

Yetiş, M. Tocqueville'nin Eski Rejimi ve Kuramsal Bağlam, *Mülkiye* 29 (247), 2008, ss. 71-86.

AVRUPA BİRLİĞİ'NİN EKONOMİK VE SİYASAL DÖNÜŞÜMÜ: ULUSLARARASI ÖRGÜTTEN ULUSÜSTÜ ÖRGÜTE

Lisans Öğrencisi, **BERRA KIZILYAZI**

Kapadokya Üniversitesi İktisadi, İdari ve Sosyal Bilimler Fakültesi,
berrakizilyazi2@gmail.com - 0009-0003-0708-4374

ÖZET

Avrupa Birliği'nin gelişim süreci birçok aşamadan geçmiştir. Kuruluş aşamasında uluslararası iş birliği ve üye ülkeler arasında barışçıl ilişkilerin kurulması düşüncesinden hareket edilmiş, üye ülkelerin egemenlikleri kısıtlanmadan ekonomik çıkarlara odaklanılmıştır. Ancak zamanla bu düşünce yerini ulusüstü görünüm kazanan bir anlayışa bırakmıştır. Avrupa Birliğinin geçirdiği dönüşümün önemli noktalarından biri olan Maastricht Antlaşması ile ekonomik ortak fayda düşüncesinden üye ülkelerin iç politikasına ve hukukuna müdahalelerin başladığı görülmektedir. Bu dönüşümün ekonomik ve siyasi meşruiyeti ise kurumsal yapının güçlenmesi ve karar alma süreçlerinin hızlandırılması gerekçesi sunularak Amsterdam ve Lizbon antlaşmaları ile sağlanmıştır. Belirtilen antlaşmalar çerçevesinde gerçekleştirilen genişleme ve derinleşme hareketleri ise ülkelerin egemenliğini kısıtlamakta, siyasi bağımsızlıkların zayıflamasına yol açmaktadır. AB içinde uygulanan çoğunluk oylaması sisteminin nüfus yoğunluğu düşük olan ülkelere yarattığı dezavantajlar, ulusal hukuki egemenlik kaybı, ekonomik ve mali bağımsızlığın sınırlandırılması, bütçe kısıtlamaları, sosyal politikalarda ulusal müdahalenin azalması gibi hususlar uluslararası örgüt görünümünden ulusüstü örgüte geçişin somut örnekleridir.

Araştırmanın hipotezi Avrupa Birliğinin geçirdiği dönüşümü, derinleşme ve genişleme gerekçesi altında üye ülkelerinin egemenliklerini sınırlandırmasıdır. Bu çerçevede araştırmada, AB'nin üyelerinden talep ettiği birtakım politikalar ile üye ülkelerin egemenliklerini sınırlandırılmasına odaklanılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Avrupa Birliği, Egemenlik, Dönüşüm, Politika, Üye

ABSTRACT

The development process of the European Union has gone through many stages. During its establishment phase, international cooperation and the establishment of peaceful relations between member states were adopted, and the focus was on economic interests without restricting the sovereignty of the member states. However, over time, this idea was replaced by an understanding that gained a transnational aspect. With the Maastricht Treaty, which is one of the important points of the transformation of the European Union, it is observed that the idea of economic common good has been replaced by interventions in the domestic politics and law of the member states. The economic and political legitimacy of this transformation was

provided by the Amsterdam and Lisbon Treaties on the grounds of strengthening the institutional structure and accelerating decision-making processes. The enlargement and deepening actions carried out within the framework of the treaties have restricted the sovereignty of the countries and have weakened their political independence. The disadvantages of the majority voting system in the EU for countries with low population density, such as loss of national legal sovereignty, limitation of economic and financial independence, budget constraints, reduction of national intervention in social policies are concrete examples of the transition from an international organization to a transnational organization.

The hypothesis of the research is the transformation of the European Union and the limitation of the sovereignty of its member states on the grounds of deepening and enlargement. In this context, the research focuses on the limitation of the sovereignty of the member states through several policies demanded by the EU from its members.

Key Words: European Union, Sovereignty, Transformation, Politics, Member

ULUSLARARASI HUKUK YÜKSEK LİSANS TEZLERİNDE BİBLİYOMETRİK ANALİZ

Dr. Öğr. Üyesi, Neyire AKPINARLI

neyireakpinarli@gmail.com

ORCID ID<https://orcid.org/0000-0003-0793-9216>

ÖZET

Bu araştırma, üniversitelerin kamu hukuku, uluslararası hukuk ana bilim dalı bünyesinde yazılmış yüksek lisans tezlerinin bibliyometrik analizine odaklanmaktadır. Araştırma kaynağı, YÖK Ulusal Tez Merkezi web sayfasıdır. Çalışmada 1990-2024 yılları arasında yazılmış 420 tez incelenmiştir. Araştırmada, nicel veri toplama ve analiz yöntemi kullanılmıştır. Tez incelemesi, tezlerin yıllara ve üniversitelere dağılımı, tez sayfa sayıları, tez yazarlarının cinsiyeti, danışmanların akademik unvanı ve cinsiyeti ile tez konularının genel dağılımı üzerinden gerçekleştirilmiştir. Araştırmanın sınırlılığı, YÖK Ulusal Tez Merkezi'nden çalışma kriterleri çerçevesinde doğrudan veri almanın mümkün olmamasıdır.

Araştırma, yüksek lisans tezlerinin %59'undan fazlasının bay yazarlar tarafından yazıldığını, buna karşın 420 tezdən 301'inin danışmanın erkek olduğunu göstermiştir. Tezlere toplam 78 akademisyenin danışmanlık yaptığı, bunlardan 60'ının bay olduğu tespit edilmiştir. Tezlerin 159'unda danışmanların Prof. Dr., 106'sında Doç. Dr. ve 155'inde Dr. Öğr. Üyesi unvanına sahip olduğu belirlenmiştir.

Yıllara göre dağılımı incelendiğinde, 1990-2007 yılları arasında uluslararası hukuk alanında toplam 80 tez yazıldığı, 2007-2013 yılları arasında yıllık tez sayısının 10'un altında olduğu, 2015 yılından itibaren ise yıllık tez sayısının 20'den fazla olduğu görülmüştür. En yüksek tez sayısına ise 47 ile 2023 yılında ulaşılmıştır.

Üniversiteler bağlamında, tezlerin 374'ünün devlet, 46'sının ise vakıf üniversitelerinde hazırlandığı belirlenmiştir. Devlet üniversitelerinde yazılan tezlerin 163'ü, yani yaklaşık %40'ı İstanbul, Ankara ve Marmara Üniversitelerinde tamamlanmıştır.

Tezler konu bazında incelendiğinde, sadece 150'sinin ise vaka bazlı bir çalışma; en çok çalışılan alanların insan hakları hukuku ve deniz hukuku olduğu tespit edilmiştir. Bu konuları sırasıyla

uluslararası hukukun kaynakları, uluslararası ceza hukuku ve insancıl hukuk izlemiştir. Bölgesel hukuk bağlamında ise tezlerin neredeyse tamamı Avrupa bölgesel hukuku üzerine yoğunlaşmıştır.

Anahtar Kelimeler: Bibliyometrik Analiz, Uluslararası hukuk, yüksek lisans tezleri.

BIBLIOMETRIC ANALYSIS IN INTERNATIONAL LAW MASTERS THESES

ABSTRACT

This study focuses on the bibliometric analysis of master's theses written within the departments of public law and international law at universities. The research source is the YÖK National Thesis Center website. A total of 420 theses written between 1990 and 2024 were examined in this study. A quantitative data collection and analysis method was used. The thesis analysis was conducted based on the distribution of theses by year and university, the number of thesis pages, the gender of thesis authors, the academic title and gender of advisors, and the general distribution of thesis topics. The limitation of the study is that it was not possible to directly obtain data from the YÖK National Thesis Center within the framework of the study criteria.

The research found that more than 59% of the master's theses were written by male authors, while 301 out of 420 theses had male advisors. It was determined that a total of 78 academics supervised the theses, 60 of whom were male. In 159 theses, the advisors held the title of Professor (Prof. Dr.), in 106 theses, the title of Associate Professor (Doç. Dr.), and in 155 theses, the title of Assistant Professor (Dr. Öğr. Üyesi).

When analyzed by year, a total of 80 theses were written in the field of international law between 1990 and 2007, and the annual number of theses remained below 10 between 2007 and 2013. However, from 2015 onwards, the annual number of theses exceeded 20. The highest number of theses was reached in 2023, with a total of 47.

In terms of universities, it was determined that 374 of the theses were completed at public universities, while 46 were completed at foundation (private) universities. Among the theses written at public universities, 163, or approximately 40%, were completed at Istanbul University, Ankara University, and Marmara University.

When analyzed based on topics, only 150 theses were case-based studies. The most studied fields were human rights law and maritime law. These were followed by the sources of international law, international criminal law, and humanitarian law. In the context of regional law, almost all these focused on European regional law.

Keywords: Bibliometric Analysis, International Law, Master's Theses.

KAOS KURAMI ÇERÇEVESİNDE İKLİM DEĞİŞİKLİĞİNİN GELECEĞİ: "KUTUP ETKİSİ" ÖRNEĞİ

Arş. Gör. ALİ SAYILGAN

Kapadokya Üniversitesi,

ali.sayilgan@kapadokya.edu.tr

ORCID ID: 0009-0004-1645-1874

ÖZET

Kaos kuramı, evrenin deterministik yapısının ötesinde rastlantısal olarak ön plana çıkan ve kaotik, karmaşık ve lineer olmayan bir görünüme sahip olmasına rağmen matematiksel modeller dahilinde belli düzlemleri bünyesinde barındıran yapıları inceleyen bir fizik kuramıdır. Bu çalışmanın amacı da özellikle Sanayi Devrimi sonrasındaki süreçte artan küresel ısınma sebebiyle lineer bir doğrultuda artış gösteren iklim değişikliğinin gelecekte evrilebileceği yapıyı kaos kuramı çerçevesinde incelemektir. İklim değişikliğinin etkileri, yapısı itibari ile matematiksel olarak tahmin edilebilir bir düzeydedir ancak iklim değişikliğinin artmasını ya da azalmasını tetikleyen unsurlar kaotik bir yapıya sahiptir. Bu noktada ön plana çıkan en önemli unsur ise “Kutup Etkisi” örneğidir. Kutup bölgeleri (kuzey yarım kürede Arktik ve güney yarım kürede Antarktika) başta Antarktika olmak üzere ciddi buzul kütlelerini bünyesinde barındırmakta ve bu buzullar güneşten gelen uzun dalga boylu solar ultraviyole ışınları yansıtarak dünya anakarasının aşırı ısınmasını engellemektedir. Ancak 1990 sonrası süreçte bu bölgelerde de ciddi buzul kayıpları meydana gelmiş ve bu durumun gelecekteki sonuçları belirsizliğini korumaktadır. Aynı zamanda bu kayıpların neden olabileceği etkiler bir kaos kuramı örneği olan “Kelebek Etkisi” gibi bir fenomene dönüşme riski taşımaktadır. Bu çerçevede kutup bölgelerinde meydana gelen küçük kayıpların ilerleyen süreç dahilinde yavaş yavaş tüm sistemleri etkilemesi ve sonunda geri dönülmez unsurları tetiklemesi riski çalışmanın odaklandığı esas unsurdur. Çalışmanın yöntemi ise hem nicel hem de nitel verilerin kullanımına dayalı karma araştırma yöntemi çerçevesinde literatürde yer alan dokümanların karşılaştırmalı bir düzlemde incelenmesi esasına dayalıdır. İklim değişikliğinin dengelenmesi açısından “Kutup Etkisi” fenomeninin kaotik yapısı tam olarak tanımlanmalı ve gerekli modeller inşa edilmelidir.

Anahtar Kelimeler: Kaos Kuramı, Küresel Isınma, İklim Değişikliği, Kutup Etkisi, Kelebek Etkisi.

THE FUTURE OF CLIMATE CHANGE IN THE FRAMEWORK OF CHAOS THEORY: THE “POLAR EFFECT” EXAMPLE

ABSTRACT

Chaos theory is a theory of physics that examines structures that come to the fore randomly beyond the deterministic structure of the universe and that contain certain planes within mathematical modeling despite having a chaotic, complex and non-linear appearance. The aim of this study is to examine the structure that climate change, which has been increasing in a linear direction due to global warming, especially in the process after the Industrial Revolution, may evolve in the future within the framework of chaos theory. The effects of climate change are mathematically predictable due to its structure, but the factors that trigger the increase or decrease in climate change have a chaotic structure. The most important factor that comes to the fore at this point is the “Polar Effect”. The polar regions (Arctic in the northern hemisphere and Antarctica in the southern hemisphere) contain significant glacier masses, especially Antarctica, and these glaciers reflect the long-wavelength solar ultraviolet rays from the sun and prevent the overheating of the world mainland. However, serious glacier losses have occurred in these regions in the post-1990 period and the future consequences of this situation remain uncertain. At the same time, the effects that these losses may cause carry the risk of turning into a phenomenon like the “Butterfly Effect”, an example of chaos theory. In this framework, the main focus of the study is the risk that small losses in the polar regions will gradually affect all systems in the process and eventually trigger irreversible elements. The method of the study is based on a comparative analysis of the documents in the literature within the framework of the mixed research method based on the use of both quantitative and qualitative data. In terms of stabilizing climate change, the chaotic nature of the “Polar Effect” phenomenon should be fully defined and the necessary modeling should be built.

Keywords: Chaos Theory, Global Warming, Climate Change, Polar Effect, Butterfly Effect.

TESTING THE POLLUTION HAVEN HYPOTHESIS IN E-7 COUNTRIES

Lecturer. Dr. Selin DİNÇER

Kırıkkale University, selindincer@kku.edu.tr,

ORCID: 0000-0003-3233-493X

Asst. Prof. Dr. Fatih AKIN

Erzincan Binali Yıldırım University, fatih.akin@erzincan.edu.tr,

ORCID: 0000-0002-7741-4004

Abstract

While Foreign Direct Investment (FDI) contributes to the economic growth of a country, it can also have positive or negative impacts on the environment. The environmental effects of FDI may vary depending on the sectoral distribution of investments, the environmental regulations implemented and whether investors are oriented towards environmentally friendly technologies. In the literature, the positive relationship between FDI and environmental pollution is called the “Pollution Haven Hypothesis”. In this study, the impact of FDI and economic growth on carbon emissions in E-7 countries (China, India, Russia, Indonesia, Mexico, Brazil and Türkiye) for the period 1992-2023 is analyzed by panel ARDL method. The study aims to test the Pollution Haven Hypothesis in E-7 countries with an econometric analysis. Economic growth, FDI and carbon emission variables are used in the model. The findings reveal that an increase in FDI and economic growth increases carbon emissions in the long run. This result suggests that the Pollution Haven Hypothesis is valid in E-7 countries.

Keywords: Foreign Direct Investment, Economic Growth, Carbon Emissions, Pollution Haven Hypothesis, E-7 Countries, Panel ARDL

1. INTRODUCTION

FDI provides numerous advantages for countries, such as economic growth, job creation, technology transfer, and infrastructure development. Foreign investors contribute to efficiency and growth by transferring modern technologies to the countries in which they invest (Özcan and Ari, 2010). Additionally, FDI helps boost foreign trade and strengthen foreign currency

reserves. Therefore, FDI plays a significant role in the economic and social development of countries.

On the other hand, one of the key issues today is the increasing global environmental degradation. Rising environmental problems threaten natural systems, biodiversity, and human health. Carbon emissions resulting from the burning of fossil fuels bring numerous environmental issues, including global warming, climate change, rising sea levels, and water and soil pollution (He et al., 2021). Carbon emissions, particularly carbon dioxide (CO₂), are significant greenhouse gases emitted from the combustion of fossil fuels (coal, oil, and natural gas), deforestation, and some industrial activities. These emissions lead to global warming and climate change, creating serious adverse impacts on the environment. In this context, the relationship between FDI and the environment is one of the subjects studied in the literature. FDI can have both positive and negative effects on the environment. While many empirical studies are showing that FDI contributes to economic growth, there is a significant area of debate in the literature regarding its effects on the environment.

One of the theoretical approaches addressing the environmental effects of FDI is the pollution haven hypothesis, which argues that there is a positive relationship between FDI and environmental pollution (Mike, 2020). This hypothesis suggests that due to differences in the level of development and environmental policies implemented by countries, industries that heavily pollute the environment tend to shift from industrialized countries to developing countries (Cole, 2004). Another theoretical approach examining the relationship between FDI and the environment is the pollution halo hypothesis. According to this hypothesis, there is a negative relationship between FDI and environmental pollution. The pollution halo hypothesis posits that the environmental quality is enhanced due to the environmentally friendly technologies applied by countries with high levels of technological development (Şeker et al., 2015).

In the literature, the pollution haven hypothesis has been explored through empirical studies conducted on different groups of countries. The findings vary depending on the country or country group examined. For instance, Pehlivanoğlu and Solmaz (2021) examined the pollution haven hypothesis for BRIC and MIST countries between 1990 and 2015 using the Dynamic Panel Data method. Their findings suggest that the hypothesis holds for both BRIC and MIST countries. Baek (2016) studied ASEAN countries between 1981 and 2010, Rahman et al. (2019) examined Pakistan between 1975 and 2016, Shahbaz et al. (2011) investigated 110 developed and developing countries between 1985 and 2006, and Sapkota and Bastola (2017) analyzed Latin American countries between 1980 and 2010, all confirming the validity of the pollution haven hypothesis.

Mike (2020) tested the pollution haven hypothesis in Türkiye between 1971 and 2015 using the ARDL method and found that the hypothesis holds in the Turkish case. Similarly, Arslan et al. (2021) found the pollution haven hypothesis to be valid in Türkiye during the period 1960-2016. On the other hand, Kizilkaya (2017) examined the relationship between carbon emissions

and FDI in Türkiye between 1970 and 2014 using the ARDL bounds testing approach, and the findings revealed no significant relationship between FDI and carbon emissions.

Meanwhile, Shao et al. (2019) conducted an empirical analysis of the pollution haven hypothesis in BRICS and MINT countries between 1982 and 2014. Their findings indicate that the hypothesis does not hold for MINT and BRICS countries. Al-Mulali and Tang (2013) concluded that the pollution haven hypothesis was not valid in the Gulf Cooperation Council (GCC) countries between 1980 and 2009. Merican et al. (2007) empirically tested the pollution haven hypothesis in ASEAN countries between 1970 and 2001. Their findings indicated that FDI was associated with pollution in Malaysia, Thailand, and the Philippines, but had no significant effect on pollution in Singapore. Sökmen (2021) found that the pollution haven hypothesis did not hold in the Fragile Five countries between 1990 and 2019.

Özdemir and Yaşar (2021) examined the pollution haven hypothesis in 41 countries, including 11 low-income and 30 lower-middle-income countries, between 1995 and 2013. Their findings indicated that the hypothesis was valid in 4 countries in the low-income group and 13 countries in the lower-middle-income group, while the pollution halo hypothesis was valid in 4 countries in the low-income group and 10 countries in the lower-middle-income group. Işık and Işık (2018) confirmed the pollution haven hypothesis in 6 Central Asian Turkic Republics between 1995 and 2016. Bozkaya (2019) found that the pollution haven hypothesis was valid in China between 1995 and 2015. A review of the literature shows that the findings in studies testing the pollution haven hypothesis differ from country to country.

In this study, the pollution haven hypothesis will be examined through an econometric analysis for the E-7 countries during the period 1992-2023. The E-7 countries are seven rapidly developing nations that play an important role in the global economy. These countries are considered emerging economies and consist of countries with high growth potential (Han and Uygur, 2021). E-7 countries, which have growth potential in the global economy, constitute significant potential for FDI. The econometric analysis testing the pollution haven hypothesis specifically for the E-7 countries constitutes the unique aspect of this study.

2. EMPIRICAL ANALYSIS AND FINDINGS

This study aims to examine the impact of FDI and economic growth on carbon emissions in E-7 countries during the period 1992-2023 using the panel ARDL method. Additionally, the study aims to test the pollution haven hypothesis in the E-7 countries. The model, inspired by the study of Sapkota and Bastola (2017), is presented in Equation 1. The variables used in the analysis and the data source are provided in Table 1.

$$LNCO2_{it} = \beta_0 + \beta_{i1}LNNGDP_{it} + \beta_{i2}LNFDI_{it} + \varepsilon_{it} \quad (1)$$

Table 1: Variables and Data Source

Data	Description	Abbreviation	Data Source
Carbon Emissions	Metric tons per capita	LNCO ₂	World Bank
Economic Growth	GDP per capita (constant 2015 USD)	LNGDP	
Foreign Direct Investment	Net inflows (% of GDP)	LNFDI	

The order of the empirical analysis is as follows: i) descriptive statistics, ii) cross-sectional dependence test, iii) homogeneity test, iv) unit root test and v) evaluation of the findings of the panel ARDL model. Descriptive statistics in Table 2 show the mean, standard deviation, minimum and maximum values of LNCO₂, LNGDP and LNFDI variables. The mean of LNCO₂ is 1.166, the mean of LNGDP is 8.456 and the mean of LNFDI is 0.878. The correlation matrix shows that there is a strong positive correlation between LNCO₂ and LNGDP (0.706), while there is a weaker positive correlation between LNCO₂ and LNFDI (0.318). The correlation between LNGDP and LNFDI is quite low (0.154). These findings suggest that LNCO₂ has a stronger relationship with LNGDP and a weaker relationship with LNFDI.

Table 2: Descriptive Statistics

Variable	Obs	Mean	Std. Dev.	Min	Max
LNCO ₂	224	1.166	0.740	-0.320	2.580
LNGDP	224	8.456	0.833	6.308	9.596
LNFDI	224	0.878	0.837	-2.344	2.140
Correlation Matrix					
Variable	LNCO ₂	LNGDP	LNFDI		
LNCO ₂	1.000				
LNGDP	0.706	1.000			
LNFDI	0.318	0.154	1.000		

The findings of the cross-sectional dependence and homogeneity tests in Table 3 reveal that both the variables and the model have significant cross-sectional dependence in all tests ($p < 0.05$). The results of BP (1980), Pesaran (2004) and PUY (2008) tests confirm cross-sectional dependence with high test statistics and low p-values for all three variables. The results of the homogeneity test also show that Delta Tilde and Delta Tilde_{adj} values are significant ($p < 0.05$), indicating that the variables are not homogeneous. These findings indicate that the analyzed variables have horizontal cross-section dependence and are not homogeneous.

Table 3: Horizontal Cross-Section Dependence and Homogeneity Test Results

CD Tests	CD _{lm1} (BP, 1980)	CD _{LM2} (Pesaran, 2004)	CD _{lm} (Pesaran, 2004 CD)	LM _{adj} (PUY, 2008)
LNCO ₂	302.777 (0.000)*	43.479 (0.000)*	12.425 (0.000)*	43.366 (0.000)*
LNGDP	547.700 (0.000)*	81.271 (0.000)*	23.317 (0.000)*	81.158 (0.000)*
LNFDI	99.223 (0.000)*	12.070 (0.000)*	5.083 (0.000)*	11.958 (0.000)*
MODEL	301.397 (0.000)*	43.266 (0.000)*	12.381 (0.000)*	10.712 (0.000)*
Test of Homogeneity				
	Delta Tilde	16.012 (0.000)*	Delta Tilde _{adj}	17.118 (0.000)*

Not: *, $p < 0.05$

According to the findings of the CIPS unit root test in Table 4, it is observed that LNCO₂ and LNGDP variables contain a unit root at the level, but become stationary (I(1)) after first differences are taken. In other words, LNCO₂ and LNGDP variables become stationary when first differences are taken. The LNFDI variable, on the other hand, is stationary at level (I(0)) and does not contain a unit root. When compared with the critical values, the test statistics are lower than the critical values at 5% significance level. These results indicate that LNCO₂ and LNGDP contain unit roots, but LNFDI is stationary.

Table 4: CIPS Unit Root Test Results

Variables	Level	1st Difference	Result
LNCO ₂	-2.477	-5.084*	I(1)
LNGDP	-1.826	-3.970*	I(1)
LNFDI	-3.956*	-	I(0)
Critical Values	%1 (-3.06)	%5 (-2.84)	%10 (-2.73)

Not: *, p<0.05

Since the variables are stationary at different levels, the panel ARDL model developed by Pesaran et al. (1999) is applied. In Table 5, the panel ARDL/PMG result will be interpreted according to the Hausman test result. Panel ARDL/PMG findings reveal that LNGDP and LNFDI have positive and significant long-run effects (0.400 and 0.077, respectively) in the model where LNCO₂ is the dependent variable. In the short run, the error correction term (ECT_{t-1}) is negative and significant (-0.139), LNGDP has a positive and significant effect in the short run (0.766), but the effect of LNFDI is not significant. These findings suggest that the pollution haven hypothesis is valid for E-7 countries.

Table 5: Panel ARDL/PMG Results

Dependent Variable: LNCO ₂		Model: ARDL (2, 1, 1)		
Long Run	Coefficient	Standard Error	t-statistic	Probability Value
LNGDP	0.400	0.075	5.295	0.000*
LNFDI	0.077	0.030	2.633	0.009*
Long Run	Coefficient	Standard Error	t-statistic	Probability Value
ECT _{t-1}	-0.139	0.047	-3.615	0.000*
D(LNCO ₂ (-1))	-0.047	0.088	-0.544	0.587
D(LNGDP)	0.766	0.083	9.190	0.000*
D(LNFDI)	-0.007	0.008	-0.842	0.401
Fixed	-0.222	0.104	-2.134	0.034*
Hausman Test Chi² (Probability)	2.05 (0.358)	Number of Observations: 224	Countries: 7	

Not: *, p<0.05

3. CONCLUSION

FDI is an important source of growth and development in a country's economy, providing many benefits such as capital, foreign exchange inflows, technology transfer and employment creation. In addition to the benefits that FDI provides to countries, it has some positive or negative repercussions on the environment. Due to the lack of strict environmental regulations in developing countries, foreign investors may invest in polluting industries that may harm the environment. This may lead to increased pollution, rapid depletion of natural resources, and degradation of ecosystems. Therefore, the

environmental impacts of FDI may vary depending on the distribution of investments, the environmental regulations applied and whether investors are oriented towards environmentally friendly technologies.

In the literature, the theoretical background of the relationship between FDI and the environment is based on the pollution haven hypothesis. The pollution haven hypothesis assumes that there is a positive relationship between FDI and the environment and that intensely polluting industries shift from industrialized countries to industrializing countries due to differences in the level of development and environmental policies implemented by countries. Therefore, this study aims to examine the relationship between FDI and environment in E-7 countries using annual data for the period 1992-2023 using the panel ARDL method. The findings of the analysis reveal that there is a strong cross-sectional dependence and heterogeneity among the variables. Subsequently, the CIPS unit root test reveals that LNCO₂ and LNGDP variables are stationary after first differences are taken, while LNFDI is stationary at the level. Since the variables are stationary at different levels, the analysis continued with the Panel ARDL/PMG method. The findings reveal that increases in FDI and economic growth increase carbon emissions in the long run. This result proves that the pollution haven hypothesis is valid in E-7 countries. The findings support those of Mike (2020) for Türkiye, Rahman et al. (2019) for Pakistan and Baek (2016) for ASEAN countries.

REFERENCES

- Al-Mulali, U., & Tang, C. F. (2013). Investigating the validity of pollution haven hypothesis in the Gulf Cooperation Council (GCC) countries. *Energy Policy*, 60, 813-819.
- Arslan, İ., Şengül, O., & Künc, S. (2024). Türkiye’de dış ticaret ve çevre kirliliği ilişkisinin kirlilik sığınağı hipotezi bağlamında değerlendirilmesi, *The Journal of Social Sciences*, 54(54), 347-365.
- Baek, J. (2016). A new look at the FDI–income–energy–environment nexus: dynamic panel data analysis of ASEAN. *Energy Policy*, 91, 22-27.
- Bozkaya, Ş. (2024). Doğrudan yabancı yatırımlar ve kirlilik sığınağı ilişkisi: Çin örneği, *Journal of Disciplines in Economics & Administrative Sciences Studies*, 5(11), 71-84.
- Breusch, T. S., & Pagan, A. R. (1980). The lagrange multiplier test and its applications to model specification in econometrics. *The Review of Economic Studies*, 47(1), 239-253.
- Cole, M. A. (2004). Trade, the pollution haven hypothesis and the environment kuznets curve: Examining the linkages. *Ecological Economics*, 48(2004): 71-81.
- Han, V., & Uygur, K. (2021). Yükselen E-7 ülkelerinde enerji tüketimi, doğrudan yabancı yatırımlar ve ekonomik büyüme ilişkisi: Panel vektör otoregresyon analizi, *Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi SBE Dergisi*, 11(3), 1108-1122.
- He, X., Adebayo, T. S., Kirikkaleli, D., & Umar, M. (2021). Consumption-based carbon emissions in Mexico: an analysis using the dual adjustment approach. *Sustainable Production and Consumption*, 27, 947-957.

Işık, N., & Işık, A. (2018). Kirlilik sığınağı hipotezi ve doğrudan yabancı yatırımlar: Orta Asya Türk Cumhuriyetleri örneği, *3rd International Congress on Economics, Finance and Energy*, 88-104.

Kizilkaya, O. (2017). The impact of economic growth and foreign direct investment on CO₂ emissions: the case of Turkey. *Turkish Economic Review*, 4(1), 106-118.

Merican, Y., Yusop, Z., Noor, Z. M., & Hook, L. S. (2007). Foreign direct investment and the pollution in five ASEAN nations. *International Journal of Economics and Management*, 1(2), 245-261.

Mike, F. (2020). Kirlilik sığınağı hipotezi Türkiye için geçerli mi? ARDL sınır testi yaklaşımından bulgular. *Doğuş Üniversitesi Dergisi*, 21(2), 107-121.

Özcan, B., & Arı, A. (2010). Doğrudan yabancı yatırımların belirleyicileri üzerine bir analiz: OECD Örneği. *Istanbul University Econometrics and Statistics e-Journal*, (12), 65-88.

Özdemir, İ. Ç. & Yaşar, E. (2021). Doğrudan yabancı yatırımların CO₂ emisyonu ile ilişkisi: Kirlilik sığınağı ve kirlilik hale hipotezi, *International Journal of Disciplines Economics & Administrative Sciences Studies*, 7(36), 1041-1055.

Pehlivanoğlu, F., & Solmaz, A. R. (2021). Kirlilik sığınağı hipotezi: BRIC ve MIST ülkeleri için dinamik panel veri analizi. *Bingöl Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 5(2), 471-493.

Pesaran, M. H. (2004). A Simple panel unit root test in the presence of cross-section dependence. *Journal of Applied Econometrics*, 22(2), 265-312.

Pesaran, M. H. (2004). General diagnostic tests for cross section dependence in panels. *CESifo Working Paper Series No. 1229*.

Pesaran, M. H. (2007). A simple panel unit root test in the presence of cross-section dependence. *Journal of Applied Econometrics*, 22(2), 265-312.

Pesaran, M. H., Shin, Y., & Smith, R. J. (1999). Pooled mean group estimation of dynamic heterogeneous panels. *Journal of the American Statistical Association*, 94(446), 621-634.

Pesaran, M. H., Ullah, A., & Yamagata, T. (2008). A Bias-adjusted LM test of error cross-section independence. *The Econometrics Journal*, 11(1), 105-127.

Rahman, Z. U., Chongbo, W., & Ahmad, M. (2019). An (a) symmetric analysis of the pollution haven hypothesis in the context of Pakistan: a non-linear approach. *Carbon Management*, 10(3), 227-239.

Sapkota, P. & Bastola, U. (2017). Foreign direct investment, income, and environmental pollution in developing countries: Panel data analysis of Latin America, *Energy Economics*, 64, 206-212

Shahbaz, M., Nasreen, S. & Afza, T. (2011). Environmental consequences of economic growth and foreign direct investment: Evidence from panel data analysis, *Bulletin of Energy Economics (BEE)*, 2(2), 14-27

Shao, Q., Wang, X., Zhou, Q., & Balogh, L. (2019). Pollution haven hypothesis revisited: a comparison of the BRICS and MINT countries based on VECM approach. *Journal of Cleaner Production*, 227, 724-738.

Sökmen, F. Ş. (2021). Kırılgan beşli ülkelerinde kirlilik sığınağı hipotezinin test edilmesi. *Turkish Studies-Economics, Finance, Politics*, 16(1), 447-455.

Şeker, F., Ertuğrul, H. M. & Çetin, M. (2015). The impact of foreign direct investment on environmental quality: A bounds testing and causality analysis for Turkey, *Renewable and Sustainable Energy Reviews*, 52, 347-356.

World Bank (2024). Data, <https://databank.worldbank.org/indicator/NY.GDP.PCAP.CD/1ff4a498/Popular-Indicators> (Erişim Tarihi: 03.01.2025).

DÜŞÜNCENİN ESTETİĞİ: NÖROTASARIM

Doç. Dr. Barış AYDIN

Dicle Üniversitesi, baris.aydin@dicle.edu.tr, 0000-0002-4311-7458

Master Öğrencisi, Necla KILIÇ

Dicle Üniversitesi, neclaklc.21@gmail.com, 0009-0003-0545-0262

ÖZET

Bireyin kreatif potansiyeli ile birlikte yetisini ve estetik duyarlılığını geliştirmeyi hedefleyen disiplinlerarası bir alan olarak, farklı kuramsal ve uygulamalı yaklaşımlar ışığında şekillenen Tasarım Eğitiminin, özellikle son yıllarda, daha etkili hale getirilmesi ve yaratıcılığın desteklenmesi amacıyla "Nörotasarım" gibi güncel ve etkili bir kavramın da içinde olduğu yeni yaklaşımların geliştirilmekte olduğu bilinmektedir. Tasarım süreçlerinin nörobilimsel temeller ile ilişkilendirilerek incelenmesine imkân veren Nörotasarım olgusu, dört düzlemde meydana gelen tasarım ontolojisini daha bilinçli ve efektif hale getiren disiplinlerarası bir yaklaşım olarak tanımlanabilir. Bu bağlamda, tasarım, tasarım eğitim ve nörotasarım kavramlarının etimolojik ve epistemolojik açıdan ele alınması, bu alanın teorik altyapısının daha iyi anlaşılmasına olanak tanımaktadır. Ancak, nörotasarımın henüz tasarım eğitimi süreçlerinde istenilen düzeyde yer bulamamasından kaynaklı gerçekleşen eksikliği, tasarım eğitiminde kreatif olma potansiyelini sınırlamaktadır. Genellikle uygulamalı ve deneysel yöntemlere dayanan geleneksel tasarım eğitimi modellerinin aksine nörotasarım olgusu ile tasarım süreçlerinin insan beynindeki bilişsel mekanizmalar ile nasıl ilişkilendiği üzerine daha fazla odaklanılması, eğitimde yeni perspektifler sunabilmektedir. Bu paralelde çalışmanın temel amacı, nörotasarımın tasarım eğitimindeki rolünü irdeleyerek, görsel iletişim ve tasarım eğitimi süreçlerinde nörobilimsel yaklaşımların nasıl kullanılabileceğini ortaya koymaktır. Araştırma, "Nörotasarım"ın bireyin öğrenme süreçlerindeki etkilerini ele alarak, tasarım eğitimine katkı sağlayabilen yenilikçi yöntemlerin geliştirilmesine ışık tutmayı hedeflemektedir. Bu doğrultuda, literatür taraması ve içerik analizi yöntemleri kullanılarak yapılan incelemelerde, tasarım eğitimi ve nörotasarım arasındaki ilişki ortaya konulmakta ve etimolojinin yanı sıra epistemolojik yaklaşımlar ile desteklenmeye çalışılmaktadır. İnsan beyninin bilgi işleme süreçlerini temel alarak tasarım eğitimi daha verimli hale getirebilme olanağına sahip olduğu düşünülen Nörotasarım olgusu, algı ve bilişsel süreçler ile birlikte dikkat ve hafıza, kreatif olma ve problem çözme gibi birçok bileşeni ele alarak tasarım sürecini destekleyen çözümler sunmaktadır. Bu bağlamda araştırma bulguları, Nörotasarım'ın tasarım eğitiminde önemli bir rol oynayabilme yetisini barındırdığının yanı sıra eğitim süreçlerini iyileştirebilme potansiyeli taşıdığını ortaya koyduğu ifade edilebilmektedir. Ancak, Nörotasarım'ın eğitimdeki uygulama alanlarının henüz sınırlı olmasından dolayı bu olgu ile ilgili daha fazla akademik çalışma gerekmektedir.

Anahtar Kelimeler: Nörotasarım, Tasarım Eğitimi, Tasarım

SUMMARY

As an interdisciplinary field aimed at developing an individual's creative potential, ability, and aesthetic sensitivity, Design Education is shaped in light of various theoretical and applied approaches. Especially in recent years, new approaches have been developed to enhance its effectiveness and support creativity, including the contemporary and impactful concept of "Neurodesign." The phenomenon of Neurodesign, which allows for the examination of design processes in relation to neuroscientific foundations, can be defined as an interdisciplinary approach that makes the four-plane design ontology more conscious and effective. In this context, analyzing the concepts of design education, visual communication, and neurodesign from an etymological and epistemological perspective enables a better understanding of the theoretical framework of this field. However, the fact that neurodesign has not yet found the desired level of integration within design education processes creates a deficiency that limits the potential for creativity in design education. Unlike traditional design education models, which are generally based on applied and experimental methods, the concept of neurodesign provides new perspectives by focusing more on how design processes relate to cognitive mechanisms in the human brain. In parallel with this, the primary aim of this study is to examine the role of neurodesign in design education and to reveal how neuroscientific approaches can be utilized in visual communication and design education processes. The research aims to shed light on the development of innovative methods that contribute to design education by addressing the effects of "Neurodesign" on individual learning processes. In this regard, the study employs literature review and content analysis methods to explore the relationship between design education and neurodesign, supported by etymological and epistemological approaches. Neurodesign, which is considered to have the potential to enhance design education by leveraging the information processing processes of the human brain, offers solutions that support the design process by addressing components such as perception, cognitive processes, attention, memory, creativity, and problem-solving. In this context, the research findings indicate that Neurodesign has the potential to play a significant role in design education and improve educational processes. However, since the application areas of Neurodesign in education are still limited, further academic studies on this phenomenon are necessary.

Keywords: Neurodesign, Design Education, Design

1. GİRİŞ

İnsanların yaratıcılık potansiyellerini ortaya çıkarmaları, estetik duyarlılıklarını geliştirmeleri ve problem çözme becerilerini desteklemeleri amacı ile disiplinlerarası bir alan olarak gün geçtikçe daha fazla önem kazanan Tasarım Eğitimi, çağımızda hızla değişen teknolojik gelişmeler ve dijital dönüşüm süreçlerinden dolayı geleneksel sınırlarını zorlamakta ve bu alana yeni bakış açıları kazandırmaktadır. Genellikle deneysel ve uygulamalı yöntemlere dayanan geleneksel tasarım eğitimi modelleri, öğrencilerin eleştirel düşünme ve yazma, materyal bilgisi ve sanatsal ifade becerilerini geliştirmeyi amaçlamaktadır. Bu modeller, stüdyo çalışmaları, bireysel ve grup projeleri ile birlikte el becerisi ve düşünsel süreçleri iç içe geçiren bir pedagojik yaklaşım sunmaktadır. Ancak, içinde bulunulan yirmi birinci yüzyılın ilk çeyreği itibariyle

nörobilim ve tasarımın kesiştiği noktada ortaya çıkan yeni yaklaşımlar, tasarım süreçlerinin daha derin ve detaylı bir şekilde anlaşılmasına olanak sağlamaktadır. Bu güncel yaklaşımlar, insan beyninin kreatif olmayı nasıl işlediğini, problem çözme süreçlerinde hangi bilişsel mekanizmaların devreye girdiğini ve estetik algının nasıl şekillendiğini incelemektedir. Bu kapsamda, "Nörotasarım" olgusu, tasarım süreçlerinin insan beyninin bilgi işleme mekanizmaları ile ilişkilendirilmesini hedefleyen bir disiplin olarak öne çıkmaktadır. Nörotasarım, bilişsel bilimlerden ve nörobilimden elde edilen verileri tasarım sürecine entegre ederek, kullanıcı deneyimini daha etkili ve efektif hale getirmeyi amaçlamaktadır. Örneğin, beyin dalgalarının analiz edilmesiyle kullanıcıların tasarım unsurlarına verdikleri tepkiler ölçülebilmekte ve bu veriler, ürünlerin ya da mekânların daha sezgisel, işlevsel ve estetik açıdan tatmin edici hale getirilmesi için kullanılabilir. Bu disiplin, görsel algı, duygusal tepkiler ve bilişsel yük gibi unsurların tasarım sürecine dahil edilmesiyle, daha bilinçli ve kullanıcı odaklı tasarım stratejileri geliştirilmesine katkı sağlamaktadır. Günümüzde, mimari tasarım, ürün tasarımının yanı sıra grafik tasarımı gibi alanlarda nörotasarım ilkelerinin giderek daha fazla benimsenmesi, tasarım eğitiminde de bu kavramın önem kazanmasına yol açmaktadır. Böylece, tasarım eğitimi sadece sanatsal ve teknik yönleriyle değil, aynı zamanda insan zihninin çalışma prensipleriyle de bütünleşik bir şekilde ele alınması geleceğin tasarımcılarına/sanatçılara daha kapsamlı bir bakış açısı kazandırmaktadır.

Tasarım ve bilişsel bilimleri bir araya getirerek, bireyin kreatif potansiyelini daha bilinçli bir şekilde kullanmasını amaçlayan disiplinlerarası bir yaklaşım olarak tanımlanan (Ramachandran, 2011) Nörotasarım, tasarım eğitimi bağlamında, öğrenme ve algı mekanizmalarının tasarım süreçleri ile bağlantısının yeni bir perspektifle değerlendirilmesini sağlamakta olduğu görülmektedir. Ayrıca, bireyin algı ve bilişsel süreçlerine dayanarak tasarım eğitiminin etkinliğini artırmayı amaçlayan bir yaklaşım olarak ifade edilmektedir. Bilişsel bilimler ve görsel algı alanındaki gelişmeler, tasarım eğitiminin daha bilimsel bir altyapıya oturtulmasını sağlayabilmektedir. Bu bağlamda, bireyin hem sanatsal hem de analitik becerilerini geliştirmeyi amaçlayan bir disiplin olup, epistemolojik olarak pragmatizm ve deneysel öğrenme yaklaşımlarına dayanan "Tasarım Eğitimi", bireyin algı ve anlam oluşturma süreçleriyle doğrudan ilişkili olup, bu bağlamda nörotasarım disiplininin temel bileşenlerinden birini oluşturan "Görsel İletişim" ve bireyin görsel algı süreçlerini optimize ederek, tasarım eğitiminin daha etkin bir hale gelmesini sağlayabilecek potansiyele sahip olduğu düşünülen "Nörotasarım" kavramlarının epistemolojik açıdan incelenmesi, alanın teorik altyapısının daha iyi anlaşılmasına katkı sağlayabileceği düşünülmektedir.

Bilişsel bilimler ve tasarım alanlarını bir araya getiren nörotasarımın tasarım eğitimindeki rolünü derinlemesine inceleyerek, bu yeni disiplinin kreatif olma ve öğrenme süreçlerine nasıl katkı sağlayabileceğini ortaya koymayı amaçlamayan bu araştırma, bireyin algı, dikkat, hafıza ve çözüm üretme becerileri gibi bilişsel yetilerini nasıl etkin bir şekilde kullanabilirliğini incelemektedir. Bu bağlamda, yaratıcılığı destekleyen tasarım süreçlerinin nasıl geliştirilebileceği ve bu gelişimlerin bireysel öğrenme yetileri üzerindeki etkisi ele alınmaktadır. Literatür taraması ve içerik analizi yöntemleri kullanılarak gerçekleştirilen bu çalışmada, tasarım eğitimi ile nörotasarım arasındaki ilişki epistemolojik ve etimolojik açıdan değerlendirilmeye çalışılmaktadır. Nörotasarımın, geleneksel tasarım eğitim yaklaşımlarına

alternatif olarak bilişsel süreçleri merkeze alan yeni bir pedagojik model sunabileceği düşünülmektedir. Sonuç olarak, nörotasarımın tasarım eğitiminde devrim niteliğinde yenilikler sunabilme ihtimali, bireysel yaratıcılığı ve bilişsel farkındalığı destekleyerek daha etkili bir eğitim modeli ortaya koyabilmesi ön görülmektedir. Ancak, bu alanın henüz gelişim aşamasında olduğu ve akademik çalışmalar ile daha fazla desteklenmesi gerektiği de göz önünde bulundurulmalıdır. Özellikle uygulamalı araştırmalarla desteklenen yeni modellerin tasarım eğitiminde nasıl uygulanabilirliği konusunda daha fazla inceleme yapılması gerekmektedir.

2. TASARIM EĞİTİMİ

Bireyin yaratıcılık yetilerini geliştirerek farklı disiplinlerde kullanılacak beceriler kazanmasını sağlayan bir süreç olan tasarım eğitiminin, geçmişten günümüze toplumsal, teknolojik ve ekonomik gelişmeler doğrultusunda evrim geçirdiği söylenebilmektedir. İnsan ihtiyaçlarına yönelik estetik ile birlikte işlevselliği bir araya getiren kreatif bir kavram olarak tasarım olgusunun temelinde problem çözme, estetik kaygı ve işlevsellik bulunurken, bireyin bilgi, beceri ve yetkinlikler kazanmasını sağlayan sistematik bir süreç olarak tanımlanabilen eğitim kavramı, bu bileşenleri kişinin yetkinliğine uygun bir şekilde kazandırmayı amaçlamaktadır. Bu bağlamda, tasarım eğitimi tarihsel gelişim, temel ilkeler, çağdaş yaklaşımlar ve uygulama alanları gibi birçok boyutta incelenebilmektedir.

Geçmişte usta-çırak ilişkisi ile aktarılan bilgi ve becerilerin zamanla kurumsal bir yapıya dönüşmesi ile şekillendiği kabul edilen tasarım eğitimi, dönemsel hareketler ile birlikte önemini arttırdığı ve disiplinlerini çeşitlendirdiği bilinmesinin yanı sıra sanat ve zanaat geleneklerinden modern tasarım okullarına kadar geniş bir yelpazede dönüşüm geçirdiği görülmektedir. 19. yüzyıl son çeyreğinde gerçekleşen Sanayi Devrimi ile birlikte, tasarım eğitiminin daha sistemli hale geldiği ve yirminci yüzyılın ilk çeyreğinde kurulan Bauhaus gibi okulların bu alanda öncü olarak kabul edilmesi ile sanat-eğitim ilişkisinin yeniden tanımlanmaya çalışıldığı ifade edilebilir. Aynı yüzyıl boyunca, dijital teknolojilerin gelişiminin tasarım eğitimi önemli ölçüde etkilediği ve bilgisayar destekli tasarımlar (CAD) gibi yeniliklerin bu alana entegre edildiği söylenmektedir (Cross, 2006).

Tasarımcının yaratıcı stratejiler geliştirerek yenilikçi çözümler sunmasını sağlayan problem çözme, tasarımın görsel olarak nitelikli ve etkileyici olmasına imkan veren estetik kaygı ile birlikte kullanıcı ihtiyaçlarını karşılamak için pratik çözümler sunan işlevsellik olmak üzere üç ana başlığı dengeli bir şekilde bir araya getirmeyi amaçlayan tasarım eğitimi, biçim ve işlev dengesi, yaratıcılık, disiplinlerarası yaklaşım ve dört düzlemde oluşan tasarım süreci gibi temel ilkelerden oluşmaktadır (Norman, 2013). Bu bağlamda, Louis Sullivan'ın (1896) "Form follows function" (Biçim işlevi takip eder) söyleminin tarihsel gelişiminde önemli bir yere sahip olduğu biçim ve işlev dengesi, tasarım disiplninde estetik ve işlevselliğin bir arada düşünülmesi gerektiğini vurgulayan temel bir ilke olarak kabul edilmektedir. Günümüzde bu denge, kullanıcı deneyimi tasarımından mimariye kadar birçok alanda geçerli olup, estetik ve işlevin birbirini tamamlayacak şekilde ele alınmasını gerektirmektedir. Bunun yanı sıra yeni fikirlerin üretilmesi ve uygulanması süreci olan yaratıcılık ilkesi, bireyin özgün ve işlevsel

çözümler üretebilme kapasitesi olarak tanımlanabilmektedir. Tasarım süreçlerinde yaratıcılık, çözüm üretme yetisini geliştirerek yenilikçi çözümler sunmayı mümkün kılmaktadır (Brown, 2021). Ayrıca, beyin fırtınası ya da lateral düşünme gibi kreatif düşünme tekniklerinin disiplinlerarası çalışmalarda önemli bir rol oynadığı ifade edilmektedir. Bir diğer ilke olan disiplinlerarası yaklaşım, farklı bilgi alanlarından gelen kavram ve yöntemlerin birleştirilerek yenilikçi çözümler üretme süreci olarak belirtilmektedir. Tasarım olgusunda, mühendislik, psikoloji, sanat ve teknoloji gibi farklı alanlardan elde edilen bilgiler, daha işlevsel ve kullanıcı odaklı tasarımlar geliştirilmesini sağlayabilmektedir (Cross, 2006). Özellikle kullanıcı deneyimi (UX) tasarımı gibi alanlarda, psikoloji ve bilişsel bilimlerden elde edilen veriler tasarım kararlarını yönlendirmektedir. Son ilke olarak dört evreden meydana gelen tasarım süreci, bir problemi tanımlama, çözüm geliştirme ve uygulama aşamalarından oluşan sistematik bir süreci ifade etmektedir. Genellikle araştırma, fikir geliştirme, çözüm üretme ve test etme aşamalarını içeren (Brown, 2021) tasarım sürecinde, interaktif yaklaşım benimsenerek, kullanıcı geri bildirimleri doğrultusunda sürekli iyileştirme yapılabilmektedir. Bu süreç, kreatif düşünme ve problem çözme tekniklerinin bir arada kullanılmasını gerektirmektedir.

Geleneksel eğitim anlayışında tasarım eğitimi genellikle usta-çırak ilişkisi ile aktarılırken, günümüzde daha çağdaş ve öğrenci merkezli yaklaşımlar benimsenmektedir. Öğrenci merkezli eğitimde birey bilgiyi sadece alıcı olarak değil, aynı zamanda öğrenme sürecinin aktif bir parçası olarak deneyimlemektedir. Problem bazlı öğrenme (PBL) ve tasarım düşüncesi (design thinking) gibi yaklaşımlar, kullanıcı odaklı problem çözme süreçlerini destekleyerek öğrencilerin karmaşık sorunlara kreatif çözümler üretmesini sağlamaktadır (Brown, 2021). Bu bağlamda, günümüzde tasarım eğitimi, multidisipliner yaklaşımlarla desteklenmekte ve disiplinlerarası çalışmaları teşvik etmektedir. Bu paralelde Tasarım eğitimi, etkileşimli tasarım, sürdürülebilir tasarım ve evrensel tasarım gibi alanlar modern tasarım eğitiminin merkezinde yer alarak endüstriyel tasarım, grafik tasarım, moda tasarımı, mimarlık ve dijital medya gibi çeşitli alanlarda uygulanmaktadır. Özellikle teknoloji ve sanal gerçeklik uygulamalarının gelişmesiyle birlikte tasarım eğitimi dijital ortamlarla entegre edildiği ve yeni öğrenme metodları ortaya çıktığı görülmektedir. Sonuç olarak tasarım eğitimi, bireyin yaratıcılık potansiyelini geliştiren ve farklı disiplinlerde uygulanabilen bir süreç olarak tanımlanabilmektedir. Tarih boyunca bu olgunun, toplumun gereksinimlerine paralel olarak evrim geçirdiği görülmekte ve günümüzde disiplinlerarası bir yaklaşımla ele alınmaktadır. Çağdaş eğitim modelleri ve teknoloji entegrasyonu ile tasarım eğitimi, kreatif ve yenilikçi bireyler yetiştirmeye devam etme yetisine sahip olmaktadır. Ayrıca Gelecekte, tasarım eğitiminin yapay zeka, sürdürülebilirlik, insan-merkezli tasarım ve nörotasarım gibi konularla daha fazla entegre olması beklenmektedir.

3. NÖROTASARIM: BEYNİN TASARIMLA BULUŞMASI

Nörobilim ve tasarım disiplinlerinin kesişiminde yer alan ve insan beyninin işleyişini tasarım süreçlerine entegre etmeyi amaçlayan bir alan olarak tanımlanabilen Nörotasarım, "nöro-" (Yunanca: neuron = sinir) ve "tasarım" (İngilizce: design) kelimelerinin birleşiminden oluşmaktadır. "Nöro-" öneki, beyin ve sinir sistemi ile ilgili bilimsel alanlara işaret etmekte olup "tasarım" kelimesi ise kreatif olma, çözüm üretme ve estetik kavramlarını içermektedir.

Dolayısıyla, nörotasarım terimi, sinirbilimin tasarım süreçlerine uygulanmasını ifade etmekte ve bu alanın bilimsel temeller üzerine inşa edildiğini göstermektedir. Bu kavram, bilişsel bilimlerden elde edilen verileri kullanarak insan algısını, dikkatini, belleğini ve duygusal tepkilerini daha iyi anlamayı ve bu doğrultuda daha etkili tasarımlar oluşturmayı hedeflemektedir (Norman, 2013). Bu bağlamda Brown (2021), bu olgunun bilginin nasıl üretildiğini, sınırlarının nasıl belirlendiğini ve hangi yöntemler ile doğrulandığını incelediğini ifade etmektedir.

Nörotasarım, sinirbilim, psikoloji ve tasarım kuramlarıyla yakın ilişkili olmakta ve özellikle duyuşsal algının nörobilimsel veriler doğrultusunda tasarım süreçlerine nasıl yön verdiğini araştırmaktadır. Bu paralelde, nörotasarımın tasarım eğitimine sunduğu alternatif yaklaşımlar incelenmekte ve bu yöntemlerin eğitim süreçlerine nasıl entegre edilebilirliği değerlendirilmektedir (Smith & Lee, 2020). Epistemolojik açıdan nörotasarım, tasarım süreçlerine ilişkin bilgilerin yalnızca deneyim ve sezgilere dayanmadığını, aynı zamanda sinirbilimsel yöntemler ile nesnel olarak incelenmesi gerektiğini öne sürmektedir. Bu doğrultuda, bilişsel yük, dikkat mekanizmaları ve görsel algı gibi nörobilimsel kavramların tasarım sürecine katkıları araştırılmakta ve deneysel yöntemler aracılığıyla bilimsel verilerle desteklenmektedir (Johnson, 2019). Örneğin, nörotasarım kapsamında yapılan EEG (elektroensefalografi) ve fMRI (fonksiyonel manyetik rezonans görüntüleme) gibi beyin görüntüleme çalışmaları, kullanıcıların tasarımla etkileşim sırasında hangi bilişsel süreçlerden geçtiğini anlamaya olanak tanımaktadır (Garcia & Patel, 2022).

Görsel ve dokunsal estetik unsurlara odaklanan geleneksel tasarım eğitimin aksine, bilişsel süreçleri temel alan bir yaklaşımla öğrenme ve öğretme süreçlerini optimize eden Nörotasarım, beyin tarafından algının nasıl işlendiğine yönelmekte ve tasarım sürecine nörobilimsel ilkeleri entegre etmektedir. Bu sayede, insan algısını daha etkin yönlendiren tasarımlar üretmek mümkün olmaktadır. Beynin görsel uyarınları nasıl işlediği, dikkat mekanizmalarının nasıl çalıştığı ve bilişsel yükün tasarım kararlarını nasıl etkilediği gibi konular, nörotasarım eğitiminde temel unsurlar olarak ele alınmaktadır (Norman, 2013). Geleneksel tasarım eğitimi genellikle standart bir müfredat çerçevesinde ilerlemekte ve her öğrenciye benzer bir eğitim modeli sunmaktadır. Bu modelde, öğrencinin bireysel öğrenme süreci ve bilişsel kapasitesi yeterince dikkate alınmamaktadır. Buna karşın, nörotasarım bireyin öğrenme sürecine göre özelleştirilmiş eğitim metotları sunmakta ve öğrencilerin algı, dikkat ve öğrenme kapasitelerini maksimize eden stratejiler geliştirmektedir. Örneğin, öğrenme sürecinde duyuşsal ipuçlarının nasıl kullanılması, öğrencinin dikkatini sürdürabilmesi için hangi tasarım öğelerinin öne çıkarılması gerektiği gibi faktörler, nörotasarım temelli eğitim modellerinde büyük bir öneme sahip olduğu görülmektedir. Bu yaklaşım, öğrenme sürecini bireyin bilişsel kapasitesine uyarlayarak verimliliği artırmaktadır.

Nörotasarım, pedagojik açıdan eğitim sürecine çeşitli katkılar sağlamakta ve öğrenme süreçlerinin daha etkin hale getirilmesine yönelik yenilikçi yaklaşımlar sunmaktadır. Bilişsel bilimlerden elde edilen veriler ışığında, öğrencilerin bireysel öğrenme stillerine uygun eğitim materyallerinin geliştirilmesine olanak tanımaktadır. Bu sayede, öğrencilerin öğrenme süreçlerine görsel, işitsel veya kinestetik algılarına uygun şekilde yön vermek mümkün olmaktadır. Geleneksel eğitim modelleri genellikle tek tip öğrenme yaklaşımına dayanmakta

ve bireysel farklılıkları göz ardı edebilmektedir. Ancak nörotasarım, bireylerin öğrenme süreçlerindeki bilişsel farklılıklarını dikkate alarak eğitim süreçlerini daha esnek ve etkili hale getirmektedir. Öğrencilerin bilgi işleme süreçleri, nörotasarımın temel odak noktalarından biri olmakta ve öğrenme sürecini desteklemek için hafıza tekniklerinden yararlanılmaktadır. Beynin bilgiyi nasıl kodladığı, sakladığı ve geri çağırdığı gibi bilişsel süreçler analiz edilerek, bu süreçleri destekleyen eğitim materyalleri tasarlanmaktadır. Örneğin, tekrar edilen bilgilerin uzun süreli hafızaya aktarılmasını sağlayan “arttırılmış tekrar” (spaced repetition) tekniği veya bilişsel yükü azaltarak öğrenmeyi kolaylaştıran “çift kodlama” (dual coding) stratejisi, nörotasarım temelli eğitim modellerinde yaygın olarak kullanılmaktadır. Bilişsel bilimlerden elde edilen veriler doğrultusunda, dikkat dağınıklığını minimize eden eğitim yaklaşımları geliştirilmektedir. Geleneksel sınıf ortamlarında dikkat süresi genellikle sabit kabul edilmekte ve eğitim süreçleri buna göre yapılandırılmaktadır. Ancak nörotasarım, dikkat mekanizmalarının bireyden bireye değişebileceğini ve çevresel faktörlerden büyük ölçüde etkilendiğini ortaya koymaktadır. Bu doğrultuda, görsel uyaranların kullanımı, renk teorisinin öğrenme üzerindeki etkileri ve bilişsel yükü azaltan tasarım ilkeleri gibi faktörler göz önünde bulundurularak eğitim materyalleri yeniden tasarlanmaktadır (Mayer & Moreno, 2003). Ayrıca, sanal gerçeklik (VR), artırılmış gerçeklik (AR) ve diğer dijital araçlar sayesinde öğrencilerin öğrenme sürecine aktif katılımı teşvik edilmektedir. Nörotasarım, geleneksel eğitim yöntemlerinden farklı olarak, interaktif ve deneysel öğrenmeyi ön plana çıkarmaktadır. Özellikle üç boyutlu modelleme, simülasyonlar ve duyuşsal etkileşim içeren eğitim materyalleri, öğrencilerin bilgiyi daha derinlemesine anlamalarını ve uzun süreli hafızalarında saklamalarını sağlamaktadır. Yapılan araştırmalar, deneysel öğrenmenin, pasif öğrenmeye kıyasla daha etkili olduğunu ve öğrencilerin öğrendiklerini gerçek hayatta daha kolay uygulayabildiklerini göstermektedir.

Bilişsel bilim, psikoloji, estetik ve insan-makine etkileşimi gibi disiplinlerden besleyen Nörotasarım, grafik ve web tasarımında, kullanıcı dostu arayüzlerin oluşturulmasında bilişsel yükün azaltılması adına büyük önem taşımaktadır. Kullanıcıların bilgiyi hızlı bir şekilde anlamalarını sağlamak için görsel hiyerarşi ve tipografi seçimleri, nörobilim ilkelerine dayanarak düzenlenebilmektedir. Mimarlık alanında ise mekân tasarımında doğal ışık ve biyofilik öğelerin kullanılması, insan psikolojisi üzerindeki pozitif etkileri nedeniyle tercih edilmektedir. Reklam ve pazarlama alanında ise nörotasarım, tüketici davranışlarını etkilemek için bilinçaltı ipuçlarından yararlanmaktadır. Renklerin ve şekillerin bilinçaltı etkileri, satın alma kararlarını yönlendirebilmektedir. Kırmızı gibi sıcak renkler, dikkat ve uyarılmayı artırırken, mavi gibi soğuk renkler sakinleştirici bir etkiye sahip olduğu bilinmektedir (Elliot & Maier, 2012, s. 78). Örneğin, bir reklam kampanyasında duygusal etkiyi artırmak için belirli renk kombinasyonları ve belirli bir düzenleme tarzı kullanılabilir. Sonuç olarak, nörotasarım, insan beyni ve bilişsel süreçleri üzerine yapılan araştırmalardan elde edilen bilgileri tasarım süreçlerine entegre ederek, daha etkili ve kullanıcı odaklı çözümler geliştirmeyi amaçlayan disiplinlerarası bir yaklaşım olarak ifade edilebilir. Günümüzde dijital arayüzlerden mimariye kadar birçok alanda etkisini hissettiren bu alan, insan merkezli tasarım anlayışının bilimsel bir temele oturtulmasına katkı sağlamakta olduğu söylenebilir.

4.TASARIM EĞİTİMİNDE “NÖROTASARIM” OLGUSU

İnsan ihtiyaçlarını karşılamak ve estetik ile birlikte işlevsellikle kullanıcı deneyimini optimize etmek amacıyla yaratıcı çözümler geliştirme süreci olan tasarım olgusu, grafik tasarım, endüstriyel tasarım ve iç mekan tasarımı gibi birçok farklı disiplini kapsamaktadır. Eğitim ise bireylerin bilgi, beceri ve tutumlarını geliştirme süreci olarak tanımlanabilir. Bu doğrultuda, tasarım eğitimi; bireylerin hem teknik bilgi edinme hem de yaratıcı düşünme becerilerini geliştirmeyi sağlayan çok yönlü bir alan olarak öne çıkmaktadır. Bu bağlamda tasarım eğitimi, tasarım ve eğitim kavramlarını birleştirerek bireylerin yaratıcı problem çözme yeteneklerini geliştirirken, aynı zamanda estetik ve işlevselliği dengeli bir şekilde kullanmalarını amaçlamaktadır. Ayrıca son yıllarda, tasarım sürecini daha bilimsel temellere oturtmak amacıyla bilişsel bilimler ve nörobilimden yararlanmakta olduğu görülmektedir. Bu duruma paralel olarak tasarımın çeşitli alanlarında bilişsel ve nörobilimsel araştırmalardan faydalanılmakta ve bu çerçevede "nörotasarım" kavramı giderek daha fazla önem kazanmaktadır. Nörotasarım, insan beyninin tasarım unsurlarına nasıl tepki verdiğini inceleyen ve bu bilgileri daha etkili tasarımlar oluşturmak için kullanan disiplinlerarası bir alan olarak tanımlanabilir (Hassenzahl, 2018). Bu nedenle, tasarım eğitiminde nörotasarım ilkelerinin benimsenmesi, öğrencilerin kullanıcı deneyimini bilimsel veriler ışığında değerlendirmelerine ve daha etkili tasarımlar geliştirmelerine olanak tanımaktadır. Bu çerçevede, tasarım eğitimi sürecinde nörotasarım ilkelerinin uygulanması, öğrencilerin daha etkili ve kullanıcı odaklı tasarımlar geliştirmelerine katkı sağlayabildiği ifade edilebilmektedir.

Temel olarak nörobilim, psikoloji ve tasarım disiplinlerinin birleşimini içeren Nörotasarım'da, insan algısı, bilişsel yük, duygusal işleme ve duygusal tepki gibi faktörler, başarılı bir tasarım süreci için önemli bileşenleri oluşturmaktadır (Norman, 2013). Örneğin, nörotasarım ilkeleriyle geliştirilmiş bir web arayüzü, kullanıcıların bilgiyi daha hızlı ve verimli bir şekilde işlemesine olanak tanımaktadır. Bunun yanı sıra, Amazon'un "One-Click" satın alma düğmesi, bilişsel yükü en aza indirerek kullanıcıların hızlı ve kolay karar vermesine yardımcı olacak şekilde tasarlandığı söylenebilir. Bu örnekler çerçevesinde Nörotasarım ile birlikte Tasarım eğitimi, bireylere kreatif düşünme becerileri kazandırmanın yanı sıra, kullanıcı deneyimini optimize etmeye yönelik stratejiler geliştirme konusunda da rehberlik etmektedir. Dolayısıyla, nörotasarım ilkelerinin tasarım eğitimine entegrasyonu, tasarım ile ilgilenen bireylerin, özellikle öğrencilerin, yalnızca estetik değil, aynı zamanda kullanıcı dostu ve fonksiyonel çözümler üretmelerine olanak vermektedir. Örneğin, tasarım öğrencilerine görsel algı teorileri öğretildiğinde, kullanıcıların göz hareketlerinin nasıl yönlendirileceği konusunda daha bilinçli kararlar almaları sağlanabilir. Bunun en iyi örneklerinden biri olarak Apple'ın minimalist arayüz tasarım yaklaşımı gösterilebilmektedir. Bu tasarım tutumu ile beynin gereksiz bilgiye maruz kalması engellenerek kullanıcı deneyimi en üst düzeye çıkarıldığı ifade edilebilir.

Tasarım eğitimi bağlamında nörotasarımın uygulanması, öğrencilerin görsel algı, bilişsel süreçler ve kullanıcı deneyimi arasındaki ilişkileri anlamalarına yardımcı olabilmektedir. Renklerin beyin üzerindeki etkileri, görsel hiyerarşi ilkeleri ve dikkat yönetimi gibi konular tasarım kararlarını bilinçli bir şekilde yönlendirmek için kullanılabilmesi bu duruma örnek olarak gösterilebilir (Lidwell, Holden & Butler, 2010). Mavi rengin güven verici bir etkiye sahip olmasından dolayı birçok banka ve finans kuruluşunun logolarında bu rengi tercih

etmesinin ardında renk psikolojisinin bu noktada önemli bir yer tutmasından kaynaklı olduğu söylenebilmektedir. Tasarım eğitimi sürecinde, bu tür nörobilimsel verilerin öğrenciler ile paylaşılması, bilinçli ve etkili tasarımlar üretmelerini sağlayabilmektedir.

Nörotasarım ilkeleri sadece görsel tasarımda değil, endüstriyel tasarım ve mimarlık gibi diğer alanlarda da uygulanabilir. Örneğin, hastanelerde kullanılan nörotasarım ilkeleri, hastaların stres seviyelerini düşürmek için renklerin, ışıklandırmaların ve mekansal düzenlemelerin kullanılması gösterilebilmektedir. Tasarım öğrencilerine bu tür örneklerin sunulması, onların insan odaklı ve bilimsel yaklaşımlar geliştirmelerine olanak sağlamaktadır. Sonuç olarak, nörotasarımın tasarım eğitimiyle entegrasyonu, yaratıcı sürecin bilimsel bir çerçeveye oturtulmasını mümkün kılmaktadır. Beynin algılama ve tepki mekanizmalarının anlaşılması, öğrencilere hem estetik hem de kullanıcı dostu tasarımlar üretme yetkinliği kazandırabilmektedir. Bu nedenle, tasarım eğitiminde nörotasarımın rolü giderek daha önemli hale gelmekte ve gelecekte bu alanda daha fazla araştırma yapılması gerekmektedir.

İçinde yer alınan zaman ile birlikte gelecekte nörotasarımın tasarım eğitiminde daha geniş bir yer edinmesi için akademik kurumlar ve sektör iş birliklerinin artırılmasına ihtiyaç duyulmaktadır. Özellikle, deneysel çalışmalar ile desteklenen eğitim programları, öğrencilerin teorik bilgiyi pratik uygulamalarla pekiştirmesine yardımcı olması mümkündür. Ayrıca, yapay zeka ve makine öğrenmesi gibi teknolojilerin nörotasarım süreçlerine entegre edilmesi, kullanıcı davranışlarının daha derinlemesine analiz edilmesine olanak tanıyabilir. Bu durumun, tasarım eğitiminin sadece görsel ve işlevsel boyutta kalmayıp, insan algısına dayalı veriler ile şekillenen dinamik bir süreç haline gelmesini sağlaması düşünülmektedir. Son olarak, nörotasarımın etik boyutunun da tasarım eğitimine dahil edilmesi büyük önem taşımaktadır. Kullanıcı deneyimini iyileştirmek için kullanılan nörobilimsel verilerin sorumlu bir şekilde işlenmesi, bireylerin mahremiyet haklarına saygı duyulmasını gerektirmektedir. Bu doğrultuda, tasarım eğitiminde etik tartışmalara ve bilinçli tasarım süreçlerine daha fazla yer verilmesi, gelecekte daha sürdürülebilir ve insan odaklı bir tasarım anlayışının gelişmesine katkı sağlayabilir.

5. SONUÇ

Nörotasarımın tasarım eğitimindeki rolünü incelemeyi hedefleyen bu çalışma, görsel iletişim ve tasarım süreçlerinde nörobilimsel yaklaşımların nasıl kullanılabilmesi gerektiğini ortaya koymayı amaçlamaktadır. Nörotasarım, insan beyninin bilgi işleme süreçleri ile tasarım süreçleri arasındaki bağlantıyı anlamaya yönelik disiplinlerarası bir yaklaşım sunmaktadır. Yapılan literatür taraması ve içerik analizi, nörotasarımın tasarım eğitimi üzerindeki etkisini ortaya koyarken, geleneksel tasarım eğitimi modellerine alternatif olarak bilişsel süreçleri merkeze alan yeni bir pedagojik model sunduğunu göstermektedir. Araştırma bulguları, nörotasarımın estetik algı, problem çözme, dikkat ve hafıza gibi bilişsel süreçler ile olan ilişkisini güçlendirdiğini ve tasarım eğitiminde daha etkili sonuçlar elde edilebilirliğini göstermektedir. Bu bağlamda, nörotasarım ilkelerinin tasarım eğitimi süreçlerine entegrasyonu, öğrencilerin kullanıcı odaklı, işlevsel ve estetik açıdan tatmin edici tasarımlar geliştirme becerilerini artırabilir. Bununla birlikte, nörotasarımın eğitimdeki uygulama alanlarının henüz

sınırlı olması, bu alanda daha fazla akademik çalışmaya ihtiyaç duyulduğunu ortaya koymaktadır. Sonuç olarak, nörotasarımın tasarım eğitimiyle entegrasyonu, geleceğin tasarımcılarının sadece sanatsal ve teknik becerilerini değil, aynı zamanda bilişsel farkındalıklarını da geliştirmelerine katkı sağlayabilmesi düşünülmektedir. Ancak, bu alandaki teorik ve pratik çalışmaların artırılması, eğitim modellerinin geliştirilmesi ve uygulama alanlarının genişletilmesi gerekmektedir. Gelecekte, yapay zeka ve veri analitiği gibi teknolojik gelişmelerin de nörotasarım süreçlerine entegre edilmesi, tasarım eğitiminin daha etkili ve bilimsel temellere dayalı bir hale gelmesini sağlayabilir.

KAYNAKÇA

- Brown, T., *Design Thinking and Neuroscience: Cognitive Approaches to Creativity*, MIT Press, 2021.
- Cross, N., *Designerly ways of knowing*, Springer, 2006.
- Elliot, A. J., & Maier, M. A. Color-in-context theory. *Advances in Experimental Social Psychology*, 45, 61-125, 2012.
- Garcia, R., & Patel, M., *Neuroscience and Design: How Brain Science Shapes User Experience*, Oxford University Press, 2022.
- Hassenzahl, M., The interplay of beauty, goodness, and usability in interactive products. *Human-Computer Interaction*, 19(4), 319-349, 2018.
- Johnson, S., *Mind Wide Open: Your Brain and the Neuroscience of Everyday Life*. Scribner, 2019.
- Lidwell, W., Holden, K., & Butler, J., *Universal principles of design*. Rockport Publishers, 2010.
- Mayer, R. E., & Moreno, R., Nine Ways to Reduce Cognitive Load in Multimedia Learning, *Educational Psychologist*, 38(1), 43–52, 2003.
- Norman, D. A., *The Design of Everyday Things: Revised and Expanded Edition*, Basic Books, 2013
- Ramachandran, V. S., *The Tell-Tale Brain: A Neuroscientist's Quest for What Makes Us Human*, W. W. Norton & Company, 2011.
- Smith, J., & Lee, K., *Cognitive Science and Design Education: Bridging the Gap*, Routledge, 2020.

FARKLI ZİHİNLER, KREATİF ÇÖZÜMLER: TASARIM EĞİTİMİNDE BİLİŞSEL ÇEŞİTLİLİK

Doç. Dr. Barış AYDIN

Dicle Üniversitesi, baris.aydin@dicle.edu.tr, 0000-0002-4311-7458

Master Öğrencisi, Zeynep KILIÇ

Dicle Üniversitesi, zzeyneppkkilic@gmail.com, 0009-0008-7113-5910

ÖZET

Bireylerin problem çözme, kreatif düşünme ve yenilikçi çözümler geliştirme becerilerini kazanmalarını sağlayan kritik bir öğrenme alanı olan Tasarım Eğitimi süreci, teknik bilgi ve becerilerin aktarılmasının ötesinde, bireylerin farklı düşünme sistemlerine ve sorunlar karşısında çözüm üretme yaklaşımlarına yatkınlığını geliştirmeye odaklanmaktadır. Bu paralelde, tasarım eğitiminin etkinliğini artıran temel unsurlardan biri olarak değerlendirilen “Bilişsel Çeşitlilik” olgusu, bireylerin bilgi işleme, problem çözme ve karar alma süreçlerinde farklı yaklaşımlar sergilemesini ifade etmektedir. Dikkat ve algı farklılıkları, bellek kullanımı, düşünme tarzları ve sorun çözme yaklaşımları bu çeşitliliğin temel bileşenleri arasında yer almaktadır. Bireysel farklılıklar, eğitim sürecinin daha esnek ve kişiselleştirilmiş hale getirilmesini gerekli kılmaktadır. Bundan dolayı, bu araştırma tasarım eğitiminde bilişsel çeşitliliğin etkilerini inceleyerek eğitim süreçlerinin daha etkili ve kapsayıcı hale gelmesine katkı sağlamayı amaçlamaktadır. Bu bağlamda çalışma, bireyselleştirilmiş öğrenme deneyimleri, yaratıcı problem çözme becerilerinin gelişimini ve disiplinlerarası takım çalışmalarının etkinliğini analiz etmeye çalışmaktadır. Ayrıca, bu araştırma tasarım eğitimi alanıyla sınırlı olup bilişsel çeşitliliğin etkilerini değerlendirmeye odaklanmaktadır.

Tasarım eğitimi, öğrencilere yalnızca estetik kaygılarla şekillenen ürünler veya projeler oluşturmayı öğretmekle kalmamakta, aynı zamanda onları yenilikçi ve işlevsel çözümler üretebilen bireyler haline getirmeyi amaçlamaktadır. Bu süreçte, öğrencilerin karşılaştıkları problemlere farklı açılardan bakabilmeleri, eleştirel düşünme becerilerini geliştirebilmeleri ve özgün yaklaşımlar üretebilmeleri büyük önem taşımaktadır. Bu noktada bilişsel çeşitlilik, yani bireylerin farklı öğrenme stillerine, düşünme biçimlerine ve deneyimlerine sahip olması, tasarım sürecinin zenginleşmesini sağlayan temel unsurlardan biri olarak kabul görmektedir. Böylece tasarım eğitimi, bireysel yetkinlikleri geliştiren bir alan olmanın ötesine geçerek, kültürel ve bilişsel farklılıkları bir araya getiren, çok yönlü düşünmeyi gerçekleştiren bir yapıya

dönüşmektedir. Her bireyin kendine özgü düşünme tarzına sahip olması, eğitim sürecinin bireyselleştirilmesini zorunlu kılmakta ve farklı bilişsel yapıların tasarım süreçlerine nasıl katkı sağladığının anlaşılmasını gerektirmektedir. Özellikle görsel iletişim odaklı tasarım süreçlerinde, farklı bilişsel yaklaşımların bir araya gelmesi, yenilikçi ve kreatif sonuçların ortaya çıkmasını kolaylaştırmaktadır. Bilişsel çeşitliliğin tasarım eğitimine katkıları arasında bireyselleştirilmiş öğrenme deneyimi, yaratıcı problem çözme becerilerinin gelişimi ve etkili takım çalışmasının teşvik edilmesi yer almaktadır. Bu faktörler, bireylerin potansiyellerini en üst seviyeye çıkararak tasarım süreçlerinin daha verimli ve kapsayıcı hale gelmesine yardımcı olmaktadır. Sonuç olarak, tasarım eğitiminde bilişsel çeşitliliğin önemsenmesi, bireysel öğrenme süreçlerinin daha etkili yönetilmesine olanak tanımakta ve yaratıcı potansiyelin ortaya çıkmasına katkı sağlamaktadır. Bu paralelde bu araştırma, tasarım eğitiminde bilişsel çeşitliliğin etkin kullanımına dair yeni bakış açıları sunarak, daha kapsayıcı ve etkili eğitim modellerinin geliştirilmesine katkı sağlamayı hedeflemektedir. Ayrıca, çalışmada nitel araştırma yöntemi kullanılarak elde edilen veriler içerik analizi yöntemi ile değerlendirilip bilişsel çeşitliliğin tasarım eğitimindeki etkileri ortaya konulmaya çalışılmaktadır.

Anahtar Kelimeler : Bilişsel Çeşitlilik, Tasarım Eğitim, Görsel İletişim

ANADOLU'DA TUĞLANIN BEZEME OLARAK DEĞERLENDİRİLMESİ

Dr. Öğr. Üyesi ALIYE YILMAZ

Batman Üniversitesi, aliye.yilmaz@batman.edu.tr - 0000-0001-8542-1581

ÖZET

Tuğla yüzyıllardan beri hem mimari eleman hem de bezeme unsuru olarak yapılarda kullanılmıştır. Tuğlanın Türk-İslam sanatındaki örnekleri Karahanlı mimarisine kadar uzanmaktadır. Pişmiş topraktan belirli kalıplar sayesinde kare veya dikdörtgen prizma şeklinde yapılan bu tuğlalar Anadolu mimarisinde sıklıkla yer bulmuştur. Özellikle kubbe, minare gibi yapı elemanlarında daha çok tercih edilen tuğla malzeme kolay şekil alabilmesi ve dayanıklılığı sayesinde tercih edilmiştir. Sırlı veya sırsız olarak üretilen tuğlalar, yapının strüktür işlevine katkı sunmanın yanında bezeme olarak yapıya değer katmakta, yapının ihtişamlı görüntüsüne ayrı bir renk ve anlam kazandırmaktadır. Ayrıca bu tuğlalar diğer malzemelerin yanında yapı ile bütünleşik olup farklı dizilimleri ile adeta kendinden bir bezeme doğurmaktadır. Üzerindeki sırla birlikte bu bezemeler renk ve şekil bağlamında zirveye ulaşmaktadır. Sırlı tuğlalar genellikle yapıların kubbelerinde, minare ve duvarlarında yer almaktadır. Anadolu Selçuklu' da taş yapıların yoğunluğu dikkat çekse de tuğla yapıların sayısının az olmadığı ve taştan inşa edilen yapıların kubbe, minare gibi yapı elemanlarının tuğladan yapıldığı görülmektedir. Bu bağlamda çalışmamızın ana konusu; Anadolu'da Erzurum Yakutiye Medresesi, Konya İnce Minareli Medrese, Malatya Ulu Cami, Siirt Ulu Cami gibi farklı bölgelerden farklı yapı tipleriyle sırlı tuğlanın kullanımı ve estetik bağlamda edindiği yeri hakkında bilgi vermek amaç edinilmiştir.

Anahtar Kelime: Sırlı tuğla, kubbe, minare, bezeme

ORGANİK TEKRARIN İZİNDE: EVA HESSE VE MALZEMENİN DÖNÜŞÜMÜ

HİLAL KORKMAZ

Dicle Üniversitesi, korkmazhilal@hotmail.com, 0000-0003-2965-8677

ÖZET

Radikal yeniliklerin yaşandığı bir dönem olarak kabul görülen 1960'ların sanat dünyasında Eva Hesse'in, Minimalizmi katı bir biçimde eleştirmesinin yanı sıra süreç sanatıyla güçlü bağlar kurduğu ve zamanın öncü sanatçıları arasında yer aldığı bilinmektedir. Sanatın doğasını sorgulayan ve dönemin akımlarına meydan okuyan Hesse'in özgün bir yaklaşımla sanat pratiğinde deneysel ve içsel bir keşfe yöneldiği, çalışmalarında malzeme ve form ilişkisine odaklandığı ifade edilebilir. Bu doğrultuda, Minimalizm'in katı ve mekanik tekrarlarına karşın, malzemelerin esnek ve doğal akışını el yapımıyla birleştirerek düzensiz formlar oluşturabilmekte ve bu sayede tekrar ile rastlantısallık gibi kavramları sorgulama imkanı bulabilmekteydi. Bu bağlamda araştırmada, bir sanatçı olarak Eva Hesse'in sanatında malzeme ve deneysel süreçlere odaklanarak eserlerini yalnızca bir ürün olarak değil, aynı zamanda üretim sürecinin bir parçası olarak nasıl ele aldığı incelenmektedir. Post-Minimalist bir anlayışla eserlerini elle şekillendiren, hareket ve düzensizlik katıp, bireyselliği vurgulayarak seri üretime meydan okuyan Hesse'in, Minimalizm'in kusursuz ve katı formlarına karşı esnek, zamanla çürüyebilen ve kırılğan malzemeler kullanarak her bir tekrarın özgün ve bireysel anlamlar taşıdığı bir sanat anlayışı geliştirdiği söylenebilir. Bu paralelde, sanatçının eserlerinde cesur ve yenilikçi fikirleri çözümlenerek, *Repetition Nineteen III* adlı eseri malzeme, form ve kavramsal çerçevede analiz edilmektedir. Böylece eser, sanatçının üretim süreci, malzeme kullanımı ve minimalist anlayışa karşı geliştirdiği yaklaşım açısından incelenmektedir. Ayrıca bu araştırma, *Repetition Nineteen III* adlı eserle sınırlı olup, sanatçının genel malzeme seçimi, üretim sürecindeki tekrar anlayışını keşfederek dönemin sanat anlayışını daha derinlemesine kavramayı hedeflemektedir. Bunun yanı sıra Hesse'nin sanatsal pratiği, dönemin katı ve mekanik Minimalist anlayışını ret etmesi ile birlikte geleneksel heykel anlayışından nasıl ayrıştığının açıklanması ve sanatçının döneme has sanat düşüncesi içinde özgün konumunu anlamlandırılması hedeflemektedir.

Anahtar Kelimeler : Eva Hesse, Tekrar, Süreç Sanatı,

**KAMUSAL ALAN HEYKELLERİNDE İDEOLOJİK SÖYLEM BAĞLAMINDA
MİLLİ İKONOĞRAFI¹
NATIONAL ICONOGRAPHY IN PUBLIC SPACE SCULPTURES WITHIN THE
CONTEXT OF IDEOLOGICAL DISCOURSE**

Dr. Öğr. Üyesi Merve DUYDU

Cumhuriyet Üniversitesi, merweduygu@hotmail.com, Orcid: 0000-0001-6821-752X

ÖZET

Tarih boyunca heykel, farklı amaçlarla oluşturulmuş ve kamusal alanlarda farklı biçimlerde yer almıştır. Sanatın iletişim yönünü vurgulayan ideolojik söylemler ise kamusal alan heykelleriyle birçok temsil değeri üzerinden sorgulanma imkânı bulmuştur. Eski çağlardan günümüze ideolojik söylemlerin görsel odak noktasında bulunan heykel sanatı, kamusal alana yerleştirildiğinde önemli işlevler üstlenmektedir. Tarihsel bağlamda değerlendirildiğinde, kamusal alanlarda görsel duyum zenginliği oluşturarak, işaretleme ve yönlendirme gibi işlevlerle kendine yer edinen heykel sanatı, toplum belleğini de biçimlendirmektedir. Ait olduğu topluma sosyal olgunluk ve estetik miras kazandıran kültürün önemli bir bölümünü oluşturan kamusal alan heykelleri çoğul referansları ve göndermeleri bünyesinde barındırırken ideolojik tavrıyla da toplumların sosyo/politik yansıması olarak karşımıza çıkar. Bünyesinde barındırdığı kültürel kodlamalarla büyük bir organizma olan kamusal alanlarda yer alan heykeller sosyo/kültürel yapının sembolik anlatımlarına zemin oluştururken tasvirleri de çoğunlukla milli ikonografi çerçevesinde şekillenmektedir. Bu çalışmada, kamusal alanda bulunan anıt heykellerin milli ikonografi ve ideoloji çerçevesinde nasıl sembolize edildiği incelenmiştir.

Anahtar Kelimeler: İdeoloji, Anıt, Temsil

ABSTRACT

Throughout history, sculpture has been created for different purposes and has taken place in different forms in public spaces. Ideological discourses emphasizing the communication aspect of art have found the opportunity to be questioned through many representational values with public space sculptures. Sculpture art, which has been at the visual focal point of ideological discourses from ancient times to the present, assumes important functions when placed in public

¹ Bu çalışma Yıldız Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sanat ve Tasarım “ alanında 2021 yılında tamamlanmış olan “*Cumhuriyetten Günümüze Sanat Siyaset Denkleminde Kamusal Alan ve Heykel*” isimli doktora tez çalışmasından oluşturulmuştur.

spaces. When evaluated in a historical context, sculpture art, which has gained a place for itself with functions such as marking and directing by creating visual sensory richness in public spaces, also shapes the memory of society. Public space sculptures, which constitute an important part of the culture that provides social maturity and aesthetic heritage to the society it belongs to, contain plural references and references, while they also appear as the socio/political reflection of societies with their ideological attitude. While sculptures in public spaces, which are a large organism with the cultural codes they contain, form the basis for the symbolic expressions of the socio/cultural structure, their depictions are mostly shaped within the framework of national iconography. In this study, it is examined how monumental sculptures in public spaces are symbolized within the framework of national iconography and ideology.

Key Words: Ideology, Monument, Representation

GİRİŞ

Toplumsal uzamda anlam kazanan sanat olgusu çok eski dönemlerden itibaren var olan bir fenomendir. Üretildiği dönemin kültürel aktarımını sağlayan sanat eserleri, toplumsal olma özelliğiyle iletişim yönünü ön plana çıkarmaktadır.

Toplumsal yaşamın içinde oluşan sanat yapıtlarının egemen ideolojiden bağımsız düşünülmediği kaçınılmaz bir gerçekliktir (Satır, 2018: 570) . Estetik kaygısından öte etkileşim biçimi olarak kabul gören sanat kavramı sanat ve iktidar mekanizmalarının arasında ki ilişkiyi güçlendirilen bir olgu olarak her dönemde siyasi otoritelerin ilgisini çekmiştir. Sanatın kitlesel yönünün güçlü olması sanat eserlerinin propaganda ve protesto faaliyetleri altında ideolojik söylemlerin aktarıcısı olma özelliğini ön plana taşımıştır.

Kendine özgü sosyo/kültürel yapıya sahip olan toplumlar paydaşları olan bireylerin yaşam biçimlerini şekillendirmektedir. Kendi çevresini yaratarak var olduğu mekânın belleğini oluşturan sanat eserleri toplumsal yapının dinamik parçalarıdır ve toplumsal kimliğin işaretleyicisi olma özelliğini taşır.

Toplumsal yaşamın maddi ve manevi kültür öğelerinden etkilenen sanat kavramı hakim ideolojiden bağımsız değildir. Karşılıklı etkileşimin ön planda olduğu sanat ve ideoloji ilişkisinde görsel sanatlardan, edebi sanatlara sanatın birçok formu kimi zaman propaganda faaliyetlerinde kimi zaman protesto faaliyetlerinde işlevsel olarak karşımıza çıkmaktadır.

Bireyler üzerinde algısal kategoriler yaratan sanat eserleri özellikle toplumsal kırılma dönemlerinde ait olduğu toplumun anımsatma formları olarak estetize edilmektedir. Tarih boyunca kamusal alanların önemini kavrayan ideolojik yapılar bu alanları görsel ifade gücü yüksek sanat eserleriyle kendi politik söylemlerinin eylem alanına çevirmişlerdir. İnsanlık tarihinin ilk sanatsal formlarından olan ve görsel gücü yüksek olan heykel sanatı üç boyutun

sağladığı etkiyle kamusal alanlarda yüzyıllardır varlığını sürdürmektedir. Kamusal alanlarda topluma sunulan heykel sanatının kendine özgü bir yer edinerek tarihsel birikimi ve vurgusuyla dikkat çektiği gözlemlenmektedir. Toplumsal ve fiziksel anlamda çevresiyle ilişkisini dinamik tutan kamusal alan heykelleri ait olduğu toplumun ideolojik tutumunu yansıtırken milli değerlerinde aktarıcısı konumundadır.

1. HEYKEL SANATI VE İDEOLOJİ

Toplumun kendini çoklu söylemlerle ifade ettiği kamusal alanlar, sanatla bireylerin iç içe olduğu söylem alanlarıdır.

Fiziki koşullarının uygunluğu ve üç boyutlu görselliğinin etkisi büyük olan heykel sanatı kamusal alanda bir anlatım sembolü haline gelmektedir. Bulunduğu çevreyle iletişime girerek mekân algısını değiştiren heykel sanatı kamusal alanlarda iktidarın sembolü olarak kullanılırken, kendi başına mekân yaratabilmekte ve toplumsal bellekte bir simge olma özelliğini taşımaktadır. Kültürel söylemlerin gelecek nesillere aktarılmasında büyük rol oynayan heykel sanatı o günün siyasetinin, kültürünün, ekonomik oluşumunun, kısacası toplumun yansımasıdır. Estetik vurgusundan öteye geçerek kavramsal sorgulamaları ve tarihsel anlatıları bünyesinden barındıran kamusal alan heykelleri toplumsal bağlamda kültür değerlerini yaşayan ve yaşatan sanat türüdür.

Toplumsal uzamda iktidar yapılanmalarıyla birlikte anılan ideoloji kavramı Amerikalı Sosyolog John Thompson tarafından anlam, tahakküm ve anlamın tahakküm ilişkilerini kurma/sürdürme biçimleri olarak üç bileşenli bir formülle açıklanmıştır. (Thompson, 2013: 76).

Bu formüle göre; ideolojik olgular, egemen güçler tarafından toplumsal yaşama hakim olan anlamı biçimlendirmek amacıyla kullanılmaktadır ve ideolojinin toplumsal bakış açısını şekillendirme noktasındaki işlevselliği, onu politik söylemlerin enstrümanı haline getirmektedir. Toplumsal yaşamı şekillendirme kaygısı taşıyan iktidarlar, ideolojik söylemleri, sosyal yaşam pratiklerinin başat bir unsuru olarak kabul etmektedir.

Tek ve biricik bir yapıya sahip olmayan ideoloji kavramı toplumsal bağlamda, çok çeşitli söylemleri barındırabilir. Söz konusu kamusal alan söylemlerinin ideolojik zemini olduğunda ideoloji, toplum ve egemen sınıflar arasında güçlü bir ilişki kurulabilir. Bu bağlamda, egemen sınıflar, sahip oldukları ideolojiyi toplumun geneline aktarma istencini taşımaktadır. Bu süreçlerde, hakim ideolojinin topluma benimsetilmesi ve toplumsal yaşamın domine edebilmesi için toplumun milli söylemleri birlik ve beraberlik duyguları üzerinden yeniden üretilir.

Heykel sanatının ideolojik konumu değerlendirildiğinde, ilkçağ toplumlarında heykeller çoğunlukla kültürel veya dini olarak önemli/kutsal sayılan soyut değerleri somutlaştırmak amacıyla yapılırken avcı-toplayıcı toplumlarda hayvanlara önem atfedilmesiyle hayvan tasvirleri üzerinden şekillenmiştir. Tarımsal üretime geçilmesiyle doğayı ve bereketi simgeleyen heykeller anıtsal boyutlara ulaşmaya başlamıştır. İnsanın üstünde bir gücü simgelemek için kullanılan bu anıt heykellerde somutlaştırılan soyut değer dikkat çekmektedir. (Turani, 2007: 33).

İnanç sistemlerinin gelişmeye başlamasıyla tanrı ve tanrıçaları tasvir eden yapılmaya başlamış ve bu heykeller Antik Mısır Döneminde kralların tanrı-kral unvanını taşımaya başlamasıyla hem siyasi hem de dini otoriteyi temsil eden ideolojik iletişim aracına dönüşmüştür (Gombrich, 1994, s.58).

Mezopotamya kültüründe iktidar propagandası için heykel sanatının görsel gücünden yararlanılmış ve hakim ideolojinin propaganda heykelleri kamusal alanlarda söylem aracı olarak kullanılmıştır.

Hristiyanlığın yayılmasıyla birlikte Doğu ve Batı kültürlerinin birleştiği yer olarak dikkat çeken Roma İmparatorluğunda heykel sanatı iktidar odaklı gelişmeye başlamıştır. Roma'ın Piazza del Campidoglio'da bulunan Marcus Aurelius heykeli kamusal alan heykellerinde ideolojik söylemlere örnek verilebilecek en önemli heykellerdendir.

Rönesans Dönemi ile birlikte sanatta yaşanan gelişmeler heykel sanatını geliştirirken siyasi söylemi olan heykeller için devrim niteliğinde bir gelişme olmamıştır.

Modern Çağ'ın ardından gelen ve 'Devrimler Çağı' olarak nitelendirilen 18. yüzyılda heykeller sanatçının kendini yansıttığı, mesaj iletme kaygısı taşımayan heykellere dönüşmeye başlamıştır ve 19. Yüzyıl itibarıyla yapılmaya başlanan anıtlar daha önceki dönemlerde olduğu gibi idealize edilmiş biçimlerin aksine yaşanmış tarihi olayları tüm detaylarıyla anlatan eserlere dönüşmüştür (Turani, 2007: 498).

Bu dönüşüm heykelin mesafeli tavrını yumuşatırken yaşanan olaylar üzerinden yapılan sembolleşme heykel sanatında olanı olduğu gibi anlatmaya başlamıştır. 20. yüzyılda yaşanan dünya savaşlarının etkisiyle anıtsal propaganda yükselişe geçerken özgün heykel çalışmalarında ise, otoritelerden bağımsız yapılmaya başlanan soyut heykeller dikkat çekmiştir.

Türkiye'de Cumhuriyet öncesi dönemde heykel faaliyetleri dini ve kültürel kaygılar sebebiyle Avrupa sanatında olduğu kadar aktif gerçekleştirilememiştir. Özellikle ideolojinin söylem aracı olarak kullanılan ve milli ikonografiyi temsil eden heykeller cumhuriyet öncesi dönemde mimarlar tarafından yapılan soyut tasarımlı anıtlar olarak karşımıza çıkmaktadır. Ülkemizde ideolojinin resmi tarih belgeleri olarak kabul gören ve milli ikonografiyi destekleyen kamusal alan heykelleri cumhuriyet sonrası dönemde kamusal alanların öncü sanat eserlerinden olmuştur.

2. KAMUSAL ALAN HEYKELLERİNDE MİLLİ İKONOĞRAFI

Kültürel ve politik organizasyonların sergilendiği kamusal alanlar, sanatın bireylere en etkili şekilde ulaştığı sosyal yapılardır. Tarih boyunca kamusal alanlarda var olan ve tarihsel, kültürel veya siyasi içerikleriyle boy gösteren ihtişamlı heykellerin halk üzerinde büyük etkileri olduğu göz ardı edilemez.

Kamusal alanlarda daha aktif bir etkileşim sürecine giren sanat eserleri birçok dinamik doğrudan veya dolaylı olarak ilişki içerisinde. Kamusal alanlarla farkı temsillerle yer alan sanat eserleri, bireyin eserle kurduğu etki tepki ilişkisini, sanat ve hayat arasındaki sorgulamaları, devlet politikalarını ve ideolojik birçok söylemi bünyesinde barındırmaktadır.

Sanatın toplumsallaşması ve hayata karışması yönünden çoğul söylemleri bünyesinde barındıran kamusal alan heykelleri sanatla izleyicinin etkileşmesini sağlarken, izleyicileri etrafında olup bitenleri farkına varmaya teşvik etmektedir. Kamusal heykeller estetik söylemleriyle kamusal diyalogu, farkındalığı ve insanlarda kültürel, bilinçlendirmeyi sağlamaktadır. Kamusal alanların anlam ve bütünlüğünü sağlayan heykeller, kültürel ve milli değerlerin okunabilirliğinde ve imgeleminde önemli bir yere sahiptir. Kamusal alanda gizil eğitim işlevini de üstlenen sanat eserleri bünyesinde barındırdığı kültürel ve tarihsel kodlamalarla çevresine yabancılaşan bireyi aktif kılmaktadır.

Toplumsal bellekte kimlik oluşturmayı tetikleyen ve belli ideolojik değerleri görselleştiren kamusal heykeller çoğunlukla yerleştirildikleri kent veya ülke kültürüyle ilgili referanslar taşımaktadır. İzleyicisi ile birlikte etkileşimli bir anlam ve alan oluşturan kamusal alan heykelleri algısal kategoriler dahilinde izleyiciyi nasıl düşünmesi gerektiğine kanalize etmektedir.

Ülkenin tarihsel geçmişini ve kültürünü yansıtan heykeller kentsel estetiğin niteliğini belirlemektedir. Toplumların sosyo/ kültürel yapısına göre farklılık gösteren kamusal alan heykelleri yine toplumun sosyal yaşamını, kültürünü, ekonomik yapısını veya politik değerlerini fiziki mekâna yansıtan değerlerdir.

Kolektif hafızaya hizmet eden ve izleyiciyle etkileşimin simgesi olan kamusal alanlar insanoğlunun en büyük sanat yapıtı olma özelliğini taşıırken, toplumların geçmişini oluşturan siyasi tarih de sanat eserleri aracılığıyla kamusal alanda vücut bulur. Kültürel yansımanın ve tarihsel olayların hatırlatma nesnesi olan kamusal alan heykelleri toplumların acılarını, zaferlerini hatırlatmak amacıyla ideolojik bir sembol olurken fiziksel ve zihinsel düzlemde de etkin bir iletişim aracı olarak dikkat çeker.

Tarihsel ve kültürel okumaların merkezi olan kamusal alanlar tarihsel süreç içerisinde ideolojik söylemler üzerinden ait olduğu toplumun milli ikonografisini anlatan heykellerle donatılmıştır. İktidarların zaferlerini yüceltmek adına yapılan zafer anıtları ve toplumsal yıkımları hafızalaştırmak adına yapılan temsil anıtları yüzyıllardır kamusal alanların işaretleme noktalarına dönüşmüştür. Toplumların ideolojik söylemlerinin temsil nesnesi olan bu heykeller tarihsel olaylarında resmi belgesi niteliğindedir. Toplumsal tarihte önemli yere sahip olan ve aslında milli bir olayın ikonografisi olarak da tanımlanabilecek kamusal alan heykellerine örnek vermek gerekirse; Auguste Rodin'in 1889 yılında yüzyıl savaşlarından yola çıkarak yaptığı "Calais Burghers" isimli kamusal alan heykeli 1337 yılında başlayan yüzyıl Savaşlarında Calais kentindeki işgalin bir ikonografisidir. 1347 yılında İngilizler tarafından kuşatılan şehrin yakıp yıkılmaması ve insanları öldürmemesi için İngilizlerin şartını konu edinen heykelde III. Edvard'ın isteğiyle kentin en soylu ve zengin olan 6 kişisi yarı çıplak, boyunlarında ilmek ve kentin anahtarıyla idama gelmek zorundadır. Şehrin en varlıklı soylularından olan Eustache de Saint Pierre idam için gönüllü olduktan sonra beş kişi daha kendini feda etmiştir. Kendilerini kentlerinin kurtulması için feda eden 6 kişinin bu fedakarlığı, yıllar sonra Rodin'in Calais Burjuvaları anıtında anlatılmıştır. Rodin, bu anıtta heykelde zaferi temsil eden imajın yerine acı, keder ve kadercilik üzerinde dururken milli ikonografisi ağır basan bir anıt tasarlamıştır. (URL -1).

Görsel 1: Rodin Calais Burjuvaları 1889

Sennett'e göre, kamusal alanlarda yer alan kiliseler, anıtlar, hükümet binaları; egemen ideolojiyi öne çıkaran simgesel yapılaradır (Sennett, 2005, 31). Ortak deneyimlerden oluşan duygu ve düşüncelerin toplumsal belleğe kazanabilmesi ve gelecek kuşaklara aktarılma olgusu kamusal alan heykellerinin temel üretim nedenlerindedir.

20. yüzyıl iki büyük dünya savaşına tanıklık etmesinden dolayı anıtsal propaganda faaliyetlerinin de artış gösterdiği önemli tarihlere işaret etmektedir. 1. ve 2. Dünya savaşı sonrası kamusal alanlara yerleştirilen anıtlar üzerinden ideolojik değer kodlamaları yapılırken milli ikonografi de bu heykeller üzerinden estetize edilmiştir. Belli temsil değerleri üzerinden görselleştirilen heykellerde toplumsal kırılma dönemlerinde öne çıkan kahraman kişiler, hükümdarlar, ordu mensupları veya yaşanan olaylar simgeleştirilmiştir.

Türkiye özelinde değerlendirildiğinde, dini ve kültürel inançlar doğrultusunda Cumhuriyet öncesi dönemde milli ikonografi açısından değerlendirilebilecek anıtlar mimarlar tarafından yapılan soyut tasarımlardır. Ülkemizde cumhuriyetin ilanına kadar geçen sürede milli ikonografi çerçevesinde yaşanan olayların temsil nesnesi olarak figürsüz anıtlar kamusal alanlara yerleştirilmiştir. Soyut tasarımlarından dolayı daha çok mimari proje olarak kabul gören bu anıtlar itihat ve terakki döneminin propaganda eserleri olarak da düşünülmektedir. Örneğin; Mimar Muzaffer Bey tarafından tasarlanan ve İttihat ve Terakki'ye karşı 31 Mart 1909'da yaşanan ayaklanmayı bastırırken şehit olan Hareket Ordusu askerleri anısına yaptırılan "Abide-i Hürriyet" anıtı Osmanlı'da oluşmaya başlayan ulus bilincini vurgularken dönemin siyasi bir olayının referans etmesinden dolayı ülkemizin ilk ulusal bilinçle yapılan anıtı olarak kabul görür (Koyunoğlu, 2018: 50) .

Görsel 2: Abide-i Hürriyet Mimar Muzaffer Bey 1911

Tarihi bir olayın anısı yaşatabilmek için tasarlanan bir diğer anıtta yine figürsüz ve soyut tasarımla dikkat çeken “Teyyare Şehitleri” anıtıdır. Mimar Vedat Tek tarafından tasarlanan anıt ittihatçılar tarafından yaptırılan uçağın düşmesiyle şehit olan pilotlar için yaptırılmıştır (Gür & Evren 2018,143).

Cumhuriyetin ilanı ile beraber değişen siyasi süreç ve ideolojik yapının iletişim aracı olmaya başlayan anıtlar Türkiye’de kamusal alanların odak noktasını oluşturmaya başlamıştır. Siyasi bir liderin kamusal alandaki temsili Atatürk heykelleri ile gerçekleştirilirken Cumhuriyet rejiminin oluşturduğu yeni siyasi rejimin söylem alanı olan kamusal alanlar siyasi tarihi estetize eden heykeller ile donatılmıştır (Gür & Evren, 2018:142).

Cumhuriyet dönemi ile birlikte heykel sanatı gelişim göstermiş ve kamusal alan heykellerinin toplumla bütünleşmesi sağlanarak bağımsızlık ve ulusal kurtuluş mücadelesi öğretileri heykel sanatı üzerinden betimlenmiştir.

Yeni ideolojik düzende büyük yer tutan ulusal şuuru uyandırma ve ulusal birliği sağlama sorunları anıt heykeller üzerinden çözümlenmeye çalışılırken heykellerin ikonografisi kazanılan büyük zaferin gururunu, yeni düzenin övgüsünü içermektedir.

Cumhuriyet Halk Fırkası’nın “cumhuriyetçilik, milliyetçilik, halkçılık, devletçilik, lâiklik ve inkılâpçılık” olarak belirlediği ilkeler doğrultusunda Türk tarihi, millî kültür tasviriyiyle görselleştirilmiştir (Yasa Yaman, 2011: 74).

İlk dönem anıtları ülkede yetişmiş heykeltıraş bulunmadığından dolayı yabancı heykeltıraşlara yaptırıldığı için ayrı bir tartışma konusunu beraberinde getirir de cumhuriyetin ilanı heykel sanatının ülkemizde ki dönüm noktasını oluşturmuştur.

Milli ikonografinin betimlenmesinde kurtuluş savaşı mücadelesi ön planda olurken yapılan tasarımlarda dönemin kahramanlarının ve yaşanan olayların sembolleştirilmesi dikkat çekmektedir.

Turgut Pura tarafından 1974 yılında yapılan ve İzmir'in konak meydanına yerleştirilen "İlk Kurşun" anıtı milli mücadelenin öncü isimlerinden olan gazeteci Hasan Tahsin'in düşman askerine attığı ilk kurşunla dönemin ulusal mücadelesini görselleştirirken hatırlatma imgesi olarak siyasal mekânsal dinamiklere dikkat çeker.

Milli mücadele içinde önemli bir yeri olan bu olay heykel sanatının görsel gücüyle tasvir edilirken halk belleğinde de bu görsellikle taze kalmakta ve gelecek kuşaklara resmi tarih kaydı oluşturmaktadır. Bulunduğu konum itibariyle de önemli olan bu heykelin üst kısmında Hasan Tahsin kurşunu sıktığı anla betimlenirken heykelin kaidesi kurtuluş savaşında ki top yekûn mücadeleyi simgelemekte ve milli ikonografiye dikkat çekmektedir.

Görsel 3: Turgut Pura İlk Kurşun Anıtı 1974

Kurtuluş savaşında top yekûn mücadelenin simge isimlerinden olan ve cephaneye mühimmat taşıırken ölen "Şerife Bacı" anısına Kastamonu Cumhuriyet meydanı için, 1990 yılında Tankut Öktem tarafından tasarlanan Atatürk ve Şehit Şerife Bacı Anıtı milli ikonografiyi simgeleyen önemli anıtlardandır. Türk halkının önemli figürlerinden olan Şerife Bacı kurtuluş savaşının gönüllü kahramanlarından biri olarak milli ikonografinin simge isimlerindedir. Üç bölümden oluşan anıtta, Kurtuluş Savaşı'nda Türk kadının kahramanlığının simgesi haline gelen Şerife Bacı, Atatürk ve Türk halkını temsil eden Kuva-i Milliye güçleri görselleştirilmiştir.

Görsel 4: Tankut Öktem Şerife Bacı Anıtı 1990

İmgesel gücün milli ikonografi betimlemelerinde kullanılması heykel sanatıyla birlikte kamusal alanların iletişim gücünü artırırken bu ikonografiler kentsel kimliğinde referans noktaları olarak karşımıza çıkmaktadır.

SONUÇ

Kültürel oluşumların aktarıcısı olarak insanlık tarihinin başlamasıyla birlikte var olan sanat kavramı geçmiş ve gelecek arasında köprü vazifesi görürken yaşanan dönemde aynası gibidir. Tarihin her döneminde örneklerine rastlanan sosyo/ politik sanat eserleri savaşların, mücadelelerin ve her türlü kırılma döneminin aktarıcısı olarak biçimsel dilleri ile başlı başına bir iletişim aracı olma özelliği taşımaktadır.

İktidar mekanizmalarında meydana gelen değişimlerin sanatsal faaliyetler üzerinden sembolleştiği düşünüldüğünde, siyasi konjonktürün ulusal söylem ve bilinç yaratmak amacıyla kamusal alandaki görünürlüğünü artırmak istemesi kaçınılmaz bir ön görüdür. İktidar mekanizmaları, gücünü ve varlığını kamusal alanlardaki estetik değerler üzerinden perçinlerken heykel sanatı, devingen bir kavram olarak ideolojik söylemlerin görsel aracı konumundadır. Kamusal alanları dönüştürme ve kimlik kazandırma özelliğiyle ön plana çıkan heykel sanatı ilettiği siyasal mesajlarla kritik görevler üstlenmekte ve iktidar mekanizmalarınca denetlenmektedir.

Biçimsel dil ve görsel gücünün ihtişamıyla her dönemde kamusal alanların işaretleyicisi olarak dikkat çeken kamusal alan heykelleri toplumsal süreçlerin estetik sembollerini kitlelere yansıtmada etkin bir rol üstlenmektedir.

Ait olduğu topluma özgü kimlik tanımlamalarını sembolleştiren heykeller, yalnızca geçmişi değil bulunduğu anın ve mekânın da sembolik tasvirlerini yansıtmaktadır. Toplumsal şartlar

dahilinde kimi zaman yaşanan bir olayın anımsatma nesnesi olurken, kimi zaman da devlet otoritesinin kamusal alandaki temsilini ifade etmek amacıyla, kamusal alanların estetik değerleri olarak karşımıza çıkan heykel sanatını geliştiren ve ket vuranda ideolojik yapıların yaklaşım tarzıdır.

Yüzyıllardır galeri ve müzelerden bağımsız olarak birçok heykel kamusal alanda yer alırken bu heykeller ikonografileri açısından, sanat, siyaset ve sosyolojik alanlardaki araştırmalar için önemli bir yere sahiptir ve bu açıdan bakıldığında; heykelleri ait olduğu çevreden bağımsız olarak değerlendirmek mümkün değildir. Kamusal alan heykellerinin sosyo-politik ilişkilerin çözümlenmesi için ortaya çıktığı kültürel ağ içerisinde değerlendirilmesi gerekir.

Çoğunlukla Siyasi erkin himayesinde, kamusal alanlarda yer alan heykel sanatı egemen ideolojinin simgesi olarak milli ikonografi üzerinden şekillenirken gelecek kuşaklara siyasi tarih öğretisi yapmıştır.

KAYNAKÇA

Gombrich, E.H. *Sanatın öyküsü*. (16. Basım) İstanbul: Remzi Kitabevi. 1994

Gür, F., & Evren, A. Erken Cumhuriyette Siyaset, Propaganda, Sanat Ve Ulusun İnşası. *Sosyoloji Dergisi*, (31), 135-173. 2014

Koyunoğlu, E. *Türkiye'de Heykel Sanatının Çağdaşlaşma Süreci 1950- 1980* Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Doktora Tezi. 2018

Satır, M. İdeoloji ve Sanat İlişkisi Bağlamında Sovyet Anıtsal Propagandası. *MANAS Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 7(3). 2018

Sennet, R. *Otorite* (Kamil Durand, Çev.). İstanbul: Ayrıntı Yayınları. 2005

Thompson, J. B. *İdeoloji ve Modern Kültür*. İdil Çetin (Çev.). Ankara: Dipnot. 2013

Turani, A. *Dünya sanat tarihi*. (13. Basım) İstanbul: Remzi Kitabevi. 2007

Yaman, Z. Y. " Siyasi/Estetik Gösterge" Olarak Kamusal Alanda Anıt Ve Heykel. *Metu Journal of the Faculty of Architecture/Mimarlık Fakültesi Dergisi*, 28(1). 2011

ELEKTRONİK KAYNAKÇA

URL-1: Altaş, C. 2018 “ Rodin Calais Burjuvaları”http://birgunbiryerde.blogspot.com/2014/06/rodin-calais-burjuvalar.html?_escaped_fragment_ [17.02.2025]

GÖRSEL KAYNAKÇASI

Görsel1: https://en.wikipedia.org/wiki/The_Burghers_of_Calais (Erişim Tarihi: 17.02.2025)

Görsel 2: <https://www.flickr.com/photos/sinandogan/52366447965>(Erişim Tarihi: 20.02.2025)

Görsel 3: <https://www.visitizmir.org/tr/Destinasyon/14728> (Erişim Tarihi: 08.02.2025)

Görsel4:<https://www.aa.com.tr/tr/turkiye/turk-kadininin-kahramanlik-timsali-serife-baci/1397803> (Erişim Tarihi: 08.02.2025)

MODANIN TOPLUMSAL DÖNÜŞÜMLERE ETKİSİ

Dr. Öğr. Ü. Nursen GEYİK DEĞERLİ

İstanbul Nişantaşı Üniversitesi

Sanat ve Tasarım Fakültesi

Tekstil ve Moda Tasarımı Bölümü

nursen.degerli@nisantasi.edu.tr – 0000-0001-9144-3066

ÖZET

Moda, estetik bir ifade biçimi olmakla birlikte toplumsal yapıları, kimlikleri ve ideolojik söylemleri yeniden şekillendiren güçlü bir iletişim aracıdır. Günümüzde moda, sosyal statüyü göstermenin ötesinde, kültürel mirası modern tasarım yaklaşımlarıyla harmanlayarak kimlik ve aidiyet duygusunu güçlendirmektedir. Bu bağlamda, giysi tasarımlarının sosyal, kültürel ve politik değişimlerde oynadığı rolün kapsamlı bir şekilde anlaşılması, aynı zamanda toplumsal dinamikleri ve kültürel dönüşümleri anlamak açısından da büyük önem taşımaktadır.

Bu çalışma, modanın toplumsal dönüşümlerdeki etkisini incelemeyi amaçlamaktadır. Çalışmada, moda ürünlerinin sembolik anlamları, kültürel sermaye ve sosyal statü gibi kavramlar çerçevesinde, göstergebilimsel yaklaşımlar ve Bourdieu'nun teorik perspektiflerine de yer verilmiştir.

Araştırma, Louis Vuitton, Chanel ve Burberry gibi lüks markaların ürünlerinin, tüketicilerin sosyal konumlarını nasıl yansıttığını ve Missoni ile Marimekko gibi markaların, yerel kültürel mirası modern tasarım yaklaşımlarıyla birleştirerek kimlik ve aidiyet duygusunu nasıl güçlendirdiğini ortaya koymaktadır.

Ayrıca, Rei Kawakubo'nun Comme des Garçons koleksiyonları ve Jean Paul Gaultier'in 1985 yılında tanıttığı "Et Dieu Créa l'Homme" koleksiyonu, geleneksel cinsiyet normlarını sorgulayan tasarım stratejileri ile toplumsal cinsiyet rollerini yeniden tanımlamaktadır.

Günümüz moda dünyasında ise Off-White, Hedi Slimane'nin çalışmaları, cinsiyetin akışkanlığını vurgularken; Nike'ın Colin Kaepernick kampanyası, Stella McCartney, Gucci, Alexander McQueen, Balenciaga, Raf Simons, Marine Serre ve Dries Van Noten gibi markaların ürünleri, ideolojik söylemler ve politik mesajlarla toplumsal eleştiriye katkı sağlamaktadır.

Sonuç olarak, bu çalışma, moda tasarımcılarının, moda markalarının ve moda tasarımlarının toplumsal, kültürel ve politik dönüşümlerde oynadığı çok yönlü rolü akademik bir perspektiften değerlendirerek, moda tasarımının güçlü bir iletişim aracı olarak nasıl bir etki yarattığını örnekler üzerinden analiz etmektedir.

Anahtar Kelimeler: Moda, Tasarım, Toplum

BİR DİSTOPYA YAZARI GEORGE ORWELL ve “HAYVAN ÇİFTLİĞİ” ESERİNDE SOVYET REJİMİ ELEŞTİRİSİ

***Sevra Fırıncioğulları**

***000-0003-1052-6092, Kuruma Bağlı Değil, Doç. Dr. Sevra Fırıncioğulları,**

sevrafirinci@gmail.com

Özet

George Orwell ünlü İngiliz yazar, eleştirmen ve gazetecidir. Yazarı üne kavuşturan en ünlü eseri bir distopya olarak bilinen “1984”tür. Bu eserinde modern kapitalist dönemin geleceğine dair öngörülerini yer alır. Bu eseri kadar büyük bir etkiye sahip diğer ormanı “Hayvan Çiftliği”dir. Bu eserinde ise dünyada ilk defa uygulanan Sovyet rejiminin eleştirisi yer almaktadır. Bilindiği gibi Sovyet Rusya Marx’ın ideal insanca düzen olarak tanımladığı rejimin denendiği ilk coğrafyadır. Burada büyük umutlarla hayata geçen denemede yapılan hatalar bu eserin ana konusudur. Kapitalizm, Marksist terminoloji üzerinden bakıldığında insana yakışmayan ve insanca olmayan bir düzen olarak görülmektedir. Bu çerçevede buna alternatif olarak ortaya konan sosyalist ideoloji ise insanlığın umudunu temsil etmekteydi. Ancak bu düzendeki insanlık dışı uygulamalar ve rejimin eskisinden daha totaliter hale gelmesi sonrasında buna ilişkin sorgulamalar başlamıştır. Bu doğrultuda Marksizm yeniden okunmaya ve yorumlanmaya çalışılmıştır. Orwell’in “Hayvan Çiftliği” eseri söz konusu dönemde ortaya çıkan çarpıkları bir çiftlikteki hayvanları simgeleştirerek ortaya koyarken bunları eleştirme amacı taşımaktadır. Dolayısıyla eserin ana mesajın da belirtildiği gibi, dünyanın neresinde ve hangi rejim uygulanıyor olursa olsun önemli olanın rejimin tipi değil içini dolduran insan potansiyeli olduğunun altı çizilmiştir. İnsanlar rejimin kuralları gereği değil salt insan olduklarından dolayı diğerine karşı kendilerini ahlaki bir sorumluluk altında hissettikleri sürece rejim ne olursa olsun çok daha insani ve adil düzenler oluşturabileceklerdir. Bu çalışmanın amacı söz konusu eseri bir rejim eleştirisi yapan yazarın perspektifinin de yardımıyla analiz etmektir. Edebiyat sosyolojisi alanına giren bu çalışmada romandaki simgeler ve olay örgüsü içindeki diyaloglar kullanılmıştır.

Anahtar Sözcükler: George Orwell, “Hayvan Çiftliği”, Totalitarizm, Sovyet Rejimi, Edebiyat Sosyolojisi

GEORGE ORWELL, A DISTOPY WRITER and CRITICISM OF THE SOVIET REGIME IN “THE ANIMAL FARM”

Abstract

George Orwell was a famous English writer, critic and journalist. His most famous work that made him famous is “1984”, known as a dystopia. This work contains his predictions about the future of the modern capitalist era. Another forest that had as great an impact as this work is “Animal Farm”. In this work, for the first time in the world, the Soviet regime is criticized. As it is known, Soviet Russia was the first geography where the regime that Marx defined as the ideal humane order was tried. The mistakes made in this experiment, which was realized here with great hopes, are the main subject of this work. Capitalism, when viewed through Marxist terminology, is seen as an inhuman and inhumane order. In this framework, the socialist ideology, which was put forward as an alternative, represented the hope of humanity. However, after the inhumane practices in this system and the regime becoming more totalitarian than before, questions about it have begun. In this direction, Marxism has been tried to be re-read and interpreted. Orwell's “Animal Farm” aims to criticize the distortions that emerged in the period in question by symbolizing the animals on a farm. Therefore, as stated in the main message of the work, it is underlined that wherever in the world and whichever regime is implemented, the important thing is not the type of regime but the human potential that fills it. As long as people feel themselves under a moral responsibility towards one another not because of the rules of the regime but simply because they are human beings, they will be able to create much more humane and just orders regardless of the regime. The aim of this study is to analyze the work in question with the help of the perspective of the author who criticizes a regime. In this study, which falls within the field of literary sociology, the symbols in the novel and the dialogues within the plot are used.

KeyWords: George Orwell, “Animal Farm”, Totalitarianism, Soviet Regime, Sociology of Literature

Bilindiği gibi George Orwell asıl adı Eric Arthur Blair'dir. İngiliz romancı, eleştirmen ve gazeteci olan Orwell dünyaca bir üne kavuşmuştur. Ve bu ünü kazanmasında bir distopya yazarı olmasının etkisi büyüktür. “Edebiyatta ayrı bir alan olan distopyalar, geleceğin kötü bir hayali olmakla birlikte yazarların umutsuz ve biraz da haklı olarak kötü gerçeği ele aldıkları kitaplardır. Ütopya ‘olmayan yer’ anlamını taşıyıp iyi bir gelecek, iyi bir ülke, yönetim, insan ve her şeyin düzen içerisinde olduğu bir hayatı kurguyla verip bu yaşam tarzını ve yönetim

anlayışını ‘muhataplarına’ mesaj olarak verir. Distopyalar ise sahip olduğu ‘olmayan yer, istenilmeyen yer, durum’ anlamını bir varsayım ile kurgular. Ütopyalara nazaran distopyalar, gerçek hayattan hiç de kopuk değildir” (Basmacı, 2013: 46).

George Orwell bilindiği gibi modern dönemin krizini ve geleceğe dair tehditlerini işlediği “1984” ile bir distopya yazarı olarak tarihe geçmiştir. Orwell, modern çağda modernite ve rasyoneliteye bağlı krizleri işlemiştir. Bilindiği gibi modern dönem, insanın ortaçağdan koparken eşitlik, adalet ve özgürlük iddiasıyla aklıyla sorgulayarak kurduğu bir dönemdir. Ancak aklın ululandığı bu dönem en akıl dışı uygulamaların ortaya çıkışını beraberinde getirmiştir. Bu yönüyle özellikle totalitarizmin yükselişi ve farklı ideolojiler ile hedeflenen eşitlik, özgürlük ve adalet yerine baskıcı rejimlerin biçimlenişi onun romanlarının ana konusudur. Orwell bu romanlarda söz konusu ideolojileri ve bu ideolojiler altında kurulan totaliter rejimleri eleştirmiştir. “Yöneticilerin savı, yönettikleri insanlar için neyin iyi olduğunu onlardan daha iyi bildikleridir. Bu nedenle gereğinde ikili standartlar içinde düşünür ve davranır, ikiyüzlülük ederler. ‘Bin Dokuz Yüz Seksen Dört’ü benzerlerinden ayıran bir önemli özellik buradadır: Yöneticiler insanların iyiliği için davrandıklarını öne sürmek, bu nedenle çelişkiye ya da ikiyüzlülüğe düşmek gibi bir düzeyi aşmışlardır. Onlar iktidar hırsı için iktidardadırlar” (Bezel, 2001, 129).

“1984” George Orwell’ın en bilinen distopyası olsa da “Hayvan Çiftliği” yine bunlardan biridir. Orwell bu eserinde, eşitliği hedefleyen sosyalist uygulamalar içinde ortaya çıkan totalitarizmi masalsı ve ironik bir dille eleştirmiştir.

“George Orwell tarafından, İkinci Dünya Savaşı'nın gölgesinde kaleme alınan "Hayvan Çiftliği," Sovyet Devrimi ve sonrasını metaforlar ve alegorilerle anlatan distopik, politik bir edebi eserdir. George Orwell, bu romanında totalitarizmin eleştirisi yapmaktadır. Totalitarizm terimi, Hitler dönemi Almanya, Mussolini dönemi İtalya ve Stalin dönemi Rusya gibi siyasi rejimlerin ortak özelliklerini açıklamak için kullanılır. Yazar, yaşadığı bu dönem nedeniyle romanlarında edebiyat ve sosyolojinin bu ortak noktalarından hareketle, gündelik hayatın her yönünü saran totalitarizmi eleştirmektedir (Müftüoğlu, 2015: 182).

Eserde farklı hayvanların birlikte yaşadığı bir çiftlikteki hayvanlarla totaliter rejimler içindeki halk ve yöneticiler simgeleştirilmiştir. Çiftlikteki bütün hayvanlar farklı özellikleri ile toplumsal ve ideolojik çerçevede bir kişi veya kesimi temsil edecek şekilde simgeleştirilmiştir. “Orwell, eserinde eleştiri yaparken aynı zamanda romanın karakterlerini özellikle savaş

dönemlerinde etkin olan siyasi figürlerle özdeşleştirmiştir. Eserde siyasal figür olarak, Snowball karakteri Troçki'yi, Napoleon karakteri ise Stalin'i temsil etmektedir” (Özkan, 2018: 1435).

Orwell'in bu eseri modern dönemde ortaya çıkan tüm baskıcı yönetim ve rejimlere ilişkin bir eleştiriyi içinde barındırır da özelden Sovyet rejiminin eleştirisidir. Özellikle Stalin döneminde uygulanan baskılara yönelik bir lider ve bu lider yönetiminde başlayan yozlaşmaya yönelik bir eleştiridir. Eşitlik adı altında başlayan uygulamaların zamanla ortaya çıkardığı eşitsizlik ve adaletsizlikler eserde farklı hayvan sembelleri ile işlenmiştir. Dönemin Sovyet Rusya'sının fotoğrafını çeken yazar bunu bir çiftlik içindeki hayvanlarla simgeleştirerek masalsi bir şekilde işlemiştir. “Hayvan Çiftliği”, aslında Sovyetler Birliği'nin totaliter rejimini eleştiren bir alegori olarak ortaya çıkmıştır. Eserdeki hayvanların insanlaşan ve sonunda zalimleşen karakterleri, toplumun güç açlığı ve iktidar manipülasyonunu anlatır. Koyunlar, sürü psikolojisi ve kör biatı; domuzlar, entelektüel elitizmi ve iktidar hırsını; atlar, işçi sınıfının sömürsünü sembolize eder. Bu karakterler aracılığıyla, insan toplumunun karanlık yönleri sorgulanır” (Karaduman, 2023: 1505).

George Orwell'in “Hayvan Çiftliği” eseri bir çiftlikteki hayvanların ayaklanması ve sonrasında daha adil ve eşit bir düzeni kurma çabalarının anlatımı ile başlar. Buradaki eşitlik özlemi dünyada ilk defa Sovyet Rusya'da denemesi gerçekleşen sosyalist sistemin yani reel sosyalizmin betimlenişidir. Dolayısıyla bir çok hata ve sorun içinde yaşanan devrimin eleştirisi yapılır. Eşitlik isteği ve özlemiyle egemenliği ele geçiren hayvanların bir süre sonra kendilerini sömürenlerden çok daha acımasız hale gelmeleri ile bu rejim denemesinin krizleri ironik bir simgeleştirme ile eleştiriye tabi tutulur. Devrimden sonra özellikle domuzların iktidarı ele geçirmesi sonrasında yaşananlar devrimden beklendiği gibi insanca ve adil bir düzenin ortaya çıkmayacağını göstermiştir.

Hiç kimse çalıp çırpıyor, hiç kimse kendisine ayrılan tayın konusunda homurdanıp söylenmiyordu; bir zamanlar çiftlikteki hayatın olağan özelliklerinden sayılan kavgalar, ısırmalar, kıskançlıklar neredeyse tümüyle ortadan kalkmıştı. Kimse işten kaçmıyordu, bir kişi dışında. Evet Molie'nin sabahları erken kalkmamak gibi bir sorunu vardı; üstelik, ikide bir, toynağına giren bir taşı bahane ederek işi erken bıraktığı da oluyordu. Doğrusu kedi de bir tuhaftı. Bir süre sonra, yapılacak bir iş çıktığında hiçbir zaman ortalıkta görünmediği anlaşılmıştı. Saatlerce ortadan kayboluyor, ama yemek vakti geldiğinde ya da akşam üstü işler sona erdiğinde hiçbir şey olmamışçasına ortaya

çıkıyordu. Ama her seferinde öyle güzel bahaneler uyduruyor, öylesine sevecen mırıldanıyordu ki, herkesi iyi niyetine inandırmayı başarıyordu. Yaşlı eşek Benjamin Ayaklanma'dan bu yana hiç değişmemiş gibiydi. Tıpkı Bay Jones'un zamanında olduğu gibi, gene uyuşuk ve dik kafalıydı; ne işten kaytarıyordu, ne de fazla çalışmaya gönül veriyordu. (Orwell, 2019: 46).

İnsanca bir düzen kurmaya çalışan hayvanlar çiftlikte uyguladıkları emirler ve sonrasında domuzların kendilerini seçkin tür ilan etmeleri ile çiftlikteki devrim eski günleri aratacak noktaya gelir. Kendilerini seçkin tür ilan eden domuzlar öncelikle diğer türlerden daha özel olduklarını ve bu nedenle daha özel ihtiyaçlara sahip olduklarını ilan ederler. Onların zihinsel gücü ve zekası sayesinde işleyen düzen ve çiftlikteki denge nedeniyle seçkin olduklarını iddia etmektedirler. İnsana benzeyen bazı ihtiyaçlarının giderilmesi için de diğer hayvanlardan farklı olan ihtiyaçlarının giderilmesi gerekmektedir. Bu durum çiftlikteki büyük yozlaşmanın başlangıcıdır. Domuzlar elde ettikleri ayrıcalıkları kaybetmemek için iktidarı ele geçirdikten sonra bunun eşitliğe aykırı olduğunu iddia eden diğer hayvanlar üzerinde büyük bir şiddet ve baskı uygulamaya başlarlar. Bu durum romanda sosyalist deneme içindeki totaliter uygulamaların betimlenişini anlatmak için kurgulanmış ve tasvir edilmiştir.

Domuzlar, çiftlik evine taşındılar, orayı kendilerine mesken edindiler. Hayvanlar bir kez daha böyle bir davranışı yasaklayan bir karar alınmış olduğunu anımsar gibi oldularsa da, Squealer onları bir kez daha durumun hiç de böyle olmadığına inandırmayı başardı. Çiftliğin beyinleri olan domuzların sessiz ve sakin bir yerde çalışmalarının kesinlikle gerekli olduğunu söyledi. Kaldı ki, Önder'in saygınlığı açısından, basit bir ağıl yerine bir evde yaşaması daha uygundu. Gene de, bazı hayvanlar, domuzların yemeklerini mutfakta yemekle ve oturma odasını eğlence salonu olarak kullanmakla kalmadıklarını, aynı zamanda yataklarda yattıklarını işittiklerinde epeyce rahatsız oldular. (Orwell, 2019: 82, 83).

Düzenin devamını isteyen domuzlar baskı uygularken de diğer hayvanları kullanmaktan çekinmezler. İlan ettikleri emirlere uyulması için köpekleri kullanırlar. Dolayısıyla sadece başkaldıranlara baskı uygulamaz aynı zamanda başkaldırmayı düşünen muhalifleri yakalamak için de aynı yönteme başvururlar. Muhalif olan veya emirlere uymayan tüm canlılar aynı anda boğazlanmaktaydı.

Buyruklara uyulmasını köpekler sağlayacaktı. Tavuklar beş gün kadar direndilerse de sonunda teslim olarak folluklarına döndüler. Bu arada ölen dokuz

tavuk meyve bahçesine gömülmüş, tavukların kanlı ishalden öldükleri söylenmişti... İtirafı tamamlanır tamamlanmaz, köpekler üstlerine atlayıp boğazlayıverdiler. Sonra, Napoleon yeniden topluluğa dönerek, korkunç bir sesle, “İtirafta bulunacak başka hayvanlar varsa, ortaya çıksınlar” dedi.

Yumurta isyanında başı çekmeye kalkışmış olan üç tavuk öne çıkıp rüyalarında Snowball’un kendilerini Napoleon’un buyruklarını dinlememeye çağırdığını açıkladılar. Ve o saat köpekler tarafından gırtlaklandılar. Ardından, bir kaz çıktı ortaya ve geçen hasatta çalıp gizlediği altı buğday başağını geceleri gizli gizli yediğini itiraf etti. Sonra, koyunlardan biri, Snowball’un isteği üzerine, yalağa işediğini açıkladı. İki koyun da, Napoleon’a bağlılığıyla tanınan yaşlı bir koçu, öksürük nöbetleri tuttuğu bir sırada ateşin çevresinde kovalayarak öldürdüklerini itiraf ettiler. Hepsi de oracıkta boğazlandı. İtiraf ve idamlar böylece sürüp gitti. Sonunda bir de baktılar, Napoleon’un ayakları dibinde cesetten geçilmiyor. Ortalığı kan kokusu kaplamıştı... Çiftlikte böyle bir koku duyulmamıştı. (Orwell, 2019: 102)

Roman kapitalizm eleştirisi ile başlamış olsa bile reel sosyalizmin uygulamalarına dönük eleştirilerle donanmıştır. Hayvan çiftliğinde başlayan isyan eşitlik, adalet ve özgürlük için başlatılmış olsa bile hayvanların içinde bulunduğu yeni düzen eskisinde çok daha acımasız uygulamaları içermektedir. Baskı, şiddet ve kontrol inanılmaz boyutlardadır. Domuzların lider Napoleon Sovyet rejiminin lideri Stalin’in örneğidir ve uygulamalarıyla onu simgelemektedir. Çiftlikte onun saldırganlığı korku hayvanların yaşamında derin izler bırakmaktadır. Bilindiği gibi Stalin, sadist uygulamaları ile sadece halk içinde değil kendi özel çevresinde de dehşetle hatırlanacak uygulamalara imza atmıştır. Hayvanlar liderlerinden çok korktukları için kendi özel yeteneklerini ve emek verdikleri şeylerin kaynağını bile onda görmekteydiler. Ancak yarattığı korku iklimi içinde liderleri Napoleon da büyük korkular yaşamaktaydı. Suikastle öldürülme korkusu nedeniyle geceleri uyku bile uyuyamıyordu. Kısacası devrim insanlık dışı uygulamalarla ve akıl dışı inanışlarla sürüp gitmekteydi. Bu durum romanda şu şekilde tasvir edilmiştir.

Artık kimse Napoleon’dan yalnızca “Napoleon” diye söz edemiyordu; resmi bir ağızla “Önderimiz Napoleon Yoldaş” denmesi gerekiyordu. Domuzlar ise ona Tüm Hayvanların Babası, İnsanların Korkulu Rüyası, Koyunların Koruyucu Meleği, Yavru Ördeklerin Can Dostu gibi ünvanlar bulmakta birbirleriyle yarışıyorlardı. Squealer,

gözlerinden yaşlar akarak yaptığı konuşmalarda, Napoleon'un ne kadar bilge, ne kadar iyi yürekli bir hayvan olduğundan yeryüzündeki tüm hayvanlara, özellikle de öteki çiftliklerde hala cehaletin karanlığında köle gibi yaşayan mutsuz hayvanlara ne kadar derin bir sevgi beslediğinden dem vuruyordu. Kazanılan her başarının, her sevindirici olayın Napoleon'a mal edilmesi artık bir alışkanlık olmuştu. Bir tavuğun başka bir tavuğa “Önderimiz Napoleon yoldaş olmasaydı, altı günde beş yumurta yumurtlayamazdım.” dediği; gölden su içmekte olan iki ineğin, “Napoleon Yoldaş'ın önderliği olmasaydı, gölün suyu bu kadar tatlı olur muydu? Diye bağıracağı bile duyulmuştu. Çiftlikteki hayvanların bu konudaki duygu ve düşünceleri, minimum tarafından kaleme alınan bir şiirle yankılandı... Yaz ortalarında, üç tavuğun, Napoleon'a karşı bir suikast hazırlığına katıldıklarını itiraf ettiklerini işiten hayvanlar büyük bir korkuya kapıldılar. Tavuklar hemen idam edildi ve Napoleon'un güvenliği için yeni önlemler alındı. Geceleri yatağının çevresinde köpekler nöbet tutuyor, yediği her yemek zehirli mi değil mi diye önceden Pinkeye adlı genç bir domuz tarafından tadılıyordu. (Orwell, 2019: 110, 111).

Romanın ana mesajına bakıldığında güçlü bir rejim ve ideoloji eleştirisi taşıdığını söylemek mümkündür. Dolayısıyla bir ülkenin politik işleyişi ve rejiminin biçiminden çok içini dolduran potansiyelin önemli olduğunun vurgusu yapılmaktadır. Sosyalist veya kapitalist yad a alternatif herhangi başka bir sistem içindeki insan gücü diğerine karşı etik ve ahlaki değerlerle hareket etmediği sürece rejim ne olursa olsun adaletsizliği yeniden üretecektir. Rejimi uygulayan bireylerin insan anlayışının ne olduğu önemlidir. Aynı zamanda rejimin uygulandığı ülkedeki insanların temel ahlaki değerleri ve birbirlerine yaklaşımı da burada oldukça belirleyicidir. İşletilen kuralların ne amaçla ve nasıl işletildiği aynı zamanda bunun uygulandığı bireylerin genel potansiyeli rejimin kendisinden çok daha etkili ve önemlidir.

Kaynak:

Basmacı, A, (2013), “Edebiyat ve Sinemadaki Distopya”, Fraktal Üç Aylık Edebiyat ve düşünce Dergisi, Aralık-Ocak-Şubat 2013-2014 Sayı: 1, İstanbul

Bezel, N, (2001), “Yeryüzü Cennetlerinin Sonu(Ters Ütopyalar)”, Güldikeni Yayınları, Ankara

Karaduman, B, C, (2023), “Geroge Orwell'ın Hayvan Çiftliği”, Folklor Akademi Dergisi, Sayı: 3, Cilt: 6

Müftüoğlu, M, C, (2015), “Gündelik Hayatta Totalitarizm: George Orwell’in ‘1984’ Adlı Distopya Romanında İdeal Toplum Tasavvurları”, Nisan Sayı:44.

Orwell, G, (2019), “Hayvan Çiftliği”, Çeviri: Utku Lomlu, Can Yayınları, İstanbul

Özkan, S. (2018), “Politik iktidar bağlamında hayvan çiftliği romanı”, İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Dergisi, Sayı: 2 1434-1437

ALPHONSE DAUDET’NİN *YILDIZLAR* İSİMLİ ÖYKÜSÜNÜN EREK ÇEVİRİ KURAMI AÇISINDAN İNCELENMESİ

Yüksek Lisans Öğrencisi Şevin Ruken AYDIN

Ondokuz Mayıs Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü

ORCID: 0009-0008-8209-8086

24281557@stu.omu.edu.tr, 0539 455 68 92

Prof. Dr. Hanife Nâlân GENÇ

Ondokuz Mayıs Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Fransız Dili Eğitimi Anabilim Dalı

ORCID: 0000-0002-7618-4825

ngenc@omu.edu.tr, 0543 473 55 94

ÖZET

Bu çalışma, Alphonse Daudet’in *Değirmenimden Mektuplar* adlı yapıtındaki *Yıldızlar* öyküsünün üç farklı Türkçe çevirisi, Gideon Toury’nin erek odaklı çeviri kuramı ve Mona Baker’in çeviri stratejileri bağlamında incelemiştir. Kuram adının imlediği gibi çeviri sürecinde hedef dilin ve kültürün gerekliliklerinin öneminin yanında dil, kültür ve anlamın nasıl aktarıldığı üzerine derinlemesine bir çözümleme yapmayı gerektirir. Çalışma çevirmenlerin kaynak metne sadakat ile erek dilin kültürel ve estetik normlarına uyum sağlama arasındaki dengeyi nasıl kurduklarını çözümlemeyi erek edinmiştir. Nitel bir araştırma yöntemi benimsenmiş, içerik analizi kullanılarak çeviriler karşılaştırmalı bir bakış açısıyla değerlendirilmiştir. Araştırma kapsamında, özgün metinden rastlantısal olarak seçilen tümceler üzerinden, çevirmenlerin birebir çeviri, uyarlama, yerleştirme, açıklama ve yorumlama gibi stratejilerden hangilerine nasıl başvurdukları tartışılmıştır. Bulgular, çevirilerin erek kültüre yönelik yaklaşımlarda anlamsal ve yapısal bakımdan farklılıklar gösterdiğini ortaya koymaktadır. Sadık çeviri stratejilerinde, kaynak metnin anlamı ve biçimi büyük ölçüde korunmuş ancak duygusal ve estetik etkiler hedef dilin okuruna belli sınırlılıklarla aktarılmıştır. Oysa eşdeğerlik açısından bu çok önemlidir. Yıldız’ın ifade ettiği gibi bir yapıtın çevirisi o yapıtın kaynak dildeki anlamını ve dile getiriliş özelliklerini erek dilde aynı nitelikleri koruyarak aynı etkiyi yaratarak gerçekleştirildiği takdirde o yapıt kazandırıldığı kültürün yazınında eşdeğerlik kazanmış olur (2006: 375). Buna karşılık, özgür ve yerleştirici çeviri

yaklaşımlarında, metin okuyucunun kültürel bağlamına uygun hale getirilmiş ancak özgün biçiminin şiirsel ve eğretilemeli anlatımında kimi kayıplar olduğu görülmüştür. Çevirilerde yerelleştirme, kültürel uyarlama ve anlam genişletme gibi stratejiler, hedef dilde metnin akıcılığını ve okunabilirliğini artırırken, bazı durumlarda kaynak metnin bağlamından uzaklaşma riskini de beraberinde getirmiştir. Sonuç olarak, *Yıldızlar* öyküsünün Türkçe çevirilerinde, çevirmenlerin hem kaynak metnin anlamını ve biçimini koruma hem de erek dil okuyucusunun beklentilerine uygunluk sağlama arasında bir denge kurmaya çalıştıkları görülmüştür. Bu açıdan çalışma, çeviri sürecinin yalnızca dilsel bir aktarım değil, aynı zamanda kültürel ve estetik bir yeniden yaratım süreci olduğunu vurgulamaktadır. Çeviride kullanılan farklı stratejiler, çevirmenlerin hem kaynak hem de erek kültüre duyduğu sorumluluğun bir yansıması olarak değerlendirilebilir.

Anahtar Sözcükler: Alphonse Daudet, Değirmenimden Mektuplar, çeviri stratejileri, erek odaklı çeviri.

ABSTRACT

This study analyses three different Turkish translations of the story *Yıldızlar* from Alphonse Daudet's *Değirmenimden Mektuplar*, in the context of Gideon Toury's target-oriented translation theory and Mona Baker's translation strategies. As its name implies, the theory requires an in-depth analysis of how language, culture and meaning are conveyed in addition to the importance of the requirements of the target language and culture in the translation process. The study aims to analyse how translators strike a balance between fidelity to the source text and adaptation to the cultural and aesthetic norms of the target language. A qualitative research method was adopted and the translations were analysed from a comparative perspective using content analysis. Within the scope of the study, the translators' strategies such as literal translation, adaptation, localisation, clarification and interpretation were discussed through randomly selected sentences from the original text. The findings reveal that translations show semantic and structural differences in approaches towards the target culture. In direct translation strategies, the meaning and form of the source text are preserved to a great extent, but the emotional and aesthetic effects are transferred to the readers of the target language with certain limitations. On the other hand, in free and localising translation approaches, the text was adapted to the cultural context of the reader, but some losses were observed in the poetic and metaphorical expression of the original form. While strategies such as localisation, cultural

adaptation and semantic extension in translations increased the fluency and readability of the text in the target language, in some cases they also brought the risk of moving away from the context of the source text. In conclusion, in the Turkish translations of the story *Yıldızlar*, it was observed that translators tried to strike a balance between preserving the meaning and style of the source text and meeting the expectations of the target language readers. In this respect, the study emphasises that the translation process is not only a linguistic transfer but also a cultural and aesthetic recreation process. The different strategies used in translation can be considered as a reflection of the translator's responsibility towards both the source and the target culture.

Key Words: Alphonse Daudet, Değirmenimden Mektuplar, translation strategies, target-oriented translation.

1.Giriş

Doğalcılık Akımının temsilcisi olan Alphonse Daudet, XIX. yüzyıl Fransız Yazınının önemli yazarlarından biridir. Daha çok Fransa'nın provensal (güney Fransa) yaşamına dair yapıtlarıyla tanınan yazarın biçiminin en dikkat çekici yanı töre betimlemeleri yanında gözlemleriyle bezenmiş doğalcı, gerçekçi bir bakış açısının izlerini taşıyor olmasıdır. Yazarın 1869 yılında kaleme aldığı ve kendisine ün kazandıran aynı zamanda adıyla özdeşleşen *Değirmenimden Mektuplar* (fr. *Lettres de Mon Moulin*) Fransız kırsal yaşamını tüm yalınlığıyla gözler önüne serer. Fransız Yazınının ilk romanı olarak kabul edilen kitapta Provence ve bölge insanının yaşamı yalın ve akıcı bir dille anlatılır. *Alphonse Daudet*'nin Provence'da eski bir değirmende yazdığı ve eğlendirici masallar derlemesi olarak görülen yapıtı her birinde farklı bir öykünün bulunduğu mektuplardan oluşur. "Bir bakıma yapıtı Daudet'nin yaşamının belgeleri olarak değerlendirebilmemiz olasıdır" (Genç, 2012: 125). Öyküler bir yandan gerçek ve masalsi olanı aynı potada eritirken diğer yandan halkın geleneklerini, doğayla olan ilişkilerini ve toplumsal yapılarını derinlemesine anlatır. Kitapta her biri ayrı bir mektup olarak yazılmış olan öykülerin her birinde farklı olaylara yer verilir. Bu yönüyle yapıt yalnızca bir dönemin ve bölgenin anlatımı değil aynı zamanda çizdiği farklı insan görünümüleriyle evrensel bir nitelik taşır.

Bilindiği gibi Fransız Yazınında XVIII. yüzyılda Voltaire'nin öncülüğünde tanınırlık kazanan öykü Rönesans'ın etkisiyle izleyen yüzyılın en yaygın türü olmuştur. Özellikle XIX. Yüzyıl sonlarında gelişmeye başlayan bu tür özellikle Alphonse Daudet ve Guy de Maupassant'nın önderliğinde ve onların benimsediği yazma tekniğiyle özdeşleşmiştir. Bu iki önemli yazarın öncülüğünde öykü türü ulusal sınırları aşarak onların benimsedikleri yazma

teknîğiyle pek çok ülkede yazın insanlarına esin kaynağı olmuştur. Fransız Yazınındaki gelişimine koşut olarak Fransız öyküleri, Türkçeye özellikle XIX. yüzyılın ortalarından itibaren çeviriler yoluyla girmiştir. Bu dönemde Osmanlı İmparatorluğu'nun Batı ülkeleri ve özellikle de Fransa ile olan ilişkileri ve modernleşme süreci Batı Yazınına olan ilgiyi arttırmıştır. Fransız öykücülüğü, gerek gerçekçi ve doğalcı akımların etkisi gerekse sözünü ettiğimiz yazarların öncülüğünde Türk yazınında önemli bir yer edinmiştir. Hem dil hem de biçem açısından Türk yazın insanlarına model olan Fransız yazınının önemli isimlerinin yapıtları özellikle cumhuriyet dönemi ve 50'li yıllardan sonra Fransız etkilerini yerel bir bakış açısıyla harmanlayarak sunmuşlardır. Fransız öykü yazarlarının Türk yazınında bu türün gelişiminde önemli katkıları olmuştur. Fransız öykülerinin Türkçeye çevrilmesi Türk öykü yazarlarına yalnızca biçimsel değil izleksel bakımdan da pek çok yenilik sunmuştur. Bu bağlamda Fransız öykülerinin çevirileri, modernleşme sürecinde Türk yazınına önemli katkılarda bulunmuş ve Batılı anlamında öykücülük anlayışının yerleşmesine yardımcı olmuştur. Farklı ve/veya değişik dillerin ortaya çıkmasına koşut olarak gelişen çeviri edimi, her ne kadar başta uygulamalı dilbilimin bir alt dalı olarak görülse de daha sonra alanyazında yapılan çalışmalarla etkinlikten özerk bir bilim alanına dönüşmüş ve buna koşut olarak da kendi içinde sınıflandırmalar yapılmıştır. Çeviribilimdeki tarihsel gelişim onu birbirinden farklı alanlarla bütünleşik olarak değerlendirmeyi beraberinde gelirmiş ve böylelikle başta kültürbilim ve göstergebilim olmak üzere sosyoloji, antropoloji ve yazın araştırmaları gibi alanlarla birlikte anılır olmuştur. Zaten Göktürk'ün çeviriyi "dilbilimsel, toplumsal, göstergebilimsel bir olgu" (1994, 117) olarak değerlendirmesi de bu yüzdendir. Yazınsal bir tür olarak öykünün çeviribilim alanında önemli bir yeri vardır. Yazınsal yapıtlarla bilimsel yapıtların çevirilerinde dil amaç ya da araç olarak kullanılmasıyla ayırıcı bir nitelik taşır. Dil, bilim yapıtlarının çevirilerinde bir araç, yazın çevirilerinde ise amaç olarak kullanılır ve ilgili yazın yapıtı varlığını onunla özleştirir (Yücel, 1978: 77). Diğer pek çok türde olduğu gibi öykülerin çevirisi birkaç açıdan zorlayıcı olabilir. Kısa bir tür olmasına karşın öykü çevirileri kaynak dilde sahip olduğu özgünlüğü ve kültürel dokusuyla hedef dile aktarılmalıdır. Bu bakımdan değerlendirildiğinde öykülerin çevirisinde yalnızca dilbilgisel ulamların değil aynı zamanda anlatının içerdiği duygu durumunu ve öykünün içinden doğduğu kültürün esintilerini hedef dile aktarabilmesi gerekir. Bu da kaynak ve erek dile eşit biçimde hâkim olmayı gerekli kılar. Yazıcı'nın (2007) çeviri edinci eğitimi modelinde yer alan unsurlardan biri de kaynak ve erek kültür/dile hâkim olmadır. Bu bağlamda, çalışmamızda Alphonse Daudet'nin *Yıldızlar (Provenceli Bir Çobanın Hikâyesi)* isimli öyküsü çeviri stratejileri odağında özellikle kültürel ve duygusal öğeler açısından ele

alınacaktır. Çeviri kuramı, bir çevirinin başarısını belirleyen çok sayıda etmeni inceler ve bunların çoğu çevirmenin seçimi ve benimsediği stratejilerle yakından ilgilidir. Çalışmamızda seçilen öykü erek odaklı bir yaklaşım temel alınarak yalnızca anlamsal değil, duygusal ve kültürel içerik bakımından değerlendirilecektir. Bu noktada da çevirmenin kültürel uyarlama, yerelleştirme, anlamı genişletme gibi stratejiler kullanarak, okurun metnin içeriğini doğru şekilde algılamasını sağlaması önemli olacaktır. Daudet'in sözünü ettiğimiz öyküsü, özellikle öyküye konu olan bölgenin kendine özgü nitelikleri ve kişilerin yaşam tarzıyla kültürel bağlamda açık ve/veya örtük pek çok anlam taşır. Öyküdeki kişiler kendilerine özgü nitelikleriyle betimlenirken gerçekmiş hissi uyandırır. Güzel, yazarın yapıtlarında yer verdiği kişilere ilişkin bu durumu şu sözlerle açıklar: “Daudet'nin en önemli özelliği romanlarındaki ana karakterlerin genellikle gerçek hayatta karşılaştığı kişilerden oluşmasıdır” (2014: 123). Kişiler gibi uzam da kendine özgü nitelikleriyle betimlenir. Örneğin, Provence'in kendine özgü iklimi, doğası ve insanları hakkında çok sayıda yerel terim ve anlatı ögesi içerir. Bunların özgün metindeki biçimiyle hedef dile taşınması, çevirinin başarısını doğrudan etkileyen önemli bir etmendir. Bunun yanı sıra, yazarın öyküde doğa ile iç içe resmettiği yalnızlık durumunun bir içsel sessizliğe dönüştüğünün aktarımı da çeviride özgünlüğün korunması açısından oldukça değerli olacaktır. Bu yüzden bu çalışmanın birincil amacı Alphonse Daudet'in *Değirmenimden Mektuplar* isimli kitabında yer alan *Yıldızlar* isimli öykünün Türkçe çevirilerinde kullanılan çeviri stratejilerini incelemek ve bu stratejilerin metnin anlam, duygu ve kültürel bağlamını hedef dilde nasıl yeniden inşa ettiğini ortaya koymak olmuştur. Yazınsal metinlerin en önemli özelliklerinden biri yoruma açık olmalarıdır. “Yazınsal metinlerin yoruma açık olmaları aynı metnin farklı çevirmenler tarafından farklı yorumlanması ve çevrilmesine sebep olmaktadır” (Erbek, 2026: 684). Bu yüzden erek odaklı çeviri yaklaşımı ile sözcük odaklı çeviri arasındaki denge değerlendirilirken, çevirmenlerin metnin özgün yapısını nasıl korudukları ve hedef kitle okurunun metni tüm doğallığıyla algılamasını nasıl sağladıkları değerlendirilmiştir.

Bu açıdan öykünün üç çevirmence yapılan Türkçe çevirilerinde kullanılan yerelleştirme, doğal anlatım, açıklama ve uyarlama stratejileri ele alınmış ve bunların metnin şiirselliğinin aktarımına etkisi incelenmiştir. Bu ise daha çok çevirilerde kültürel öğelerin nasıl korunduğu ya da yeniden yorumlandığı, özgün metnin estetik ve duygusal değerlerinin hedef dilin okur kitlesine nasıl taşındığı yönünden ele alınmıştır. Çalışmanın bir diğer amacı çevirmenlerin kaynak metne sadık kalırken hedef dil okurunun beklentilerini ne kadar karşılayabildiğidir. Mona Baker'ın çeviri stratejilerine dayanılarak yapılan bu çözümlemeyle, çeviribilim

bağlamında öykünün Türkçe çevirilerinde izlenen yöntemlerin değerlendirilmesine katkı sağlaması amaçlanmıştır.

2.Yöntem

Nitel araştırma yönteminin benimsendiği bu çalışmada içerik analizi yaklaşımı kullanılmıştır. Çalışmanın temel materyalleri olarak, Alphonse Daudet'in *Değirmenimden Mektuplar*'ın içinde yer alan *Yıldızlar* öyküsünün Fransızca özgün biçiminin Türkçe üç farklı çevirisi üzerinden değerlendirmeye alınmıştır. Sonat Kaya'nın yaptığı çeviri Ç1 olarak, Sabri Esat Siyavuşgil'in çevirisi Ç2 ve son olarak Volkan Yalçıntoklu'nun çevirisi de Ç3 kısaltmasıyla belirtilmiştir. Bu üç çeviride çeviri stratejileri rastlantısal olarak seçilen tümceler üzerinden karşılaştırmalı bir bakış açısıyla özellikle erek odaklı yaklaşım odağında ele alınmıştır. İncelemede Mona Baker'ın çeviri stratejileri sınıflandırmasından özellikle uyarlama, açıklama, doğrudan çeviri ve yerelleştirmeden ve Gideon Toury'nin normlar teorisinden yararlanılmıştır. Metinlerin çözümlenmesinde, öykünün özgün metindeki anlam, kültürel bağlamın Türkçeye nasıl aktarıldığı seçilen tümceler üzerinden değerlendirilmiştir. Bu değerlendirmede çeviri stratejileri yerelleştirme ve açıklama stratejilerinin kültürel aktarım üzerindeki etkisi, doğrudan çeviri ve uyarlama stratejilerinin metnin şiirsel ve değişmeceli yapısını koruma düzeyi ve erek odaklı çevirinin metin akıcılığı ve doğal anlatımı üzerindeki katkısı öncelenmiştir. Bu çerçevede, metnin Türkçe çevirilerinden alıntılanan ifadeler dilbilimsel ve kültürel açıdan değerlendirilmiştir.

3.Öyküye Genel Bir Bakış

Fransız yazar Alphonse Daudet'nin *Değirmenimden Mektuplar* adlı kitabındaki öykülerden biri olan *Yıldızlar* (fr. Les Étoiles) yazarın pastoral anlatımının görünür kılındığı bir örnek olarak değerlendirilebilir. Fransız kır yaşamının ve insanın doğayla olan ilişkisinin izlerini taşıyan öyküde sıradan bir çobanın gece yıldızları izlerken duyduğu hayranlık ve içsel yolculuğu üzerinden yalnızlık, idealler ve düş kırıklıklarına dair derin anlamlar sorgulanır. Daudet, insan-doğa ilişkisini dolaylısızca anlattığı öyküde seçtiği çoban karakteri üzerinden bireyin ideallerinin peşinden gitmesinin olanaksızlığını anlatır. Öykü çobanın gökyüzünü seyrederken yıldızlara bakarak hayaller kurmasıyla başlar. Yıldızlar, çobanın gözünde ulaşılması gereken bir hedef, bir umut kaynağıdır adeta. Ancak bu hedef, onun için sadece bir düşür. Çoban, yıldızlara hayran olsa da aralarındaki mesafe değiştirilemezdir. Yazar bu yolla insanın ideallerini ya da düşlerini gerçeğe dönüştüremeyeceğini göstermek ister. Bir başka

deyişle, öyküye adını veren yıldızlar eğretilmeli olarak insanın ulaşmaya çalıştığı ancak asla erişemeyeceği yüksek idealleri simgeler. Daudet kullandığı yalın ve akıcı bir dil ve anlatım biçimiyle öyküde duygusal bir atmosfer yaratır. Böylece yıldızlar fiziksel varlıklarının ötesine geçerek çobanın içsel yolculuğunun ve düş dünyasının sessiz tanıkları olurlar.

Öyküde yer alan izleklerden biri de insan-doğa ilişkisidir. Pastoral bir bakış açısıyla bu ilişkinin derinlemesine sorgulandığı öyküde yıldızlar öykü kişisi gibidirler. Çoban, gökyüzüne bakarak yıldızlarla duygusal bir bağ kurar ve onları duygusal ve düşünsel yolculuğunun aracısı kılar. Onun için yıldızlar yalnızca yaşamının, varlığının anlamı değil aynı zamanda umutlarının, arzularının vücut bulmuş halidir. Doğa, insanı bir yandan sınırlarken diğer yandan ona ulaşamayacağı hedefleri hatırlatır. Yazar bu yolla ideal olanla gerçeğin uyumsuzluğuna göndermede bulunur. Çoban, yıldızlara hayranlıkla bakarken ulaşılması olanaksız olana göndermede bulunur. Gerçekte yıldızlar bu olanaksız olanı simgeler. İnsan için ideallerinin peşinden gitmek çoğu zaman yaşamın somut sınırlarıyla çatışan bir çaba olur. Öyküde çobanın yıldızlarla olan ilişkisinde gösterildiği gibi yaşamda ulaşılmak istenen hedeflerin bazen yalnızca bir arzu olarak kalacağı hatırlatılır. Böylece gerçek-düş çatışmasıyla toplumsal ve bireysel yaşam sorgulanır.

Daudet'in sıkça işlediği bir diğer önemli izlek olan yalnızlık öyküde birey-doğa bütünlüğünde ele alınır. Yalnız bir yaşam süren çoban için yıldızlar evidir, dostudur, sığınacağı limandır. Çobanın yalnızlığı yıldızlara duyduğu hayranlıkla daha da belirginlik kazanır. Onun dipsiz bir kuyu gibi olan yalnızlığıyla baş edebilmesinin tek çıkar yolu da budur aslında. Bu yüzden doğaya yönelir ve asla düş kurmaktan vazgeçmez. Öyküde yalnızlık metafizik bir arayışla somutlanır. Yıldızlar, çobanın gözünde yalnızca birer gök cismi değil, aynı zamanda insanın varoluşsal kaygılarının çözüm kaynağı gibidir. Yıldızların peşinden gitme arzusu, insanın yaşamındaki derin anlam arayışının eğretilmesidir. Yıldızlar, çobanın düş dünyasında onun için birer umut kaynağıdır.

4. Öykünün Türkçe Çevirilerinin Karşılaştırması

Erek odaklı çeviri kuramına göre, çeviri sürecinde esas olan metnin hedef dildeki amacını ortaya koymaktır. Bu yaklaşım, metnin hedef okur için nasıl bir etki yaratacağını önceler. Çalışmada öykünün Türkçe çevirilerinde özgün metindeki kültürel bağlamın korunması erek odaklı yaklaşımla değerlendirilirken, kaynak metnin anlamsal boyutu dikkate alınmıştır. Ancak bu durumun hedef okurun metni duygusal ve kültürel açıdan benimsemesinde kısmen bir sınırlama yarattığı düşünülebilir. Çevirilerde benimsenen özgür çeviri

yaklaşımlarıyla da özgün metin yerleştirilerek hedef dilin kültüre yakınsanması sağlanmıştır. Bunun için de yer yer öykünün özgün biçimindeki şiirselliğin ve eğretilmeli ifadelerin dönüştürüldüğü görülmüştür. Özellikle eğretilmeler, betimlemeler ve duygusal ifadeler çeviriden çeviriye farklılık göstererek sadakat ile erek odaklı yaratıcı değişimler arasında bir denge kurulmuştur. Çevirilerde dikkat çeken bir başka nokta da hedef okurun metinle bütünleşmesini sağlamak amacıyla kimi kültürel uyarlamalar, anlam genişletmeleri ve duygusal yoğunluğu artıran anlatımlara yer verilmesidir. Bunun için gerek anlamsal gerekse estetik düzlemde hedef dil okurunun beklentilerine uygunluk temel ölçüt olarak öne çıkmıştır.

Örnek 1

“Du temps que je gardais les bêtes sur le Luberon, je restais des semaines entières sans voir âme qui vive, seul dans le pâturage avec mon chien Labri et mes ouailles.” (Daudet, 2023: s.47)

“Luberon’da hayvanları güttüğüm zamanlarda hiç kimseye rastlamadan köpeğim Labri ve koyunlarımla baş başa haftalarca kalırdım.” (Ç1, s. 26)

“Luberon Dağlarında sürü güttüğüm zamanlarda, Tanrının bir tek kuluna rast gelmeden, yalnızca köpeğim Labri ve koyunlarımla, haftalarca otlakta kalırdım.” (Ç2, s. 37)

“Luberon’da çobanlık yaptığım sıralarda, köpeğim Labri ve dişi koyunlar dışında tek bir canlı varlığa rastlamadan haftalarca otlakta kaldığım oluyordu.” (Ç3 s.29)

Özgün metinde tümcede bir çobanın yalnız geçen günleri betimlenmiştir. “Du temps que je gardais les bêtes sur le Luberon” ifadesi, Luberon’da geçen pastoral yaşamı zamansal bir bağlam içinde anlatırken, “je restais des semaines entières sans voir âme qui vive” tümcesi, yalnızlığın derinliğini abartılı bir ifade ile vurgular. İlk çeviride (Ç1), anlam ve dilbilgisi yapısı korunarak metin aslına sadık bir şekilde çevrilmiştir. Ancak “âme qui vive” ifadesindeki duygusal yoğunluk biraz hafifletilmiş, metnin şiirsel etkisi göz ardı edilmiştir. İkinci çeviri (Ç2), “âme qui vive” ifadesini “Tanrının bir tek kuluna rast gelmeden” şeklinde özellikle de dini motifler aracılığıyla hedef dil kültürüne yakınsanmıştır. Bu yaklaşımla, kaynak metindeki anlam nispeten korunsun da dildeki yansız ifade değişmiştir. Üçüncü çeviri (Ç3) ise “dişi koyunlar” gibi bir ayrıntı ekleyerek, çeviriye kaynak metinde olmayan bir sınırlama getirmiştir. Bu, çevirmenin yorumu olarak değerlendirilebilirse de anlamı daraltmış ve gereksiz bir bilgi yüklemesi olmuştur. “Azaltma stratejisi çevirmen tarafından düzeltme, kaçınma, çıkarma yoluyla belirli parçaların metindeki önemine göre çeviri esnasında atılması işlemidir” (Odacıoğlu ve Barut, 2018: 1374). Ayrıca “seul dans le pâturage” ifadesindeki yalnızlık vurgusu, bu çeviride diğerlerine göre daha arka planda bırakılmıştır. Genel olarak, Ç1 sadık ve doğrudan bir yaklaşım benimsenirken, Ç2 yazınsal ve kültürel bir yorumla metin

varsıllaştırılmış, 3 ise yoruma dayalı kimi ayrıntılar eklenerek anlam değiştirilmiştir. evirimenlerin farklı stratejilere yöneltmeleri hedef kitlenin beklentilerine, dil ve anlatım tarzına, kültüre uygunluk taşması adına olduğu düşünülebilir.

rnek 2

“...c’tait de savoir ce que devenait la fille de mes matres, notre demoiselle Stphanette, la plus jolie qu’il y et à dix lieues à la ronde.” (Daudet, 2023: s. 48)

“... beni her Şeyden çok ilgilendiren, on fersahlık bir çevrede en güzel kız olan efendilerimin kızı Matmazel Stphanette’ten gelen haberlerdi.” (1, s. 26)

“...bizim efendilerin kızı Matmazel Stephanette’in ne alemde olduğunu bilmek isterdim. Matmazel Stephanette, on fersahlık bir çevrenin en güzel kızıydı.” (2 s.37)

“...beni asıl ilgilendiren, efendilerimin, güzelliği on fersah uzakta bile dillere destan olmuş kızı Küçük hanım Stphanette’in nasıl olduğuydu.” (3 s.29)

zgn metinde yer alan tümcede anlatıcı, “la fille de mes matres, notre demoiselle Stphanette” ifadesiyle efendilerinin kızına karşı duyduğu hayranlığı ve bağlılığı sıcak bir ifadeyle dile getirirken, “la plus jolie qu’il y et à dix lieues à la ronde” sözüyle onun eşsiz güzelliğini biraz da abartılı bir Şekilde betimler. Öyküde yer verilen bu ifadeler Fransız toplumunun hiyerarşik yapısını rnekler. İlk eviri (1), metni büyük ölçüde sadık bir Şekilde aktarmış, özgün anlamı Türkçeye oldukça yakın bir anlamla aktarmıştır. Ancak “notre demoiselle” ifadesindeki iten sahiplenme vurgusu ve anlatıcının efendileriyle kurduğu kişisel bağ, daha tarafsız bir ifadeyle “efendilerimin kızı” sözü ile sınırlanmıştır. Ayrıca, tümceye “beni her Şeyden çok ilgilendiren” gibi bir ekleme yapılmış, bu da evirimenin yorumu olarak metne dhil edilmiştir. İkinci eviri (2), “bizim efendilerin kızı” ifadesiyle anlatıcıya özgü bir anlatım tercih edilmiş ancak “notre demoiselle” ifadesinin anlattığı sıcaklık ve hiyerarşik bağ tam olarak korunamamıştır. Ayrıca tümce ikiye bölünerek “Matmazel Stephanette, on fersahlık bir çevrenin en güzel kızıydı” Şeklinde genel bir yorum katılmış, bu da metindeki anlamı bazı açılardan değiştirmiş, hedef kültürün dokusuna uygun kılmıştır. Kaynak dilin içeriğinin hedef dile ne denli aktarıldığı o dilin normlarını da göz önünde bulundurmayı gerekli kılar (Aktaş,1996). evirimen daha sade bir biçemi tercih etmiş ancak bazı ayrıntıları göz ardı etmiştir. nc eviri (3), “Küçük hanım Stphanette” ifadesiyle anlatıcının duygularının sıcaklığı ve genç kızı bağlılığı Türkçede yerel bir karşılıkla ifade edilmiştir. “Güzelliği on fersah uzakta bile dillere destan olmuş” ifadesi, öykünün aslındaki abartıyı vurgulama işlevi üstlenmiştir. Bu yaklaşım, metni hem yerelleştiren hem de kültürel olarak zenginleştiren bir stratejiyi yansıtır. Ancak “beni asıl ilgilendiren” gibi bir ekleme, evirimenin yorumu olarak

metne dâhil edilmiştir. Genel olarak, Ç1 sadık bir çeviri yaklaşımı sergilerken, anlatıcının efendilerine duyduğu duygusal yakınlığı tam anlamıyla yansıtamamıştır. Ç2 daha doğal ve konuşma diline yakın bir ifade biçimi kullanmış, ancak ayrıntılı bir betimleme yapılmasına gerek duyulmamıştır. Ç3 de metni kültürel bağlamla uyumlu hale getiren bir yaklaşımın benimsendiği çevirmenin metne kattığı yorumla belirgin hale getirilmiştir. Bu yorum aslında kaynak metnin ifade ettiklerini anlayan çevirmenin bunu hedef dilin yapısal ve diğer özelliklerini dikkate alarak tekrar anlamlandırması bir başka deyişle, yeniden ifade etmesinin örneğidir. “Kaynak metni anlayan ve sözcüklerinden ayıran çevirmen, bu aşamada konuşmayı ya da yazılı ifadeyi hedef dilin özellikleri ve biçimine göre tekrar anlamlandırır, anlamlandırdığı ifadenin eşdeğerliğini doğrular ve yeniden en uygun şekilde hedef dilde ifade eder” (Özcan, 2019: 591).

Örnek 3

“Ô la mignonne créature!” (Daudet, 2023: s. 49)

“Ah güzel kız!” (Ç1 s. 26)

“Ah sevimli yaratık!” (Ç2 s.38)

“Ah şirin kız!” (Ç3 s. 30)

Tümcenin özgün metindeki kullanımı hayranlık ve şefkat dolu bir anlama gönderme yaparken “mignonne” sözcüğü Fransızca’da hem tatlı hem de zarif olana gönderme yapmakla kalmaz aynı zamanda bir övgü anlamı da taşır. “Mignonne” sözcüğü sevimlilik, incelik ve güzelliği bir araya getirirken, “créature” sözcüğü daha genel bir anlama gönderme yapar. Dahası canlı bir varlığa şairane bir hayranlığı yansıtır. İlk çeviri (Ç1), “Ah güzel kız!” ifadesiyle anlam doğrudan aktarılmaya çalışılmış ancak “mignonne” sözcüğünün ifade ettiği sevimlilik ve şirinlik vurgusu tamamen göz ardı edilerek sözcüğün anlamı ‘güzellik’ kavramına indirgenmiştir. Ayrıca, “créature” sözcüğü “kız” olarak yorumlanmış, bu da çeviriyi kültürel olarak hedef dile daha uyumlu hale getirse de özgün metinde sözcüğün yüklenen genel anlamı kısıtlamıştır. İkinci çeviri (Ç2), “Ah sevimli yaratık!” ifadesiyle öykünün özgün biçimindeki “créature” sözcüğünün anlamı tümüyle korunmuştur. Bu yolla metnin şiirselliği yok olmamıştır. Ancak Türkçede “yaratık” sözcüğünün olumsuz çağrışımları nedeniyle hedef dilde beklenen duygusal etkiyi tam anlamıyla sağlayamadığı söylenebilir. Bu, metnin doğrudan sadakat ile hedef kültüre uyumluluk arasında bir ikilem durumu gibi değerlendirilebilir. Üçüncü çevirmen (Ç3), “Ah şirin kız!” ifadesiyle “mignonne” sözcüğünün vurguladığı sevimlilik ve sıcaklığı başarıyla yakalamıştır. Ancak “créature” sözcüğü “kız” olarak çevrilerek evrensel anlam daraltılmıştır. Çeviride, anlatımın duygusal yönünün korunmasında bir başarı sağlanmış

olsa da sözcüğe yüklenen çok yönlü anlam tamamen yansıtılamamıştır. Genel olarak, Ç1 anlamı düz bir şekilde aktarırken özün metnin şiirsel anlatım biçimine gölge düşürmüş Ç3, sevimlilik vurgusunu öne çıkartmış ancak anlamı daraltmıştır. Ç2, özgün metnin göndermede bulunduğu evrensel anlamı korumaya çalışmış ancak Türkçeye uygunluk açısından yeterince etkili olamamıştır.

Örnek 4

“Stéphanette était ce que j’avais vu de plus beau dans ma vie” (Daudet, 2023: s. 48)

“Stéphanette’in hayatımda gördüğüm en güzel kız olduğunu söyleyebilirim” (Ç1 s.26)

“...bu Stephanette gibi güzel bir kız görmediğimi söyleyebilirim.” (Ç2 s.)

“...hayatımda hiç bu kadar güzel bir kızla karşılaşmadığımı söyleyebilirim.” (Ç3 s.29)

Özgün dilde, “Stéphanette était ce que j’avais vu de plus beau dans ma vie” ifadesi, anlatıcının Stéphanette’e duyduğu hayranlığı açıkça gösterir. “Ce que j’avais vu de plus beau” deyişiyle onun güzelliğinin anlatıcının yaşamındaki diğer tüm deneyimlerin üzerinde olduğu güçlü bir şekilde vurgulanır. Bu yapı, bir hayranlık ifadesini sunarken aynı zamanda anlatıma öznellik katar. İlk çeviri (Ç1), “Stéphanette’in hayatımda gördüğüm en güzel kız olduğunu söyleyebilirim” ifadesiyle özgün metne oldukça sadık kalınmıştır. Ancak çeviride “en güzel” vurgusunu doğrudan aktarılırken “ce que j’avais vu de plus beau” sözcesindeki geniş güzellik anlayışı “kız” sözcüğüyle sınırlamıştır. Böylesi bir kullanım biçimi anlamı hedef kitle için uygun hale getirirken özgün metindeki daha genel ve güçlü bir güzellik vurgusunun daraltmasına yol açmıştır. İkinci çeviri (Ç2), “Hayatımda hiç bu kadar güzel bir kızla karşılaşmadığımı söyleyebilirim” ifadesiyle çeviriye bir karşılaşma vurgusu eklemiştir. Metin özgün biçiminde olmayan “karşılaşmak” sözü metne çevirmenin yorumu olarak dâhil edilmiş, bu da anlatıcının deneyimlediği güzellik algısını kişiselleştirmiştir denilebilir. Üçüncü çeviri (Ç3), “Bu Stéphanette gibi güzel bir kız görmediğimi söyleyebilirim” ifadesiyle güzellik vurgusunu korunmaya çalışılsa da anlamsal düzlemde daha serbest bir yorum tercih edilmiştir. Konuşma dilinin bir yansıması olarak kullanılan “Bu Stéphanette gibi” ifadesi, duygusal etkiyi ön plana çıkartarak özgün metindeki şiirsel anlatım biçimini gölgelemiştir. Genel olarak, Ç1 sadık bir çeviri yaklaşımı sergilenirken, anlam hedef kitleye uyarlanarak daraltılmıştır. Ç2, çeviriye bağlamsal bir yorum eklemiş, ancak kaynak metnin anlamını kişiselleştirerek özgünlüğünü değiştirmiştir. Ç3, metni daha serbest bir şekilde yorumlamış, ancak bu durum kaynak metnin şiirselliğinden ödün verilmesine neden olmuştur.

Örnek 5

“En juillet, les nuits sont courtes, maîtresse... Ce n’est qu’un mauvais moment.” (Daudet, 2023: s. 52)

“Temmuz ayında geceler kısadır, efendim... Bu da geçer.” (Ç1 s.27)

“Temmuzda geceler kısadır hanımcığım... Bu da geçer!” (Ç2 s.40)

“Temmuz ayında geceler kısa olur hanımım... göz açıp kapayıncaya kadar geçer.” (Ç3 s.31)

Asıl metinde, “En juillet, les nuits sont courtes, maîtresse... Ce n’est qu’un mauvais moment” ifadesiyle temmuz ayının kısa geceleri üzerinden, zor anların geçiciliğine vurgu yapılmıştır.

“Maîtresse” sözcüğü ise hitap edilen kişinin sosyal statüsünü ve anlaticıyla olan ilişkisini ifade ederken, samimi ve saygılı bir anlam katar. İlk çeviri (Ç1), “Temmuz ayında geceler kısadır, efendim... Bu da geçer” ifadesiyle özgün metne oldukça sadık kalınmış olduğu görülür.

“Maîtresse” sözcüğünün “efendim” olarak çevrilmesi, saygı ifadesini vurgularken Türkçede bu yapının sınırlarını kesinleyen bir anlam kazanmıştır. Ancak “Bu da geçer” ifadesi, özgün dildeki anlamın yarattığı duygu yoğunluğu hafifletilmiştir denilebilir. İkinci çeviri (Ç2),

“Temmuzda geceler kısadır hanımcığım... Bu da geçer!” ifadesiyle, “hanımcığım” ifadesini kullanılarak “maîtresse” sözcüğünün taşıdığı içtenlik ve sevgi duygusu bir arada verilmiştir.

Ayrıca, tümceye eklenen “!” imi duygusal vurguyu artırma işlevi üstlenmiştir. Üçüncü çeviri (Ç3), “Temmuz ayında geceler kısa olur hanımım... göz açıp kapayıncaya kadar geçer” ifadesinde “maîtresse” sözcüğü “hanımım” şeklinde daha yerel bir karşılıkla kullanılmıştır.

Ayrıca, “göz açıp kapayıncaya kadar geçer” gibi bir ekleme yaparak teselli anlamı güçlendirilmiş ve günlük dile özgü bir sıcaklık katılmıştır. Genel olarak, Ç1 sadık bir çeviri stratejisi benimsenmiş, Ç3’te konuşma diline özgü sıcaklık katılarak özgün metin yerleştirilmiş, ancak kısmen anlamın özgünlüğünden uzaklaşmıştır. Ç2 ise hitap şekliyle içtenlik katılarak özgün metindeki karamsar hava kırılmıştır.

Örnek 6

“Cependant la nuit était venue tout à fait. Il ne restait plus sur la crête des montagnes qu’une poussière de soleil, une vapeur de lumière du côté du couchant.” (Daudet, 2023: s. 52)

“Bu sırada gece karanlığı çökmüştü. Dağların doruklarında güneşten yalnız bir parçacık toz, batıda bir ışık buharı kalmıştı.” (Ç1 s. 27)

“Artık gece karanlığı basmıştı. Dağların tepesinde, güneşten yalnızca bir parçacık toz, batıda birazcık ışık buharı kalmıştı.” (Ç2 s.40)

“Bu arada gece iyice bastırmıştı. Dağların zirvelerinde, birkaç gün ışığı kırıntısından, batı yönünde ise birkaç ışık huzmesinden başka bir şey kalmamıştı.” (Ç3 s.32)

Tümçenin özgün metinde “Cependant la nuit était venue tout à fait” şeklinde yer alan ifadesiyle gece karanlığının tam anlamıyla çöktüğü ifade edilir. Tümçenin devamında, “une poussière de soleil” ve “une vapeur de lumière” gibi ifadeler, doğanın etkileyici betimlemesiyle, güneşin batışı şiirsel bir dille anlatılır. İlk çeviri (Ç1), “Bu sırada gece karanlığı çökmüştü. Dağların doruklarında güneşten yalnız bir parçacık toz, batıda bir ışık buharı kalmıştı” ifadesiyle özgün metne oldukça sadık kalındığı görülür. “Poussière de soleil” ve “vapeur de lumière” ifadeleri, “parçacık toz” ve “ışık buharı” şeklinde birebir karşılanarak, özgün metnin eğretilmeli anlatım biçimi korunmuştur. Aksoy, yazın çevirisindeki en önemli sorunsaldan birinin eğretilmeli anlamlarının çevrilmesinde olduğunu belirtir (2002: 53). Ancak, “Cependant” ifadesi “bu sırada” olarak çevrilmiş ve bağlamsal düzlemde bir bağ kurulmuş olsa da bu geçiş, özgün metnin akıcı ve doğal yapısına kıyasla biraz daha mekanik kalmıştır. İkinci çeviri (Ç2), “Artık gece karanlığı basmıştı. Dağların tepesinde, güneşten yalnızca bir parçacık toz, batıda birazcık ışık buharı kalmıştı” ifadesiyle Ç1’e daha yakın bir anlayış benimsenmiştir. “Cependant” ifadesi ise “artık” sözcüğüyle karşılanarak metnin akıcılığı, “Birazcık ışık buharı” ve “bir parçacık toz” ifadeleriyle ise özgün metnin anlamı korunmuştur. Üçüncü çeviri (Ç3), “Bu arada gece iyice bastırmıştı. Dağların zirvelerinde, birkaç gün ışığı kırıntısından, batı yönünde ise birkaç ışık huzmesinden başka bir şey kalmamıştı” ifadesiyle daha özgür bir yorum sunmuştur. “Poussière de soleil” ifadesi “gün ışığı kırıntısı” olarak çevrilmiş ve özgün metnin şiirsel havası korunmaya çalışılmıştır. Benzer şekilde, “vapeur de lumière” ifadesi “ışık huzmesi” olarak yorumlanmış ve bu durum, eğretilmenin anlamını daraltmıştır. Genel olarak, Ç1 sadık bir çeviri stratejisiyle özgün metnin eğretilmeli yapısı korunmuş, Ç3 anlama açıklayıcılık eklenmiş anlam genişletilmiş ancak şiirsel kullanımdan ödün verilmiştir. Ç2 ise sadakat anlayışıyla değerlendirilmiştir.

Örnek 7

“Si vous avez jamais passé la nuit à la belle étoile, vous savez qu’à l’heure où nous dormons, un monde mystérieux s’éveille dans la solitude et le silence.” (Daudet, 2023: s. 53)

“Eğer daha önce geceyi açık havada yıldızlar altında geçirdiyseniz, insanların uyudukları saatte, ıssızlığın ve sessizliğin içinde gizemli bir dünyanın uyandığını bilirsiniz.” (Ç1 s. 27)

“Geceyi açıktaki geçirmişseniz bilirsiniz ki, herkesin uyuduğu saatlerde, yalnızlığın ve sessizliğin içinden gizemli bir evren uyanır.” (Ç2 s.41)

“Daha önce yıldızların altında güzel bir gece geçirdiyseniz, herkesin uyuduğu o saatlerde, yalnızlığın ve sessizliğin ortasında gizemli bir âlemin belirmediğini bilirsiniz.” (Ç3 s.32)

Özgün metindeki “Si vous avez jamais passé la nuit à la belle étoile” ifadesi, yıldızlar altında geçirilen bir geceyi betimleyen romantik bir anlatımla başlar. “Un monde mystérieux s’éveille” kısmıyla, geceye özgü gizemli bir dünyanın varlığı, sessizlik ve yalnızlıkla harmanlanarak şiirsellik yakalanmıştır. Bu ifade, okuyucunun hem duyuşsal hem bilişsel bir tasavvur geliştirmesini hedeflemiştir. İlk çevirideki (Ç1), “Eğer daha önce geceyi açık havada yıldızlar altında geçirdiyse, insanların uyudukları saatte, ıssızlığın ve sessizliğin içinde gizemli bir dünyanın uyandığını bilirsiniz” ifadesiyle özgün metne sadık kalınmış olduğu görülür. “Belle étoile” ifadesi “yıldızlar altında” olarak doğru şekilde karşılanmış, ancak “açık havada” eklemesiyle anlama farklı bir boyut getirilmiştir. “Un monde mystérieux s’éveille” kısmı da “gizemli bir dünyanın uyandığı” şeklinde birebir çevrilmiştir. Bu çeviri, ifadenin özgün biçimine oldukça yakın olmakla birlikte, şiirsellik yerine açıklayıcılık tercih edilmiştir. İkinci çeviri (Ç2), “Geceyi açıkta geçirmişseniz bilirsiniz ki, herkesin uyuduğu saatlerde, yalnızlığın ve sessizliğin içinden gizemli bir evren uyanır” ifadesiyle gerek anlamsal gerekse estetik açısından başarılı bir denge kurmuştur. “Belle étoile” ifadesi doğrudan “açıkta” olarak çevrilmiş, bu da sade bir anlatım biçimi sunmuştur. Ancak “un monde mystérieux” ifadesinin “gizemli bir evren” şeklinde çevrilmesi, özgün metindeki evrensel anlamı varsıllaştırmıştır. “Uyanır” sözcüğü “s’éveille” fiilini birebir karşılayarak özgün biçime sadık kalınmıştır. Üçüncü çeviri’de (Ç3) “Daha önce yıldızların altında güzel bir gece geçirdiyse, herkesin uyuduğu o saatlerde, yalnızlığın ve sessizliğin ortasında gizemli bir âlemin belirmediğini bilirsiniz” ifadesiyle daha serbest bir çeviri yaklaşımı benimsenmiştir. “Belle étoile” ifadesinin “güzel bir gece” şeklinde yorumlanması özgün metinle koşutluk taşıyacak biçimde kullanılmıştır. Ancak “s’éveille” fiilinin “belirir” şeklinde çevrilmesi, özgün metindeki “uyanır” sözcüğünün göndergesel anlamını hafifletmiş ve değiştirmiştir. Bu çeviriyle anlam hedef dile uyarlanmıştır. Genel olarak, Ç1’de sadık bir çeviri yaklaşımı benimsenerek açıklayıcı bir yorum katılmıştır. Ç3’te, daha serbest bir çeviri anlayışı benimsenmiştir. Ç2’de ise sadakat ve estetik arasında bir denge kurulmuştur.

Örnek 8

“Le jour, c’est la vie des êtres; mais la nuit, c’est la vie des choses.” (Daudet, 2023: s. 54)

“Gündüz, canlıların hayatıdır, ama gece bambaşka bir hayat vardır.” (Ç1 s.27)

“Gündüz, canlıların dünyasıdır; ama gece, eşyanın cümbüşü...” (Ç2 s.41)

“Gün varlıklara aittir, geceyse nesnelere...” (Ç3 s. 32)

Özgün metinde “Le jour, c’est la vie des êtres; mais la nuit, c’est la vie des choses” ifadesiyle gündüz ve gece bir karşıtlık içinde ele alınmıştır. “Êtres” (canlı varlıklar) ile “choses” (şeyler,

nesnelere) arasındaki ayrımla, yaşamın farklı boyutları şiirsel bir yaklaşımla ortaya konulur. İlk çeviride (Ç1), “Gündüz, canlıların hayatıdır, ama gece bambaşka bir hayat vardır” ifadesiyle daha serbest bir çeviri anlayışı benimsenmiş ve “La vie des choses” ifadesi “bambaşka bir hayat” şeklinde karşılık bulmuştur. Bu yaklaşımla, tümcenin açık anlamı korunurken ikinci çeviri’de (Ç2), “Gündüz, canlıların dünyasıdır; ama gece, eşyanın cümbüşü...” ifadesiyle metnin özgün haline oldukça yaratıcı bir yorum katılmıştır. “La vie des choses” ifadesi, “eşyanın cümbüşü” şeklinde çevrilmiş, bu da geceye dinamik ve hareketli bir anlam yüklemiştir. Ayrıca “c’est la vie” ifadesindeki doğrudan yaşam vurgusu yerine daha yananlamsal bir yorum katılmıştır. Üçüncü çeviride (Ç3), “Gün varlıklara aittir, geceyse nesnelere...” ifadesiyle özgün metne oldukça sadık kalınmıştır. “Êtres” ve “choses” sözcükleri sırasıyla “varlıklar” ve “nesnelere” olarak çevrilmiştir. Ancak “c’est la vie” yapısındaki yaşam vurgusu, çeviride bir sahiplik ifadesine dönüştürülmüş ve “varlıklara aittir” algısını güçlendirmiştir. Çeviri, sadakat açısından başarılı olsa da özgün metnin duygusal etkisini tam olarak aktaramamıştır. Genel olarak, Ç1’de ve Ç3’te özgün metne sadık kalınmış anlamını doğru bir şekilde yansıtılması amaçlanmıştır. Ç2’de ise, metne katılan yorumla hedef dilde etkili ve dinamik bir anlatım sunulmuş ancak anlam dönüştürülmüştür.

Örnek 9

“...et par moments je me figurais qu’une de ces étoiles, la plus fine, la plus brillante, ayant perdu sa route, était venue se poser sur mon épaule pour dormir...” (Daudet, 2023: s. 58)

“...ve bazı anlarda bu yıldızlardan birinin, en narininin, en parlağının, yolunu kaybederek, uyumak için omzuma yaslandığını hayal ediyordum.” (Ç1 s. 28)

“Kimi anlar, benim de bu yıldızlardan en ince ve en parlağının, yolunu şaşırarak, uyumak için gelip omzuma konduğunu düşlediğim oldu...” (Ç2 s.43)

“ara sıra hayalimde, bu yıldızlardan en narin, en parlılısının yolunu kaybederek omuzlarıma yaslanıp, uyumak için aşağıya indiğini canlandırıyordum.” (Ç3. s. 34)

Özgün biçimde “je me figurais” ifadesi, anlatıcının yıldızlarla ilgili düşünüyüşünü betimler. “La plus fine, la plus brillante” vurgusuyla seçilen yıldızın zarafeti ve parlaklığı öne çıkarılırken, “était venue se poser sur mon épaule pour dormir” kısmı, doğa ve insan arasındaki bağı gözler önüne serer. Ç1’de: “...ve bazı anlarda bu yıldızlardan birinin, en narininin, en parlağının, yolunu kaybederek, uyumak için omzuma yaslandığını hayal ediyordum” denilerek sadık bir çeviri anlayışı benimsenmiş olduğu görülür. “Je me figurais” ifadesi “hayal ediyordum” olarak karşılanmış ve anlatım akıcı bir şekilde aktarılmıştır. Ancak “était venue se poser” kısmı,

“yaslanmak” olarak çevrilmiş ve yıldızın hareketi kişileştirme yoluyla somutlanmıştır. Ç2’de: “Kimi anlar, benim de bu yıldızlardan en ince ve en parlâğının, yolunu şaşırarak, uyumak için gelip omzuma konduğunu düşlediğim oldu...” ifadesiyle hem sadakat hem de estetik yaklaşımın canlılığı korunmuştur. “Je me figurais” ifadesi, “düşlediğim oldu” şeklinde çevrilerek anlatıma öznellik katılmıştır. “Se poser” ifadesinin “konmak” olarak çevrilmesi, yıldızın hareketine somut biçimde yansıtmıştır. Bu çeviri hem anlamsal hem de duysal yönden aslına oldukça sadık kalmıştır. Ç3’te: “Ara sıra hayalimde, bu yıldızlardan en narin, en parıltılısının yolunu kaybederek omuzlarıma yaslanıp, uyumak için aşağıya indiğini canlandırıyordum” ifadesiyle daha açıklayıcı bir biçem benimsenmiştir. “Je me figurais” ifadesi “hayalimde... canlandırıyordum” şeklinde daha geniş bir anlatımla karşılık bulmuştur. Ancak “omzuma yaslanmak” yerine “omuzlarıma yaslanmak” denilmesi, özellik vurgusunu artırmıştır. Ayrıca, “aşağıya inmek” gibi bir ekleme yapılmış, bu da özgün metindeki doğal akışı biraz değiştirmiştir. Çeviri, sadık olmasına karşın, ayrıntılarda daha açıklayıcı bir yol izlenmiştir. Genel olarak, Ç1 sadık bir çeviri yaklaşımıyla anlam korunmuş, Ç3’te açıklayıcı bir biçemle özgün metnin anlamı genişletilmiş, Ç2’de ise sadakat ve estetik olan arasında başarılı bir denge kurulmuştur.

Sonuç

Bu çalışmada kaynak metinde yer alan tümceler farklı çeviri stratejileriyle ele alındığında nasıl farklı erek metinlere dönüştüğü ve bu süreçlerin erek kuram çerçevesinde nasıl değerlendirilebileceği incelemiştir. Elde edilen bulgular, çeviri stratejilerinin, çevirmenlerin kaynak metne sadakat, erek dildeki okuyucuya hitap etme ve kültürel uyarılama hedefleri doğrultusunda çeşitlilik gösterdiğini ortaya koymaktadır. Çeviriler, kaynak metnin anlamı ve şiirselliğini yansıtmaya ya da hedef dil okurunun alışkanlıklarına ve beklentilerine uyum sağlama gibi farklı önceliklerle şekillendirilmiştir.

Sadık çeviri stratejilerinde, özgün metnin anlamına ve yapısına bağlı kalınarak metnin kendine özgü yapısının ve anlatım özelliklerinin korunmasına özen gösterildiği gözlemlenmiştir. Ancak bu yaklaşımın, özellikle estetik ve şiirsel ifadelerin aktarımında, hedef dilde doğal bir duysal etki yaratmada kimi kısıtlamalar taşıdığı görülmüştür. Bunun aksine, serbest çeviri stratejilerinde, çevirmenlerin metni yerleştirme çabaları ön planda olmuş, özgün metnin güzelduysal nitelikleri öncelenmiştir. Bu stratejiler, özellikle yazınsal metinlerde,

kaynak metnin özgün ruhunu hedef dile uyarlamakta başarılı olmakla birlikte, kaynak metnin bağlamdaki anlamdan uzaklaşma riski taşıdığı görülmüştür.

Erek kuram açısından değerlendirildiğinde, çevirilerin başarısı, kaynak metnin temel izleğini hedef dil okuruna etkili bir şekilde aktarabilmesiyle ölçüldüğü görülmüştür. Her çeviride, çevirmenin erek dildeki okurun kültürel arka planını ve metinle kuracağı ilişkiyi öncelendiği saptanmıştır. Bu bağlamda, sadık stratejiler, özgün metnin ifade ettiği anlamı olduğu gibi aktarma amacı güderken yerelleştirme ve yaratıcı stratejiler, metni hedef kültüre uyarlayarak okunabilirlik ve etkiyi artırmayı hedeflemiştir. “Uygunluk, kaynak metne dilbilimsel olarak bağlı kalınarak yapılan bir çeviri işlemini temsil ederken, eşdeğerlik ise hedef dilin dilsel özelliklerinin yanı sıra sosyal ve kültürel özelliklerini taşıyan bir çeviri işlemine işaret etmektedir.” (Özcan, 2019: 591). Her iki yaklaşımın da kendi içinde güçlü ve sınırlı yönleri bulunmaktadır.

Sonuç olarak, çeviri süreçlerinde, kaynak metnin yapısı ve anlamıyla erek kültürün ihtiyaç ve beklentileri arasında bir denge kurulmasına özen gösterilmiştir. Özellikle öykü gibi yazınsal türlerde çevirmenin kaynak metnin özünü yansıtmaya çabası ile hedef dilde doğal ve anlamlı bir anlatım oluşturma gerekliliği arasındaki dengeyi kurma becerisi, çevirinin başarısını doğrudan etkileyen bir unsur olmuştur. Çalışmanın bulguları, çeviride kullanılan farklı stratejilerin yalnızca dilsel bir dönüşüm olarak değil, aynı zamanda kültürel ve estetik bir yeniden yaratım süreci olduğunu bir kez daha gözler önüne sermiştir.

Kaynakça

- Aksoy, B. (2001). Çeviride Eleştirmen Seçimleri ışığında Çeviri Eleştirisi, Hacettepe Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi Dergisi, Cilt:18, Sayı:2, 1-16
- Aksoy, N. B. (2002). *Geçmişten Günümüze Yazın Çevirisi*. Ankara: İmge.
- Aktaş, T. (1996): *Çeviri İşlemine Genel Bir Bakış*, Ankara: Orsen Matbaacılık.
- Baker, M. (2018). *In other words: A coursebook on translation* (3rd ed.). London: Routledge.
- Daudet, A. (2000). *Değirmenimden mektuplar* (S. E. Siyavuşgil, Trans.). İstanbul: Çağdaş.
- Daudet, A. (2008). *Değirmenimden mektuplar* (S. Kaya, Trans.). İstanbul: Bordo Siyah.
- Daudet, A. (2014). *Değirmenimden mektuplar* (V. Yalçıntoklu, Trans.). İstanbul: Can Sanat.
- Daudet, A. (2023). *Lettres de Mon Moulin*. (Original work published 1887). Paris: Independently.
- Erbek, M. (2016). Almancadan Türkçeye Kısa Öykü Çevirisinde Karşılaşılan Çeviri Sorunları. *Journal of Turkish Studies*11 (Volume 11 Issue 21):681-696.

Genç, H. N. “İki Öykü, İki Değişim Ögesi: Traktör ve Yel Değirmeni” *Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Cilt: 16, Sayı: 2, 2012, 123-139.

Göktürk, A. (1994). Çeviri: Dillerin Dili. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları,

Güzel, B. (2014). Alphonse Daudet'nin Jack Romanında Çocuğa Yönelik Şiddet ve İstismar, *Journal Of International Social Research*, (7): 35, 121-130.

Odacıoğlu, C. ve Barut, E. (2018): Çeviri Usul, Strateji ve Yöntemleri Üzerine Bir Derleme, *Tarih Okulu Dergisi* 11, no.34 1363-1392.

Özcan, O. (2019). Yazın Çevirisi İncelemelerinde Yorumlayıcı Çeviri Kuramı. *RumeliDE Dil ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi*, (16), 587-603.

Yazıcı, Mine. 2007. Yazılı Çeviri Edinci. İstanbul: Multilingual.

Yıldız, Ş. (2006). Çeviride Eşdeğerlik ve Çeviri Kuramları Bağlamında Karşılaştırmalı Bir Çalışma. *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, Sayı: 12, 375-386.

TÜRK VE FRANSIZ ATASÖZLERİNDE KÜLTÜRÜN EVRENSEL DEĞERİ ÜZERİNE BİR İNCELEME

Yüksek Lisans Öğrencisi Berfu EVİRGEN

Ondokuz Mayıs Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü

ORCID: 0009-0001-2709-4292

24281559@stu.omu.edu.tr, 0542 238 78 48

Prof. Dr. Hanife Nâlân GENÇ

Ondokuz Mayıs Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Fransız Dili Eğitimi Anabilim Dalı

ORCID: 0000-0002-7618-4825

ngenc@omu.edu.tr, 0543 473 55 94

ÖZET

Bir toplum ya da halk topluluğunun maddi ve manevi varlıklarının toplamı olan kültür o topluma özgü olup, onu diğer toplumlardan ayıran nitelikleriyle varlığını sürdürür. Kültür gerek insan yaşamında gerekse toplumsal kimliğin biçimlenmesinde söz sahibidir. Toplumun yaşayış, düşünüş ve inançlarında olduğu kadar örf, adet ve geleneklerinde birincil etkiye sahip olan kültür özünde taşıdığı değerlerle o topluma özgüdür. Bu yönüyle başta eğitim, bilim, sanat ve felsefe olmak üzere yönetim ve siyaset bilimi gibi alanlarda kullanılan kültür, toplumsal öğretiler sistemine gönderme yapan bir kavramdır. Aynı topluma iye insanların inanç, değer, alışkanlık, tutum ve davranış biçimlerini ortak paydada buluşturan kültür o toplumun anlayış, değer ve simgelerinin de paylaşımını imler. Hem tarihsel hem de toplumsal yönü olan kültür geçmişten geleceğe aktarılırken öğrenim ve yaşantılar yoluyla geliştirilir. Böylesi bir gelişimde özellikle de toplumun kültürel değerlerinin aktarımında atasözleri oldukça işlevsel bir rol üstlenir. Uzun denemeler, gözlemler sonucu doğan ve toplumun ortak düşünce ve yaşantı yapısının ürünü olan ve halkın benimsediği atasözleri anonim nitelik taşıyan kısa ve özlü sözlerdir. Kalıplaşmış söz ya da tümce öbekleriyle atasözleri öğüt verici ifadelerle varsıllaştırılmışlardır. Toplum kültürünü gerek yerel gerekse evrensel boyutta yansıtan atasözleri halkın ortak bilgeliğinin sonucu olarak doğar ve gelişirler. Türk ve Fransız atasözlerinde kültürün evrensel değerini ortaya çıkartmayı amaçlayan betimsel araştırma yönteminin izlendiği bu çalışmada atasözleri anlam, bağlam, kavram ve söz dizimi açılarından irdelenmiştir. Tarama modeline dayalı gerçekleştirilen bu çalışmada Türk ve Fransız atasözlerinde kültürün evrensel boyuttaki benzerlik ve farklılıkları yanında anlamı tam, kısmi ya da sıfır eşdeğerlilik açısından incelenmiştir.

Anahtar Sözcükler: Atasözleri, Türkçe, Fransızca, kültür, evrensellik, değer.

An Analysis of the Universal Value of Culture in Turkish and French Proverbs

ABSTRACT

Culture, which is the sum of the material and spiritual assets of a society or community, is unique to that society and continues to exist with the characteristics that distinguish it from other societies. Culture plays a significant role both in human life and in the shaping of societal identity. It has a primary influence not only in the way of life, thinking, and beliefs of the society, but also in customs, traditions, and practices, and is inherently unique to that society with the values it carries. In this regard, culture, used in fields such as education, science, art, philosophy, as well as governance and political science, is a concept that refers to the system of social teachings. Culture, which brings together the beliefs, values, habits, attitudes, and behavior patterns of people belonging to the same society, also signifies the sharing of that society's understanding, values, and symbols. Both historically and socially, culture is transferred from the past to the future and is developed through learning and experiences. In such development, proverbs play a very functional role, especially in the transmission of cultural values of the society. Proverbs, which are short and concise sayings that arise from long trials and observations and are the product of the common thought and experience structure of the society, are considered as expressions with a moralizing quality. Proverbs, with their fixed expressions or sentence structures, are enriched with advisory statements. Proverbs, which reflect the culture of the society both locally and universally, are born and developed as a result of the collective wisdom of the people. In this study, which follows a descriptive research method aimed at revealing the universal value of culture in Turkish and French proverbs, proverbs are examined in terms of meaning, context, concept, and syntax. In this study, based on the survey model, the similarities and differences in the universal dimension of culture in Turkish and French proverbs are analyzed, along with their full, partial, or zero equivalence in meaning.

Keywords: Proverbs, Turkish, French, culture, universality, values.

1. GİRİŞ

İnsanlık tarihinin en önemli gelişmelerinden ilki dillerin oluşumu diğeri ise yazının keşfi olarak değerlendirilebilir. İlk çağlardan itibaren farklı kültür ve coğrafyalarda birbirinden ayrı toplumsal yapıların varlığı, insanları birbirleriyle iletişim kurmaya itmiştir. Bu kimi zaman bir gereklilikten kimi zaman da zorunluluktan kaynaklanmıştır. Dünya genelinde tek bir ortak dilin olmaması insanlar arasında iletişim engellerinin başat sebebi olmuştur. Gerek dillerin gerekse kültürlerin çeşitliliği bireyler arasındaki iletişim ve etkileşimi doğrudan etkileyen en temel etmen olmuştur. Kuşkusuz bu durum diller arası çevirinin önemi ve gerekliliğini ortaya koymuştur. Bu da insanları aralarındaki dil engellerini aşabilmek için çeviriye başvurmaya itmiştir. En yalın tanımıyla çeviri, bir dildeki anlam, düşünce ve duyguların başka bir dilde anlamsal düzlemde doğru biçimde aktarılma sürecini imler. Ancak bu süreç yalnızca dilsel boyutta bir aktarımı değil, aynı zamanda kültürel boyutta da bir karşılığı önceler. Kültür kavramı toplumun düşünce, anlayış, bakış açısı ve değerlerinin paylaşılması demektir. İnsanlar arası iletişimin dil üzerinde temellenirken dil de geniş ölçüde kültürle beslenir. Bu da dil ve

kültür arasındaki ilişkiyi gözler önüne serer. Haldun ve Pekbak, “bireylerin dili daha iyi anlayabilmeleri için dilini öğrendikleri ülkenin kültürel özelliklerini öğrenmeleri oldukça önemli” (2019: 259) diyerek buna dikkat çekmektedirler. Ancak çeviri kültürler arası bir geçiş sağlamayla da sınırlı değildir aynı zamanda bilimsel, ticari ve toplumsal ilişkilerin gelişimini de yakından ilgilendirir.

Çeviri, bir yandan geçmişin izlerini taşıırken diğer yandan geleceği şekillendiren ve dilsel sınırları aşan bir süreci anlatır. Çevirinin bu değeri sayesinde farklı dillerde yazılmış klasik yapıtlar bugünün okuyucusuna ulaşmış böylece farklı kültürler arasında köprüler kurulmuştur. Bu yönden bir toplum tarihsel birikimini korurken küresel anlamda da yeni bilgi ve anlayışlara kapı aralanmaktadır. Vurguladığımız gibi çeviri diller arasında söz dizimi ve tümce yapısı bakımından bir karşılık veya eşdeğerlik değildir. Vardar kavramı bütün çağlar boyunca insanoğlunun karşısına çıkan bir etkinlik olarak değerlendirmiş ve “çeşitli uygarlıklar arasında köprü kuran, değişik toplumlardan bireyleri birbirine yaklaştıran, her türden ekinel değeri içinde oluşturduğu tarihsel-toplumsal çevrenin dışına taşıyan, o çevreden olmayan kişilerin yararlanmasına sunan, uygarlıklar ekinler arası bir iletişim, bildirişim aracı” (1982:18) olarak tanımlamış ve çevirinin dil ile kültür arasındaki köprü işlevine dikkat çekmiştir. Çeviri, bir yandan geçmişin kültürel mirasını günümüze taşıırken, diğer yandan küresel işbirliklerini, diplomatik ilişkileri ve uluslararası etkileşimi mümkün kılarak geleceğe yön çizer. Bu nedenle çeviri salt bir dil aktarım süreci değil, kültürlerarası diyalog ve toplumsal değişim için güçlü bir araçtır. Çünkü çevirinin sözcüklerle sınırlı bir gücü olmadığı açıktır. Çeviri insanların düşünme biçimlerini, dünya görüşlerini ve kültürel değerlerini de birbirlerine aktarıp paylaşmalarına aracılık eder. Küreselleşen dünyada, dilsel ve kültürel sınırları aşarak bireyler arası daha derin bir anlayış ve işbirliği sağlamak için çeviri önemli bir araç olmaya devam edecektir. Çevirinin özel ve ayrıcalıklı bir alanında yer alan atasözleri ve çevirisi, dil ve kültürün derinlemesine anlamlandırılmasını gerektiren karmaşık ve uzunca bir süreçtir.

Kısa ve öz ifadeler olarak nitelendirilebilecek olan atasözleri bir toplumun kültürel mirasını, değerlerini, etik ve ahlaki yapısını, toplumsal kurallarını yansıtan bir aynadır adeta. Bir atasözü veya deyim başka bir dile çevrilmesi yalnızca sözcük ve tümcelerin doğrudan çevrilmesinden ibaret değildir. Aynı zamanda onun anlamının kültürel bağlamının ve taşıdığı iletilerin doğru bir şekilde kaynak dilden hedef dile aktarılmasıdır. Atasözlerinin doğrudan çevirisi içerdikleri iletiyi hedef kültüre uygun bir biçimde aktarılmasına olanak vermediği durumlarda konuyu kısmi eşdeğerlilik açısından değerlendirmek gerekir. Böylece bu yöntemin çeviri sürecinde nasıl bir işlev üstlendiği, hangi durumlarda tercih edildiği ve çevirinin hem dilsel hem de kültürel boyutlarına nasıl uyum sağladığı daha kapsamlı bir şekilde çözümlenebilecek ve alanyazına katkı sağlanabilecektir.

Bu çalışmada karşılaştırmalı bir bakış açısıyla Türkçe ve Fransızca atasözlerindeki ifadeler kültürel bağlamda değerlendirilecektir. Türkçe ve Fransızca atasözlerinden seçilen örnekler üzerinden atasözlerinin tarihsel ve kültürel bağlamda taşıdığı anlamlar dikkate alınarak aralarındaki ilişki bireysel, toplumsal, ahlaki ve ailevi boyutta incelenecektir. Böylece eğretilmeli, simgesel ve kültürel öğelerinin atasözlerinde nasıl aktarıldığı da betimsel bir araştırma kapsamında değerlendirilecektir. Türk ve Fransız atasözlerinde anlam aktarımının nasıl gerçekleştiği seçilen örnekler üzerinden ele alınacaktır. Böylece nitel araştırma yöntemleri

çerçevesinde verilerden elde edilen bulguların açıklayıcı ve karşılaştırmalı bir yaklaşımla değerlendirilmesi mümkün olabilecektir.

Araştırmada temel veri kaynağı olarak Türkçe Sözlük (1988), atasözleri sözlüğü ve makaleler kullanılacaktır. (Rey, 1997; Aksoy, 1996; Robert, 1993; Saraç, 1976; Mattei, 1993; Yurtbaşı, 2002a; Yurtbaşı, 2002b; Oy, 1972). Çalışmada seçilen atasözlerinin dilsel ve kültürel açıdan her iki dildeki anlamları gerek çağrışımları gerekse bağlamları dikkate alarak çözümlenecektir. Elde edilen veriler ışığında iki dilde atasözlerinin anlam aktarımı, bağlam uyumu ve kültürel eşdeğerlik bakımından nasıl anlamlandırıldığı görülecektir.

2. Türk ve Fransız Atasözlerinde Kültür Öğeleri ve Evrensel Değerler

Türk ve Fransız atasözlerinde benzer kültürel değerler ve evrensel izlekler olsa da, her kültürün kendine özgü sosyal yapısı ve tarihsel süreçleri olduğu göz önünde bulundurulduğunda atasözlerinin ifade biçimlerinde kimi farklılıkların olması son derece anlaşılabilir. “Atasözleri bir milleti millet yapan öğelerin içerisinde yer almaktadır” (Eraslan, 2020: 557). Gerek Türk gerekse Fransız atasözleri her iki kültürün toplumsal değerlerini, ahlaki anlayışlarını ve yaşam görüşlerini doğrudan yansıtmaya işlevi üstlenirler. Bu nedenle ortak ve farklı atasözleri olduğu gibi içerikleri açısından da benzer ve/veya farklı yanları vardır. Aksan’a göre “pek çok atasözünün anlam düzeyinde tarihsel ve kültürel akrabalık bağı olsun olmasın, birçok toplum tarafından kullanıldığı” (1999: 38-39) görülmesi şaşırtıcı değildir. Bu bazı evrensel değerlerin ve düşünüş biçimlerinin ortaklığından kaynaklıdır.

Çalışmanın bu bölümünde atasözleri bu niteliklerine göre değerlendirileceklerdir. Türk ve Fransız atasözlerinde kültürün evrensel değeri özellikle kültürlerarası değerlerin benzerliklerini ve farklılıklarını ortaya koymasından önemlidir. Atasözlerinde her iki toplumun ortak insanlık deneyimlerini nasıl yansıttığını benzer ya da farklı bakış açılarıyla değerlendirmek olasıdır. İki kültürde pek çok atasözü benzer değerlerin yanı sıra ahlaki yargıların öne çıktığını göstermektedir. Bunlar her iki kültürün değerlerini ve toplumların düşünsel yapısını yansıtan önemli unsurlardır. Fransız ve Türk atasözlerinde ortak kültürel değerler açısından benzer olduğu kadar farklı bakış açıları içeren örnekler vardır. Bu değerler bireysel, toplumsal, ahlaki veya ailevi boyutta ele alınabilir.

2.1. Atasözlerinde Toplumsal Değerler ve Sosyal Dayanışma

Bu sınıfta değerlendirilecek olan atasözleri, kültürel farklılıkları ve toplumsal anlayışlardaki çeşitliliği ortaya koyan türdendir.

1-Türkçe: “Bir elin nesi var, iki elin sesi var.” / Fransızca: “L’union fait la force.”

Her iki atasözü işbirliğinin ve yardımlaşmanın gücünü ifade eder, toplumsal dayanışmanın önemini vurgular. Birlikte çalışmanın daha büyük başarılar getireceği vurgulanırken toplumsal dayanışma ve işbirliğinin önemi ortaya konulur. Her iki kültürde de, insanların tek başına yapabileceği şeylerden daha fazlasını, bir arada çalışarak başarabilecekleri vurgulanır. Kültür kavramına yüklenen anlam toplumdan topluma farklılık gösterse de sosyal dayanışma, yardımlaşma ve toplumsal bağlılık gibi değerler evrenseldir. Her iki kültürde de bireylerin

toplumlarıyla uyumlu bir şekilde yaşaması gerektiği ve diğer insanlara yardım etmenin önemli olduğu vurgulanır.

Öte yandan **Türkçede “Bir elin nesi var, iki elin sesi var”** şeklinde yer alan ve iş birliği ve dayanışmanın, bireysel çabadan daha etkili olduğuna vurgu yapan atasözüne karşılık Fransızcada **“Chacun pour soi”** ifadesi tam tersi bir anlama gönderme yapar. Herkesin kendi çıkarları için hareket ettiği anlamı taşıyan Fransız atasözü bireyselliği ön plana çıkartırken Türk atasözü toplumsal dayanışmayı savunur. Her iki atasözü de iş birliğinin gücünü ve toplumda birlikte hareket etmenin önemine vurgu yapar. Toplumsal bağlar ve yardımlaşmanın önemli bir yer tuttuğu Türk kültüründe olduğu gibi Fransız kültüründe de birlik ve dayanışma toplumun gücünü oluşturur. Atasözlerindeki ortak kültürel değer iş birliği, toplumsal dayanışma ve güç birliği ve bunun önemidir.

2- Türkçe: “Dost kara günde belli olur.” / Fransızca: “C’est dans le malheur qu’on reconnaît ses vrais amis.”

Gerçek dost, zor zamanlarda belli olur anlamını vurgulayan Türk atasözü Fransızcasıyla oldukça koşturur. Atasözünün Fransızcası kişi zor durumdayken gerçek dostlarını tanırlar şeklindedir. Her iki atasözü de dostluğun zorluk zamanlarında teste tabi tutulduğunu anlatır. Her ikisi de gerçek dostluğun zorluklar karşısında ortaya çıktığını belirtir. Kültürel olarak, her iki toplumda da dostluğun, güvenin ve yardımlaşmanın önemli bir yer tuttuğu görülür. Atasözlerinde kültürel değer bakımından dayanışma, güven ve dostluk kavramları vurgulanır.

3- Türkçe: “Ucuz etin yahnisi yavan olur” / Fransızca: “On ne fait pas de bons meubles avec du bois pourri.”

Mobilya yapımında temel malzeme olarak kullanılan kerestenin kalitesi ondan yapılacak mobilyanın kalitesinin güvencesidir. Eğer kereste çürük ya da kalitesizse, o malzemeyle yapılacak mobilya da sağlam ve kaliteli olmayacaktır. Türkçede “Ucuz etin yahnisi yavan olur” olarak anlam kazanan atasözü Fransızca atasözleriyle birebir aynı anlama vurgu yapar. Her iki atasözünün anlattığı anlam aynı olsa da kullanılan eğretilmeler birbirinden farklıdır.

4- Türkçe: “Doğru söyleyeni dokuz köyden kovarlar” / Fransızca: “Il n’y a que la vérité qui fâche.”

Fransız atasözü gerçeklerin ve doğru söylemlerin bazen insanları kızdırabileceğini ifade etmektedir. Çünkü kimi zaman insanlar gerçeği duymaktan, onu kabullenmekten veya onunla yüzleşmekten hoşlanmayabilirler. Özellikle insanlar kendi düşüncelerine ters düşen bir durumu kabullenmeyebilir hatta savunmaya geçebilirler. Atasözünün Türkçede karşılığı “Doğru söyleyeni dokuz köyden kovarlar” şeklindedir. Her iki dilde de atasözü aynı anlama gönderme yapacak şekilde kullanılmaktadır.

5-Türke: “İt itin kuyruğuna basmaz” / Fransızca: “Les loups ne se mangent pas entre eux.”

Türkçeye “Kurtlar birbirini yemez” şeklinde çevrilebilecek atasözü güçlü ve üstün konumda olan kişilerin kendi aralarındaki anlaşmazlıklara karşın birbirlerine zarar vermekten kaçınacaklarını ifade etmektedir. Bu atasözü aynı güçteki insanların ya da grupların, kendi çıkarlarını koruyabilmek için birbirlerine zarar vermemek adına bir dayanışma içinde olmalarını anlatır. Türkçede “İt itin kuyruğuna basmaz” olarak kullanılan bu atasözünün anlattığı Fransız atasözünüyle tümüyle aynıdır. Atasözündeki “it” (köpek) bazen kötü ve güvenilmez birine göndermede bulunabilmektedir. “Kuyruğuna basmak” ifadesi de birine zarar vermek anlamı taşır. Kötü niyetli insanlar, kendi çıkarlarını korumak adına birbirlerine zarar vermezler.

6- Türkçe: “Boş lakırdı karın doyurmaz” / Fransızca: “On ne se nourrit pas de beaux discours.”

Atasözü güzel söz veya övgülerin insanın gerçek ihtiyaçlarını karşılamayacağını anlatır. İnsanlar, özellikle de maddi ihtiyaçlarını sadece güzel laflarla, iltifatlarla veya boş vaatlerle tatmin edemezler. Gerçek tatmin ve doyum, somut eylemlerle, anlamlı davranışlarla sağlanır. Bu atasözü Türkçede Fransızcadaki anlamı ve ifade ediliş biçimiyle oldukça benzer şekilde kullanılmaktadır. Türkçede “Boş lakırdı karın doyurmaz” olarak kullanılan atasözü Fransız atasözünüyle oldukça koşuttur.

7- Türkçe: “İnsan doğduğu yerde değil, doyduğu yerde” / Fransızca : “Où l'on est bien, là est la patrie.”

Bu atasözü insanın vatanının sadece doğduğu yer ya da coğrafya olmadığını kişinin kendini nerede mutlu, huzurlu ve güvende hissediyorsa oranın onun için vatan olduğunu vurgular. Aidiyet hissi huzur duygusuyla birebir ilişkili olup Türkçede “İnsan doğduğu yerde değil, doyduğu yerde” atasözünüyle aynı anlama karşılık gelecek şekilde kullanılmaktadır.

2.2. Atasözlerinde Ahlaki Değerler ve Sorumluluk

Kültürlerin, bireylerin ahlaki sorumluluklarını nasıl tanımladığını ve toplumda doğru ve yanlış arasındaki sınırları nasıl çizdiğini incelemek de önemli bir bakış açısidir.

1- Türkçe: “Ne ekersen, onu biçersin.” / Fransızca: “Qui sème le vent récolte la tempête.”

Türkçe atasözü insan ne kadar iyi ya da kötü işler yaparsa, bunun karşılığını alır anlamını güçlendirirken Fransız atasözü bir insan kötü bir şey yaparsa, bunun karşısında daha büyük ya da olumsuz sonuçla karşılaşır anlamına vurgu yapar. Her iki atasözü de eylemlerin sonuçlarını neden-sonuç ilişkisini üzerinden ifade eder. Bir başka deyişle iyi ya da kötü davranışların mutlak bir karşılığı olduğu vurgulanır. Her iki atasözü de insanların yaptıkları eylemlerin karşılığını alacaklarını belirtir. Kişinin davranışlarının sonuçları olduğu düşüncesi her iki toplumda da benzer şekilde kabul edilir. Atasözlerinin ortak kültürel değeri ahlak, sorumluluk

ve adalettir. Kişinin eylemlerinin sonuçları olduğunu, yapılan iyilik ya da kötülüklerin karşılığının alınacağını ifade eder. Her iki dilde de atasözleri ahlaki sorumluluğun önemine dikkat çeker. Bir insan kötü bir şey yaparsa, daha kötü bir sonuçla karşılaşır. Burada da yine eylemlerin sorumluluğu ve bunun sonuçları ön plana çıkartılır. Hem Türk hem de Fransız atasözleri, bireylerin sorumlulukları ve eylemlerinin sonuçlarıyla ilgili ortak bir anlayışı yansıtır. Ahlaklı olmak ve eylemlerin sonuçlarına katlanmak, her iki kültürde de vurgulanan ortak bir değerdir.

2- Türkçe: “Acele işe şeytan karışır.” / Fransızca: “Vite et bien ne vont pas ensemble.”

Fransızca atasözünde baştan savma yapılan bir işin iyi olmayacağı ifade edilmektedir. Atasözü anlam olarak değerlendirildiğinde Türkçede aynı anlamla karşılanan “Acele işe şeytan karışır” atasözüyle aynı anlamda olduğu görülür. Bu atasözü bir işin aceleye getirilmesinin, yanlış ve/veya istenmeyen sonuçları doğurabileceğine gönderme yapar. Bunun yerine sabırlı ve dikkatli olmanın iyi sonuçlar vereceği ifade edilir. Türk toplumunda şeytan kötü, uğursuz ve olumsuzlukları çağrıştırmaları nedeniyle acele veya hızlı yapılan bir işin kötü sonuçlanacağını ima eder. Kısmi eşdeğerlikle Fransızca atasözü anlamsal düzlemde aynı olmakla birlikte ifade ediş biçimi yönünden farklıdır.

3- Türkçe: “Besle kargayı oysun gözünü.” / Fransızca: “Oignez vilain, il vous poindra.”

Her iki dilde de atasözü kötü niyetli, güvenilmez veya çıkarıcı bir kişiye fazla hoşgörü gösterildiğinde o kişiden kötü bir karşılık alınabileceğini anlatır. Aslında bir uyarı anlamının saklı olduğu atasözü Türkçede “Besle kargayı oysun gözünü” olarak kullanılmaktadır. Fransızca atasözünde yer alan ‘sokmak’ Türkçede ‘oymak’ fiiliyle karşılansın ve karga kötü biriyle eş tutulmuştur. Her iki dildeki atasözlerine anlam olarak bakıldığında çıkarıcı ve kötü niyetli bir kişiye iyilik yapmanın, o kişiden zarar görmeye sonuçlanabileceğine gönderme yapmaktadır. Türkçe atasözünde yer verilen ‘karga’ içerdiği eğretilmeli anlamlarıyla birbirinden farklı durumları açıklayabilmektedir. Karga genellikle karanlıkla anılsa da, zekâ ile aynı zamanda ölüm ve yaşam arasındaki ince sınırla da ilgili durumlara gönderme yapar. Genellikle hilekâr ve çıkarıcı bir kuş türü olarak bilinen karga mecaz anlamda kötü niyetli bir kişiyi simgeler. Aynı şekilde ‘Gözünü oymak’ ifadesi birinin size kötülük yapması, ihanet etmesi ya da çıkar sağlamak amacıyla zarar vermesi anlamına vurgu yapar. Fransızca atasözü kısmi eşdeğerlilik çeviriyle Türkçede aynı anlamda buluşmuşlardır.

4- Türkçe: “Aç ayı oynamaz.” / Fransızca: “Pas d’argent, pas de Suisses.”

Atasözü dolaylı olarak maddi gücü olmayan bir kişinin yanında ona hizmet eden insanların bulamayacağı anlamını güçlendirir. Bir başka deyişle paranın olmadığı durumda, insanlar sizin için çalışmak, istediklerinizi yapmak ya da size hizmet etmek istemezler. Atasözünün ifade ettiği anlam İsviçrelielerin 15. ve 16. yüzyıllarda İtalya’daki Fransız savaşlarında oynadığı önemli role gönderme yapan bir anlama göndermede bulunur. Paranın gücünü ve önemini vurgulayan atasözündeki “paralı asker” ifadesi bir yandan bir işin para karşılığında yapıldığını

vurgularken diğer yandan çıkar temelli ilişkilere dikkat çeker. Para olmadığı takdirde insanlar çalışmaya devam etmek istemezler. Atasözünün Türkçeye çevrilmiş hali “Aç ayı oynamaz” şeklindedir. Türkçe ve Fransızca atasözleri oldukça koştur anlama ifade etmektedirler. Kişinin önceliği hayatta kalmaktır. Bunun için de geçimini sağlamak zorundadır. Her iki dildeki atasözü de bireyin temel ihtiyaçlarını karşılamadan başka şeylere yönelmesinin olanaksız olduğunu gösteren bir anlama sahiptir.

5- Türkçe: “Zararın neresinden dönülse kârdır.” / Fransızca: “Il n’est jamais trop tard pour bien faire.”

Atasözü bir kişinin hayatında doğru adım atmak, hatalarını telafi etmek veya iyi bir şeyler başarmak için her zaman bir fırsatı olduğunu anlatır. Bunun anlamı ne kadar geç kalmış olunursa olsun, doğru bir yola çıkmak için her zaman yeni bir şans olduğunu belirtir. Geçmişte yapmış olduğu hatalardan pişmanlık duyan biri değişim için hâlâ bir fırsata sahip olduğunun ayırdına varabilir. Çünkü ne kadar geç kalınmış olursa olsun, yeni bir başlangıç yapmak mümkündür. Atasözünün Türkçeye çevrilmiş hali “Zararın neresinden dönülse kârdır” ile karşılık bulur. Atasözü sorun ya da zarar ne kadar erken fark edilirse, onu çözümenin de o kadar kolay olduğunu belirtir. Sorun ya da zarar büyümeden fark edilirse kayıplar daha az olur.

6- Türkçe: “Az kazanan çok kazanır” / Fransızca: “L’appétit vient en mangeant”

Türkçe atasözü küçük ancak düzenli kazançların sonunda büyük kazançlara dönüşebileceğini anlatmaktadır. Atasözünün Fransızca olarak eş değeri “L’appétit vient en mangeant” olup anlamı insanın hırsı ve arzuları, başlangıçta küçük olan bir işin zamanla büyümesine neden olabileceğine gönderme yapmaktadır. Türk atasözü daha çok düzenli ve mütevazı kazancın uzun vadede kazanç sağlayacağına vurgu yaparken, Fransız atasözü insanların her zaman daha fazlasını arayabileceklerine dikkat çeker. Türk atasözü, düzenli ve küçük kazançların büyük kazançlara dönüştüğünü anlatırken, Fransız atasözü insanların daha fazla istemeye başladıklarını ve başlangıçtaki küçük arzularından daha büyük isteklerin doğduğunu ifade eder. Atasözlerindeki kültürel değerse Türk kültüründe düzenli çalışmanın ve sabrın ödüllendirileceği vurgulanırken, Fransız kültüründe hırs ve isteklerin zamanla büyüdüğü anlatılmaktadır.

2.3. Atasözlerinde Zorluklarla Başa Çıkma ve Sabır

Birçok kültür, zorluklarla nasıl başa çıkılacağı ve bu süreçte sabır gösterilmesinin ne kadar önemli olduğunu vurgular. Türk ve Fransız kültürlerinde de bu konuya dair ortak değerler bulunur.

1-Türkçe: “Sakla samanı, gelir zamanı.” Fransızca: “Il faut garder une poire pour la soif.”

Atasözü gereksiz veya anlamsız görünen bir şeyin, ileride bir işe yarayabileceğini anlatmaktadır. Büyük bir ihtiyacın giderilememesi durumunda bir başka şeyin onu kısmen de

olsa karşılayabileceğini belirtmektedir. Türkçede “Sakla samanı gelir zamanı” olarak yer alan atasözünde ‘saman’ ve ‘zaman’ sözcükleriyle yaratılan bir ses uyumuyla ön plana çıkan anlam dikkate alındığında Fransızca atasözünün doğrudan çevirisiyle bağdaşmasa da anlamsal açıdan bir ilişki kurulabilmektedir. Sabırlı olmanın ve uzun vadeli düşümenin önemini anlatır. Zamanında yapılmayan bir şey, ilerleyen zamanlarda değer kazanabilir.

Türkçe “Sakla samanı, gelir zamanı” atasözü Fransızca “Il n’y a pas de fumée sans feu” atasözüyle de karşılaştırıldığında farklı anlamlar taşıdığı görülür. Atasözünün Türkçesi bir şeyin zamanı gelince değerli olacağı bir durum ortaya çıkabilir anlamına vurgu yaparken Fransızca atasözü her dedikodunun bir gerçeği vardır anlamına doğrular. Her iki atasözü de dışarıdan görünmeyen bir şeyin zamanla önem kazanacağını veya bir şeyin nedeninin olduğunu anlatır. Türk atasözü, bir şeyin zamanı geldiğinde değer kazanacağına, Fransız atasözü ise her dedikodunun altında bir gerçeğin olduğuna dikkat çeker. Atasözlerinde yansıtılan kültürel değer bakımından Türk kültüründe sabır ve zamanlama çok önemli görülürken Fransız kültüründe söylentilere ve gerçeklere dikkat çekilir. Bir söylentinin ya da olayın arkasında her zaman bir gerçeklik olduğu ifade edilir. Sabır ve zamanın değerini her iki kültür de farklı şekilde dile getirir, ancak her ikisinde de zorluklar ve sabırla başa çıkmanın önemi anlatılır.

2- Türkçe: “Ayağını yorganına göre uzat.” / Fransızca: “Brûler la chandelle par les deux bouts.”

Atasözleri kişinin kendi olanaklarıyla orantılı olarak harcama yapması gerektiğini anlatır. Fransız atasözünün ifade ettiği anlam mumun iki ucundan yakılması, çok hızlı tükenmesine sebep olur anlamına gönderme yapmaktadır. Hem Türk hem de Fransız atasözü, kaynakların tükenmemesi için dikkatli harcama yapmanın önemini vurgular. Bir başka deyişle, kişilerin imkânları dâhilinde yaşamalarını, fazla harcama yapmamalarını öğütler. İhtiyatlı ve ekonomik olmak her iki kültürde de önemli bir değer olarak görülür. Atasözlerinde ortaya konulan ortak kültürel değer ekonomi, tasarruf ve dikkatli olmaktır.

3- Türkçe: “Sabrın sonu selamettir.” / Fransızca: “Tout vient à point qui sait attendre.”

Sabretmenin ve doğru zamanı beklemenin önemine vurgu yapan atasözü başarıya ya da arzulara ulaşmanın ancak bu yolla olabileceğine dikkat çeker. Her iki dilde de atasözlerinin anlamları tümüyle uyumaktadır.

2.4. Atasözlerinde Aile ve Ailevi Bağlar

Aile, her iki kültürde de toplumun temel yapı taşıdır. Aile ilişkileri, bireylerin sosyal hayattaki yerlerini ve kimliklerini şekillendirir.

1-Türkçe: “Ağaç yaşken eğilir.” / Fransızca: “On apprend toute sa vie.”

Türk atasözü insanın karakterinin küçük yaşta şekillendiği, eğitimin erken yaşta başladığına vurgu yapar. Fransızca atasözü “On apprend toute sa vie” ise insanların hayat boyu öğrendiklerine dikkat çekmektedir. Türk atasözü, erken yaşta eğitimin önemine ve

şekillendirici gücüne vurgu yaparken, Fransız atasözü yaşam boyu öğrenmenin önemine dair daha genel bir bakış açısına çizer. Kültürel değer bakımından atasözleri arasındaki en önemli fark eğitim kavramı konusundadır. Türk kültüründe erken eğitimin bireyi şekillendirmesindeki önemi öne çıkartılırken Fransız kültüründe yaşam boyu öğrenme ve bireysel gelişim öncelenir. Çocukların eğitimi küçük yaşlardan itibaren başlar ve karakterleri erken yaşlarda şekillenir. Bu, aile içindeki eğitimin ve değerlerin önemini anlatır.

Öte yandan Türkçede “Ağaç yaşken eğilir” atasözü Fransızca “La famille avant tout.” İle de karşılık bulabilir. Fransız atasözünde vurgulanan anlam ailenin her şeyden önce geldiğidir. Ailevi ilişkiler, her iki kültürde de büyük önem taşır. Eğitim ve karakter oluşumu konusunda da aile içindeki değerlerin çok önemli olduğu vurgulanır.

2- Türkçe: “Dost başa, düşman ayağa bakar.” Fransızca: “Les vrais amis sont ceux qui vous aident dans les moments difficiles.”

Türk atasözü, dostluğun gerçek yüzünün zor zamanlarda görüleceğini belirtirken, Fransız atasözü de dostların gerçek değerinin sıkıntılı anlarda ortaya çıktığını söyler. Kültürel değer bakımından her iki dilde dostluk kavramına yüklenen anlamlarda farklılık söz konusudur. Türk kültüründe dostluk ve düşmanlık, yüzeydeki görünenin ötesine geçer, derin ve anlamlı bir bağlılık gerektirir anlamı güçlendirilirken Fransız kültüründe dostların değerinin zor zamanlarda ortaya çıktığı vurgulanır.

2.5. Atasözlerinde Bireysel Gelişim ve Başarı

Kültürlerin bireysel gelişim, kişisel başarı ve kendini ifade etme üzerindeki vurguları da farklılık gösterebilir. Bireysel başarı ve hırs, Türk ve Fransız kültürlerinde toplum yaşamının öncelikleri doğrultusunda şekillenir.

1-Türkçe: “Ne oldum dememeli, ne olacağım demeli.” / Fransızca: “L’arbre qui tombe fait plus de bruit que la forêt qui pousse”

Türk atasözü insanların başarılarına güvenmemeleri, geleceğe dair umutlu ve hazırlıklı olmaları gerektiğine dikkat çekmektedir. Fransız atasözü ise büyük bir başarısızlık ya da yıkım, genellikle bir başarıdan daha fazla dikkat çeker anlamını güçlendirmektedir. Kültürel olarak değerlendirildiğinde Türk atasözü kişisel mütevazılığı ve sürekli gelişmeyi ve geleceğe dair umutlu olmayı teşvik ederken, Fransız atasözünün toplumsal gözlemi ve dramatik olaylara vurgu yaptığı görülür. Fransız atasözü büyük bir başarısızlık ya da kaybın daha fazla dikkat çektiğini anlatır. İki atasözünde ortaya çıkan kültürel değerse Türk kültüründe sürekli gelişim ve alçakgönüllülük önemli iken Fransız kültüründe daha dramatik olaylar ve bunların toplumsal yankıları ön plana çıkabilir. Geçmişteki başarıların yeterli olmadığını, her zaman daha fazlasını başarmak gerektiğini anlatır ve başarı ve başarısızlıkların toplumsal yansıması ele alınır. Türk atasözü, kişisel gelişimi sürekli bir ilerleme olarak görürken, Fransız atasözü toplumsal olarak başarı ve başarısızlıkların nasıl algılandığına odaklanır.

2-Türkçe: “Sütten ağız yanan yoğurdu üfleyerek yer” / Fransızca: “Chat échaudé craint l’eau froide.”

Türkçe atasözünde kötü bir deneyim yaşamış olan birinin aynı ve/veya benzer bir durumla karşılaştığında daha temkinli davrandığını ifade etmektedir. Kişinin yaşadığı olumsuz bir deneyimden dolayı, aynısını yaşamaktan kaçınmak için dikkatli olması gerektiği belirtir. Atasözünde ‘süt’ ve ‘yoğurt’ benzetmesi gerçekte iki benzer ancak farklı şeyin örneğidir. Kişinin yoğurdu üfleyerek yemesi bir önceki olumsuz deneyiminden ders çıkarmaya çalıştığını ifade eder. Fransızca ve Türkçede tümce kuruluş biçimleri açısından farklılık olsa da kedi ve su eğretilemesi Türkçeye yoğurt ve sütle karşılanmıştır.

3-Türkçe: “Her horoz kendi çöplüğünde öter.” / Fransızca: “Charbonnier est maître chez lui .”

Türkçe atasözü bir kişinin kendi işinde ya da alanında başarılı olduğunu, orada söz sahibi olduğunu belirtir. Türkçe atasözünde ‘horoz’ ve Fransızca atasözündeki ‘kömürücü’ arasında bir benzerlik olmamasına karşın anlamsal bakımdan birbirlerini tamamladıkları görülür. Her iki atasözü de kişinin tanıdığı ya da kontrol edebildiği alanda ya da yerde güçlü olduğuna vurgu yapar.

4- Türkçe: “Bir musibet bin nasihatten iyidir” / Fransızca: “A quelque chose, malheur est bon.”

Her iki dilde de atasözlerinin ifade ettiği genellikle kötü bir olayın ya da zor bir durumun ardından beklenmedik şekilde olumlu bir sonuç doğabileceğidir. Atasözlerinde insanların öğütlerle değişmelerinin ya da ders çıkarmalarının bazen zor olabileceğini buna karşın zor bir durum ya da kötü bir olayın daha etkili olduğu anlatılır. İnsanların bir zorluk ya da kötü bir durumla karşılaştıklarında bunun onlar için daha kalıcı ve gerçek bir ders verdiğini ifade eder. Öğütlerin bazen yaşayarak öğrenme kadar etkili olamayacağını anlatır.

2.6. Atasözlerinde Doğa ve İnsan İlişkisi

Kültürler, insanların doğayla ilişkisini farklı şekillerde ifade edebilir. Bu bakış açısı, insanın doğayla olan ilişkisini ve çevreyle uyumunu nasıl gördüğünü yansıtır.

1-Türkçe: “Ne ekersen, onu biçersin.” / Fransızca: “Il ne faut pas tuer la poule aux œufs d’or.”

Doğa ve insan arasındaki ilişkiyi anlatan bu iki atasözü, doğaya yapılan her müdahalenin karşılık bulacağına işaret eder. Atasözünün Fransızcası altın yumurtlayan tavuk öldürülmemelidir. Bu, doğanın dengesini korumanın ve sürdürülebilirliğin önemine dair bir uyarıdır. Her iki atasözü de doğa ile ilişkiyi ve sürdürülebilirliği vurgular, ancak Türk atasözü daha çok doğanın geri verdiği sonucu anlatırken, Fransız atasözü doğaya zarar vermenin uzun vadede olumsuz etkileri üzerine bir öğüt verir.

SONUÇ

Bu araştırmada Fransızca ve Türkçe atasözlerinde ortak kültürel değerler seçilen örnekler üzerinden incelemiştir. Her iki dilde benzer ya da farklı atasözlerinin kaynak ve hedef dillerdeki karşılıkları ve çevirileri arasındaki benzerlik ve farklılıklar olduğu görülmüştür. Kültürel, dilsel ve sosyal bağlamlar çerçevesinden anlamlarının nasıl değişkenlik gösterdiği ortaya konulmuştur. Elde edilen bulgular, çevirinin yalnızca dilsel bir aktarımdan ibaret olmadığı aksine kültürel öğelerin doğru bir biçimde aktarılmasının ne denli önemli olduğunu vurgulamaktadır.

Türk ve Fransız atasözleri, her iki kültürün farklı değer sistemlerini ve toplumsal yapılarını yansıtırken, aynı zamanda evrensel insanlık değerleri açısından da birçok benzerlik gösterir. Türk atasözleri genellikle toplumun birlikteliğine, sabra, aile değerlerine ve mütevazılığa vurgu yaparken, Fransız atasözleri daha çok bireysellik, özgürlük ve yaşam boyu öğrenme gibi izlekleri işlemektedir. İncelenen atasözlerinde her iki kültürde de insan ilişkileri, adalet, çalışkanlık ve toplumdaki diğer bireylerle uyum gibi evrensel değerlerin her zaman önemli bir yer tuttuğu görülmüştür.

Türk ve Fransız atasözlerinde kültürün evrensel değeri Türk ve Fransız toplumunda insanlık durumuna dair benzer ve farklı görüşlerin olduğunu ortaya koyar. Her iki kültürün atasözlerinde yer alan toplumsal değerler, aile, ahlaki sorumluluk, sabır, bireysel başarı ve doğa ile insan ilişkisi gibi evrensel izlekler ve her iki toplumun da insan deneyimleri hakkında benzer bir anlayışa sahip olduğu göstermektedir. Ancak, bu değerler farklı kültürel dinamikler ve toplumsal yapılarla şekillendiği için ifade biçimleri farklı olabilmektedir.

Seçilen örneklerde atasözlerinin söz dizimi ve eğretilemeler açısından farklılıklar gösterdiği ancak anlamlarının genel olarak benzer olduğu saptanmıştır. Her iki dilde özellikle kalıplaşmış ifadeler benzer ve/veya aynı anlamı taşıırken, kültürel, dilsel ve toplumsal bağlamların bu ifadelerin algılanışını ve yorumlanışını etkileyebileceği de önemli bir bulgu olarak ortaya çıkmaktadır. Örneğin, bir dildeki atasözü belirli bir kültürel normu, davranış biçimini ya da toplumsal inancı yansıtırken, diğer dilde bunlar farklı bir biçimde algılanabilir ya da başka bir anlam taşıyabilirler. Bu nedenle karşılaştırmalı bir bakış açısıya değerlendirildiğinde atasözlerinin yalnızca söz dizimi ve anlatım açısından değil aynı zamanda içerdikleri toplumsal, kültürel, sosyal ve ekonomik bağlamları yansıtmalarıyla toplum kültürünün aynası olduğu görülür.

KAYNAKÇA

Aksan, Doğan. (1999). Anlambilim Konuları ve Türkçenin anlambilimi. Ankara: Engin.

Aksoy, Ömer Asım. (1996). Atasözleri ve Deyimler Sözlüğü 1 Atasözleri Sözlüğü, İstanbul: İnkılap Kitabevi.

Eraslan, E. (2020). Mukayeseli Türkçe ve Fransızca Durûb-ı Emsâl'deki Türk Atasözleri. TUDED 60 (2), 539-559.

Haldun, A. ve Pekbak, S. (2019). Kültürlerarası İletişimsel Yetinin Yabancı Dil Öğrenimindeki Yeri, Turkish Academic Research Review, 4/2, 259-266.

Mattei, Jean-Louis. (1993). Türk ve Fransız atasözleri arasındaki Benzerlikler. Uludağ Üniversitesi, Eğitim Fakültesi Dergisi, cilt: VIII, Sayı: 1,133-149.

Oy, Aydın. (1972).Tarih Boyunca Türk Atasözleri, İstanbul: İş Bankası Yayınları.

Rey, A. et Chantreau, S. (1997). Dictionnaire des Expressions et des Locutions", Paris.

Robert, P. (1993). Le Nouveau Petit Robert, Paris. Le Robert.

Saraç, T. (1976). Fransızca-Türkçe Büyük Sözlük, Ankara. Türk Dil Kurumu.

Türkçe Sözlük (1988).Ankara: Türk Dil Kurumu.

Vardar, Berke. (1982). Dilbilimin Temel Kavram ve İlkeleri, Ankara: TDK Yayınları.

Yurtbaşı, Metin. (2002a).Proverbes Turcs et leurs équivalents en français. İstanbul: İş Bankası Yayınları.

Yurtbaşı, Metin. (2002b). Fransız Atasözleri ve Türkçe Karşılıkları. İstanbul: İş Bankası Yayınları.

НОВЫЕ НАПРАВЛЕНИЯ В ДЕТСКОЙ ПОЭЗИИ С ФОЛЬКЛОРНЫМИ МОТИВАМИ 60-Х ГОДОВ

Шохрат Нусрат кызы Мамедова

Азербайджанский Государственный

Педагогический Университет,

Кафедра технологии преподавания литературы,

доктор философских наук, доцент,

<https://orcid.org/.0009-0006-6553-6385>

sohret.nesirova24@gmail.com

Ключевые слова: Направление, фольклор, поэзия, стиль сказки, качество, рифма, исследование, народная литература,

КРАТКОЕ СОДЕРЖАНИЕ

То, что азербайджанская детская литература начала формироваться именно в последней четверти XIX века, и ее становление как особой отрасли за короткий промежуток времени во многом обусловлены фольклором и классической литературой, которые выступают в качестве исторических корней этой литературы. В этом смысле можно смело сказать, что азербайджанская детская литература своим воспитанием и развитием в первую очередь обязана фольклору. Столь широкий размах порога полезности — особенность, проявляющаяся не только в нашей стране, но и в процессе становления детской литературы разных народов в целом. Народное творчество с его высоким идеализмом и эстетическим богатством стало одним из основных источников детской литературы.

В статье рассматривается новое развитие детского творчества, созданного в 1960-е годы с использованием фольклора.

1960-е годы ознаменовали новое направление в развитии азербайджанской детской поэзии. Такие художники, как Али Карим, Ханымана Алибейли и Мастан Гюнер, которые своими оригинальными работами проникли в сердца детей, добавили новые краски в созданные ими детские произведения, черпая вдохновение в фольклоре и классической литературе. В своих стихотворениях эти художники используют стили и элементы фольклора, чтобы познакомить детей с миром растений и животных с помощью поэтических строк и образных выражений, а также информируют своих юных читателей,

перечисляя их характерные особенности. Проведен анализ сказок и стихотворений, таких как «Детский язык» Али Карима, «Бабушка, смотрящая на солнце» Местана Гюнера, «Именины любимой», «Знаменитые расы», «Замок Марджангулу» Ханиманы Алибейли и др., с целью изучения их связи с фольклором.

NEW DIRECTIONS IN CHILDREN'S POETRY WITH FOLKLORE MOTIVES OF THE 60s

Keywords: Direction, folklore, poetry, fairy tale poem style, quality, rhyme, research, folk literature,

SUMMARY

The fact that Azerbaijani children's literature began to form in the last quarter of the 19th century, and its establishment as a special field in a short period of time is largely due to folklore and classical literature, which act as the historical roots of this literature. In this sense, it is possible to boldly say that Azerbaijani children's literature is primarily grateful to folklore for its nurturing and development. Such a wide-scale scale of the threshold of utilization is a feature that manifests itself not only in our country, but also in the process of the formation of children's literature of different peoples in general. Folk creativity has been one of the main sources of children's literature with its high idealism and aesthetic fullness.

The article deals with the development of children's works created in the 60s of the XX century, benefiting from folklore, in a new direction.

The 60s of the XX century marked the beginning of a new direction in the development of Azerbaijani children's poetry. Artists such as Ali Kerim, Khanimana Alibeyli, Mastan Gunar, among the leading writers of this field, who penetrated the hearts of children with their original works, added new color to the children's works they created by benefiting from folklore and classical literature. These artists, using the styles and elements of folklore, introduce children to the world of plants and animals with poetic verses and figurative expressions, and also inform their young readers by listing their characteristics. The analysis of fairy tales and poems such as Ali Karim's "Children's Tongue", Mestan Guner's "Grandma Looking at the Sun", Hanimana Alibayli's "Darling's Name Day", "The Well-Known Races", "Marjangulu Castle", etc., was carried out to examine their connection to folklore.

В конце 1950-х — начале 1960-х годов на литературную сцену вышло новое поколение поэтов: А. Керим, Дж. Новруз, Н. Гасанзаде, Халил Рза (Улутюрк), М. Араз, Ф. Годжа, Ф.

Садыг и другие, которые сохранили традиции нашей классической литературы и развили ее в новом направлении. В 60-70-е годы в развитии нашей литературы важную роль сыграли такие писатели, как Т. Эльчин, И. Тапдыг, М. Алиев (Гюнер), М. Аслан, С. Мамедзаде, Я. Гасанбей, Т. Муталлибов, Т. Махмуд, Х. Зия, М. Намаз, Захид Халил и другие.

Роль Али Керима в развитии азербайджанской детской поэзии с фольклорными мотивами в новом направлении весьма значительна. Главная особенность, которая привлекает внимание в детской поэзии Али Карима, заключается в том, что он умело использует фольклор и прививает поэзии новые качества. Это мы видим в произведении «Детская колыбельная». В произведении рассказывается о любви Корчака к детям. . Бедный ребенок — друг. Он ни на минуту не оставляет этих малышей. Когда у ребенка болит сердце, он знает, что где-то сломался цветок или пострадал ребенок. Он сразу понимает, какой ребенок голоден. Он вынимает последний кусок изо рта и отдает его детям. Сказочный стиль, оригинальная форма, лаконичные выражения и запоминающиеся рифмы делают это произведение приятным для чтения. Поэт искренне и естественно раскрывает внутренний духовный мир Корчака. Красочность поэтических иллюстраций, экономное и уместное использование слов, богатая фантазия оживляют перед читателем художественный портрет врача и писателя Корчака.

Корчак была ведьмой.

Чего бы ни захотели дети

Корчак бы это сделал.

Его зовут... Корчак..

Сам

Он был добрым, он был трусом.

Он не позволит своей голове упасть.

Цветок, роза, цветок.

Его сил было достаточно.

Дует сильный ветер. (3.стр,359)

С какой любовью воспеваешь поэт своего героя. Существует поразительный художественный контраст между любовью Корчака к детям, его высоким гуманизмом и зверскими действиями «людей в зеленых пальто, с крестами на руках и налитыми кровью глазами».

Корчак, владелец двухсот сирот, одновременно гуманист и волшебник, как герой сказок. Нацисты привезли ее и детей в здание под названием Кетто в Переблинге, чтобы убить их. Поэт противопоставляет человечность варварству. «Корчак, заботившийся о детях, представлен как символ доброты и щедрости, в то время как фашисты, желавшие убить младенцев, представлены как символ варварства и палачества».

В мире Корчака

Героические дети,

Дорогие дети,

Это было забавно, дети.

Что касается фашистов

Дети должны были умереть. (3.стр. 363)

Произведение посвящено прославлению духовного мира Корчака, восставшего против имени фашизма. Он побеждает своих врагов силой разума. Этот удивительный человек создает большую книгу, превращает детей в слова и собирает их в ней. Фашисты не могут найти детей. Эти дети, подобные песне в своей нежности и скале в своей твердости, бродят днем, а ночью возвращаются к книге, которую написал Корчак. Если в начале произведения Корчак изображен реалистично, то в конце поэмы он напоминает сказочного героя. Она ведьма. Но это колдовство служит человечеству, человечности.

В этом стихотворении поэт хочет сказать своим читателям, что в жизни много гуманных, доброжелательных и умных людей. Они могут победить любых врагов своей добротой и совершенством. Таким образом, любить детей — значит любить жизнь и общество. Идея спасительной роли гуманизма — главный аспект, который произведение внушает читателю.

«Как и в своих стихах для взрослых, в своих произведениях для детей Али Карим придает особое значение красочности и свежести рифм». Наряду с рифмами поэт иногда употребляет слова в качестве рифм, где мелодия, создаваемая звуками, чрезвычайно трогательна и приятна для слуха» (8.с., 143). Например, «loqmanı» — «lokhmanı», «yetimi» — «yedimi», «tulasim» — «tabessum», «dusmemayim» — «враг», «rabid» — «чесотка», «chibini» — «jibini», «kayadirlar» — «kayidirlar». Иногда, чтобы еще больше усилить плавность произведения, несколько строк рифмуются и создается определенная мелодия:

Они сказали: «Подумай об этом и пойми».

Они называли его свиньей, собакой.

Они называли нас собаками из-за наших глаз.

Пока он не умер,

Вперёд – сказали они!

Вперёд – сказали они! (3,стр,361)

Али Карим — поэт с оригинальным творческим опытом в создании рифм. В его произведениях рифма служит дальнейшему раскрытию идеи и привлечению внимания читателя к описываемому объекту. «Али Карим не располагает рифмы в конце строк в определенном порядке, напротив, его творчество полностью подрывает этот метод написания стихов». Он искусно использует литературную функцию рифмы, придумывая новые, игривые рифмы!» (11.с.,167) Поэт не сделал эту особенность рифмы случайной. В нашей устной литературе:

Моя любовь, моя любовь, моя любовь

Откройте дверь, я приду.

Кроме того, красочность и лаконичность рифм в каламбурах, прозе и нашей классической литературе помогли поэту создать новые рифмы и помогли ему понять литературную функцию рифмы.

В развитии современной азербайджанской детской литературы поэты, обладавшие широкими творческими возможностями и отличавшиеся собственным художественным стилем, а в 1960-е годы Мастан Алиев, которого стали признавать как поэта с оригинальным стилем в детской литературе, также умело использовали фольклор, особенно сказки.

«В основе сказки-поэмы Мастана Алиева «Бабушка, смотрящая на солнце» лежит легенда о женщине, смотрящей на солнце. «Однако поэт не излагает подробного содержания этой легенды, а лишь оживляет ее перед глазами читателя, используя как реалистические, так и романтические краски». (4. С.112) Произведение состоит из восьми разговоров, то есть отдельных эпизодов. Объединяет эти эпизоды история бабушки Гунабахан, которая в повествовательной форме рассказывает о том, что с ней произошло, но иллюстрации здесь живые и лаконичные. Работа содержит много образов, а не моральный урок в обнаженном виде. За этими образами стоит идея привить любовь к красоте, познать природу через образы и передать ее секреты ребенку. Повествование здесь плавное, иллюстрации богатые, а события естественные и интересные. Бабушка Гунабахан — добрая, гуманная старушка, которая заботится обо всех цветах, как о своих внуках. Она шьет себе платье из лепестков роз, маковых цветов и лепестков тюльпана.

Однажды эти малыши отправляются гулять в горы, подальше от своих бабушек, и когда идет дождь, они рассыпаются по долинам, как бусины.

Бабушка, глядя на солнце, зовет солнце на помощь. Она пересекает воды, используя радугу как мост, распускает свои волосы как тропу по горам и создает условия для того, чтобы ее внуки могли приходить и уходить по этой тропе.

Как все это поэтично и прекрасно. Эти истории предстают перед нашим взором не через резкие контрасты, а через мягкие, естественные описания. Поэт описывает и природу, и внуков Гунабахана как чистых, непорочных и счастливых.

Одна бабушка была в ярости.

Когда восходит солнце

У ног своих внуков

Его использовали для сушки и отопления.

Куда делось золотое солнце?

Он тоже ушел.

Согрел внуков.

Весь день

О, только один раз от солнца

Он не отвернулся.

Имя осталось, глядя на солнце... (З.с.448)

В большинстве сказок, созданных поэтами, преобладают вопросы воспитания. Произведения Ханыманы Алибейли «Именины кролика», «Лесной доктор», «Велосипед», «Навруз и Муртуз», «Белый луг» направлены на развитие у детей мужественных и бойцовских качеств. Талантливая писательница Ханымана Алибейли, отличающаяся оригинальным стилем и образными выражениями, покоряющими сердца детей, неустанно работающая над развитием современной азербайджанской детской литературы, всегда радовала юных читателей своими произведениями, глубоко проникающими в загадочный мир детей.

Более интересно содержание его произведения «День рождения кролика». Дома полным ходом идут приготовления к дню рождения кролика. Каждый из лесных животных занят своим делом. Вечером в доме кролика устраивается пир. Животные радостно отмечают день рождения кролика. Лошадь скачет, как скакун, обезьяна прыгает, как сокол, гуси и дятлы расправляют крылья и прилетают на день рождения. Кольраби спит на улице. Через мгновение лиса, набив сундук и карманы сладостями, выбегает наружу. По дороге

он встречает одинокого волка и рассказывает ему о дне рождения кролика. Жадный молодой человек проникает во двор кролика с намерением съесть животных, собравшихся на вечеринке. Но Алабаш встречает его во дворе и вступает с волком в схватку не на жизнь, а на смерть. Чудовище, видя свою беспомощность и поражение перед лицом его силы, обращается в бегство. Колобаш ведет себя как настоящий герой и, даже столкнувшись с угрозой смерти, не рассказывает об этом своим друзьям, чтобы не портить им удовольствие. Поэтесса представляет Алабаша как положительный образ, но сама она не вмешивается в события, предоставляя юным читателям возможность сделать собственные выводы.

В поэме «Новруз и Муртуз» автор освещает проблему воспитания и рассматривает принципы следования детей нравственным нормам через художественную призму. «Хотя мать, которая приносила еду бабушке, поручает своему старшему сыну Новрузу присматривать за младшим братом Муртузом и выполнять работу по дому, этот непослушный ребенок игнорирует указания матери и поступает так, как знает лучше». (12.стр.212)

Поэт использует метод воспитания через слово для восстановления тонкости внутреннего мира детей, ищет тонкие и деликатные средства воздействия на маленькие сердца и пытается таким образом воспитывать их.

В поэме «Знаменитый чапишлер» автору удалось создать интересный сюжет, используя фольклорные мотивы. Три бесстрашных воина, описанных в поэме, побеждают чудовище, охваченное желанием их съесть, благодаря своему интеллекту и находчивости. Они убеждают монстра, что конфеты вкуснее мяса, и обещают купить ему конфеты. Но они съедают сладости, которые покупают сами, не оставляя ничего для монстра. Негодяи, не выпускающие монстра за дверь, ссылаясь на пропажу ключа от двери, советуют ему свалиться в дымоход, говоря, что если он это сделает, то упадет прямо на купленные нами конфеты. Жадный волк, беспомощный перед хитростью и коварством охотников, верит их словам, выпрыгивает из трубы лицом вниз, падает в горящую печь и сгорает заживо. Тем самым автор дает понять своим юным читателям, что никакая сила не может устоять против силы понимания. Как бы ни был силен враг, его можно уничтожить с помощью интеллекта.

Поэма «Замок Марджангулу» также подпитана источником народной литературы. Поэтесса, объясняющая в поэтических стихах, что сказка была создана из надписей моря на песчаном пляже, убеждает в этом своих читателей языком сказки:

Один был, другой не было:
На дне морей,
Острая стрела, каждый кипарис,
Его окровавленная рука в кармане.
Море было полно пиратов.

Литература

1. Антология азербайджанской детской литературы. Составитель Г. Намазов. В 3-х томах. Том II. Баку: Ондер, 2005. 264 с.
2. Антология азербайджанской детской литературы. Составитель Ш. Мамедова. В томе IV, том II Баку, АДПУ, 2018, 408 с.
3. Антология азербайджанской детской литературы. Составитель Ш. Мамедова. В томе IV, том IV Баку, АДПУ, 2018, 634 с.
4. Ахмадов Дж. Ребенок и время. Баку: Язычи, 1986. 164 с.
5. Али Керим Избранные произведения, Бакинский лидер. 2004. 335 с.
6. Аскерли Ф. Слово жизни, жизнь слова Баку, АДПУ. 2008, 457 с.
7. Алибейли Ханимана, Избранные произведения, Том 1, Баку, Avrasiya Press 2008, 239 с.
8. Халил З., Аскерли Ф. Азербайджанская детская литература. Баку: АДПУ, 2004. 490 с.
9. Местан Гунар Продвинутые птицы. Баку, Гянджлик. 1983, 296 с.
10. Намазов Г. Азербайджанская детская литература. Баку: Изд-во БГУ, 2007. 444 с.
11. Набиев Б. Критика и литературный процесс. Баку, 1976. 385 с.
12. Оруджалиев И. Анализ и дидактическая характеристика образцов детской литературы. Баку: Учитель, 2004. 263 с.
13. Юсифоглу Р. Детская литература. Баку: Просвещение, 2002. 268 с.

20. YY. ALMAN ÇOCUK ŞARKI VE TEKERLEMELERİNDE TÜRK İMGESİ: ÖNYARGILARDAN KAPSAYICILIĞA YOLCULUK

THE IMAGE OF TURKS IN GERMAN CHILDREN'S SONGS AND NURSERY
RHYMES OF THE 20TH CENTURY: FROM PREJUDICE TO INTEGRATION

Prof. Dr. Ali Osman Öztürk

Necmettin Erbakan Üniversitesi, e-posta: aozturk@erbakan.edu.tr

ORCID ID: <http://orcid.org/0000-0003-2759-2096>

ÖZET

Bu çalışma, 20. yüzyıl Alman çocuk şarkılarında ve tekerlemelerinde Türk imgesinin gelişimini ele almaktadır. Çalışmanın amacı, Türk imgesinin kültürel bir önyargıdan bütünleştirici bir temsile doğru değişimini analiz etmektir. Bu amaçla, 20. yüzyılda yayımlanan Alman çocuk şarkıları ve tekerlemelerinden seçilen örnekler kronolojik ve tematik bir yaklaşımla incelenmiştir. Çalışma, Türk imajının başlangıçta oldukça olumsuz ve basmakalıp temsillerle karakterize edildiğini, ancak zamanla daha olumlu, bütünleştirici ve hatta özeleştiril yaklaşımların da ortaya çıktığını göstermektedir. Bunun bir örneği, kahvenin bir ötekileştirme aracı olarak tasvir edildiği “kahve şarkısı”dır. “Zehn kleine Negerlein” gibi ırkçı ve şiddeti yücelten metinler, Türkleri egzotik ve tehlikeli bir bağlamda tasvir ederek köklü önyargıların varlığını göstermektedir. “In Paule Puhmann's paddle boat” şarkısı örneğinde, Ahmet ve Ayşe gibi Türk çocukları diğer Avrupalı çocuklarla eşit ve olumlu olarak resmedilmektedir. “Ich bin Türke, kein Kanake...” şarkısı, kimliklerine gururla sahip çıkan ve ayrımcı ifadelerle karşı kendilerini savunan Türkleri göstermektedir. “Bier, drei, vier...” parodisi, Alman toplumunun kendi önyargılarına ilişkin artan duyarlılığının bir göstergesi olarak yorumlanabilir. Özetle, 20. yüzyıl Alman çocuk şarkıları ve tekerlemelerindeki Türk imgesinin analizinin, kültürel önyargıların ve stereotiplerin ortaya çıkışını, yayılmasını ve değişimini anlamaya önemli bir katkı sağladığı söylenebilir. Bu değişim, toplumsal farkındalığın artması, kültürel etkileşimlerin yoğunlaşması ve önyargıları azaltmaya yönelik çabaların bir sonucu olarak yorumlanabilir.

Anahtar Kelimeler: Türk imgesi, Alman çocuk şarkıları, tekerlemeler, kültürel önyargılar, stereotipler.

ABSTRACT

This study deals with the development of the image of Turks in German children's songs and nursery rhymes of the 20th century. The aim of the study is to analyse the change in the image of Turks from a cultural prejudice to an integrative representation. To this end, selected examples of German children's songs and nursery rhymes published in the 20th century are analysed using a chronological and thematic approach. The study shows that the image of Turks was initially characterised by rather negative and stereotypical representations, but that over time more positive, integrative and even self-critical approaches also emerged. One example of this is the 'coffee song', in which coffee is portrayed as a means of marginalisation. Racist and violence-glorifying lyrics such as 'Zehn kleine Negerlein' show the existence of deep-rooted prejudices by presenting the depiction of Turks in an exotic and dangerous context. However, in the song 'In Paule Puhmann's Paddle Boat', Turkish children, such as Ahmet and Ayşe, are portrayed on an equal footing with other European children and in a positive light. The song 'Ich bin Türke, kein Kanake...' shows Turks who proudly stand by their identity and defend themselves against discriminatory remarks. The parody 'Bier, drei, vier...' can be interpreted as an indicator of the increasing reflexivity and reflection of German society with regard to its own prejudices. To summarise, it can be stated that the analysis of the image of Turks in German children's songs and nursery rhymes of the 20th century makes a significant contribution to understanding the emergence, spread and change of cultural prejudices and stereotypes. This change can be interpreted as the result of increased social awareness, an intensification of cultural interactions and endeavours to reduce prejudices.

Keywords: Turkish image, German children's songs, nursery rhymes, cultural prejudices, stereotypes.

1. GİRİŞ

Kimlik, önyargı ve basmakalıp düşünceler üzerine yapılan çalışmalar, sosyal bilimlerin önemli bir alanını oluşturmaktadır. Etnik önyargılar ve stereotipler, bireylerin ve grupların birbirlerini nasıl algıladıklarını derinden etkilemekte ve toplumsal ilişkilerde önemli rol oynamaktadır. Bu olgu, farklı toplumlar ve kültürler için de geçerlidir (Öztürk / Holzapfel 2015, s. 194). Bu çalışmada incelenecek metinlerde görüleceği üzere, Türklerin yanı sıra İtalyanlar, Fransızlar, Portekizliler, Yunanlılar, Polonyalılar ve Yugoslavlar gibi farklı halklara yönelik de önyargılı ifadeler bulunmaktadır. Burada, odak noktamız 20. yüzyıl Alman çocuk şarkıları ve tekerlemelerindeki Türk imgesinin incelenmesi olacaktır. Bu odaklanma, belirli bir kültürel ve tarihi bağlamda, çocukluk döneminde aktarılan imgelerin önemini vurgulamaktadır. Çocukluk

dönemi, bireylerin kimliklerinin ve dünya görüşlerinin şekillenmesinde kritik bir evredir ve bu dönemde edinilen imgeler, yetişkinlikteki tutumları ve davranışları etkileyebilir.

Çocuk şarkıları ve tekerlemeleri, bir toplumun değerlerini, inançlarını ve tarihini yansıtan önemli kültürel ürünlerdir. Bu bağlamda, 20. yüzyıl Alman çocuk şarkıları ve tekerlemeleri, Alman çocuklarının zihnindeki Türk imgesini anlamak için değerli bir malzeme sunmaktadır. Araştırma şu temel soruyu merkeze alacaktır: 20. yüzyıl Alman çocuk şarkılarında nasıl bir Türk (çocuğu) imgesi yansıtılmaktadır? Bu soruya verilecek cevapların, Alman toplumunun Türklere yönelik algıları ve önyargıları hakkında önemli bilgiler sunacağı düşünülmektedir. Almanların Türklere karşı önyargıları var mıdır? Varsa, bu önyargıların niteliği nedir? Olumlu mu yoksa olumsuz mu? Bu sorular, çalışmanın temel araştırma eksenini oluşturmaktadır. Şarkı metinlerini kronolojik bir sıra içinde ele alarak, belirli bir tarihsel ve kültürel arka planda, bu imgelerin zaman içindeki değişimine edebi ve estetik bir tanıklık sunulması hedeflenmektedir. Bu kronolojik inceleme, imgelerin hangi tarihsel olaylar ve toplumsal değişimlerle ilişkili olduğunu anlamamıza yardımcı olacaktır.

Bu araştırma, 20. yüzyılda yayınlanmış Alman çocuk şarkıları ve tekerlemelerinden seçilmiş örnekler üzerinden yürütülmektedir. Farklı kaynaklardan elde edilen (varyantlarıyla birlikte) sekiz şarkı ve yirmi üç tekerleme metni kronolojik olarak sıralanacak ve tematik bir yaklaşımla incelenecektir. Her bir metin, kendi içinde bir bütün olarak kabul edilmiş ve yazar, yazarın çevresi, cinsiyeti veya dini değerleri gibi metin dışı unsurlara odaklanılmamıştır. Çalışmada, doküman analizi bağlamında başlıca 20. Yy.'da çocuk kitaplarında yayınlanan kamuya açık birincil yazılı belgeler (şarkı metinleri) kullanılacaktır. İncelenecek belgeler Alman Halk Türküsü Arşivi kütüphanesinden temin edilmiştir. 20. yy. içinde yayın tarihlerine göre sıralanacak (kodlanacak) olan belgeler içeriklerine ve tarihsel bağlamına göre analize tabi tutulacak ve türlerine göre kategorize edilecektir. Analiz birimi olarak belgelerin temaları kullanılacaktır (bkz. Sak / Şahin Sak / Öneren Şendil / Nas, 2021, 227-250 ve Kırıl, 2020, s. 170-189).

2. ŞARKILAR: GENELDE YABANCI - ÖZELDE TÜRK İMGESİ

İlk ele alacağımız metin, İsviçre'nin 1802'deki "Stecklikrieg" olarak bilinen ve Fransız işgaline karşı verdiği mücadeleyi konu almaktadır. Metinde geçen "Bumbardung" (bombardıman) ifadesi, dönemin askeri müziklerinde önemli bir yere sahip olan ve Osmanlı askeri bandolarının (mehter) etkisiyle Avrupa'da yaygınlaşan bir müzik aletini veya müzik türünü işaret etmektedir. Bu durum, Osmanlı İmparatorluğu'nun askeri müziğinin 18. ve 19.

yüzyıllarda Avrupa kültürüne olan etkisinin somut bir örneğidir (bkz. Öztürk/Holzapfel, 2008, s. 205) ve çalışmamız açısından önemli bir veridir.

2.1 Mehter müziği etkisi

Soldategeschicht

2. En einz'ge isch der Hauptme gsi

Mit schöne, gäle Hose.
En einz'ge het en Sabel gha,
Mit dem sinds geg' d'Franzose.

3. Und z'Biel da blast der Bumbardung

Mit ere so ne Gwalt,
Daß neben ihm das Klarinett
Stei-mus-tot z'Bode fallt.

4. Chum heis de gueti Chnab im Grab

So gönd zwei Tag herum,
Da blast er halt in Neuburg
Der Flötebläser um.

5. Der Hauptmaseit: Jetzt wird's mir z 'dumm,

Wenn das sowyer goht
Simmer, b 'vor mir d'Franzose gsehnd,
Scho alli sämme tot.

6. Er zieht der Sabel us und haut

Der Bumbardung entzwei,
Dann kommandiert er: Rechts -um -kehrt,
Jetzt göh mir wieder hei.
(Basler Singbuch 1937, s. 34)

Metinde Fransızlara karşı belirgin bir düşmanca tutum sergilenmektedir. Bu düşmanlık, iki ülke arasındaki tarihsel rekabet ve savaşlar (özellikle Fransız İhtilali'nin etkileri) bağlamında anlaşılabilir (bkz. Öztürk, 2015, s. 106-109). Bu noktayı “öteki” kavramı ve iç grup/dış grup dinamikleri üzerinden daha detaylı inceleyebiliriz:

Metinde Fransızlar, İsviçreliler için bir “öteki” olarak konumlandırılmaktadır. Bu, İsviçre kimliğinin Fransız karşıtlığı üzerinden inşa edildiğini göstermektedir. “İç grup” (İsviçreliler) ve “dış grup” (Fransızlar) arasındaki bu ayrım, önyargıların ve düşmanlığın temelini oluşturmaktadır. Bu durum, çocuk şarkılarının ve tekerlemelerinin kimlik inşasında ve kültürel değerlerin aktarımında ne kadar etkili olduğunu göstermesi açısından önemlidir.

İsviçre ve Fransa'nın her ikisi de Hristiyan olmasına rağmen, metinde yansıyan düşmanlık, din faktörünün tek başına düşmanlık nedeni olmadığını göstermektedir. Siyasi ve ekonomik çıkarlar, tarihsel rekabet ve toprak mücadeleleri gibi faktörler, dinsel birlikteliğin önüne geçerek düşmanlığın temelini oluşturmuştur. Bu durum, günümüzde bazı kesimlerce

iddia edildiği gibi, düşmanlığın yalnızca dinsel farklılıklardan kaynaklandığı tezinin bu örnekte geçerli olmadığını göstermektedir.

Metinde Türk müziğinin olumlu bir şekilde anılması, dikkat çekici bir paradoks oluşturmaktadır. Düşman olarak görülen Fransızlara karşı kullanılan etkili bir araç olarak Türk müziğinden bahsedilmesi, Türklerin bu bağlamda “öteki” olarak konumlandırılmadığını, hatta etkili ve güçlü bir müttefik olarak görüldüğünü düşündürmektedir. Bu durum, çalışmamızın odak noktası olan “Türk imgesi” açısından son derece önemlidir. Türklerin bu metinde olumlu bir şekilde temsil edilmesi, çocuk şarkılarında “öteki” kavramının ne kadar karmaşık ve değişken olabileceğini gösterir.

Metnin yerel ağızla yazılmış olması, modern Almanca konuşanlar için bile anlamayı zorlaştırmaktadır. Ancak, metnin ana teması ve Fransızlara yönelik düşmanlık ile Türk müziğinin olumlu temsili gibi temel unsurlar açıkça anlaşılabilir.

Metnin hem yetişkinlere hem de çocuklara hitap etmesi, tarihsel travmaların ve düşmanlıkların nesiller arası aktarımının bir örneğidir. Savaş ve düşmanlık temalarının çocuklara erken yaşta aktarılması, önyargıların ve stereotiplerin oluşumunda önemli bir rol oynamaktadır. Bu durum, çocuk şarkılarının ve tekerlemelerinin toplumsal belleğin ve kültürel kimliğin korunmasında ve aktarılmasında ne kadar etkili olduğunu kanıtlar.

2.2 “Türkler şarap içmezler”

Die Türken trinken keinen Wein

Die Türken trinken keinen Wein,
Er mag vom Rhein und Ungarn sein.
Potztausend, wer wollte ein Türke dasein!
Ho – ho, ho – ho, ho – ho, ho – ho!
(Basler Singbuch, 1937, s. 35; notalı)

18. yy.’dan Georg Peter Weimar adına kayıtlı olan bu kısa şarkı “Türkler şarap içmez, / Ren ve Macaristan’dan olabilir. / Kim Türk olmak ister ki! / Ho - ho, ho - ho, ho - ho, ho - ho!”, Türkler hakkında Avrupa’da tarihsel olarak yaygın olan basmakalıp bir fikri özetlemektedir. İster Ren nehrinden ister Macaristan’dan (her ikisi de bağıcılıkla ünlü bölgelerdir) gelsin, Türklerin şarap içmediğini söyler.

Üçüncü dize açık bir değersizleştirmeyi ifade etmektedir: “Potztausend¹, wer wollte ein Türke dasein!”. Bu dize, Türk olmanın olumsuz ya da istenmeyen bir şey olduğunu ima

¹ “Potztausend!” eski bir beddua sözü olup Türkçedeki “Allah kahretsin!” söz ile karşılanabilir (bkz. Küpper, [o.J.], s. 254.

etmektedir. Ünlem, Türk kültürünü küçümsemeyi ya da en azından anlamamayı ifade etmektedir. “Ho - ho” tekrarı sadece nakarat benzeri bir dolgu işlevi görmekte ve içeriğe hiçbir anlam katmamaktadır.

2.3 “Kahveden vaz geçmezler”

1.3a C-a-f-f-e-e-

C-a-f-f-e-e-
trink nicht so viel Kaffee,
nichts für Kinder ist der Türkentrunk,
schwächt die Nerven, macht dich blaß und krank,
sei doch kein Muselmann,
der ihn nicht lassen kann!
(Frey, 1991, s. 28)²

Karl Gotlieb Hering tarafından metin ve melodisi yazıldığı anlaşılan (bkz. Öztürk / Holzapfel, 2008, s. 205) Kaffee Kanon, geçmişten günümüze kadar gelen ve ayrıca çok sevilen bir şarkıdır. Bu şarkı pedagoglar tarafından, kolay söylenebilir olduğu için tavsiye edilir. Çok sayıda eğitsel amaçlı kitapta kendine yer bulmuştur: “Çok kahve içme, / Türk içeceği çocuklara göre değil, / Sinirleri zayıflatır, seni solgun ve hasta yapar, / İçmeden duramayan bir Müslüman olma!” şarkısı (bkz. Öztürk, 2015, s. 43-57), kahveyi tanımlamak için ‘Türk içeceği’ nitelemesini kullanır ve kahve tüketimini Müslümanlarla³ olumsuz bir şekilde ilişkilendirir. Oysa 18. yy. ve 19. yy.da dönemde Avrupa’da “Türk Modası” (Türkenmode) söz konusu olup sanat, resim ve müzik alanında Avrupa’da yoğun şekilde Türk etkileri gözlenmektedir. “Bu şarkının amacı; bir taraftan gençleri eğlendirmek, diğer taraftan hem sağlık hem de din eğitimine katkıda bulunmaktır.” (Öztürk, 2015, s. 49)

Şarkının teması şu şekilde özetlenebilir: Kahve için kullanılan bir terim olarak “Türk iksiri / içkisi”: “Türk iksiri” terimi, kahvenin Osmanlı İmparatorluğu üzerinden Avrupa’ya tarihsel yayılımına atıfta bulunur. Kahve 16. yüzyılda Osmanlı İmparatorluğu’nda popüler hale gelmiş ve buradan Avrupa’ya yayılmıştır. Bu nedenle “Türk iksiri” terimi başlangıçta yeni içecek için nötr bir terimdi. Ancak bu şarkıda olumsuz bir anlamda kullanılmıştır.

Şarkı, kahve (“Türk içeceği”) içmenin özellikle çocuklar için zararlı olduğunu iddia eder. Sinirleri zayıflatır, onları solgun ve hasta yapar. Bu iddialar tıbbi olarak savunulabilir değildir ve çağdaş önyargıları veya batıl inançları yansıtmaya eğilimindedir. “Müslüman olma / kahveyi bırakamayan!” talebiyle sonuçlanır. Bu dizeler kahve tüketimi ile Müslüman kimliği arasında

² Ayrıca bkz. Basler Singbuch 1937, s. 35; Musica sacra 1983, s. 4; notalı.

³ “Muselmann”, Müslüman anlamında modası geçmiş bir terimdir. Almancada bugünkü karşılığı Muslim / Moslem’dır. (Wahrig, 1979)

doğrudan ve olumsuz bir bağ kurmaktadır. Aşırı kahve tüketiminin Müslümanlara özgü olumsuz bir özellik olduğu ima edilir. Aşağılayıcı “Müslüman adam” teriminin kullanılması bu olumsuz çağrışımı pekiştirmektedir. Dolayısıyla şarkı, kahve içerek bu bağlamda olumsuz çağrışımları barındıran “Müslüman gibi” olma riskini taşıdığını öne sürmektedir.

2.3b Bira: Kahvenin parodisi

Kahvenin Alman toplumunda gittikçe sevilerek benimsenmesi sonucunda Kahve şarkısı da zamanla hem metin bakımından hem de algılama açısından değişime ve dönüşüme uğramış, böylece Türk imgesinin olumsuz niteliği bu süreçte geri plana atılmış, “artık “kafeinden”, yani “Türk”ten arındırılmış kahve içilebilir duruma gelmiştir (Öztürk, 2015, s. 57). Aşağıdaki Bira parodisini bu kapsamda değerlendirebiliriz:

Bier, drei, vier

Trink doch nicht so viel Bier,
Nicht für Kinder ist des Deutschen Trank
schwächt die Nerven, macht dich blaß und krank,
sei doch kein deutscher Mann,
der das nicht lassen kann!
(Frey, 1991, s. 29)

Bu parodi, daha önce tartışılan kahve şarkısının (“trink nicht so viel Kaffee...”) ilginç bir tersine çevrilmesidir. Aynı yapı ve argümantasyonu kullanır, ancak bunu geleneksel olarak “Alman içeceği” olarak kabul edilen biraya uygular. Bu tersine çevirme çok katmanlı bir yorumlamaya olanak sağlamaktadır:

Kahve şarkısında “Türk iksiri” hakkında yapılan olumsuz iddiaların (sinirlerin zayıflaması, solgunluk, hastalık) aynısının biraya uygulanmasıyla, orijinal önyargılar saçmalığa indirgenmektedir. Parodi, bu tür atıfların ne kadar keyfi ve temelsiz olabileceğini açıkça ortaya koymaktadır: Eğer bu argümanlar kahve için geçerliyse, biraya karşı neden olmasın?

Parodi, içki içmeyi seven Alman klişesiyle oynamaktadır. Bira birçok kültürde tipik bir Alman içeceği olarak kabul edilir ve aşırı bira tüketimi bazen ulusal bir özellik olarak tasvir edilir. Parodi bu stereotipten yola çıkıyor ve onu ironize etmek için kasıtlı olarak abartıyor. Bir “Alman erkeğinin” “bira içmeden durmadığını” savlayarak, Alman imajını ölçsüz bira içen biri olarak karikatürize eder.

Hem orijinal kahve şarkısı hem de bira parodisi ahlaki çağrılar içermektedir (“Müslüman bir adam olma” ve “Alman bir adam olma”). Parodi, kişisel alışkanlıklara bu tür ahlaki müdahaleleri ve olumsuz atıflar yoluyla belirli davranış türlerini engelleme girişimini

eleştirmektedir. Bu tür ahlaki yargıların farklı kültürel pratiklere ne kadar kolay aktarılabilceğini göstermekte ve böylece sorgulanabilirliklerini ortaya koymaktadır.

Kahve şarkısıyla yapılan doğrudan karşılaştırma, “yabancılık” ve “tuhafılık” inşasını netleştirmektedir. Kahve şarkısında kahve “yabancı” olanla (Türkler/Müslümanlar) ilişkilendirilmekte ve olumsuz çağrışımlara sahip olmaktadır. Parodide ise bira “kendi” (Almanlar) ile ilişkilendirilmekte ve aynı olumsuz nitelikler atfedilmektedir. Bu zıtlık, olumsuz atıfların içeceğin kendisiyle değil, ilgili kültürel çağrışımla bağlantılı olduğunu açıkça ortaya koymaktadır.

Parodi öncelikle eğlence ve mizah için kullanılır. Abartı ve beklenmedik değişiklik (kahve yerine bira) komik bir etki yaratır. Bu mizahi yaklaşım, mevcut önyargıların sorgulanmasına ve açığa çıkarılmasına yardımcı olabilir.

Aşağıdaki çocuk şarkısında bira içen zencilerin durumu ise oldukça farklı ve konumuza yeni bir perspektif açmaktadır.

2.4 “Kazık” bir ceza mı?

Zehn kleine Negerlein

Zehn kleine; Negerlein, die schliefen in der Scheun'.
Einer ging im Heu verloren, da waren's nur noch neun.

Neun kleine Negerlein, die gingen auf die Jagd.
Da hat sich eines totgeschossen, da waren's nur noch acht.

Acht kleine Negerlein, die gingen Kegel schieben.
Da hat sich eines totgeschoben, da waren's nur noch sieben.

Sieben kleine Negerlein, die gingen zu 'ner Hex.
Da hat sie eines aufgegessen, da waren's nur noch sechs.

Sechs kleine Negerlein, die gingen in die Sümpf.
Der eine ist drin steckenblieben, da waren's nur noch fünf.

Fünf kleine Negerlein, die tranken gerne Bier.
Da hat sich einer totgesoffen, da waren's nur noch vier.

Vier kleine Negerlein, die kochten einen Brei.
Da hat sich einer totgegessen, da waren's nur noch drei.

Drei kleine Negerlein, die gingen in die Türkei.
Da wurde einer aufgespießt, da waren's nur noch zwei.

Zwei kleine Negerlein, die gingen zu einem Schreiner.
Der eine wurd' in' Sarg gelegt, da war es nur noch einer.

Ein kleines Negerlein, das fuhr in einer Kutsch'.
Die Kutsch', die ist zerbrochen, da warn sie alle futsch.

oder:

Ein kleines Negerlein, das war besonders schlau,
Das ging zurück nach Kamerun und nahm sich eine Frau.

(Deutscher Kinderschatz, 1980, s. 517-518)

Şarkının her kıtasında bir bir eksilen zenciler, aşırı bira içtikleri için ölür, Türkiye’ye gittikleri için de kazığa (!) oturtulurlar. “Zehn kleine Negerlein” şarkısı, farklı versiyonları bulunan, tarihsel olarak sorunlu ve ırkçı bir çocuk şarkısıdır. Şarkının, tüm “küçük zencilerin” teker teker ve genellikle şiddet/işkence sonucu öldüğü bir saymacalı şarkı yapısına sahiptir. Türkiye ile ilgili dizeler bu genel yapının bir parçasıdır ve şarkıdaki genel şiddet ve ölüm atmosferine katkıda bulunur. Metnin tamamını, ortaya çıktığı dönem ve içerdiği ırkçı stereotipler bağlamında değerlendirmek önemlidir.

“Üç küçük zenci, Türkiye’ye gittiler.

Biri kazığa oturtuldu, geriye sadece ikisi kaldı.”

Bu dizeler, tarihi metinlerde ve şarkılarda Türkiye imgesiyle özellikle ilgilidir. “Küçük zencilerden” birinin Türkiye’de “kazığa oturtulması” açık bir şiddet tasviridir. Aynı zamanda, acımasız şeylerin yaşandığı “egzotik” ve “tehlikeli” Doğu stereotipine de hizmet etmektedir. “Kazığa oturtma”, Avrupa’nın kolektif hafızasında sıklıkla Osmanlı İmparatorluğu ve daha sonra Türkiye ile ilişkilendirilen vahşi ve medeniyetsiz bir yer imajına karşılık gelen sert ve acımasız bir ölüm şeklidir.

Bu tasviri tarihsel bağlamı içinde görmek önemlidir. “Kazığa oturtulmuş” insan⁴ imgesi, Osmanlı İmparatorluğu’na atfedilen tarihsel uygulamalara (örneğin hainlerin veya savaş esirlerinin infazı) kadar uzanıyor olabilir. Bu tür tasvirler Avrupalılar tarafından Osmanlı İmparatorluğu’nun olumsuz bir resmini çizmek ve onu barbar olarak göstermek için sıklıkla kullanılmıştır. Bu stereotipler uzun süre devam etti ve Avrupa’daki Türkiye imajı üzerinde kalıcı bir etki yarattı. Oysa tarihi belgeler (Selim, 2012), Osmanlı’da kazığa geçirme yerine çoğunlukla „boyun vurma”, „iple boğma”, „asarak idam” gibi uygulamaların olduğunu kanıtlamaktadır. Bununla birlikte, “küçük zencilerden” birinin ölüm yeri olarak Türkiye’nin seçilmesi tesadüfi olmayıp, yukarıda bahsedilen stereotiplere hizmet etmektedir.

Şarkının tamamının ırkçı olduğu bir kez daha vurgulanmalıdır. “Negerlein” kelimesinin kullanımı başlı başına aşağılayıcı ve ayrımcıdır. “Küçük zencilerin” vahşi ölümleri ve tek tek dizelerdeki basmakalıp tasvirler ırkçı önyargıların pekiştirilmesine yardımcı olmaktadır.

⁴ Bkz. örneğin Kumrular, 2008, s. 188; Coşan, 2009, s. 390; Gemein / Oezsinmaz, 2001, s. 38, Barbarics-Hermanik 2010, s. 15, 21.

Dolayısıyla Türkiye ile ilgili dizeler de bu yaygın ırkçı anlatının parçasıdır. Bu dizeler, Türkiye ve Doğu hakkındaki olumsuz klişelerin pekiştirilmesine katkıda bulunmaktadır. Şiddet dolu ve tehlikeli bir yer imajını yeniden üretmekte ve böylece Türkiye kökenli insanların ayrımcılığa uğramasına ve ötekileştirilmesine katkıda bulunmaktadır.

2.5 “Merhaba! Güle güle!”

Paule Puhmanns Paddelboot

1. In Paule Puhmanns Paddelboot, da paddeln wir auf See.
Wir paddeln um die halbe Welt,
A-lo-ha – ho-ha-hee! Guten Tag, auf Wiedersehn.
A-lo-ha – ho-ha-hee! Guten Tag, auf Wiedersehn.
2. In Portugal, da winkte uns die Anabela zu.
Die fragte: „Darf ich mit euch mit?“ „Na klar, was denkst denn du!“
Born dia, adeus! Guten Tag, auf Wiedersehn!
Born dia, adeus! Guten Tag, auf Wiedersehn!
3. In Spanien war es furchtbar heiß, da stieg der Pedro zu.
Der brachte Apfelsinen mit, die aßen wir im Nu.
Buenas dias, hasta la vista! Guten Tag, auf Wiedersehn!
Bueans dias, hasta la vista! Guten Tag, auf Wiedersehn!
4. Und in Italien war’n wir auch, da kam die Marinella.
Die brachte Tintenfische mit auf einem großen Teller.
Buon giorno, arrivederci! Guten Tag, auf Wiedersehn!
Buon giorno, arrivederci! Guten Tag, auf Wiedersehn!
5. Als wir in Jugoslawien war’n, kam einer angeschwommen
und der hieß Janko Jezovsek. Wir ham ihn mitgenommen.
Dobar dan, dovi dschenja! Guten Tag, auf Wiedersehn!
Dobar dan, dovi dschenja! Guten Tag, auf Wiedersehn!
6. Und rund um den Olivenbaum, da tanzten wir im Sand.
Wir nahmen den Wasili mit, das war in Griechenland.
Kali-mera, jassu, jassu! Guten Tag, auf Wiedersehn!
Kali-mera, jassu, jassu! Guten Tag, auf Wiedersehn!
7. Dann fuhr’n wir weiter übers Meer bis hin in die Türkei.
Von da an war’n auch Ahmet und die Ayşe mit dabei.
Merhaba, güle, güle! Guten Tag, auf Wiedersehn!
Merhaba, güle, güle! Guten Tag, auf Wiedersehn!
8. Und als wir dann nach Hamburg kamen, stand Paule Puhmann da
und rief: „Verflixt und zugenäht! Mein Paddelboot ist da!“
Guten Tag, auf Wiedersehn! Bom dia, adeus!
Buenas dias, hasta la vista! Buon giorno, arrivederci!
Dobar dan, dovi dschenja! Kali mera, jassu, jassu!
Merhaba, güle, güle...
(*Kinder singen für Europa* 1989, s. 3; notalı)

Metin ve müziği F. Vahle’ye ait olan “In Paule Puhmann’s Paddle Boat” şarkısı, çeşitli Avrupa ülkelerine yapılan ve her ülkede yeni yol arkadaşlarının gemiye alındığı bir yolculuğu anlatmaktadır. Türkiye ile ilgili bölüm şöyledir:

“Sonra denizi aşır Türkiye’ye kadar gittik.
O andan itibaren Ahmet ve Ayşe de gemideydi.
Merhaba, güle, güle! İyi günler, tekrar görüşmek üzere!
Merhaba, güle, güle! İyi günler, tekrar görüşmek üzere!”

Önceki örneklerde görülen diğer “yabancı” milletlerden insan tasvirleriyle (örn. “Zehn kleine Negerlein” veya “Kaffeelied”) karşılaştırıldığında, bu şarkı çok daha olumlu ve kapsayıcı bir tablo çizdiği gözden kaçmamaktadır. Türk çocuklarının tasvirine ilişkin olarak değinilmesi gereken en önemli noktalar şunlardır:

Ahmet ve Ayşe, farklı ülkelerden gelen diğer çocuklarla aynı şekilde seyahat grubuna kabul edilir. Olumsuz yorumlar, aşağılayıcı ifadeler veya basmakalıp tasvirler yoktur. Onlar sadece gezinin bir parçasıdır ve grubun eşit üyeleri olarak görülürler. Türkçe “Merhaba” ve “Güle güle” selamlaşmalarının kullanılması kültürel temsilin olumlu bir işaretidir. Türk diline ve kültürüne saygıyı gösterir ve kapsayıcılık duygusunun aktarılmasına yardımcı olur. Dilin değersizleştirmek veya stereotipleştirmek için kullanıldığı önceki örneklerin aksine, burada olumlu temsil ve tanıma söz konusudur.

Türklerin olumsuz stereotiplerle (örneğin şiddet, egzotikleştirme, olumsuz bağlamda alkolden uzak durma) ilişkilendirildiği önceki örneklerin aksine, bu şarkı bu tür tasvirlerden tamamen uzaktır. Ahmet ve Ayşe, gezgin gruba katılan normal çocuklar olarak tasvir edilirler. Şarkı, farklı kültürlerin ve milletlerin barış içinde bir arada yaşadığı ve birlikte seyahat ettiği bir kıta olarak Avrupa imajı sunmakta, Ahmet ve Ayşe’nin de gruba dahil olması ile bu çeşitlilik ve birliktelik mesajı vurgulanmaktadır. Türkiye bölümü şarkının diğer ülkelerle karşılaştırıldığında, tüm çocukların benzer şekilde tanıtıldığı göze çarpmaktadır. Sunum ya da muamelede herhangi bir farklılık yoktur. Bu da eşitlik ve kapsayıcılık mesajını vurgulamaktadır.

2.6 “Bankacı Türk”

Auf einer bayerischen/ türkischen Bank

Da steht ein bayrischer Mann.
Und dieser bayrische Mann sagt:
„Aber, Herr Professor,
Mit dem Messer
Geht es besser!”

(Fischer, 1991, Nr. 1002, 1003, 1005; notalı)

(Fischer 1991: 1002, 1003, 1004) nolu metinler ve (Fischer 1991: 1005, 1006, 1007) nolu metinler (bkz. Ek 1) aslında aynı içerikte olup, sadece içinde geçen etnik kimlikler farklıdır: “Bir Türk bankasında, / Bir Türk oturuyordu, / Bağırıldı: “Himmeldonnerwetter, Herr Professor, / Bıçakla! / Sching, schang, schung.” tekerlemesi daha yakından bakmaya

değer birkaç stereotip ve önyargı içermektedir: ‘Türk bankası’ terimi, diğer bankalardan farklı olan belirli bir banka türüne işaret etmektedir. Bu zaten Türk’ü özel veya yabancı bir şey olarak vurgulamayı amaçlayan bir egzotikleştirme biçimi olarak yorumlanabilir. Aynı zamanda bu bankanın farklı veya daha az medeni olduğu anlamına da gelebilir. Tekrarlanan ‘Türk’ erkeği vurgusu, yabancı ve farklı olan izlenimini pekiştirmektedir. Basitçe bir erkekten değil, açıkça onu çoğunluk toplumundan ayıran bir “Türk” erkekten bahsedilmektedir.

“Himmeldonnerwetter, Profesör, bıçakla!": Bu ünlem stereotipin özünü oluşturmaktadır. “Himmeldonnerwetter” (bir şaşkınlık ya da kızgınlık ifadesi) ile ‘bıçak’ arasındaki doğrudan ilişki, bir saldırganlık ve potansiyel şiddet imgesi yaratmaktadır. Bıçak, burada tehlikeli ve olumsuz bir stereotip olan “Türk erkeğinin” tipik bir özelliği olarak öne çıkarılmaktadır. Türklerin şiddete eğilimli olduğu ve bıçağı silah ya da tehdit olarak kullandığı ima edilmektedir. “Bay Profesör” hitap şekli bu bağlamda ironiktir ve eğitimsiz ve şiddet yanlısı olduğu varsayılan Türk ile Batı dünyasının bir temsilcisi olarak eğitilmiş ‘profesör’ arasındaki zıtlığı pekiştirmektedir.

“Sching, schang, schung": Bu tabiat taklidi (onomatopoeia) sesi net bir şekilde yorumlamak zordur, ancak muhtemelen egzotikleştirme ve yabancılaştırmaya katkıda bulunur. Yabancı seslerin taklidi veya “yabancı” Türk imajını daha da güçlendiren bir tür anlaşılabilir dil olarak yorumlanabilir. Anlaşılabilir ya da “garip” olarak tasvir edilen Türk dilinin aşağılayıcı bir tasviri de olabilir.

2.7 “Almanca Türk”

*Das eine Kind ist so, das andere Kind ist so
[Çocuğun biri böyle, diğeri şöyle]
(...)*

2. Muhammed hat grad Deutsch gelernt und Türkisch kann er auch,
und wenn er seine Witze reißt, liegt alles auf dem Bauch.
Su Wong, die kann Karate und besiegt den stärksten Mann.
Sie legt ihn auf den Rücken, schneller als er gucken kann,
und ihre großen Augen seh’n ihn dabei lachend an.

Refrain [Nakarat]:

Zum Glück gibt’s zwischen Kindern so manchen Unterschied, ...

3. Maria kommt aus Griechenland, Rodrigo aus Peru,
ich komm’ aus Hamburg Altona, na, und woher kommst du?
Die Welt ist groß und überall gibt’s Kinder so wie dich,
und jedes sucht auf seine Arte den Sonnenschein für sich,
und jedes sucht auf seine Art den Sonnenschein für sich.

Refrain [Nakarat]:

Zum Glück gibt’s zwischen Kindern so manchen Unterschied, ...

(Knack-frosch, 1992, s. 118-119; notalı)

Metni ve müziği Rolf Zuckowski (1988) ait olan „Das eine Kind ist so, das andere Kind ist so” şarkısı çocuklar arasındaki farklılıkların güzel ve eğlenceli olduğunu konu edinmekte ve aksi halde bu şarkının yapılamayacağını savlanmaktadır. Şarkıda anılan çocuklar Alman, Uzakdoğu, Türk, Yunan ve Peru kökenli olup, her biri ayrı yeteneklerdedir. Yeni, Almanca öğrenen Türkün hem dil yeteneği hem de esprili/şakacı oluşu onun karakterinin olumlu yanları olarak gösterilmiştir.

Türk imgesinin bu yönünün yoğun olarak görüldüğü ortamların başında düğünler (damada yapılan şakalar), okul ve askerlik ortamı (çömez şakaları), çalışma hayatı (iş/meslek şakaları) gelmektedir. Türkiye’de yapılan şakaların sayısını, şekli ve içeriğini artırmak mümkündür. Jan Brunvand’a göre “Bir halk grubunun ilk sınavı paylaşılan folklorun varlığıdır; sonra bu uyumun arka planı incelenebilir.” (Şahin, 2014, s. 246’dan) Brunvand, Amerika’da meslek gruplarının, yaş gruplarının, dinsel veya etnik gruplarının folklor taşıyıcıları olduklarını ileri sürer (a.y.). Türk çocuğunun da Almanya’daki Türk azınlığın folklor taşıyıcısı olduğu göz önünde tutulduğunda şaka Türk imajının bir parçası olarak görülür.

Şarkıdaki çocuğun adının Muhammed ve Almancayı da öğrenmiş olması, hem farklılığa (Müslümanlık) hem de ortaklığa (Alman dili) vurgu yapmaktadır; önceki örneklere kıyasla (*bıçaklı tekerleme* veya ‘Zehn kleine Negerlein’ gibi) çok daha olumlu ve kapsayıcıdır. Çocuklar arasındaki çeşitliliği kutlamakta ve farklı kültürlerin eşitliğini vurgulamaktadır. Bununla birlikte, önyargı ve stereotipler bağlamında tartışılacak bazı noktalar vardır:

Şarkı olumsuz stereotiplerden kaçınırken, yer yer olumlu stereotiplerden de yararlanıyor. Muhammed’in “espri yapma” yeteneği ve Su Wong’un karatedeki becerisi bunun örnekleridir. Bu tasvirler olumlu çağrışımlara sahip olsa da yine de bakış açısının daralmasına ve ilgili kültürler içindeki çeşitliliğin azalmasına yol açabilir. Tüm Türk çocuklarının komik olduğu ve tüm Asyalı çocukların dövüş sanatlarında iyi olduğu öne sürülmektedir.

Şarkı çocuklar arasındaki farklılıkları vurgulamaktadır (“Neyse ki çocuklar arasında pek çok farklılık var”). Bu vurgunun kapsayıcılık bağlamında olumlu olması amaçlansa da “ötekiliği” vurgulama ve dolayısıyla belirli bir mesafe yaratma tehlikesini de barındırmaktadır. Çeşitlilik kutlanır, ancak aynı zamanda çocuklar kategorize edilir (köken, yetenekler).

Şarkının en büyük artısı, olumsuz stereotiplerden kasıtlı olarak kaçınılmasıdır. Aşağılayıcı ifadeler, ayrımcı tasvirler veya atıflar yok. Bu, önceki örneklere kıyasla açık bir gelişme ve kültürel çeşitliliğe daha bilinçli bir yaklaşım olduğunu gösterir. Verilen temel mesaj

olumlu ve evrenseldir: geçmişleri veya yetenekleri ne olursa olsun tüm çocuklar eşittir. Her çocuk mutluluğu kendi yolunda arar (“gün ışığı”). Bu eşitlik ve saygı mesajı merkezîdir ve olası eleştiri noktalarından daha ağır basmaktadır.

Şarkı, Almanya’da göç ve çok kültürlülüğün giderek daha fazla tartışıldığı 1992 yılına aittir. Şarkı, bu sosyal değişimin ve kültürel çeşitlilik konusunda artan farkındalığın bir ifadesi olarak yorumlanabilir.

2.8 “Kanake bir şaka mı?”

Ali und Fritz

1. Ali wohnt in der Baracke,
Fritze nannte ihn “Kanake.”
Doch der Ali war nicht dumm,
drehte schnell den Spieß herum.
2. Ich bin Türke, kein Kanake.
Oder bist du ein Germake?
Damit macht man keinen Witz
Ali heiß’ ich, du heißt Fritz!

(Knack-frosch, 1992, s. 8-9; notalı)

Metni Richard Limpert’e müziği ise Fasia Jansen’e ait olan bu şarkıda, barakada yaşayan bir Türk (Ali) ile Alman (Fritz) karşı karşıya getirilmekte, ilk kıtada Almanın Türk’ü “Kanake” olarak nitelenmesi, Türkün ise bu hakareti zekice Alman’a yöneltmesi konu edinilmektedir: “Ben Türk’üm, Kanake değil. / Ya sen Germake misin? / Bununla şaka yapılmaz / Ben Ali’yim, sen Fritz’sin!” kesinlikle önyargılara karşı, Türklerin ağzından verilmiş güçlü ve etkili bir yanıt olarak değerlendirilebilir. Bu metni önyargılar bağlamında birkaç açıdan inceleyebiliriz:

“Kanaka” Havai dilinde insan anlamına gelir (Wahrig, 1994),⁵ ancak Almanca konuşulan ülkelerde özellikle göçmenlere ve sıklıkla da Türklere yönelik kullanılan aşağılayıcı ve ırkçı bir ifadedir. Metin, bu kelimeyi reddederek ve buna karşı çıkararak önemli bir duruş sergilemekte, “Ben Türk’üm, Kanake değil” ifadesi ile, kişinin kendi kimliğini gururla sahiplendiğini ve aşağılayıcı bir tanımlamayı reddettiğini açıkça göstermektedir.

“Ya sen Germake misin?” ifadesi, karşı bir önyargı oluşturarak ve mizahi bir dil kullanarak önyargıların saçmalığını ortaya koymaktadır. “Germake” kelimesi, “Kanake”nin Almanca karşılığı gibi uydurma bir kelime olup, önyargıların ne kadar anlamsız ve temelsiz olduğunu vurgulamak için kullanılmaktadır. Bu ifade, aynı zamanda önyargıları kullanan kişiyi kendi silahıyla vurmakta ve onları düşünmeye sevk etmektedir. “Bununla şaka yapılmaz / Ben Ali’yim, sen Fritz’sin!” ifadeleri, eşitliği ve karşılıklı saygıyı vurgulamaktadır. İsimlerin

⁵ Terimin tartışılması için bkz. Nakiboğlu, 2016, s. 83 vd.

kullanılması (Ali ve Fritz, Türk ve Alman isimleri olarak tipik örnekler), kişiselleştirme yoluyla konuya daha insani bir boyut katmaktadır. Bu ifadeler, önyargıların ve aşağılamanın şaka olmadığını ve insanları incittiğini net bir şekilde belirtmekte, metnin kısa ve özlü olması (bu sayede, metin kolayca ezberlenebilmekte ve yaygınlaşabilmektedir), mesajının daha güçlü ve akılda kalıcı olmasını sağlamaktadır.

Bu metnin de 1992 yılında yayınlanması, Almanya’da artan yabancı düşmanlığı ve ırkçılık tartışmalarının yaşandığı bir döneme denk geldiğini düşündürmektedir.⁶ Bu bağlamda, metin önemli bir tepki ve direniş ifadesi olarak da değerlendirilebilir.

3. AÇIK-SAÇIK TEKERLEMELER

Borneman (1976, s. 67-70; bkz. EK 2) tarafından yayınlanan çocuk tekerlemeleri, Türklere ve Müslümanlara yönelik çeşitli aşağılayıcı ve basmakalıp tasvirler içermektedir. (1)’de “fedailer” (İslam savaşçıları) terimi “fart” (osuruk) ile bağlantılı olarak aşağılanmaktadır. (2)’de “Doğu’dan“ bir cadı tehditkâr özelliklerle tasvir edilmektedir. (3)’te cinsel stereotiplere hizmet eden bir sultan ve hadımın haremi, alaycı bir şekilde temalaştırılır.⁷ (4) nolu metin bir “Berberi şeyhini” müstehcen bir bağlamda tasvir eder. (5) müezzin ile eşcinsellik arasında bir bağlantı kurulmaktadır. (6)’da “Türkenbibbel” (burada “erkeklik organı” anlamında; bkz. Kühlewein, 1909, s. 15) terimi aşağılayıcı bir şekilde kullanılmaktadır. (8) nolu metin, bir halifenin bir rahibe ile cinsel uygunsuz davranışını ima etmekte; (22) ve (23) nolu metinler ise açık yabancı düşmanlığı ve Türklere karşı şiddet çağrısı içermektedir.

Bu nedenle, bu metinlerin “çocuk tekerlemeleri” olarak sınıflandırılması son derece yanıltıcıdır. Nitekim Borneman da bu duruma çok yönlü hem psikanalitik hem de sosyo-eleştirel bir perspektiften bakmaktadır. Bir yandan çocukların bilinçdışı ihtiyaçlarını ve çatışmalarını ortaya çıkarmak için onları psikanalitik bir bakış açısıyla analiz ederken aynı zamanda, tekerlemelerin siyasi veya ideolojik amaçlarla kötüye kullanılabileceği potansiyel tehlikelerin de farkındadır (Borneman, 1976, s. 67-70).

Tekerleme metinleri, yetişkinlerin dünyasındaki önyargıları, stereotipleri ve ayrımcı söylemlerini yansıttığı gibi, aynı şekilde, cinsellikle ilgili müstehcen ifadeler de yetişkinlerin cinsellik anlayışına ve tabularına uygundur. Metinler (Türkler, Romanlar, Polonyalılar gibi) farklı etnik gruplara karşı cinsellik, şiddet, ayrımcılık ve nefret söylemi gibi temalar içerdiği

⁶ 90lı yıllarda Türklerin ürettiği türkü/şarkı örnekleri için bkz. Balcı, s. 193-208.

⁷ Bu tür göndermelerin tarihi referanslarına bir örnek olarak bkz. Spies, 1965, s. 136-137.

için çocuklara kesinlikle uygun değildir. Bu tür içeriklerin çocuklar tarafından öğrenilmesi ve tekrarlanması, önyargıların ve ayrımcılığın erken yaşta içselleştirilmesine yol açabilir.

Metinler, belirli bir dönemdeki toplumsal normları ve değerleri de yansıtabilir. Örneğin, 1960'lar ve 1970'lerde Batı Almanya'da artan göçmen işçi sayısı, bazı kesimlerde yabancı düşmanlığına ve ırkçılığa yol açmış olabilir. Bu metinlerdeki yabancı düşmanı ifadeler, bu toplumsal atmosferin bir yansıması olarak görülebilir.

Bu tür metinlerin genellikle mizah ve alay maskesi altında sunulduğu görülüyor.⁸ Bu yöntem, önyargıların ve ayrımcılığın daha kolay yayılmasına ve kabul görmesine olanak tanımaktadır. İnsanlar güldükleri veya eğlendikleri bir şeyi daha az eleştirel bir şekilde değerlendirme eğilimindedirler. Bu nedenle, mizah kisvesi altında sunulan ayrımcı ifadeler, fark edilmeden veya hafife alınarak yayılabilir.

4. SONUÇ

Bu çalışma, 20. yüzyıl Alman çocuk şarkıları ve tekerlemelerinde Türk imgesinin nasıl temsil edildiğini inceleyerek, kültürel önyargıların ve stereotiplerin ilgili metinlerde nasıl yansıtıldığına odaklanmıştır. İncelenen metinler, Türk imgesinin zaman içinde farklı şekiller aldığını göstermektedir (bkz. Tablo). Başlangıçta daha olumsuz ve stereotipik temsillerin hâkim olduğu görülürken, zamanla daha olumlu, kapsayıcı ve hatta özeleştirel yaklaşımların ortaya çıktığı tespit edilmiştir. “Türkentränk” gibi ifadelerde görülen olumsuz yaklaşımlar, kahve gibi kültürel bir öğeyi dahi ötekileştirme ve ayrımcılık aracı olarak kullanabilme eğilimini ortaya koymaktadır. “Zehn kleine Negerlein” gibi ırkçı ve şiddet içeren metinlerde ise, Türklerin egzotik ve tehlikeli bir bağlamda tasvir edilmesi, derin önyargıların varlığını göstermektedir.

Dönem	Metin Örnekleri	Türk İmajının Temel Özellikleri	Alman Bakış Açısı
Erken Dönem (20. yy. başları ve öncesi)	“Türkentränk”, “Zehn kleine Negerlein” (Türklerle ilgili bölüm)	Olumsuz stereotipler, ötekileştirme, egzotikleştirme, şiddet imaları	Önyargılı, mesafeli, hatta düşmanca
Geçiş Dönemi (20. yy. ortaları)	“Soldatengeschicht”	Karmaşık imge; bir yandan düşmanlığa karşı kullanılan etkili bir araç olarak Türk müziği, diğer yandan savaş anlatısı	Çelişkili; tarihsel bağlamda düşmanlık, ancak Türk kültürüne belirli bir saygı

⁸ Fıkralarda Türk düşmanlığına dair bkz. Albrecht, 1982, s. 220-229 ve Fischer 1990, s. 271.

Modern Dönem (20. yy. sonları)	“In Paule Puhmanns Paddelboot”, “Ich bin Türke, kein Kanake...”, “Muhammed hat grad Deutsch gelernt”	Olumlu temsiller, kültürel çeşitliliğe saygı, kapsayıcılık, özeleştirici	Kapsayıcı, hoşgörülü, özeleştirici
--------------------------------	--	--	------------------------------------

Tablo: Çocuk şarkı ve tekerlemelerinin geçirdiği üç evre

Ancak, incelememizin ilerleyen aşamalarında, “In Paule Puhmanns Paddelboot” gibi metinlerde daha farklı bir yaklaşım gözlemlenmiştir. Bu şarkıda, Türk çocukları Ahmet ve Ayşe, diğer Avrupalı çocuklar gibi eşit ve olumlu bir şekilde temsil edilmektedir. Bu, kültürel çeşitliliğe saygı duyan ve kapsayıcı bir bakış açısının çocuk kültürüne yansımalarının bir örneğidir. Dahası, “Ich bin Türke, kein Kanake...” vb. ifadeler, Türklerin kendi kimliklerini gururla sahiplenmelerini ve ayrımcı ifadelerle karşı güçlü bir şekilde duruş sergilemelerini göstermektedir. Bu metinler, mağdur konumundan özne konumuna geçişin ve özeleştirinin başlangıcının önemli bir göstergesi olarak değerlendirilebilir.

Bu bağlamda, “Bier, drei, vier...” parodisi de önemli bir dönüm noktasına imlemektedir. Kendi kültürel alışkanlıklarını (bira tüketimi) eleştirel bir şekilde ele alan bu metin, önyargıların ve stereotiplerin ne kadar keyfi ve temelsiz olabileceğini göstermektedir. Bu parodi, Alman toplumunun kendi önyargıları üzerine düşünmeye ve bunları sorgulamaya başladığının bir işareti olarak yorumlanabilir. Bu özeleştirici yaklaşım, daha kapsayıcı ve hoşgörülü bir toplumun inşası için önemli bir adım olarak değerlendirilebilir.

Sonuç olarak, 20. yüzyıl Alman çocuk şarkıları ve tekerlemelerinde Türk imgesinin incelenmesi, kültürel önyargıların ve stereotiplerin nasıl oluştuğunu, yayıldığını ve zamanla nasıl değiştiğini anlamamız açısından önemli bir katkı sağlamaktadır. Çalışmamız, başlangıçta daha olumsuz ve stereotipik temsillerin hâkim olduğunu, ancak zamanla daha olumlu, kapsayıcı ve özeleştirici yaklaşımların da ortaya çıktığını göstermektedir. Bu değişim, toplumsal farkındalığın artması, kültürel etkileşimlerin yoğunlaşması ve önyargıların mücadele çabalarının bir sonucu olarak değerlendirilebilir. Bu çalışma, gelecekteki araştırmalar için de önemli bir temel oluşturmakta ve kültürel temsillerin daha derinlemesine analiz edilmesi gerektiğini vurgulamaktadır.

KAYNAKÇA

Albrecht, R. (1982). ‘Was ist der Unterschied zwischen Türken und Juden?’ (Anti-)Türkenwitze in der Bundesrepublik Deutschland 1982: Versuch über ein

- gesellschaftliches Dunkelfeld [‘Türkler ve Yahudiler Arasında Ne Fark Vardır?’ 1982 Almanya’sında (Anti) Türk Fıkraları. Toplumsal Karanlık Bir Alan Üzerine Deneme]. *Zeitschrift für Volkskunde*, 78. Cilt, 220-229.
- Balcı, U. (2019). Liedtexte der 90er Jahre mit Migrationshintergrund. *Selçuk Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi [SEFAD]*, (41), 193-208.
- Barbarics-Hermanik, Z. (2010). *Türkenbilder und Türkengedaechtnis in Graz und in der Steiermark*. Graz: Leykam Buchverlagsgesellschaft.
- Basler Singbuch* (1937). Basel: Lehrmittelverlag des Erziehungsdepartementes.
- Borneman, E. (1976). *Die Welt der Erwachsenen in den verbotenen Reimendeutschsprachiger Stadtkinder*. (Studien zur Befreiung des Kindes, 3), Olten [Schweiz] und Freiburg: Walter-Verlag.
- Coşan, L. (2009). *Tanrım Bizi Türklerden Koru. 1. Yüzyılda Almanların Türklerden Korunmak için Yazdığı Dualar*. İstanbul: Yeditepe Yayınevi.
- Deutscher Kinderschatz* (1980). *Schöne alte Kinderreime, Lieder, Märchen, Zungenbrecher und Rätsel*, Bayreuth: Gundrom.
- Fischer, H. (1990). Ethnische Stereotypen in der gegenwärtigen Volkserzählung. *Fabula. Zeitschrift für Erzählforschung*, Bd. 31, 262-271.
- Fischer, H. (1991). *Kinderreime im Ruhrgebiet. Reime, Lieder, Spiellieder, Rätsel, Scherzfragen und Witze*. Köln: Rheinland Verlag.
- Frey, J. (1991). *Musik- und was man damit machen kann*, Offenbach: Burckhardthaus-Laetare Verlag.
- Gemein, Gisbert / Oezsinmaz, Metin (2001). *Deutsche und Türken in der Geschichte*. Münster: Aschendorf Verlag.
- Jäggi, S. (2010). Ein geschichtsträchtiges «Näggi». Einschusslöcher an einer Hausecke in der Mattenenge erinnern an den Stecklikrieg von 1802. *Der Bund*, Publiziert am 23.08.2010. <https://www.derbund.ch/bern/stadt/ein-geschichtstraechtiges-naeggi/story/13883360>; erişim tarihi: 16.02.2025.
- Kinder singen für Europa* (1989). Hrsg. von Rudi Mika, Münster: Copenrath Verlag.

- Knack-frosch (1992). *Kinderlieder*, Bd. 2, Bundesleitung der Katholischen jungen Gemeinde (Hrsg.) Mit über 120 neuen Liedern, Düsseldorf: KJG Verlag.
- Kıral, B. (2020). Nitel Bir Veri Analizi Yöntemi Olarak Doküman Analizi. *Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Sayı: 15, 170- 189.
- Kumrular, Ö. (2008). *Türk Korkusu. Avrupa'da Türk Düşmanlığının Kökeni*. 7. Baskı. İstanbul: Doğan Kitap.
- Kühlewein, H. (1909). XV. Idioticon eroticum Moenofrancofurtense. Mit besonderer Berücksichtigung der seit Goethes Jugendzeit gebräuchlichen Wendungen. *Die Anthropophyteia. Jahrbücher für Folkloristische Erhebungen und Forschungen zur Entwicklungsgeschichte der geschlechtlichen Moral*, VI. Band. Hrsg. Von Friedrich S. Krauss. Leipzig: Deutsche Verlagaktiengesellschaft, 12-15. https://archive.org/stream/Anthropophyteia_1909_VI/Anthropophyteia_1909_VI_djvu.txt (erişim tarihi: 25.02.2025)
- Küpper, H. (o.J.). *Handliches Wörterbuch der deutschen Alltagssprache*. Wiesbaden: Fourier Verlag.
- Musica sacra. Tagebuchblätter für Kirchenkorsänger* (1983).
- Nakiboğlu, M. (2016). *Almanya'daki Göçmen Gençlerin Dili Kanakça. Ich Bin Kanak!* Saarbrücken: Türkiye Alim Kitapları.
- Öztürk, A.O. / Holzapfel, O. (2008). *Deutsch - türkische Streifzüge in der deutschen Literatur und Volksdichtung*, Kenzingen: Centaurus Verlag.
- Öztürk, A. O. (2015). [Kaffeelied] Kahve Şarkısı'nın Evreleri Bağlamında Türk Motifi, *Alman Oryantalizmi*, 2. Baskı. İstanbul: Vadi Yayınları.
- Sak, R. / Şahin Sak, İ. T. / Öneren Şendil, Ç. / Nas, E. (2021). Bir araştırma yöntemi olarak doküman analizi. *Kocaeli Üniversitesi Eğitim Dergisi*, 4(1), 227-250. <http://doi.org/10.33400/kuje.843306> (erişim tarihi: 17.02.2025)
- Selim, Y. (2012). Osmanlı'da Cellat, İdam ve İşkence. *Serenti Tarih ve Siyaset*, 26 Mayıs 2012 (<http://www.serenti.org/osmanlida-cellat-idam-ve-iskence>; erişim: 25.03.2022).
- Spies, O. (1965). Max Weisweiler. Von Kalifen, Spaßmachern und klugen Haremsdamen. Arabischer Humor, aus altarabischen Quellen gesammelt und übersetzt. Eugen Diederichs Verlag, Düsseldorf-Köln 1963. 276 S. [M. Weisweiler. Halifeler, Soytarılar

ve Akıllı Cariyeler Hakkında. Arap Mizahı...]. *Zeitschrift für Volkskunde*, 61. Cilt: 7, 136-137.

Şahin, H. İ. (2014). Gelenek, Gülme ve Şaka, *Millî Folklor*, 2014, Yıl 26, Sayı 101, s. 237-251.

<http://www.millifolklor.com/PdfViewer.aspx?Sayi=101&Sayfa=234>

(erişim:

25.03.2022)

Wahrig, Gerhard (1994). *Deutsches Wörterbuch*. Gütersloh: Bertelsmann Lexikon-Verlag.

EKLER

EK 1: Auf einer bayerischen/ türkischen Bank (Fischer 1991:131)

<p>Auf einer bayrischen Bank, Da saß ein bayrischer Mann. Und dieser bayrische Mann,</p> <p>Der sagte: Aber, Herr Professor. Mit dem Messer Geht's doch besser!" (Fischer, 1991, Nr. 1004)</p>	<p>Auf einer türkischen Bank, Da saß ein türkischer Mann. Er rief: „Himmeldonnerwetter, Herr Professor, Mit dem Messer! Sching, schang, schung. (Fischer, 1991, Nr.1006)</p> <p>Auf einer türkischen Bank, Da saß ein türkischer Mann. Der rief: Himmeldonnerwetter. Herr Professor. Mit dem Messer! Tsching, tschang, tschau. (Fischer, 1991, Nr. 1007)</p>
--	--

EK 2:

<p>(1) Der Fedajin im Orient Pupst nur nach Osten zugewendt. <i>Berlin West 1970. K 4,3</i> (Borneman, 1976, Nr. 101)</p>	<p>(2) Gib acht, da kommt zu Roß im Trab Die Hexe aus dem Morgenland. Die schneid dir deinen Zipfel ab Und frißt ihn aus der Hand. <i>Hannover 1962. K 6,8</i> (Borneman, 1976, Nr. 125)</p>
<p>(3) Sultan Abdul Hamid Löst seinen Harem auf, Und alle seine Frauen, Die stehen jetzt zum Verkauf.</p> <p>Er hat auch zehn Eunuchen Mit an die Luft gesetzt. Sie solln jetzt Stellung suchen. Was machen die nur jetzt?</p> <p>Wer setzt den zehn Nun neue Eier ein? Nichts hebt sich, nichts senkt sich, Mensch, ist das gemein! <i>Berlin West 1960. K. 6,9</i> (Borneman, 1976, Nr. 128)</p>	<p>(4) Berta war in Afrika, Im Hotel Tunesia, Und ein alter Berberscheich Zeigt' ihr seinen Sperber gleich. <i>Hannover 1962. M 5,11</i> (Borneman, 1976, Nr. 354)</p>
<p>(5) Der Muezzin singt im Minarett, Der Schwule lieber im Falsett. <i>Wien 1971. K 14,1</i> (Borneman, 1976, Nr. 166 b)</p>	<p>(6) Die Uhr, die hat 'nen Perpendikel, Der Türk, der hat 'nen Türkenbibbel!</p>

	<i>Frankfurt am Main 1969. K 14,3</i> (Borneman, 1976, Nr. 1088)
(7) Konstantinopel, Wie groß is da Stoppel, Wie klein is das Loch – Aba eini mußa doch! <i>Linz 1970. K. 14,5</i> (Borneman, 1976, Nr. 1112)	(8) «Nicht aus sinnlichem Triebe, Nein, nur aus christlicher Liebe! » Verkündet der Kalif, Als er mit der Nonne schlief. <i>Berlin West 1960. K 16,8</i> (Borneman, 1976, Nr. 1748)
(9) Am Nil, da herrscht der Pharao, Der Tripper herrscht im Knabenklo. <i>Berlin West 1960. K. 16,8</i> (Borneman, 1976, Nr. 185)	(10) Heinerich, Zigeunerich, Wo hast du deine Frau? Sie wascht si nit, si kämmt si nit, Sie is und bleibt a Sau. <i>Graz 1970. M 4,6</i> (Borneman, 1976, Nr. 1209)
(11) Dem Eskimo im Hosenlatz Wächst Kabeljau als Schwanzersatz. Er geht des abends in die Stadt Und macht die alten Weibsen satt. Der Seefisch ist ein nützlich Tier Und kommt in vielen Meeren für, Doch nirgends schätzt man Seefisch so Wie Kabeljau beim Eskimo. <i>Berlin West 1960. K. 16,10</i> (Borneman, 1976, Nr. 1750)	(12) Eine Griechin namens Lais Wollt sehn, ob alls noch da ist, Setzt' sich auf ein Spiegelein, Hob empor das linke Bein. Oh, was für'n Schreck: Alles war weg! <i>Berlin West 1960. K 16,10</i> (Borneman, 1976, Nr. 384)
(13) In Griechenland war mal ein Schwan Den Griechinnen sehr zugetan. Doch mit der Leda ist er böse, Weil sie nur Zeus läßt an die Möse. <i>Berlin West 1960. K 16,10</i> (Borneman, 1976, Nr. 1751)	(14) Die Hunnen schlugen große Schlachten, Der Hausfick ist nicht zu verachten. <i>Hannover 1962. K 16,1</i> (Borneman, 1976, Nr. 1752)
(15) Kartoffelbrei und Sauerkraut Essen die Franzosen. Und wenn sie genug gegessen haben, Dann machen se in die Hosen. <i>Köln 1967. K 5,2</i> (Borneman, 1976, Nr. 1010)	(16) Die Katzelmacher, das Lumpengesind, Beim Maidlecken, da sind sie geschwind. Zum Ackern, zum Stucken, da sind sie zu faul, Zum Busseln, zum Schlecken, da rührn sie's Maul. <i>Wolfsburg 1960. K 16,1</i> (Borneman, 1976, Nr. 1753)
(17) Tanze, tanze, polnische Brut, Der Polack steuert sin Tochter ut Mit der Leber, mit der Lunge, Mit der polnischen Ochsenzunge. <i>Hamburg 1961. M 7,1</i> (Borneman, 1976, Nr. 1754)	(18) Da Ami und da Russ', De zwoa gehn mi nix an, Wenn i nur mit moan Diandl Koan Kriegshandl han. <i>München 1960. K 14,0</i> (Borneman, 1976, Nr. 1755)
(19) 's Diandl hat gfragt auf Ehr, Ob i vo auswärts wär Oda von gestan her, Sonst schickt s mi in d Lehr. <i>München 1960. K 16,0</i> (Borneman, 1976, Nr. 1756)	(20) Dies waren einst die Häuser der Berliner, Jetzt ist's das Reich der Gastschlawiner. Einst wohnte hier der Onkel Hugo, Jetzt wohnt hier nur der fremde Jugo. Einst gab's hier Zucht und Ordnung, Jetzt gibt's nur Dreistigkeit und Fordrung. Einst waren's märkische Enklaven, Jetzt sind's nur Slums der Jugoslawen. <i>Berlin West 1971. K 16,3</i> (Borneman, 1976, Nr. 1757)

<p>(21) In diesen Kriegsbaracken, Da lebten deutsche Streiter. Jetzt schießen hier und kacken Die fremden Gastarbeiter. Wer schafft den Dreck Der Gastarbeiter weg? <i>Berlin West 1971. K 15,4 (Borneman, 1976, Nr. 1758)</i></p>	<p>(22) Wo rohe Kräfte sinnlos walten, Da findest du das Werk der fremden Balten. Wo rohe Kräfte sinnlos wirken, Da findest du das Werk der fremden Türken. Wer schafft die Fremden uns vom Hals? Geschieht's nicht bald, dann knallt's! <i>Berlin West 1971. K 15,4 (Borneman, 1976, Nr. 1759)</i></p>
<p>(23) Türken, Türken In allen Stadtbezirken, Haut se mit vergnügtem Sinn Immer in die Schnauze rin! <i>Berlin West 1971. K. 13,2 (Borneman, 1976, Nr. 1722)</i></p>	

ÇOCUK EDEBİYATI YAZARI OLARAK BARBARA FRISCHMUTH

BARBARA FRISCHMUTH AS AN AUTHOR OF CHILDREN'S BOOKS

Prof. Dr. Ali Osman Öztürk

Necmettin Erbakan Üniversitesi, e-posta: aozturk@erbakan.edu.tr

ORCID ID: <http://orcid.org/0000-0003-2759-2096>

Mediha Yediparmak, YL öğrencisi

Necmettin Erbakan Üniversitesi, e-posta: Mediha_987@hotmail.com

ORCID ID: <http://orcid.org/0000-0003-3073-9140>

ABSTRACT

Barbara Frischmuth is an Austrian writer of considerable versatility. In addition to novels and essays, she has also written extensively on the subject of children's literature. A close interweaving of reality and fantasy characterises her works, as does the communication of universal values and an intercultural perspective. Of particular note is the influence of Turkish culture, which she incorporates into her children's books and thus makes a unique contribution to cultural understanding. This case study analyses the main features of Frischmuth's children's books, focusing on themes such as respect, hospitality, community awareness and the encouragement of creativity. In particular, „*Biberzahn und der Khan der Winde*” (‘Beaver Tooth and the Khan of the Winds’) and „*Gutenachtgeschichte für Maria Carolina*” (‘Bedtime Story for Maria Carolina’) are discussed as clear examples of her intercultural storytelling style. The books use subtle cultural references and symbolic elements to make children aware of cultural diversity. The study further analyses the extent to which Frischmuth's children's literature is suitable for translation into Turkish and the potential for intercultural interaction it offers. The results of the analysis demonstrate that Frischmuth is not only an important author of German children's literature, but also a bridge between cultures. Her works make a valuable contribution to the promotion of tolerance and intercultural understanding.

Keywords: children's literature, Barbara Frischmuth, children's book author, interculturality, Turkey

ÖZET

Barbara Frischmuth çok yönlü bir Avusturyalı yazardır. Roman ve denemelerinin yanı sıra, çocuk edebiyatı konusunda da kapsamlı yazılar kaleme almıştır. Gerçeklik ve fantezinin sıkı bir şekilde iç içe geçmesi, evrensel değerlerin ve kültürlerarası bir perspektifin iletişimi gibi eserlerini karakterize eder. Özellikle çocuk kitaplarına dahil ettiği ve böylece kültürel anlayışa benzersiz bir katkıda bulunduğu Türk kültürünün etkisi dikkat çekicidir. Bu vaka çalışması, Frischmuth'un çocuk kitaplarının temel özelliklerini saygı, misafirperverlik, toplum bilinci ve yaratıcılığın teşviki gibi temalara odaklanarak analiz etmektedir. Özellikle, “*Biberzahn und der Khan der Winde*” (‘Kunduz Dişi ve Rüzgâr Hanı’) ve “*Gutenachtgeschichte für Maria Carolina*” (‘Maria Carolina için İyi Geceler Masalı), Frischmuth'un kültürlerarası hikâye anlatma tarzının açık örnekleri olarak ele alınmaktadır. Kitaplar, çocukların kültürel çeşitliliğin farkına varmalarını sağlamak için ince kültürel referanslar ve sembolik unsurlar içermektedir. Çalışma ayrıca Frischmuth'un çocuk edebiyatının Türkçeye çevrilmeye ne ölçüde uygun olduğunu ve sunduğu kültürlerarası etkileşim potansiyelini analiz etmektedir. Analiz sonuçları, Frischmuth'un sadece Avusturya çocuk edebiyatının önemli bir yazarı değil, aynı zamanda kültürler arasında bir köprü olduğunu göstermektedir. Eserleri, hoşgörü ve kültürlerarası anlayışın teşvik edilmesine değerli bir katkı sağlamaktadır.

Anahtar Sözcükler: Çocuk Edebiyatı, Barbara Frischmuth, Çocuk edebiyatı yazarı, kültürler arası, Türkiye

1. GİRİŞ

5 Temmuz 1941'de Avusturya'nın Altaussee kentinde doğan Barbara Frischmuth, eğitimi, yaşam deneyimleri ve edebi faaliyetleriyle şekillenen kendine özgü bir kültürlerarası bakış açısına sahiptir. Graz'daki Karl-Franzens Üniversitesi'nde İngilizce ve Türkçe eğitimi almış ve Erzurum'daki Atatürk Üniversitesi'nden burs alan ilk Avrupalı olmuştur. Türkiye ile olan bu bağ, hem daha sonra Viyana Üniversitesi'nde Doğu Çalışmaları alanında yaptığı çalışmalar hem de edebi çalışmaları üzerinde kalıcı bir etkiye sahip olmuştur (bkz. Ayaç, 1994, s. 513-515).

1987’de ilk romanı Gürsel Aytaç tarafından Türkçeye kazandırılan yazar ve eserleri hakkında ağırlıklı olarak 1990’lı yıllarda olmak üzere çok sayıda tez yazılmıştır.¹ YÖK TEZ MERKEZİ’nde halen 4 doktora ve 9 yüksek lisans kayıtlıdır. Kayıtlı olmayan 3 tez ile birlikte toplam 16 tez mevcuttur. Yazarın öğrenci olarak bulunduğu Erzurum Atatürk Üniversitesi (Tatlıcı 1989; Özbek, 1989; Kumaş, 1992, Özbek, 2007), ziyaret ettiği Ankara (DTCF) (Aytaç, 2014a; 2014b) ve Hacettepe (Uçar, 1994; Kul 2020), Ege (Sert, 1991) Samsun Ondokuz Mayıs (Bolat, 1988), Sakarya (Korkmaz, 2022; Özyılmaz, 2024) ve Yüzüncü Yıl (Pınar, 2008) üniversitelerinde yazarın yetişkinler² için yazdığı eserlere ilişkin monografik ve karşılaştırmalı çalışmalar yapılmış ve yapılmaktadır. Hakkındaki çalışmaların en sonuncusu 2024 tarihli olup 1987’den beri araştırmacıların dikkatini çekmeye devam ettiği görülmektedir.

Frischmuth’un romanlar, çocuk kitapları ve denemelerden oluşan eserleri, genellikle Türk kültürüne olan duygusal bağlılığını ve Bektaşî edebiyatı ve köy yaşamı gibi konulardaki araştırmalarını yansıtmaktadır. Bu deneyimler ona kültürlerarası konulara karşı özel bir duyarlılık kazandırmıştır. Kitaplarında işlediği saygı, misafirperverlik ve toplumsal davranış gibi değerler Doğu gelenekleriyle güçlü bir şekilde bağlantılıdır.

Frischmuth, edebiyatıyla kültürler arasında köprüler kurar ve çeşitliliğin anlaşılmasını teşvik eder. Öyküleri temizlik, dostluk, merhamet ve sorumluluk gibi evrensel değerleri vurgulamakta ve genellikle Doğu ve Türk etkilerini keşfederek zenginleştirmektedir (bkz. Algün, 1992, s. 47-51). Bu nedenle Avusturya edebiyatında kültürlerarası odaklı özel bir konuma sahiptir (bkz. Şahin, 2018, s. 545-560).

Barbara Frischmuth’un edebi çalışmaları dikkate değer bir tema, tür ve üslup çeşitliliğine sahiptir. Romanlar, kısa öyküler, çocuk kitapları, tiyatro oyunları, opera metinleri ve radyo ve televizyon oyunları için senaryolar yazmıştır. Çalışmalarının temel bir özelliği, kültürel çeşitlilik ve kültürlerarası konuları ele alma becerisidir; bu becerisi genellikle Türkiye’deki eğitiminden ve deneyimlerinden ve doğu kültürleriyle olan ilişkisinden etkilenmiştir.

Eserleri gerçeklik ve fanteziyi bir araya getirmekte, daha derin anlamları ve evrensel insani değerleri aktarmak için genellikle metaforik ve sembolik unsurlardan yararlanmaktadır. Kimlik, ilişkiler ve aidiyet arayışı gibi temalar ön plana çıkmaktadır. Özellikle çocuk kitaplarında, çocukların bakış açılarına ve gelişimsel ihtiyaçlarına büyük hassasiyet göstererek arkadaşlık, saygı, temizlik ve topluluk duygusu gibi ahlaki değerleri vurgulamaktadır.

¹ Bkz. Ek 1: Barbara Frischmuth üzerine doktora ve yüksek lisans tezleri.

² Terimin tartışılmasına dair bkz. Tepebaşılı, 2001, s. 132.

Frischmuth'un eserlerinin bir diğer çarpıcı özelliği de mitoloji ve geleneklerin modern meselelerle iç içe geçmesidir. Kahramanları genellikle karmaşık ve çok katmanlıdır, bu da kültürel ve kişisel kimliklerin yoğun bir şekilde incelenmesine olanak tanır. Ayrıca kadınların toplumdaki rolü ve bireysel ve kolektif zorluklar arasındaki etkileşim gibi konuları da ele almayı sevmektedir (Öztürk / Öрге, 2011). Barbara Frischmuth'un eserleri yalnızca kültürlerarası geçmişini yansıtmakla kalmaz, aynı zamanda evrensel değerleri edebiyat aracılığıyla somutlaştırma ve okurlarına kültürel sınırların ötesinde düşünmeleri için ilham verme arzusunu da barındırır.

Tüm bu çalışmalar içinde Halil Kumaş'ın (1992) "Die Kinderwelt in Barbara Frischmuths Werken" başlıklı yüksek lisans tezi, Frischmuth'un edebi eserlerinde çocuğun dünyası konusunu ele alması dikkat çekmektedir. Ancak burada çocuk okurlar için yazılmış eserlerden ziyade diğer roman ve öykülerinde karşımıza çıkan çocuklar söz konusudur.

Çalışmada, önce yazar hakkında Türkiye'de yapılan çalışmalardan hareketle Türkiye'yle olan bağlantısı değerlendirilecek; daha sonra doküman analizi kapsamında, iki çocuk edebiyatı eseri kullanılacaktır. Eserler önce yayın tarihlerine göre analiz edilecek (kodlanacak) ve Doğu ile ilişkisine göre kategorize edilecektir. Analiz birimi olarak eserlerin temaları kullanılacaktır (bkz. Sak / Şahin Sak / Öneren Şendil & Nas, 2021, 227-250 ve Kıral, 2020, s. 170-189).

Analizimizin amaçları 1) Frischmuth'un (biri Türkçeye çevrilen) iki çocuk kitabında da Doğu izleri olup olmadığını araştırmak; 2) bu kitapların Türkçeye kazandırılmasının yararlı olup olamayacağını tespitidir.

2 FRISCHMUTH'UN TÜRKİYE'YE DUYDUĞU SEMPATİ

Barbara Frischmuth'un Türkiye'ye duyduğu sempati, hayatının ve edebi çalışmalarının çeşitli yönlerinde kendini göstermektedir. Yazar hem akademik çalışmaları hem de kişisel deneyimleriyle şekillenen bir kültür yakınlığı geliştirmiştir. Türkiye'ye duyduğu sempatinin bazı referansları ve izlerini aşağıdaki başlıklar altında değerlendirebiliriz:

2.1 Öğrencilik Yılları ve kültürel etkilenme

Barbara Frischmuth, Graz'daki Karl-Franzens Üniversitesi'nde Türkçe ve İngilizce eğitimi almıştır ve Erzurum'daki Atatürk Üniversitesi'nden burs alan ilk Avrupalıdır. Türkiye'de kaldığı süre boyunca yoğun bir şekilde Türk kültürü, edebiyatı ve tarihi üzerine çalışmış ve bu deneyim onun düşünce ve yazı dünyasında belirgin izler bırakmıştır.

2.2 Türk kültürü ve edebiyatı üzerine araştırmaları

Frischmuth, alışmaları sırasında Bektaři edebiyatı ve kırsal Türk kùltürü üzerine odaklanmıştır. Bu konuları araştırması, sadece akademik bir ilgiyi değil, aynı zamanda Türkiye'nin kùltürel geleneklerine yönelik derin bir takdiri de göstermektedir. Açıklık ve hoşgörüsüyle bilinen Bektaři geleneği, Frischmuth'un kendi edebi değerlerinde de yankı bulmuş görünmektedir.

2.3 Türkiye ile duygusal bağ

Barbara Frischmuth ile röportaj yapan Gürsel Aytacı'a (2014, s. 126) göre, Frischmuth'un Türk kùltürüyle duygusal bir bağı da vardır. Bu yakın ilişki sadece edebi eserlerinde değil, özel hayatında da kendini göstermektedir. Örneğin, bir Türk doktorla nişanlanmış (Kumaş, 1992, s. 5) olması, kişisel düzeyde de Türk kùltürüyle ilgili olduğunu göstermektedir.

2.4 Türkçe temaların çevirisi ve yaygınlaştırılması

Frischmuth'un kitapları kısmen Türk temaları ile karakterize edilmiş ve Türkçeye çevrilmiş, böylece Avusturya edebiyatının³ Türk etkileri ile popülerleşmesine katkıda bulunmuştur. Bu da onun edebi çalışmalarını iki kùltür arasında bir köprü olarak gördüğünü göstermektedir (bkz. örn. *Pembe ve Avrupalılar (1987)*, *Güneşin Gölgede Yok Oluşu (1990)*, *Dostun Alın Yazısı (2001)*).

2.5 Kùltürlerarası değerlerin iletilmesi

Eserleri genellikle farklı kùltürler arasındaki karşılaşmaları ve karşılıklı saygı iletişimini ele almaktadır. Hem Türkiye'de hem de diğer kùltürlerde rol oynayan değerleri işleyerek kùltürlerarası diyalog için bir platform oluşturmaktadır.

Görsel: Barbara Frischmuth çocuklarla (Foto: AOÖ)

³ Avusturya edebiyatı hakkında kısa bilgi için bkz. Zengin, 2011, s. 635-658: "B. Frischmuth", s. 636 vd.

3 BARBARA FRİSCHMUTH'UN ÇOCUK KİTAPLARI

Barbara Frischmuth, çocuklar için de yaratıcı hikayeler ve eğitici değerlerle karakterize edilen çok sayıda eser yazmıştır. Çocuk kitapları, genç okuyuculara ilham vermek ve önemli değerleri aktarmak için genellikle masal motiflerinden, sembolizmden ve kültürlerarası temalardan yararlanır. „Çocukların dünyası yazarlığım içinde hep önemli bir konu kaynağı, bir çeşit esin kaynağı oldu” (Aytaç, 2014, s. 126) demektedir. Aşağıda bazı çocuk kitaplarının başlıkları ve ana temalarına özet olarak yer verdikten sonra iki örneği ayrıntılı olarak inceleyeceğiz:

3.1 “Die Prinzessin in der Zwirnspeule und andere Puppenspiele für Kinder”⁴ (1972)

Bu hikâye, kedisi, bir kitap kurdu ve bir fare ailesiyle birlikte bir makaranın içinde yaşayan Prenses Garlieb'i anlatmaktadır. Makaranın ipliği bittiğinde hayatları tehlikeye girer ve yaşlı bir sihirbazdan yardım isterler. Frischmuth, burada dostluk, işbirliği ve zorlukların üstesinden gelme temalarını işlemektedir.

3.2 “Sommersee” (1991)

Manfred atlattığı bir kalp ameliyatından sonra ailesiyle birlikte Salzkammergut'ta bir yaz tatili yapar. Diğer çocuklarla arkadaşlık kurup, oyunlar oynar ve iyileşme sürecinde kazandığı özgürlüğün tadını çıkarır. Öyküde sağlık, dostluk ve yaşam sevinci ana temayı oluşturmaktadır.

3.3 “Die Geschichte vom Stainzer Kürbiskern” [Stainz Kabak Çekirdeğinin Hikayesi] (2000)

Öykü, kabak perisi Cucurbita, yeğeni Zuccetta ve kalıpların dışında düşünmeyi öğrenen küçük bir kabak çekirdeği etrafında döner. Okurlar büyüme, cesaret ve kendi ufuklarını genişletme konusunda bilinçlendirilir.

3.4 “Biberzahn und der Khan der Winde” [Kunduz Dişi ve Rüzgarların Hanı] (1990)

Max adında bir çocuk, bir hikâye anlatıcısıyla birlikte rüzgârların hükümdarı Windis-Khan ve Bayan Kunduz Diş'in maceralarını anlatan bir hikâye icat eder. Yaratıcılık, cesaret ve hayal gücünün ön plana çıkarılmasıyla ilgili bu öykü üzerinde bir sonraki bölümde ayrıntılı olarak duracağız.

⁴ Şevki Eker tarafından 1983 yılında “Makaradaki Prenses” adıyla çevrilmiştir (Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı).

3.5 “Gutenachtgeschichte für Maria Carolina” [*Maria Carolina’ya İyi Geceler Masalı*] (1994)

Hikâyenin kahramanı Maria Carolina, konuşan bir kurbağa ve Sudel-Sors adlı tüylü bir yaratıkla birlikte mistik bir dünyada macera dolu bir yolculuğa çıkar. Saygı, misafirperverlik ve kültürlerarası değerlerin gösterildiği bu eser hakkında da bir sonraki bölümde ayrıntılı bilgi verilecektir.

Frischmuth, konuşan hayvanlar, büyüleri yaratıklar ve sembolik eylemlerle çocuklar için büyüleyici, genellikle masalsı ortamlar yaratmaktadır. Büyüklere saygı ve misafirperverlik gibi kültürlerarası temaları ve özellikle aşına olduğu kültür geleneklerini bütünleştirmektedir. Dostluk, merhamet, temizlik ve iş birliği gibi temalar öykülerin merkezinde yer alır. Karakterler ve öyküleri, çocukların kolayca özdeşleşebilecekleri şekilde tasarlanırken, önemli değerler eğlenceli bir şekilde aktarılmaktadır. Frischmuth’un çocuk kitapları böylece eğlenceyi eğitimle birleştirmektedir ve çocuklara evrensel ve kültürel değerleri yaratıcı bir biçimde kazandırma çabası içindedir.

4 ÖRNEK ANALİZLER

4.1 *Biberzahn und der Khan der Winde*⁵ (1990): *Cengiz Han’ın izinde*

Barbara Frischmuth’un Angelika Kaufmann’ın resimleriyle hayat bulan çocuk kitabı “Biberzahn und der Khan der Winde”, okuyucuları fantastik bir maceranın içine çeker. Öykünün kahramanı Max, içine kapanık bir çocuktur. Arkadaşlarıyla oynarken başına gelen bir topla sersemleyince, bir ağacın altında dinlenmeye çekilir. İşte tam da bu noktada, ağaçta oturan hikâye anlatıcısıyla tanışır ve hayal dünyasının kapıları aralanır.

Max yavaşça ayağa kalkar. “Bunca zamandır ne yapıyordun?” diye sorar Gussi. “Uyuyor muydun?” Max ona hayal görüyormuş gibi bakar. “Bir şey düşündüm. Bir hikâye. Dinlemek ister misin?” (BKW, s. 62)

Max’ın hayallerinde, rüzgarların ve bulutların hâkimi olan cesur prens Windis-Khan ortaya çıkar. Bazen hafif bir esinti, bazen de güçlü bir kasırga gibi bulutlar arasında dolaşan Windis-Khan, (Biberzahn adlı) bir kunduz prensesine âşık olur. Birlikte, büyüleri bir yolculuğa çıkarlar.

⁵ Bundan sonra kaynak gösterimlerinde “BKW” şeklinde kısaltılacaktır.

“Windis-Khan ateşi körüklemek yerine sevinçle pan flütüyle cüretkâr bir melodi çalar. Biberzahn gözlerine çok derinden ve sevgiyle bakar.” (BKW, s. 35)

Bu yolculuk, farklı dünyaların ve kültürlerin buluştuğu bir maceradır. Windis-Khan’ın fantastik dünyası ile Biberzahn’ın gerçek dünyası, okuyucuyu farklı yaşam biçimleriyle tanıştırır. Windis-Khan’ın Biberzahn’a gösterdiği sabır ve anlayış, farklılıklara rağmen birlikte yaşamının mümkün olduğunu vurgular. Aşk, dostluk, özlem gibi evrensel temalar, bu farklı dünyaları bir araya getirerek insanlığın ortak paydalarına işaret eder.

“Ama bir süre daha burada olmanı çok isterim” diye yalvarır Windis-Khan. “Evde olmak çok güzel ve sen de buradasın.” (BKW, s. 47)

Yolculuk sırasında, Biberzahn ve Windis-Khan, kutuplara yakın, ışıltılı bir bulut kalesine ulaşırlar. Ancak Biberzahn, bir süre sonra kendini yalnız hisseder ve evini özler. Windis-Khan, ona bir sürpriz yaparak, kaledeki dürbünden evini gösterir. Biberzahn, evine baktığında, kunduz nehrinde araştırma yapan insanları fark eder. Bu durum, onu endişelendirir.

(Birlikte çıktıkları kuleden kunduz kulübesine yakın bir yerde insanları fark ederler) Windis-Khan şöyle der: ‘Korkarım ki insanlar onu fark etmeden önce hemen kunduz kulübesine gitmeliyiz.’ (BKW, s. 54)

Tam da bu noktada, öykü çevre duyarlılığı temasıyla derinleşir. Windis-Khan, doğanın güçlerini kontrol edebilen bir varlık olarak, insanları nehirden uzaklaştırarak doğayı korur. Oluşturduğu kuvvetli rüzgarla, insanların o bölgeye baraj inşa etme olasılığını ortadan kaldırır. Bu, doğanın korunmasının, sürdürülebilirliğin ve insanın çevreye karşı sorumluluğunun önemini vurgular. Biberzahn’ın endişesi ve Windis-Khan’ın müdahalesi, okuyucuyu doğanın değerini düşünmeye ve çevreyi koruma bilincini geliştirmeye teşvik eder.

Kunduzlar düzenli, demokratik bir toplumda yaşarlar ve Prenses bir unvan değil rol model olma yükümlülüğüdür. (BKW, s. 15)

Kunduzlar, kurtarıcıları olan Windis-Khan’ı sevinçle karşılarlar. Windis-Khan ve Biberzahn, sonbaharda yeniden bir araya gelmek üzere sözleşirler. Max ise, arkadaşının onu kontrol etmeye gelmesiyle hayal dünyasından uyanır. Ancak, hikâye anlatıcısıyla yarın tekrar buluşmak üzere vedalaşır.

Hikâye anlatıcısı oturduğu kalın dalın üzerinde bacak bacak üstüne atar. “Belki de yöntemimi değiştirmeliyim. Ama sen eğlendin değil mi? Hem de nasıl! der Max “yarın kesinlikle yine geleceğim.” (BKW, s. 62)

“Biberzahn und der Khan der Winde” sadece bir çocuk kitabı değil, aynı zamanda kültürlerarası anlayışın, doğayla uyumun ve çevre duyarlılığının önemini anlatan bir eserdir. Frischmuth’un eseri, okuyucularını eğlendirirken düşündürmeyi amaçlar.

Barbara Frischmuth'un "Biberzahn und der Khan der Winde" adlı çocuk kitabında doğrudan Türkiye veya Türk kültürüne bir gönderme bulunmamaktadır. Ancak, Frischmuth'un hikâye anlatıcısı Windis-Khan karakterinin adını Dschingis Khan ile örnekleyerek açıklar (BKW, s. 10). Moğol hükümdarı Cengiz Han'ın hem Moğol hem de Türk kültürü ile önemli ölçüde alakası vardır. Her ne kadar etnik kökeni ve ana dili Moğolca olsa da yaşamı ve kurduğu imparatorluk Türk halkları ve kültürü ile iç içe geçmiştir. Sonuç olarak, Cengiz Han ve Moğol İmparatorluğu hem Moğol hem de Türk kültürü açısından önemli bir yere sahiptir. İki kültür arasındaki etkileşim, tarih boyunca devam etmiş ve günümüze kadar ulaşmıştır. Bu nedenle, Cengiz Han'ı sadece Moğol değil, aynı zamanda Türk kültürüyle de yakından ilişkili bir lider olarak değerlendirmek mümkündür.

4.2 "Gutenachtgeschichte für Maria Carolina"⁶ [*M. Carolina'ya İyi Geceler Masalı*]

Bu çocuk kitabında, ana karakter Maria Carolina, konuşan bir kurbağaya, otlar ve çalılardan oluşan gizemli manzaralar arasında macera dolu bir yolculukta eşlik etmektedir. Yolculukları sırasında, Sudel-Sors ('Pasaklı-Post') adında tüylü, yuvarlak bir yaratıkla tanışır ve bu yaratık da onlara takılır. Öykü, çocukları keşifler ve heyecan verici karşılaşmalarla dolu büyülü bir dünyaya sürükler. Barbara Frischmuth'un "*Maria Carolina'ya İyi Geceler Masalı*" adlı çocuk kitabına, daha yakından bakılırsa, yazarın kültürlerarası yaklaşımının ve çocuk edebiyatına dahil ettiği değerlerin ilginç yansımalarıyla karşılaşırız.

4.2.1 Kültürlerarasılık:

Kitapta Türk veya Türkiye sözcükleri hiç geçmemekle birlikte, yazarın Türkiye'den aşına olduğu kültür unsurlarını göndermeler içermektedir. Bu unsurları aşağıdaki başlıklar altında değerlendirebiliriz:

Büyüklere saygı: Olay örgüsü, yaşlıların elini öpmek veya misafirleri kibarca selamlamak gibi Türk geleneklerini anımsatan sahneler içermektedir: 'Bu kez Maria Carolina hemen elini uzatıp Pasaklı Anne'nin elini sıktı, bıraktığında ise eli beyaz tozla kaplanmıştı. Anlaşılan Pasaklı-Post'un annesi fırından yeni dönmüştü.'" (GMC, s. [20])⁷

Misafirperverlik: Ziyaretçilerin sıcak bir şekilde karşılandığı ve ev sahiplerinin, misafirleri rahat ettirmek için çabaladıkları sahnede görüldüğü gibi misafirperverlik merkezi

⁶ Bundan sonra kaynak gösterimlerinde "GMC" şeklinde kısaltılacaktır.

⁷ Kitabın sayfaları numaralanmadığından, iç kapaktan itibaren bizzat sayılarak elde edilen sayfa numaraları verilmiştir.

bir rol oynar: “Diğer Pasaklılar da ziyaretçileri karşılamak için zıplayarak yaklaştılar.” (GMC, 1994, s. [20])

İşbirliği: Hikâyede karakterler, Türk kültüründeki “İmece” kavramına benzer şekilde, sorunları çözmek için hep bir elden çalışırlar. “Herkes bir şeyler karıştırıyor veya yoğuruyordu, ateşi besliyor veya lapa karıştırıyordu.” (GMC, 1994, s. [20])

4.2 2. Ahlaki değerler:

Temizlik: Temizliğin önemi sadece kişisel hijyen açısından değil, aynı zamanda giyim ve genel davranışlar açısından da vurgulanmaktadır. Bu, örneğin Maria Carolina’nın kıyafetlerini temizlemek isterken kiri daha da derine sürmesinden duyduğu utançta kendini gösterir (GMC, 1994, s. [20]).

Arkadaşlık ve şefkat: Maria Carolina, kurbağa ve Pasaklı-Post arasındaki ilişki, kişilerarası ilişkilerde anlayış, destek ve nezaketin önemini göstermektedir: “Üçü de ağzıyla su püskürterek ve kikirdeyerek suda yuvarlandılar. Maria Carolina o kadar heyecanlanmıştı ki, Pasaklı-Post daha yüksek sesle ciyaklamaması için onu suya daldırdı.” (GMC, 1994, s. [16]).

Sorumluluk ve özen: Frischmuth, ister arkadaşlarını koruyarak, ister doğaya saygılı davranarak ya da topluma özen göstererek olsun, sorumluluğun değerini aktarmaya çalışır. Karakterler başkaları için sorumluluk alır ve sonuç olarak kendilerini ve yeteneklerini daha iyi anlamayı öğrenirler.

“Şöyle, silkelen, bak!” deyip Pasaklı-Post bir kez daha Maria “Carolina’ya nasıl silkeneceğin gösterdi. Ama faydası olmadı. Aslında silkelenip temizlenmek için yeteri kadar kirli tüyleri yoktu. (...) Kurbağa sakın bir şekilde boş ver dedi: “Bir bakıma hepimiz pasaklıyız. Herkese aynı derecede yakışmıyor!” (GMC, 1994, s. [24])

Cesaret ve özgüven: Frischmuth, çocukları korkularının üstesinden gelmeye ve cesaretle yeni mücadelelere atılmaya teşvik eder. Kitabın kahramanı Maria Carolina sık sık yeteneklerini keşfettiği ve özgüvenini geliştirdiği maceralı girişimlerde bulunur. Bu, çocukları kendilerini ve potansiyellerini tanımaya teşvik etmeyi amaçlamaktadır.

Maria Carolina sabırsızlanıyordu. “Biz istedik ki...” (...) “Bir maceraya atılmak istedik...!”

Kurbağa geniş ağzının bir ucundan diğer ucuna doğru gülümsüyordu. “Doğru. Hadi bakalım o zaman!” (GMC, 1994, s. [8])

Doğa ile uyum: Burada, diğer eserlerde olduğu gibi (örneğin “Biberzahn und der Khan der Winde”), doğa merkezî bir rol oynamaktadır. Öykü, çocukları çevreyi korumanın önemi

konusunda duyarlı hale getirmekte ve doğal dünyanın güzelliği ve değeri konusunda farkındalık yaratmaktadır.

Üçü de çok uzun boylu olmadığından çalılıkların arasından kolayca bir yol buldular. Yaprakların altında hoş bir serinlik vardı ve Maria Carolina bir demet kuzukulağı koparmıştı, yüzünü kırıştıracak tadına rağmen çiğneyip duruyordu. Tepe, uzun gölge oluşturan bir tür koniden ibaretti. Yolun neredeyse yarısına geldiklerinde, eğimli bir taş oluğa akan bir derenin önünde buldular kendilerini. (GMC, 1994, s. [16]).

4.3 Fantastik öğeler:

Frischmuth, çocukları gizemli bir dünyaya taşımak için konuşan hayvanlar ve büyüleri yaratıklar gibi masal motiflerini kullanır. Bu fantastik unsurlar hayal gücünü harekete geçirir ve aynı zamanda önemli mesajlar iletir.

Maria Carolina ve kurbağanın önüne gelince durdu, hafifçe keçeleşmiş yelesinin arasından parmaklarını gezdirdi, başını hafifçe eğdi ve nazikçe adını söyledi: “Pasaklı-Post!” Kulakları yaramazca yüzüne düştü. “Maria Carolina,” diye cevapladı Maria Carolina, ama elini uzatmaya cesaret edemedi ve kurbağa rahat bir şekilde ekledi: “Beni tanıyor olmalısın, değil mi?!” (GMC, 1994, s. [15])

Görüldüğü üzere, “Maria Carolina’ya İyi Geceler Masalı”, Frischmuth’un kültürel değerleri hem eğlenceli hem de eğitici hikâyelere entegre etme becerisinin güzel bir örneğidir. Çocukların edebiyat yoluyla kültürel farklılıkları öğrenirken aynı zamanda dostluk, saygı ve temizlik gibi evrensel değerleri nasıl eğlenceli bir şekilde öğrenebileceklerini göstermektedir.

Bu öyküde Maria Carolina’nın hayali arkadaşı olan ve Pasaklı-Post diye çevirdiğimiz “Sudel-Sor”, küçük, kirli bir yaratıktır. Kelimenin tam anlamıyla, “kir-korku” veya “kir-korku” gibi bir anlama gelebilir. Kitapta “Sudel-Sor”, Maria Carolina’nın korkularını, endişelerini ve olumsuz düşüncelerini temsil ediyor gibidir. Bu anlamda Maria Carolina’nın iç dünyasının bir yansımasıdır. “Sudel-Sor” karakteri, bir çocuğun kafasındaki olumsuz düşüncelerle nasıl başa çıkabileceğini, hayal gücünün yardımıyla bu düşünceleri nasıl dönüştürebileceğini ve iç dünyasıyla nasıl yüzleşebileceğini gösterir diye düşünüyoruz. “Sudel-Sor”un “kirli” ve “korku dolu” yapısı, çocuğun bastırmaya çalıştığı olumsuz duyguları simgelerken, Maria Carolina ile etkileşimi ve zaman içindeki değişimi, bu duygularla başa çıkmanın ve üstesinden gelmenin mümkün olduğunu vurgulamaktadır. Sudel-Sor figürü böylece çocuk psikolojisi ve duygusal gelişim için önemli bir metaforu temsil etmektedir.

Barbara Frischmuth’un çocuklara yönelik eserleri, evrensel ve kültürel değerlerden yola çıkan açık bir değer yönelimi ile karakterize edilir. Hikayeleri sadece genç okuyucuları eğlendirmeyi değil, aynı zamanda onları eğitmeyi ve onlara ilham vermeyi amaçlayan mesajlar iletir. Üzerinde durduğu en önemli değer yönelimleri olarak “saygı ve nezaket”,

“misafirperverlik”, “aile ve işbirliği”, “sorumluluk ve özen”, “şefkat ve dostluk”, “temizlik ve kişisel bakım”, “cesaret ve özgüven” (“Gutenachtgeschichte für Maria Carolina); “kültürler arası ve açıklık”, “yaratıcılık ve hayal gücü”, “doğaya yakınlık” (“Biberzahn und Khan der Winde”) vb. ön plana çıkmaktadır.

5 FRISCHMUTH’UN ÇOCUK KİTAPLARININ ÇEVİRİLMESİNE DAİR

Barbara Frischmuth’un çocuk edebiyatı eserlerinin de Türkçeye kazandırılması ve yayımlanmasının yararlı olacağı kanaatindeyiz. Bu bağlamda “*Makaradaki Prenses*” başlığı ile çevrilen çocuk kitabının Kültür ve Turizm Bakanlığı tarafından yayınlanmış (Frischmuth 1983) olması sevindiricidir. Bunun gerekçelerini hem eserlerinin evrensel değerleriyle hem de belirli kültürel unsurlarla şöylece açıklayabiliriz:

5.1 Evrensel değerlerin aktarılması

Frischmuth’un eserleri, Türk kültürü de dahil olmak üzere her kültürde önemli olan dostluk, saygı, sorumluluk, iş birliği ve misafirperverlik gibi evrensel değerleri içermektedir. Bu değerler, kültürel geçmişleri ne olursa olsun çocuklara hitap eder ve onların ahlaki ve sosyal gelişimlerini destekler.

5.2 Kültürlerarası unsurlar ve Türkiye’ye referans

Frischmuth’un çocuk edebiyatının benzersiz yanı, Türk gelenek ve göreneklerine bilinçli bir şekilde yer vermesidir. “Büyüklerle saygı”, Misafirperverlik, “Yardımlaşma” ve “Aile ve toplum içinde sorumluluk” bunlardandır. Bu bağlantı, çocukların anlatılan değer ve davranışlarda kendilerini tanıyabilmeleri nedeniyle eserlerini özellikle Türk izleyiciler için erişilebilir ve ilgili kılmakta ve bu da kültürel çeşitliliğin takdir edilmesini de teşvik etmektedir.

5.3 Hayali ve eğitici anlatım tarzı

Frischmuth’un öyküleri heyecan verici ve yaratıcı dünyaları eğitici mesajlarla birleştirmektedir. Çocuklar onun öykülerinden hayal güçlerini kullanmaları, sorunlara yaratıcı çözümler bulmaları ve aynı zamanda önemli ahlaki dersler öğrenmeleri için ilham alır. Bu eğlence ve eğitim karışımı, Türkiye’de giderek daha fazla eğitsel değerlere odaklanan çocuk edebiyatının gidişatına da uygun düşmektedir.

5.4 Kültürlerarası anlayışın teşvik edilmesi

Eserlerinin Türkçeye çevrilmesiyle Frischmuth'un edebiyatı Avusturya ve Türk kültürü arasında bir köprü kurabilir. Frischmuth'un öyküleri, Türk çocuklarının tanıdık değerlere yeni bir bakış açısı kazanmalarını sağlarken, aynı zamanda diğer kültürlerle karşı açıklık ve merakı da özendirir.

5.5 Çalışmalarının Türkiye bağlamındaki başarısı

Frischmuth'un yetişkinlere yönelik bazı eserleri Türkçeye çevrilmiş ve Türkiye'de çok sayıda bilimsel çalışmalar ve çeviri eserlerin yaptığı baskılarla olumlu tepkiler almıştır (örn. *Pembe ve Avrupalılar* (1987), *Güneşin Gölgede Yokluğu* (1990), *Dostun Alın Yazısı* (2001)). Bu kabul, Frischmuth'un yazım tarzının ve temalarının ilgi gördüğünü ve çocuk edebiyatının da Türk okuru için önerilebilir olduğunu göstermektedir.

5.6 Dilsel ve tematik erişilebilirlik

Frischmuth'un yazım tarzı çocuk dostu, açık ve şiirseldir. Bu, orijinal mesajı ve hikayelerin büyüsünü kaybetmeden çeviriyi kolaylaştırır. Ayrıca, ele alınan dostluk, aile ve macera gibi temalar zamansız ve kültürel olarak günceldir.

6 SONUÇ

Barbara Frischmuth, çocuk edebiyatı aracılığıyla Türk-Avusturya kültürel anlayışına eşsiz bir katkı sağlayan önemli bir yazardır. Eserleri, farklı kültürlerden gelen çocukları ortak insani değerler çerçevesinde birleştirmeyi amaçlamaktadır. *Gutenachtgeschichte für Maria Carolina* gibi kitaplarında, Türk kültürüne özgü misafirperverlik, toplumsal dayanışma ve büyüklere saygı gibi temaları Avusturya çocuk edebiyatı bağlamında işleyerek, iki kültür arasında bir köprü kurmuştur. Ayrıca *Die Prinzessin in der Zwirrspule* ve *Biberzahn und der Khan der Winde* gibi eserlerinde de farklı kültürel motifleri işleyerek evrensel bir anlatı oluşturmuştur.

Barbara Frischmuth'un Türkiye'ye duyduğu sempati, çalışmalarında, edebi temalarında ve Türk geleneklerine ve değerlerine olan kişisel bağlılığında açıkça görülmektedir. Eserlerinde bu sempatiyi yansıtmayı ve aynı zamanda kültürel sınırları aşan evrensel insani değerleri vurgulamayı başarmıştır.

Frischmuth'un çocuk edebiyatı, sadece eğlenceli ve eğitici olmakla kalmayıp, aynı zamanda kültürlerarası diyalogu da teşvik etmektedir. Onun eserleri, farklı kökenlerden gelen çocukları ortak anlatılar etrafında buluşturarak, karşılıklı anlayış ve saygıyı geliştirmeye yardımcı olmaktadır. Bu bağlamda, Frischmuth'un çocuk edebiyatı, yalnızca Almanca konuşan

okurlara değil, aynı zamanda Türk okuyuculara da hitap eden çok değerli bir kültürel köprü görevi görmektedir. Dolayısıyla, eserlerinin Türkçeye çevrilmesi ve yaygınlaştırılması, iki kültür arasındaki etkileşimi daha da güçlendirebilir ve çocuklara erken yaşta kültürel farkındalık kazandırabilir.

Barbara Frischmuth'un çocuk edebiyatı, özellikle Türk kültüründen gelen kültürel etkilerle zenginleştirilmiş evrensel değer yönelimiyle dikkat çekicidir. Hikâyeleri saygı, şefkat, işbirliği ve sorumluluk duygularını aktarırken çocukları yeni şeylere açık olmaya, yaratıcı düşünmeye ve korkularının üstesinden gelmeye teşvik eder. Bu şekilde, eserleri sadece eğlenceye değil, aynı zamanda çocukların ahlaki ve sosyal gelişimine de katkıda bulunur. Barbara Frischmuth'un çocuk edebiyatı, içerdiği evrensel değerler, kültürlerarası bakış açısı ve Türk kültürüyle olan bağı nedeniyle Türkiye'de çevrilmek ve yayımlanmak için idealdir.

KAYNAKÇA

Birincil Kaynaklar

Frischmuth, B. (1990). *Biberzahn und der Khan der Winde*. Mit Bildern von Angelika Kaufmann. Wien / München: Jugend und Volk Verlag.

Frischmuth, B. (1994). *Gutenachtgeschichte für Maria Carolina*. Illustriert von Dušan Kállay. Wien: Dachs Verlag.

Frischmuth, B. (1990). *Güneşte Gölgenin Yokoluşu*. Çev. G. Aytaç. Ankara: Gündoğan Yayınları.

Frischmuth, B. (1987). *Pembe ve Avrupalılar*. Çev. G. Aytaç. Ankara: Kültür Bakanlığı.

Frischmuth, B. (2000). *Pembe ve Avrupalılar*. Çev. G. Aytaç. 4. Baskı. İstanbul: Kültür Bakanlığı.

Frischmuth, B. (1983). *Makaradaki Prenses*. Çev. Şevki Eker. Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı.

İkincil Kaynaklar

Algün, R. (1992). Güneşte Gölgenin Yokoluşu ve Türk Kültürü. *Gündoğan Edebiyat*, Güz 4, 47-51.

Aytaç, G. (1990). *Edebiyat Yazıları 1*. Ankara: Gündoğan Basım Yayın Dağıtım Ltd. Şti.

- Aytaç, G.(1994). *Çağdaş Alman Edebiyatı*, 4. Baskı, Ankara: Gündoğan Yayınları.
- Aytaç, G. (2014a). Çağdaş Avusturya Edebiyatında Türkiye Konulu bir Roman „Das Verschwinden des Schattens in der Sonne”. *Edebiyat Yazıları I*, Ankara: Ürün Yayınları, 116-124.
- Aytaç, G. (2014b). Edebiyat Meraklısı Okurlara Tanıtılacak Değerde Bir Yazar. *Edebiyat Yazıları I*, Ankara: Ürün Yayınları, 125-127.
- Özbek, Y. (1989). *Barbara Frischmuth'ta Kadın-Erkek Sorunsalı*. Erzurum: Atatürk Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Yayınları.
- Özbek, Y. (2007). *Edebiyat ve Psikanaliz*. Konya: Çizgi Kitabevi.
- Öztürk, A. O., & Öрге, Y. (2011). Avusturyalı Yazar Barbara Frischmuth'un Türkiye'de Alınlanması Üzerine. *Alman Dili Edebiyatı ve Kültürü Üzerine Araştırmalar Prof. Dr. Hüseyin Salihoğlu Armağanı*. Ankara: Barış Kitap, 312-339.
- Tepebaşı, F. (2001). *Edebiyat ve Roman*. Konya: Çizgi Kitabevi.
- Zengin, D. (2011). *Alman Edebiyatı. 19. Yüzyıldan Günümüze Kadar*. Ankara: Pelikan Yayıncılık.

EKLER

EK 1: Barbara Frischmuth üzerine Doktora ve Yüksek Lisans Tezleri

- Bilgin, Fuat (2010). *İpek Ongun'un "Bir Genç Kızın Gizli Defteri" ve Barbara Frischmuth'un "Kai und die Liebe zu den Modellen" adlı romanlarında kadın-erkek sorunsallığı*. Atatürk Üniversitesi Alman Dili ve Edebiyatı Karşılaştırmalı Edebiyat Yüksek Lisans tezi. Yrd. Doç. Dr. Y. Tuncer Küçükbatır.
- Bolat, Hasan (1988). *Die Frauengestalten in B. Frischmuths Erzählwerk*. Ondokuz Mayıs Üniversitesi Alman Dili Eğitimi Yüksek Lisans Tezi. Danışman: Yrd. Doç. Dr. Mustafa Çolak.
- Bölükmeşe, Engin (2009). *Barbara Frischmuth'un 'Das Verschwinden des Schattens in der Sonne' eseri ile Emine Sevgi Özdamar'ın 'Seltsame Sterne starren zur Erde' eserlerinde yabancı imgesi*. Anadolu Üniversitesi Alman Dili ve Edebiyatı Doktora tezi. Danışman: Prof. Dr. Asuman Ağaçasapan.
- Çorlu, Şükrü (1992). *Barbara Frischmuth ve Bilge Karasu'nun eserlerinde rüya-kurmaca ilişkisi*. Ankara Üniversitesi Alman Dili ve Edebiyatı, Doktora tezi. Danışman: Prof. Dr. Gürsel Aytaç.

- Dermanlı, Meltem (1988). *Die Verwirklichung eines neuen Modells in Barbara Frischmuths Trilogie 'Die mystifikationen der Sophie Silber' 'Amy oder die Metamorphose' 'Kai und die Liebe zu den Modellen'*. Hacettepe Üniversitesi Alman Dili ve Edebiyatı Yüksek Lisans tezi. Danışman: Doç. Dr. Nuran Özyer.
- Deveci, Yıldız (2006). Zaven Biberyan'ın 'Yalnızlar' adlı romanıyla Barbara Frischmuth'un 'Pembe ve Avrupalılar' adlı romanında Türk imgesi, Ankara Üniversitesi Ermeni Kültürü ve Edebiyatı Yüksek Lisans tezi. Danışman: Doç. Dr. Birsen Karaca.
- Eyigün, Sabri, (1995). *Barbara Frischmuth ve Alev Tekinay'ın eserlerinde sosyal ve kültürel değişmelerin izleri*. Ankara Üniversitesi Alman Dili ve Edebiyatı, Doktora tezi. Danışman: Prof. Dr. Gürsel Aytaç.
- Karaca, Memet (2019). *Barbara Frischmuth'un 'Die Entschlüsselung' ve Jurek Becker'in 'Jacob der Lügner' adlı eserlerinde birer toplumdilbilimsel değişken olarak kadın ve erkek dili*. Atatürk Üniversitesi Batı Dilleri ve Edebiyatı, Dilbilim, Yüksek Lisans tezi. Danışman: Doç. Dr. Fatma Öztürk Dağabakan
- Korkmaz, Emine İlke (2022). *Barbara Frischmuth'un die Mystifikationen der Sophie Silber, Amy oder die Methamorphose ve Kai und die Liebe zu den Modellen adlı romanlarında kadının özgürleşme sorunsalı*, Sakarya Üniversitesi Alman Dili ve Edebiyatı, Yüksek Lisans tezi. Danışman: Prof. Dr. Funda Kızıler Emer.
- Kul, Aylin Nadine (2020). *Interkulturelle Aspekte in der Deutschen gegenwartsliteratur am Beispiel der Orient- und Türkenbilder in den Romanen 'Sieger Nach Punkten' von Thorsten Becker, 'Selim oder die Gabe der Rede' von Sten Nadolny und 'Das Verschwinden des Schattens in der Sonne' von Barbara Frischmuth*, Hacettepe Üniversitesi Alman Dili ve Edebiyatı Doktora tezi. Danışman: Onur Bilge Kula.
- Kumaş, Halil (1992). *Die Kinderwelt in Barbara Frischmuths Werken*, Atatürk Üniversitesi Alman Dili ve Edebiyatı Yüksek Lisans tezi. Danışman: Doç. Dr. Yılmaz Özbek.
- Özyılmaz, Pembegül (2024). *Barbara Frischmuth'un 'Dein Schatten tanzt in der Küche' adlı eserinde post-feminist bağlamda kadının özgürleşme sorunsalı*. Sakarya Üniversitesi Alman Dili ve Edebiyatı Yüksek Lisans tezi. Danışman: Prof. Dr. Funda Kızıler Emer.
- Pınar, Fatma (2008). *Barbara Frischmut'un eserlerinde çalışan kadın problemleri ve kültürel ilişkiler*. Yüzüncü Yıl Üniversitesi Alman Dili ve Edebiyatı Yüksek Lisans tezi. Danışman: Prof. Dr. Arif Ünal.
- Sert, Gülperi (1991). *Formen des Selbstbewusstseins in den Romanen von Erica Pedretti, Barbara Frischmuth und Adalet Ağaoğlu*. Ege Üniversitesi Alman Dili ve Edebiyatı, Doktora tezi. Danışman: Prof. Dr. Gertrude Durusoy.
- Tatlıcı, Rıdvan (1989). *Barbara Frischmuth ve Max von Der Grün'de Türkiye ve Türk imajı*. Atatürk Üniversitesi Alman Dili ve Edebiyatı Yüksek Lisans tezi. Danışman: Yrd. Doç. Dr. Yılmaz Özbek.

Uçar, Gülsüm (1994). *Autobiographische Züge in Barbara Frischmuths 'Die Frau Mond' (1982), 'Über Die Verhaeltnisse' (1987), 'Einander Kind' (1990)*. Hacettepe Üniversitesi Alman Dili ve Edebiyatı Yüksek Lisans tezi. Danışman: Doç. Dr. Şerife Doğan.

EK 2: B. Frischmuth hakkında hazırlanan makale ve bildiriler

Aras, İ., Kızıler Emer, F., / Özyılmaz, P. (2024). Postfeminist Perspektiften Barbara Frischmuth'un Dein Schatten tanzt in der Küche Eseri. *RumeliDE Dil ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi* (40), 666-677. <https://doi.org/10.29000/rumelide.1475262>

Arda, Zeki Cemil (1998). Batı ve Doğu Kültürleri Arasında Bir Kadın Yazar: Barbara Frischmuth. *Gazi Üniversitesi Hacı Bektaş Veli Dergisi*, 98/5, 123-125.

Arda, Zeki Cemil (1998a). Barbara Frischmuth'un Eserlerinde Türk Ailesi ve Son Romanı Die Schrift des Freundes / Dostun Yazısında Yerleşme Olgusu, *Gazi Üniversitesi Hacı Bektaş Veli Dergisi*, Sayı: 8, 97-101.

Boyacı, İsmail (2007). Dekadenz in der Ehe und Familie: Zwei Familienmodelle von Martin Walser und Barbara Frischmuth. *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Sayı: 17, 121-137.

Kızıler Emer, F. / Korkmaz, E. İ. (2022). Feminist Eleştiri Perspektifinden Barbara Frischmuth'un "Kai und die Liebe zu den Modellen" Adlı Romanı. *Korpusgermanistik*, 1(2), 32-41.

Kızıltan, Rezan (1990). Eine Europaerin in Erzurum über Barbara Frischmuth's Übertritte. *Ege Batı Dil ve Edebiyatları Dergisi*, Temmuz, 70-80.

Kızıltan, R. (1990). Türk Diline Aktarılan Avusturya Kökenli Yazarlar ve Yapıtları. *Karşı Dergisi*, Sayı: 39, Temmuz, 21-29.

Öztürk, A. O. (1997). Avusturyalı Yazar Barbara Frischmuth'la Söyleşi. *Gündoğan Edebiyat*, 5, Sayı: 20, 45-49.

Öztürk, A. O. (2018). Barbara Frischmuth ve Hugo Loetscher'in Konya Gezileri Dolayısıyla. Balcı, Tahir / Öztürk, Ali Osman / Serindağ, Ergun (Ed.): *Schriften zur Sprache und Literatur II*, First Edition, London-Istanbul: IJOPEC, 376-286.

Özyer, Nuran (1998). B. Frischmuth'un 'Kai und die Liebe zu den Modellen' Adlı Eserinde 'Yazarlık ve Anelik' İlişkisi Üzerine. *Türk Kültürü Araştırmaları*, 26 (1, 1988), 137-145.

Selçuk, Ayhan (1997). Barbara Frischmuth'un 'Güneşte Gölgenin Yok Oluşu' Adlı Romanında Sevgi ve Hoşgörü. *Batı Edebiyatında Sevgi ve Hoşgörü Üstüne* (Derl.) A.O. Öztürk & N. Onur (66-81), Ankara: Gündoğan, 66-81.

Sert, Gülperi (1991). Die Mutter-Tochter Beziehung in Frischmuths Roman 'Über die Verhältnisse'. *Batı Dilleri ve Edebiyatları Dergisi*, Sayı: 8, 137-146.

Sert, Gülperi (1998). B. Frischmuths Erzählkunst im Roman 'Das Verschwinden des Schattens in der Sonne'. *Batı Dilleri ve Edebiyatları Dergisi*, Sayı: 5, 233-243).

Şahin, Zennube (2018). Barbara Frischmuth'un "Güneşte Gölgenin Yok Oluşu" Romanında Kültürlerarasılık. *Batı Edebiyatında Bellek*, Cilt 3, Sivas: Cumhuriyet Üniversitesi Yayınları, 545-560.

Uysal, Hikmet (1996). Barbara Frischmuth 'Gölgede Güneşin Yokoluşu'. *Karşılaştırmalı Edebiyat Sempozyumu II*, Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi.

Uysal, Hikmet (1997). Barbara Frischmuth 'Pembe ve Avrupalılar'. *Karşılaştırmalı Edebiyat Sempozyumu III*, Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi.

SOSYO-KÜLTÜREL BAĞLAMDA MEVLİDİN SOSYAL TEOLOJİSİ¹ SOCIAL THEOLOGY OF MEVLID IN SOCIO-CULTURAL CONTEXT

Prof. Dr. Ramazan BİÇER
Sakarya Üniversitesi İlahiyat Fakültesi
rbicer@sakarya.edu.tr
<https://orcid.org/0000-0003-1501-2103>

ÖZET

Mevlid, Hz. Peygamberin doğumu münasebetiyle oluşturulan mevlid, bir tür doğum günü kutlamasıdır. Mevlid kutlamaları, ilk dönemde Müslümanlar arasında mevcut değildi. Sonraki devirlerde gündeme gelmeye başlamıştır. Günümüzde mevlid, birkaçı hariç Kuzey Afrika'dan Endonezya'ya kadar İslâm ülkelerinde, resmî veya gayri resmî, yaygın biçimde kutlanmaktadır. Bu doğrultuda ciddi bir kutlama aracı olan mevlid, Müslüman halkların peygamberlerine yönelik bir sevgi ve şükran göstergesidir. İslam kültüründe mevlid, Arapça olarak Kâ'b b. Züheyr'in "Kasîdetü'l-bürde", Bûsîrî'nin aynı adla da anılan "el-Kevâkibü'd-dürriyye fi medhi hayri'l-beriyye" ve "el-Kasîdetü'l-hemziyye"si ile Türkçe olarak Süleyman Çelebi'nin "Vesîletü'n-necât" ile ünlenmiştir. Mevlid ana tema olarak Hz. Peygambere yönelik bir şükran ifadesi olsa da İslam dünyasında sosyal açıdan ve toplumsal bağlamda çok farklı bir işlevi bulunmaktadır. Türk kültürü ile özdeşleşen mevlit, dini-millî bir karaktere bürünmüştür. Sosyalist dönemi yaşayan Müslüman ülkelerde mevlid, müminlerin dini değerlerinin sembolü haline gelmiştir. Bu doğrultuda tüm dini uygulamalarından uzaklaştırılan Müslümanlar, mevlidi sosyo-kültürel bir ayinle ilgili olarak değerlendirmişler ve bu ekseninde dini temsil göstergesi olarak kabul etmişler ve böylece kimliklerini korumada mevlid, önemli bir faktör olmuştur. Dini muhafazakârlık adına bazı kesimlerce Süleyman Çelebi'nin mevlit metni içeriği ve mevlit kutlanma ritüelinin gerçekleştirilmesi eleştirilse de din, edebiyat, kültür, düşün ve sünnet gibi faaliyetlerde sosyal bir olgu ve toplumsal buluşmanın önemli bir sembolü olmuştur.

Anahtar Kelimeler: Mevlit, Süleyman Çelebi, Sosyal Teoloji, Güncel Bakış.

¹ Bu bildiri, *Türk-İslam Klasiklerini Güncel Okuma* adlı kitabımızın "Dini Kutlamanın Ötesinde İnancın Toplumsal Ritüeli: *Mevlid-i Muhammediyye*" başlıklı bölümden derlenmiştir.

ABSTRACT

Mevlid, which was created to mark the birth of the Prophet Muhammad, is a type of birthday celebration. Mawlid celebrations did not exist among Muslims in the early period. They started to come to the agenda in later periods. Today, except for a few, Mawlid is widely celebrated, officially or unofficially, in Islamic countries from North Africa to Indonesia. In this context, Mawlid, which is a serious celebration tool, is a sign of love and gratitude of Muslim peoples towards their prophets. In Islamic culture, Mawlid became famous in Arabic with Ka'b b. Zuheyr's "Kasida al-burda", Busiri's "el-Kawakib al-durriyya fi madhi hayri'l-bariyya" and "el-Kasidat al-hamziyye", which is also known by the same name, and in Turkish with Suleyman Chelebi's "Wasilat an-nejat". Although the main theme of the Mawlid is an expression of gratitude towards the Prophet Muhammad, it has a very different function in the Islamic world from a social and societal perspective. Identified with Turkish culture, the Mawlid has taken on a religious-national character. In Muslim countries experiencing the socialist period, the Mawlid has become a symbol of the religious values of believers. In this context, Muslims who were alienated from all religious practices evaluated the Mawlid as a socio-cultural ritual and accepted it as an indicator of religious representation in this axis, and thus the Mawlid has become an important factor in preserving their identities. Although the content of Sulayman Chelebi's Mawlid text and the implementation of the Mawlid celebration ritual have been criticized by some groups in the name of religious conservatism, it has become a social phenomenon and an important symbol of social gathering in activities such as religion, literature, culture, weddings and circumcision.

Keywords: Mawlid, Sulayman Chelebi, Social Theology, Current Perspective.

1. GİRİŞ

Kendilerine hidayete davet eden ve hak yolu gösteren, İslam dininin sunumunu yapan Hz. Peygamberin bu görevi karşısından Müslümanlar, ona yönelik sevgi ve saygılarını sözlü ve yazılı ifade etmek istemişlerdir. Bunu gerektirecek bazı ayet verileri de mevcuttur. Nitekim Kur'an'da De ki: "Eğer Allah'ı seviyorsanız bana uyun ki Allah da sizi sevsin ve günahlarınızı bağışlasın" (Al-i İmran 3/31). Bu doğrultuda mevlid tartışmaları, teolojik boyut kazanmaktadır. Uygulamalardaki yöresel ve lokal aşırılık ve yanlışlar gözardı edilecek olunursa, genel anlamda halkın samimi olarak peygamberine bir saygı ifadesi konumundadır.

İslami düşüncede mevlidi savunanlar olduğu gibi, karşı çıkanlar da olmuştur. Karşı çıkanların temel gerekçeleri, mevlid uygulama ve kutlamasının Hz. Peygamber döneminde mevcut olmamasının yanında kutlama ritüellerindeki kitlelerin İslam'ın özüne uymayan şeklindeki bazı uygulamalarıdır. Bu doğrultuda mevlid kutlamasını dini açıdan sakıncalı görerek, “bidat” olarak nitelendirilmiştir. Bu yaklaşımın dikkate alınabilecek hususu, Hz. Peygamber döneminde bu tür bir uygulamanın olmamasıdır. Ancak bu durum anlaşılabilir. Zira yöresel anlamda böyle bir uygulama mevcut olmayabilir. Öte yandan da Hz. Muhammed bu konuda bir buyrukta bulunmaması nedeniyle sahabiler de böyle bir töreni icra etmemiş olabilirler. Diğer taraftan Hz. Peygamber kendi doğumunun Pazartesi günü olması hasebiyle o günü oruçlu geçirdiğini belirterek doğduğu güne dair özel bir uygulamada bulunmuştur (Müslim, Kitâbü's-siyâm, 194).

Kur'an'da Allah'ın sevilmesi, Hz. Peygambere olan muhabbetle ilişkilendirilmiştir. Öte yandan bizzat Kur'an'da Hz. Muhammed'e “Şüphesiz Allah ve melekleri Peygamber'e salât ediyorlar. Ey iman edenler! Siz de ona salât edin, selam edin.” (el-Ahzab 33/56) buyrulmak suretiyle salavat getirilmesi de emredilmiştir. Bu doğrultuda müminler, Allah'ın buyruğunu yerine getirmek ve O'nun elçisine olan sevgilerini yansıtmak amacıyla doğum günü münasebetiyle kutlamalar gerçekleştirmektedirler.

Bu konuda temel vurgu, kutlamanın amaç ve niyetidir. Dinde uygulamalar ise niyetten ibaret olup, ona göre anlam ve değer kazanmaktadır. Mevlid, kelime anlamı olarak, “doğum yeri” olmakla birlikte, “doğmak” ve “doğum zamanı” manalarında da kullanılmaktadır.

Teknik terim olarak da Hz. Muhammed'in doğum günü münasebetiyle onu anmak amacıyla teşekkül eden kutlama merasimidir. Buna göre mevlid, doğrudan Hz. Peygamber ile alakalı bir kavramdır. Müslümanlar da onun doğum gününü yâd etmek amacıyla uzun zamandan beri bu günde birtakım merasimler gerçekleştirmektedir. Onun doğum günü ile ilgili İslâm tarihçileri, Habeşistan'ın Yemen valisi Ebrehe'nin Kâbe'yi yıkmak üzere Mekke'ye saldırdığı ve Fil Vak'ası denilen olayın meydana geldiği yıl olduğu konusunda bir konsensüse sahiptirler. Araplar'da “nesî” geleneğini göz önüne alanlara göre bu tarih milâdî 569, diğerlerine göre ise 570 veya 571'dir. İslam tarihi sürecinde ise 571 yılı genel kabul görmüştür. Bu senenin Rebîülevvel ayının 12'sinde ve gündüz dünyaya gelmiş olduğu tezi kabul görmüş ve bu günün de miladi takvime göre pazartesi olduğu benimsenmiştir (Özel, 2004:484).

Hz. Peygamber ve Hulefa-i raşidin, Emeviler ve Abbasiler dönemlerinde böyle bir kutlama sözü konusu olmamıştır. Tarihsel süreçte mevlidin bir tören olarak gerçekleştirilmesi resmi olarak Fatimiler devrine rastlamaktadır. Fatimi sultanı Muiz-Lidînillâh döneminde (972-975)

gerçekleşen Mevlid, daha sonraki dönemlerde farklı Müslüman devletler tarafından uygulanagelmiştir. Endülüs, Memluküler, Selçuklular ve Osmanlılar, mevlid kutlamaları yapılan devletler arasındadır. Tarihsel sürecin ötesinde insani bir nitelik olarak kabul edilmesi gereken husus, Müslümanların peygamberlerine yönelik sevgi tezahürünü bu vesile ile yansıtmalarıdır. Resmi olsun veya olmasın sosyal bağlamda uygulanan bu tören, zamanla belirli ilkelere sahip olmuştur. Bu doğrultuda yöresel farklılıklar bulunmakla birlikte, Hz. Muhammed'e yönelik bu sevgi göstergesi, farklı dillerde yazılı metinlere dönüşmüş ve bir edebiyat türü olarak mevlidnameler ortaya çıkmıştır.

Tarihsel süreçte müslümanların teveccüh ettiği mevlidnameler arasında öne çıkanlar, Ka'b b. Züheyr söylediği Kasidetü'l-bürde'si yanında Bûsîrî'nin *el-Kevâkibü'd-dürriyye fi medhi hayri'l-beriyye* ile *el-Kasidetü'l-hemziyye'si* bulunmaktadır. Bunların yanında Şemseddin İbnü'l-Cezerî'nin *Mevlidü'n-nebî*, Cafer b. Hasan el-Berzencî'nin *Mevlidü'n-nebî'si* dikkat çeken çalışmalar arasındadır. Türk dünyasında ise bu ünü Süleyman Çelebi'nin *Vesiletü'n-necât*'ı kazanmıştır. Ortadoğu'da kurulan Türk devletleri toplumun dil ve töresini göz önüne alarak daha çok İbn Dihye el-Kelbi'nin *et-Tenvîr fi mevlidi's-sirâci'l-münîr* adlı Hz. Peygambere övgü nitelikli eserini benimsemişlerdir.

Arapça mevlidler, şekil ve muhteva bakımından birbirine benzemektedir. Bu eserlerin çoğunda mensur ve manzum parçalar birbirini takip etmektedir. Genellikle Hz. Peygamber için salavat getirilmesini ifade eden nakarat beyitleri, manzum ve mensur parçaları birbirine bağlamaktadır. Bunlar lafız ve mana itibariyle kolay anlaşılması nedeni ve duygusallık içermesi sebebiyle halk üzerinde büyük tesir icra etmektedir.

Mevlidlerin sonunda zikirler ve dualar yer almaktadır (Durmuş, 2004:488). Fars edebiyatının da kendisine özgü mevlidleri bulunmaktadır. Türkçe yazılan en ünlü mevlit Süleyman Çelebi'nin kaleme aldığı ve mevlid-i şerif olarak bilinen *Vesiletü'n-necât* adlı çalışmasıdır. *Vesiletü'n-necat*'ın günümüze kadar, Arapça, Kürtçe, Zazaca, Özbekçe, Tatarca, Sevâhili Dili, Arnavutça, Boşnakça, Gürcüce, Çerkezce, İngilizce, Rumca ve Almancaya tercümesi yapılmıştır (Kemikli, 2016). Bu doğrultuda *Vesiletü'n-necat*'ın Türkiye eksenli bölgede yoğun ilgiye mazhar olduğu görülmektedir. Orada geçmişten başlayarak Hz. Peygamberin doğum zamanı ve sonrasına yönelik vermiş olduğu sade bilgiler, halkın anlayacağı bir üslup ile sunulan bir ifade biçimi yanında olayları özlü ve kısa bir şekilde aktarması, mevlidin yoğun ilgi göstermesine yol açmıştır. Eserin rağbet görmesiyle ilgili Köprülü'nün tespitleri önemlidir. Ona göre "Halk arasında okunmaya mahsus siyer kitaplarının en güzelini Süleyman Çelebi 812'de Bursa'da yazdı. Onun Mevlid manzumesi asırlarca halk arasında okundu, hatta bestekârlar

tarafından bestelendi. Her asırda ona birçok nazire yazıldığı hâlde, ifadesindeki sadelik ve selâset, şairin ilhamındaki samimilik ve tabiiyet, onu Türk edebiyatının bir şâheseri hâlinde asırlarca yaşattı.” (Köprülü, 2003:372)

Türkçe kaleme alınmış olan *Vesîletü'n-necât*'ın müellifi olan Süleyman Çelebi (ö. 825/1422) Bursa'da doğmuş, yaşamış ve burada ölmüştür. Çelebi Mevlidini de burada kaleme almıştır. Eser 812/1409 tarihinde tamamlanmıştır.

2. MEVLİD'İN SOSYAL TEOLJİSİ

Çelebi'yi mevlid yazmaya sevk eden etkenler iki merkezde oluşmaktadır. İlki Şii temayüllü yaklaşıma karşı bir hareket olması; ikincisi ise Hz. İsa ile Hz. Muhammed arasındaki karşılaştırmadır. Bu doğrultuda Bazı araştırmacılar Çelebi'nin söz konusu yaklaşım ve tutumu nedeniyle Mevlidde anlatılan Hz. Peygamberin doğumu ile Hz. İsa'nın mucizevî doğumu arasında bağlantı olduğunu ileri sürmüşlerdir (Delenay, 2001:366).

Mevlidin Hz. Peygamberin diğer peygamberlerle eşdeğer olması düşüncesine karşı anti tez niteliğinde olduğu söylenebilir. Bu düşüncenin kökeni ise Osmanlı döneminde mevcut olan İseviyye hareketidir. Kurucusu Ebû İsâ olan bu hareket, miladi VIII. yüzyılda İran'da ortaya çıkmıştır. Hakkında çok az bilgi bulunan Ebû İsâ'nın kurucusu olduğu mezhebe “İsfahaniyye” de denilmektedir. İseviyye, İslamiyet'in zuhurundan sonra ortaya çıkan ilk Yahudi mezhebi olarak kabul edilmektedir. Müslümanların İran'ı fethettikleri dönemden bir müddet sonra fikrî ve siyasî karışıklıkların yaşandığı bir zeminde ortaya çıktığı görülmektedir (Bulut, 2004).

Çelebiyi mevlid yazmaya sevkeden amil olan Peygamberler arasındaki efdaliyyet/üstünlük konusu o dönemde gündemde olmuştur. Ünlü Osmanlı şeyhülislamı Kemalpaşazade (İbn Kemal) de tartışmaya dâhil olmuş ve “Efdaliyyetü Muhammed” adıyla bir risale kaleme almıştır. Yazar bu çalışmasında Hz. Muhammed'in, Hz. İsa'dan üstün niteliklere sahip olduğunu kanıtlamaya çalışmıştır (Yavuz, 2005).

Peygamberler arasındaki üstünlük tartışması Osmanlı ulemasından olup, sonraları idam edilen Molla Kabız'a da uzanmıştır. Sünni Türk ulemadan olan Molla Kabız, halk arasında Hubmesihi (Mesih severler) olarak bilinen tarikatın kurucusu olduğu ileri sürülmüştür. Kanuni döneminde yaşayan Molla Kabız, belirli kesimler tarafından saraya şikâyet edilmiş ve sorgulanmasını yol açılmıştır. Sadrazam İbrahim Paşa'nın emriyle yakalanarak Rumeli Kazaskeri Fenarizade Muhyiddin Efendi ve Anadolu Kazaskeri Kadiri Efendi tarafından sorgulanmıştır. Bu iki kazasker kendisini iyi savunan Molla Kabız'ın iddialarını cevaplamaya çalışsa da o, kendisini ayet ve hadislerden deliller getirerek savunmuş ve muhakeme sonunda serbest bırakılmıştır.

Kendisinin de hazır bulunduğu bu mecliste tutuklanamayışını hazmedemeyen Kanuni Sultan Süleyman, ikinci bir emirle tutuklanarak müftü İbn Kemal ve İstanbul Kadısı Sadi Çelebi sorgulamayı yapmak üzere görevlendirilmiştir. Bu celsede İbn Kemal onun iddialarını reddetmiş ve zındık olduğu hükmünü vermiştir. Bütün ısrarlara rağmen iddiasını terk etmediği için 1527 tarihinde idam edilmiştir.

Yavuz Sultan Selim döneminde de Şeyhülislamık yapan Kemalpaşazade'de, Molla Kabız'ın idam edilme nedenini soran Yavuz'a, Molla Kabız'ın nükteci biri olduğu, insanlarla alay etmeyi sevdiğini, karşısındakini ezmekten hoşlandığını ve bu doğrultuda da düşmanlarını artırdığını, onların da Kabız'a intikam beslediklerini ve bir yolunu bulup idam ettirdiklerini ve sorunun tamamen kıskançlık olduğunu söylemiştir (Biçer, 2016:32).

Bu gelişmelerin de etkisiyle Mevlidini kaleme alan Çelebi, tamamen milli ve dini gayretlerle harekete geçerek çalışmasını yapmıştır. Eserinde her iki olguya yönelik vurgular bulunmakta olup, ana tema olarak Hz. Peygamberin, Hz. İsa ve diğer elçilerden üstün olmasını hedeflemiş ve bunu da eserinin birçok yerinde vurgulamıştır.

Çelebi'nin mevlidi, Hz. Peygamberin hayatının belirli kesitlerini içermektedir. Yazar, mevlidini kaleme alırken, önceki mevlid türü çalışmalardan istifa etmiş olabileceği gibi muhtevaya ait verilerde, temel dini kaynaklardan yararlanmışır. Bunların başında Kur'an ve hadisler gelmektedir. Çelebi'nin tarihi bazı kaynaklardan da istifade ettiği görülmekle birlikte, daha çok hadis kaynaklarını kullandığı anlaşılmaktadır. Metin daha çok tasavvufi bir yaklaşım içermektedir. Burada Ebû Tâlib el-Mekkî gibi bazı sufilerin hadis anlayışlarının yansıtıldığı görülmektedir. Nitekim onların geleneğine göre herhangi bir hadisin naklinde mana ile aktarım yeterli görülmüştür.

Her ne kadar sened ve metne önem veren muhaddis sufiler bulunmaktaysa da bazıları hadisin sıhhatini, mana bakımından değerlendirmişlerdir. Sufiler arasında keşf, ilham ve rüya yoluyla hadis nakleden ve kendi anlayışı istikametinde hadisi yorumsal aktaran şahsiyetler bulunmaktadır (Şirin, 2016:11-12). Bu yaklaşım ise hadis âlimlerinin anlayışlarıyla örtüşmemektedir. Çelebi de metnindeki hadisleri sufi yaklaşım doğrultusunda değerlendirmiş ve hadis uleması tarafından sahih olarak kabul edilmeyen çeşitli rivayetlere yer vermiştir.

Mevlidin kaynaklarının sıhhati ile ilgili yapılan değerlendirmeler, tek bir hadis metni dikkate alındığında sağlıklı sonuç vermeyebilir. Nitekim yukarıdaki dizide aynı satırda hem ayet hem de hadis ifadesi yer almaktadır. Bu doğrultuda yazarın Kur'an ve hadis rivayetlerinin bütününden zihninde oluşturduğu anlamları mevlidine dâhil ettiği söylenebilir. Müslümanlar tarafından mutemet olmuş ve kabul görmüş Gazzali gibi bazı âlimlerin eserlerinde de bu türlü

olgular mevcuttur (Gazzali, t.y. 23). Burada söz konusu olan vurgu, hadisten anlaşılacak istenen mevzudur. Bu doğrultuda sahih olmamakla birlikte içerik olarak insanları iyi ve doğruya yönlendiren rivayetlerin kullanımına cevaz verilmiştir (Soğukoğlu, 2019; Genç, 2018). Zira bir hadisin sıhhatinin değerlendirilmesi, rivayet zincirini oluşturan senet açısından dır. Burada içerik söz konusu değildir. Ancak İslam kültüründe, senedi zayıf olmakla birlikte muhteva açısından iyiliklere teşvik edici hadisler kullanılmaktadır. Bu konudaki eleştirilerin sadece Süleyman Çelebi'nin mevlidine yöneltilmesi, tutarlı görünmemektedir.

3. SONUÇ

Vesîletü'n-necât'ın yazım dili Türkçe olmakla birlikte birçok farklı dillere çevrilmiş ve her millet, kendi diliyle mevlid okumalarını gerçekleştirmiştir. Bu yönüyle Müslümanlar arasında değişik dillerde şekillenen ortak bir dilin doğmasına yol açmıştır. Nitekim mevlidin okuyuş biçimi ve tarzı, tüm İslam dünyasında benzer bir tonda ve söylemedir. Yerel üslup ve diyalektikleri göz önüne alarak değerlendirme yapacak olursak, dünyanın hangi ülkesinde olursa olsun mevlidi dinleyen bir kimse, okunan metnin mevlid olduğunu anlamaktadır. Sözelimi Balkanlar bu konuda belirgin bir örnektir. Farklı dillerin bulunduğu Balkan ülkelerinde yaşayan Müslümanların dini-toplumsal ritüellerinde mevlid okunmaktadır. Bu ise eserin ortak inancın bir sembolü, sosyal din uygulamaların en belirgin bir göstergesi, zamanla geleneksel hale gelmiş, dünya Müslümanlarının adet ve töresine yerleşmiş, dini uygulamanın ötesine taşmış, toplumların her kesiminin benimsediği ve özenle uyguladığı bir boyuta sahip olmuştur. Bu haliyle Vesîletü'n-necât, çağını aşan bir mahiyette olup, başka hiçbir eserin nail olmadığı ilgiye mazhar olarak, günümüzde Müslüman toplumların dini hayatına etki ederek yön veren, sosyal birlikteliğe ciddi anlamda katkı sağlayan bir niteliğe sahiptir. Mevlid'de yer alan yaratılış serüveni, Nur-u Muhammedi ile başlamaktadır. Felsefede ise ilk yaratılan akl-ı evveldir. Buna göre sufilerin ilk yaratılan madde olarak gösterdikleri Nur-u Muhammedi, felsefedeki akl-ı evvel'e muadil gelmektedir (Gibb 1999, 62). Mevlid ifadesine göre tüm evren, ilk olarak yaratılan "nur-u Muhammedi" den yaratılmıştır. Nur, aynı zamanda ışık demektir. Işığın kendi içerisinde türevleri bulunmaktadır. Nur da bir tür ışıktır. Modern var oluş/yaratılış teorileri arasında ışığın varlığı güçlü bir tez olarak görünmektedir. Evrenin var oluş kaynağı olan ışık/ışın/nur, evrene hâkim olan güçtür. Buna karanlık ışık da denmektedir. Karanlık ışık, aynı zamanda evrenin ana maddesidir. Bu nedenle de kâinata asıl olan ışıktır. Zira karanlık bir yerde göremeyiz; tıpkı Albert Einstein'in dediği gibi "Karanlık diye bir şey yoktur, karanlık, ışığın yokluğudur". Işık kaynakları olmadan ışık da olamaz ve ışık kaynakları bize kendiliklerinden gözükürler. Onun için fizik dilinde ışık kaynağı denir. Onlardan kaynaklanan

ışığın aracılığıyla gördüğümüz cisimlere de karanlık cisimler adını veririz. Karanlık cisimler, ışık kaynağından çıkan ışınların yansıması sonucu bize gözüktür. Işık kaynağı ile karanlık cisimlerin arasına koyduğumuz cam, su gibi cisimler, bu karanlık cisimleri görmemizi engellemez. Evrenin var oluşunun ana maddesinin karanlık enerji olduğu ileri sürülmektedir. Evren'in kendisi Big Bang'den beri genişlemektedir ve zamanla evrenin genişleme hızı da artmaktadır. Bilim insanları bunu keşfettiklerinde bu hızı artıran bir enerji olması gerektiğine karar vermişlerdir. Bu varsayılan enerji karanlık enerji olarak adlandırılmıştır. 1980'de Alan Guth ve Alexei Starobinsky, karanlık enerjiye benzer bir negatif basınç alanının evrenin Big Bang'den sonraki ani genişlenmesini tetiklediğini öne sürmüştür. 1998'de ise Saul Perlmutter ve Brian Schmidt, gözlemleri sonucu evrenin genişleme hızının arttığını ve bunun uzayın bir tür içsel gerilimi diyebileceğimiz karanlık enerji olduğundan söz etmişlerdir. Tam olarak çözülemeyen karanlık enerji hakkında araştırmalar halen sürmektedir. Astro-fizikteki evrenin ilk oluşumun kaynağının ışık/ışın olması teorisi doğrultusunda Süleyman Çelebi'nin Mevlid-i Nebevi'de yer alan ve ilk yaratılan maddenin "nur-u muhammedi" olduğu şeklindeki yaklaşım, modern astro-fizik teorisiyle bağdaşmaktadır. Burada asıl olan nurdur. Muhammedi ise, ikinci derecededir. Bu doğrultuda ilk yaratılan nesnenin karanlık enerji bağlamında ışık/ışın/nur olgusu, gözardı edilemeyecek kadar ciddi bir teoridir.

KAYNAKÇA

Biçer, Ramazan. *Kemalpaşazade*. İstanbul: İlke Yayıncılık, 2016.

Biçer, Ramazan, Alemdar, Eda. *Kuantum Boyutunda İstihbarat*. İstanbul: Hayykitap, 2024.

Bulut, H. İbrahim. İseviyye Mezhebi ve Hz. Muhammed'in Risaletinin Evrenselliği Tartışmalarının Başlaması. *Sakarya Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 9(2004):121-143.

Delenay, Carol. *Tohum ve Toprak*. çev. Selda Somuncuoğlu. İstanbul: İletişim Yayınevi, 2001.

Durmuş, İsmail. Mevlid. *TDV İslam Ansiklopedisi* 29 (2004): 484-485.

Gazâlî, Muhammed b. Muhammed. *İhyâu ulûmid-dîn*. Kahire. t.y.

Genç, Nurdan. Terğib ve Terhib Hadisleri ve Literatürü. *İslam Bilimleri Araştırmaları Dergisi* 6 (2018): 110-131.

Kemikli, Bilal. *Mevlid Külliyyatı: Süleyman Çelebi Vesiletü'n-nejat ve tercümelere*. Ankara: DİB Yayınları, 2016.

Köprülü, M. Fuad. *Türk Edebiyatı Tarihi*. Ankara: Akçağ Yayınları, 2003.

Müslim, Ebü'l-Hüseyin el-Kuşeyri el-Haccac. *el-Kütübü's-sitte ve şüruhuha: Sahihu Müslim*. İstanbul: Çağrı Yayınları, 1992.

Özel, Ahmet. Mevlid. *TDV İslam Ansiklopedisi*. 29 (2004): 484-485.

Soğukoğlu, Fehmi. Gazzâlî'nin Görüşleri Çerçevesinde Bilgi Tanımı Üzerine Düşünceler. *Atlas International Refereed Journal of Social Science* 5/29 (2019):912-919.

Şirin, Halil. *Süleyman Çelebi'nin Vesiletü'n-Necat (Mevlid-İ Şerif) Adlı Eserindeki Hadis Dayanakları ve Değerlendirilmesi*. Yüksek Lisans Tezi. Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2016.

Yavuz, S. Sabri. Kelâm'da Efdaliyyet Meselesi ve İbn Kemal'in "Efdaliyyetu Muhammed" Risalesi. *Dinbilimleri Akademik Araştırma Dergisi* 5/1 (2005): 147-185.

PEYGAMBERLER TARİHİNE GÜNÜMÜZDEN BAKIŞ¹

A PRESENT-DAY PERSPECTIVE ON THE HISTORY OF THE PROPHETS

Prof. Dr. RAMAZAN BİÇER

Sakarya Üniversitesi İlahiyat Fakültesi

rbicer@sakarya.edu.tr

<https://orcid.org/0000-0003-1501-2103>

ÖZET

Türk-İslam klasiklerinden olan Cevdet Paşa'nın *Kıyas-ı Enbiya'sı*, Anadolu'nun en ücra köşelerindeki kitap raflarında yerini almış olan bu eser, Türk toplumunun yoğun ilgisine mazhar olmuştur. Peygamberlerin hayatlarının anlatılması, başta Tevrat metinlerine ve İnciller'e dayanmaktadır. Kur'an-ı Kerim'in birçok ayetinde de peygamberlerin hayat serüvenleri bulunmaktadır. Kur'an ayetleriyle bağlantılı olarak İslami literatürde de kıyas-ı enbiya çalışmaları türetilmiştir. Vehb b. Münebbih'in peygamberler tarihi bunlar arasında ilk örneklerden birisi olmuştur. Tarihsel süreçte kabul görmüş önde gelen çalışmalar, Sa'lebî'nin "Arâ'isü'l-mecâlis" ve Kisâî'nin, "Kıyasü'l-enbiya"sıdır. Türk tarihinde bu alanda yazılmış en derli toplu ve özlü çalışmanın, Cevdet Paşa'nın "Kıyas-ı Enbiyâ ve Tevârih-i Hulefâ"sı olduğunu belirtebiliriz. Cevdet Paşa bu eserini kendisinden önceki birikimden faydalanarak şekillendirmiştir. Türkçe olarak kaleme alınan bu eserde akıcı bir dil kullanılmış ve aktarılan olayların tarihi realite ile bağdaşıp bağdaşmadığı eleştirisi yapılmaksızın, insanların bireysel ve toplumsal manevi, psikolojik, ahlaki ve kültürel sorunları karşısında çözüm önerilerine yönelik vurgular yapılmıştır. Buna göre "kıyas-ı enbiya" sadece tarihi bir anlatı olmayıp, her toplumun karşılaşılabileceği genel-geçer sorunlara dikkat çekilmesi ve peygamberlerin hayatlarından alıntılarla problemlerin çözümüne yönelik tarihi kıssaların sunumudur. Hz. Âdem'in yaratılış ile başlayan, Hz. Muhammed'in hayatı ile devam eden, Emeviler, Abbasiler, Selçuklular, diğer Türk Devletleri üzerinde durulan ve Osmanlıların ilk devirleriyle sonlanan eser, peygamberlerin yaşamlarındaki genel ilkeleri ön plana çıkarmıştır. Bir tür İslam tarihi niteliğini barındıran *Kıyas*, insanlık tecrübesine dayalı evrensel niteliklerle bezenmiş bir her döneme ışık tutan verileri barındırmıştır.

¹ Bu bildiri, *Türk-İslam Klasiklerini Güncel Okuma* adlı kitabımızın, "Geçmişin İzlerindeki Evrensel İlkeler: Kıyas-ı Enbiya" başlıklı bölümünden derlenmiştir.

Anahtar Kelimeler: Peygamberler tarihi, Ahmet Cevdet Paşa, Örnek şahsiyetler, Güncel Bakış.

ABSTRACT

One of the Turkish-Islamic classics, Cavdat Pasha's *Kisas al-Anbiya*, which has taken its place on the bookshelves in the most remote corners of Anatolia, has attracted great interest from the Turkish society. The narration of the lives of the prophets is based primarily on the texts of the Torah and the Bible. Many verses of the Quran also contain the life adventures of the prophets. *Kisas al-Anbiya* studies have also emerged in Islamic literature in connection with the verses of the Quran. The history of the prophets by Wahb b. Munabbih is one of the first examples of these. The leading works that have been accepted in the historical process are "Arais al-macalis" by Sa'lebi and "Kisas al-anbiya" by Kisai. We can state that the most comprehensive and concise work written in this field in Turkish history is Cavdat Pasha's "Kisas al-Anbiya ve Tavarikh al-Hulafa". Cavdat Pasha shaped this work by benefiting from his previous knowledge. In this work written in Turkish, a fluent language was used and without criticizing whether the events conveyed were compatible with historical reality, solutions were offered to people's individual and social spiritual, psychological, moral and cultural problems. Accordingly, "kisas al-Anbiya" is not only a historical narrative, but also a presentation of historical stories aimed at drawing attention to general problems that every society may encounter and solving these problems with quotes from the lives of the prophets. Starting with the creation of Hz. Adam, continuing with the life of Hz. Muhammad, focusing on the Umayyads, Abbasids, Seljuks and other Turkish States and ending with the early periods of the Ottomans, the work brought the general principles in the lives of the prophets to the forefront. Having the characteristic of a kind of Islamic history, *Kisas* has included data that sheds light on every period, adorned with universal qualities based on human experience.

Keywords: History of the Prophets, Ahmet Cevdet Pasha, Exemplary Personalities, Current Perspective.

1. GİRİŞ

1238/1823 yılında Bulgaristan'ın Lofça kasabasında doğan Ahmed Cevdet Paşa'nın asıl adı Ahmed olup sonra "Cevdet" ismi kendisine sonradan lakap olarak verilmiştir (Cevdet Paşa, 1991:4, 3). Cevdet Paşa'nın ailesi, Kırkkiliseli (Kırklareli) Yularkıran Ahmed Ağa, Prut Savaşı'na (1711) katıldıktan sonra memleketine geri dönmeyerek Lofça'ya yerleşmiş ve zamanla Lofça'nın eşrafı arasına girmiş ve Yularkıranogulları adıyla ünlenmiştir. Cevdet

paşanın babası Lofça'nın ileri gelenlerinden ve meclis azasından "İstabl-ı Âmire pâyelisi" Hacı İsmâil Ağa, annesi yine Lofçalı Topuzoğlu hanedanından Ayşe Sümbül Hanım'dır (Halaçoğlu, 1993). İlk eğitim ve öğretimini ailesi başta olmak üzere yakın çevresinden alan Ahmed Cevdet, ilme olan teveccühünün farkına varan büyük babası tarafından İstanbul'a eğitim amacıyla yönlendirildi. 1255'li yıllardan İstanbul'da bulunan dönemin ünlü âlimleriyle karşılaşan ve onların bir kısmından ders alan Cevdet Paşa, böylece kendini ilim havzasında bulmuş ve farklı fikirlerin bir arada yeşerdiği bir ortamda kendisini yetiştirme ve geliştirme imkânına kavuşmuştur. Burada Doyranlı Mehmed Efendi, Vidinli Mustafa Efendi, Kara Halil Efendi ve Birgivi Hoca Şâkir Efendi, Miralay Nûri Bey, Münecimbaşı Osman Sâbit Efendi gibi âlimler yanında tasavvufî yönü ön planda olan Kuşadalı İbrahim Efendi, Mehmed Murad Efendi ve Süleyman Fehim Efendi'nin ders halkalarında bulundu (Cevdet Paşa, 1993:4, 16-21).

Ahmed Cevdet, İstanbul'da farklı medrese ve tekkelerden eğitim aldıktan sonra 1844 yılında Rumeli Kazaskerliği'ne bağlı Premedi kazasında kadılık yapmaya başladı. 1848 yılında Sadrazam Mustafa Reşid Paşa'nın bir buyruğunu Keçecizade Fuad Paşa'ya iletmek üzere Bükreş'e gitti. Bu görevlendirme Ahmed Cevdet'in devletin üst kademesiyle başlattığı bağlantının ilk ve önemli adımı oldu. Bu başarılı görevi sonunda "hareket-i hariç" rütbesi kendisine verildi. Böylece Ahmed Cevdet, Osmanlı hariciyesinde önemli bir vazife ile taltif edilmiş oldu. Bu süreçte tedrisat ile ilgisini koparmayan Ahmed Cevdet, Meclis-i Maârif-i Umûmiyye âzalığı ve Dârümuallimîn müdürlüğüne tayin edildi (1850). Ertesi yıl "Encümen-i Daniş" azalığına seçilen yazar, bu süreçte kaleme aldığı Kavaid-i Osmaniyye adlı eserini Sultan Abdülmecid'e takdim etti (Ebu'l-Ula Mardin 1996:38-41).

Bu gelişmeler sonrası "Hareket-i altmışlı" derecesine yükselen Ahmed Cevdet, 1853 yılında 1774-1826 yılları arasındaki Osmanlı'nın Tarihi sürecini kaleme almakla görevlendirildi. Bu tarih çalışmasının ilk üç cildini padişaha takdimi sonrası o "Mûsile-i Süleymâniyye" derecesine yükseltildi. (Çağış, 2014: 128-130) Müellifin bu çabası ve dikkat çeken başarısı onun dönemin Osmanlı tarihi yazarı olarak öne çıkmasına yol açtı ve 1855'te "vakanüvis" olarak atanmasına neden oldu. 1865 yılına kadar süren bu görevi esnasında Tezakir-i Cevdet adlı çalışmasını üretti (Ölmezoğlu, 1988).

Ahmed Cevdet'in devlet kademesindeki yükselişi ve terfi edişi, sürekli dikey ve çok hızlı oldu. Bu yükseliş ilmi boyutta da devam ederek, 1856 senesinde Galata, ardından Mekke-i Mükerrerme ve 1861 senesinde de İstanbul kadılıklarına atandı. İstanbul kadılığı esnasında İşkodra'da Osmanlı yönetimine karşı isyan eden kesimi, girişimlerinden vazgeçirmek üzere "me'mûriyyet-i fevkalâde" göreviyle muvazzaf olan yazar, üstün çaba ve gayretiyle bu

isyancıları ikna etti. Böylece devlette muteber bir konuma gelen Ahmed Cevdet, daha sonraları Bosna-Hersek'te meydana gelen ve ıslahat talep eden bir kalkışmaya karşı müfettiş olarak görevlendirilecek ve bunun da önünü keseceği gibi orada talep edilen ıslahatı gerçekleştirecek, masrafını bölge halkının karşıladığı iki askeri alayın kurulmasını sağlayacaktır. 1863 tarihinde Anadolu kazaskerliği görevini üstlenen müellif, o zamana kadar ulemadan hiçbir kimseye verilmemiş olan ikinci rütbeden “nişân-ı Osmânî” ile liyakatlandırılacaktır (Halaçoğlu, Aydın, 1993).

Ahmed Cevdet'in Balkanlardaki isyan girişimlerine yönelik başarısı, onun Osmanlı topraklarındaki sorunların çözümüyle ilgili ıslahat taleplerine karşı yapıcı yaklaşımı, ıslahat amaçlı isyan aşamasında olan halkı ikna etme amacıyla 1864'te Kozan tarafına gönderilmesine neden oldu. O, Derviş Paşa'yla birlikte Fırka-i Islâhiyye'yi oluşturup Cebelibereket, Çukurova ve Kozan dağlarını dolaşarak altı ay içinde gerekli ıslahatı gerçekleştirdi. Böylece müellif, ülke sorunlarının çözümü konusunda ilk başvurulan kişi oldu ve bu da onu yönetimin seçkinleri sınıfına girmesine yol açtı. Ancak bu gelişmeler onun çevresi tarafından ilgiyle takip edilmesine de yol açtı. Bu ise aynı zamanda kıskançlık olgusunu harekete geçirdi.

Ahmed Cevdet, vatan, devlet ve millet namına sarf ettiği tüm bu çabalara karşılık, takdir ve tahsin edilmesi beklenirken, kendisini çekemeyen kimseler tarafından hedefe alınmaya başladı. Öncelikle ilmiye sınıfı rütbelerinde inişler vuku buldu ve kazaskerlerin sahip olduğu efendilik niteliği, vezaret makamı olan paşalığa döndürüldü. Böylece Ahmed Cevdet bir anlamda tenzili rütbeye maruz kalmış oldu. Ancak onun dirayeti ve üstün becerisi onu vazgeçilmez kılmıştır. Bu doğrultuda o, Halep valisi olarak atandı. İki yıllık bu görevi sonrası Adliye Nazırlığı ile vazifelendirildi. Bu süreçte nizamî mahkemeler teşkilâtını kuran Cevdet Paşa, bu alanın kanun ve nizamnâmelerini hazırladı. Ahmed Cevdet'in bu sürece kadarki yaşam seyri ve çalışmaları göstermiştir ki o, bir taraftan devlet işleriyle meşgul olurken, öte yandan ilmi yönünü işletmiştir.

2. AHMED CEVDET PAŞA'NIN İLMİ KİŞİLİĞİ VE KISAS ADLI ÇALIŞMASI

Zor şartlar içerisinde geçen bir ömrün mahsulü olarak yaşadığı dönemin devlet kademesinde çeşitli görevler üstlenen Ahmed Cevdet Paşa, bu süreçte toplumun eğitim ve öğretim hayatına da katkıda bulunmuştur. Nuruosmaniye Camii avlusunda modern usullere göre “ibtidâiyye” adıyla bir ilkokul açtırdı (Keskioğlu, 1979: 223). Dârümuallimîn teşkilâtı sıbyan, rüşdiye ve idâdî olmak üzere üç dereceye ayrılarak yeniden düzenlendi. Kendisi de *Kavâid-i Türkiyye*, *Mi'yâr-ı Sedâd* ve *Âdâb-ı Sedâd* adını taşıyan üç okul kitabı yazdı. (Halaçoğlu-Aydın, 1993)

Ahmed Cevdet Paşa'nın öne çıkan eserleri arasında *Mecelle* çalışması bulunmaktadır. Arapça, Farsça ve Fransızca'yı iyi derecede bilen (Severcan, 1990: 227-228) ve ilmi açıdan üstün bir yeteneğe sahip olan Cevdet Paşa, birden çok eser kaleme almıştır. Bunları şöyle sıralamak mümkündür:

-*Târîh-i Cevdet*. 1774 Küçük Kaynarca Antlaşması'ndan 1826'da Yeniçeri Ocağı'nın kaldırılmasına kadar olan dönemi içermektedir.

-*Tezâkir*. Müellifin bizzat kendisinin de içinde bulunduğu, şahit olduğu olaylara dair tuttuğu notlardan teşekkül eden hatıralar nitelikli bir çalışmadır.

-*Ma'rûzât*. 1839-1876 yılları dönemindeki tarihî ve siyâsî olayların özlü bir şekilde yazılmasını talep eden Sultan II. Abdülhamid'in emriyle kaleme alınan eser, bizzat padişaha sunulması nedeniyle "Ma'rûzât" adı verilmiştir. Yazar burada bir tür tarihi ve sosyolojik tahlillerde bulunmuş ve sorunları dillendirmiş ve çözüm yolları önermiştir. Bu doğrultta eser *Ma'rûzât* olarak adlandırılmıştır.

-*Kırım ve Kafkas Tarihçesi*. Yazarın Halim Giray'ın Gülbün-i Hânân'ından istifade ederek kaleme aldığı küçük bir eseridir.

Bu çalışmalar yanında Cevdet Paşa'nın Mekteb-i Hukuk'ta okuttuğu edebiyat dersi notlarından oluşturduğu *Belâgat-ı Osmâniyye*; İbn Haldun'un *el-İber*'inin ilk cildini oluşturan Mukaddimesinin 6. bölümünün tercümesi olan *Tercüme-i Mukaddime-i İbn Haldûn*; Mekteb-i Hukuk'ta okuttuğu edebiyat dersi notlarından oluşan *Belâgat-ı Osmâniyye*; Osmanlıca Türkçesiyle kaleme alınan ilk eser niteliğini taşıyan *Kavâid-i Osmâniyye*; ilkokul talebeleri için yazılan *Medhal-i Kavâid*; sıbyan mekteplerini için hazırlanan *Kavâid-i Türkiyye*; İranlı şair *Sâib-i Tebrîzî*'nin divanına yapılan *Divân-ı Sâib Şerhi*'nin Tetimmesi; sade bir dille yazılmış ilk Türkçe mantık eser olma niteliği taşıyan *Mi'yâr-ı Sedâd*; öğrenci iken Türkçe olarak yazdığı ve İslâm ilimleri metodolojisiyle ilgili *Beyânü'l-unvân*; İslam dini ile ilgili soruların yanıtladığı *Mecmûa-i Ahmed Cevdet*; Kur'an'ın toplanmasını anlatan ve Arapça kaleme alınan *Hulâsatü'l-beyân fi te'lifi'l-Kur'ân*; Kızı Fatma Aliye Hanım'a okuttuğu hikmet, felsefe, ilm-i ruh, matematik, geometri, astronomi ve çeşitli İslâmî ilimlere dair derslerin toplandığı *Mecmûa-i Aliye*; Rüşdiye mekteplerinde okutulmak üzere kaleme aldığı *Ma'lûmât-ı Nâfia* gibi yirmiden fazla eseri bulunan Ahmed Cevdet Paşa'nın en ünlü çalışması *Kısas-ı Enbiya*'dır. (Halaçoğlu, Aydın, 1993)

Tam adı, *Kısas-ı enbiya ve Tevarih-i Hulefa* olan ve Türkçe kaleme alınan eser, müellifin yaşamının son evresinde yazılmıştır. İlk insan Hz. Âdem'den başlayıp, son peygamber Hz. Muhammed'e (s.a.v) kadarki geçen süreçte gönderilen peygamberlerin hayat serüvenlerinin

işlendiği eserde, İslam dininin doğuşu, Hz. Peygamberin hayatı, dört halife dönemi, Emeviler, Abbasiler, tarihsel süreçteki Türk devletleri ve en son olarak da 1439 yılına kadarki bölümünü içeren Osmanlı tarihi ele alınmaktadır. 12 bölümden oluşan eserin ilk altı kısmı, yazarın hayatında iken neşredilmiştir. Vefatı sonrası eserin tamamı kızı Fatma Aliye Hanım tarafından eksiksiz olarak yayınlanmıştır.

Cevdet Paşa'nın *Kıyas-ı Enbiya* çalışması Tatarca gibi başka dillerde tercüme edilmesi yanında Türkiye'de de büyük ilgi toplamış ve beğeni kazanmıştır. Nitekim bu çalışma hakkında Ahmed Hamdi Tanpınar'ın "Ben gerek devrimde ve gerek ondan sonra Türkçeye bu kadar hakkıyla sahip başka bir üslup tanımıyorum" şeklindeki değerlendirmesi dikkat çekicidir (Tanpınar, 1969:218).

Kıyas-ı enbiya kitabında da hem tarihçiliği hem de eğitimciliğini yansıtmış ve geçmişte kalan yaşananları hem yaşadığı dönem hem de gelecek bağlamında tahlil ve değerlendirmelere tabi tutmuştur. Onun tarihçiliğinin kendisine özgü ve özgün yönleri bulunmaktadır. Nitekim o, klasik Osmanlı tarihçiliğine yeni ve farklı bir bakış açısı getirmiş; tarihçilik, tarih felsefesi ve yöntemi bakımından da eski vakanüvislerin tarihlerinden daha farklı bir yaklaşım sergilemiştir. Ahmed Cevdet'e göre tarih, şimdiki ve gelecek zamanın toplumlarına haber verme aracı olduğu gibi, dünya çapında yaşayan örnekleri ve uygulamaları içeren bir metottur. Tarihçilik, geçmişteki milletlerin birbirlerine yönelik karşılaştırma ve değerlendirme usulüdür. Ona göre tarih, ezeli bir akıştır ve tüm insani değerleri şekillendiren bir "Hengâme-i ibrettir" (Meriç, 1995:13).

Cevdet Paşa tarihi, hali aydınlatan mazi olarak tanımlamaktadır. Ona göre tarih sadece vakıaların periyodik olarak sıralanması ilmi olmayıp, toplumsal olguların sebeplerini ve arkaplanının açıklamasını içermelidir. Böylece tarih, mevcut durumlara ışık tutabilir (Meriç, 1993:9). Zira tarih, yaşananlardan ders çıkarma ilmidir. O bu yaklaşımını şöyle açıklamıştır: "Her sureti tecrübeye bir insanın ömrü yeterli olmadığından arif olanlar, başkasının tecrübesinden ibret alanlardır. İdarecilerde tarih ilminden kendi şahsi faydalanmalarının dışında devlet idaresinde de istifade ederler. İnsanoğlunda geçmiş ve geleceğe vâkıf olmaya belki de ezel ve ebedi sırlarını bilmeye bir tabii meyil vardır. Bundan dolayı insanların tarih ilmine olan ihtiyaçları kaçınılmazdır ve devletlerin nizamlarını korumaları da tarih ilmi ile mümkündür" (Cevdet Paşa, 1309: 1, 33)

Cevdet Paşa'nın bu tarihsel değerlendirmeleri Kur'an metoduyla uyumaktadır. Nitekim Kur'an-ı Kerim'de yer alan tarihi olaylara yönelik bilgi, uyarı ve buyruklar, tarihsel verilerin irşat ve tebliğde ne denli önemli olduğunu göstermektedir.

Cevdet Paşa tarihi, hali aydınlatan mazi olarak tanımlamaktadır. Ona göre tarih sadece vakıaların periyodik olarak sıralanması ilmi olmayıp, toplumsal olguların sebeplerini ve arkaplanının açıklamasını içermelidir. Böylece tarih, mevcut durumlara ışık tutabilir (Meriç, 1993:9). Zira tarih, yaşananlardan ders çıkarma ilmidir. O bu yaklaşımını şöyle açıklamıştır: “Her sureti tecrübeye bir insanın ömrü yeterli olmadığından arif olanlar, başkasının tecrübesinden ibret alanlardır. İdarecilerde tarih ilminden kendi şahsi faydalanmalarının dışında devlet idaresinde de istifade ederler. İnsanoğlunda geçmiş ve geleceğe vâkıf olmaya belki de ezel ve ebedi sırlarını bilmeye bir tabii meyil vardır. Bundan dolayı insanların tarih ilmüne olan ihtiyaçları kaçınılmazdır ve devletlerin nizamlarını korumaları da tarih ilmi ile mümkündür” (Cevdet Paşa, 1309: 1, 33)

3. SONUÇ VE DEĞERLEDİRME

Günümüzde yaşanan olayların benzerlerinin hem peygamberler hem Hulefa-i raşidin ve hem de İslam devletlerinde benzerlerinin bulunduğu göz önüne alındığında onların güncel sorunları ışık tutucu bir yaklaşımla okunması gerekmektedir. Tarihi olaylara genel okuma eksenli yaklaşılması gerektiğini belirten eserde özenle vurgu yapılan konular ve kesitlere bakıldığında günümüzde yönetimlerinde eleştiri konusu olan hususların benzerinin her devirde mümkün olduğu görülmektedir. Bu doğrultuda eser, güncel siyasi ve toplumsal sorunların üstesinde gelinmesinde hem peygamberler ve Asr-ı saadet hem de Emeviler, Abbasiler ve Selçuklular dönemindeki olayların yaklaşım, işleniş ve değerlendiriliş tarzıyla, genel-geçer evrensel ilkelere vurgu yapılmak suretiyle oluşan önerileri ihtiva etmek suretiyle çağımızın dini, siyasi ve toplumsal olayların çözümünde ışık tutmaktadır. Daha öz bir ifadeyle Kısas-ı enbiyâ, tarihi, geçmişin mahzenlerine hapsetmeksizin, günümüz gelişmelerinin anlaşılması, yorumlanması ve çözüm önerileri oluşturulmasında kaynak niteliğine sahip bir eserdir.

Kısas-ı enbiya kitabı, tarihsel sosyoloji kurumlarıyla bağdaşan bir yapıya sahiptir. Philip Abrams’a göre tarihsel sosyoloji, Bir yandan kişisel faaliyetler, diğer yandansa toplumsal örgütlenme arasında zaman içinde bilinçli bir biçimde inşa edilmiş olan ilişkiyi anlamaya dönük bir çabadır. Tarihsel sosyoloji sürekliliğe sahip olan bu inşa sürecini toplumsal çözümlemenin odak noktası haline getirir. Bu süreç pek çok farklı bağlamda; kişisel biyografiler ve kariyerler, uygarlıkların yükseliş ve çöküşleri, devrim ya da seçim gibi belirli olayların ortaya çıkışı ya da işçi sınıfı oluşumu ya da refah devletinin oluşturulması gibi belirli gelişmeler bağlamında ele alınabilir.

Tarihsel sosyoloji yaşadığımız dünyayı anlamaya yardımcı olmaktadır. Nitekim tarihsel sosyoloji, politika ve uluslararası ilişkiler gibi her alanda, hayatın tamamını kapsayan holostik ve bağlam eksenli bir okuma ve anlama çabasıdır. Zira bu bilim dalı, mukayeseli bir disiplin olup, herhangi bir topluluk ya da toplum ile günümüz toplumu arasında sıra dışı müşterek veya aykırı bir temayüle dikkat çekebilir, sosyal değişimlere şaşırtıcı izahlar getirebilir. Geçmiş ve şimdiki zaman birbirlerini aydınlatırlar derken, tarihsel sosyolojinin temel bir ilkesini kaydedilmiştir. Buna göre Kısas-ı enbiya kitabı, tam da bu tanımın içeriğine yönelik olarak ele alınmıştır. Bu doğrultuda yazar eserinin adıyla bağdaşık olarak ilk yaratılış ve peygamberden başlayarak, kendi dönemine yakın bir zamana kadar tarihsel serüveni incelemiştir. Bu alanın en iyi örneklerinden birisi olarak kabul edilen Marshall Hodgson İslam'ın Serüveni adlı eserinde şiir,-edebiyat, etnik ve kültürel, coğrafi ve siyasi olgular, felsefi oluşumlar, siyasi ve töresel gelişmeler, gelenek ve görenek gibi farklı boyutlarda tarihi inceleyerek, tarihsel sosyolojinin belirgin bir eserini kaleme almıştır. Hodgson'un uyguladığı bu metot, ondan yıllar önce Ahmet Cevdet Paşa, Kısas-ı enbiya adlı eserinde gerçekleştirilmiştir.

KAYNAKÇA

- Cevdet Paşa, Ahmed. *Kısas-ı Enbiya ve Tevarih-i Hulefa*. Haz. Mahir İz. Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, 1985.
- Cevdet Paşa, Ahmed. *Tarih-i Cevdet*. Dersaadet: Matbaa-i Osmaniye, 1309.
- Cevdet Paşa, Ahmed. *Tezahir*. Yay. Cavid Baysun. Ankara: TTK Yayınları, 1991.
- Ebu'l-ula Mardin. *Medenî Hukuk Cephesinden Ahmed Cevdet Paşa*. Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 1996.
- Çağış, Ömer. *XIX. Yüzyıl Osmanlı Tarihçiliğinde Ahmet Cevdet Paşa*, Yüksek Lisans Tezi, Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2014.
- Halaçoğlu, Yusuf. Aydın, Mehmet Akif. Cevdet Paşa. *TDV İslam Ansiklopedisi*, 7(1993):443-450.
- Meriç, Ümit Yazan. Bir Osmanlı Sosyoloğu Ahmed Cevdet Paşa. *Ahmed Cevdet Paşa Sempozyumu 9-11 Haziran 1995*. Ankara: TDV Yayınları, 1997.
- Ölmezoğlu, Ali. Cevdet Paşa. *İslam Ansiklopedisi (İA)*. İstanbul: MEB Yayınları, 1988.
- Severcan, Şerafettin. Ahmed Cevdet Paşa'nın Tarihçiliği. *Erciyes Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 8/7 (1990):227-234.
- Tanpınar, Ahmed Hamdi. Cevdet Paşa Hakkında Düşünceler I-II-III. *Edebiyat Üzerine Makaleler*. haz. Zeynep Kerman. İstanbul: M.E. Basımevi, 1969.

**“COMPARATIVE ANALYSIS OF TEMPORARY PROTECTION STATUS
BETWEEN TÜRKİYE AND THE UNITED STATES: LEGAL FRAMEWORKS,
POLICY APPROACHES, AND HUMANITARIAN IMPLICATIONS”**

Onur CEYLAN

Gaziantep University, Institute for Migration

Email: oc11016@mail2.gantep.edu.tr ORCID: 0009-0003-4262-1059

ABSTRACT

Massive and intricate forced migration flows have placed Temporary Protection Status (TPS) as a tool of critical importance in the governance of international migration. Indeed, while the likes of Türkiye and the United States may implement policies of temporary protection, they are set apart significantly by their legal foundations, policy approaches, and humanitarian impacts. The present study aims to compare Türkiye’s and the U.S. TPS frameworks from a legal and policy perspective and evaluate their eligibility criteria, rights, and long-term sustainability. Turkish Temporary Protection Regulation is based on crises and is geographically confined and more applicable to Syrians. The U.S. TPS framework, on the other hand, is based on a discretionary, politically influenced approach; it does not provide for direct passage to permanent residence. The ensuing paper would analyze the political, socio-economic as well as legal factors that have informed TPS implementation in both countries with a view, in the end, to unearth attendant strengths, weaknesses, and areas of policy reform. The paper applied the international migration governance theory, to draw out some of the lessons that it has in stock to inform the legal consistency, rights-based strengthening approaches, and the sustainability of migration policies. These findings seek to contribute to the academic discourse and policymaking discussions by providing recommendations for the reform of Temporary Protection Status (TPS) regimes across various geopolitical regions.

Keywords: Temporary Protection Status (TPS), Migration Governance, Refugee Law, Comparative Policy Analysis, Forced Migration, Türkiye, United States, Legal Framework, International Migration Policy.

"TÜRKİYE VE AMERİKA BİRLEŞİK DEVLETLERİ'NDE GEÇİCİ KORUMA STATÜSÜNÜN KARŞILAŞTIRMALI ANALİZİ: HUKUKİ ÇERÇEVELER, POLİTİKA YAKLAŞIMLARI VE İNSANİ ETKİLER"

Onur CEYLAN

Gaziantep University, Institute for Migration

E-mail: oc11016@mail2.gantep.edu.tr - ORCID: 0009-0003-4262-1059

ÖZET

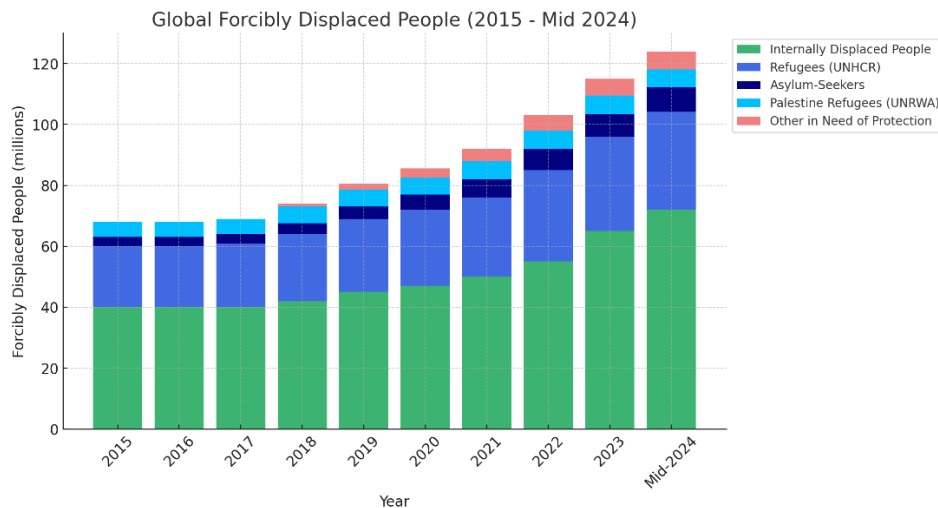
Günümüzde zorunlu göç hareketlerinin artan ölçeği ve karmaşıklığı, Geçici Koruma Statüsü (GKS) uygulamalarını küresel göç yönetişiminin kritik bir aracı haline getirmiştir. Türkiye ve Amerika Birleşik Devletleri (ABD) gibi ülkeler, geçici koruma politikaları uygulamakla birlikte, bu mekanizmaların hukuki dayanakları, politika yaklaşımları ve insani etkileri açısından önemli farklılıklar göstermektedir. Bu çalışma, Türkiye ve ABD'deki geçici koruma sistemlerinin karşılaştırmalı hukukî ve politik analizini yaparak, iki ülkenin TPS çerçevesindeki hukuki temellerini, uygunluk kriterlerini, sağlanan hakları ve uzun vadeli sürdürülebilirliğini incelemektedir. Türkiye'nin Geçici Koruma Yönetmeliği (GKY), özellikle Suriye krizi bağlamında bölgesel ve kriz odaklı bir model olarak şekillenmiştir. Buna karşılık, ABD'deki TPS sistemi, siyasi karar alma süreçlerine bağlı olarak belirlenen, belirsizlik içeren ve kalıcı ikamet hakkı tanımayan bir modeldir. Çalışma, siyasi, sosyo-ekonomik ve hukuki faktörlerin Türkiye ve ABD'deki TPS politikalarının uygulanmasını nasıl şekillendirdiğini tartışarak, her iki modelin güçlü ve zayıf yönlerini belirlemektedir. Uluslararası göç yönetişimi kuramlarından hareketle, geçici koruma uygulamalarında tutarlılığı artırmaya, hak temelli yaklaşımları güçlendirmeye ve sürdürülebilir göç politikaları geliştirmeye yönelik öneriler sunulmaktadır. Bu bulgular, hem akademik literatüre hem de politika yapım süreçlerine katkı sağlamayı amaçlamaktadır.

Anahtar Kelimeler: Geçici Koruma Statüsü (GKS), Göç Yönetişimi, Mülteci Hukuku, Karşılaştırmalı Politika Analizi, Zorunlu Göç, Türkiye, Amerika Birleşik Devletleri, Hukuki Çerçeve, Uluslararası Göç Politikası.

1. INTRODUCTION

1.1. BACKGROUND AND SIGNIFICANCE

Migration has shaped the course of human history not only in the development of many civilizations and economies but also in the contemporary global security landscape. While in many countries, there continues to be a significant element of voluntary migration, most movements in the present day are forced by rising armed conflicts, persecutions, increasing economic instability, and climate and environmental crises. The number of forcibly displaced people has exceeded 122.6 million by the middle of 2024, according to the United Nations High Commissioner for Refugees, thus making migration crises unprecedented (**UNHCR Global Trends Report, 2023; Dikosso-Bebe, 2025**). This rapidly growing trend emphasizes the urgent need for an effective set of legal and policy instruments to address the phenomenon of migration in a way that is also protective of all categories of vulnerable persons under international legal systems.

Visual 1. UNHCR Mid-year Trends Report, 2024

One of the most common legal instruments that is used in response to mass displacement relates to Temporary Protection Status (TPS, from now on). This status comprises temporary residency and protection offered to persons who are escaping extraordinary conditions in their home countries, like armed conflict and environmental catastrophe, and who cannot be granted the full status of a refugee in terms of the 1951 Refugee Convention. Though it is very crucial, TPS implementation varies largely between countries and over time, often reflecting domestic politics, legal heritage, and even geopolitical considerations (**Carlson & Wheeler, 2024**).

This paper adopts a comparative approach of reviewing TPS policies between Türkiye and the United States, two polar cases in temporary protection practice. The former, as the largest country by far in terms of the number of refugees it hosts, established a region-specific, crisis-induced model of temporary protection through the Temporary Protection Regulation primarily for Syrians escaping the war. The latter runs a discretionary system of politically driven TPS under the Immigration and Nationality Act, offering protection to the citizens of designated countries but without clear avenues to permanent residency. These polar contrasts have drawn attention to the difficulties of formulating workable, lasting policies on TPS.

The differences are essential in international migration governance because the TPS models Türkiye and the U.S. adopted have implications on broader debates over state sovereignty, human rights, and migration policy coherence. The paper investigates legal, political, and humanitarian aspects of TPS in both countries to provide certain insights that could help enhance best practices and reform areas to achieve greater legal certainty, effectiveness in policies, and human rights protection.

1.2. PROBLEMS ADDRESSED IN THE STUDY

Answering the following key research questions will help comprehensively assess the implementation and impact of TPS in Türkiye and the U.S.:

- What is the definition and implementation of Temporary Protection Status in Türkiye and the United States?
- What are key legal and policy differences in their frameworks for TPS?
- What are the political, legal, and socio-economic factors, that design and implement TPS in each country?
- What does this mean for future improvements to the TPS policies at national and international levels?

This study conducts a comparative analysis of the legal frameworks and regulatory provisions governing Temporary Protection Status (TPS) systems in Türkiye and the United States, evaluating their strengths and limitations to facilitate a comprehensive assessment.

1.3. METHODOLOGY

The research applies a legal and policy comparative analysis approach, relying on the literature review to support a discussion of the legal bases, policy frameworks, and social and political impacts of TPS in Türkiye and the U.S. (**Fullerton, 2024**).

- Official legal documents and national legislation (TPR for Türkiye, INA for the U.S.).
- International legal instruments (the Refugee Convention of 1951 and other applicable international human rights treaties).
- Reports from government and institutional sources (UNHCR, IOM, U.S. Department of Homeland Security, and the Directorate General of Migration Management of Türkiye).
- Works on migration law, public policy, and comparing refugee studies in different countries (**Kerwin, 2014**).

2. CONCEPTUAL AND THEORETICAL FRAMEWORK

2.1. DEFINITION OF TEMPORARY PROTECTION STATUS (TPS)

States use Temporary Protection Status (TPS) as a legal instrument to ensure their temporary stay and protection in cases where individuals cross the border to escape armed conflict, environmental disaster, or any other exceptional situation that endangers their safety if they were to return to their home country (**Bergova, 2024; UNHCR, 2019**). TPS does not require an individual application, hence different from asylum or refugee status. Typically, TPS is

provided at an emergency level for a short term and based on a group of applicants in the face of a sudden humanitarian crisis (**UNHCR, 2019**).

Under the 1951 Refugee Convention and its 1967 Protocol, a person may be considered a refugee when they fall within the definition provided, which includes the requirements of having a well-founded fear of persecution on the grounds of race, religion, nationality, political opinions, or membership of a particular social group. Asylum-seekers, on the other hand, seek a form of protection from a host country and do not become an asylee until and unless there is a legal determination granting that status (**Bergova, 2024**).

Rather, TPS calls for the absence of an individual assessment of persecution; it is just the extension to the nationals of certain designated countries, provided they face temporary, appalling conditions. What is more, TPS is often granted with rights that are qualified, as compared to asylum or refugee status, and does not by itself provide a permanent path to residency or citizenship.

The implementation of TPS varies, sometimes significantly, from one national context to another, depending on the legal systems, migration policies, and political interests of the states involved. Türkiye and the United States illustrate two different models of TPS:

- The TPR of Türkiye is mainly applied to Syrians, providing basic services, and granting them legal residence with some partial labor market integration opportunity, but without setting off any route to permanent settlement.
- The U.S. system of TPS, put in place under a statute of immigration and nationality, affords persons from specified countries temporary protection, but this system is rather discretionary and subject to politics, with no evident transition mechanisms to regular status.

2.2. THEORETICAL APPROACHES

2.2.1. LEGAL POSITIVISM VERSUS HUMAN RIGHTS-BASED APPROACH

Two opposing legal philosophies which to a larger extent has influenced the design and implementation of TPS policies are:

- Legal Positivism highlights the role of the state sovereignty and national discretion in matters of migration governance. Hence, the state has all the power to decide upon the policy of protection and on what conditions can be offered to whom, which establishes why TPS tends to be politically contingent and lacks a uniform formulation in international law (**Mavropoulou, 2021**).
- The Human Rights-Based Approach contends that TPS policies should meet the international human rights commitments and assure a nondiscriminatory opportunity for the protection, labor rights, and social integration of persons granted TPS. In this view, restrictive TPS policies, such as temporary measures in the absence of durable solutions, may be violations of the principle in international protection (**Peña-Jumpa, 2001**).

Türkiye's TPR, while balancing sovereignty with limited human rights protection, the U.S. TPS model proves more discretionary, looser to changing domestic political priorities rather than under continuous legal obligations.

2.2.2. MIGRATION GOVERNANCE AND STATE SOVEREIGNTY THEORY

Migration governance is a multi-level process that includes the participation of national, regional, and international organizations. According to the State Sovereignty Theory, a state gives due consideration to issues of internal security, economic interests, and political factors while formulating its migration policies.

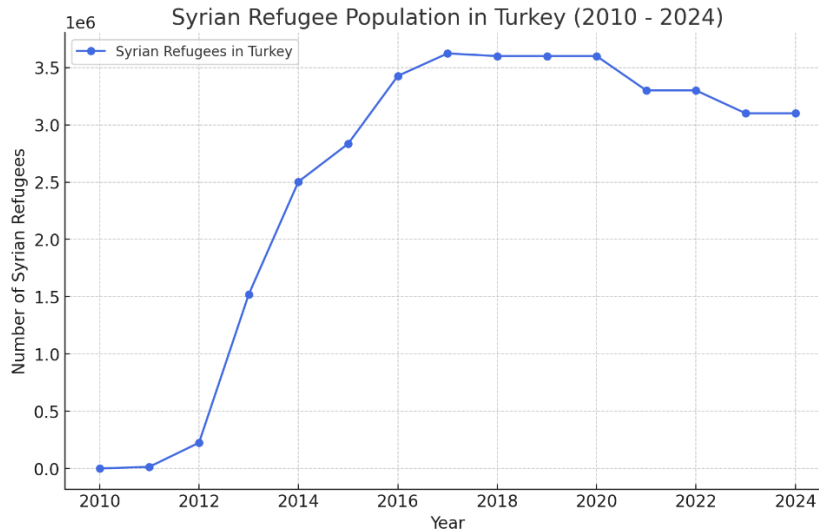
- Türkiye's advancement of its TPS model relates more to a regional governance approach than anything else, considering it is a transitional state between Europe and the Middle East. In this context, Türkiye's policy receives a high dose of influence from geopolitics as well as the EU agreements on migration (**İçduygu & Keyman, 2000**).

- The model of the U.S. TPS stands as a characteristic feature with how the federal governance structure takes place, giving Congress and the Executive Branch the power to control designation and implementation, which brings about policy inconsistencies since the TPS designations, could be granted, extended, or terminated based on the political and economic priorities at hand (**Beacham, 2022**).

3. TURKEY'S TEMPORARY PROTECTION FRAMEWORK

3.1.LEGAL BASIS AND POLICY FRAMEWORK

The TPS of Türkiye is established in the Temporary Protection Regulation (TPR), which was implemented in 2014 as a bylaw to the Law on Foreigners and International Protection (LFIP). This statute was essentially built under the conditions of the Syrian war that had led an unmanageable flow of the displaced population into Türkiye (**Özdemir, 2024**). Many countries, and especially Western countries, offer asylum or refugee status through individual determination. In the case of Türkiye, however, TP is a model of protection applied at the group level for the populations on the move from humanitarian crises of such a scale.

Visual 2. Turkish Directorate General of Migration Management (DGMM) statistics, 2024

A crucial legal difference in Türkiye's way of refugee protection is its place-bound aspect under the 1951 Refugee Convention. Türkiye has signed the 1951 Convention About the Status of Refugees, but it keeps a geographical reservation, which points out that only refugees coming from European nations can have full refugee status in Türkiye. Thus, non-European asylum seekers, among them several million Syrians, Afghans, and Iraqis, come under other legal categories, such as temporary protection or refugee status on the condition (**Özdemir, 2024**).

Under the established laws, Turkish TPR model does not directly lead to long-term residency or citizenship, hence leaving millions of Syrians and other TPS holders quasi-legally stranded.

3.2. RIGHTS & LIMITATIONS OF TPS HOLDERS

The Temporary Protection Regulation in Turkey provides some basic rights to beneficiaries of temporary protection, such as access to essential services (health, education) and participation in the labor market. These rights are encumbered by both legal limitations and practices that prevent full socio-economic integration (**Şanlier, 2024**).

Rights That Are Granted to Holders of TPS:

1. **Residence Rights:** On the basis of Türkiye's Temporary Protection Regulation, holders of TPS shall be given an identification document as proof of registration and as an official document allowing them to reside in Türkiye (Temporary Protection Regulation, 2014, Art. 22, 25).
2. **Access to Health Services:** TPS holders are entitled to free access to public health services, which are provided for free to the general population in most states, particularly for emergencies. There may be restrictions in obtaining specialized healthcare based on its availability and administrative barriers (Temporary Protection Regulation, 2014, Art. 27).
3. **Education:** Public schools must admit Syrian children in Temporary Protection and provide Turkish language and integration programs. Universities in Türkiye admit TPS students to

pursue higher education under special conditions (Temporary Protection Regulation, 2014, Art. 28).

4. Work Permits: Since 2016, TPS holders are eligible to apply for work permits in Türkiye. However, employment is allowed on a very restricted basis. The employer has to sponsor the TPS holder for employment, and there seems to be scarcity in the availability of job opportunities within a region, particularly that of agriculture, manufacturing, and services (Temporary Protection Regulation, 2014, Art. 29).

Limitations & Challenges:

1. No Pathway to Citizenship: In Türkiye, unlike most of the Western countries, TPS holders cannot enjoy the option for naturalization or gaining permanent residency. This fact will certainly cast doubts on the prospect of the long-term settlement of many immigrants (Temporary Protection Regulation, 2014, Art. 25).

2. Mobility Restrictions: TPS holders have to live in their stated province and need formal permission to travel to other parts of Türkiye (Temporary Protection Regulation, 2014, Art. 33-(2)a).

3. Barriers in the Labor Market: Even though there is the opportunity for a work permit, many TPS holders face bureaucratic barriers, discrimination, and little to no job prospects, resulting in high levels of informal labor and economic precarity (**Şanlier, 2024**).

3.3. POLITICAL AND SOCIO-ECONOMIC CONSIDERATIONS

3.3.1. TÜRKİYE'S GEOPOLITICAL ROLE AND THE EU-TÜRKİYE MIGRATION DEAL

With over 3.6 million Syrians under Temporary Protection, Türkiye has the honor of being the leading host country for refugees worldwide. Such demographic realities writ large have helplessly molded Türkiye's foreign policy, economic strategies, and domestic politics, rendering it an ever more important actor in the governance of global migration. Adjoining two continents, Türkiye's geographical location has always made it one of the most important transit routes between the Middle East and Europe. This is continuously more pronounced nowadays, providing it with vast diplomatic potential but also a very heavy responsibility and hardship. The major change in the migration policy of Türkiye was marked by the EU-Turkey Migration Deal. It was targeted at stopping irregular migration into Europe and providing financial aid along with other strategic benefits to Türkiye. According to the terms, Türkiye agreed to stop illegal emigration to the European Union in return for aid in the form of money, talks on liberalizing the visa regime, and a resettlement program for refugees. Although the EU has promised to accept some of the Syrian refugees directly from Türkiye, this promise has not been kept in practice to a degree. The agreement practically reiterated the role of Türkiye as the country of migration and reduced the number of asylum seekers getting to Europe, adding to the duties of Türkiye regarding the displaced population.

Although it began with some diplomatic and economic dividends, this is what has pushed policy inertia into Turkish TPR framework. Without clear paths of long-term solutions in that

agreement, burdens of a large refugee population have disproportionately fallen on Türkiye (**Heck & Hess, 2017**). Political tensions between Türkiye and the EU, the matter of financial commitments among many other concerns on human rights issues, and the stalled visa liberalization process have complicated the long-term migration governance strategy for Türkiye (**Dagi, 2020**).

3.3.2. ECONOMIC IMPACT OF TÜRKİYE'S TEMPORARY PROTECTION FRAMEWORK

The economic effects of Türkiye's Temporary Protection regime are complicated and have a dual nature - beneficial and structural. On the one hand, TPS holders help several sectors of Turkish economy. These sectors are important: agriculture, textiles, manufacturing, and construction - and there is large scope for low wage labor in them (**Şanlıer, 2024**). Many displaced Syrians have also initiated businesses in Türkiye, which developed local economies and commerce with Syria and neighboring regions (**Karaçay, 2023**). International aid has also flowed to Türkiye, particularly from the European Union - for which most of it has been channeled toward refugee-related infrastructure, healthcare, and education. One of the most debated economic effects of the TP framework is its influence over the labor market. Even though the registered Syrians under temporary protection can get a work permit, informal employment is very popular especially among the low-skilled sectors. This has led to distortions in the labor market where there is a possibility of wage suppression in some sectors but also an expansion in such sectors as agriculture and construction where the Syrian workers have increased productivity.

Public spending has also increased because of healthcare, education, and social aid. While such expenditures impose fiscal pressure on the government, international financial assistance injects part of the relief. Accession of refugees, again, has set consumption demand surging and thus fostered the local economy, especially the border provinces (**Tumen, 2023**). Absence of structured economic integration policies deepens economic disparities. Without long-term economic planning in view of the TPS holders, the situation will end up making economic disparities more profound and add to the social tensions in host communities.

3.3.3. POLITICAL AND SOCIAL DIMENSIONS OF TÜRKİYE'S TPS POLICY

The political debate over Temporary Protection in Türkiye has become highly polarized. With this, migration policy now stands front and center among national political discussions. It puts Turkish government in a fix over the future status of TPS holders. Long-standing divisions between parties and public attitudes are mainly about policies of repatriation versus providing more ground for integration.

People in Turkey have come to feel more negative about Syrians who lost their homes in the war in recent years. Many citizens now worry about potential risk of job loss for nationals, monetary burden of social programs on taxpayers, and how well the Syrians fit into the culture. This has made migration rules very important in national elections. Some political groups advocate big return programs, even with the problems still happening in Syria. Others are asking

for better organized laws and plans for working together, seeing how hard it is with millions of forced-away people who are coming back.

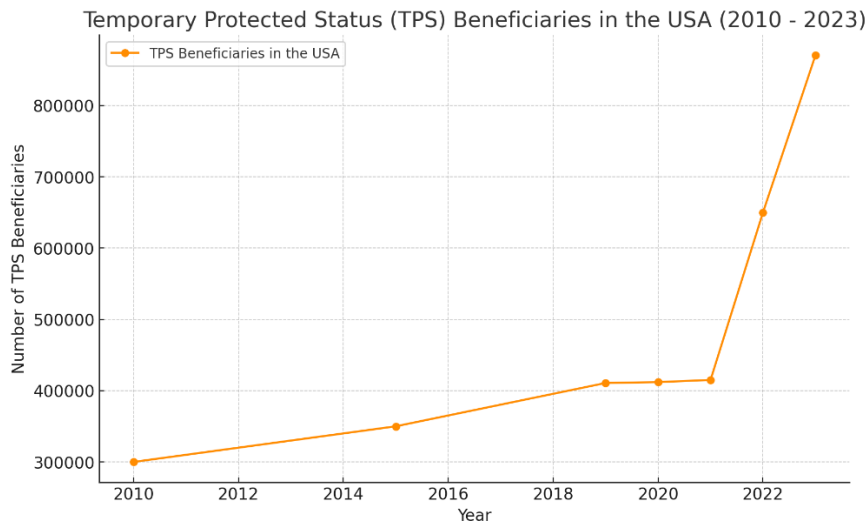
Social integration of TPS holders, rather than political discourse, without doubt constitutes one of the most complex challenges of Türkiye's migration governance. Many TPS holders have initiated the process of adaptation to Turkish society—in terms of language and economic activities—however, significant cultural and social barriers still impede full integration. A good number of TPS holders remain in the periphery of mainstream society, where various host community concerns against gainful employment, education, and public services have been expressed. It has been glaring from the recent occasional social explosions of tensions between the local and refugee populations; hence, the urgent need for community-based programs and inclusive integration policies (**Kir Elitaş, 2024**).

Legal uncertainty is the most critical point of dissent in Turkish TPS framework. Displaced persons are perpetually trapped in a state of legal limbo because Türkiye does not present any clear policy on permanent residence or citizenship regarding the beneficiaries of Temporary Protection. In other words, this uncertainty level is very high, which can subsequently lead to a higher degree of risk of policy reversals due to lacking a firmly established legal regime for long-term settlement. As long as there is no structured legal framework in the context of the long-term residence and integration of that regime, there is almost absolute vulnerability to any political and economic swings.

4. U.S. TEMPORARY PROTECTION FRAMEWORK

4.1. LEGAL BASIS AND POLICY FRAMEWORK

The Temporary Protected Status program falls under the provisions of the Immigration and Nationality Act, known as a method of general humanitarian relief enacted under Section 244 of the INA. The specific provisions of TPS were established to provide a period of lawful status and protection against the threat of deportation for individuals originating from countries where the conditions of armed conflict, environmental disaster, or extraordinary conditions exist and prevent the safe return of the individuals to that country. Unlike the provisions of status for refugees, or the terms of asylum, the TPS provisions are granted per country, and only the natives of the specified country have rights to apply for the protection under this provision.

Visual 3. U.S. Citizenship and Immigration Services (USCIS), Temporary Protected Status Congressional Report, 2023

One of the critical features of TPS in the U.S. is that it is fully discretionary and extremely executive. The determination to grant or extend TPS for a country is to be made by the Secretary of Homeland Security after consultations with the Department of State and other federal agencies. However, it is the President of the United States who makes these decisions in the end since he may, on broad foreign policy and national security grounds, direct TPS designations and extensions. It is this discretionary nature that has made TPS applications disparate and politically determined — designations are sometimes made for a long time, and suddenly, others end through changing administrative priorities (Paoletti, 2023).

Once TPS is granted, beneficiaries obtain temporary legal status in the U.S., protection from deportation, and work permits. However, they do not acquire permanent lawful residency. Unlike refugee or asylum-based admissions, TPS placement does not automatically lead to the granting of lawful permanent residence (a Green Card) or U.S. citizenship, which leaves many recipients in a prolonged state of legal ambiguity.

4.2. RIGHTS AND LIMITATIONS OF TPS HOLDERS

Beneficiaries of TPS receive deferred action in terms of deportation, with eligibility for work authorization and travel permission. This means that in simple terms, they are protected from being deported. The major benefits are in the form of limited removal, permission to work, and travel.

Notwithstanding these protections, TPS remains an impermanent and restrictive status replete with most of its core features. TPS does not lead to a Green Card or citizenship. Hence, beneficiaries have to get into any other mode of immigration, like through family sponsorship or employer petitions if they want to achieve permanent legal status. Renewal of TPS is also compellingly contingent on politics and legality, making the beneficiaries of such policies very much at risk. In addition, TPS holders are not entitled to most federal benefits, the likes of which include Social Security, Medicaid, and other public assistance programs; the latter depends on state-level policies.

The absence of a permanent remedy for the TPS holders has prompted intense lobbying for a more durable and predictable pathway of immigration by creating Congress, but so far, legislative actions regarding TPS have been highly contested, and any reform proposals have been stuck in political gridlock (**Gauderman, 2023**).

4.3. POLITICAL AND SOCIO-ECONOMIC CONSIDERATIONS

TPS is one of the most politically contested parts of U.S. immigration right in history. Since it is an executive power and not a permanent rule that gets logged, the politics of TPS get put and renewed with changes. Big changes by presidents often come with how they look at TPS titles, and that ties in with other plans for immigration too.

For instance, in the Obama administration, multiple countries were granted extensions for TPS, acknowledging persistent instability in regions such as Central America, the Caribbean, and parts of Africa. On the other hand, the Trump administration moved to end TPS designations for many countries, among them El Salvador, Honduras, Haiti, and Sudan, on the grounds that the program had been misused and had turned into a de facto permanent form of protection. This move has since been met with litigation, leading to federal courts enjoining the termination of TPS for some countries on a temporary basis (**Law, 2023**).

The Biden administration has since put back and made bigger TPS choices, which shows a kinder policy outlook. But, since there is no law-based system to cover what happens to TPS holders in the long run, this means that new leaders can quickly flip these protections around, making a legal and social mess for these groups.

Apart from the politics, TPS bears relevance within the economic scope of the U.S. labor market. The beneficiaries of TPS are essential to those industries that are critical to economic growth and maintaining a stable workforce. Most TPS holders are employed in industries experiencing shortages in the availability of labor: healthcare, construction, agriculture, and many service sectors. It has been calculated that these workers contribute to billions of dollars added to the U.S. economy on an annual basis through wages, taxes, and consumer spending.

Economically, TPS holders contribute but still face a vulnerable legal position; thus, they cannot fully integrate in the labor market and prepare long-term secure financial planning. Employers refuse to employ them based on their uncertain condition of legality and because the employers fear disturbances at the time when TPS designations will be taken out. The unavailability to access the avenues of obtaining permanent residency denies the TPS beneficiaries a chance to invest fully in their future through activities like home purchase, career development, or long-term financial stability (**Paoletti, 2023**).

From the policy angle, it is the fact that there has been an advocacy where business and labor groups push for a much more permanent legal framework for TPS holders. They argue that their economy contributions are worthy of permanent residency options. Yet, TPS reforms being proposed are just one stuck Congress because of the bigger fights over immigration policy.

5. COMPARATIVE ANALYSIS: TÜRKIYE VS. USA

5.1. LEGAL AND POLICY DIFFERENCES

The Temporary Protection regime in Türkiye and the TPS regime of the United States are two options that are polar in terms of managing large-scale displacement. While they share the rationales of being temporary and humanitarian in nature, they are strikingly different in terms of legal basis, scope, rights, and even policy objectives.

LEGAL RIGHTS	TÜRKIYE (TEMPORARY PROTECTION STATUS)	USA (TEMPORARY PROTECTED STATUS)
Work Authorization	Full	Full
Access to Healthcare	Limited	Full
Right to Education	Full	Full
Pathway to Citizenship	None	Limited
Travel Authorization	Limited	Moderate
Duration of Status	Temporary	Extended
Deportation Protection	Protected	Protected

Visual 4. TPS Rights Comparison: Türkiye vs. USA. Based on Law on Foreigners and International Protection (LFIP), Türkiye (2013) and U.S. Citizenship and Immigration Services (USCIS), Temporary Protected Status (TPS) Overview, 2024.

Türkiye set up its Temporary Protection Regulation (TPR) under the general umbrella of the Law on Foreigners and International Protection (LFIP) of 2014. Quite simply put, it was meant to provide group-based protection to the displaced population, particularly the Syrians escaping the Civil War in Syria. TPR does not mean the same as conventional refugee status because it does not give an individualized determination of asylum. It is rather an application on a collective basis to all Syrians seeking protection in Türkiye (**Şanlıer, 2024**). There is also a geographical limitation made by Türkiye in 1951 under the Refugee Convention. This means that according to Turkish law, only Europeans are provided full refugee status in Türkiye. Therefore, millions of Syrians as non-Europeans are not full refugees but fall under the category of Temporary Protection, among many others who are also equally deserving.

Rather, the U.S. TPS scheme functions under Section 244 of the Immigration and Nationality Act (INA) and is completely voluntary. The Secretary of Homeland Security, with input from the State Department and other entities, names certain nations for TPS under grounds like armed conflict, environmental catastrophes, or exceptional humanitarian emergencies. Unlike the orientation of Türkiye, which is on the region, in the U.S., TPS is accorded individually to the citizens of many nations—El Salvador, Haiti, and Honduras, Venezuela, and Sudan, among others.

Turkish TPS system is more inflexible since it appears to grant protection almost entirely to the Syrians, whereas the U.S. model is apparently wider in scope since it covers nationals from varied regions, subject to periodic reviews. On one hand, however, among the many drawbacks

of the U.S. model is that TPS designations are made or removed by way of shifting political priorities (**Dromgold-Sermen, 2023**).

5.2. POLITICAL AND INSTITUTIONAL CHALLENGES

Turkish Temporary Protection model depends very much on regional geopolitics and how it stands in connection to the European Union. The 2016 EU-Turkey Migration Deal played a major role in shaping Türkiye's TPS policies. As a requirement of this deal, Türkiye committed to stop irregular flows of migrants to Europe in return for financial support and promises on visa liberalization. While this indeed solidified Türkiye's place as a country of buffer migration, it also complicated the long-term path for its TPS population (**Öztürk, 2022**).

The major political challenge, therefore, is the emerging public animosity toward the Syrians in Turkey. Growing economic burdens of hosting refugees are adding to the increasing public resentments and political opposition to the TPS policies. In the last years, some politicians also called for the repatriations of the Syrians, although the security situation in Syria did not allow this. The absence of a structured long-term strategic plan for TPS holders has made the country be in both legal uncertainty and policy fragmentation, with pressure from both domestic politics and humanitarianism.

In the United States, TPS is heavily politicized and used as a discretionary instrument by the executive branch. Because TPS determinations fall within the purview of the President and the Department of Homeland Security, different administrations have radically different approaches to TPS. For example, Central American and Caribbean nations expanded TPS protections for them on the basis of humanitarian concerns. The Trump administration tried to terminate it for many countries because, in their view, it had been used as virtual permanent status rather than temporary protection (**Law, 2023**). Many of those terminations were indeed reversed by the Biden administration, which put back and then expanded the TPS designations for countries that have crisis conditions.

The absence of continuity of policy has perpetuated the legal insecurity under which TPS holders live, always having to depend on court decisions and acts of legislation for the sustenance of their status. The existence of TPS has been part of the horse-trading in wider immigration policy debates: some politicians push for avenues for permanent residency, and others are working on closing the eligibility for TPS.

5.3. HUMANITARIAN AND SOCIO-ECONOMIC CONSIDERATIONS

Even though Türkiye's TPS population was supposed to be temporary, in reality, it has been more than ten years since the Syrians came to Türkiye and have stayed. In a way, they are legally temporary residents; such long-term presence has made it a de facto permanent one. This fact raises questions of social integration, their participation in the labor market, and access to long-term residency rights. Their contributions to the labor force and economy of Türkiye notwithstanding, unavailability of legal channels to enter into citizenship or permanent settlement continues to fuel social tensions and policy dilemmas.

Long-term holders face a form of instability of another kind— legal-political unpredictability. Always at will, the Court battles over terminations have proved dilatory, granted reprieves, but always no one has addressed long-term stability. Unlike Türkiye, where TPS holders are incorporated into the labor market and public services, the U.S. proves to be less liberal in the treatment of TPS, with lower access to federal benefits and long-term economic security (**Dromgold-Sermen, 2023**).

6. POLICY IMPLICATIONS AND RECOMMENDATIONS

6.1. STRENGTHENING LEGAL CLARITY

An acute issue in Türkiye and the United States is the lack of well-defined legal avenues for TPS holders. Given the fact that TPS is supposed to be a temporary mechanism of protection, in practice, most beneficiaries have stayed on for years, if not decades, in the recipient countries. This situation calls for more organized legal arrangements.

Turkish TPR does not at the moment present provisions for long-term residency or naturalization paths for Türkiye Protected Persons, making the lives of millions of Syrians and other displaced individuals very legally uncertain. Since most of them have stayed in Türkiye for more than ten years, there is a growing need for options regarding permanent residency.

Policy recommendations for Türkiye would be to provide an avenue in the law for permanent residency of Türkiye for TPS holders who have stayed for long years and have established economic and social relationships in the country, gradually introduce an integration process under which Türkiye would allow TPS holders meeting set eligibility requirements to shift to conditional residency with a prospect of eventually becoming eligible for citizenship, and define legal provisions much more explicitly regarding future TPS designations so that the beneficiaries would know the duration as well as the possible mechanisms of transition right from the beginning.

TPS in the U.S. is discretionary and doesn't give a direct route to getting a Green Card or citizenship. Even though many folks who get TPS have lived in the U.S. for years, they can still be at risk if rules change and they face problems in court (**Dromgold-Sermen, 2023**).

This issue can be addressed by providing policymakers with the need to legislate a clear transition mechanism that would permit TPS holders who have been living in the U.S. for an extended period, say 10 years or more, to apply for permanent residency, accompanied by reduced reliance on executive discretion with Congressional oversight and statutory protections to prevent sudden terminations of TPS and further inclusion of TPS holders in broader immigration reforms, not as an exception to standard immigration pathways but as general consideration for them (**Carlson & Wheeler, 2024**).

Modifying TPS to incorporate clear legal transition options will broaden the scope of legal certainty, reduce the burden of renewals and litigation, and produce further stabilized migration policies toward their humanitarian obligations.

6.2. BALANCING NATIONAL SOVEREIGNTY WITH HUMANITARIAN OBLIGATIONS

State sovereignty is also a key tenet in migration governance in both Türkiye and the United States. This has to go hand in hand with the fulfillment of humanitarian commitments and the requirements of international legal standards. More importantly, this calls for policy stability to shun perennial crises and, in the process, policy uncertainty.

The TPS framework of Türkiye is mainly reactive. It was shaped by the Syrian refugee crisis and geopolitical pressures, especially relationship building with the European Union. The lack of a long-term integration strategy, resulting in difficulty in managing the socio-economic impact on TPS holders, domestic opposition is on the rise, and the policy uncertainty is a reality.

For a structured system of governance in migration, Türkiye should adopt, rather than react to crises, challenges that come over the long term in migration management and also create integration paths for specific TPS population profiles. Türkiye should work on a legal differentiation mechanism between short-term humanitarian protection and long-term institutionalized migration policies to bring in more clarity both for migrants and their receiving communities and increase public participation and awareness campaigns to address social tensions and change the perception of TPS holders as mere contributors to the economy and society.

In the United States, TPS has been a very politically sensitive area, with different administrations either increasing or trying to terminate the designations of TPS based on domestic politics rather than the actual humanitarian need. This kind of inconsistency undermines the stability of the policy and results in high frequency in legal challenges as well as uncertainty for holders of TPS (**Gauderman, 2023**).

One of the policy recommendations that can stabilize governance under TPS is by depoliticizing TPS designations. This can be done by putting into place mechanisms of independent reviews that will determine the eligibility of candidates on the basis of humanitarian and security risks rather than executive discretion. Another recommendation is that there should be clear guidelines for terminating or extending TPS. Such rules should be transparent, data-based, and similar from one administration to the other. It can be another recommendation to enhance a check and balance system in Congress. With enhanced inspirational impunity, it can stop sudden reversals of TPS policies that shall, in turn, have an impact on beneficiaries through arbitrary status changes.

In depoliticizing TPS, the U.S. would be able to make its migration system more predictable and legally sound, striking that balance between state sovereignty and humanitarian obligations.

6.3. ENHANCING INTERNATIONAL COOPERATION

Massive displacement requires urgent international responses, especially in regions with significant forced migration. Being among the largest hosts of TPS, Turkey and the US need to initiate more active bilateral and multilateral moves to enhance governance in migration matters and also the mechanisms of burden-sharing.

Improving ties in the region with its European and Middle Eastern partners is of critical importance for the effective and sustainable management of refugee flows to and through Türkiye because of its strategic positioning. Hence EU cooperation needs to be more than aid, but long-term burden-sharing agreements in areas such as education, labor market access, and infrastructure development for TPS populations; cooperation with adjacent countries to develop common resettlement policies, particularly regarding those portions of the Syrian population who cannot be returned to Syria in the short term; and cooperation from international organizations like the UNHCR, IOM, and World Bank in the financial and technical support of the management of TPS (**Gülerce 2024**).

Major global players like the U.S. should assume a more robust leadership role in spearheading the development of coordinated international migration strategies by actively engaging in multilateral diplomacy through the UN and regional fora to put in place best practices for TPS policies the world over, increasing humanitarian aid and technical assistance to countries such as Türkiye and Colombia and other countries hosting large refugee populations, and promoting regional partnerships across the Western Hemisphere between the U.S. and Mexico and the Central American countries to forge sustainable migration channels and not to base it on short-term TPS approaches.

By improving cooperation in international migration, Türkiye and the U.S will enhance their TPS policies to be more resilient, more just, and more efficient, thus benefiting not only the displaced population but also the host country.

7. CONCLUSION

7.1. CORE INSIGHTS

The comparison made between the Temporary Protection Regime in Türkiye and that of the United States reflects the different fundamentals upon which the respective legal frameworks, policy structures, and political dynamics stand. In spite of the common objective to provide temporary humanitarian protection, the two systems differ in design, implementation, and outcomes for the beneficiaries, thereby impinging on their lived experiences in different ways.

Turkish TPR is a model relatively specific to the region, primarily concerning the massive inflow of Syrian refugees. The legal framework provides for temporary accommodation with working rights, along with entitlement to health and education services without any provision for long-term settlement or citizenship. Turkish policy on the matter is a reflection of its engagement with the world from a point of view and is mostly under the 2016 EU-Turkey Migration Deal. More long-term integration strategy is what is missing in action, created by socio-political tension on the ground, which leaves both the refugees and the actual host community uncertain.

The U.S. TPS system is more broad but very much a choice and politically not so steady. Unlike Türkiye's model by country, the U.S. gives TPS to people from many places going through hard times, but it is a right by the leader and not a rule. Since there is no clear way to becoming a resident for TPS holders, they are in a legal middle area and can face quick changes in rules, court cases, or status being ended. Changes in TPS picks by presidents have made things hard,

bringing doubt to those who gain and making the management of long-term movement even harder.

7.2. POLICY GAPS AND RECOMMENDATIONS

There are major policy gaps for both Türkiye and the United States in making the TPS frameworks effective and sustainable. In Türkiye, it is the long-term status of millions of Syrians, who are de facto permanent residents but not legally permanent. Reforms need to center on giving long-term holders of TPS structured access to permanent residency, including related labor market barriers and social integration challenges. Türkiye also has to redefine its TPS policy beyond crisis management but to a more predictable and rights-based migration framework.

For the U.S., TPS reforms should ensure two things: legal stability and transition mechanisms. The setting in of clear legislative protections would see a reduction in political volatility that has always surrounded TPS designations and, at the same time, ensured long-term beneficiaries have a viable pathway to permanent residency. Further, this has to be accompanied by Congressional oversight and statutory guidelines that can arrest TPS policy reversals too often, hence also, humanitarian protection can stop being a subject of political bargaining.

7.3. FUTURE RESEARCH DIRECTIONS

Future research should focus on the comparative modeling of Temporary Protection Systems in other regions such as the European Union, Canada, and Australia, which host substantial ongoing global displacement crises. How different legal systems structure the provisions of temporary protection, mechanisms of transition, and long-term integration strategies will enrich lessons for the management of global migration. An additional area of future research lies in the economic and labor market contributions of TPS holders as this would inform policy development on an evidence basis and hence strengthen the case for sustainable protection measures around the world.

By filling the gaps in their TPS frameworks in legal, political, and socio-economic terms, this can help Türkiye and the United States improve migration governance, better protection for refugees, and contribute toward a more coordinated international response to forced displacement.

8. REFERENCES

- [1] Dikosso-Bebe, M. (2025). *Routledge Handbook of Contemporary African Migration*. African Studies Review, Cambridge University Press.
- [2] Carlson, E., & Wheeler, C. (2024). *Ten Likely Changes to Immigration Policy Under Trump 2.0*. Journal on Migration and Human Security, Sage Publications.
- [3] Fullerton, M. (2024). *Temporary protection in the United States and the European Union: Same words, vastly different meanings*. University of Pennsylvania Journal of

- Law & Public Affairs. Retrieved from <https://scholarship.law.upenn.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1107&context=jlpa>
- [4] Kerwin, D. (2014). *Creating a More Responsive and Seamless Refugee Protection System: The Scope, Promise, and Limitations of U.S. Temporary Protection Programs*. Journal on Migration and Human Security, SAGE Publications.
- [5] Bergova, I. H. (2024). *High tide, low tied: The role of domestic courts in climate-induced migration*. ScholarWorks, Georgia State University. Retrieved from https://scholarworks.gsu.edu/political_science_diss/88/
- [6] UNHCR (2019). *Temporary Protection and its Role in International Protection Frameworks*. UNHCR Policy Brief.
- [7] Mavropoulou, E. (2021). *Responsibility sharing in international refugee law: Towards differentiated legal obligations*. University of Westminster Research.
- [8] Peña-Jumpa, A. (2001). *The limits of international human rights and refugee law: An analysis of the case of the Aymara from the perspective of legal pluralism*. International Yearbook for Legal Anthropology, Volume 11. Retrieved from <https://books.google.com/books?hl=en&lr=&id=0s9KEAAAQBAJ&oi=fnd&pg=PA1>
- [9] İçduygu, A., & Keyman, E. F. (2000). *Globalization, security, and migration: The case of Turkey*. *Global Governance*.
- [10] Beacham, M. J. (2022). *Turkey's governance of Syrian refugees: A case of transformation towards regulatory statehood*. ProQuest Dissertations Publishing. Retrieved from <https://repository.bilkent.edu.tr/server/api/core/bitstreams/22e3b13c-966c-4537-8c20-88c395dcc00c/content>
- [11] Özdemir, R. (2024). *The Turkish Healthcare System and Syrians Under Temporary Protection*. The Center for Middle Eastern Studies at Harvard.
- [12] Şanlıer, İ. (2024). *European Union's Role: Rights and Responsibility in Türkiye's Temporary Protection Policies*.
- [13] Heck, G., & Hess, S. (2017). *Tracing the effects of the EU-Turkey deal: The regional migration and border regime in Turkey*. *Movements: Journal for Critical Migration and Border Regime Studies*. Retrieved from <https://movements-journal.org/issues/05.turkey/movements.3-2.turkey-migration-regime-full.pdf#page=36>
- [14] Dagi, D. (2020). *The EU-Turkey migration deal: Performance and prospects*. *European Foreign Affairs Review*, 25(5). Retrieved from <https://kluwerlawonline.com/journalarticle/European+Foreign+Affairs+Review/25.5/EERR2020019>
- [15] Karaçay, A. B. (2023). *İmgelem Journal of Migration Studies*.
- [16] Tumen, S. (2023). *The case of Syrian refugees in Türkiye: Successes, challenges, and lessons learned*. World Bank. Retrieved from

<https://thedocs.worldbank.org/en/doc/a007833298df4b9c3735602711dd9289-0050062023/original/WDR2023-Turkey-case-study-FORMATTED.pdf>

- [17] Kir Elitaş, S. (2024). *Media representation of migrants and refugees*. Google Books. Retrieved from <https://books.google.com/books?hl=en&lr=&id=DYsREQAAQBAJ&oi=fnd&pg=PR1>
- [18] Paoletti, S. (2023). *Temporary Protected Status in the United States: An incomplete and imperfect complementary system of protection*. The World Bank. Retrieved from <https://thedocs.worldbank.org/en/doc/dc29fa681f62de1c14c57e93a65cdbbd-0050062023/original/TPS-in-the-US-Report-FORMATTED.pdf>
- [19] Gauderman, K. (2023). *History and politics of immigration, refugee, and asylum laws and policies in the United States*. LuminosOA. Retrieved from <https://www.luminosoa.org/site/chapters/10.1525/luminos.156.h/download/6488/>
- [20] Law, R. (2023). *Temporary Protected Status: Understanding how the Biden administration is laundering its failed border policies*. America First Policy Institute. Retrieved from https://americafirstpolicy.com/assets/uploads/files/Research_Report-Temporary_Protected_Status-Understanding_how_the_Biden_Administration_Is_Laundering_its_Failed_Border_Policies.pdf
- [21] Dromgold-Sermen, M. S. (2023). *A hierarchical pathway to permanence: Temporary nonimmigrants' navigation of the U.S. immigration system, 2007-2021*. ProQuest. Retrieved from <https://cdr.lib.unc.edu/downloads/v405sr299>
- [22] Öztürk, N.Ö. 2022. *The Internal Effects of the EU-Turkey Deal on Turkey's Migration and Asylum System*. Springer. Accessed February 21, 2025. https://link.springer.com/chapter/10.1007/978-94-6265-487-7_12.
- [23] Gülerce, R. (2024). *Temporary Protection Status Practices in the Context of Human Rights in Türkiye and the European Union*. TAM Akademi Dergisi. Retrieved from <https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/3746913>

AVUKATLARDA EMPATİ, EMPATİNİN ALT BOYUTLARI VE BAZI DEĞİŞKENLERE GÖRE İKİNCİL TRAVMATİK STRES DÜZEYİNİN İNCELENMESİ

İREM ÖZGER, Psychologist M.Sc.

Toros University, irem.ozger7@gmail.com - ORCID ID: 0000-0001-6845-5552

BANU YAZGAN İNANÇ, Prof. Dr. Psychologist

Toros University, banuyazgan.inanc@toros.edu.tr - ORCID ID: 0000-0002-6817-4459

ÖZET

Empati; bilişsel empati, duygusal empati ve empatik ilgi olmak üzere üç alt boyuta ayrılmaktadır. Literatürde, acı çeken insanlara karşı gösterilen empatik tepkilerin, nihayetinde empati kuran kişide ruhsal acıya yol açabileceği ileri sürülmektedir. Konu ile ilgili teoriler bir empati paradoksu oluşturmaktadır. Belirtilen alt boyutları ile birlikte empati, avukatların müvekkilleri ile sağlıklı profesyonel iletişim kurması açısından gereklidir; ancak empati aynı zamanda ikincil travmatik stres (İTS) semptomlarının gelişimini de tetikleyebilmektedir. İTS'ye karşı hem koruyucu bir etmen hem de bir risk faktörü olarak kabul edilen empatinin farklı alt boyutları ile İTS arasındaki ilişkileri inceleyen çok az sayıda araştırma bulunmaktadır. Bununla birlikte, mesleki bir kapasite olarak değerlendirilen empatinin hukuk alanındaki yerinin ve kullanımının ele alınmasının avukatlık mesleğinin geleceği için önem taşıdığı düşünülmektedir. Bu çalışmada, avukatlarda empati, empatinin alt boyutları (duygusal tepki, bilişsel empati, empatik ilgi/semptati) ile İTS düzeyi arasındaki ilişkiler incelenmiştir. Buna ek olarak, araştırma değişkenlerinin cinsiyet, yaş ve travmatiklik derecesi gruplarına göre karşılaştırılması sağlanmıştır. Araştırma grubu, uygun/kolay ulaşılabilir örnekleme yöntemi kullanılarak online ve yüzyüze olarak ulaşılmış ve 197'si kadın, 210'u erkek olmak üzere toplam 407 katılımcıdan oluşmuştur. Araştırma verileri; Empati Ölçeği (Cambridge Davranış Ölçeği)-Türkçe Uyarlaması, İkincil Travmatik Stres Ölçeği-Türkçe Uyarlaması, Sosyodemografik Bilgi Formu ve Travmatiklik Derecelendirme Formu kullanılarak elde edilmiştir. SPSS 26.0 programı aracılığıyla yapılan Pearson korelasyon ve linear regresyon analizlerine göre avukatlarda empati, duygusal tepki ve semptati ile İTS düzeyleri arasında pozitif yönlü anlamlı bir ilişki bulunmuş ve empati, duygusal tepki ve semptati düzeylerinin İTS'yi bilişsel empati düzeyine göre daha fazla yordadığı görülmüştür. Yapılan bağımsız t-testi ve tek yönlü ANOVA analizlerine göre ise kadınlarda empati, duygusal tepki, semptati, bilişsel empati ve İTS düzeylerinin erkeklere göre anlamlı olarak daha yüksek olduğu ve 50-59 yaş grubunun empati, duygusal tepki, semptati, bilişsel empati ve İTS düzeylerinin diğer yaş gruplarına göre anlamlı olarak daha yüksek olduğu görülmüştür. Son olarak empatinin çalışmada ele alınan tüm alt boyutlarının ortalama düzeyde kullanımının daha düşük seviyede İTS seviyeleri ile ilişkili olabileceği tartışılmıştır.

Anahtar kelimeler: Empati, duygusal empati, bilişsel empati, empatik ilgi/semptati, ikincil travmatik stres, avukatlar

INVESTIGATION OF SECONDARY TRAUMATIC STRESS LEVELS AMONG LAWYERS BY EMPATHY, EMPATHY COMPONENTS AND OTHER VARIABLES

ABSTRACT

Empathy has three components: cognitive empathy, emotional empathy and empathic concern. In the literature, it is argued that empathic reactions shown towards suffering of others may ultimately lead to psychological pain (mental suffering) in the person who empathize. Theories on the subject creates an empathy paradox. Empathy, together with the mentioned components is necessary for lawyers to build up a healthy professional relationship with their clients; however, empathy can also trigger the development of secondary traumatic stress (STS) symptoms. Empathy is considered both a protective factor and a risk factor against STS and there are very few studies researching the relationship between STS and the different components of empathy. Also, as a professional capacity and ability, it is thought that addressing the place and use of empathy in legal practice is important for the future of the legal profession. In this study, the relationship between empathy, its components (emotional reaction, cognitive empathy, empathic concern/sympathy) and STS levels were investigated in lawyers. Additionally, the research variables were compared according to gender, age and traumaticity level groups. The research group was reached both online and face-to-face using the convenience sampling method and total of 407 lawyers participated, included 197 women and 210 men. The research data obtained by using the Empathy Quotient (Cambridge Behaviour Scale)-Turkish Adaptation, Secondary Traumatic Stress Scale-Turkish Adaptation and the Sociodemographic Information Form and Traumaticity Rating Form prepared by the researcher. According to the Pearson correlation and linear regression analyses conducted via SPSS 26.0 program, a significant positive relationship was found between empathy, emotional reaction and empathic concern/sympathy with STS levels in lawyers, and it was found that empathy, emotional reaction and sympathy levels predicted STS levels more than cognitive empathy. According to the independent t-test and one-way ANOVA analyses, it was found that empathy, emotional reaction, sympathy, cognitive empathy and STS levels were significantly higher in women lawyers than in men, and empathy, emotional reaction, sympathy, cognitive empathy and STS levels in the 50-59 age group were significantly higher than in other age groups. Finally, we discussed that the average use of all involved components of empathy in the study may be associated with lower levels of STS.

Keywords: Empathy, emotional empathy, cognitive empathy, empathic concern/sympathy, secondary traumatic stress, lawyers

GÖÇ VE SÜRDÜRÜLEBİLİRLİK: KALKINMA HEDEFLERİNE YÖNELİK POLİTİKALAR VE UYGULAMALAR

AHMET DOĞAN

ŞANLIURFA BAROSU, ah.dogan@yahoo.com – ORCID ID: 0000-0001-7309-6224

ÖZET

Göç, insanlık tarihini şekillendiren ve küresel sosyo – ekonomik ve çevresel dinamikleri etkilemeye devam eden bir olgudur. Birleşmiş Milletler verilerine göre, 2022 yılı itibarı ile dünya genelinde yaklaşık 281 milyon uluslararası göçmen bulunmaktadır ve bu rakam, dünya nüfusunun %3,6'sına denk gelmektedir. Göç, yalnızca bir nüfus hareketliliği değil, aynı zamanda Sürdürülebilir Kalkınma Amaçlarını (SKA) doğrudan etkileyen kritik bir faktördür. Göçün temel sebepleri arasında ekonomik eşitsizlikler, silahlı çatışmalar, iklim değişikliği ve doğal afetler yer almaktadır. Bu çalışma, göç ile sürdürülebilir kalkınma arasındaki ilişkiyi, Birleşmiş Milletler'in 2030 Gündemi doğrultusunda şekillenen politikalar ve uygulamalar ekseninde ele almaktadır. Bu çalışma kapsamında özellikle Türkiye'nin, çevre ülkelerden gelen yoğun göç dalgalarına yönelik izlediği politikalar değerlendirilmektedir. Türkiye'nin SKA 1 (Yoksulluğa Son), SKA 3 (Sağlık ve Kaliteli Yaşam), SKA 4 (Nitelikli Eğitim) ve SKA 8 (İnsana Yakışır İş ve Ekonomik Büyüme) hedefleri doğrultusunda uyguladığı göç politikaları, sığınmacıların topluma entegrasyonu ve kapsayıcı büyümenin sağlanması konusundaki taahhüdünü ortaya koymaktadır. Bu çalışma, göç ve sürdürülebilirlik arasındaki bağlantıları incelemek için literatür taraması ve teorik bir çerçeve geliştirmiştir. Araştırmada, Göç ve Sürdürülebilir Kalkınma Amaçları arasındaki bağlantılar detaylı bir şekilde incelenmiş, literatür ve Türkiye'nin politika örnekleri ışığında göçün Sürdürülebilir Kalkınma Hedeflerine ulaşmadaki potansiyel katkıları vurgulanmıştır. Türkiye'nin bu bağlamda attığı adımlar, özellikle mülteciler ve sığınmacılar için sunduğu sağlık, eğitim ve ekonomik fırsatlara dikkat çekmektedir. Ancak, bu politikaların sürdürülebilir olması için yerel düzeyde daha kapsayıcı ve uzun vadeli yaklaşımlar geliştirilmesi gerekmektedir. Bu çalışmadan elde edilecek veriler ışığında gelecekte yapılacak çalışmaların, göçün yerel ve küresel düzeyde daha kapsayıcı politikalar ile desteklenmesi yönünde rehberlik edeceği düşünülmektedir.

Anahtar Kelimeler: Göç, Sürdürülebilir Kalkınma Amaçları (SKA), Türkiye Göç Politikası, Mülteciler

KONYA MUTFAĞININ YÖRESEL TATLISI: SU KABAĞI TATLISI REGIONAL DESSERT OF KONYA CUISINE: GOURD DESSERT

Yüksek Lisans Öğrencisi, Tuğba KOÇYİĞİT¹, Doç. Dr. Yılmaz SEÇİM²

¹Necmettin Erbakan Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Gastronomi ve Mutfak Sanatları Anabilim Dalı, tkocygitt@gmail.com - <https://orcid.org/0009-0008-5883-9585>

²Necmettin Erbakan Üniversitesi, Turizm Fakültesi, Gastronomi ve Mutfak Sanatları Bölümü, ysecim@erbkan.edu.tr - <https://orcid.org/0000-0002-9112-7650>

ÖZET

Toplumsal dokuya sahip olan bazı yiyecekler zamanla unutulmakta veya değişime uğramaktadır. Toplumların sosyo kültürel değerleri ve yaşam biçimleri yemek alışkanlıklarını ve sosyolojisini derinden etkilemektedir. Teknolojik gelişmelerle birlikte jenerasyon değişimi mutfaklardaki bazı geleneksel tatların yok olmasına neden olabilmektedir. Bu doğrultuda çalışmanın amacı, Konya mutfağının unutulmaya yüz tutmuş, su kabağı tatlısının sosyolojik yapısını ortaya koymak ve geleneksel tarifini betimleyici bir şekilde tespit etmektir. Bu doğrultuda çalışmada nitel araştırma yöntemlerinden görüşme tekniği ile su kabağı tatlısı hakkında bilgiler, malzemeler ve tarifler tanımlanmaktadır. Yılda bir defa mahsul veren su kabağından yapılan, az bilinen bir Anadolu lezzeti olarak su kabağı tatlısının yeniden gün yüzüne çıkması ve literatüre kazandırılması çalışmanın önemli çıktıları arasında yer almaktadır. Konya'nın yerel halkı ve yaşça büyük değerleriyle yapılan mülakatlar sonucunda tatlının, yapılış süreci ve onunla ilişkilendirilen unsurlar detaylı bir şekilde incelenmiştir. Bu kapsamda, tatlıların kökeni, gelişimi ve etkileşimleri üzerine derinlemesine bir analiz yapılmıştır. Mülakatlar sırasında, tatlıların bütünsel yapısını oluşturan unsurların çözümlenmesi aşamaları da ele alınmıştır. Elde edilen bulgulara göre, Konya'nın su kabağı tatlısı, turizm açısından önemli bir gastronomik öge olarak değerlendirilmiştir. Bu tatlılar, yöresel kültürün ve tarihin bir yansıması olarak görülmektedir. Ayrıca, tatlıların yapılış süreci ve kullanılan malzemeler, Konya'nın coğrafi özellikleri, iklimi, tarım ürünleri ve yerel geleneklerine dayanmaktadır. Bu sonuçlar, Konya'nın turizm potansiyelini artırmak ve yöresel lezzetlerini tanıtmak için gastronomik turizme odaklanmanın önemini vurgulamaktadır. Yerel tatlılar, Konya'nın kültürel mirasını koruma ve tanıtmaya açısından kritik bir rol oynamaktadır ve turistlerin bölgeye ilgisini çekebilecek önemli bir unsur olarak görülmektedir.

Anahtar Kelimeler: Konya Mutfağı, Geleneksel Tatlı, Su Kabağı Tatlısı, Osmanlı Tatlıları, Etli Tatlılar.

ABSTRACT

Some foods with a social imprint fall into oblivion or change over time. The socio-cultural values and lifestyles of a society have a strong impact on eating habits and sociology. Generational change with technological developments can lead to the disappearance of some traditional tastes from kitchens. In this sense, the aim of the study is to reveal the sociological structure of the forgotten gourd dessert of Konya cuisine and to determine the traditional recipe in a descriptive way. In this direction, information, ingredients and recipes related to gourd dessert are defined with the help of interview technique, one of the qualitative research methods. The rediscovery of the gourd dessert as a little-known Anatolian flavour made from the gourd that is harvested once a year and its inclusion in the literature are among the important results of the study. As a result of the interviews with the residents of Konya and the elderly, the process of making the dessert and the elements related to it were examined in detail. In this context, an in-depth analysis of the origin, development and interactions of desserts was conducted. During the interviews, the stages of analysing the elements that make up the holistic structure of desserts were also discussed. According to the results, Konya's gourd dessert of Konya was evaluated as an important gastronomic product for tourism. These desserts are seen as a reflection of local culture and history. Furthermore, the production process of the desserts and the ingredients used are based on the geographical characteristics, climate, agricultural products and local traditions of Konya. These results underline the importance of focusing on gastronomic tourism in order to increase Konya's tourism potential and promote its local flavours. Local desserts play a crucial role in preserving and promoting Konya's cultural heritage and are seen as an important element that can attract tourists to the region.

Keywords: Konya Cuisine, Traditional Dessert, Gourd Dessert, Ottoman Desserts, Meat Desserts.

1. GİRİŞ

İnsanlık tarihinde beslenme, sadece fizyolojik bir ihtiyaç olarak değil aynı zamanda sosyal, kültürel ve ekonomik bir rol oynamıştır. İlk insanlar beslenmelerini avcı-toplayıcı olarak sağlamış, tarım devrimi ile yerleşik yaşama geçerek tarımı keşfetmiş ve beslenme alışkanlıkları önemli ölçüde değişmiştir (Özyılmaz vd., 2014, s. 139). Mutfak kültürleri, insanların yaşadıkları çevresel koşullar, gelişmişlik düzeyleri ve sosyal yapılarına bağlı olarak farklılık göstermektedir. Beslenme alışkanlıkları ve yemek kültürleri, insanların tarih boyunca yaşadıkları deneyimlerin ve çevresel koşulların bir yansıması olarak görülmekte ve sürekli olarak evrim geçirmektedir (Akın vd., 2015, s. 38).

Yöresel mutfaklar, belirli bir coğrafi bölgeye özgü olan yemek yapma tekniklerini, malzemeleri, yemekleri ve yeme alışkanlıklarını kapsayan bir terimdir. Bu mutfaklar, bölgesel özellikleri yansıtan ve sadece o yöreye has olan yemekleri içerir. Bu yemekler genellikle o bölgede yetişen veya üretilen malzemelerle yapılır ve kültürel mirasın bir parçasıdır (Kim vd., 2009, s. 424). Özgün sunumlar, yöresel malzemelerin kullanımı, turist profillerinin belirlenmesi, bölge halkının katılımı ve etkili tanıtım gibi unsurlarla turizme kazandırılabilir.

Bu sayede hem bölgenin ekonomisine katkı sağlanabilmekte hem de yerel kültür korunabilmektedir (Çam & Çılgınoğlu, 2021, s. 178).

Yemek kültürü, sadece bir karın doyurma eylemi olarak değil, aynı zamanda yöre halkının yaşam tarzını şekillendiren temel bir kültürel öğedir. Yüzyıllardan beri, toplumsal değişimler, yerel inançlar, aile yapıları, ekonomik ilişkiler, siyasi kültür ve eğitim sistemleri gibi sosyal kurumların tümünde etkili olmuş ve bu kurumları değiştirmiştir. Bu süreç aynı zamanda mevcut yemek kültürünü de etkilemiş ve dönüştürmüştür. Bu değişim, sofrada adabından yemek yeme alışkanlıklarına ve yemeğin taşıdığı anlamlara kadar pek çok alanda kendini göstermektedir (Şanlıoğlu & Büyükbaş, 2022, s. 144). Türk mutfağında yüzyıllar boyunca önemli bir yere sahip olan tatlılar, zengin bir kültürel mirasa sahiptir ve çeşitli geleneksel yöntemlerle hazırlanarak tüketime sunulmuştur (Badem & Tuncer, 2021, s. 40). Buldukları coğrafyanın ve kültürün özelliklerini taşıyan temsili ürünler olarak kabul edilen geleneksel gıdaların değişen yaşam koşulları ve gelişen teknolojik yaklaşımlar nedeniyle zamanla unutulduğu bir gerçektir (Cumhur, 2019, s. 734). Her toplumun sahip olduğu kültürel değerler ve yaşam biçimi, yeme içme alışkanlıklarını doğrudan etkilemektedir. Bu nedenle, farklı toplumlar arasında farklı yemek kültürlerinin varlığı değiştirilemez bir gerçektir. Geleneksel tatlılar da bu kültürel çeşitliliğin önemli bir parçasıdır ve genellikle toplumların tarih, coğrafya, iklim ve sosyal yapılarına göre şekillenmektedir (Güler, 2010, s. 24).

Fizyolojik olarak, insanlar yemeğe ihtiyaç duyduklarında enerjilerini artırmak için tatlılara ihtiyaç duymaktadırlar (Yılmaz & Akman, 2019, s. 462) Tatlıya düşkünlük, bazı insanlar arasında yaygın bir bilinçtir. Ancak bu tatlı sevgisinin kökeni, içsel mi yoksa sonradan mı kazanıldığı kesin olarak bilinmez. Tatlı besinler, hayatımızda uzun bir süredir önemli bir yer tutmaktadır (Arı & Mankan, 2022, s. 33). Kendine has bir mutfak ve yemek kültürü olan Konya mutfağı, zengin bir kültürel mirasa sahip olan ve kadim gelenekleriyle yaşayan bir mutfaktır. Kadınların maharetli elleriyle hazırlanan lezzetler, misafirperverlik ve paylaşma kültürüyle birleşerek, Konya mutfağını benzersiz kılmaktadır. Bu mutfağın günümüzde de yaşatılması ve tanıtılması, bölgenin kültürel kimliğinin korunması açısından büyük önem taşımaktadır (Çölbay & Sormaz, 2015, s. 1731).

Somut olmayan kültürel miras, bir toplumun nesilden nesile aktarılan ritüelleri, gelenekleri ve kültürel unsurları olarak kabul edilmektedir (Blake, 2000, s. 62). Kültürel miraslarının bir parçası olarak görülen geleneksel el sanatları, doğa ve evrenle ilgili bilgi ve uygulamalar, her biri kendine özgü tarifler, malzemeler ve pişirme yöntemleriyle, geleneksel tatlılar, bir toplumun mirasını ve kimliğini yansıtmaktadır (Vondolia vd., 2022; Mutlu, 2023, s. 1606). Bu bağlamda, geleneksel tatlılar yalnızca birer yiyecek değil, aynı zamanda birer kültürel sembol olarak da kabul edilirler. Misafirperverlik, kutlamalar, dini ve geleneksel törenler gibi çeşitli sosyal ve kültürel etkinliklerde sıklıkla sunulan geleneksel tatlılar, toplumun birlik ve dayanışma duygularını pekiştirmektedir. Her ülkenin, hatta her bölgenin kendine özgü geleneksel tatlıları vardır. Konya'nın geleneksel tatlıları arasında öne çıkanlardan biri, yöresel lezzetlerin en güzel örneklerinden biri olan Su Kabağı Tatlısıdır. Bu tatlı, Konya'nın verimli topraklarında yetişen asma kabaklarından yapılmaktadır. Avrupa ve Asya kıtaları arasında bulunan ülkemiz, birçok medeniyete ev sahipliği yapmış ve bu zengin kültürel birikim, mutfak

kültürümüze de yansımıştır. İnsanlar, yaşamlarını sürdürebilmek için besinleri farklı şekillerde işleyerek tüketmişlerdir. Geleneksel tatlılardan biri olarak görülen Su Kabağı Tatlısı, kendine has kokusu, tadı ve görünüşüyle kültürel mirasımızın önemli bir parçası olarak görülmektedir.

Bu zengin kültürel mirasın bir diğer önemli unsuru da Osmanlı İmparatorluğu'ndan günümüze kadar gelen tatlılardır. Baklava, kadayıf ve güllaç gibi Osmanlı'dan miras kalan tatlılar, sadece damakları şenlendirmekle kalmaz, aynı zamanda tarihsel ve kültürel bağları da güçlendirmektedir. Osmanlı saray mutfağının ihtişamını yansıtan bu tatlılar, günümüzde de kutlamalar ve özel günlerin vazgeçilmezleri arasında yer almaktadır.

Osmanlı döneminde yazılan yemek kitapları incelendiğinde, Türk tatlı kültürünün sadece hamur, süt, irmik ve meyve çeşitlerinden oluşmadığı görülmüştür. Ayrıca, tatlı yapımında tavuk, koyun eti ve kuzu eti ile "tutkal" adı verilen balık jelatininin de kullanıldığı tespit edilmiştir. Günümüz Türkiye'sinde kıyma ve balıktan yapılan bazı yöresel tatlılara rastlamak mümkündür. (Çekiç, 2023) çalışmasında, tavuk göğüs tatlısı, boyun tatlısı, kıymalı ayva tatlısı, hamsi tatlısı, diamante tatlısı ve koyun budu diamante tatlısı gibi etli tatlılar hakkında bilgi vermiştir (Çekiç, 2023, s. 4). Ayrıca (Akkoyunlu, 2012, s. 336) çalışmasında Osmanlı da koyun eti ile yapılan 'etli yahni' tatlısına değinmiştir. Böylece, etli tatlılara örnek olan Su Kabağı Tatlısı gibi Osmanlı'dan miras kalan tatlılar, toplumumuzun kültürel zenginliğini ve geçmişle olan bağlarını koruyarak, nesiller boyu aktarılmaya devam etmektedir.

2. KAVRAMSAL ÇERÇEVE

Dünya ve Türkiye'nin hızla artan nüfusunu beslemek için temel beslenme ihtiyaçları da artmaktadır. Bu ihtiyaçların karşılanmasında önemli bir role sahip olan bitki türleri arasında, zengin bir çeşitliliğe sahip olan Kabakgiller (Cucurbitaceae) familyası öne çıkmaktadır. Kabakgiller ailesine ait olan kışlık ve yazlık kabak türleri hem meyve olarak hem de tohumlarıyla beslenmede önemli bir yer tutmaktadır. Bu türler, içerdikleri mineral maddeler ve aminoasitlerle değerli bir besin kaynağı oluştururlar ve çerez olarak da tüketilmektedirler (Demir, 2022, s. 10). Kabakgiller (Cucurbitaceae), karpuz, kavun, kabak ve hıyar gibi birçok sebze içerir, dünya genelinde yaygın olarak yetiştirilen önemli bir bitki familyasıdır. Bu familyada yaklaşık 119 cins ve 825 tür bulunmaktadır. Kabakgillerin meyveleri, kozmetik endüstrisinde, gıda sektöründe ve insan beslenmesinde çeşitli amaçlarla kullanılmaktadır. Ayrıca, bu bitkilerin tohumları çerez olarak tüketilebilir ve sağlık açısından da faydalar sağlamaktadır (Balkaya vd., 2009, s. 167).

Türkiye'de *Lagenaria* cinsi içinde yer alan bazı kabaklar, süs amaçlı olarak kullanılmaktadır. Bu kabaklar, çeşitli isimlerle anılmakta olup, süs, asma kabağı, kerneb, kevke, sıyıırma kabağı, et kabağı, yağ kabağı, alavırt, alavur, alavut, alavurt gibi isimlerle bilinmektedir. Uzun yıllardan beri ülkemizde yetiştiriciliği yapılan bu kabaklar, özellikle dekoratif amaçlar için tercih edilmektedir (Yetişir & Sakar, 2006, s. 134). Su kabaklarının geleneksel su sürahisi gibi kullanımı zamanla önemini kaybetmiş olsa da süs kabakçılığı her geçen yıl gelişerek bir sektör haline gelmektedir. *Lagenaria* cinsine ait olan kabaklar arasında *Lagenaria sceraria* (Molina) Standl. (= *L. vulgaris*) ve *Lagenaria sphaerica* olmak üzere iki tür bulunmaktadır (Balkaya vd., 2010, s. 18). Su kabağının olgun meyveleri genellikle 10 ila 300 cm uzunluğunda ve 5 ila 60

cm genişliğindedir. Bir bitkiden 3 ila 25 arası meyve elde edilebilir. Genç meyveler tüylerle kaplı olup, olgunlaştıkça tüyler kaybolur ve meyve kabuğu su geçirmez bir kalınlığa ulaşır. Olgun meyvelerin rengi saman sarısı veya açık kahverengi olabilir. Meyveler genellikle yuvarlak, armut şeklinde, topuz, kepece, silindirik veya bowling topuna benzeyen uzun şekillerde olabilir. Ayrıca kanca, yuvarlak tabanlı, şişe veya sürahi şeklinde de olabilirler. Anadolu'da Kahramanmaraş, Hatay, Antalya gibi bölgelerde uzun meyveli su kabağı türlerinin genç meyveleri, kabak dolması gibi yemeklerde değerlendirilmektedir. Ancak, *L. siceraria*'nın bazı formlarının meyveleri zehirli olabilir. Bu sebeple, tüketilmeden önce tür ve çeşitlere dikkat edilmesi önemlidir (Yanmaz, 2015, s. 69).

Cins adı Antik Yunan dilinde "sürahi" anlamına gelen bir terimdir ve meyvenin biçimine işaret eder. Tür adı ise Latince'de "alkollü içki" anlamına gelir ve türün meyvelerinin Antik Çağ'da şarap kadehi olarak kullanılmasına işaret eder. Bu bitki türünün ham meyvesi genellikle pişirilerek tüketilir. Ayrıca, yaprakları ve genç sürgünleri pişirilerek yenilebilir. Tohumları oldukça zengin olan bu bitki, özellikle yağ bakımından zengindir ve pişirilerek tüketilebilir. Ayrıca, tohumlardan yemeklik yağ elde edilir. Tohumun etrafındaki posa kusturucu ve müshil etkiler gösterir. Baş ağrısını hafifletmek için yaprakları ezilerek başa uygulanabilir. Çiçekleri panzehir etkisine sahiptir. Kök kabuğu ve meyve kabuğu idrar söktürücü özelliktedir. Meyvenin taş düşürücü, idrar söktürücü, kusturucu ve soğutucu etkileri bulunmaktadır. Meyve suyu, hazımsızlık ve ülser tedavisinde kullanılabilir. Tohumları parazit düşürücü olarak kullanılabilir. Meyve kabuğunun sert olması nedeniyle, geçmişte şişe, sürahi ve müzik aletleri gibi eşyaların yapımında da kullanılmıştır (Doğan, 2023, s. 428). Çiğ ya da pişmiş şekilde tüketilebilen bitkilerin yenilebilen kısımları (kök, sürgün, yaprak, gövde, çiçek, tohum ve meyve) sebze grubu kategorisinde toplanmaktadır. Meyveler bitkinin tohumlardan ve tohumu kaplayan dokulardan meydana gelen yenilebilir kısmı olarak tanımlanırken sebzeler ise yenilebilir kısımları için yetiştirilen bitkiler olarak ifade edilmektedir (Şen, 2021). Su kabağı (*Lagenaria siceraria*), kabakgiller (*Cucurbitaceae*) ailesinden olan yılda bir kez mahsul veren bitkidir. Sarılgan bir bitki olduğu için, asma kabağı olarak da bilinir. Farklı şekil ve boyda olan türleri bulunmaktadır. Genellikle sapı ince, alt kısmı tombuldur. Süs amaçlı kullanılan bir bitki olmasına rağmen; Anadolu'nun bazı bölgelerinde yemeği de yapılmaktadır (Wikipedia, 2023). Su kabağı, hızlı kuruyan mahsul olduğu için yemeği ve tatlısını sonbahar ayında en taze haliyle yapılması gerekmektedir.

3. YÖNTEM

Araştırmada, Konya ilinde bahçelerde yetiştirilen su kabağı ile yapılan unutulmaya yüz tutmuş su kabağı tatlısının tanıtılması ve hakkında bilgi edinilmesi amaçlanmaktadır. Bu amaç doğrultusunda, nitel araştırma yöntemlerinden yüz yüze görüşme tekniğinden yararlanılmıştır. Araştırmada kullanılan yarı yapılandırılmış görüşme formu, benzer çalışmalardan esinlenilerek oluşturulmuştur. Bu çalışmalara örnek olarak "Trabzon Mutfağı Kültüründe Unutulmaya Yüz Tutmuş Bir Lezzet: Gecin Yemeği" (Şen & Koç, 2023) ile "Ermenek Mutfak Kültüründe Geleneksel Bir Lezzet: Tarhanabaşı" (Şen vd., 2018) isimli çalışmaları gösterilebilir. Bu çalışmalardan alınan örnekler ve metodolojik yaklaşımlar, Konya ilinde su kabağı tatlısının

tanıtılması ve hakkında bilgi edinilmesi amacıyla kullanılan araştırma yöntemlerini belirlemede yardımcı olmuştur.

Bu çalışmanın katılımcıları, araştırmaya gönüllü olarak katılan 10 kadın bireyden oluşmaktadır. Katılımcılar özellikle yöresel mutfağa ve ürünlere hâkim olan, bu ürünleri toplayarak mutfaklarında değerlendiren ve yaşları gereği daha fazla bilgi sahibi oldukları belirlenen 36 yaş ve üzeri bireylerdir. Tamamı daha önce su kabağı tatlısı yapmış olan bu katılımcılar, araştırmanın yapılacağı Konya ilinde yer almaktadır. Görüşmeler Mart-Nisan 2024 tarihleri arasında gerçekleştirilmiştir.

Araştırmada kullanılan görüşme formunda, katılımcıların demografik özellikleri, su kabağı tatlısının bileşenleri, hazırlanma süreci, kullanılan malzemeler, tatlıyı ne sıklıkta tükettikleri, hangi mevsimlerde tükettikleri, kullanılan malzemelerin özellikleri ve katılımcıların görüş ve davranışlarına ilişkin sorular bulunmaktadır. Görüşmeler sırasında katılımcıların verdiği cevaplar haricindeki bilgiler de not edilmiştir.

4. BULGULAR

Araştırmadan elde edilen bulgulara göre, katılımcılara ilişkin demografik bilgiler Tablo 1'de sunulmuştur. Bulgulara göre, araştırmaya katılan tüm bireyler, araştırma sahası olan Konya yöresinde doğup büyümüş kişilerden oluşmaktadır.

Tablo 1. *Katılımcıların Demografik Bilgileri*

<i>K</i>	<i>Adı Soyadı</i>	<i>Doğum Yılı</i>	<i>Yaşadığı Yer</i>	<i>Cinsiyet</i>
1	H.K.	1976	Karatay- KONYA	Kadın
2	D.A.	1962	Karatay- KONYA	Kadın
3	S.K.	1982	Karatay- KONYA	Kadın
4	A.S.	1988	Meram- KONYA	Kadın
5	H.S.	1952	Karatay- KONYA	Kadın
6	F.D.	1960	Meram- KONYA	Kadın
7	F.A.	1958	Selçuklu- KONYA	Kadın
8	R.T.	1973	Meram- KONYA	Kadın
9	A.T.	1983	Meram- KONYA	Kadın
10	H.K.	1981	Selçuklu- KONYA	Kadın

Su kabağı tatlısı yapmak için gereken ana malzemeler nelerdir? Sorusuna katılımcılar; et kabağı, pirinç, toz şeker, kuzu kıyma, kuş üzümü, tereyağı, ceviz (K1). Et kabağı, koyun eti,

şeker, pirinç, tereyağı (K2, K5, K7). Süs kabağı, toz şeker, kıyma, pirinç, su (K3, K4, K9). Su kabağı, toz şeker, pirinç, kıyma (K6, K7, K8). Et kabağı, kırık pirinç, toz şeker, kuzu eti (K10) cevabını vermişlerdir.

Su kabağı tatlısını yapmanın bir mevsimi var mıdır? *Güz dönemi (K1, K8). Yaz Sonu (K2, K5, K7). Eylül ayında (K3, K4, K6, K9). Eylül, Ekim aylarında (K10).*

Su kabağı tatlısını yapmak için kullanılan malzemelerin kendine özel bir cinsi var mıdır? *Her kabaktan olmaz özellikle et kabağından olması gerekir. Kıyma da az yağlı kuzu etinden olacak (K1). İllaki et kabağından olacak. Bu tatlının özelliği bu kabaktan yapılması. Kıyma koyun etinden olursa iyi olur. Annem kaburga etinden de koyardı (K2). Asma gibi sarılan et kabağından olur (K3). Süs kabağı olması gerekir (K4, K7, K9). Su kabağı cinsinden yapılır. Bizim buralarda daha çok et kabağı derler (K5). Özel bir cinsi yok, sadece su kabağından yapılır (K6). Su kabağının üstü uzun altı top gibi olması gerekir (K8). Taze et kabağından olur, pirinç de kırık olursa daha kolay pişer (K10).*

Ne zamandan beri su kabağı tatlısını yapıyorsunuz? *36 yıldır yapıyorum (K1). Genç kızlığımdan beri, 45 yıldır yaparım (K2). Evlendikten sonra 15 yılı aşmıştır (K3). 5 yıldan az bir süre oldu (K4). 30-40 yıl (net tarih veremiyorlar) (K5, K6, K7). 10 yılı aşkın yapıyorum (K8, K9). 15 yıl olmuştur (K10).*

Su kabağı tatlısını kimden öğrendiniz? *Kayınvalidemden (K1, K8), annemden (K2, K3, K4, K9), yengemden (K5), üvey annemden (K6, K7, K10).*

Su kabağı tatlısını yapılırken özellikle dikkat edilmesi gereken kurallar nelerdir? *Su kabağını mutlaka soymamız gerekir, soyduktan sonra daha iyi pişmesi için bıçaklarla çentikler atılması gerekir (K1). Et Kabağının altı tombul olması gerekir ki içini dolma gibi dolduralım, et kabağını hafif sararınca kadar haşlıyorum ki acısı varsa çıksın. Acı olursa yenmez, verdiği emek ziyan olur. Tencerenin içine cam tabak koyarım dibi yapışmasın diye (K2). Tatlının lezzetli olması için taze kabak olması şarttır ne az pişmesi ne de çok pişip dağılması lazım (K3). Kabak pişince rengi açılır bu da piştiği anlamına gelir (K4). Öncelikle kabağın taze olmasına dikkat edeceğiz. En önemli noktası ise etin sertleşmeden pişmesi için şeker kabağın pişmesine yakın eklememiz (K5). Şekerin kabağın pişmesine yakın eklenmesi (K6). Kabağı soyup çekirdekleri alındıktan sonra biraz şekerle bekletilmesi gerekir (K7). Haşlanan kabağın sarı suyunu dökmeyeceğiz, lezzeti gider. Kendi suyuyla pişsin (K8), kabağın incelen kısmından keserek pişirirken kapak gibi kapatılması lazım (K9). Kabağın yaşlanmadan kopartılıp taze iken pişirilmesi ve etini tadımlık koymamız gerekir (K10) cevabını vermişlerdir.*

Su kabağı tatlısının bir hikayesi var mı? *Su kabağın tatlısının benim bildiğim bir hikayesi yok. Fakat Osmanlı tatlısı derlerdi. Bizim sülalemizden başka yapan yok diye biliyorum (K1). Küçüklüğümde dedem muallimlik yapardı, dönemin adamlarına göre bilgisi vardı. Bu yiyecekleri biz yapıp gelecek nesile aktarmamız gerekli derdi. 'Osmanlı torunuyuz biz. Kimse bilmez!' diye neneme yaptırtır, hanemize gelenlere mutlaka tattırırdı (K2). Bildiğim bir hikayesi yok ama etle yapıldığı için saray mutfağından gelen bir tatlı olduğunu söylerdi geçmişlerimiz (K3). Ananem hep atalarımızdan kalma olduğunu söylerdi (K4). Ben bu aileye gelin geldiğimde*

öğrendim bu tatlıyı yapmayı, ilk gördüğümde tatlının içinde et olması abes gelmişti. Yedikçe alıştum, rahmetli Hoca amcana yapa yapa öğrendim (eşini kastediyor) (K5). Ortaya çıkışıyla ilgili bildiğim hikâyeye yok. Rahmetli analığımdan öğrendim bu tatlıyı, çocukluğumuzda yapardı. Bu kabağı görünce mutlaka isterdik, zamanı gelince ayırırdık güzelini bundan pişirelim diye (K6). Hikayesi yok ama kökü Osmanlı Mutfağından kalma derdi analığım (K7). Bildikleri bir hikâyenin olmadığı (K8, K9, K10) cevaplarını vermişlerdir.

Su kabağı tatlısını nasıl servis edersiniz? sıcakken servis ederiz, ben yemeden üzerine cevizi hafif kavurup dökerim (K1). Sıcak sıcak yenilecek ki içindeki etin yağı donmasın (K2). İlk sıcaklığı çıkınca biraz dinlenince servis edilir ki içindeki pirinçler demlensin (K3), Ocaktan indirdikten sonra 10 dakika nefeslendirip sonra servis ederiz (K4). Ilıdıktan sonra kendini toplayınca servis edilir (K5). Pişirdiğim kabağın boyutuna göre bir tepsiye veya tabağa koyup hep birlikte yeriz (K6). Bütün olarak parçalamadan servis edilir (K7). Sıcakken servis ederiz (K8, K10). Eti soğuyup sertleşmeden servis ederim (K9) yanıtlarını vermişlerdir.

Su kabağı tatlısını muhafaza koşulları nelerdir? Genellikle yaptığımda bitiyor. Bitmediği zamanda buzdolabında saklarım fakat yenileceği zaman muhakkak ısıtılması gerekir (K1, K9). Buzdolabında olması gerekir et ve pirinç hızlı bozulur. Yiyeceğimiz zaman ısıtırım (K2). Buzdolabında muhafaza ederim (K3, K4, K5, K6). Güneş görmeyen bir yerde veya buzdolabında saklarım (K7). Buzdolabında saklarım durursa yenmez sıcak sıcak tüketilmesi gereken bir yiyecek (K8). Buzdolabında saklarım (K10) yanıtlarını vermişlerdir.

Görüşmecilerden alınan bilgiler doğrultusunda standartlaştırılmış ‘Su Kabağı Tatlısı’ reçetesi oluşturulmuştur.

Standartlaştırılmış Su Kabağı Tatlısı Tarifi (6 Kişilik)

Malzemeler

1 orta boy su kabağı

1 su bardağı pirinç

100 gr. orta yağlı kuzu kıyma

1 yemek kaşığı toz şeker (kabak oyulduktan sonra)

1,5 su bardağı toz şeker (kabak pişme noktasına geldikten sonra)

1 litre soğuk su

100 gr. ceviz içi (isteğe bağlı)

Yapılışı

Su kabağı ince sap kısmından kesilerek kabukları soyulur ve içindeki çekirdekler alınır.

Kabağın eşit ve kolay bir şekilde pişmesi için belirli noktalara bıçakla delikler açılır ve içine toz şeker serpilerek iç harcı hazırlanmaya konulur. Pirinç ve kıyma harmanlanıp kabağın içine doldurulur.

Kabağın üzerini geçinceye kadar soğuk su eklenir ve pişmeye bırakılır.

Su kabağı pişme noktasına gelince 1,5 su bardağı şeker eklenir ve 10 dakika kadar daha pişirmeye devam edilir.

Kabağı Tatlısı dinlendirildikten sonra tavada kavruan cevizler üzerine serpilerek servisi yapılır.

5. SONUÇ, TARTIŞMA VE ÖNERİLER

Günümüzde tatlı olarak hazırlanan bazı yiyecekler, başlangıçta bugünkü tatlı kavramına uygun şekilde hazırlanmamıştır. İçerisinde, tatlıda bulunması garip karşılanacak malzemeler de yer almaktadır. Bu durum, yiyeceklerin isimlendirilmesi ve gruplandırılması konusunda geçmişte yaşanan kararsızlığı yansıtmaktadır (Yılmaz, 2023, s. 7). Unutulmaya yüz tutmuş ve Konya'da çok az kişi tarafından yapılan Su Kabağı tatlısı da bu kategoride yer almaktadır. Sürüngen ve sarılgan, mevsimlik bir kabak türü olan asma kabağı, Konya yöresinde etle şekeri buluşturan özgün bir tatlı olarak tanımlanmıştır (Yardımcı, 2023). Yapılan görüşmeler sonucunda, bu tarifin anne veya kayınvalide tarafından öğretilerek günümüze kadar ulaştığı anlaşılmaktadır. Saime Yardımcı'nın kitabında bu tatlı yemek kategorisinde ele alınmıştır. Su Kabağı tatlısı gibi Anadolu mutfak kültüründe unutulmaya yüz tutmuş birçok tatlının kayda alınması, duyuşal testlerinin yapılması, tüketici görüşlerinin alınarak sürdürülebilirliği üzerinde çalışılması ve gastronomi turizmüne sunulması önerilmektedir.

Su kabağı tatlısı, katılımcılar arasında geleneksel bir tarif olarak önemli bir yer tutmaktadır. Görüşme sonuçlarına göre bu tatlının yapılışında belirli bir malzeme listesi ve mevsimin önemini ortaya koymaktadır. Katılımcıların tamamı, tatlıyı yaparken et (su) kabağını tercih etmekte ve kabağın hazırlık aşamasında şekerde beklemesinin pişirme sürecine olumlu katkı sağladığını belirtmektedir. Ayrıca, tatlıda kullanılan kıymanın kuzu etinden olması da lezzetin artmasına katkıda bulunmaktadır. Malzemelerin seçimi ve tatlının pişirilme süreci, tatlının kendine özgü lezzetini ve dokusunu belirlemektedir. Örneğin, kabağın taze olması gerektiği ve şekerin pişirme sürecinin sonunda eklenmesi gibi detaylar, tatlının başarılı olmasında önemli rol oynamaktadır. Ayrıca, tatlının belirli bir mevsimde yapılması gerektiği konusunda katılımcılar arasında fikir birliği bulunmaktadır. Güz dönemi ve Eylül-Ekim ayları, su kabağı tatlısı için en uygun zamanlar olarak belirlenmiştir.

Tatlıyı yapma süresi, bu tarifin nesilden nesile aktarıldığını ve aile içinde uzun yıllardır yapıldığını göstermektedir. Bu durum, su kabağı tatlısının kültürel ve ailevi önemini ortaya koymaktadır. Katılımcıların büyük çoğunluğu, bu tatlıyı annelerinden veya kayınvalidelerinden öğrendiklerini belirtmiştir. Bu, aile içinde bilgi ve deneyim aktarımının ne kadar önemli olduğunu göstermektedir.

Su kabağı tatlısının hikayesi hakkında katılımcılar arasında belirgin bir bilgi olmamakla birlikte, Osmanlı mutfağına dayandığı ve aile içinde bir gelenek olarak sürdürüldüğü belirtilmiştir. Bu, tatlının tarihi ve kültürel bağlamda değerini artırmaktadır. Ayrıca, tatlının servis edilme şekli ve muhafaza koşulları, tatlının lezzetinin korunması için önemli unsurlar olarak öne çıkmaktadır.

Bu nitel görüşme sonuçları, su kabağı tatlısının yapılışı, malzemeleri, mevsimi, öğrenilme şekli ve muhafaza koşulları hakkında değerli bilgiler sunmaktadır. Su kabağı tatlısı, sadece bir yiyecek olmaktan öte, katılımcıların aile ve kültürel mirasının bir parçası olarak önemli bir yer tutmaktadır. Tatlının yapılışındaki detaylar ve kullanılan malzemeler, tatlının özgün lezzetini ve dokusunu belirlemektedir. Tatlıyı yapma sürecinde dikkat edilmesi gereken hususlar ve kullanılan malzemeler, tatlının başarısı için kritik öneme sahiptir. Ayrıca, tatlının belirli bir mevsimde yapılması gerektiği konusunda ortak bir anlayış bulunmaktadır. Bu durum, tatlının mevsimsel olarak en iyi sonucu verdiğini göstermektedir.

Sonuç olarak, su kabağı tatlısı, aile içinde nesilden nesile aktarılan bir miras olarak değerlidir ve Osmanlı'dan miras kalan önemli bir tatlıdır. Bu tatlı, sadece bir yiyecek değil, aynı zamanda kültürel ve ailevi bir bağın simgesidir. Tatlının yapılışı ve sunumu, aile içindeki bu bağın güçlenmesine katkı sağlamaktadır. Bu tür geleneksel tariflerin korunması ve gelecek nesillere aktarılması, kültürel mirasın sürdürülebilirliği açısından büyük önem taşımaktadır. Osmanlı döneminden günümüze kadar ulaşan su kabağı tatlısı gibi miras tatlılar, Türk mutfağının zenginliğini ve çeşitliliğini yansıtarak kültürel kimliğimizi güçlendirmektedir.

Kaynakça

- Akın, G., Özkoçak, V. ve Gültekin, T. (2015). *Geçmişten Günümüze Geleneksel Anadolu Mutfağı Kültürünün Gelişimi*, Anthropology, 30, 33-52, https://doi.org/10.1501/antro_0000000319 (Erişim Tarihi: 18.04.2024).
- Akkoyunlu, Z. (2012). *Türk Mutfağından Kaybolan Kerkük Yemekleri*, Motif Akademi Halkbilimi Dergisi, 5(9), 326-343. <https://dergipark.org.tr/en/pub/mahder/issue/28393/301979> (Erişim Tarihi: 30.05.2024).
- Arı, K., Mankan, E. (2022). *Üniversite Öğrencilerinin Türk Mutfağındaki Tatlılara İlişkin Görüşleri*. Avrasya Turizm Araştırmaları Dergisi, 3(1), 31-43. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/atadergi/issue/71544/1104575> (Erişim Tarihi: 15.05.2024).
- Badem, A., Tuncer, A. (2021). *Yöresel Bir Tatlı Olan Ankara Höşmerimi ve Genel Özellikleri Hakkında Nitel Bir Araştırma*, Uluslararası Akademik Çalışmalar Dergisi, 1(1), 38-46. <https://doi.org/10.29228/jacademia.52860> (Erişim Tarihi: 18.05.2024).
- Balkaya, A., Özbakır Özer, M., Karaağaç, O. (2010). *Evaluation of Variation and Fruit Characterization of Pumpkin*, Tarım Bilimleri Dergisi, 16, 17-2 (Erişim Tarihi: 15.05.2024).
- Balkaya, A., Yanmaz, R., Özbakır Özer, M. (2009). *Evaluation of Variation in Seed Characters of Turkish Winter Squash (Cucurbita Maxima) Populations*, New Zealand Journal of Crop and Horticultural Science, 37, 167-178, <https://doi.org/10.1080/01140670909510262> (Erişim Tarihi: 15.05.2024).
- Blake, J. (2000). *On Defining the Cultural Heritage*, International and Comparative Law Quarterly, 49(1), 61-85. Cambridge Core. <https://doi.org/10.1017/S002058930006396X> (Erişim Tarihi: 30.05.2024).
- Cumhur, Ö. (2019). *Geleneksel Gıdalardan Dartı'nın Üretim Yöntemi ve Bazı Özelliklerinin Belirlenmesi*, Gıda, 44(4), 733-741. <https://doi.org/10.15237/gida.GD19024> (Erişim Tarihi: 20.03.2024).
- Çam, O., Çılgınoğlu, H. (2021). *Yöresel Mutfağın Gastronomi Turizmindeki Önemi: Kastamonu Mutfağı Örneği*. Uluslararası Türk Dünyası Turizm Araştırmaları Dergisi, 6(1), 176-192. <https://doi.org/10.37847/tdtad.885081> (Erişim Tarihi: 20.05.2024).
- Çekiç, İ. (2023). *Think Outside the Box: Traditional Meat Desserts in the Culture of Turkish Cuisine*, Journal of Ethnic Foods, 10(1), 1-12. <https://doi.org/10.1186/s42779-023-00196-1> (Erişim Tarihi: 30.05.2024).

Çölbay, Ş., Sormaz, Ü. (2015). *Konya'da Geçiş Dönemlerinde Yapılan Yöresel Mutfak Uygulamaları*, International Journal of Turkish Literature Culture Education, 4(4/4), 1729-1729.

<https://doi.org/10.7884/teke.508> (Erişim Tarihi: 23.03.2024).

Demir, E., *Çerezlik Kabakta Tohum Kökenli Fungusların Belirlenmesi Üzerine Çalışmalar*, Yüksek Lisans Tezi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Tekirdağ Namık Kemal Üniversitesi, Tekirdağ, 2022.

Doğan, H. (2023). *Lagenaria Siceraria (Su Kabağı)*, Kocaeli Bitkileri, <https://kocaelibitkileri.com/lagenaria-siceraria/> (Erişim Tarihi: 15.05.2024).

Güler, S., *Türk Mutfak Kültürü ve Yeme İçme Alışkanlıkları*. Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 1(26), 24-30, 2010.

Kim, Y., Eves, A., Scarles, C. (2009). *Building a Model of Local Food Consumption on Trips and Holidays: A Grounded Theory Approach*. International Journal of Hospitality Management, 28, 423-431. <https://doi.org/10.1016/j.ijhm.2008.11.005> (Erişim Tarihi: 20.05.2024).

Mutlu, Ç. (2023). *Unutulmaya Yüz Tutmuş Yerel Yemek Kültürü: Cide Elma Pekmezi Reçeli Örneği*, Journal of Tourism & Gastronomy Studies, 10(3), 1604-1621, <https://doi.org/10.21325/jotags.2022.1058> (Erişim Tarihi:30.05.2024).

Özyılmaz, H., Aluclu, İ. ve Akın, C. T., *Mutfak Kültürünün Geleneksel Diyarbakır Evlerine Sosyal ve Mekânsal Yansımaları*, Milli Folklor, 26(102), 138-153, 2014.

Şanlıoğlu, Ö., Büyükbaş, H., *Kayseri'de Yemek Kültürü: Dünü ve Bugünü*, A. Cihan (Ed.), Türkiye'nin Mutfak Sosyolojisi (ss. 143-157), Akademik Kitaplar, İstanbul, 2022.

Şen, A., *Sebze ve Meyveler*, Temel Mutfak Teknikleri ve Yönetimi (1. bs, ss. 192-218). Detay Yayıncılık, Ankara, 2021.

Şen, A., Koç, B., Trabzon Mutfak Kültüründe Unutulmaya Yüz Tutmuş Bir Lezzet: Gecin Yemeği, Journal of Recreation and Tourism Research, 10(1), 1-13, 2023.

Şen, A., Seçim, Y. ve Akturfan, M., Ermenek Baş Tarhanası Üzerine Nitel Bir Araştırma, H. Muşmal, E. Yüksel, M. A. Kapar, & Ö. Çeçen (Ed.), Ermenek Araştırmaları II (1. bs, C. 1, ss. 309-315), Palet Yayınları, Konya, 2018.

Vondolia, G., Mensah, A., King, R. and Navrud, S. *Valuing Intangible Cultural Heritage in Developing Countries*, Sustainability, 14, 4484, <https://doi.org/10.3390/su14084484>, 2022.

Wikipedia, (2023). *Su Kabağı*, https://tr.wikipedia.org/w/index.php?title=Su_kaba%C4%9F%C4%B1&oldid=29167369 (Erişim Tarihi: 24.03.2024)

- Yanmaz, R., (2015). *Türkiye'nin Kabakları*, Tarım Türk Dergisi, 68-73, https://www.researchgate.net/profile/Ruhsar-Yanmaz/publication/324482644_Turkiye%27nin_kabaklari/links/5acf6969a6fdcc8784102fb3/Tuerkiyenin-kabaklari.pdf (Erişim tarihi: 20.03.2024).
- Yardımcı, S., (2023). *Su Kabağı Dolması*, Konyapedia, <https://www.konyapedia.com/makale/1430/et-asma-kabagi-dolmasi> (Erişim tarihi: 04.04.2024).
- Yetişir, H., Sakar, M. *Türkiye'nin Farklı Bölgelerinden Toplanmış Olan Su Kabaklarının Bazı Bitkisel ve Meyve Özellikleri*. 5. Ulusal Sebzeçilik Sempozyumu, 133-143, 2006.
- Yılmaz, E., *Geleneksel Türk Tatlılarında Zamanla Meydana Gelen Değişimler*, Journal of Anatolian Gastronomy Researches, 1(1), 7, 2023.
- Yılmaz, G., Akman, S., (2019). *Osmanlıdan Günümüze Helvalar ve Helva-İ Gazi'nin Gastronomik Değeri*, Gastroia: Journal of Gastronomy And Travel Research, 3(3), 462-469, <https://doi.org/10.32958/gastoria.638638> (Erişim tarihi: 15.05.2024).

FÜZYON MUTFAĞIN TÜRK MUTFAK KÜLTÜRÜNDEKİ GELİŞİMİNİN ETKİSİ THE IMPACT OF FUSION CUISINE ON THE DEVELOPMENT OF TURKISH CULINARY CULTURE

Yüksek Lisans Öğrencisi, BÜŞRA KAYA¹, Doç. Dr. YILMAZ SEÇİM²

¹Necmettin Erbakan Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Gastronomi ve Mutfak Sanatları
Anabilim Dalı, busrakaya125@gmail.com, ORCID ID: 0009-0008-6674-9977

²Necmettin Erbakan Üniversitesi, Turizm Fakültesi, Gastronomi ve Mutfak Sanatları
Bölümü, ysecim@erbakan.edu.tr, ORCID: 0000-0002-9112-7650

ÖZET

Makale, füzyon mutfağın Türk mutfak kültüründeki gelişimini ve etkilerini ele almaktadır. Füzyon mutfak, farklı kültürlerin gastronomik unsurlarını bir araya getirerek yeni tatlar yaratma sanatıdır. Küreselleşme, göçler ve ticaret yoluyla şekillenen bu mutfak akımı, geleneksel Türk yemeklerinin modern gastronomi teknikleriyle yeniden yorumlanmasına olanak tanımıştır. Çalışma, füzyon mutfağın tüketici alışkanlıklarına, restoran sektöründeki çeşitliliği ile, gastronomi”i eğitime ve turizme katkılarını kapsamlı bir şekilde değerlendirmektedir. Füzyon mutfağın geleneksel mutfaklarla etkileşim sürecinde kültürel farkındalık, yaratıcılık ve sürdürülebilirlik kavramlarına vurgu yapılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Füzyon mutfak, Türk Mutfak Kültürü, Gastronomi ve Sürdürülebilirlik

ABSTRACT

The article discusses the development and effects of fusion cuisine in Turkish culinary culture. Fusion cuisine is the art of creating new flavors by combining gastronomic elements of different cultures. This culinary trend, shaped by globalization, migration, and trade, has allowed traditional Turkish dishes to be reinterpreted with modern gastronomy techniques. The study comprehensively evaluates the contributions of fusion cuisine to consumer habits, diversity in the restaurant sector, gastronomy education and tourism. In addition, the concepts of cultural awareness, creativity and sustainability are emphasized in the interaction process of fusion cuisine with traditional cuisines.

Keywords: Fusion cuisine, Turkish Culinary Culture, Gastronomy and Sustainability

1. GİRİŞ

Füzyon mutfağı, çeşitli mutfak kültürlerine ait gıdaların ve tekniklerin bir araya getirilerek yeni tatlar ve ürünler yaratılması sonucunda oluşan mutfakları tanımlamak için kullanılan bir isimdir (Doğdubay vd., 2017). Füzyon mutfağı farklı mutfakların lezzetlerini ve tekniklerini birleştirerek yenilikçi ve özgün yemekler sunan bir yaklaşım benimseniyor.

Füzyon mutfak, farklı bölge ve ülkelerin yemek geleneklerini bir tabakta birleştirmeyi mümkün kılar. Füzyon mutfağı, üç farklı şekilde açıklanabilir. Öncelikle, yakın bölgelerdeki çeşitli kültürlerle ait mutfakların aynı tabakta buluşmasıdır. İkinci olarak, bir mutfağın yemeğini temel alınırken, bir diğer diğer mutfağın pişirme tekniği ya da malzemeleri kullanılmaktadır. Üçüncüsü ise, dünya mutfaklarının belirgin bir baskınlık olmaksızın aynı tabakta birleşmesidir (Uyar ve Zengin, 2015). Günümüzdeki teknolojik ilerlemeler, sanayileşme ve kentleşme, geleneksel mutfak kültürümüz ve beslenme alışkanlıklarımızda çok çeşitli değişimlere neden olmuştur. Bu değişim hem bireysel hem de toplumsal düzeyde farklı beslenme alışkanlıklarının gerçekleşmesine neden olmuştur (Sarıoğlan, 2014).

Geleneksel tariflerin çağdaşlaştırılması, füzyon mutfakta çok önemlidir ve dönüşümler, gastronomi dünyasında tarih boyunca devam eden kültürel etkileşimlerin çağdaş bir yansıması olarak ele alınabilir. Geleneksel olana meydan okuyarak geleneksel mutfakları ve lezzetlerini daha çağdaş bir seviyeye taşıma amacı güden füzyon mutfağı, başka bir bakışla lezzetlerin birbirleriyle olan savaşı olarak da açıklanabilir (Stewart, 2016).

Füzyon mutfak, geleneksel tariflerin çağdaş gastronomi teknikleriyle harmanlanarak yeniden harmanlanmasını içerir. Örneğin, klasik bir Türk yemeği olan kebab, Japon suşi tekniğiyle birleştirilerek "Suşi Kebab" gibi yenilikçi bir yemek oluşturulabilir. Bu tür kombinasyonlar hem eski tatların korunmasını hem geleneksel lezzetlerin günümüze taşınmasını hem de günümüz gastronomi çevresine yeni bir soluk kazandırılmasını sağlar.

Yöresel mutfak ürünleri, yalnızca o bölgenin gelenek ve göreneklerini değil, aynı zamanda toplumsal alışkanlıklarını, ekonomik koşullarını ve kendine özgü yemek hazırlama ve sunum tekniklerini de kapsamaktadır. Bu ürünler, yörenin kültürel mirasını yansıtarak, yerel halkın yaşam tarzını ve tarihini göz önüne sermektedir. Yöresel mutfaklar, bölgesel malzemelerin kullanımını ve geleneksel pişirme yöntemleri ile kendine has lezzetler yaratır ve bu sayede bölgenin gastronomi kültürünün korunmasına ve gelecek nesillere aktarılmasını katkı sağlar (Bucak ve Ateş, 2014).

Geleneksel mutfakların evrimine katkıda bulunurken, aynı zamanda kültürel mirasın korunmasına da yardımcı olur. Füzyon mutfak, yenilikçi ve çok yönlü bir gastronomik deneyim sunarak, farklı kültürlerin en iyi özelliklerini harmanlar ve sınırları zorlar. Füzyon mutfak anlayışı, yaratıcı şeflerin hayal güçlerini kullanarak farklı malzemeleri ve pişirme tekniklerini bir araya getirmelerine olanak tanır. Türk mutfağı, kendi zenginliklerinin yanı sıra Fransa, İtalya, Hint ve Uzak Doğu gibi farklı mutfakların lezzetlerini sentezleyerek özgün füzyon mutfak ürünleri sunmaktadır. Örneğin, köri soslu tavuk, patlıcan beğendi, patlıcan beğendili sufle gibi yemekler aynı sentezin ürünleridir. Ayrıca, Osmanlı mutfağından balık çorbası, Özbek pilavı, domatesli kızartma yahni, hindi dolması, patatesli sığır eti, kabak kıstırma, soğan üstü çilbir, fasulye mücveri, kavun baklavası ve portakal hoşafı gibi yemekler de Türk mutfağında füzyon mutfak anlayışının örnekleri arasında yer almaktadır (Doğdubay, 2007; Can

vd., 2012; Tarınc vd., 2019). Füzyon mutfağın yaratıcı doğası, şeflerin gastronomi dünyasında cesur ve yenilikçi adımlar atmalarını teşvik eder. Bu durum da füzyon mutfağını, gastronomi tutkunları ve yenilik arayışında olan tüketiciler arasında oldukça popüler kılar. Füzyon mutfak akımı, en az iki farklı mutfaktan malzemeler, baharatlar ve kendine özgü teknikleri birleştirerek tamamen yeni ve farklı yiyecekler yaratmayı amaçlamaktadır. Bu akım, günümüzde yiyecek içecek işletmelerinde ürün geliştirme stratejisi olarak da kullanılmaktadır. İşletmeler, menülerinde farklı kültürlerle ait malzemeleri birleştirip çeşitli sunumlarla zenginleştirerek füzyon mutfak ürünleri sunmakta ve böylece pazarlama konusunda çok önemli avantaj elde etmektedirler (Doğdubay, 2007).

Füzyon mutfakları, toplumlara ait mutfak kültürleri birbirlerini bir basamak olarak kullanarak yeni lezzetlerin üretilmesini sağlar ve böylece mutfak kültürlerini daha yükseğe taşır (Spence, 2018).

2. TARİHSEL GELİŞİM

Tarihin her döneminden günümüze kadar yaşanan göçler, kültürel sentezler, sanayileşme ve teknolojik gelişmelerin neden olduğu olağan dışı sosyal değişimler, ülkelerin ve bölgelerin mutfak kültürlerinde önemli değişikliklere yol açmıştır. Bu değişimler, dünya mutfaklarının küreselleşmesini sağlarken, gastronomi alanında da yeni mutfak akımlarının oluşmasına zemin hazırlamıştır (Hall ve Mitchell, 2002).

Füzyon mutfağın kökenleri, tarih boyunca farklı medeniyetlerin kültürel sentezde bulunduğu ve gastronomik alışverişlerin yaşandığı dönemlere kadar uzanır. Eski dünyada, İpek Yolu gibi büyük ticaret yolları, farklı coğrafyalardan gelen malzemelerin ve pişirme tekniklerinin düzenli ve hızla yayılmasına olanak tanımıştır.

Sonraki yüzyıllarda İpek Yolu ağı, bu üç temel güzergâh çevresinde gelişimini sürdürmeye devam etmiştir. İpek Yolu ticareti, doğu ve batı uygarlıklarının ekonomik, siyasi ve kültürel açıdan etkileşim içinde bulunmalarını sağlamış ve bu kültürel sentezler tarihe yön vermiştir. Bu ticaret yolları, medeniyetler arasında mal, bilgi ve kültürel değerlerin alışverişini kolaylaştırmış, böylece dünya tarihinin şekillenmesinde önemli bir rol oynamıştır (Çeşmeli, 2023). İpek yolu üzerinde seyahat eden tüccarlar, sadece mal ve ürün değil, aynı zamanda gastronomik bilgi ve teknikleri de beraberlerinde taşıyarak, farklı mutfak kültürlerinin birbirinden etkilenmesine ve zengin mutfaklar oluşmasına neden olmuştur.

Osmanlı İmparatorluğu o dönemde geniş coğrafi sınırları ve çok kültürlü yapısıyla, farklı gastronomik unsurların bir araya geldiği bir merkez olmuştur. Osmanlı mutfağı, imparatorluğun sınırları içinde bulunan Arap, Fars, Yunan, Balkan ve Akdeniz mutfaklarından etkilenmiştir. Saray mutfağı, bu çeşitli kültürel etkileri harmanlayarak zengin ve sofistike yemekler geliştirmiştir. Saray mutfağında kullanılan malzemeler, pişirme teknikleri ve sunum tarzları, bu farklı kültürlerin en iyi özelliklerini bir araya getirerek, dönemin en görkemli ve zengin mutfaklarından birini oluşturmuştur. Türk mutfak kültürünün oluşumunda Türkiye'nin çok uluslu ve çok dinli bir anlayışa sahip olması, üç kıtaya yayılan toprak hâkimiyeti ve bu topraklarda 600 yıl boyunca varlığını gösteren Osmanlı ve zengin mutfak kültürü önemli bir yere sahiptir (akt. Turan, H., Başaran, G., vd. 2020).

Modern anlamda füzyon mutfak, 20. yüzyılın ikinci yarısında ortaya çıkmaya başlamıştır. 1960'lar ve 1970'lerde, küreselleşmenin hız kazanması, uluslararası ticaretin artması ve göç hareketlerinin yoğunlaşması, farklı mutfak kültürlerinin daha geniş kitlelere ulaşmasını sağlamıştır. İkinci Dünya Savaşı sonrasında, dünya genelinde büyük göç hareketleri yaşanmış ve bu göçler, insanların kendi yemek kültürlerini yeni coğrafyalara taşımasına neden olmuştur. Özellikle Amerika Birleşik Devletleri, bu dönemde birçok göçmenin yeni vatanı olmuş bu nedenle, iki etnik mutfak kültürünün karşılaşması sonucunda ortaya yeni bir yemek türü çıkmakta ve bu yeni yemeğin yaygın olarak tüketilmesine olanak sağlamaktadır. Bu süreç, farklı kültürlerin lezzetlerinin ve pişirme tekniklerinin harmanlanmasıyla zengin ve çeşitli gastronomik deneyimler sunar. Yeni yemek türleri hem yerel halk hem de uluslararası topluluklar arasında popüler hale gelerek, kültürel etkileşimin ve mutfak inovasyonunun bir göstergesi olarak kabul edilmektedir (Song, 2016). 1980'lerde, Avusturya doğumlu Amerikalı şef Wolfgang Puck, Kaliforniya'da açtığı Spago restoranında Asya ve Kaliforniya mutfaklarını birleştirerek yenilikçi yemekler sunmaya başlamıştır. Puck'ın yenilikçi yaklaşımı, füzyon mutfağın dünya genelinde tanınmasını sağlamış ve bu akımın öncüsü olmuştur. Benzer şekilde, Japon şef Nobu Matsuhisa, Peru'da geçirdiği yıllarda Japon ve Peru mutfaklarını harmanlayarak benzersiz bir füzyon tarzı geliştirmiştir. Matsuhisa'nın bu yaklaşımı, Nobu restoran zincirinin dünya genelinde büyük bir başarı elde etmesine ve füzyon mutfağın popülerleşmesine katkıda bulunmuştur (Smith, 2010).

Bu bağlamda, füzyon mutfak, tarih boyunca devam eden kültürel etkileşimlerin modern gastronomi dünyasındaki yansımasıdır. Farklı kültürleri harmanlayarak, yenilikçi ve çok yönlü gastronomik deneyimler sunar. Bu mutfak anlayışı, yaratıcı şeflerin hayal güçlerini kullanarak cesur ve yenilikçi adımlar atmaları için bir platform sağlar bu da gastronomi tutkunları arasında büyük ilgi görür. Füzyon mutfağın bu yükselişi, gelecekte de gastronomi dünyasında önemli bir rol oynamaya devam edeceğine inanmak bu bağlamda yanlış olmayacaktır (Iizuka, 2019).

3. ESKİ DÜNYADAN FÜZYON ÖRNEKLERİ

Füzyon mutfak kavramı, modern gastronomi dünyasında nispeten yeni bir terim olarak karşımıza çıkmakla birlikte, tarih boyunca birçok mutfak kültürü doğal olarak füzyon elementler içermiştir. Bu durum, farklı kültürlerin karşılaşmaları ve birbirlerinden etkilenmeleri sonucu ortaya çıkan yemek çeşitlilikleri ve zenginlikleri ile kendini göstermiştir. Özellikle büyük imparatorluklar, ticaret yolları ve göç hareketleri, bu kültürel etkileşimlerin en belirgin yaşandığı dönemler ve alanlar olmuştur (Goldstein, 2015).

Örneğin, Osmanlı İmparatorluğu, geniş coğrafi sınırları ve çok kültürlü yapısıyla, farklı gastronomik unsurların bir araya geldiği bir merkez olmuştur. Osmanlı mutfağı, imparatorluğun sınırları içinde bulunan Arap, Fars, Yunan, Balkan ve Akdeniz mutfaklarından yoğun bir şekilde etkilenmiştir. Osmanlı saray mutfağı, bu çeşitli kültürel etkileri harmanlayarak zengin ve sofistike yemekler geliştirmiştir. Saray mutfağında kullanılan malzemeler, pişirme teknikleri ve sunum tarzları, bu farklı kültürlerin en iyi özelliklerini bir araya getirerek, dönemin en görkemli ve zengin mutfaklarından birini oluşturmuştur. Örneğin, Osmanlı mutfağındaki tatlılar, Orta Doğu'nun şerbetli tatlıları ile Balkanların hamur işi kültürünün birleşimi olarak ortaya çıkmış ve bu zengin tatlar, bugünün Türk mutfağında hala önemli bir yer tutmaktadır (Özbilgin, 2017).

Benzer şekilde, İpek Yolu boyunca yapılan ticaret, Asya mutfaklarının baharatlar, sebzeler ve pişirme teknikleri konusunda etkileşimde bulunmasına yol açmıştır. İpek Yolu, Çin'den başlayarak Orta Asya, Hindistan, İran, Orta Doğu ve Avrupa'ya kadar uzanan geniş bir ticaret ağıydı. Bu yol üzerinde seyahat eden tüccarlar, sadece mal ve ürün değil, aynı zamanda gastronomik bilgi ve teknikleri de beraberlerinde taşıyarak, farklı mutfak kültürlerinin birbirinden etkilenmesine ve zenginleşmesine neden olmuştur. Örneğin, İpek Yolu üzerindeki şehirlerde bulunan pazarlar, dünyanın dört bir yanından gelen baharatlar, meyveler, sebzeler ve diğer malzemelerle dolup taşmıştır. Bu malzemeler, yerel mutfaklara entegre edilerek, yeni ve farklı lezzet kombinasyonlarının ortaya çıkmasına olanak tanımıştır (Boivin vd., 2018).

Bu tarihsel etkileşimler, füzyon mutfak kavramının modern zamanlarda nasıl geliştiğini ve popülerlik kazandığını anlamak için önemli bir bağlam sağlar. Günümüzde füzyon mutfak, şeflerin ve gastronomi tutkunlarının, farklı kültürlerin mutfak geleneklerini yaratıcı ve yenilikçi yollarla bir araya getirmelerine olanak tanıyan bir yaklaşım olarak öne çıkmaktadır. Tarih boyunca devam eden bu kültürel ve gastronomik alışverişler, günümüzün globalleşmiş dünyasında füzyon mutfağın doğal ve kaçınılmaz bir sonuç olarak karşımıza çıkmasına neden olmuştur.

4. MODERN FÜZYON MUTFAĞIN DOĞUŞU

Mutfağın küreselleşmesiyle birlikte mutfak akımları ile ilgi yapılan çalışmalar giderek artmaya başlamıştır (Aksoy ve Üner, 2016). Modern füzyon mutfağın ortaya çıkışı, özellikle 1960'lar ve 1970'lerde Amerika Birleşik Devletleri ve Avrupa'da gözlemlenmiştir. Bu dönemde, farklı kültürlerden göçmenlerin artan sayısı ve küresel seyahatlerin yaygınlaşması, çeşitli mutfakların daha geniş kitlelere ulaşmasını sağlamıştır. İkinci Dünya Savaşı sonrasında yaşanan büyük göç hareketleri, insanların kendi yemek kültürlerini yeni coğrafyalara taşımasına neden olmuştur. Özellikle Amerika Birleşik Devletleri, bu dönemde birçok göçmenin yeni vatanı olmuş ve bu durum, farklı mutfak kültürlerinin bir araya gelerek kaynaşmasına yol açmıştır (Laudan, 2013).

Amerika Birleşik Devletleri, dünyanın dört bir yanından gelen göçmenler sayesinde adeta bir kültür mozaığı haline gelmiştir. Bu göçmenler, kendi ülkelerine ait geleneksel tarifleri, malzemeleri ve pişirme tekniklerini yanlarında getirmişlerdir. Örneğin, Çin, İtalya ve Meksika'dan gelen göçmenler, kendi mutfak kültürlerini Amerika'nın yerel mutfağı ile harmanlayarak yeni ve yaratıcı yemekler ortaya çıkarmışlardır. Bu süreç, Amerikan mutfak kültürünün zenginleşmesine ve çeşitlenmesine büyük katkı sağlamıştır (ScholarBlogs, 2024; Moments Log, 2024).

1960'lar ve 1970'lerde, küresel seyahatlerin yaygınlaşması, farklı mutfakların daha geniş kitlelere ulaşmasını sağlamıştır. Uçak seyahatlerinin yaygınlaşması ve daha erişilebilir hale gelmesi, insanların farklı ülkeleri ziyaret etmelerini ve bu ülkelerin mutfaklarını deneyimlemelerini kolaylaştırmıştır. Turistler, döndüklerinde bu deneyimlerini ve tatlarını kendi mutfaklarına taşımışlardır. Bu durum, global gastronomik alışverişlerin artmasına ve yeni lezzetlerin keşfedilmesine katkıda bulunmuştur (Laudan, 2013).

Bu dönemde, şefler küresel seyahatlerden ve göçmenlerin getirdiği malzemelerden ilham alarak kendi mutfaklarını yeniden şekillendirmişlerdir. Şefler, farklı kültürlere ait malzemeleri ve pişirme tekniklerini entegre ederek yaratıcı ve yenilikçi yemekler ortaya çıkarmışlardır.

Özellikle Kaliforniya'da, Asya mutfağı ile yerel Amerikan mutfağının birleşimi olarak bilinen Kaliforniya füzyon mutfağı ortaya çıkmıştır. Bu mutfak tarzı, Japon, Çin, Meksika ve İtalyan mutfaklarından ilham alarak Amerikan mutfağına yeni ve heyecan verici tatlar katmıştır. Kaliforniya füzyon mutfağının gelişimi, yerel ve organik ürünlerin kullanımıyla dikkat çeken şefler Alice Waters ve Jeremiah Tower gibi öncüler sayesinde olmuştur. Bu şefler, yerel çiftçilerle çalışarak mevsimlik ve taze malzemeleri mutfaklarına taşımış ve bu malzemeleri yaratıcı yollarla kullanmışlardır ([MICHELIN Guide](#)).

1960'lar ve 1970'lerde, Asya mutfağının Amerikan mutfağı ile birleşmesi, yeni ve heyecan verici füzyon yemeklerin ortaya çıkmasına neden olmuştur. Bu dönemde, uçak seyahatlerinin yaygınlaşması ve daha erişilebilir hale gelmesi, insanların farklı ülkeleri ziyaret etmelerini ve bu ülkelerin mutfaklarını deneyimlemelerini kolaylaştırmıştır. Turistler, döndüklerinde bu deneyimlerini ve tatlarını kendi mutfaklarına taşımışlar, bu da global gastronomik alışverişlerin artmasına ve yeni lezzetlerin keşfedilmesine katkıda bulunmuştur ([The Great Gastro](#)).

Wolfgang Puck, modern füzyon mutfak hareketinin öncülerinden biri olarak öne çıkmıştır. 1980'lerde açtığı Spago restoranı ile Puck, Asya ve Kaliforniya mutfaklarını bir araya getiren yenilikçi yemekler sunmuştur. Puck'ın yarattığı bu yeni mutfak tarzı, dünya genelinde büyük ilgi görmüş ve diğer şefler tarafından da benimsenmiştir. Puck, Asya mutfağının taze ve hafif malzemelerini, Kaliforniya'nın yaratıcı ve modern pişirme teknikleri ile harmanlayarak, füzyon mutfağın temelini atmıştır. Wolfgang Puck'ın modern füzyon mutfağına katkıları, gastronomi dünyasında geniş çapta kabul görmüştür. Puck, taze ve yüksek kaliteli malzemeleri kullanarak, geleneksel pişirme yöntemlerini modern tekniklerle birleştirmiştir. Spago restoranında sunduğu yenilikçi yemekler, dünya genelindeki şefler ve restoranlar için ilham kaynağı olmuştur ([MICHELIN Guide](#); [The Great Gastro](#); Wolfgangpuck, 2024). Füzyon mutfağın modern anlamda gelişimi, aynı zamanda uluslararası ticaretin ve seyahatin artmasıyla da desteklenmiştir. Hava yollarının yaygınlaşması ve seyahat maliyetlerinin düşmesi, insanların farklı ülkeleri ziyaret etmelerini ve bu ülkelerin mutfaklarını deneyimlemelerini kolaylaştırmıştır. Ayrıca, küresel ticaretin artması, egzotik ve yerel malzemelerin dünyanın dört bir yanına yayılmasını sağlamış ve şeflerin bu malzemeleri kullanarak yeni ve yaratıcı yemekler yapmalarına olanak tanımıştır.

Günümüzde füzyon mutfak kavramı, televizyon programları, ünlü şefler ve tanınmış kişilikler tarafından yazılan yemek kitapları ile gıda temalı internet sitelerinin yaygınlaşması sayesinde daha geniş kitlelere ulaşmıştır. Bu medya araçları, farklı mutfak kültürlerine erişim imkânı sağlayarak insanların çeşitli yemek stillerini ve tariflerini keşfetmelerini kolaylaştırmaktadır (Chiaro ve Rossato, 2015). Füzyon mutfak ürünleri yiyecek içecek işletmelerinde pazarlama stratejisi olarak ürün geliştirmek ve çeşitlendirmek için de kullanılmaktadır. Füzyon mutfak akımı, farklı ülke ve bölge mutfaklarının malzemeleri, teknikleri ve araç gereçlerinin birleştirilmesiyle yeni ve özgün lezzetler yaratmada önemli bir rol oynamaktadır. Aynı zamanda, bu akım, kullanılan mutfak kültürlerinin tanıtımını ve sürdürülebilirliğini sağlama açısından da büyük bir öneme sahiptir. (Turan, H., Başaran, G., vd. 2020).

Bu bağlamda, modern füzyon mutfağın ortaya çıkışı, 20. yüzyılın ikinci yarısında küreselleşme, göç hareketleri ve uluslararası ticaretin artmasıyla belirginleşmiştir. Şefler, bu yeni malzemeleri ve teknikleri kendi mutfaklarına entegre ederek yaratıcı ve yenilikçi yemekler ortaya çıkarmışlar ve füzyon mutfak, dünya genelinde popülerlik kazanmıştır. 1960'ların sonunda ve

1970'lerde, özellikle Fransız şefler, geleneksel Fransız yemeklerini Asya mutfaklarıyla birleştiren yeni yemekler sunmaya başlamışlardır. Bu dönemde Wolfgang Puck gibi şefler, Fransız ve Asya mutfaklarını harmanlayarak füzyon mutfağın tanınmasında önemli rol oynamıştır. Puck'ın 1982 yılında Los Angeles'ta açtığı Spago restoranı, bu yenilikçi yaklaşımın önemli bir örneğidir (Exquisite Taste Magazine, 2024).

5. FÜZYON MUTFAĞININ TÜKETİCİ ALIŞKANLIKLARI ÜZERİNE ETKİSİ

5.1 Tüketici Tercihlerinde Değişim

Füzyon mutfağın popülerleşmesi, tüketici alışkanlıklarında önemli değişikliklere yol açmıştır. Geleneksel yemeklerin yanı sıra, tüketiciler yenilikçi ve egzotik tatları denemeye daha açık hale gelmiştir. Bu durum, restoran tercihlerinde ve yemek yeme alışkanlıklarında büyük değişiklikler yaratmıştır. Tüketiciler, alışılmışın dışında tatlar deneyimlemek, farklı kültürlere ait yemekleri keşfetmek ve yenilikçi gastronomik deneyimlerin peşinden gitmek istemektedirler. Füzyon mutfağın bu yükselişi, tüketicilerin damak zevklerini genişletmiş ve onları gastronomi dünyasında daha maceracı hale getirmiştir. Ayrıca, füzyon mutfağın ticari çıkarlar doğrultusunda yeniden şekillendirilmesi, geleneksel tariflerin ve yöntemlerin kaybolması riskini beraberinde getirmektedir. Bu eleştiriler, gastronomi dünyasında kültürel duyarlılık ve etik sorumlulukların önemini vurgulamaktadır (Reddy ve Dam, 2020; González ve Álvarez, 2023).

5.2 Restoran Sektöründeki Çeşitlilik ve Deneysel Yemek Kültürü

Füzyon mutfağın popülerleşmesi, restoran sektöründe çeşitliliğin artmasına ve yeni gastronomi trendlerinin ortaya çıkmasına olanak tanımıştır. Füzyon mutfak, restoran menülerine çeşitlilik ve yenilik getirmiştir. Restoranlar, menülerine farklı kültürlerden ilham alan yemekler ekleyerek müşterilerine benzersiz ve heyecan verici seçenekler sunmaktadır. Örneğin, bir restoranın menüsünde klasik bir İtalyan pizzası yanında, Asya esintileri taşıyan bir suşi pizza veya Latin Amerika mutfağından ilham alan bir tako pizza bulunabilir. Bu tür kombinasyonlar, müşterilere geniş bir yelpazede tatlar sunarak onların ilgisini çekmekte ve restoranların müşteri portföyünü genişletmektedir. Bu değişim, aynı zamanda tüketici alışkanlıklarında önemli değişikliklere yol açmıştır. Geleneksel yemeklerin yanı sıra, tüketiciler yenilikçi ve egzotik tatları denemeye daha açık hale gelmiştir. Bu durum, restoran tercihlerinde ve yemek yeme alışkanlıklarında büyük değişiklikler yaratmıştır. Tüketiciler, farklı kültürlere ait yemekleri keşfetmek ve yenilikçi gastronomik deneyimlerin peşinden gitmek istemektedirler (Tiberius, Schwark ve Fabro, 2020; *Tasting Table*, 2024). Füzyon mutfağın popülerleşmesiyle birlikte, yemek yeme deneyimi de daha interaktif ve deneysel hale gelmiştir. Tüketiciler, sadece yemek yemekten değil, aynı zamanda yemek hazırlama sürecine katılmaktan, farklı kültürlerin pişirme tekniklerini öğrenmekten ve bu deneyimleri sosyal medya platformlarında paylaşmaktan keyif almaktadır. Bu durum, restoranların ve yemek etkinliklerinin müşteri çekmek için daha yaratıcı ve interaktif yöntemler geliştirmelerine neden olmuştur. Örneğin, bazı restoranlar müşterilere kendi suşi rulolarını yapma veya kendi pizzalarını yaratma fırsatı sunarak deneysel yemek kültürünü teşvik etmektedir.

5.3 Sağlık ve Sürdürülebilirlik Eğilimleri

Füzyon mutfak, aynı zamanda sağlık ve sürdürülebilirlik eğilimlerine de uyum sağlamaktadır. Tüketiciler artık sadece lezzetli yemekler değil, aynı zamanda sağlıklı ve sürdürülebilir kaynaklardan elde edilen malzemelerle hazırlanan yemekler de istemektedir. Füzyon mutfak, bu talepleri karşılamak için farklı kültürlerin sağlıklı pişirme tekniklerini ve besleyici malzemelerini bir araya getirerek yenilikçi ve sağlıklı yemekler sunmaktadır. Örneğin, Asya mutfağının taze sebzeleri ve deniz ürünleri, Akdeniz mutfağının zeytinyağı ve tam tahılları ile birleştirilerek hem lezzetli hem de besleyici yemekler oluşturulmaktadır. Bu eğilim, restoran sektöründe de önemli değişikliklere yol açmıştır. Restoranlar, menülerine çeşitlilik ve yenilik getirmek için farklı kültürlerden ilham alan yemekler eklemektedir. Tüketiciler, sadece yemek yemekten değil, aynı zamanda yemek hazırlama sürecine katılmaktan ve farklı kültürlerin pişirme tekniklerini öğrenmekten keyif almaktadırlar. Bu interaktif ve deneyimsel yaklaşım, restoranların ve yemek etkinliklerinin müşteri çekmek için daha yaratıcı yöntemler geliştirmelerine neden olmuştur. Bazı restoranlar, müşterilere kendi suşi rulolarını yapma veya kendi pizzalarını yaratma fırsatı sunarak deneyimsel yemek kültürünü teşvik etmektedir. Bu değişimler, restoran sektöründe çeşitliliğin artmasına ve yeni gastronomi trendlerinin ortaya çıkmasına olanak tanımıştır. Füzyon mutfak, restoran menülerine farklı kültürlerden ilham alan yemekler ekleyerek müşterilerine benzersiz ve heyecan verici seçenekler sunmaktadır. Bu tür kombinasyonlar, müşterilere geniş bir yelpazede tatlar sunarak onların ilgisini çekmekte ve restoranların müşteri portföyünü genişletmektedir (Jia, 2021; Helmstetler, 2016; Pereira ve Calderón-Contreras, 2019).

5.4 Tüketici Demografisinde Değişim ve Geleneksel Mutfaklara Etkisi

Füzyon mutfak, tüketici demografisinde de değişikliklere neden olmuştur. Özellikle genç nesil, farklı kültürlerle olan ilgisi ve yenilikçi yemekleri deneme isteğiyle öne çıkmaktadır. Gençler, sosyal medya aracılığıyla farklı füzyon yemekleri keşfetmekte ve bu yemekleri deneyimlemek için yeni restoranlar aramaktadır. Bu durum, restoranların ve şeflerin genç tüketicilerin ilgisini çekmek için daha yaratıcı ve yenilikçi olmalarını teşvik etmektedir. Sosyal medyanın etkisiyle, gençler arasında popüler olan restoranlar ve yemekler hızla yayılarak geniş kitlelere ulaşmaktadır (Kraus, Sen, vd. 2022). Füzyon mutfağın yükselişi, geleneksel mutfaklar üzerinde de etkili olmuştur. Geleneksel yemekler, füzyon mutfak ile birleşerek yeniden yorumlanmakta ve çağdaştırılmaktadır. Bu durum, geleneksel mutfakların güncellenmesine ve daha geniş bir kitleye hitap etmesine olanak tanımaktadır. Örneğin, klasik bir Türk kebabı, Japon teriyaki sosu ile sunulurken modern bir dokunuş kazanabilir. Bu tür yenilikler, geleneksel yemeklerin çağdaş gastronomi dünyasında yer bulmasına ve korunmasına yardımcı olmaktadır (Singh, 2023).

5.5 Füzyon Mutfağın Gastronomi Eğitimine ve Müfredata Etkisi

Füzyon mutfağın yükselişi, gastronomi eğitiminde önemli ve geniş çaplı değişikliklere yol açmıştır. Bu yeni mutfak akımı, aşçılık okulları ve gastronomi eğitim programlarının müfredatlarını yeniden şekillendirmelerine neden olmuştur. Geleneksel mutfak eğitiminde, belirli bir ülkenin veya bölgenin mutfak kültürü ve pişirme teknikleri üzerinde yoğunlaşılırken, modern gastronomi eğitiminde farklı kültürlerin mutfaklarını tanıma ve bu mutfaklardan ilham

arak yenilikçi yemekler yapma becerisi kazandırılmaktadır (Kwan ve Tsang, 2019; Martins ve Carvalho, 2018). Aşçılık okulları, artık öğrencilerine sadece temel pişirme tekniklerini öğretmekle kalmayıp, aynı zamanda onları dünya mutfaklarıyla tanıştırmakta ve çeşitli kültürel etkilerden yararlanarak yaratıcı yemekler yapma yetkinliği kazandırmaktadır. Bu kapsamda, öğrenciler, Asya mutfağının ince kesim tekniklerinden Fransız mutfağının rafine soslarına, Latin Amerika mutfağının cesur baharatlarından Akdeniz mutfağının taze ve hafif malzemelerine kadar geniş bir yelpazede bilgi edinmektedirler. Bu çeşitlilik, öğrencilerin gastronomi dünyasında daha geniş bir perspektife sahip olmalarına ve yenilikçi fikirler geliştirmelerine olanak tanımaktadır (Gómez ve Guerrero, 2021).

5.6 Kültürel Farkındalık ve Global Bakış Açısı

Füzyon mutfağın eğitim programlarına entegrasyonu, öğrencilere kültürel farkındalık kazandırmanın yanı sıra, onları global bir bakış açısı ile donatmaktadır. Bu eğitim, genç şeflerin kariyerlerinde daha yaratıcı ve yenilikçi olmalarına katkıda bulunmakta ve onları uluslararası gastronomi sahnesine hazırlamaktadır. Öğrenciler, farklı kültürlerin mutfaklarını öğrenirken, aynı zamanda bu mutfakları nasıl birleştirip yeniden yorumlayabileceklerini de keşfetmektedirler. Bu süreç, şeflerin sadece teknik becerilerini değil, aynı zamanda yaratıcı düşünme ve problem çözme yeteneklerini de geliştirmektedir (Meghini ve Zabulis, 2021).

5.7 Sürdürülebilirlik, Etik Mutfak Uygulamaları, Yaratıcılık ve Yenilikçilik

Füzyon mutfağın gastronomi eğitimine olan etkisi, aynı zamanda sürdürülebilirlik ve etik mutfak uygulamaları konularında da kendini göstermektedir. Eğitim programları, öğrencilere sadece farklı kültürel mutfakları öğretmekle kalmayıp, aynı zamanda yerel ve mevsimlik malzemeleri kullanma, atık yönetimi ve çevresel sürdürülebilirlik konularında da bilinç kazandırmaktadır. Bu, öğrencilerin mutfaklarında daha sorumlu ve çevre dostu uygulamalar geliştirmelerine katkıda bulunur. Ayrıca, etik mutfak uygulamaları kapsamında hayvan refahı, adil ticaret ve gıda güvenliği konularına da önem verilmektedir. Bu eğitim, geleceğin şeflerinin sadece lezzetli yemekler yapmalarını değil, aynı zamanda topluma ve çevreye duyarlı bireyler olmalarını sağlamaktadır (Lewis, 2020; Fernandez, 2018). Aşçılık okulları ve gastronomi eğitim programları, aynı zamanda öğrencilerin yeni trendleri takip etmelerine ve gastronomi dünyasında yenilikçi yaklaşımlar geliştirmelerine yardımcı olmaktadır. Füzyon mutfak, öğrencilere farklı tatlar ve pişirme teknikleri ile denemeler yapma fırsatı sunarak, onların gastronomi dünyasında kendi benzersiz tarzlarını oluşturma yetkinliği kazanmalarına olanak tanır. Bu bağlamda, gastronomi eğitimi, şeflerin sadece mevcut tarifleri uygulayan bireyler olmaktan çıkarak, aynı zamanda gastronomi dünyasına yenilikler kazandıran öncüler haline gelmelerini hedeflemektedir (Caraher ve Coveney, 2004).

5.8 Kariyer Gelişimi ve Uluslararası Fırsatlar

Gastronomi eğitiminde füzyon mutfağının entegrasyonu, şef adaylarının küresel mutfak kültürlerine uyum sağlamalarına ve yenilikçi pişirme tekniklerini benimsemelerine olanak tanımaktadır. Özellikle uluslararası mutfak eğitim programları, öğrencilerin farklı mutfak kültürleriyle etkileşim kurmasını teşvik ederek, onların yaratıcı düşünme becerilerini

geliştirmektedir (Santich, 2021). Ayrıca, bu programlar aracılığıyla gerçekleştirilen mutfak atölyeleri ve uygulamalı eğitimler, şef adaylarının geleneksel tarifleri modern tekniklerle yeniden yorumlamalarını sağlamaktadır (Harrington & Ottenbacher, 2022). Bu doğrultuda, gastronomi eğitimine füzyon mutfağının dahil edilmesi, küresel gastronomi sahnesinde rekabet edebilecek donanımlı ve çok yönlü şeflerin yetiştirilmesine katkıda bulunmaktadır.

6. FÜZYON MUTFAĞIN GELECEĞİ

Gelecekte, füzyon mutfağın gastronomi dünyasında daha da önemli bir rol oynaması beklenmektedir. Gastronominin dinamik doğası, sürekli değişim ve yenilik gerektirir; bu bağlamda füzyon mutfak, bu ihtiyaçları karşılayan bir platform sunar. Şefler, dünya genelinde farklı kültürel etkilerden ilham alarak, yeni malzemeler ve teknikler keşfetmeye devam etmektedirler. Bu keşifler hem geleneksel mutfakların yeniden yorumlanmasına hem de tamamen yeni gastronomik deneyimlerin yaratılmasına olanak tanır (Moral, 2019).

Füzyon mutfak, sürekli olarak evrilen bir doğaya sahiptir. Bu evrim, gastronomik sınırların sürekli olarak genişletilmesini sağlar. Şefler, farklı coğrafyalardan elde edilen malzemeleri ve pişirme tekniklerini bir araya getirerek, yenilikçi ve heyecan verici yemekler yaratırlar. Örneğin, Asya mutfağının fermente ürünleri, Akdeniz mutfağının taze otları ve Latin Amerika mutfağının baharatlı aromaları ile birleşerek tamamen yeni tat profilleri oluşturabilir. Bu tür kombinasyonlar, sadece lezzet açısından değil, aynı zamanda besin değeri ve sunum açısından da zengin ve çekici yemekler ortaya çıkarır. Gelecekte, sürdürülebilirlik ve çevresel farkındalık, füzyon mutfağın evriminde önemli bir rol oynayacaktır. Şefler, yerel ve mevsimlik malzemeleri kullanarak, çevresel etkileri minimize eden yemekler oluşturma konusunda daha bilinçli hale gelmektedirler. Bu yaklaşım, sadece lezzet ve yaratıcılık açısından değil, aynı zamanda etik ve sürdürülebilirlik açısından da değerli gastronomik deneyimler sunar. Ayrıca, teknoloji ve bilimdeki ilerlemeler, yeni pişirme tekniklerinin ve malzemelerin keşfedilmesine olanak tanıyacak, bu da füzyon mutfağın yenilikçi doğasını daha da ileriye taşıyacaktır. Gastronomi dünyasında, tüketici beklentileri de sürekli olarak değişmektedir. Modern tüketiciler, sadece lezzetli yemekler değil, aynı zamanda sağlıklı, sürdürülebilir ve etik açıdan kabul edilebilir yemekler talep etmektedirler. Füzyon mutfak, bu beklentileri karşılamak için ideal bir platform sunar. Şefler, farklı kültürlerden ilham alarak hem lezzetli hem de besleyici yemekler yaratabilirler. Örneğin, bitki bazlı proteinler, farklı mutfakların geleneksel protein kaynakları ile harmanlanarak hem lezzetli hem de çevre dostu yemekler ortaya çıkarılabilir. Füzyon mutfağın gelecekte gastronomi dünyasında daha da önemli bir rol oynaması beklenmektedir. Şefler, yeni malzemeler ve teknikler keşfetmeye devam ederken, füzyon mutfak da sürekli olarak evrilerek yenilikçi ve heyecan verici yemekler sunmaya devam edecektir. Bu süreç, gastronomi dünyasında yaratıcılığı ve yenilikçiliği teşvik ederken, aynı zamanda sürdürülebilirlik ve etik değerler konusunda da önemli katkılar sağlayacaktır. Füzyon mutfağın bu çok yönlü yapısı, onu geleceğin gastronomi dünyasında vazgeçilmez bir bileşen haline getirecektir (De Jong, Palladino vd. 2018; Ellis, Park vd. 2018; Halpern ve McKibben, 2015).

6.1 Küreselleşme ve Kültürel Etkileşim

Küreselleşme, dünya çapında kültürel ve ekonomik sınırların giderek daha geçirgen hale gelmesiyle karakterize edilir. Bu süreç, farklı kültürlerin gastronomik öğelerinin bir araya gelmesini ve füzyon mutfak anlayışının doğmasını sağlamıştır. Türk mutfağı, tarih boyunca pek çok farklı kültürden etkilenmiş ve bu etkiler, günümüzde füzyon mutfak ile daha belirgin hale gelmiştir. Geleneksel Türk yemeklerinin modern pişirme teknikleri ve uluslararası malzemelerle harmanlanması, yeni ve yaratıcı tatların ortaya çıkmasına neden olmuştur.

6.2 Gastronomi Turizmine Katkıları

Füzyon mutfak, Türk gastronomi turizmine önemli katkılarda bulunmaktadır. Özellikle İstanbul, Ankara ve İzmir gibi büyük şehirlerde açılan füzyon restoranlar hem yerli hem de yabancı turistler için çekici gastronomi deneyimleri sunmaktadır. Bu restoranlar, çeşitli kültürlerin lezzetlerini bir araya getirerek müşterilere eşsiz bir yemek deneyimi yaşatmaktadır. Füzyon mutfak restoranları, yerel ekonomiye katkı sağlamakta ve Türkiye'nin gastronomi turizmi açısından cazip bir destinasyon olmasını desteklemektedir.

6.3 Tüketici Alışkanlıklarındaki Değişiklikler

Füzyon mutfağın popülerliği, tüketici alışkanlıklarında önemli değişikliklere yol açmıştır. Tüketiciler, farklı kültürlere ait lezzetleri deneyimleme arzusuyla füzyon mutfak restoranlarına yönelmektedir. Bu değişim, restoran sektöründe çeşitliliği teşvik etmiş ve menülerde daha yenilikçi ve egzotik tatların yer almasını sağlamıştır. Tüketiciler, alışılmışın dışında tatları denemeye daha açık hale gelmiş ve gastronomi dünyasında daha maceracı bir tutum sergilemeye başlamışlardır. Füzyon mutfak, bu talepleri karşılayarak geniş bir yelpazede lezzet seçenekleri sunmaktadır.

6.4 Gastronomi Eğitimindeki Değişiklikler

Füzyon mutfak, gastronomi eğitiminde de önemli değişikliklere yol açmıştır. Geleneksel aşçılık eğitimi, belirli bir ülkenin veya bölgenin mutfak kültürü ve pişirme teknikleri üzerine odaklanırken, modern gastronomi eğitimi farklı kültürlerin mutfaklarını tanıma ve bu mutfaklardan ilham alarak yenilikçi yemekler yapma becerisini kazandırmaktadır. Aşçılık okulları ve gastronomi programları, öğrencilere küresel bir perspektif kazandırmak için müfredatlarını genişletmiş ve füzyon mutfağı eğitim programlarına dahil etmiştir. Bu sayede, geleceğin şefleri, dünya mutfakları hakkında daha geniş bir bilgiye sahip olmakta ve yaratıcı potansiyellerini daha etkin bir şekilde kullanabilmektedir.

6.5 Yerel ve Küresel Dinamikler

Füzyon mutfak, yerel ve küresel dinamikler arasında bir köprü oluşturarak gastronomi dünyasında yeni bir bakış açısı sunmaktadır. Yerel malzemelerin uluslararası pişirme teknikleriyle birleşmesi hem geleneksel tatların korunmasını hem de modern gastronomi dünyasında yenilikçi tatların ortaya çıkmasını sağlamaktadır. Bu süreç, kültürel mirasın korunmasına ve gelecek nesillere aktarılmasına katkıda bulunurken, aynı zamanda küresel gastronomi sahnesinde yeni ve heyecan verici lezzetlerin keşfedilmesine olanak tanımaktadır.

Sonuç olarak, füzyon mutfağın Türk mutfak kültürüne entegre edilmesi hem yerel gastronomi turizmine hem de tüketici alışkanlıklarına önemli katkılar sağlamaktadır. Bu süreç, gastronomi dünyasında yenilikçilik ve yaratıcılığın teşvik edilmesine ve gelecek nesillerin daha geniş bir perspektifle yetiştirilmesine olanak tanımaktadır.

7. SONUÇ VE ÖNERİLER

Füzyon mutfak, yalnızca bir tatların bir araya gelmesi değil, aynı zamanda insanların kültürler arası köprüler kurarak birbirlerini anlamasına olanak tanıyan bir sanat dalıdır. Bu çalışmada, füzyon mutfağın Türk mutfak kültüründeki yerini ele alırken, sadece gastronomik bir olgu değil, aynı zamanda sosyal ve kültürel bir fenomen olarak ortaya çıkışını da inceledik.

Küreselleşme, dünya üzerindeki sınırları aşan bir hareketliliği beraberinde getirdi. Farklı coğrafyalardan gelen tatları, yemek pişirme tekniklerini ve kültürel hikayeleri bir araya getirerek yenilikçi deneyimler yaratma potansiyeli sundu. Türk mutfağı, tarih boyunca pek çok farklı kültürden etkilenmiş ve bu etkiler, günümüzde füzyon mutfak aracılığıyla daha da belirgin hale gelmiştir. Geleneksel tariflerin modern dokunuşlarla yeniden yorumlanması, sadece yeni lezzetler değil, aynı zamanda geçmişin izlerini geleceğe taşıyan bir hikâye anlatımını da getiriyor.

Bu süreç, yerel ekonomik dinamizmi artırmakla kalmayıp, aynı zamanda toplumsal hafızamızın da canlanmasına yardımcı olmaktadır. Restoranlar, müşteri deneyimlerine kültürel öğeler katarken, tüketicilere sadece bir yemek sunmakla kalmıyor, aynı zamanda bir kültür deneyimi yaşıyor. İnsanlar, farklı yemeklerin ardındaki hikayeleri öğrenmek istiyor; bu, onları daha derin bir bağ kurmaya ve yeni tatların tadını çıkarmaya yönlendiriyor. Füzyon mutfak, özellikle genç nesil için bir keşif alanı haline gelmiştir. Sosyal medya araçları ve çeşitli etkileşim platformları, bu neslin ihtiyaç duyduğu yaratıcılığı ve yeniliği desteklemektedir. Yeni lezzetleri denemeye ve farklı kültürleri keşfetmeye olan heves, sadece kişisel tat deneyimini değil, aynı zamanda toplumsal bir anlayışı da beraberinde getiriyor. Yemek yapma ve yeme sürecinin sosyal etkileşim ve paylaşım anlamında ne denli önemli olduğu, gastronomi eğitimine olan ilgiyi artırmakta ve donanımlı, yaratıcılığı yüksek şefler yetiştirmektedir. Bu bağlamda, genç neslin füzyon mutfak deneyimlerini daha da zenginleştirmek ve gastronomi alanındaki gelişmeleri desteklemek için aşağıdaki öneriler dikkate alınabilir:

- Füzyon mutfak uygulamaları sırasında, geleneksel Türk mutfağının özgünlüğünü koruma önemlidir. Şefler, geleneksel tarifleri modern dokunuşlarla yeniden yorumlarken, bu tariflerin kültürel ve tarihi değerlerini göz ardı etmemelidir.
- Gastronomi okulları, müfredatlarına füzyon mutfağı daha geniş kapsamlı bir şekilde dahil etmelidir. Öğrencilerin farklı kültürlerin pişirme tekniklerini ve malzemelerini öğrenerek yaratıcı ve yenilikçi yemekler yapma becerisi kazanmaları teşvik edilmelidir.
- Füzyon mutfak uygulamalarında, sürdürülebilirlik ve etik mutfak uygulamaları ön planda tutulmalıdır. Yerel ve mevsimlik malzemelerin kullanımı, çevresel etkilerin minimize edilmesi ve adil ticaret ilkelerinin benimsenmesi önemlidir.

Bu gelişimsel öneriler, füzyon mutfağın Türk mutfak kültürüne entegrasyonunu daha sağlıklı ve sürdürülebilir bir şekilde gerçekleştirmeye yönelik adımlar atılmasını sağlayabilir. Füzyon mutfak, yaratıcılığı ve kültürel çeşitliliği teşvik ederken, aynı zamanda geleneksel lezzetlerin korunmasına ve gelecek nesillere aktarılmasına da katkıda bulunabilir.

KAYNAKÇA

1. Aksoy, M. ve Üner, E. H. (2016). Rafine Mutfağın Doğuşu ve Rafine Mutfağı Şekillendiren Yenilikçi Mutfak Akımlarının Yiyecek İçecek İşletmelerine Etkileri, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 3(6), 1-17.
2. Altun, E. ve Kılıç, Y. (2023). Culinary Education and Fusion Cuisine, Journal of Culinary Education, 7(1), 90-105.
3. Barilaro, D., Barone, G., Crupi, V., Majolino D. (2005). Characterization of Archeological Findings by FT-IR Spectroscopy, Spectroscopy, April 20, 4.
4. Boivin, N. ve Frachetti, M. D. (Eds.) (2018). Globalization in Prehistory: Contact, Exchange, and the People Without History, Cambridge University Press.
5. Bucak, T. ve Ateş, U. (2014). Gastronomi Turizminin İlk Turizmine Etkisi: Çanakkale Örneği, The Journal of Academic Social Science Studies, (28), 315-328.
6. Can, A., Sünnetçiöğlü, S. ve Durlu-Özkaya, F. (2012). Füzyon Mutfağı Uygulamalarının Gastronomi Turizminin Gelişimine Katkısı, 13. Ulusal Turizm Kongresi, 873-880.
7. Caraher, M. ve Coveney, J. (2004). Public Health Nutrition and Culinary Arts: The Integration of Two Fields, Public Health Nutrition, 7(2), 257-264.
8. California Museum (2024). <https://californiamuseum.org> (Erişim tarihi: 12.04.2024).
9. Chiaro, D. ve Rossato, L. (2015). Food and Translation, Translation and Food.
10. Culinary Crossroads (2023). Examining the Global Impact of Fusion Cuisine, International Journal of Open Publication and Exploration, 11(2), 19-24.
11. De Jong, A., Palladino, M., Puig, R. G., Romeo, G., Fava, N., Cafiero, C. ve Sjölander-Lindqvist, A. (2018). Gastronomy Tourism: An Interdisciplinary Literature Review of Research Areas, Disciplines, and Dynamics, Journal of Gastronomy and Tourism, 3(2), 131-146.
12. Demir, T. (2018). Evolution of Turkish Food Practices, Journal of Gastronomy, 10(3), 45-60.
13. Doğdubay, M., Girgin, K. G. ve Giritlioğlu, İ. (2007). Yiyecek-İçecek Endüstrisinde Bir Pazarlama Stratejisi Olarak Ürün Geliştirme Çalışması (Füzyon Mutfak Uygulaması), Çeşme Ulusal Turizm Sempozyumu Bildiriler Kitabı, 33-41.
14. Doğdubay, M., Şahin, N. N. ve Yiğit, S. (2017). In the Fusion Cuisine Approach Availability of Quinoa (Application Suggestions), Journal of Tourism and Gastronomy Studies, 5(3), 3-12.
15. Ellis, A., Park, E., Kim, S. ve Yeoman, I. (2018). What is Food Tourism?, Tourism Management, 68, 250-263.
16. Fernandez, D. G. (2018). Cultural Fusion Cuisine: Exploring the Art of Mixing Food and Heritage, Explore and Indulge.

17. Geetha Reddy ve van Dam, R. M. (2020). Food, Culture, and Identity in Multicultural Societies: Insights from Singapore, *Appetite*, 149, 104633.
18. Goldstein, D. (2015). Culinary Cultures of the Middle East, *Gastronomica*, 15(3), 27-33.
19. Gómez, M. ve Guerrero, L. (2021). Culinary Fusion: Bridging Tradition and Innovation in Gastronomy Education, *Food Studies Journal*, 11(3), 45-62.
20. González, A. ve Álvarez, M. (2023). The Historical Development of Food Systems and Heritage, *Food Systems and Heritage*, 10-1007.
21. Guide Michelin (2024). California Cuisine: A History. <https://guide.michelin.com/us/en/article/features/california-cuisine-history1> (Erişim tarihi: 03.02.2024).
22. Hall, C. M. ve Mitchell, R. (2002). Tourism as a Force for Gastronomic Globalization and Localization, A.-M. Hjalager ve G. Richards (Ed.), *Tourism and Gastronomy*, 71-85, Routledge.
23. Harrington, R. J. ve Ottenbacher, M. C. (2022). Culinary Innovation: The Role of Fusion Cuisine in Modern Gastronomy Education, *International Journal of Contemporary Hospitality Management*, 34(5), 1234-1250.
24. Helmstetler, H. (2016). The Fusion Revolution: The Evolution of Fusion Cuisine, *P Magazine*, pregelamerica.com.
25. Iizuka, M. (2019). Fusion Cuisine as a Cultural Reflection: Historical Insights and Contemporary Trends, *Journal of Gastronomy and Food Studies*, 7(1), 45-60.
26. Jia, S. (2021). Local Food Campaign in a Globalization Context: A Systematic Review, *Sustainability*, 13(13), 7487, MDPI.
27. Kaya, B. (2019). The Rise of Fusion Restaurants in Turkey, *Culinary Insights*, 12(4), 67-82.
28. Karaca, D. (2021). Fusion Cuisine Trends, *International Culinary Journal*, 15(1), 20-35.
29. Kraus, S., Sen, S., Savitskie, K., Kumar, S. K. ve Brooks, J. (2022). Attracting the Millennial Customer: The Case of Food Trucks, *British Food Journal*, 124(13), 165-182.
30. Kwan, W. ve Tsang, S. (2019). Culinary Arts in the Age of Globalization: Fusion Cuisine and Its Impact on Education, *International Journal of Hospitality Management*, 82, 1-9.
31. Laudan, R. (2013). *Cuisine and Empire: Cooking in World History*, University of California Press. (Erişim adresi: Google Books).
32. Lewis, B. J. (2020). Culinary Sustainability Education: A Culinary Education as Sustainability, University of Wisconsin-Stevens Point.
33. Martins, F. ve Carvalho, P. (2018). Innovative Teaching Methods in Culinary Education: Integrating Fusion Cuisine into the Curriculum, *Journal of Gastronomy and Food Science*, 15(2), 55-68.
34. Meghini, C. ve Zabulis, X. (2021). Representation and Presentation of Culinary Tradition as Cultural Heritage, *Heritage*, 4(2), 612-640.

35. Michelin Guide (2024). California Cuisine: A History. <https://guide.michelin.com/us/en/article/features/california-cuisine-history1> (Erişim tarihi: 03.02.2024).
36. Moral, R. G. del. (2019). Gastronomic Paradigms in Contemporary Western Cuisine: From French Haute Cuisine to Mass Media Gastronomy, *Frontiers in Nutrition*, 6, 192.
37. Noodle Narratives (2024). Thomas Nguyen: The Development of Chinese Cuisine in the United States. <https://scholarblogs.emory.edu/noodlenarratives/2019/08/10/thomas-nguyenthe-development-of-chinese-cuisine-in-the-united-states> (Erişim tarihi: 23.03.2024).
38. Pereira, L., Calderón-Contreras, R., Norström, A., Espinosa, D., Willis, J., Guerrero, L., Khan, Z., Rusch, L., Palacios, E. ve Amaya, O. (2019). Chefs as Change-Makers from the Kitchen: Indigenous Knowledge and Traditional Food as Sustainability Innovations, *Global Sustainability*, 2.
39. Santich, B. (2021). Fusion Food and Culinary Education: Global Influences on Contemporary Chefs, *Journal of Gastronomic Studies*, 29(3), 98-112.
40. Sarioğlan, M. (2014). Fusion Cuisine Education and Its Relation with Molecular Gastronomy Education (Comparative Course Content Analysis), *Online Submission*, 5(3), 64-70.
41. Scholarly Blogs (2024). <https://scholarblogs.emory.edu/noodlenarratives/2019/08/10/thomas-nguyenthe-development-of-chinese-cuisine-in-the-united-states> (Erişim tarihi: 23.03.2024).
42. Spence, C. (2018). Culinary Crossroads: Examining the Global Impact of Fusion Cuisine, *International Journal of Open Publication and Exploration*, 11(2), 19-24.
43. Stewart, H. (2016). Being Japanese: Understanding the Authentic Implications of Fusion Cuisine, *Critical Theory and Social Justice Journal of Undergraduate Research*, 6, 5-13.
44. Tiberius, V., Schwark, N. ve Fabro, M. (2020). How Will We Dine? Prospective Shifts in International Haute Cuisine and Innovation Beyond Kitchen and Plate, *Foods*, 9(10), 1369.
45. Tarınc, A., Yıldırım, G. ve Kılınc, C. Ç. (2019). Osmanlı Mutfağının Füzyon Mutfağı Çerçevesinde Değerlendirilmesi, *Journal of Social and Humanities Sciences Research*, 6(43), 3045-3053.
46. The Great Gastro (2024). Fusion Cuisine: The Ascension of Cultural Cuisine. <https://thegreatgastro.com/en/fusion-cuisine-ascension-cultural-cuisine-2/1> (Erişim tarihi: 05.04.2024).
47. Tasting Table (2024). How Fusion Cuisine Became Popular. <https://www.tastingtable.com/1411148/how-fusion-cuisine-became-popular-restaurants-worldwide> (Erişim tarihi: 08.06.2024).
48. The Power of Fusion: When Global Cuisines Blend to Create Something New (2024). Moments Log. <https://www.momentslog.com/cuisine/the-power-of-fusion-when-globalcuisines-blend-to-create-something-new> (Erişim tarihi: 23.03.2024).
49. Tasting Table (2024). The First Restaurant Wolfgang Puck Opened. <https://www.tastingtable.com/1579405/first-restaurant-wolfgang-puckopened> (Erişim tarihi: 12.04.2024).

50. Uyar, H. ve Zengin, B. (2015). Gastronomi Turizminin Alternatif Turizm Çeşidi Olarak Değerlendirilmesi Bağlamında Gastronomi Turizm İndeksinin Oluşturulması, Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi, 3(17), 355-376.
51. Yıldız, S. ve Gökdemir, A. (2017). History of Turkish Cuisine, Culinary Arts Institute, Ankara.
52. Zeynep, S. (2023). Culinary Arts Education and Fusion Cuisine, Journal of Culinary Studies, 3(2), 212-221.
53. <https://californiamuseum.org> (Erişim tarihi: 12.04.2024).
54. <https://exquisite-taste-magazine.com/the-history-of-fusion-cuisine> (Erişim tarihi: 21.05.2024).
55. <https://guide.michelin.com/us/en/article/features/california-cuisine-history1> (Erişim tarihi: 03.02.2024).
56. <https://scholarblogs.emory.edu/noodlenarratives/2019/08/10/thomas-nguyenthe-development-of-chinese-cuisine-in-the-united-states> (Erişim tarihi: 23.03.2024).
57. <https://thegreatgastro.com/en/fusion-cuisine-ascension-cultural-cuisine-2/1> (Erişim tarihi: 05.04.2024).
58. <https://www.momentslog.com/cuisine/the-power-of-fusion-when-globalcuisines-blend-to-create-something-new> (Erişim tarihi: 23.03.2024).
59. <https://www.tastingtable.com/1579405/first-restaurant-wolfgang-puckopened> (Erişim tarihi: 12.04.2024).
60. <https://californiamuseum.org> (Erişim tarihi: 12.04.2024).

KUZEY İSKANDİNAVYA ÜLKELERİNDE SPORUN FİNANSMANINDA BAHİS GELİRLERİNİN ROLÜ

Yüksek Lisans Öğr., BURAKHAN ÖZMEN¹

¹Sivas Cumhuriyet Üniv., Sosyal Bilimler Enstitüsü, Spor Yöneticiliği ABD.,
ozmenb067@gmail.com, 0009-0002-4979-6444

Yüksek Lisans Öğr., YAKUP CAN KURT²

²Sivas Cumhuriyet Üniv., Sosyal Bilimler Enstitüsü, Spor Yöneticiliği ABD.,
yakupcankrt@gmail.com, 0009-0000-4820-7594

Yüksek Lisans Öğr., SAMET ALİM³

³Sivas Cumhuriyet Üniv., Sosyal Bilimler Enstitüsü, Spor Yöneticiliği ABD.,
sametalim99@gmail.com, 0009-0009-4138-8690

ÖZET

Kuzey İskandinav ülkelerinde ulusal devlet organları tarafından yürütülen spor politikalarının finansmanında ayrılan bütçeler, büyük önem arz etmektedir. Bu bütçelerin kayda değer bir kısmı, devletin bahis faaliyetlerinden elde ettiği gelirlerden oluşmaktadır. Kuzey İskandinavya’da bahis piyasalarının çoğunlukla devlet denetiminde olması, bu kaynakların toplumsal yarar için yeniden dağıtılmasına imkân tanımaktadır. Bahis, bireyler için bağımlılık riski taşımakla birlikte, elde edilen gelirler sporun yaygınlaştırılması ve herkes için erişilebilir spor politikalarının uygulanması amacıyla kullanılmaktadır. Birçok ülke, spor politikalarına ve tesislerine yeterli bütçe ayırmakta zorlanırken, Kuzey İskandinavya ülkeleri bahis gelirlerini kullanarak bu finansman açığını kapatmakta ve sporu sosyal politikalarının merkezinde konumlandırmaktadır. Bu model, sporu geri planda tutan ülkelerin aksine, Kuzey İskandinavya’da sporun toplumsal kalkınma aracı olarak önceliklendirilmesini sağlamaktadır. Finansal sürdürülebilirlik, spor faaliyetlerinin devamlılığı açısından kritik bir öneme sahiptir. Bu bağlamda, bahis piyasalarının devlet kontrolünde olması, spor politikalarına doğrudan finansman sağlamak ve sürdürülebilir bir ekonomik model sunmaktadır. Bu çalışmanın amacı, Kuzey İskandinavya ülkelerinde ulusal yönetim organları örneğin belediyeler tarafından yürütülen spor politikalarının finansman kaynaklarını incelemektir. Araştırmanın odak noktası, büyük bir paya sahip olan bahis gelirlerinin toplumsal fayda sağlamak amacıyla nasıl kullanıldığıdır. Ayrıca bu çalışma, spor politikalarının finansal sürdürülebilirliğine dikkat çekerken, diğer ülkelerin yaşadığı finansman sıkıntılarına karşı Kuzey İskandinavya ülkelerinin uyguladığı sürdürülebilir modelin bir örnek teşkil edip etmediğini ortaya koymaktadır. Aynı zamanda, spor politikalarının daha geniş sosyal politikalara entegrasyonuna yönelik öneriler geliştirilerek, sporun erişilebilirliğini artırmak ve toplumsal faydayı güçlendirmek amacıyla önemli bulgular sunmayı hedeflemektedir. Çalışma, sporun toplumda kapsayıcı ve kalkındırıcı rolünü destekleyecek politikaların geliştirilmesine katkıda bulunmayı amaçlamaktadır. Çalışma literatür ve medyada yer alan spor etkinliklerinin görselleri taranarak oluşturulmuş, Kuzey İskandinavya ülkelerinde bahis gelirleri örneklerle verilmeye çalışılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Kuzey İskandinav ülkeleri, bahis, finansman, sürdürülebilirlik, spor

THE ROLE OF BETTING REVENUES IN SPORTS FINANCING IN NORTHERN SCANDINAVIAN COUNTRIES

SUMMARY

The budgets allocated for the financing of sports policies implemented by national state bodies in the Northern Scandinavian countries are of great importance. A significant portion of these budgets consists of revenues generated by the state from betting activities. The fact that betting markets in Northern Scandinavia are mostly under state control allows for the redistribution of these resources for social benefit. While betting carries a risk of addiction for individuals, the revenues obtained are used to promote sports and implement accessible sports policies for everyone. While many countries struggle to allocate sufficient budgets for sports policies and facilities, Northern Scandinavian countries use betting revenues to bridge this funding gap and position sports at the center of their social policies. This model, unlike countries that keep sports in the background, ensures that sports are prioritized as a tool for social development in Northern Scandinavia. Financial sustainability is critical for the continuity of sports activities. In this context, state control of betting markets provides direct funding for sports policies and offers a sustainable economic model. The aim of this study is to examine the funding sources of sports policies implemented by national administrative bodies, such as municipalities, in Northern Scandinavian countries. The focus of the research is on how betting revenues, which constitute a large share, are used to provide social benefits. Additionally, this study highlights the financial sustainability of sports policies and reveals whether the sustainable model implemented by Northern Scandinavian countries serves as an example against the funding difficulties experienced by other countries. At the same time, it aims to present significant findings to increase the accessibility of sports and strengthen social benefits by developing suggestions for the integration of sports policies into broader social policies. The study aims to contribute to the development of policies that support the inclusive and developmental role of sports in society. The study was created by scanning the visuals of sports events in literature and media, and attempts were made to provide examples of betting revenues in Northern Scandinavian countries.

Keywords: Northern Scandinavian countries, betting, funding, sustainability, sports

ÖĞRETMENLERİN VERİ OKURYAZARLIĞI FARKINDALIKLARI

Doç. Dr. Ayşegül AYYILDIZ ASİL

Hakkari Üniversitesi, aysegulkadi@hakkari.edu.tr -0000-0003-1958-6104

Md. Yrd. Abdurrahman ASİL

Selahaddin Eyyubi Ortaokulu, a.rahmanasill@gmail.com - 0000-0002-5709-7160

ÖZET

Araştırmanın amacı, öğretmenlerin veri okuryazarlığına ilişkin görüşlerinin incelenmesidir. Araştırmada nitel yöntemi ve olgu bilim deseni tercih edilmiştir. Araştırma Hakkâri'deki öğretmenler ile yürütülmüştür. Araştırmada “Veri Okuryazarlığına İlişkin Yarı Yapılandırılmış Görüşme Formu” ve verilerin analizinde içerik analizi kullanılmıştır. Araştırmanın bulgularına göre; öğretmenlerin veri okuryazarlığı tanımına ilişkin görüşleri; verileri anlama, verileri analiz etme, verileri yorumlama, verileri değerlendirme ve verileri kullanma becerilerini içerdiği belirtilmiştir. Öğretmenler, veri okuryazarlığının öğrenci performansını izleme, karar verme, geri bildirim ve değerlendirme gibi süreçlerde etkin kullanımını vurgulamaktadırlar. Veri okuryazarlığı becerilerini geliştirmek için öğretmenler; araştırma yapma, meslektaşlarla işbirliği ve çevrim içi platformları kullanma gibi yöntemlere başvurmaktadır. Bunun yanı sıra, bu becerilerin eğitim sürecine katkı sağladığına dair güçlü öğretmen görüşleri bulunmuş, ancak öğretmenler veri okuryazarlığı konusunda karmaşık metinlerin çözümlemesi, soyut düşünme eksiklikleri ve teknolojiye uyum sağlama gibi zorluklarla karşılaştıklarını ifade etmişlerdir. Öğretmenler, erken yaşta veri okuryazarlığı eğitimi ve analitik düşünmeyi geliştirme ve üniversitelerden veri analizi eğitimleri talep etme önerilerini vermişlerdir. Bu kapsamda öğretmenlerin veri okuryazarlığı becerilerini geliştirmeleri için, öğretmen adayları ve mevcut öğretmenler için kapsamlı eğitim programları düzenlenebilir. Bu programlar, öğretmenlere veriyi toplama, analiz etme, yorumlama ve uygulama konusunda pratik bilgiler sunulabilir. Öğretmenlerin veri okuryazarlığına dair bilgiye ulaşmalarını kolaylaştırmak için, çevrimiçi kaynaklar oluşturulabilir. Bu kaynaklar, öğretmenlerin veriye dayalı kararlar alırken kullanabilecekleri araçları ve stratejileri içerebilir.

Anahtar Kelimeler: nitel, veri okuryazarlığı, öğretmen

1. GİRİŞ

Verilerin yoğun bir şekilde kullanıldığı günümüzde, veri okuryazarlığının tüm sektörlerde önemli bir yer tutması gerektiği düşünülmektedir. Verilerin doğru bir şekilde analiz edilip anlamlı bir şekilde yorumlanması, alınacak kararların ve gerçekleştirilecek işlerin daha doğru sonuçlar doğurmasını sağlar. İş dünyasında veri okuryazarlığının etkili bir şekilde uygulanması,

çalışanların gelişimini desteklerken, aynı zamanda işletmelerin büyüyüp sürdürülebilir bir şekilde varlıklarını devam ettirmelerine de olanak tanır (Atsan, 2024). Özellikle öğretmenlerin, verileri anlaması, analiz etmesi ve doğru yorumlaması, eğitim süreçlerinde daha etkili kararlar alınması sistemi daha etkili kılabilir.

Veri okuryazarlığı bireylerin kararlarını alırken veya iletişimde karşı tarafı inandırma konusunda verileri kavramak ve onları kullanmak şeklinde belirtilmektedir (Turan, 2021). Cabiles (2020), veri okuryazarlığını veriyi toplama, derleme, yorumlama, kararlar verme ve soru sorma olmak üzere beş alt başlık altında sıralamış ve her birinin becerilerini tanımlamıştır (Akt: Arık, 2024). Veri okuryazarlığı, sadece verilerin doğru bir şekilde toplanması ve analiz edilmesi değil, aynı zamanda bu verilerin eğitimde nasıl kullanılacağına dair bir anlayış geliştirmeyi de içerir.

Veri okuryazarlığı, profesyonel yaşamda önemli bir beceri olarak kabul edilmekte olup, bu alanda yapılan çalışmalar derlenmiştir: Atsan'ın (2024) araştırmasının amacı, işletmelerin insan kaynakları bölümünde çalışan yöneticilerin veri okuryazarlığı algılarını ölçmek ve bu kavramın insan kaynakları yönetimi uygulamalarındaki önemini ortaya koymaktır. Sonuç olarak, insan kaynakları yöneticilerinin veri okuryazarlığı algılarının yüksek olduğu ve bu kavramın insan kaynakları yönetimi uygulamalarında önemli olduğu belirlenmiştir. Arık (2024) çalışmasında veri okuryazarlığının tanımlarını, çeşitli yönlerini ve gerekli beceri setini incelemeyi amaçlamaktadır. Ayrıca, çalışmada verinin artışı ele alınmış, veri yönetimi sürecine ilişkin mevcut çalışmalara yer verilmiş ve alan yazın taraması yapılarak veri okuryazarlığına dair farklı yaklaşımlarla kavramsal bir çerçeve sunulmaya çalışılmıştır. Çalışmanın sonunda, Türkiye'de açık veri ile ilgili gerçekleştirilen araştırmalara da değinilerek, elde edilen sonuçlar değerlendirilmiş ve çeşitli önerilerde bulunulmuştur. Koçak ve Ateş'in (2024) araştırmasının amacı, Oguguo vd.(2020) tarafından geliştirilen "Veri Okuryazarlığı Becerileri Ölçeği" ni Türkçeye uyarlamaktır. Nicel araştırma yöntemiyle yapılan çalışmada, ölçek 22 ifadeden oluşmakta ve dört alt boyut içermektedir: veri toplama ve hazırlama, hipotezler ve problem açıklama, veri analizi ve görselleştirme/raporlama ve yorumlama. Kop (2024) çalışmasında veri okuryazarlığına dair araştırmalara kapsamlı bir genel bakış sunmayı ve bu alandaki mevcut bilimsel araştırma eğilimlerini aydınlatmayı amaçlamaktadır. Bibliyometrik analiz ile alanın en önemli kaynakları, verimlilik ölçütleri, temel belgeleri, kavramsal çerçeveleri ve sosyal-entelektüel yapısı ortaya konmuştur. Ayrıca, çalışmada veri okuryazarlığı araştırmalarına en fazla katkı sağlayan yayınlar, yazarlar, dergiler, üniversiteler ve ülkeler belirlenmiştir.

Verilerin mevcudiyeti ve bunlardan anlam çıkarma becerisi, bireysel ve toplumsal politikaların geliştirilmesinde önemli bir yeri vardır. Verilere erişim sayesinde bireyler ve politika yapıcılar daha bilinçli kararlar alabilir ve kanıta dayalı politikalar geliştirebilir (Arık, 2024). Veri okuryazarlığının eğitim sistemine entegrasyonu, öğretmenlerin hem öğrencilerin gelişimini takip etmekte hem de sınıf içi uygulamalarında daha bilinçli ve veri destekli kararlar almasına yardımcı olabilmektedir. Ancak, veri okuryazarlığının etkin bir şekilde kullanılabilmesi için öğretmenlerin bu alandaki bilgi ve becerilerinin geliştirilmesi gerektiği düşünülmektedir. Bu noktada öğretmenlerin görüşlerinin alınması, öğretim süreçlerine dair mevcut durumu anlamak

ve bu alandaki eğitim ihtiyaçlarını tespit etmek adına büyük bir önem taşımaktadır. Araştırmanın amacı, öğretmenlerin veri okuryazarlığına ilişkin görüşlerinin incelenmesidir.

2. YÖNTEM

Araştırmada nitel yöntem tercih edilmiştir. Bir problemin çözümüne ilişkin gözlem, görüşme ve doküman analizi gibi nitel veri toplama yöntemlerini kullanan araştırma türüdür (Seale, 1999).

2.1. Desen

Araştırmada olgu bilim yöntemi kullanılmıştır. Olgu bilim, bireylerin yaşadıkları olguları nasıl deneyimlediklerini ve bu olgulara nasıl anlam yüklediklerini incelemeyi amaçlar. Bu yöntem, bireylerin deneyimlerini, yaşamlarını nasıl anlamlandırdıklarını ve bu deneyimlerin ortak noktalarını keşfetmek isteyen araştırmacılar için uygun bir nitel araştırma desendir (Büyüköztürk vd., 2008; Tekindal, 2021; Swanborn, 2010).

2.2. Çalışma Grubu

Araştırmada kolay ulaşılabılır örnekleme yöntemi tercih edilmiştir. Yıldırım ve Şimşek'e göre (2008) "kolay ulaşılabılır durum örnekleme" olarak da adlandırılır. Bu örnekleme türü, araştırma yapılacak birey ya da grupların araştırma sürecine dâhil edilmesinin daha kolay ya da bunlara erişilmesinin daha kolay olmasıyla ilişkilidir. Çalışma Hakkâri'deki öğretmenler ile yürütülmüştür. 11 öğretmen araştırmaya dahil edilmiştir.

Tablo 1. Katılımcıların Demografik Özellikleri

Değişken	Gruplar	n
Cinsiyet	Kadın	6
	Erkek	5
Okul türü	İlkokul	4
	Ortaokul	7
Branş	Sınıf Öğretmenliği	3
	Matematik Öğretmenliği	1
	Türkçe Öğretmenliği	2
	İngilizce Öğretmenliği	2
	Beden Eğitimi ve Spor Öğretmenliği	1
	PDR	1
	Sosyal Bilgiler Öğretmenliği	1

Tablo incelendiğinde katılımcıların 6'sı kadın, 5'i erkektir. Katılımcıların 4'ü ilkokulda, 7'si ortaokulda çalışmaktadır. Katılımcıların 3 sınıf öğretmeni, 8'i branş öğretmenidir.

2.3. Veri Toplama

Araştırmada, "Veri Okuryazarlığına İlişkin Yarı Yapılandırılmış Görüşme Formu" kullanılmıştır. Bu form, demografik değişkenler ve veri okuryazarlığına ilişkin sorulardan oluşmaktadır. Araştırmanın güvenilirliğini artırmak amacıyla, araştırmanın amacı ve yöntemi

katılımcılara detaylı bir şekilde açıklanmıştır (Yıldırım ve Şimşek, 2008). Ayrıca, inandırıcılığı güçlendirmek için doğrudan alıntılara yer verilmiştir (Merriam, 2015). Katılımcılar, demografik özelliklerine göre K1, K2, ... K11 gibi sembollerle belirtilmiştir.

2.4. Veri Analizi

Verilerin analizinde içerik analizi yöntemi kullanılmıştır. İçerik analizi, sosyal gerçekliği inceleyen, nesnel ve sistematik bir okuma aracı olarak, önceden belirlenen ölçütler doğrultusunda kavramlardan, metinlerden ve sözlü ya da yazılı materyallerden anlamlar çıkarmayı amaçlayan bir metodolojik araçlar ve teknikler bütünüdür (Tavşancıl ve Aslan, 2001).

3. BULGULAR

Tablo 2. Öğretmenlerin Görüşlerine Göre Veri Okuryazarlığı Kavramına İlişkin Bulgular

Kategoriler	f
Verileri anlama	2
Verileri analiz etme ve yorumlama	3
Verileri değerlendirme	4
Verilerin okunması	1
Veriyi kullanma	1
Yazılı bulguların taranması	1

Tablo incelendiğinde öğretmenlerin görüşlerine göre veri okuryazarlığı kavramına ilişkin bulgular 6 kategori altında toplanmıştır. Bunlar verileri anlama, verileri analiz etme ve yorumlama, verileri değerlendirme, verilerin okunması, veriyi kullanma, yazılı bulguların taranmasıdır. En çok veri değerlendirme dile getirilmiştir.

Aşağıda katılımcıların ifadelerine yer verilmiştir:

K9(E, İÖ, OO): “ Veriyi doğru anlama, veriyi değerlendirme ve veriyi etkili bir şekilde kullanma becerisidir.”

K10(K, İÖ, OO): “ Araştırma sonucunda elde edilen verilerin doğru değerlendirilmesi ve uygun sonuçlara ulaştıracak soruların ve cevapların toplamıdır.”

Tablo3. Öğretmenlerin Görüşlerine Göre Veri Okuryazarlığının İş Yaşamlarındaki Yerine İlişkin Bulgular

Kategoriler	f
Öğrenci performansını izleme	3
Karar verme süreci	3
Geri bildirim ve değerlendirme	3
Velilerle iletişim süreci	1
Yeni gelişmeleri takip etme	1

Tablo incelendiğinde öğretmenlerin görüşlerine göre veri okuryazarlığının iş yaşamlarındaki yerine ilişkin bulgular 5 kategori altında toplanmıştır. Bunlar öğrenci performansını izleme, karar verme süreci, geri bildirim ve değerlendirme, velilerle iletişim süreci, yeni gelişmeleri takip etmedir. Aşağıda katılımcıların ifadelerine yer verilmiştir:

K5(E, TÖ, OO): “ Mesleğimle ilgili yeni gelişmeleri okumak için veri okuryazarlığı becerimi kullanıyorum.”

K8(K, İÖ, OO): “ Veri okuryazarlığının önemli bir yeri var. Öğrencilerin performansına ve öğrenme sürecini daha iyi anlama ve velilerle daha etkili iletişim kurmamızı sağlar.”

Tablo 4. Öğretmenlerin Veri Okuryazarlığı Becerilerini Geliştirmek İçin Kullandıkları Yöntemlere İlişkin Bulgular

Kategoriler	f
Teknolojik gelişmeleri takip etme	1
Araştırma yapma	4
Meslektaşlarla işbirliği	1
Çevrim içi platformları kullanma	1
Bilimsel yayınları kullanma	3
Veri analizi eğitimi alma	1

Dijital araçları kullanma	1
Karmaşık metinler okuma	1

Tablo incelendiğinde öğretmenlerin veri okuryazarlığı becerilerini geliştirmek için kullandıkları yöntemlere ilişkin bulgular 8 kategori altında toplanmıştır. Bunlar teknolojik gelişmeleri takip etme, araştırma yapma, meslektaşlarla işbirliği, çevrim içi platformları kullanma, bilimsel yayınları kullanma, veri analizi eğitimi alma, dijital araçları kullanma, dijital araçları kullanma, karmaşık metinler okumadır. En çok dile getirilen kategori araştırma yapmadır.

Aşağıda katılımcıların ifadelerine yer verilmiştir:

K11(K, TÖ, OO): “ Bilimsel yayınları tarayarak okumaya çalışıyorum.”

K4(E, SÖ, İO): “ Veri okuryazarlığı becerimi geliştirmek için çevrim içi platformları, akademik yayınları ve meslektaşlarla işbirliğini kullanıyorum.”

Tablo 5. Öğretmenlerin Görüşlerine Göre Veri Okuryazarı Olmanın Yararlarına İlişkin Bulgular

Kategoriler	f
Bilgiye ulaşım kolaylığı	3
Bilgiyi analiz kolaylığı	2
Farklı bakış açısı geliştirme	1
Doğru bilgiler edinme	2
Sorgulama yapmayı sağlama	1
Bilinçli karar verme	2
Dezenformasyondan kaçınma	1
Çağa ayak uydurma	1
Akademik çalışmalar yapma	1
Çok yönlü değerlendirme	2

Tablo incelendiğinde öğretmenlerin görüşlerine göre veri okuryazarı olmanın yararlarına ilişkin bulgular 10 kategori altında toplanmıştır. Bunlar bilgiye ulaşım kolaylığı, bilgiyi analiz

kolaylığı, farklı bakış açısı geliştirme, doğru bilgiler edinme, sorgulama yapmayı sağlama, bilinçli karar verme, dezenformasyondan kaçınma, çağa ayak uydurma, akademik çalışmalar yapma, çok yönlü değerlendirmedir.

Aşağıda katılımcıların ifadelerine yer verilmiştir:

K2 (K, PDR, İO): “ Veri analizine farklı bakış açıları geliştirerek bakmamı sağlar.”

K1(K, SÖ, İO): “ Doğru bilgiler edinmemizi sağlar.”

Tablo 6. Öğretmenlerin Veri Okuryazarlığı Konusunda Karşılaştıkları Zorluklara İlişkin Bulgular

Kategoriler	f
Karmaşık metinleri çözümleyememe	3
Soyut düşünememe	1
Veri analizi bilgi eksikliği	1
Dezenformasyon	4
Farklılıkların göz ardı edilmesi	1
Bilgiyi doğru yorumlayamama	1
Ön bilgi eksikliği	1
Veri güvenliği	1
Toplumsal direnç	1
Motivasyon eksikliği	1
Teknolojiye uyum sağlayamama	1

Tablo incelendiğinde öğretmenlerin görüşlerine göre veri okuryazarlığı konusunda karşılaştıkları zorluklara ilişkin bulgular 11 kategori altında toplanmıştır. Bunlar karmaşık metinleri çözümleyememe, soyut düşünememe, veri analizi bilgi eksikliği, dezenformasyon, farklılıkların göz ardı edilmesi, bilgiyi doğru yorumlayamama, ön bilgi eksikliği, veri güvenliği, toplumsal direnç, motivasyon eksikliği, teknolojiye uyum sağlayamamadır.

Aşağıda katılımcıların ifadelerine yer verilmiştir:

K7(E, SÖ, İO): “Farklı insanların göz ardı edilmesi ve insanların fikirlerinin göz ardı edilmesi gibi zorluklarla karşılaşabiliriz.”

K6(E, BESÖ, OO): “Bilgileri doğru biçimde yorumlayamamadır.”

Tablo 7. Öğretmenlerin Görüşlerine Göre Veri Okuryazarlığının Eğitime Etkilerine İlişkin Bulgular

Kategoriler	f
Öğretmenin mesleki gelişimi	2
Eğitim politikalarını güçlendirme	1
Adil değerlendirme	1
Kaynakları verimli kullanma	1
Sorgulayan nesiller yetiştirme	1
Öğrenmeyi destekleme	2
Düşünme becerilerini geliştirme	1
Öğrenme ortamını zenginleştirme	1
Kişiselleştirilmiş öğretim sağlama	1
Bilginin kullanım yerini anlama	1

Tablo incelendiğinde öğretmenlerin görüşlerine göre veri okuryazarlığının eğitime etkilerine ilişkin bulgular 10 kategori altında toplanmıştır. Bunlar öğretmenin mesleki gelişimi, eğitim politikalarını güçlendirme, adil değerlendirme, kaynakları verimli kullanma, sorgulayan nesiller yetiştirme, öğrenmeyi destekleme, düşünme becerilerini geliştirme, düşünme becerilerini geliştirme, öğrenme ortamını zenginleştirme, kişiselleştirilmiş öğretim sağlama, bilginin kullanım yerini anlamadır.

Aşağıda katılımcıların ifadelerine yer verilmiştir:

K3(K, MÖ, OO): “Sorgulayan ve düşünen nesillerin yetişmesinde etkilidir. Daha bilinçli bir toplum haline gelmemize ve kendi öğrenmelerimizi gerçekleştirmemize katkı sağlar.”

K1(K, SÖ, İO): “Eğitime katkısının oldukça önemli olduğunu düşünüyorum. Çocuklar bu şekilde doğru düşünme, çıkarım yapabilme, yorumlama gibi birçok özelliğini geliştirebilir. Bu da öğrenme ve kavramayı destekler.”

Tablo 8. Öğretmenlerin Veri Okuryazarlık Becerini Geliştirmek İçin Verdikleri Önerilere İlişkin Bulgular

Kategoriler	f
Eğitimler	4
Erken yaşta işe başlama	2
Analitik düşünmeyi geliştirme	1
Kitap okuma alışkanlığı kazandırma	2
Meslektaşlarla işbirliği	1
Gelişmeleri takip etme	1
Farklı düşünceleri dinleme	1
Grafik okuma ve yorumlama etkinlikleri	1
Veri analizi programlarını öğrenme	1

Tablo incelendiğinde öğretmenlerin veri okuryazarlık becerini geliştirmek için verdikleri önerilere ilişkin bulgular 9 kategori altında toplanmıştır. Bunlar eğitimler, erken yaşta işe başlama, analitik düşünmeyi geliştirme, kitap okuma alışkanlığı kazandırma, meslektaşlarla işbirliği, gelişmeleri takip etme, farklı düşünceleri dinleme, grafik okuma ve yorumlama etkinlikleri, veri analizi programlarını öğrenmedir.

Aşağıda katılımcıların ifadelerine yer verilmiştir:

K3(K, MÖ, OO): “Grafik okuma ve yorumlama gibi temel becerileri geliştirmeye yönelik çalışmalar yapılabilir.”

K9(E, İÖ, OO): “Üniversitelerden veri analiz eğitimleri talep edilebilir. SPSS- LISREL gibi dijital araçlar kullanılabilir. Akademik makaleler okunabilir. Raporlaştırma eğitimi alınabilir.”

4. TARTIŞMA SONUÇ VE ÖNERİLER

Bu çalışmada, öğretmenlerin görüşlerine göre veri okuryazarlığı, verileri anlama, analiz etme ve yorumlama, değerlendirme, okuma ve kullanma gibi becerileri içermektedir. Ayrıca, veri okuryazarlığının iş yaşamlarındaki yerini belirlerken, öğrenci performansını izleme, karar verme süreci, geri bildirim ve değerlendirme gibi süreçlerde etkin bir şekilde kullanıldığını ifade etmişlerdir. Veri okuryazarlığı becerilerini geliştirmek için öğretmenlerin kullandığı yöntemler arasında, araştırma yapma, meslektaşlarla işbirliği, çevrim içi platformlar ve bilimsel

yayınları takip etme öne çıkmıştır. Öğretmenler, bu yöntemlerle veri okuryazarlığı becerilerini artırmaya yönelik çaba göstermektedirler. Bunun yanında, veri okuryazarlığının öğretmenlerin ve öğrencilerin eğitim sürecine katkı sağladığına dair güçlü görüşler bulunmuştur. Öğretmenler, veri okuryazarlığının mesleki gelişim, öğrenme desteği, düşünme becerilerini geliştirme ve eğitim politikalarını güçlendirme gibi alanlarda olumlu etkiler yaratacağını belirtmişlerdir. Ancak öğretmenler, veri okuryazarlığı konusunda bazı zorluklarla da karşılaştıklarını ifade etmişlerdir. Karmaşık metinlerin çözümü, soyut düşünme eksiklikleri, veri analizi bilgi eksiklikleri, dezenformasyon ve teknolojiye uyum sağlama gibi zorluklar, öğretmenlerin veri okuryazarlığı becerilerini geliştirmelerini engelleyen önemli faktörlerdir. Ayrıca, öğretmenler veri okuryazarlığını geliştirmek için çeşitli önerilerde bulunmuşlardır. Bu öneriler arasında, erken yaşta veri okuryazarlığı eğitimi, analitik düşünmeyi geliştirme, grafik okuma ve yorumlama becerilerini artırma yer almaktadır. Öğretmenler ayrıca üniversitelerden veri analizi eğitimlerinin talep edilmesi gerektiğini vurgulamışlardır. Bu bulgular, veri okuryazarlığının eğitimdeki rolünü güçlendirmek ve öğretmenlerin bu alandaki becerilerini geliştirmek için daha fazla kaynak ve eğitim fırsatının gerektiğini ortaya koymaktadır. Bandari (2020), veri okuryazarlığının çalışan verimliliği üzerinde olumlu etkileri olduğunu bulmuştur. Dilekçi, Nartgün ve Nartgün (2020) ise okul yöneticilerine yönelik yaptıkları araştırmada, katılımcıların veri kullanımının gerekli olduğuna dair görüş belirttiklerini tespit etmişlerdir. Demir (2009), okul yöneticilerinin öğrenci başarısını artırmak için aldıkları kararları incelerken, okul müdürlerinin genellikle öğrenci performansına dair verilere sahip olduklarını ve bu verilerin öğrenci gelişimini izlemek, kursları planlamak ve velilere geri bildirim sağlamak için kullanıldığını belirtmiştir. Pladevega (2022) ise eğitimcilerin öğretime ilişkin kararlar alırken verileri nasıl kullandıklarını incelediği çalışmasında, eğitimcilerin çeşitli veri kaynaklarına erişimleri olduğunu ve bu verileri akademik hedefler belirlemek, öğretimsel kararlar almak ve zorlanan öğrencilere destek planlamak için kullandıklarını ancak teknik becerilerinin bu verileri etkili bir şekilde kullanmalarına yetmediğini ortaya koymuştur.

Bu kapsamda öğretmenlerin veri okuryazarlığı becerilerini geliştirmeleri için, öğretmen adayları ve mevcut öğretmenler için kapsamlı eğitim programları düzenlenebilir. Bu programlar, öğretmenlere veriyi toplama, analiz etme, yorumlama ve uygulama konusunda pratik bilgiler sunulabilir.

Öğretmenlerin veri okuryazarlığına dair bilgiye ulaşmalarını kolaylaştırmak için, çevrimiçi kaynaklar oluşturulabilir. Bu kaynaklar, öğretmenlerin veriye dayalı kararlar alırken kullanabilecekleri araçları ve stratejileri içerebilir.

Okullarda veri analiz yazılımlarına ve teknolojik altyapıya yatırım yapılarak, öğretmenlerin veriyi daha etkin bir şekilde kullanabilmeleri sağlanabilir.

Öğretmenlerin veri okuryazarlığını yalnızca teknik bir beceri olarak değil, aynı zamanda eğitim kültürünün bir parçası olarak görmeleri teşvik edilebilir.

Öğretmenlerin veri okuryazarlığı becerilerini geliştirmeleri için birbirleriyle işbirliği yapabilecekleri fırsatlar sağlanabilir. Veri kullanımı ve analizine dair deneyimlerin paylaşıldığı atölye çalışmaları, seminerler ve öğretmenler arası ağlar oluşturulabilir.

KAYNAKLAR

Arık, K. (2024). Teknoloji ve bilgi çağında veri okuryazarlığı: Tanım, özellikler ve türkiye'deki uygulamalara bakış. *Uluslararası Yönetim Bilişim Sistemleri ve Bilgisayar Bilimleri Dergisi*, 8(1), 57-74.

Atsan, M. (2024). Veri okuryazarlığının öneminin ve algılamalarının insan kaynakları yönetimi uygulamaları bağlamında değerlendirilmesi: İK yöneticilerine yönelik bir görüşme. *Iğdır Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 37,108-124.

Bandari, V. (2020). Impact of data democratization and data literacy on employee productivity. *Sage Science Review of Educational Technology*, 3(1), 37-48.

Büyüköztürk, Ş., Kılıç Çakmak, E., Akgün, Ö.E., Karadeniz, Ş. ve Demirel, F. (2008). *Bilimsel araştırma yöntemleri*. Ankara: Pegem Akademi.

Demir, K. (2009). İlköğretim okullarında verilere dayalı karar verme. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Yönetimi*, 15(59), 367-397.

Dilekçi, Ü., Sezgin Nartgün, Ş. ve Nartgün, Z. (2020). Okullarda veriye dayalı yönetim. *Uluslararası Pegem Eğitim Kongresi (IPCEDU)* içinde (ss. 232-243). Ankara: Pegem Akademi.

Koçak, Y. E. ve Ateş, V. (2024). Lisansüstü Öğrenciler için veri okuryazarlığı becerileri ölçeği uyarlama çalışması. *Bilgi Dünyası*, 25(2), 382-409.

Kop, A. (2024). Veri okuryazarlığı konulu yayınların bibliyometrik analizi: Web Of Science veri tabanı incelemesi. *Yüksek Lisans Tezi*, Kastamonu Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Bilgi Ve Belge Yönetimi Ana Bilim Dalı, Kastamonu.

Pladevega, A. (2022). *From data to insights and action: The strategic journey of education data*. ProQuest Dissertations and Theses. Doktora Tezi. <https://www.proquest.com/dissertations-theses/data-insights-action-strategic-journey-education/docview/2820287321/se-2?accountid=12251> adresinden erişildi.

Seale, C. (1999). Quality in qualitative research. *Qualitative Inquiry*, 5(4), 465-478.

Swanborn, P. (2010). *Case study research: What, Why and How?*. London: Sage.

Tavşancıl, E. ve Aslan, E. A. (2001). *Sözel, yazılı ve diğer materyaller için içerik analizi ve uygulama örnekleri*. İstanbul: Epsilon.

Tekindal, S. (2021). *Nicel, nitel, karma yöntem araştırma desenleri ve istatistik*. Ankara: Nobel.

Turan, H. (2021). *Veriye dayalı karar verme*. N. Cemaloğlu (Ed.), *Veriye dayalı yönetim içinde* (ss. 1-19). Pegem Akademi.

Yıldırım, A., ve Şimşek, H. (2008). *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri*. Ankara: Seçkin.

ÖĞRETMENLERİN HASSAS TABAN TEORİSİNE İLİŞKİN GÖRÜŞLERİ

Doç. Dr. Ayşegül AYYILDIZ ASİL

Hakkari Üniversitesi, aysegulkadi@hakkari.edu.tr -0000-0003-1958-6104

Md. Yrd. Abdurrahman ASİL

Selahaddin Eyyubi Ortaokulu, a.rahmanasill@gmail.com - 0000-0002-5709-7160

ÖZET

Hassas Taban Teorisi'ne göre, kadınlar, annelik içgüdüleri ve çocukları, eşleri ve aileleriyle kurdukları duygusal bağlar nedeniyle, daha az mesai harcayarak çalışmayı tercih etmekte ve yöneticilik gibi pozisyonlarda görev almak konusunda isteksiz olabilmektedirler. Bu araştırmanın amacı, öğretmenlerin hassas taban teorisine ilişkin görüşlerinin incelenmesidir. Araştırmada nitel araştırma yöntemlerinden olgu bilim yöntemine başvurulmuştur. Araştırmada kolay ulaşılabilir örneklem yöntemi tercih edilmiştir. Çalışmaya Hakkâri'deki 9 öğretmen dahil edilmiştir. Araştırmada "Hassas Taban Teorisine İlişkin Yarı Yapılandırılmış Görüşme Formu" kullanılmıştır. Verilerin analizinde içerik analizi kullanılmıştır. Araştırmanın bulgularına göre; öncelikle, öğretmenlerin hassas taban teorisine ilişkin görüşleri, kadınların yöneticilik pozisyonlarına olan mesafelerini büyük ölçüde toplumsal rol beklentilerinden ve annelik sorumluluklarından kaynaklandırmaktadır. Kadınların iş-yaşam dengesi üzerindeki etkiler ise, özellikle zaman yönetimi, suçluluk hissi ve performans düşüşü gibi olgularla ilişkilidir. Kadın öğretmenlerin yönetim pozisyonlarına karşı isteksizliklerinin temel nedenleri arasında, sorumluluğun fazla olması, toplumsal roller, mobbing ve mizaç gibi faktörler öne çıkmaktadır. Bu zorlukların üstesinden gelmek için önerilen destek mekanizmaları, esnek çalışma saatleri, liderlik eğitimleri, uzaktan çalışma gibi unsurları içermektedir. Son olarak, kadın öğretmenlerin yönetim pozisyonlarına yönelmesini teşvik etmek için okullarda terfi sürecinde cinsiyet eşitliği sağlanması, liderlik eğitimleri verilmesi, başarı hikayelerinin paylaşılması gibi stratejiler önerilmektedir. Sonuç olarak, bu araştırma, hassas taban teorisinin kadın öğretmenlerin kariyerlerinde karşılaştıkları engelleri anlamada önemli bir rol oynadığını ve bu engelleri aşmak için toplumsal farkındalık ve politikaların geliştirilmesinin gerekliliğini vurgulamaktadır.

Anahtar Kelimeler: görüş, hassas taban teorisi, öğretmen

1. GİRİŞ

Günümüzde meydana gelen toplumsal değişiklikler, toplum, aile ve özellikle de kadın üzerinde yapılacak incelemeleri zorunlu hale getirmiştir (Aktaş, 2013). Kadınların iş hayatında yeterince temsil edilmediği bilinen bir gerçekken, çalışan kadınların yönetim kademelerinde yer alması

pek sık karşılaşılan bir durum değildir. Kadınların yönetici pozisyonlarındaki azlığının çeşitli sebepleri olduğu söylenebilir (Biber, 2021). Erkeklere kıyasla daha duygusal olan kadınlar, ailelerine daha fazla zaman ayırabilmek amacıyla kariyerlerinden vazgeçmeyi ya da daha az sorumluluk taşıyan işler yapmayı tercih edebilirler (Gilligan, 1982; Akt: Biber, 2021). Her ne kadar bazı engeller mevcut olsa da günümüzde yönetici pozisyonlarında yer alan kadınların sayısında bir artış gözlemlenmektedir. Ancak istatistikler, kadınların genellikle orta düzey yönetim pozisyonlarında görev aldığını, üst düzey yönetim kadrolarında ise daha az temsil edildiklerini göstermektedir (Karaca, 2007). Eğitim sistemi, toplumların gelişiminde temel rol oynayan, bireylerin bilgi ve beceri kazandığı, aynı zamanda sosyal değerleri ve normları öğrendikleri bir alandır. Bu nedenle, eğitimdeki yönetim ve liderlik pozisyonları, hem öğrencilerin hem de öğretmenlerin gelişimini doğrudan etkileyen kritik öneme sahiptir. Ancak, eğitim sektöründe kadınların liderlik pozisyonlarına gelme oranı hala erkeklere kıyasla düşüktür. Bu durum, yalnızca eğitimdeki fırsat eşitsizliğini değil, aynı zamanda toplumsal cinsiyet rollerine dayalı geleneksel bakış açılarının da bir yansımasıdır.

Kadın öğretmenlerin yönetim pozisyonlarına olan isteksizliklerinin arkasında çeşitli toplumsal ve bireysel faktörler bulunmaktadır. Bu faktörlerden biri de hassas taban teorisidir. Hassas taban teorisi, kadınların doğuştan sahip oldukları annelik içgüdüleri nedeniyle ailelerine karşı yoğun bir bağlılık ve sorumluluk hissettiklerini, bu yüzden evlerine ve ailelerine daha fazla zaman ayırmak isteyerek yönetimsel görevlerden daha uzak durduklarını öne sürmektedir (Uysal, 2020; Biber, 2021). Küçük vd. (2018), bu mesafenin nedenini geliştirdiği "hassas taban teorisi" ile açıklamaktadır. Bu teoriye göre, kadınlar, annelik içgüdüleri ve çocukları, eşleri ve aileleriyle kurdukları duygusal bağlar nedeniyle daha az mesai harcayarak çalışmayı tercih etmekte ve yönetsel pozisyonlarda görev almak konusunda temkinli bir yaklaşım sergilemektedirler. Bu teorinin, kadınların yönetici olma isteklilikleri üzerinde nasıl bir etkisi olduğu, özellikle eğitim alanında incelenmesi gereken önemli bir konudur. Kadın öğretmenlerin iş ve aile hayatını dengeleme çabaları ile yönetimsel sorumluluklar arasındaki ilişkiyi anlamaya yönelik katkılar sağlamaktadır. Kadın öğretmenlerin yönetici pozisyonlarına yönelmemelerinin sebepleri, çoğunlukla toplumsal normlar ve ailevi sorumluluklar gibi faktörlerle bağlantılıdır. Kadınları, profesyonel gelişimlerini desteklemek amacıyla yönetim pozisyonlarına daha fazla teşvik etmek önemli görülmektedir. Özellikle eğitim sektöründeki kadınların liderlik pozisyonlarına yönlendirilmesi, sadece kadınların kariyer gelişimleri için değil, aynı zamanda okulların yönetiminde çeşitliliğin artırılması adına da büyük bir önem taşımaktadır.

Kadınlar, çalışma hayatına katılırken ve yönetim pozisyonlarına yükselirken çeşitli engellerle karşılaşmaktadır. Bu engeller, toplumun kültürel ve yapısal özellikleriyle bağlantılıdır (Besler ve Oruç, 2010). Kadınların ailevi ve dini toplumsal roller nedeniyle yönetici pozisyonlarına daha az tercih edilmesi, çevresel ve sosyal faktörlerle açıklanabilir. Birden fazla rolü üstlenen kadınların kariyer yönetimini konu alan pek çok araştırma, bu karmaşık süreci anlamada yardımcı olmuş olsa da, hala bu karmaşanın tam olarak çözüldüğü söylenemez. Kadınların kendi istekleriyle yönetim pozisyonlarından uzak durmalarının sebeplerini incelemek amacıyla akademik çalışmalar yapılmaktadır (Tin, Küçük ve Arıcı, 2019; Tin, 2019).

Alan yazın incelendiğinde, Biber (2021) araştırmasında, bankada çalışan kadınların yönetim kademelerinde görev alma isteklerinin hangi faktörlerden etkilendiğini ve kadınların hassas taban teorisine dair değerlendirmelerini incelemiştir. Sonuçlar, kadınların yöneticilik isteklilik düzeylerinin yüksek olduğunu ancak demografik özelliklere göre anlamlı bir fark bulunmadığını göstermiştir. Pamukoğlu (2004), çalışan kadınların insani ilişkilerde başarılı olduklarını ve bu nedenle hizmet odaklı sektörlerde, özellikle finans, bilişim, turizm ve reklamcılık gibi alanlarda kadın yöneticilerin sayısının arttığını belirtmiştir. Canal (2018) ise

kadınların ailevi sorumluluklar nedeniyle yönetici pozisyonlarında isteksiz olmalarına yol açan faktörleri Hassas Taban Teorisi çerçevesinde incelemiş, medeni durum ve çocuk sahibi olma durumu açısından anlamlı farklar bulmuştur.

Bu bağlamda, bu çalışmanın amacı, kadın öğretmenlerin yönetici olma istekliliklerini etkileyen faktörleri derinlemesine incelemek ve hassas taban teorisinin eğitim sektöründeki kadın öğretmenler üzerinde nasıl bir etkisi olduğunu belirlemektir. Ayrıca, kadınların yönetim pozisyonlarına daha fazla yönelmelerini sağlamak için eğitim kurumlarında uygulanabilecek destekleyici politikalar ve stratejiler üzerinde durulacaktır. Bu araştırma, kadın öğretmenlerin iş-yaşam dengesi ile ilgili zorlukları aşabilmeleri ve yönetici pozisyonlarında daha fazla yer alabilmeleri için neler yapılması gerektiği konusunda önemli çıkarımlar sunmayı amaçlamaktadır.

2. YÖNTEM

Araştırmada nitel araştırma yöntemi tercih edilmiştir. Seale (1999)'e göre, nitel araştırma, bir problemin çözümüne yönelik olarak gözlem, görüşme ve doküman analizi gibi nitel veri toplama yöntemlerinin kullanıldığı bir süreçtir. Bu tür araştırmalar, önceden bilinen ya da fark edilmeyen problemleri keşfetmeye ve probleme dair doğal olguları gerçekçi bir şekilde ele alarak öznel ve yorumlayıcı bir yaklaşım sunmaya yöneliktir.

2.1. Desen

Araştırmada olgu bilim deseni tercih edilmiştir. Büyüköztürk, Kılıç Çakmak, Akgün, Karadeniz ve Demirel (2008) tarafından ifade edilen olgu bilim araştırmalarında, olgulara ilişkin yaşantıları ve bu yaşantılara yüklenen anlamları ortaya koymak amacıyla, araştırmanın odaklandığı olguyu deneyimleyen veya bu olguyu dışı vurabilecek bireylerle çalışılmaktadır.

2.2. Çalışma Grubu

Araştırmada, kolay ulaşılabılır örnekleme yöntemi tercih edilmiştir. Yıldırım ve Şimşek (2008) bu yöntemi "kolay ulaşılabılır durum örnekleme" olarak da tanımlamaktadır. Bu örnekleme türü, araştırma yapılacak birey veya grupların sürece dâhil edilmesinin ya da onlara erişilmesinin daha kolay olduğu durumlarla ilişkilidir. Araştırmada, Hakkari'de çalışan 9 öğretmenin görüşlerine başvurulmuştur.

Tablo 1. Katılımcıların Demografik Özellikleri

Değişken	Gruplar	n
Cinsiyet	Kadın	4
	Erkek	5
Okul türü	İlkokul	4
	Ortaokul	5
Branş	Sınıf Öğretmenliği	3
	Matematik Öğretmenliği	1
	Türkçe Öğretmenliği	1
	İngilizce Öğretmenliği	2
	Beden Eğitimi ve Spor Öğretmenliği	1
	PDR	1

Tablo incelendiğinde katılımcıların 4'ü kadın, 5'i erkektir. Katılımcıların 4'ü ilkokulda, 5'i ortaokulda çalışmaktadır. Katılımcıların 3 sınıf öğretmeni, 6'sı branş öğretmenidir.

2.3. Veri Toplama

Araştırmada, yarı yapılandırılmış bir görüşme formu hazırlanmıştır. Bu form iki bölümden oluşmaktadır. İlk bölüm, katılımcıların demografik bilgilerini içeren kişisel bilgi formunu kapsamaktadır. İkinci bölümde ise, katılımcılara araştırma problemine ilişkin sorular yöneltilmiştir. Araştırmanın güvenilirliğini artırmak amacıyla, araştırmanın amacı ve yöntemi katılımcılara detaylı bir şekilde açıklanmıştır (Yıldırım & Şimşek, 2008). Ayrıca, araştırmanın inandırıcılığını güçlendirmek için doğrudan alıntılara yer verilmiştir (Merriam, 2015). Katılımcılar, demografik özelliklerine göre K1, K2, ... K9 şeklinde kodlanmıştır.

2.4. Veri analizi

Veri analizi için içerik analizi yöntemi kullanılmıştır. İçerik analizi, sosyal gerçekliği inceleyen, nesnel ve sistematik bir okuma aracı olarak, önceden belirlenen ölçütlere dayanarak anlamlar çıkarmayı hedefleyen metodolojik bir araç ve teknikler bütünüdür (Tavşancıl ve Aslan, 2001).

3. BULGULAR

Tablo 2. Öğretmenlerin Hassas Taban Teorisi Hakkındaki Görüşlerine İlişkin Bulgular

Kategoriler	f
Yönetim pozisyonlarına olan mesafe	2
Kariyer engeli	3
Aileye karşı hissedilen sorumluluk	2
Anneliğin ağır basması	2
Kendini gerçekleştiren kehanet	1

Tablo incelendiğinde öğretmenlerin hassas taban teorisi hakkındaki görüşlerine ilişkin bulgular 5 kategori altında toplanmıştır. Bunlar yönetim pozisyonunu yönetim pozisyonlarına olan mesafe, kariyer engeli, aileye karşı hissedilen sorumluluk, anneliğin ağır basması, kendini gerçekleştiren kehanettir. Öğretmenler tarafından en çok tercih edilen tanım hassas taban teorisinin bir kariyer engeli olmasıdır.

Aşağıda katılımcıların ifadelerine yer verilmiştir:

K1 (K, SÖ, İO): “Çocuk sahibi olan kadınların yöneticilik pozisyonlarına bakış açılarını anlatan bir teoridir.”

K2 (K, MÖ, OO): “Çalışan kadınların yapıları gereği yöneticilik ile ilgili görevlere mesafeli olması. Toplumsal roller gereği kadınların ev ve aile hayatına daha çok vakit ayırması nedeniyle yönetim görevlerine uzak kalmasıdır.”

Tablo 3. Öğretmen Görüşlerine Göre Kadınlarda Geliştirilen Hassas Taban Teorisinin İş-Yaşam Dengesi Üzerindeki Etkilerine İlişkin Bulgular

Kategoriler	f
Ev yaşamının ön planda olması	1

Cinsiyetçi iş bölümü	1
Suçluluk hissi	2
Performans düşüşü	1
İş ortamında sorunlar	2
Düzensiz çalışma	1
Zaman yönetimi	2
Kendini gerçekleştirememe	2

Tablo incelendiğinde öğretmen görüşlerine göre kadınlarda geliştirilen hassas taban teorisinin iş-yaşam dengesi üzerindeki etkilerine ilişkin bulgular 8 kategori altında toplanmıştır. Bunlar ev yaşamının ön planda olması, cinsiyetçi iş bölümü, suçluluk hissi, performans düşüşü, iş ortamında sorunlar, düzensiz çalışma, zaman yönetimi, kendini gerçekleştirememedir. Aşağıda katılımcıların ifadelerine yer verilmiştir:

K9 (E, İÖ, OO): “ Doğrudan etkileyebilir. Zaman yönetimi ve psikolojik iyi oluş durumu kariyer gelişimi üzerinde belirleyici bir etkiye sahiptir. Çalışan anneler çocuk bakımı iş arasında denge kurmaya çalışırken zaman baskısı, tükenmişlik ve suçluluk hissine kapılabilirler.”

K8 (K, İÖ, OO): “ Anneliğin evdeki sorumlulukları ve işteki sorumlulukları çok farklıdır. Özellikle zaman yönetimi konusunda ev ve iş arasında çakışmalar olabilir. Bu da dengesizliğe neden olur.”

Tablo 4. Öğretmen Görüşlerine Göre Kadın Öğretmenlerin Yönetim Pozisyonlarına Karşı İsteksizliklerinin Olası Temel Nedenlerine İlişkin Bulgular

Kategoriler	f
Sorumluluğun fazla olması	2
Enerji ve vakit ayırma zorluğu	1
Mizaç	2
Toplumsal roller	4
Rol model eksikliği	1
Cam tavan sendromu	1
Esnek olmayan iş yapısı	1
Mobbing	2

Tablo incelendiğinde öğretmen görüşlerine göre kadın öğretmenlerin yönetim pozisyonlarına karşı isteksizliklerinin olası temel nedenlerine ilişkin bulgular 8 kategori altında toplanmıştır. Bunlar sorumluluğun fazla olması, enerji ve vakit ayırma zorluğu, mizaç, toplumsal roller, rol model eksikliği, cam tavan sendromu, esnek olmayan iş yapısı, mobbingdir. En çok dile getirilen kategori toplumsal rollerdir.

Aşağıda katılımcıların ifadelerine yer verilmiştir:

K4 (K, PDR, İO): “Ataerkil bir yönetim sisteminde kadının rolü ve kendine olan başarıma duygusu çok hızlı bir şekilde zedelenmektedir. Kadının yönetim pozisyonlarında ilerlemesi çevresinden gelebilecek her türlü erkek yönetici baskısına açık olmasına sebebiyet verir. Bu durumda kadınların bu oluşan mobbinge kararlı bir tutum sergilemesi gerekir. Bu durumun bence en temel nedeni toplumda oluşan kadın yönetici olamaz bakış açısıdır..”

K3 (E, SÖ, İO): “ Kadın öğretmenlerin yönetim pozisyonlarına karşı isteksiz olmaları kadın mizacının otoriter yönetim sağlayabilecek bir yapıda olmamasından kaynaklanıyor olabilir.”

Tablo 5. Öğretmen Görüşlerine Göre Okulda Karşılaşılan Hassas Taban Teorisinin Okul Üzerindeki Etkilerine İlişkin Bulgular

Kategoriler	f
Yönetimde rol model eksikliği	2
Okul performansında düşüş	3
Öğrenme sürecine olumsuz etki	1
Yönetimde cinsiyet eşitsizliği	1

Tablo incelendiğinde öğretmen görüşlerine göre okulda karşılaşılan hassas taban teorisinin okul üzerindeki etkilerine ilişkin bulgular 4 kategori altında toplanmıştır. Bunlar yönetimde rol model eksikliği, okul performansında düşüş , öğrenme sürecine olumsuz etki, yönetimde cinsiyet eşitsizliğidir. Aşağıda katılımcıların ifadelerine yer verilmiştir:

K9 (E, İÖ, OO): “Kadın öğretmenlerin yönetim pozisyonlarına karşı isteksizliği veya kendilerini yetersiz görmeleri nedeniyle okul yönetiminde cinsiyet dengesizliği yaratabilir. Okulda liderlik çeşitliliği azalır. Farklı bakış açıları farklı yönetim eksikliği oluşur. Öğrenciler için kadın lider modeli eksikliği özellikle kız öğrencilerin algısında ataerkil lider algısı oluşturabilir”

K4 (K, PDR, İO): “ Öncelikle okuldaki yapmış olduğum iş performansında düşüş olur ve bu da okulun PDR branşındaki performansında düşüşe neden olur.”

Tablo 6. Öğretmen Görüşlerine Göre Kadın Öğretmenlerde Hassas Taban Teorisinin Etkisini Azaltmak İçin İhtiyaç Duydukları Destek Mekanizmalarına İlişkin Bulgular

Kategoriler	f
İzinlerin süresini artırma	1
Liderlik eğitimi	1
Esnek çalışma saati	6
Kadınları alttan alma	1
Bakıcı desteği	1

İş bölümü	1
Yönetim desteği	1
Toplumsal farkındalık eğitimi	1
Uzaktan çalışma imkanı	2

Tablo incelendiğinde öğretmen görüşlerine göre kadın öğretmenlerde hassas taban teorisinin etkisini azaltmak için ihtiyaç duydukları destek mekanizmalarına ilişkin bulgular 9 kategori altında toplanmıştır. Bunlar izinlerin süresini artırma, liderlik eğitimi, esnek çalışma saati, kadınları alttan alma, bakıcı desteği, iş bölümü, yönetim desteği, toplumsal farkındalık eğitimi, uzaktan çalışma imkanıdır. En çok dile getirilen kategori esnek çalışma saatidir. Aşağıda katılımcıların ifadelerine yer verilmiştir:

K6 (E, BESÖ, OO): “ Kadınlara esnek çalışma saatleri ayarlanmalıdır”

K7 (K, PDR, İO): “ Anelikte gözün arkada kalmayacağı, güven duyacağı bakıcı desteği ile halledilebilir”

Tablo 7. Öğretmen Görüşlerine Göre Okullarda Kadın Öğretmenlerin Yönetim Pozisyonlarına Yönelmesini Teşvik Etmek Adına Yapılabileceklere İlişkin Bulgular

Kategoriler	f
Terfi sürecinde cinsiyet eşitliği	1
Liderlik eğitimleri	3
Başarı hikayeleri paylaşma	1
Ücret artışı	1
Ek hizmet puanı verme	1
Esnek çalışma saati	1
Rahat çalışma ortamı	1

Tablo incelendiğinde öğretmen görüşlerine göre okullarda kadın öğretmenlerin yönetim pozisyonlarına yönelmesini teşvik etmek adına yapılabileceklere ilişkin bulgular 7 kategori altında toplanmıştır. bunlar terfi sürecinde cinsiyet eşitliği, liderlik eğitimleri, başarı hikayeleri paylaşma, ücret artışı, ek hizmet puanı verme, esnek çalışma saati, rahat çalışma ortamıdır. En çok dile getirilen kategori liderlik eğitimleridir. Aşağıda katılımcıların ifadelerine yer verilmiştir:

K3 (E, SÖ, İO): “Bu durumda kadın öğretmenler için liderlik eğitimleri düzenlenebilir. Bu eğitimler kadınların kariyer hedeflerine ulaşmaları için teşvik edici bir yöntem olabilir.”

K5 (E, TÖ, OO): “Daha rahat bir okul atmosferi yaratılabilir ”

Tablo 8. Öğretmen Görüşlerine Göre Yönetim Görevlerinin Kadınlar İçin Daha Cazip Hale Getirilmesi Adına Uygulanabilecek Politikalara İlişkin Bulgular

Kategoriler	f
Eşitlik ve adaletin sağlanması	4
Esnek çalışma saati	2
Aile destek politikaları	1
Uzaktan çalışma	1
Liderlik eğitimleri	1
Ebeveynlik izni kolaylıkları	1
Yöneticilikte eşit kontenjanlar	1
Kadınları karara katma	1

Tablo incelendiğinde öğretmen görüşlerine göre yönetim görevlerinin kadınlar için daha cazip hale getirilmesi adına uygulanabilecek politikalara ilişkin bulgular 8 kategori altında toplanmıştır. Bunlar eşitlik ve adaletin sağlanması, esnek çalışma saati, aile destek politikaları, uzaktan çalışma, liderlik eğitimleri, ebeveynlik izni kolaylıkları, yöneticilikte eşit kontenjanlar, kadınları karara katmadır. Aşağıda katılımcıların ifadelerine yer verilmiştir:

K9 (E, İÖ, OO): “Kadın yöneticilerin iş yaşam dengesini sağlayabilmesi için yarı zamanlı yönetim ve esnek mesai saatleri gibi uygulamalara geçilebilir.”

K8 (K, İÖ, OO): “Esnek çalışma saatleri, aile destek, uzaktan çalışma imkanları, liderlik eğitim programları ile ilgili politikalar geliştirilebilir”

4. TARTIŞMA, SONUÇ VE ÖNERİLER

Bu araştırma, kadın öğretmenlerin kariyerlerini etkileyen hassas taban teorisinin eğitim yönetimindeki rolünü ve bu teorisinin iş-yaşam dengesi üzerindeki etkilerini incelemektedir. Bulgular, kadın öğretmenlerin kariyer engelleri ve toplumsal roller nedeniyle yönetim pozisyonlarına karşı isteksizliklerini açıklayan önemli unsurları ortaya koymaktadır.

Öncelikle, öğretmenlerin hassas taban teorisine ilişkin görüşleri, kadınların yöneticilik pozisyonlarına olan mesafelerini büyük ölçüde toplumsal rol beklentilerinden ve annelik sorumluluklarından kaynaklandırmaktadır. Bu bulgu, kadınların geleneksel olarak aile içinde üstlendikleri sorumlulukların, kariyer hedefleriyle çelişebileceğini ve bu durumun yönetim pozisyonlarına yönelmeyi zorlaştırabileceğini göstermektedir. Kadınların iş-yaşam dengesi üzerindeki etkiler ise, özellikle zaman yönetimi, suçluluk hissi ve performans düşüşü gibi olgularla ilişkilidir. Çalışan annelerin çocuk bakımı ve iş hayatı arasında denge kurma çabaları, stres, tükenmişlik ve suçluluk duygularına yol açabilir. Bu durum, iş yerinde performans düşüşüne yol açmakta ve kadın öğretmenlerin iş-yaşam dengesini sağlamalarını zorlaştırmaktadır. Kadın öğretmenlerin yönetim pozisyonlarına karşı isteksizliklerinin temel nedenleri arasında, sorumluluğun fazla olması, toplumsal roller, mobbing ve mizaç gibi faktörler öne çıkmaktadır. Özellikle toplumsal rollerin, kadınların bu pozisyonları arzulamalarını engellediği ve mobbing gibi sosyal baskıların kadınları yönetim pozisyonlarından uzaklaştırdığı görülmektedir. Bu zorlukların üstesinden gelmek için önerilen destek mekanizmaları, esnek çalışma saatleri, liderlik eğitimleri, uzaktan çalışma gibi unsurları içermektedir. Kadın öğretmenler için esnek çalışma saatlerinin sağlanması en çok talep edilen

destek mekanizması olup, bu yaklaşımın iş-yaşam dengesini sağlama noktasında önemli bir çözüm sunduğu anlaşılmaktadır. Ayrıca, liderlik eğitimleri, kadın öğretmenlerin yönetim pozisyonlarına daha fazla yönelmesini teşvik edebilir ve onları kariyer hedeflerine ulaşmada daha güçlü bir şekilde destekleyebilir. Son olarak, kadın öğretmenlerin yönetim pozisyonlarına yönelmesini teşvik etmek için okullarda terfi sürecinde cinsiyet eşitliği sağlanması, liderlik eğitimleri verilmesi, başarı hikayelerinin paylaşılması gibi stratejiler önerilmektedir. Bu stratejiler, kadın öğretmenlerin kendilerine olan güvenlerini artırabilir ve yönetim pozisyonlarına karşı duydukları isteksizliği azaltabilir. Küçüksipahioğlu' nun (2024) çalışmasının sonucunda, kadınların yönetici olma isteği ile iş-aile çatışmaları arasında pozitif yönde anlamlı bir ilişki olduğu belirlenmiştir. Beshina (2019) çalışmasında, hem özel hem de kamu sektöründe kadınların yöneticilik pozisyonlarına uzak durdukları tespit edilmiş ve bu bulgular, Hassas Taban Teorisi'ni destekler nitelikte olmuştur. Uysal (2020) çalışmasında, kadınların örgütten aldıkları destek ile yönetici olma isteklilikleri arasında pozitif ve anlamlı bir ilişki bulunmuş, ancak medeni durum ve çocuk sahibi olma durumunun yönetici olma istekliliğinde anlamlı bir fark yaratmadığını tespit etmiştir. Tin (2019) araştırmasında ise, kadınların memuriyet türü, medeni durumu ve çocuk sahibi olma durumları ile yönetici olma isteği arasında anlamlı bir fark bulunmamış, kadınların annelik içgüdüleri nedeniyle yöneticilik pozisyonlarından uzak durdukları gözlemlenmiştir.

Bu bağlamda kadın öğretmenlere yönelik esnek çalışma saatleri ve uzaktan çalışma imkânları sağlanması, iş ve aile hayatı arasında denge kurmalarını kolaylaştırabilir.

Liderlik eğitimlerinin verilmesi, kadın öğretmenlerin yönetim pozisyonlarına olan isteklerini artıracak bir diğer önemli adımdır. Bu eğitimler, kadınların liderlik becerilerini geliştirmelerine ve kendilerine olan güvenlerini artırmalarına yardımcı olabilir.

Kadın öğretmenlerin yönetim pozisyonlarına yönelmesinde yaşadıkları en büyük engellerden biri de toplumsal roller ve cinsiyet eşitsizlikleridir. Bu nedenle, okul yönetimlerinde cinsiyet eşitliğinin sağlanması, kadın öğretmenlerin terfi süreçlerinde eşit fırsatlar sunulması, bu engelleri aşmalarına yardımcı olabilir.

Kadın öğretmenlerin yaşadıkları zorlukları aşabilmesi için destekleyici bir okul kültürünün oluşturulması önemlidir. Bunun için, okulda daha rahat çalışma ortamları yaratılabilir ve mobbing gibi olumsuz davranışlarla mücadele edilebilir.

5. KAYNAKÇA

Aktaş, G. (2013). Feminist söylemler bağlamında kadın kimliği: Erkek egemen bir toplumda kadın olmak. *Hacettepe Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi*, 30(1).

Beshina, K. (2019) Sensitive base theory in women career management. *The International New Issues in Social Sciences*, 7(1), 97-108.

Besler, S. ve Oruç, İ. (2010). Türkiye'de ve yazılı basında kadın yöneticiler. *Anadolu University Journal of Social Sciences*, 10(1).

Biber, E. D. (2021). Banka çalışanlarının hassas taban teorisine ilişkin yaklaşımları. *The International New Issues in Social Sciences*, 9(2), 155-176.

Büyüköztürk, Ş., Kılıç Çakmak, E., Akgün, Ö.E., Karadeniz, Ş. ve Demirel, F. (2008). *Bilimsel araştırma yöntemleri*. Ankara: Pegem Akademi.

Canal, B. (2018). Kadınların kariyer yönetiminde hassas taban teorisi: Kastamonu ilinde bir uygulama. *The International New Issues in Social Sciences*, 6(1), 73-84.

Gilligan, C. (1982). *In a different voice: Psychological theory and women's development*. Cambridge, MA: Harvard University Press.

Karaca, A. (2007). Kadın yöneticilerde kariyer engelleri: cam tavan sendromu üzerine uygulamalı bir araştırma. *Yüksek Lisans Tezi*. Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İşletme Ana Bilim Dalı, Yönetim ve Organizasyon Bilim Dalı, Konya.

Küçük, O., Küçük, N., Dilek, S. ve Hacısalihoğlu, G. H. (2018). *Kadınların kariyer yönetiminde hassas taban teorisi: Bir araştırma, Uluslararası Kadın Araştırmalarında Yeni Ufuklar Konferansı (IWSC)*, Sakarya Üniversitesi, 8-9 Mayıs, s.75.

Küçüksipahioğlu, M. (2024). Hassas taban teorisi ile iş-aile çatışması ilişkisi: kamu sektörü üzerine bir araştırma. *The International New Issues in Social Sciences*, 12(2), 73-94.

Merriam, S. B. (2015). Nitel araştırma: Desen ve uygulama için bir rehber (Çev. S. Turan). Ankara: Nobel.

Pamukoğlu, E. (2004). Katılım bankalarında çalışan kadın personellerin cam tavan algılarının belirlenmesi. *Yüksek Lisans Tezi*. Kocaeli Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kocaeli.

Seale, C. (1999). Quality in qualitative research. *Qualitative Inquiry*, 5(4), 465-478.

Tavşancıl, E. ve Aslan, E. A. (2001). *Sözel, yazılı ve diğer materyaller için içerik analizi ve uygulama örnekleri*. İstanbul: Epsilon.

Tin, S. (2019). Kadın kariyerinde hassas taban teorisi: Kastamonu ilinde bir uygulama. *The International New Issues in Social Sciences*, 7(2), 161-180.

Tin, Sevcin, Küçük Ve Arıcı (2019) "Kadın Kariyerinde Hassas Taban Teorisi: Kamu Kurumlarında Bir Uygulama", Uluslararası Erciyes Bilimsel Araştırmalar Kongresi, 26-28 Nisan 2019, Kayseri, ss. 695-702.

Uysal, D. (2020). Algılanan örgütsel destek ile kadın kariyerinde hassas taban teorisinin ilişkisi. *The International New Issues in Social Sciences*, 8(2), 305-328.

Yıldırım, A., ve Şimşek, H. (2008). *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri*. Ankara: Seçkin.

VƏTƏNPƏRVƏLİK İDEALLARININ TƏRCÜMANI ƏHMƏD CAVAD**BABAYEV YAQUB MƏHƏRRƏM OĞLU****Filologiya elmləri doktoru, Professor, Azərbaycan Dövlət Pedaqoji Universiteti,
Azərbaycan****ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-4738-9426>****E-mail: [ymbabayev@hotmail.com](mailto:ybabayev@hotmail.com)****XÜLASƏ**

Məqalədə Azərbaycanın istiqlal şairi kimi tanınan Əhməd Cavadın ideya və ideallarından və bunların gənc nəslə öyrədilməsinin əhəmiyyətindən danışılır. Göstərilir ki, sənətkarın yaradıcılığının birinci mərhələsi XX əsrin ikinci onilliyinə, ikinci mərhələsi isə sovet dövrünə təsadüf edir. Onun yaradıcılığında vətənpərvərlik, xalqsevərlik, vətənin və xalqın azadlığı, müstəmləkəçilik rejiminə, rus-bolşevik işğalına qarşı etiraz, xalqın səadəti və müstəqilliyi kimi ideya və ideallar aparıcı yer tutur. Ə.Cavadın şeirlərinin dili sadə və aydındır. Folklor dilinə yaxındır. Sovet dövründəki əsərlərində senzuradan yayınmaq üçün simvolik fikir və anlayışlardan tez-tez istifadə edən müəllif həm də ədəbiyyatımızda simvolizmin nümayəndəsi kimi tanınır. O, əsərlərinin istər ideya-məzmun cəhətlərinə, istərsə də dil-üslub xüsusiyyətlərinə görə bir nümunə və tərbiyə məktəbidir. Azərbaycanda milli idealların, vətənpərvərlik hisslərinin təbliğində Ə.Cavadın böyük rolu olmuşdur. Sənətkarın yaradıcılığı bir sıra şairlərimizin bədii irsinə, yaradıcılıq məfkurəsinə də təsir göstərmişdir.

Məqalədə deyilən bu məsələlər yığcam şəkildə şərh edilir. Təhlil zamanı sənətkarın konkret əsərlərinə istinad edilir. Göstərilir ki, biz Ə.Cavadın ideya və ideallarını öyrənməli və gənc nəslə öyrətməliyik.

Açar sözlər: *Əhməd Cavad, poeziya, milli istiqlal, XX əsrin əvvəlləri, sovet ədəbiyyatı, milli ideal, tərbiyə, gənc nəsil*

RESUME**TRANSLATOR OF PATRIOTIK IDEALS AHMED JAVAD****Babayev Yagub Maharram****doctor of philological sciences, professor****Azerbaijan State Pedagogical University, Azerbaijan**

The article discusses the ideas and ideals of Ahmad Javad, known as the poet of independence of Azerbaijan, and the importance of teaching them to the younger generation. It is noted that the first stage of the artist's work dates back to the second decade of the twentieth century, and the second stage to the Soviet era. Ideas and ideals such as patriotism, love to nation, freedom of the homeland and the people, protest against the colonial regime, the Russian-Bolshevik occupation, the happiness and independence of the people occupy a leading place in his work. The language of A.Javad's poems is simple and clear. It is close to folklore language. The author, who often used symbolic ideas and concepts to avoid censorship in his Soviet-era works, is also known in our literature as a representative of symbolism. He is an example and an educational school for its works, both in terms of ideas and content, as well as in terms of language and style. A.Javad played a great role in the promotion of national ideals

and patriotic feelings in Azerbaijan. The artist's work has also influenced the artistic heritage and creative ideology of a number of our poets.

These issues are briefly described in the article. The analysis refers to the specific works of the artist. It is shown that we must study the ideas and ideals of A. Javad and teach them to the younger generation.

Key words: *Ahmad Javad, poetry, national independence, earli 20th century, Soviet literature, national ideal, upbringing, young generation*

Giriş

Xalqımızın tarixində milli intibah dövrü kimi səciyyələnən XIX əsrin II yarısı-XX əsrin ilk onilliklərində Azərbaycan ictimai-siyasi, ədəbi-mədəni mühitində yetişən milli, fədakar, “xalqa, vətənə təmənnsiz xidmət” ideyası ilə yaşayan elitər ziyalı dəstəsinin qələm və fikir mücahidlərindən biri də Əhməd Cavad Axundzadə idi. Bir çox milli məsləkdaşları, əqidə yoldaşları kimi o da rus-bolşevik siyasi rejiminin yaratdığı irticaçı hakimiyyət burulğanında repressiyaya uğrayıb qər q oldu. Cismən əlimizdən alındı. Ancaq onun amalları və əməlləri, ideya və təlqinləri, milli oxucu kütləsinə çatdırmaq və onu tərbiyələndirmək istədiyi nəsihət və diktələri, onun və məsləkdaşlarının nişan verdiyi, qoyduğu yol və ruh indi də yaşamaqdadır. Ona görə də biz bu gün də, sabah da Əhməd Cavad kimi münəvvərlərimizi, onların amal və əməllərini, yaradıcılıq məhsullarını, kütləyə çatdırmaq istədiklərini öyrənməli və öyrətməliyik. Bu klassiklərimizə ehtiramla yanaşı həm də indiki və gələcək nəslin düzgün, dürüst, milli və vətənsəvər ruhda tərbiyəsi üçün lazımdır.

Ə.Cavadın ideya və ideallarının çağdaş dəyəri

Bəs biz Ə.Cavadın nəyi və nələri öyrənə bilərik? Əlbəttə, bu böyük istiqlal şairindən öyrənməli şeylər çoxdur. Bir yazıda onların hamısını tam şəkildə əhatə etmək mümkün olmadığından bəzi zəruri notlar üzərində dayanmaq istəyirik. Məsələn, bizim ondan öyrənə biləcəyimiz vacib keyfiyyətlərdən biri məsləki, əqidəsi yolunda fədakarlıqdır. Sənətkar bir şeirində məsləki uğrunda şəhidliyə hazır olduğunu belə bəyan edir:

Bən bu gün məsləkim üstündə ölürsəm, nə zərər?!

Məsləkli ölüm bil ki, bu dünyaya dəyər! [2 ,283]

Şairə görə məsləki, əqidəsi yolunda ölmək şərəfsiz yaşayışdan daha yüksək məqamdır. O, məslək, etiqad şəhidi olduğunu əməli ilə də sübut etdi.

Biz vətən sevgisini, yurd həsrətini, el-oba sevdasını, insan qəlbində milli duyğu və düşüncənin təntənəsini də Ə.Cavadın öyrənə bilərik. Onun poeziyası bütünlüklə milli ruh, vətən və millət eşqi üzərində köklənmişdir. Həm də şairin vətənpərvərlik duyğuları onun dünyaya göz açdığı doğma yurddan, ilk dəfə gördüyü eldən-obadan başlayır, təcridən böyüyüb

bölgə və nəhayət, Azərbaycan miqyasına çevrilir. Son nəticədə isə bütün türk-Turan coğrafiyasını əhatə edir. Məsələn, “Aşiqin dərdi” gəraylısı ilkin yurdundan, elindən-obasından ayrılan bir insanın qərib sızıltılarıdır. “Gəncəm, hey...” qoşmasında sevginin miqyası bir az da böyüyüb vətənin bir parçası olan Gəncəyə məhəbbətin bədii ifadəsinə çevrilir, bölgə miqyasını alır. “Azərbaycan”, “Azərbaycana”, “Bən kiməm?” və s. şeirlərində bütün Azərbaycan bu məhəbbətin, vətən sevdasının obyektinə kimi götürülür. “Şeirim”, “İstanbul”, “Kuropatkinə”, “Çırpınırdı Qara dəniz” və s. poeziya örnəklərində isə sənətkarın vətəninin hüdudları bütün türk-Turan coğrafiyasını əhatə edir.

Ə.Cavadın yurd, vətən sevgisi ruhani sevgidir. Ruhun cismə aşığı kimidir. Vətəndən, el-obadan ayrılıq və onun qəmi şair üçün ruhun izzirabı, onun mənəvi dünyasının dərdi, qüسسəsidir. “Aşiqin dərdi” şeirini sənətkar 1916-cı ildə Kutaisidə olarkən qələmə almışdır. Burada o, doğma elinin-obasının ayrılıq həsrətini çəkir. Yurdundan fəraqın aşılıq dədini yaşayır və onu poetik sözə çevirir:

Ayrı düşdüm bən elimlə,
Gedən bulud, getmə dinlə;
Ağla bana öz dilimlə,
Türk aşığı söyləyəni!
Aşiqin bir el dərdi var,
Ellər oxur, ellər yazar!
Bən düzərəm, zaman pozar,
Göz götürməz bu gülşəni! [2, 145]

“Gəncəm, hey...” qoşması səmimi, saf bir övladın öz doğma anasına sevgisi təmsalındadır. Bu övlad sevdiyi anasının gözəlliklərini sayır, ona xeyir-dua, uğur arzulayır. 1918-ci ildə AXC dövründə yazılmış bu şeirin ovqatında bir sevinc, nikbinlik vardır.

“Azərbaycan, Azərbaycan”, “Azərbaycana” və s. bu tipli şeirlərində tərənnüm hədəfi sənətkarın “yar”, “canan”, “dərbər” adlandırdığı bütöv Azərbaycandır. 1919-cu ildə müstəqillik dövründə qələmə alınmış “Azərbaycan” şeirində nikbin, fərəhli bir ruh, zəfər ovqatı hakimdir. Bu şeir S.Vurğunun məşhur “Azərbaycan” şeirindən təxminən 16-17 il əvvəl yazılmışdır və S.Vurğunun Ə.Cavadın təsirləndiyi, eyni mövzuda şeir yazarkən sələfi ilə eyni notlardan yararlandığı aydın şəkildə hiss olunur. Hər iki poetik Vətənamənin ideyası, vəsf obyektinə, dili, üslubu, təsvir üsulu, ifadə tərzini, intonasiyası ciddi şəkildə oxşarlıq təşkil edir. Numunə üçün Ə.Cavadın qoşmasından bir-iki parçaya nəzər salmaq kifayətdir:

Dağlarının başı qarlı,

Sinəsi yaşıl ormanlı!

...Durna gözlü bulaqların,

Cənnət kimi yaylaqların!

Geniş-geniş oymaqların,

Azərbaycan, Azərbaycan!

...Bir yanında Bəhri-Xəzər!

...Sinən odu şölə salır!

Dünya səndən işıq alır! [2, 217]

Hər iki şeirn müqayisəsi göstərir ki, S.Vurğun Azərbaycan barəsində öz poetik himnini yaradarkən sələfindən yetərincə bəhrələnmişdir. Hər iki şair tərənnüm yolu ilə Vətəninə təqdim edir və ona məhəbbət oyadır.

Ə.Cavadın Vətənin azdığa qovuşduğu AXC dövründəki şeirləri ilə Vətəninin istilaya məruz qaldığı sovet dönəmindəki şeirlərinin ruhunda, ahəngində, ideyasında, ovqatında kəskin fərq vardır. Birinci dövrdə yaradılmış poetik nümunələr nə qədər nikbindirsə, ikinci dövrdə qələmə alınmış şeirlər bir o qədər hüznü, ağrı-acılıdır. Çünki Vətənin azadlığı, müstəqilliyi, xalqının hürr yaşayışı şair üçün hər şeydir. Bütün gözəlliklərdən üstündür. Sovet işğalı dövründə sənətkar vətən dərini, vətən harayını açıq şəkildə ifadə edə bilmədiyindən ya simvollarla yararlanır, ya da folklorla üz tutur. Fikrini dolayısıyla, mətnaltı, simvolik deyimlərlə bəyan edir. 1928-1929-cu illərin məhsulu olan “Səsli qız” poemasında siyasi rejimin senzurasından yayınmaq üçün müəllif öz ideallarını ifadə etmək məqsədilə folklor süjetinə müraciət edir. Bu nağılvari süjetdə təsvir olunan və istilaya məruz qalan kiçik və gözəl ölkə əslində simvolik mənada Azərbaycan, işğalçı ölkə isə Rusiya imperiyasıdır. İşğalçı Xaqan istila etdiyi səadət ölkəsinin bütün hürriyyətini, xoşbəxtliyini onun əlindən alır. Ancaq sənətkar Səsli qızın əlilə ona zəhər verdirib xalqın intiqamını alır. Müəllif demək istəyir ki, vətənin və xalqın azdığını qaytarmaq üçün fədailər, fədakarlar, qisasçılar lazımdır. Poemadakı Səsli qız mübariz, vətənsəvər, qəlbi vətən eşqi, xalq sevgisi ilə döyünən vətən övladlarının timsalıdır. Azərbaycanda istiqlal mübarizəsinin tarixini tədqiq edən Hüseyn Baykara bu əsər barədə doğru olaraq yazır: “Poemada görünən bu acı və qanlı simvolik tablolar Azərbaycanın azadlıq mübarizəsində şairin simvolik pərdələrə bürüyərək anladığı faciəli hadisələrdir. Bu romantik parçalarda Azərbaycanın müstəmləkə altında yaşamasını çox acı bir şəkildə təsvir etmişdir. Şair Əhməd Cavad rus işğalından sonra Azərbaycan xalqının yaşadığı bəxtsiz yaşayışa sözün əsl mənasında ürəkdən acıılmışdır” [1, 180]. “Səsli qız”da öz vəzifəsini, var-dövlətini qorumaq üçün müstəbid Xaqana, yada-yağıya yaltaqlanan satqınlar, vətən xainləri, tacirbaşılar, din

xadimləri, yüksək çinli məmurlar milli namusunu itirmiş dönüklər kimi qəzəblə lənətlənir. Şair bu mənada oxucusunu ayıq olmağa, vətənin namuslusunu, fədaisini satqınlarından, xainlərdən ayırmağa çağırır.

Ə.Cavad vətənin dərdlərinin, faciələrinin, ağrı-acılarının hayqıran dili, səsi, harayı, nidasıdır. Şair özü bu həqiqəti “Bən kiməm?” şeirində belə ifadə edir:

Soranlara, bən bu yurdun
Anlatayım nəsiyəm:
Bən çeynənən bir ölkənin
“Haqq!” bağırın səsiyəm! [2, 138]

O, yoxsulların, haqsızların, məzlumların şairidir. Dərdi də haqsızların, məzlumların dərdidir. Yəni onun kədəri fərdin kədəri deyil, milli-ictimai kədərdir.

Sənətkarın Azərbaycan sevgisi Turan sevgisi ilə qovuşur. Biz türkçülüüyü, milli etnik yaddaşa bağlılığı, Böyük Turan sevdasını da Ə.Cavaddan öyrənə bilərik. O, bir Turan yolçusudur, türkün yaşadığı hər yer geniş mənada onun vətənidir. Şair bu geniş vətənin hər yerini, küncünü-bucağını, qaranlığını öz azadlıq, səadət məşəli ilə işıqlandırmaq ideali, istəyi ilə yaşayan bir türk mücahididir, qələm və fikir münəvvəridir:

Şeirimin sınıq bir türk sazı, ağladaraq tellərini,
Adaq-adaq gəzmək istər könlüm Turan ellərini!
Ben bir Turan yolçusuyam, əlimdə bir sönük məşəl,
Aman, şeirim, hümmət eylə, aman, təbim, bir qanad çal!
...Turan öylə bir müqəddəs Kəbədir ki, hər bir daşı
Kölgəsində düşər yerə Türkün əgilməyən başı! [2,124]

“İstanbul”, “Kuropatkinə”, “Çırpınırdı Qara dəniz” və s. şeirlərində də müəllifin Turan sevgisi özünün bədii-ruhani ifadəsini tapır. “İstanbul”şeirində türk dünyasının mənəvi paytaxtı olan İstanbul vəsf olunursa, “Çırpınırdı Qara dəniz”də türk qüruru, türkün qədimlik və fatehlik əzəməti, türk bayrağının müqəddəslik və bütün türk qövmələri üçün vəhdət simvolikası son dərəcə pafoslu, romantik və qürurverici bir poetik duyğu ilə ortalığa qoyulur. Doğrudan da: “Türkiyə şairləri Qara dəniz haqqında çox əsərlər yazmışdır. Ancaq bunların heç biri Türkiyədə Ə.Cavadın “Çırpınırdı Qara dəniz” şeiri qədər sevilib, yayılıb qiymətləndirilməmişdir” [6, 41].

Biz düşməne, yada, yağya nifrəti də Ə.Cavaddan öyrənə bilərik. Müstəmləkəçi, istilacı istər rus, istər ingilis, istərsə də bir başqa qiyafədə olsun şairin vətəninə qapısını bəd niyyətlə döyürsə, müəllif ona qəzəblə baxır, lənətlər yağdırır. “İngilis”, “Kuropatkinə” və s. şeirlərində müəllif ingilis işğalçılarının şərqi siyasətini tənqid edir. Türk-islam dünyasında, o cümlədən

Azərbaycanda, əzanları susduranlara, ellərin var-yoxunu talayanlara, xalqın dilini, dinini əlindən almağa çalışanlara, vətən dağlarının başına duman əvəzində məzlumların ahını çökdürənlərə nifrətlər, lənətlər yağdırır. Turan toplumunu bu “Türküstan cəlladları”ndan intiqam almağa səsleyir.

Biz müstəqil dövlətimizin rəmzi olan bayraq sevgisini də bu istiqlal şairindən öyrənə bilərik. AXC-nin himnini yazan Ə.Cavad həm də poeziyamızda Azərbaycan bayrağına ən gözəl şeirlər qoşan, onu bədii sözün vəsf hədəfinə çevirən bir istedad sahibidir. Şairin “Azərbaycan bayrağına”, “Elin bayrağı”, “Al bayraq” şeirləri poeziyamızda milli bayrağımıza həsr olunmuş ən uğurlu, təsirli bədii örnəklər sırasındadır. Həm də bu mövzuda qələmə alınmış ilk nümunələrdəndir. Sözlə yaradılmış bir rəsm tablosunu xatırladan “Al bayrağa” şeirində müəllif bayrağını qürur və sevinclə oxucuya təqdim edir:

Gül rəngində bir yaprağın
Ortasında bir hilal!
Ey Al Bayraq, sənin rəngin
Söylə, neyçün böylə al!? [2, 141]

Şair milli dövlətinin ucalan rəmzinin nişanələrinin simvolik işarələrini bədii yozumla oxucuya təqdim etməyi də unutmur:

Sən ey hilal, al qoynuna,
Aldın göydən yıldızı!
Məftun etdin sən kəndinə,
Ən sevdalı bir qızı!..

Buradakı “hilal”, “yıldız”, sevdalı qız” şairin başqa mənzum əsərlərində də rast gəldiyimiz simvollarıdır. Ay-ulduzlu bayrağa məftun olan həmin sevdalı qız Azərbaycan, yəni sənətkarın müstəqilliyindən, azadlığından qürur duyduğu, vəcdə gəldiyi Vətəndir. Ə.Cavad Azərbaycan əsgərinə (“Ey əsgər”), xilaskar türk ordusuna (“Türk ordusuna”), şəhidlərə (“Şəhidlərə”) şeir həsr edən, AXC dövründə ilk dəfə marş (“Marş”) yazan sənətkarlarımızdandır. Bunlar sənətkar və vətəndaş qəlbinin hayqırtıları, bədii sözə çevrilmiş nidasıdır. Biz bayrağımıza, şəhidlərimizə, qazi döyüşçülərimizə, xilaskar türk əsgərinə məhəbbətin fəlsəfəsini də Ə.Cavadan öyrənə bilərik.

Biz gənc nəsə sənətkarın yaradıcılıq irsinin bütövlükdə bir “Vətənnamə” , “Hürriyyətnamə”, vətən, hürriyyət, miillətsevərlik imanına aid dərslük olduğunu, hər cür nəcib və milli duyğuları onun əsərlərindən öyrənməyin mümkünlüyünü də başa salmalıyıq. Şair çox zaman, xüsusilə sovet irticası dövründə öz fikirlərini, ideallarını, istəklərini açıq şəkildə deyər

bilmədiyindən simvollarından bol-bol istifadə edir, mətləblərini rəmzi tülə bükərək verir. Təbii ki, məqsəd sovet senzurasından yayınmaq idi. Bu mənada o, ədəbiyyatımızda simvolizmin ustad nümayəndələrindən biri kimi tanınır. M.Ə.Rəsulzadə yazır: “...Milli cərəyanın digər nümayəndəsi Cavad Axundzadənin işi bolşevik dövründə qətiyyətlə gətirmir. Əski bir “müsavətçi” olduğuna görə onu həbs edirlər. Mətbuat səhifələrində, ədəbiyyat qurultaylarında hər yerdən uzaqlaşdırılır və qovulur. Əsərlərini nəşr etmirlər və nəşr olunanları isə toplayırlar. Bütün bunlara baxmayaraq onun yazdığı parçalar əldən-ələ gəzərək gənc kommunistlərin arasında belə yayılır. Gənc bolşevik şairlər öz yazdıqları şeirlərini Cavadın tənqid və təqdirinə ərz edəcək dərəcədə onun təsirinə düşürlər. Siyasi olmayan parçaları bəzən fürsət olduqda mətbuat səhifələrində özünə yer tapır. Bunların çoxu rəmzidir” [8, 68].

Sənətkarın rəmzi anlayış və ifadələri kifayət qədər uğurlu alınmış, mətləbin obrazlı ifadəsinə çevrilmişdir. Məsələn, bəzi simvolik şeirlərində “yel” (“yellər”), “duman”, “dumanlı dağlar” dedikdə şair mövcud qaranlıq ictimai-siyasi mühitin, rus-bolşevik hakimiyyətinin nəhs ab-havasını, “şimal yeli” dedikdə rus müsəmləkəçiliyini, şimaldan gələn istila küləyini, “Göy göl”, “yar”, “ nazlı qız” dedikdə Azərbaycanı və onun gözəlliklərini, “ay”, “ulduz”, “hilal” dedikdə Azərbaycanın bayrağındakı müstəqillik, hürriyyət atributları olan rəmzi işarələri, “Kür” dedikdə ölkənin istiqlalını nəzərdə tutmuşdur. Şairin məşhur “Göy göl” qoşması ədəbiyyatımızda simvolizmin son dərəcə qiymətli poetik nümunələrindən biridir. Bu şeirdən danışarkən Bəkir Nəbiyev haqlı olaraq yazır: “Göy göl” Ə.Cavad üçün sadəcə bir sututar, yaxud bir qədər geniş mənada coğrafi obyekt deyildi. Bu nadir təbiət hadisəsini şair doğma Gəncənin, bütün Azərbaycanın–Vətənin rəmzi kimi tərənnüm etmişdi və bu rəmz, bu vətən obrazı onun şair təxəyyülündə əbədilik yer tutmuşdu” [7, 68].

Əyil Kürüm, əyil keç,

Meydan sənənin deyil, keç.–[8, 68].

dedikdə müəllif acı bir hüznə dogma yurduğunun əlindən alınmış istiqlalına, ictimai-siyasi mühitin onun ölkəsi üçün yaratdığı rəzalətlərə işarə edir. Dərdini Kürə söyləyən şair Vətənin sinəsindən axan, ona xeyr-bərəkət gətirən bu çayı, saflıq, təmizlik rəmzi olan suyu simvolik anlamda Azərbaycanın axıb gedən istiqlalı, səadəti kimi mənalandırır. Bütün məyusluqlara, üzüntülərə baxmayaraq şair gələcəyə ümidini də itirmir, rəmzi anlayışlarla yurduğunun istiqlalına qovuşacağına, parlaq istiqlalına da inanır. 1921-ci ildə qələmə aldığı “Nə üçündür?” şeirində yazır:

Yetər artıq bu göz yaşı, bu hicran!

Mən istərəm yaşıllıqlar solmasın!

Sevdaların sonu hicran olmasın!
...Ölüm getsin, qalmasın da kölgəsi,
Olsun dünya—o bir sevinc ölkəsi!
Ah, o günlər könül belə umunca,
Dəyişsəydi bir göz açıb yumunca!
Ey uçarkan düşüb ölən kəpənək,
Sən də gözlə, elə bir gün gələcək!.. [2, 71]

Biz hər bir xalqın, etnik toplumun milli kimliyinin ilkin şərti olan, onun milli varlığının pasportuna çevrilən ana dilinə sevgini, qayğını, təəssübkeşlik hissini də Ə.Cavadan öyrənə bilərik. Bunu onun poeziya dili aydın şəkildə sübut edir. Doğrudur, yaradıcılığının erkən çağlarında şairin qələmə aldığı poetik nümunələrin dili ağırdır, ərəb-fars kəlmə və ibarələri ilə yüklənmişdir. Lakin onun 1913-cü ildən sonrakı şeirlərinin dili sadə, duru və aydındır. Xalis xalq dilidir və xalq dilinin, canlı ünsiyyət dilinin bütün şirinliyini, şəhdi-şəkərini, obrazlılığını özündə ehtiva edir. 1913-cü ildə o, “Dilimiz” adlı dəyərli bir şeir yazır. Bu, əslində sənətkarın dilə münasibətdə, milli dil təəssübkeşliyində manifest şeiridir. Əsər təmiz, saf ana dilini unudub ərəbizm-farsizmlərlə yüklənmiş qəliz bir Azərbaycan türkcəsində yazan qələm sahiblərinə ünvanlanmışdır. Sənətkar qələmə aldığı əsərlərin dilində “qara” əvəzinə “siyahı”, “dil” əvəzinə “zəban”, “ağ” əvəzinə “bəyaz”, “paltar” əvəzinə “əlbəsə”, “bacı” əvəzinə “həmşirə” işlədənləri, milli dilə və ədəbiyyata yanlış yön verən “qocaman ədiblərimiz”i kəskin şəkildə tənqid və ittiham edir. Dili ərəb-fars təsirinə məruz qoyanların tarixin töhməti, lənəti ilə üzləşəcəyini xatırladır.

Ə.Cavadın poeziya dilinin zərifliyini, sadəliyini, saflığını anlamaq üçün onun bayatılarını, etnoqrafik etüdlərini, yaxud tərcümələrini oxumaq kifayətdir. Bənzərsiz bir mahnının yaranmasına vəsilə olmuş “Gəncədən gəlirəm...” şeirinin dili sanki xalq ruhunun ən sadə, bakir, axarlı, şirin poetik ifadəsidir:

Gəncədən gəlirəm, yüküm xurmadı,
Gəncənin yolları burma-burmadı,
Gəncədə bir qız var, teli durnadı,
Günəşə sən çıxma, mən çıxım deyir!
Gəncədən gəlirəm, yüküm çiçəkdi,
Gəncənin gülləri ləçək-ləçəkdi.
Gəncədə bir qız var, adı Çiçəkdi,
Quşlara sən uçma, mən uçum deyir. [2, 59]

Ana dilimizin obrazlı laylarına enməyi, onun lətifətini, təşbehatlarını, məcazlar sistemini üzə çıxarmağı, bənzərsiz poetik fiqurlar vasitəsilə bəzəkli söz yaratmağı, sözə estetik can və nəfəs verməyi də biz haqqında danışdığımız bu istiqlal şairimizdən öyrənə bilərik. Aşağıdakı orijinal məcazlarla bəzənmiş poetik parçada olduğu kimi:

Sən sevda buludu, mən təşnə dodaq,
Sən pək iyi bir sərv, mən solğun yarpaq.
Mən quru bir ağac, sən gül ağappaq,
Sinəmə dəyirdi oxlar şaqhaşaq! [2, 42]

Nəticə

Əlbəttə, bir şair, bir vətəndaş, bir şəxsiyyət kimi bizim Ə.Cavaddan öyrənəcəyimiz çox şey var. Yuxarıda dediyimiz kimi, bunların hamısını bir məqalənin hüdudlarına sığışdırmaq mümkün deyil. Bunları öyrənmək, anlamaq üçün ən yaxşı qaynaq sənətkarın öz əsərlərini oxumaq, onun fəaliyyət, amal və əməl sferasını, məslək və məfkurəsini öyrənməkdir. Ə.Cavad bizim həmişəyaşar qələm və əqidə sahiblərimizdəndir. Azərbaycan istiqlalının görkəmli araşdırıcısı Hüseyn Baykaranın bu sözləri kifayət qədər doğru və inandırıcı görünür: “Əhməd Cavad Azərbaycanın böyük vətənpərvər şairi olaraq Azərbaycanda yaşamaqdadır və yaşayacaqdır. O, bunu bilirdi. O, bilirdi ki, qırmızı rus terrorunun qurbanı olacaq. Ancaq o, ölümün maddi anlamda olacağını və Azərbaycan tarixində heç bir zaman ölməyəcəyini də bilirdi” [1, 183].

Ə.Cavad xalqımız və sənət adamlarımız üçün bir məktəb, millətin əbədi məslək, sənət və istiqlal yolçusudur. Böyük vətənpərvərlik nümunəsi və tərcümanıdır.

Ədəbiyyat

1. Baykara Hüseyn. Azərbaycan istiqlal mübarizəsi. Bakı, Azərneşr, 1992
2. Cavad Əhməd. Seçilmiş əsərləri. 2 cildə. I cild (tərtib edən: Saləddin Ə.). Bakı, Azərneşr, 1992
3. Cavad Əhməd. Seçilmiş əsərləri. 2 cildə. II cild (tərtib edən: Saləddin Ə.). Bakı, Azərneşr, 1992
4. Cavad Əhməd. Məqalələr, xatirələr (tərtib edən: Salmanlı R.). Bakı, Elm, 1996
5. Həsənov Rəhman. Əhməd Cavadın yaradıcılıq yolu. Filol. elm. nam. dis., Bakı, 2008
6. Məmmədli Afina. Əhməd Cavad və Türkiyə. Bakı, Elm və təhsil, 2010
7. Nəbiyev Bəkir. Əhməd Cavad. Bakı, Ozan, 2004
8. Rəsulzadə Məhəmməd Əmin. Əsrimizin Səyavuşu. Çağdaş Azərbaycan ədəbiyyatı. Çağdaş Azərbaycan tarixi. Bakı, Gənclik, 1991

SINIF ÖĞRETMENLERİNİN ÖZERKLİK ALGILARI VE YAŞAM BOYU ÖĞRENME EĞİLİMLERİNİN İNCELENMESİ

Yasin KARABULUT

Sivas Cumhuriyet Üniversitesi/ Eğitim Bilimleri Ana Bilim Dalı

[yjk58@gmail.com](mailto:ykj58@gmail.com) – ORCID ID: 0009-0006-9481-7952

Prof. Dr. Ayla YILDIZ

Sivas Cumhuriyet Üniversitesi / Eğitim Bilimleri Bölümü

aylaarseven2004@yahoo.com - ORCID ID: 0000-0003-3051-7441

ÖZET

Eğitim sistemindeki gelişmeler, teknolojiyle birlikte bilginin artması ve yayılması, toplumda artan öğrenme ihtiyacı, öğretmenlerin sahip olmaları gereken mesleki yeterlikleri de farklılaştırmıştır. Öğretmenlerin mesleklerine ilişkin verdiği kararlar, gerçekleştirdikleri uygulamalar ve seçimler olumlu veya olumsuz yönde okulların gelişimini doğrudan etkilemektedir. Öğretmenlerin uygulamış oldukları seçimleri meslek hayatlarına aktarabilmeleri için sürekli öğrenmeye ihtiyaçları vardır. Bu da ancak yaşam boyu öğrenme ile olmaktadır. Bu araştırmanın amacı sınıf öğretmenlerinin özerklik algıları ve yaşam boyu öğrenme eğilimlerini cinsiyet, yaş, kıdem, eğitim durumu, kadro durumları, katıldıkları mesleki eğitim sayısı ve okuma alışkanlıkları değişkenlerine göre incelemektir. Ayrıca araştırmada sınıf öğretmenlerinin özerklik algıları ile yaşam boyu öğrenme eğilimleri arasındaki ilişkinin belirlenmesi amaçlanmaktadır. Araştırma kapsamında sınıf öğretmenlerinin özerklik algıları ile yaşam boyu öğrenme eğilimleri arasındaki ilişkiyi ortaya koymayı amaçlayan bu çalışma tarama modelindedir. Bu araştırma, Sivas ili Merkez ilçesinde faaliyet gösteren Millî Eğitim Bakanlığı'na bağlı devlet okullarda görev yapan sınıf öğretmenlerinden oluşmaktadır. Örneklem grubu ise basit rastgele örnekleme yöntemi ile belirlenmiştir. Araştırma verileri anket yoluyla toplanmıştır. Araştırma bulgularına göre sınıf öğretmenlerinin özerklik algıları ve yaşam boyu öğrenme eğilimlerini cinsiyet, yaş, kıdem, eğitim durumu, kadro durumları, katıldıkları mesleki eğitim sayısı ve okuma alışkanlıkları değişkenlerine göre istatistiksel olarak anlamlı ilişkiler bulunmuştur.

Anahtar Kelimeler: Özerklik, öğretmen özerkliği, özerklik algısı, yaşam boyu öğrenme, yaşam boyu öğrenme eğilimi

ƏDƏBİYYAT DƏRSLƏRİNDƏ ŞİFAHİ NİTQİN İNKİŞAF ETDİRİLMƏSİNDƏ MÜXTƏLİF DƏRS TIPLƏRİNDƏN İSTİFADƏ

USE OF DIFFERENT LESSON TYPES IN THE DEVELOPING ORAL SPEECH IN LITERATURE LESSONS

Nazile Abdullazade

doçent doktor

Azərbaycan Devlet Pedagoji Üniversitesi, Filoloji Fakültesi

associate professor doctor

Azerbaijan State Pedagogical University, Faculty of Philology

<https://orcid.org/0000-0002-1829-7178>

nazile.s.m.d@mail.ru

ÖZET

Azərbaycan təhsilinin Avropa təhsil sisteminə inteqrasiyası, təlimin nəzəri biliklərlə silahlanmış məzuna deyil, azərbaycançılıq ideologiyasına, milli-mental dəyərlərə malik, dünyada millətini, vətəninə təmsil edə bilən şəxsiyyətyönümlülüyə köklənməsi interaktiv təlim texnologiyaları ilə təchiz olunmuş, məzmun və formaca yeni dərslərini ortaya çıxarmışdır. Ədəbiyyat dərslərində şifahi nitqin inkişafı müxtəlif dərslər tipləri, təlim metodlarının tətbiqi ilə bağlı yanaşmaları əhatə edir.

1. *Şagirdmərkəzli dərslər* – bu dərslər tipində şagirdin fəal öyrənməsi təmin edilir. Şagird müstəqil olaraq tapşırığı müəllimin nəzarəti altında deyil, özü sərbəst yaxud qrup şəklində yerinə yetirir. Bu zaman fəal öyrənmə üsulları aparıcı olur.
2. *Texnologiya ilə dərslər* – bu tip dərslərdə informasiya-kommunikasiya texnologiyalarının tətbiqi üstünlük təşkil edir. Laborator məşğələlər, onlayn dərslər, rəqəmsal vasitələr bu dərslər növündə tətbiq edilir.
3. *Qarışıq öyrənmə dərsləri (blended learning)* – bu dərslərdə ənənəvi dərslə onlayn dərslər birləşir. Bu dərsləri müəllim sinifdə, sinifdən kənar mühitdə, kitabxanada, muzeydə təşkil edir. Qarışıq öyrənmə dərslərinin Flex model, rotasiya model və ağırlaşdırılmış model kimi tipləri var.
4. *Problemyönümlü öyrənmə* – şagirdlər hər hansı bir problemi həll etməyə çalışırlar. Müəllim problemin həllini fərdi və qrup şəklində həll etməyə yönəlmişdir. Şagirdlər araşdırma aparır, problemin həlli yollarını axtarırlar.
5. *Fərdi öyrənmə* – bu tip dərslərdə hər şagirdin fərdi ehtiyacları nəzərə alınır, buna uyğun olaraq tədris proqramı hazırlanır. Şagirdin mənimsəmə qabiliyyəti, öyrənmə sürəti və öyrənmə üsulu nəzərə alınır. Şagirdlərin güclü və zəif tərəflərinə görə fərdi tapşırıqlar tərtib edilir.
6. *Kollektiv və kooperativ öyrənmə* – bu tip dərslərdə şagirdlər kommunikasiya, kollaborasiya və komanda işində iştirak edir, problemin birgə həlli üzərində çalışır, bir-birindən öyrənirlər.
7. *Təcrübəyə dayalı öyrənmə* – nəzəri biliklərin praktik tətbiqini əsas götürür. Şagirdlərin araşdırmaları, praktik təcrübələri, simulyasiyalar təcrübəyə dayalı dərslərin əsasını təşkil edir. Şagird öyrəndiyi hər bir biliyi tətbiq etməyə çalışır.

8. *Tənqidi düşünməyə yönəlmiş dərslər* – bu dərslərdə şagirdlər ancaq məlumatı mənimsəmək deyil, həm də o məlumatı qiymətləndirmək, analiz etmək və tətbiq etməyi öyrənirlər. Debat, müzakirə, “case study” metodlarından bu tip dərslərdə istifadə olunur.

9. *Layihə əsaslı öyrənmə* – uzun müddətə nəzərdə tutulmuş layihələr üzrə iş bu dərslərdə həyata keçirilir. Şagirdlər məlumat toplama, məlumatı analiz etmə və qrupda işləməyi öyrənirlər. Şagirdlər bacarıqlarını inkişaf etdirir, praktik problemlərin həllinə hazırlaşirlar.

10. *Flipped classroom (tərsinə sinif)* – adlanan bu dərslər tipində şagirdlər mövzunu müstəqil olaraq evdə öyrənir, sinifdə mövzu ilə bağlı müzakirə aparır. Humanitar fənlərdə bu daha əlverişlidir; videolar, bədii əsərlərin oxusu və s. imkanlar dərslərin interaktiv və şagirdyönümlü olmasına əsas verir.

11. *Rollu oyunlar* – bu üsuldən istifadə əsasən ədəbiyyat fənninin tədrisində mümkün olur. Şagirdlər personajları canlandırır, vəziyyəti səhnələşdirir, hadisələri təhlil edirlər. Belə dərslərdə şagirdlər yaradıcı olur.

Qeyd olunan dərslər tipləri nəinki nəzəri biliklərin effektiv öyrənilməsinə, həmçinin şagirdlərin nitq qabiliyyətlərinin inkişaf etdirilməsinə imkan verir.

Açar sözlər: ədəbiyyat, şifahi nitq, dərslər tipi, kooperativ dərslər, rollu oyun,

DİYANET İŞLERİ BAŞKANLIĞI 4-6 YAŞ GRUBU KUR'AN KURSLARININ TEMELLERİ

Yüksek Lisans Öğrencisi, Emre KESKİN

Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü

ORCID ID: <https://orcid.org/0009-0006-8869-3877>

İletişim: bymescid@gmail.com

Danışman, Prof. Dr. Saadettin ÖZDEMİR

Süleyman Demirel Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi,

Felsefe ve Din Bilimleri Bölümü Ana Bilim Dalı

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-5714-9266>

İletişim: saadettinozdemir@sdu.edu.tr

ÖZET

Eğitim, insanın doğumuyla başlayan ve ömür boyu devam eden bir akıştır. Bu akışın en mühim dönemini erken yaş çocukluğun oluşturduğu ifade edilebilir. Nitekim erken yaş dönemi; edinilen bilginin ve davranış modelinin bireyin sağlıklı bir şahsiyet oluşturmasında, dini ve ahlaki sorumluluk bilinci oluşmasında ve bireysel ahlak ile toplumsal duyarlılık kazanmasında önemli bir süreç olarak önümüzde durmaktadır.

Buradan hareketle, makalede erken yaş dönemi din ve ahlak eğitimi yönüyle “Diyamet İşleri Başkanlığı 4-6 Yaş Grubu Kur’an Kurslarının Temelleri” araştırma konusu yapılmıştır. Diyanet İşleri Başkanlığı tarafından 4-6 yaş grubuna yönelik sunulan Kur’an kursu hizmetleri; çocukların erken yaşlarda verilecek dini ve ahlaki temel eğitimlerle, gelecekteki kişilik ve karakterlerinin şekillenmesine katkı sağlamak, dini ve milli duygularla manevi gelişmelerine katkı sunmak amacına matuf yaygın din hizmeti olarak kendini göstermektedir. Nitekim bu hizmetin sunulması için insani, sosyolojik, psikolojik ve hukuki olarak temellendirilmesi, söz konusu hizmetin sağlıklı ve arzu edilen seviyede sunulmasında önem arz etmektedir. Söz konusu yaş döneminde çocuğa verilen eğitimin temel özelliklerini ve eğilimlerini ortaya koymak, bu bilinçle hareket etmek sağlıklı bir eğitim sürecinin yürütülmesine katkı sağlayacağı düşünülmektedir. Ayrıca bu yaş grubuna yönelik dini ve ahlaki temelli amaç ve yöntemin sağlıklı bir alt yapısıyla verilecek din hizmetinin, Müslüman bireylerin kimliğinin inşasında alana önemli bir katkı sunacaktır.

Anahtar kelimeler: Din, Ahlak, Eğitim, Din Eğitimi, 4-6 Yaş Grubu Din Eğitimi.

DIYANET AFFAIRS PRESIDENCY BASICS OF QURAN COURSES FOR 4-6 AGE GROUP

Master's Degree Student, Emre KESKİN

Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü

ORCID ID: <https://orcid.org/0009-0006-8869-3877>

Contact: bymescid@gmail.com

Advisor, Prof. Dr. Saadettin ÖZDEMİR

Süleyman Demirel Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi,

Felsefe ve Din Bilimleri Bölümü Ana Bilim Dalı

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-5714-9266>

Contact: saadettinozdemir@sdu.edu.tr

ABSTRACT

Education is a flow that begins with a person's birth and continues throughout life. It can be stated that the most important period of this flow is early childhood. As a matter of fact, early age period; The acquired knowledge and behavioral model stands before us as an important process in the individual's formation of a healthy personality, awareness of religious and moral responsibility, and acquisition of individual morality and social sensitivity.

From this point of view, in the article, "Diyamet Affairs Presidency Basics Of Quran Courses For 4-6 Age Group" has been researched in terms of early age religious and moral education. Quran course services offered by the Diyanet Affairs Presidency for the 4-6 age group; It presents itself as a widespread religious service aimed at contributing to the shaping of children's future personalities and characters through religious and moral basic education at an early age, and to contribute to their religious and national feelings and spiritual development. As a matter of fact, it is important to provide a human, sociological, psychological and legal basis for the provision of this service in order to provide the service in question at a healthy and desired level. It is thought that revealing the basic characteristics and tendencies of the education given to the child in this age period and acting with this awareness will contribute to the execution of a healthy education process. In addition, the religious service provided for this age group with a healthy infrastructure of religious and moral-based goals and methods will make a significant contribution to the field in the construction of the identity of Muslim individuals.

Keywords: Religion, Morality, Education, Religious Education, Religious Education
for 4-6 Age Group.

AHISKA TÜRKLERİNDE ETNOPEDAGOJİ BAĞLAMINDA HALK İNANIŞLARI [FOLK BELIEFS IN THE AHISKA TURKS IN THE CONTEXT OF ETHNOPEDAGOGY]

Doç. Dr. Minara ALİYEVA ÇINAR
Bursa Uludağ Üniversitesi Eğitim Fakültesi
Türkçe ve Sosyal Bilimler Eğitimi Bölümü
Türkçe Eğitimi ABD Öğretim Üyesi
minara@uludag.edu.tr
<https://orcid.org/0000-0002-7339-0260>

Melihcan AKGÜL
Bursa Uludağ Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü
Yüksek Lisans Öğrencisi
melihcanakgl@gmail.com
<https://orcid.org/0009-0009-5943-3795>

Özet

Her toplum, çocuklarını küçük yaşlardan itibaren toplumun inanç ve değerleri doğrultusunda yetiştirmek ister. Bu değerler, bir toplumun sosyo-kültürel öğeleri bağlamında bir ölçüt olarak büyük önem arz etmektedir. Bireyin zihnine kodlanmaya çalışılan bu değerler aile içinde, çocuklara okul çağına kadar geleneksel yöntemlerle aktarılır. Bu sebeple genel anlamda halk eğitimi, özelde ise etnik pedagoji ya da bir başka deyişle etnopedagoji olarak nitelendirilen bu eğitimin merkezi ailedir.

“Etnopedagoji”, etnik grupların ampirik bilgilerinin çocukların eğitimi ve yetiştirilmesi; bir halkın, bir etnik grubun veya kavmin, boyun, bir ailenin geçmişten beri var olan değerlerin manevi-etik, estetik görünümü; görgünün kontrolü ve değerlendirilmesi, etnik grubun içerisindeki görgü motifleri, etnik gruplar arasındaki değerlendirme ve kontrolü ve tabiata karşı tutumlarıyla ilgilenen bir bilim dalıdır.” Geleneksel yöntemlerle çocuğunu yetiştiren aileler, halk anlatılarından masal, efsane, hikâye, bilmece, türkü, atasözü, deyimler, halk inanışları ve diğerlerinden faydalanırlar. Çünkü bu anlatılarda halkın geçmişi, bugünü ve geleceğine ilişkin tasvirler bulunmakta; bir halkın etnik kimliği, tarihi, kültürü, adet ve gelenekleri, dinî inanışları vb. hakkında bilgiler yer almaktadır.

Bu çalışmada, Ahıskalılar arasında kullanılan halk inanışları üzerinde durulmuştur. Çalışmanın amacı, Ahıska Türklerinin aile içinde verilen geleneksel eğitimde bir eğitim aracı olarak kullanılan halk inanışlarının bireyin karakterini şekillendirmesindeki işlevselliği irdelemektir. Verilere ulaşabilmek için nitel araştırma desenlerinden durum çalışması kullanılmış, Ahıska Türklerinin halk inanışlarının etnopedagojik durumunu incelemek için içerik analizi yöntemi uygulanmış, veriler betimsel analiz ile ortaya konulmuştur.

Anahtar Kelimeler: Etnopedagoji, Ahıska Türkleri, Toplumsal Değerler, Halk İnançları.

Abstract

Every society wants to raise its children in line with the beliefs and values of the society from an early age. These values are of great importance as a criterion in the context of socio-cultural elements of a society. These values, which are tried to be encoded in the mind of the individual, are transmitted to children in the family with traditional methods until school age. For this reason, the centre of this education, which is described as public education in general and ethnic pedagogy or, in other words, ethnopedagogy in particular, is the family.

“Ethnopedagogy” is a science that deals with the empirical knowledge of ethnic groups in the education and upbringing of children; the spiritual-ethical, aesthetic view of the values that have existed since the past of a people, an ethnic group or tribe, a clan, a family; control and evaluation of manners, manners motifs within the ethnic group, evaluation and control between ethnic groups and attitudes towards nature.’ Families who raise their children using traditional methods make use of folk tales, legends, stories, riddles, folk songs, proverbs, idioms, folk beliefs and others. Because in these narratives there are descriptions of the past, present and future of the people; information about the ethnic identity, history, culture, customs and traditions, religious beliefs, etc. of a people.

In this study, the folk beliefs used among Ahıska people are emphasised. The aim of the study is to examine the functionality of folk beliefs used as an educational tool in the traditional education given in the family of Meskhetian Turks in shaping the character of the individual. In order to reach the data, case study, one of the qualitative research designs, was used, content analysis method was applied to examine the ethnopedagogical situation of folk beliefs of Meskhetian Turks, and the data were revealed by descriptive analysis.

Keywords: Ethnopedagogy, Ahıska Turks, Social Values, Folk Beliefs.

Giriş

Bir toplumun gelişimi, halk pedagojisine bağlıdır. Bir toplumda bireyin çalışma gücünü arttırmak, yaşayış seviyesini yükseltmek, millî ve insanî erdemlerini geliştirmek için bireylerin eğitim alması gerekir. Her bir birey doğduğu günden itibaren bir eğitim sürecine tabi tutulur. Bu eğitim, aile içinde informal olarak başlar. Okul çağına gelince formal bir eğitimle devam eder.

Birey, küçük yaşlardan itibaren kendi toplumun inanç ve değerleri doğrultusunda yetiştirilir. Bir etnik grubun aile içinde bireyi yetiştirme tarzını inceleyen bilim dalına da etnopedagoji denir. “Etnopedagoji; geniş halk kitlelerince yeni yetişmekte olan nesilleri eğitime ve yetiştirme hususunda elde edilen tecrübe, bakış açısı ve genel olarak yaşadığımız hayat içerisindeki sosyal denge, aile ve milletin pedagojisini araştıran bir bilim dalı”dır (Alimbekov, 2007: 31). Her etnik grup bireylerin millî ideoloji çerçevesinde gelişmesini ister. Bundan dolayı da etnopedagoji bir etnik grubun geleneksel eğitimini incelerken o etnik grubun dünyaya bakışını, inançlarını, değerlerini araştırır ve tüm bunların nesilden nesile aktarılmasını, korunmasını ve geliştirilmesini amaçlar.

Toplumda bireylerin yetiştirilme merkezi ailedir. Aile, ortak kültürel değerlerin bireylere bir miras olarak aktarıldığı ilk basamaktır. Ailelerin en baştaki amacı çocuklarını topluma faydalı birer birey olarak yetiştirmektir. Keza kendi soyunun varlığını yaşatacak ve temsil edecek çocukların olduğunu düşünen aileler, onları en iyi şekilde yetiştirirken şerefli birer birey olarak yetişmesi için tüm olanaklarını kullanırlar.

1. Ahıska Türklerinde Geleneksel Eğitim

Ahıska Türklerinde aile büyük önem taşımaktadır. Bu toplumun aile bireyleri arasında sıkı bağlar görülmektedir. Ahıskalıların bu akrabalık ilişkileri dikkate alındığında geleneksel geniş aile modeli ile karşı karşıya gelmek mümkündür. Ancak Ahıskalılarda geniş aile, bir arada oturan farklı kuşaklardan veya aynı kuşaktan gelen aile fertleri söz konusu değildir. Geleneksel geniş aile modeli derken burada kastedilen ailenin evlilik bağıyla genişlemiş aile modelidir. Ahıska Türklerinde aile, bir taraftan kuşaklar arası bir bağlılık anlamına gelmekte, bir taraftan da aynı kuşakta bir bağlılığa işaret etmektedir. Aile büyükleriyle son derece yakın ilişkiler içinde olunurken, kardeş çocukları da kardeş gibi kabul edilmekte, aynı yerde yaşamaları

hâlinde kardeş gibi büyümektedirler. Ahıskalılarda kardeşlerin eşleri, hatta onların aileleri de aile kavramı içinde yer almaktadır. Aile, hem dikey hem de yatay olarak genişleyebilmektedir. Kısacası, Ahıska Türk ailesi, geniş bir akrabalık bağıyla şekillenmektedir (Aydingün, 2014: 139).

Ahıskalılarda aile bağlarının güçlü olması, onların yaşamış oldukları sürgünle de ilişkilidir. Sürgün esnasında ve sürgün sonrasında yaşadıkları zorluklar, kendilerine karşı uygulanan ayrımcılıklar, toplumsal dışlanmalar vs. onların birbirleriyle kenetlenmelerini zorunlu kılmıştır. Ahıska Türkleri, etnik kimliklerini ve kültürlerini kaybetmemek, aynı zamanda onları yaşatarak genç kuşaklara aktarabilmek için aile içindeki eğitime büyük önem vermişlerdir.

Kültür, genel anlamda bir milletin sahip olduğu maddi ve manevi değerlerin tümüdür. Toplumsal bir ürün olan kültür, bir toplumu ayakta tutan en önemli unsurdur. Kültürel öğeler, kuşaktan kuşağa aktarılan eşsiz bir mirastır. Ahıska Türklerinin kültürü de toplumun tüm bireylerinin atalardan gelen öğrendikleri ve paylaştıkları kapsamaktadır. Tüm bunlar da aile içinde eğitim aracılığıyla kuşaktan kuşağa aktarıla gelmektedir.

Halk eğitimi, halkın sözlü edebiyatı, gelenek-göreneklere ve söz varlığı aracılığıyla gerçekleşmektedir. Bu bağlamda halk eğitiminin kaynakları da efsane, destan, halk hikâyeleri, masal, atasözü ve deyimler, bilmece, türkü, mani, halk inanışları, alkış ve kargışlar vs., kısacası tüm folklorik ürünlerdir. Halk eğitiminin temelinde, amacında ve görevinde edep, ahlak, akıl, karakter, estetik gibi olguların oluşması ve gelişmesi yer almaktadır. Eğitimin işlevinde ise yaratılış, ana dil, çalışma, gelenek-görenekler, beceri, inanç ve geçim görülmektedir. Bu araçlar kullanılırken çocuk eğitiminde bir yöntem olarak örnek verme, açıklama, inandırma, rica, övgü, alkış, beddua etme, hatırlatma, öğüt verme, ikna etme, takdir etme, tembihleme, alıştırmaya, yasaklama, korkutma, ceza verme vb. kullanılmaktadır (Çınar, 2023, 27).

Etnopedagojide en etkili araçların masal, bilmece, atasözleri ve halk hikâyeleri olduğu söylene de deyimler, türküler, alkış ve kargışlar, halk inanışları ve diğer folklorik ürünlerin de önemi büyüktür (Aliyeva Çınar, 2022: 15). Bu yazıda Ahıska Türklerinin geleneksel eğitimde kullandıkları halk inanışları üzerinde durulmuştur.

2. Ahıska Türklerinde Halk İnançları

Halk inanışları, kuşaktan kuşağa aktarıla gelen önemli halk edebiyatı ürünleridir. Şişman'a göre (2000, 104) halk inanışları, "toplum tarafından kabul edilmiş ilahi bir dinin bilinen hükümleri ve öğretileri dışında kalan fakat halk arasında yaygın bir şekilde yaşayan, itibar gören ve bir sonraki nesle aktarılan inanmalar"dır.

Halk inanışları veya başka bir deyişle batıl inançlar, kültürel bir unsur olarak bütün dünya toplumlarında vardır. Ancak bu inanışlar farklı kökenlere dayanmaktadır. Bunun en önemli sebebi de toplumların ve milletlerin farklı kültürlere ve medeniyetlere sahip olmalarıdır. Türk toplumlarının kullandıkları halk inanışlarına bakıldığında bunlar Türklerin anayurdu olan Orta Asya'ya kadar uzanmakta ve Türklerin o dönemlerde inandıkları Şamanizm dinine dayanmaktadır. Abdülkadir İnan'a göre (1986, 204), "Türkler İslâm'a girerken eski dinlerinden de birçok inanç ve geleneği yeni dinlerine sokmuşlardır. Türklerin tamamının İslamlaşması üç-dört yüzyıl sürmüştür. Önce Müslüman olan Türklere, sonradan Müslüman olan Şamanların katılmaları, bir sürü Şaman inancının canlanmasına sebep olmuştur. Ağacı kutlu saymak, alkarısı, türbe ve ağaçlara çul-çaput (paçavra) bağlamak, çocukların uzun ömürlü olmaları için onlara Dursun, Yeter, Yaşar, Satılmış gibi isimler vermek, hastalık nedeniyle çocuğun adını değiştirmek, ölüyü taşıyan atın kuyruğunu kesmek gibi inançlar birer Şaman dini kalıntılarıdır."

Diğer Türk toplumlarında görüldüğü gibi Ahıska toplumunun da hayatı üzerinde tarih boyunca halk inanışları ve onlara bağlı uygulamalar daima etkili olmuştur. Ahıskalılar arasında

koru, sevinç ve çaresizlikten doğan inanışlar, toplumun kültürel özellikleri olan örf, adet ve geleneklerle bütünleşerek folklorik bir uygulama haline gelmiştir. Ahıskalılar arasında yaşayan halk inanışları, Ahıska halkının yaşamıyla, tarihiyle, özellikleriyle yakından ilgilidir. Bu inançlar Ahıska halkının yaşamına karışmış, halkın eylemlerine ve davranışlarına yön vermiştir. İnsan hayatının doğum, evlenme, ölüm gibi çeşitli aşamalarda, yaşam biçimini oluşturan tüm davranışlarda görülen; öncesi, sonrası ile çeşitli doğa olayları ve varlıklarla ilgili pek çok inanışlar Ahıska halkının halk kültürünü zenginleştiren anonim ürünlerdir.

Ahıska Türklerinde halk inanışları çeşitli konuları kapsamaktadır. Bunlar; zaman ve mekânlar; doğum, evlilik ve ölüm; doğa olayları; uğur ve uğursuzluk; ateş, su ve toprak; bitki ve hayvanlar; gök cisimleri vb. Bu konularla ilgili halk inanışlarından bazı örnekler:

2.1. Doğum ve Çocuklarla İlgili İnançlar:

- Bebek doğduktan sonra kesici bir aletle göbek bağı kesilir. Çocuğun göbeği kesinlikle atılmaz. Bu parçanın koyulduğu veya gömüldüğü yerin çocuğun kaderini ve kişiliğini etkileyeceğine inanılır.
- Bebek eve getirilince özerlik yakılır ve yeni doğan çocuk öncelikle evin büyüğünün kucağına verilir. Evin büyüklerinden olan dedesi veya ninesi çocuğun eve bereket getirmesi inancıyla elini üç kez una daldırıp unlu elini körpenin altına ve yüzüne sürer.
- Çocuk biraz büyüyünce ilk dişi çektirildikten sonra diş çocuğun eline verilir. Çocuk dişini alıp sıçanın inine gider ve “*Sıçan sıçan, benim kaba dişimi al da senin ince dişini ver.*” diyerek dişini sıçanın inine bırakır. Bu durumda dişin bir an önce çıkacağına inanılır.
- Yeni doğan çocuğun yastığının altına ya bir diş sarımsak ya bir kırık ekmek ya bir tutam tuz ya bir iğne veyahut da bir bıçak konulur. Burada bıçağın doğan bebeği kötü ruhtan, görünmez varlıklardan, şer güçlerden koruyacağına inanılır. Tuzun kem gözlerden ve nazardan koruyacağına inanılır. Ekmeğin rızkının bol olacağına inanılır.
- Yeni doğan çocukları nazardan korumak için kırkı çıkana kadar evden dışarı çıkarmazlar. vd.

2.2. Evlenme ile İlgili Gelenek ve İnançlar:

- Düğün sırasında geline uygulanan “*Dili kesme*” geleneği uygulanır. Sağdıç tarafından gelenlere “*Gelinin dilini mi keselim, başını mı?*” sorusuna, gelenler üç kez “*Dilini kes.*” der. Gelenek gerçekleşince gelinin geldiği evde konuşmayacağına, büyüklerinin sözünün dışına çıkmayacağına işaret edilir.
- Gelinin eli bala bandırılıp eşğin üst kısmına üç kez sürülür. Bunu yapmadaki amaç, gelinin ağzından bal akması, gelinin bal tadında konuşmasını arzulamaktır.
- Gelinin eline kına koyulur/yakılır. Eller yıkandıktan sonra kınanın rengine bakılır. Kınanın iyi tutulması, rengin koyu olması evliliğin sağlam olacağına inanılır. vs.

2.3. Zaman ile İlgili İnançlar:

- Gece dışarı sıcak su serpilmez, ıslık çalınmaz; şeytanların toplanacağına inanılır.
- Gece kül dökülmez, evin bereketinin kaçacağına inanılır.

- Gece külün üstünden atlanmaz, şeytanın geleceğine inanılır.
- Gece sofrayı kaldırıldıktan sonra yerler süpürülmez, kötü haber alınacağına inanılır.
- Gece taş atılmaz. Atılırsa meleklerle degeceğine inanılır.
- Gün battıktan sonra borç para verilmez. Biri vermek mecburiyetinde kalsa veren kişinin eline değil, yere bırakır, alacak olan da bir süre sonra parayı yerden alır. Böyle yapılmazsa o paranın bereketinin olamayacağına inanılır.
- Gün battıktan sonra evin avlusu süpürülmez. Süpürülse bile evin bereketi dışarı gitmesin diye dışarı doğru değil, içeri doğru süpürülür. Toplanan çöpler de bir kenarda bırakılır, dışarı atılmaz. vb.

2.4. Uğur ve Uğursuzlukla İlgili İnançlar:

- Ateşe tükürmek, su dökmek uğursuzluk getirir.
- Ayna kırılması uğursuzluktur.
- Evden çıktıktan sonra, bir şey unutulduysa ve geri döndüyse uğursuzluk sayılır.
- Gurbete giden birinin arkasından su serpilir.
- İnsanların üzerinde iken giymiş oldukları elbiselere ilik, düğme, elbisenin söküğü dikilmez.
- Suyun boş yere kaynatılması uğursuzluktur.
- Terlik ve ayakkabı ters çevrilirse evden ölü çıkacağına inanılır. vs.

2.5. İnsan Vücutuyla İlgili İnançlar

- Elleri diz üzerinde kavuşturmak, parmakları birbirine geçirip el bağlamak iyi karşılanmaz. İnsanın kısmetinin kapanacağına inanılır.
- Ellerini kavuşturanın anası ölür denir.
- Gözün seğirmesi olumsuzluğa işarettir, çevrede ölüm haberi alınacağına inanılır.
- Kesilen saçın üzerine basılmaz, basılırsa o kişinin başı ağrır.
- Pantolon, gömlek vb. giyilirken sağ el veya ayakkabı, çorap vb. giyilirken sağ ayak önceden kullanılır.
- Sağ avuç kaşınırsa paranın geleceğine, sol avuç kaşınırsa elden para çıkacağına inanılır. vs.

2.6. Evle İlgili İnançlar:

- Evden bir kişi gurbete gittiği zaman o gün ev süpürülmez, temizlik yapılmaz.

- Evin dış cephesinin görülebilecek bir yerine at nalı asarlar. Böylece evin nazardan korunacağına inanılır.

- Kapı eşliğinde oturulmaz, uğursuzluk sayılır veya insan bekâr kalır.
- Sofra kâğıtla silinmez. Silinirse evin bereketinin kaçacağına inanılır. vs.

2.7. Eşyalarla İlgili Halk İnançları:

- Elden ele bıçak veya makas verilirken, veren kişi keskin ucunu kendine doğru çevirerek verir. Aksi takdirde uğursuzluk getireceğine inanılır.
- İğneye ip takıldıktan sonra başkasına verirken ipin ucu düğümlenmeden verilir. Aksi takdirde kendi bahtını bağlamış olursun.
- Makası açık bırakınca düşmanın ağzının açılacağına inanılır.
- Makasın açık kaldığı evde kavga çıkacağına inanılır.
- Yere ekmek, bıçak, çatal veya kaşık düşerse misafirin geleceğine veyahut ev ahalisinden birinin aç olduğuna inanılır. vs.

2.8. Ateş ve Ocak ile İlgili Halk İnançları:

- Ateşe tükürmek, su dökmek uğursuzluk getirir.
- Ateşi söndürmek için su dökülmez, ateş toprakla örtülür.
- Ateşle oynayan çocuk altını ıslatır.
- Gece kül dökülmez, evin bereketi kaçar.
- Gece külün üstünden atlanmaz, şeytan gelir.
- Ocaktaki kül üzerine çöp dökülmez. “Düğüne yas karışır.” denilir.
- Suyun boş yere kaynatılması uğursuzluktur. vs.

2.9. Ağaç, Yer ve Sularla İlgili Halk İnançları:

- Ağaçların dibinde yatmak, oturmak iyi değildir. Cinin çarpacağına inanılır.
- Ağaçların dibine sıcak su serpilmez.
- Yaş ağacı kesmek günah sayılır. vs.

2.10. Hayvanlarla İlgili Halk İnançları:

- Evde örümceğin görünmesi, gelecek haberin işaretidir.
- Güvercin, kumru, kırlangıç öldürmek günah sayılır.
- İneğin sütünü yere sağmak iyi değildir, hayvan hastalanır.
- Kedinin ön ayaklarını yalması misafirin geleceğine işaret sayılır.
- Kırlangıcın evin bir köşesinde yuva yapması uğurlu sayılır.

- Köpeğin vakitsiz gece havlaması, horozun vakitsiz ötmesi, öküzün gece böğürmesi kötü şeylere işaretir.
- Örümcek öldürmek fakirliğe yol açar. vs.

2.11. Gök Cisimlerle İlgili Halk İnançları:

- Kayan yıldız ölüme işaretir.
- Kayan yıldızı gören kimse, yıldız düşmeden dilek tutarsa dileğin gerçekleşeceğine inanılır. vs.

2.12. Ölüm ve Hastalıkla İlgili Halk İnançları:

- Yaşayan biri, rüyasında ölmüş birisi tarafından çağrılırsa ya da onunla bir yere beraber giderlerse o kimsenin öleceğine inanılır.
- Ölünün gözleri tam olarak kapanmamışsa, uzakta bulunan akrabaların yolunun gözlediğine inanılır.
- Cenazenin ardından fazla ağlanırsa ölünün mezarda su içinde kalacağına inanılır.
- Cenaze götürülürken herhangi bir evde uyuyan çocuk varsa uyandırılır. Uyandırılmayan çocuğun sağlığıyla ilgili sıkıntıların olacağına inanılır.
- Kazılan mezarın içine yağmur yağarsa, o sene ölümlerin sık görüleceğine inanılır. vs.

2.13. Rüya ile İlgili Halk İnançları:

- Rüya erkek çocuğu gören, sevinçli haber alır; kız çocuğu gören, sıkıntılı haber alır.
- Rüya kâğıt para görmek hastalığa ve fitneye, demir para ise hayra işaretir.
- Rüya kendisini çıplak görmek ya da üzerine pisliğin bulaşması rüya görenin günah işlediğine delalettir.
- Rüya köpek gören düşmanın olduğuna; rüya köpek ısırma düşmandan zarar göreceğine inanılır.
- Rüya yılan gören, düşmanın olduğuna inanır. Yılanlar çok büyükse sefere çıkacağına; yılan sokarsa düşmandan zarar göreceğine, zarar vermediyse zararsız bir düşman olduğuna inanılır.
- Rüya ölen kimsenin birini yanında götürmesi, ölüme işaret sayılır. vs.

3. Ahıska Türklerinde Etnopedagojik Bir Araç Olarak Halk İnanışları

İnsan, her ne kadar halk inanışlarıyla ümitlenmek, huzur ve güven duymak, dileklerini yerine getirmek istese de bu folklorik ürünlerin insanlara birtakım mesajları da iletmektedir. Bir nevi eğiticilik görevini de üstlenmektedir. Etnopedagojik açıdan geleneksel aile eğitiminde kullanılan her türlü aracın önemi büyüktür ancak halk inanışları öğreticilik

yönünden ayrı bir öneme sahiptir. Her ne kadar dinin bilinen hükümleri ve öğretileri dışında kalsalar da inandırıcılık yönü güçlü olan anlatılardır. Toplumlar, çocuklarını eğitirken inandırıcılık yönü güçlü olduğundan halk inanışlarını sıkça kullanırlar. Ahıska Türklerinde de bu inanışların bir eğitim aracı olarak kullanılışı sıkça görülür. Örneğin;

- Ahıska Türklerinde bebek doğduktan sonra kesici bir aletle göbek bağının kesilip onu atmadan bir yere gömülmesi yaygın bir olaydır. Ebeveynler göbeği genellikle çocuğun büyüdüğünde hangi meslekte görmek isterlerse o meslekle ilgili bir bölgede gömerler. Ebeveynler çocuğun bir öğretmen olmasını isterlerse bir okulun bahçesine, doktor olmasını isterlerse bir hastanenin bahçesine vs. gömerler. Ebeveynler çocuk büyüdüğünde kendisine bunu muhakkak açıklarlar. Böylece çocuğa bir mesaj vermek isterler. Onun okuyup “adam olması”ni beklediklerine işaret ederler. Çocuk da bunları duyunca anne babasını mahcup etmemek için okumayı ve o meslekte ilerlemeyi hedefler.
- Bebek eve getirilince özerlik yakılır ve yeni doğan çocuk öncelikle evin büyüğünün kucağına verilir. Evin büyüklerinden olan dedesi veya ninesi elini üç kez una daldırıp unlu elini körpenin altına ve yüzüne sürer. Böyle yapılıncı çocuğun eve bereket getireceğine inanılır. Bu ritüeli yapan büyükleri gören çocuklar, bir aile için bebeğin olmasının ne kadar önemli olduğunu düşünür. Aslında burada verilmek istenen mesaj ailede çocuğun olması halinde o aile bağlarının güçlü olacağıdır. Bunların farkına varan çocuklar gelecekte aile kurduklarında aile bağlarının güçlendirilmesi gerektiğini düşünür.
- Çocuğun ilk dişini farenin inine bırakıp “*Sıçan sıçan, benim kaba dişimi al da senin ince dişini ver.*” demeleri aslında çocukta en başta hayvanlara karşı bir sempatinin oluştuğu düşünülebilir. Çocuklar, hayvanların insanlara zarar vereceklerini değil iyilik yapacaklarını düşünürler. Böyle düşünen çocuklar, farelerden korkmaz, onları öldürmez, aksine onları sevmeye başlarlar.
- Ahıska Türklerinde düğün sırasında geline “*Dili kesme*” geleneği uygulanır. Sağdıç tarafından gelenlere “*Gelinin dilini mi keselim, başını mı?*” sorusuna, gelenler üç kez “*Dilini kes.*” der. Böylece gelin artık konuşamaz hâle gelir. Yani gelinin geldiği evde sesi duyulmaz, büyükler ne derse ona itiraz etmeden yerine getirirler. Bu, gelinin büyüklere karşı saygılı olduğu gösterir. Bunları gören çocuklar büyüklere karşı saygılı olması gerektiğini de düşünür.
- Ahıska Türklerinde gece herhangi bir olumsuzluğun yaşanmaması için külün üstünden atlanmaması gerektiği öğretilir. Ebeveynler çocuğuna “Gece gece külün üstünden atlama; düşebilirsin, yanabilirsin.” diye açıklama yapsa da atlamak eğlenceli geleceğinden sözü dinlemezler, yine külün üstünden atlarlar. Ancak “Gece gece külün üstünden atlarsan şeytan gelir.” demeleri çocuğu korkutur ve çocuk bunu bir daha yapmaz.
- Ahıskalılarda suyun boş yere kaynatılmasının uğursuzluk getireceğine inanılır. Aslında burada çocuklara tasarruflu olmaları gerektiği öğretilmektedir. Ateşin üzerine konulan su kaynar kaynamaz kapatılsın diye etkili bir öğretimin olması için inandırma yöntemiyle “uğursuzluk getireceği” şeklinde açıklama kullanılır. Bu da çocukta kaynayan suyun unutulmamasının, zamanında kapatılmasının gerekliliği düşüncesini yaratır.
- Evden bir kişi uzak bir yere gittiği zaman o gün ev süpürülmez, temizlik yapılmaz, çamaşır yıkanmaz. Burada verilmek istenen mesaj şudur: Aileden bir kişi uzak bir yere gider. Uzun yolculuklar yorucu olduğundan giden kişinin yorgunluk halini unutmamanın gerektiği vurgulanır. Gideceği yere ulaşıp ulaşmadığı daima düşünülür. Aile fertleri o kişiye karşı empati kurar ve onun ne durumda olduğunu hisseder. Böylece bir kişiye değer verilmesi gerektiği öğretilir.

- Elden ele bıçak veya makas verilirken, veren kişi keskin ucunu kendine doğru çevirerek vermelidir. Aslında bunun sebebi aleti alan kişinin elini kesmemesidir. İnandırıcı olması açısından da bu şekilde verilmesinin uğursuzluk getireceği açıklanır.
- Kedinin ön ayaklarını yalaması, misafirin geleceğine işaret sayılır. Bunu görüp dile getiren ebeveynler çocuklarına mesaj vermektedir. Misafir geldiğinde evin derli toplu olması, ikramlıkların bulunması gerektiğine işaret eder. Eksiklik varsa misafir gelmeden tamamlanması gerekir.
- Ahıska Türklerinde biri, rüyasında ölmüş birisi tarafından çağrılıyorsa ya da onunla bir yere beraber gidiliyorsa o kimsenin öleceğine inanılır. Aslında burada verilmek istenen mesaj ölen kişilerin unutulmamasıdır. Böyle durumlarda Ahıska Türklerinde ölen kişi için bir pişinin pişirilip dağıtılması gerektiği söylenir. Ölen kişinin belki bu yüzden rüyaya geldiği düşünülür. Bir evde yağda kızartılan pişinin kokusunun ölen kişilerin ruhlarına ulaşılacağına inanıldığından o gün pişi pişirilir ve komşulara dağıtılır. Çocuklara verilen mesajın da atalarının unutulmaması gerektiğidir. Ahıska Türklerinde bir birey yedi göbeğe kadar ataların isimlerini bilmelidir.

Sonuç

Bu örnekleri çoğaltmak mümkündür. Örnekler çoğaltılsa da her bir batıl inancın temelinde önemli mesajların yer aldığı görülmektedir. Bu mesajlar hem yetişkinler için hem de çocuklar için geçerliliği olan mesajlardır. İnandırıcılık yönü güçlü olduğundan halk inanışları en etkili araçlardan biridir denilebilir. Alan yazında bu halk edebiyatı ürünleri genel olarak içerik bağlamında incelenmiş, eğitsel yönüne pek bakılmamıştır. Bu ürünlerin eğitsel yönüyle ele alınması ve Türk kültürünün dairesi içinde bulunan diğer Türk toplumlarında kullanılan inanışlarla karşılaştırılması kaçınılmazdır. Bu çerçevede incelenirse tarihî süreç içinde şekillene gelen bu ürünlerin taşıdığı ortak değerler de ortaya çıkacak ve genç nesillere bu değerleri aktarmada etkili olacaktır.

KAYNAKÇA

Alimbekov, A. (2007). Eğitimle ilgili bir alan olarak etnopedagoji ve Kırgız etnopedagojisinin temel kavramları, *Türk Yurdu* dergisi, 27 (242), ss. 31-36.

Aliyeva Çınar, M. (2022). Etnopedagojinin temelleri, *Uluslararası bakışıyla etnopedagojiye bakış* içinde (ss.1-37) (Ed. İkrım Çınar), Pegem Akademi yayıncılık.

Aydınğün, A. ve İ. Aydınğün (2014). *Ahıska Türkleri: Ulusötesi bir topluluk, ulusötesi aileler*, (Ed. Murat Yılmaz), Hoca Ahmet Yesevi Uluslararası Türk-Kazak Üniversitesi Yayınları.

Çınar, İ. (2023). *Etnopedagoji Atabek Yurdu*, 5. Baskı, Pegem Akademi Yayınları.

İnan, A. (1986). *Tarihte ve bugün Şamanizm: Materyaller ve araştırmalar*, Türk Tarih Kurumu Yayınları.

Şişman, B. (2000). Anadolu'da yaşayan halk inançlarının menşei üzerine bir araştırma, *Milli Folklor*, C 6, S 46, 2000, ss. 104-108.

ORTAOKUL 8. SINIF TÜRKÇE DERS KİTABINDA YER ALAN METİNLER VE METİNLERDEKİ ETKİNLİKLERİN 2024 ORTAOKUL TÜRKÇE DERSİ ÖĞRETİM PROGRAMI BAĞLAMINDA DEĞERLENDİRİLMESİ

[EVALUATION OF TEXTS AND ACTIVITIES IN THE SECONDARY SCHOOL 8TH GRADE TURKISH TEXTBOOK WITHIN THE CONTEXT OF THE 2024 SECONDARY SCHOOL TURKISH LESSON TEACHING CURRICULUM]

Melihcan AKGÜL

Bursa Uludağ Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü

Yüksek Lisans Öğrencisi

melihcanakgl@gmail.com

<https://orcid.org/0009-0009-5943-3795>

Doç. Dr. Minara ALİYEVA ÇINAR

Bursa Uludağ Üniversitesi Eğitim Fakültesi

Türkçe ve Sosyal Bilimler Eğitimi Bölümü

Türkçe Eğitimi ABD Öğretim Üyesi

minara@uludag.edu.tr

<https://orcid.org/0000-0002-7339-0260>

Özet

Türkçe dersi, bu ders için hazırlanmış Türkçe ders kitapları ile işlenmektedir. Bu ders kitapları, Türkçe dersi öğretim programlarındaki değişimlere bağlı olarak güncellenmektedir. Türkçe dersinin ve ders kitaplarında metinler, Türkçe eğitimi ve öğretiminde önemli bir yer tutmaktadır. Bu araştırmanın amacı, Hecce Yayıncılık'ın hazırlanmış olduğu ortaokul 8. sınıf Türkçe ders kitabında yer alan metinler, metinlerdeki etkinlikler ve etkinliklerin hedeflediği öğrenme çıktılarının araştırma yapıldığında güncel Türkçe dersi öğretim programı olan 2024 Ortaokul Türkçe Dersi Öğretim Programı bağlamında değerlendirilmesidir. Amaca uygun olarak araştırmanın veri kaynağını ortaokul 8. sınıf Türkçe ders kitabı oluştururken araştırmanın çalışma materyallerini ise ortaokul 8. sınıf Türkçe ders kitabında yer alan 24 adet okuma ile 8 adet dinleme/izleme metni oluşturmaktadır. Bu 32 metin, doküman (belge) analizi yöntemi ile incelenmiş; metinlere yönelik hazırlanmış etkinlikler, etkinliklerin hedeflediği öğrenme çıktıları açısından veriler elde edilmiştir. Elde edilen veriler betimsel içerik analizi yöntemi ile değerlendirilmiş ve yorumlanmıştır. Araştırmanın sonunda elde edilen veriler ile çeşitli sonuçlara varılmış; Türkçe dersi öğretim programlarının ve Türkçe ders kitaplarının geliştirilmesine yönelik olarak önerilerde bulunulmuştur.

Anahtar Kelimeler: Türkçe Eğitimi, Türkçe Dersi, Türkçe Ders Kitapları, Etkinlik, 2024 Ortaokul Türkçe Dersi Öğretim Programı.

Abstract

Turkish course is taught with Turkish textbooks prepared for this lesson. These textbooks are updated depending on the changes in the Turkish curriculum. Texts in Turkish course and textbooks have an important place in Turkish education and teaching. The aim of this study is to evaluate the texts, activities in the texts and the learning outcomes targeted by the activities in the 8th grade Turkish textbook prepared by Hecce Publishing in the context of the current Turkish course curriculum, the 2024 Secondary School Turkish Lesson Teaching Curriculum. In accordance with the purpose, while the data

source of the research is the 8th grade Turkish textbook, the study materials of the research consist of 24 reading and 8 listening/watching texts in the 8th grade Turkish textbook. These 32 texts were analysed by document analysis method; data were obtained in terms of the activities prepared for the texts and the learning outcomes targeted by the activities. The data obtained were evaluated and interpreted by descriptive content analysis method. At the end of the study, various conclusions were reached with the data obtained and suggestions were made for the development of Turkish curricula and Turkish textbooks.

Keywords: Turkish Education, Turkish Lesson, Turkish Lesson Books, Activity, 2024 Secondary School Turkish Lesson Teaching Curriculum.

Giriş

Eğitim, insanın doğumıyla başlayıp yaşamı boyunca devam eden bir süreçtir. Birey gerek formal gerekse informal yoluyla birtakım bilgi, beceri, tutum ve değerleri elde etmeye gayret eder ve bunun neticesinde birtakım davranışları kazanır. Eğitimin hem aile içinde hem de örgün eğitimdeki amacı bireyin davranışlarında istendik değişiklikleri meydana getirmektir (Yılmaz, 2023). Eğitimin bu amacı, eğitim-öğretim süreci ve eğitim-öğretim sürecinde yer alan bileşenler ile gerçekleşmektedir. Bunlar, bir eğitim-öğretim sürecinin yürütülmesi ile ilgilidir. Türkçe dersi de eğitim-öğretim süreçleri ile planlanarak yürütülmektedir. Bu sürecin sağlıklı ve verimli bir şekilde yürütülebilmesi ile Türkçe dersi, hedeflediklerine ulaşma noktasında daha başarılı olacaktır.

Türkçe dersinin genel amacı, bireyde dört temel dil becerisi olarak adlandırılan dinleme/izleme, konuşma, okuma ve yazma becerilerini geliştirmek, Türk dilinin etkili ve işlevli bir şekilde kullanımını sağlamaktır. Bu yüzden Türkçe dersi, her şeyden önce bir bilgi dersi değil bir beceri ve ifade dersi (MEB, 1981).

Türkçe dersi öğretim programı, bireyin eleştirel ve yaratıcı düşünme, problem çözme, araştırma yapma, karar verme gibi üst düzey becerilerini geliştirmesini hedefleyen ve üst düzey becerilere sahip bireyleri yetiştirmeyi amaçlayan bir programdır (MEB, 2006; Karadağ, 2012: 100). Türkçe dersinin sıralanan bu amaçlara ulaşabilmesi ve çağın gerekliliklerine göre yenilenmesi amacıyla Cumhuriyet'in ilanından itibaren -ilki olarak 1924 yılında olmak üzere- farklı yıllarda Türkçe dersi öğretim programları hazırlanmış ve yenilenmiştir (Kaya ve Aydın, 2024; Aytan ve Gök, 2022).

Türkçe ders kitapları, eğitim-öğretim programlarının ders ortamına yansımaları olarak kabul edilmektedir (Ur, 2009). Türkiye'de ders kitapları da "Millî Eğitim Bakanlığı Ders Kitapları ve Eğitim Araçları Yönetmeliği"ne göre hazırlanmaktadır (MEB, 2012). Türk Millî Eğitim Sistemi'nin Genel Amaçları ve hedef dersin özel amaçları dikkate alınarak hazırlanan ders kitapları, hedef dersin amaçlarına ulaşma noktasında hem öğrenciye hem öğretmene katkı sunan en büyük kaynaktır.

Türkçe dersi, Türkçe dersi için hazırlanmış Türkçe ders kitapları ile yürütülmektedir. Türkçe ders kitapları, Türkçe dersinin amaçlarına ulaşmasında öğretmenden sonra gelen en önemli araçtır (Güleç ve Demirtaş, 2012). Bu kitaplar, içerisinde dil becerilerini geliştirmeye yönelik olarak hazırlanmış farklı türlerdeki, farklı becerilere hitap eden metinleri bulundurmaktadır. Türkçe ders kitaplarında yer alan bu metinlerin yanında Türkçe ders kitaplarında metinlere yönelik hazırlanmış etkinlikler ve yapılan çeşitli açıklamalar bulunmaktadır.

Türkçe dersinde kullanılan metinlere yönelik olarak birtakım etkinlikler geliştirilmektedir. Etkinlikler, Türkçe eğitim-öğretiminin etkili ve verimli bir biçimde yapılmasını sağladığından etkinlikler, Türkçe eğitim-öğretiminde yer almalıdır (Sever, 2011). Metinler ve etkinlikler, Türkçe eğitim-öğretiminin, Türkçe dersinin ve Türkçe ders kitaplarının temelini oluşturmaktadır. Türkçe dersi, bu temele göre planlanarak yürütülmektedir (Çer, 2016).

Metinler ve etkinlikler, Türkçe dersinin amaçları ve hedefleri olarak ifade edilen öğrenme çıktılarını kazandırmak için hazırlanmaktadır (MEB, 2024). Türkçe dersinin öğrenme alanları olarak kabul edilen dinleme/izleme, konuşma, okuma ve yazma becerileri için amaçladıkları ve hedefledikleri, 2006 İlköğretim Türkçe Dersi Öğretim Programı, 2019 Türkçe Dersi Öğretim Programı gibi Türkçe dersi öğretim programlarında “kazanım”; Millî Eğitim Bakanlığı tarafından 2024 yılında yayınlanan 2024 Ortaokul Türkçe Dersi Öğretim Programı’nda ise “öğrenme çıktısı” olarak adlandırılmıştır (MEB, 2006; MEB, 2019; MEB, 2024). Bu nedenle araştırmada güncel olan öğrenme çıktıları kavramı kullanılmıştır.

Bu araştırmanın amacı, Hece Yayıncılık’ın hazırlamış olduğu ortaokul 8. sınıf Türkçe ders kitabında yer alan metinler, metinlerdeki etkinlikler ve etkinliklerin hedeflediği öğrenme çıktılarının 2024 Ortaokul Türkçe Dersi Öğretim Programı bağlamında incelenip değerlendirilmesidir. Bu araştırma ile ortaokul 8. sınıf Türkçe ders kitabında yer alan bazı metinler için genel olarak ne gibi etkinliklerin oluşturulduğu, oluşturulan bu etkinliklerin hangi öğrenme çıktısını/çıktılarını hedeflediğine değinilmiştir.

Millî Eğitim Bakanlığı tarafından 2024 yılında 2024 Ortaokul Türkçe Dersi Öğretim Programı yayımlanmıştır (MEB, 2024). Kabul edilen bu program, 2024-2025 eğitim-öğretim yılında sadece 5. sınıf düzeyinde uygulamaya konulmuş ve sadece ortaokul 5. sınıf Türkçe dersinde kullanılmak üzere iki adet ders kitabı hazırlanmıştır. 2024 Ortaokul Türkçe Dersi Öğretim Programı’na göre hazırlanan bu ders kitapları şu şekildedir:

1. Akyurt, G., Angın, L., Arslan, Ü., Cin, A., Dalioğlu, S., Dönmez, A., Ersal, P., Han, C., Hülür Taşın, N., İlhan, E., Kavas, M., Sayılır, S., Sayılır, T. ve Şener, F. (2024). *Ortaokul 5. sınıf Türkçe ders kitabı*. (1. Kitap). Millî Eğitim Bakanlığı Yayınları.

2. Akyurt, G., Angın, L., Arslan, Ü., Cin, A., Dalioğlu, S., Dönmez, A., Ersal, P., Han, C., Hülür Taşın, N., İlhan, E., Kavas, M., Sayılır, S., Sayılır, T. ve Şener, F. (2024). *Ortaokul 5. sınıf Türkçe ders kitabı*. (2. Kitap). Millî Eğitim Bakanlığı Yayınları.

Hece Yayıncılık’ın hazırlamış olduğu ortaokul 8. sınıf Türkçe ders kitabında yer alan metinler, metinlerdeki etkinlikler ve etkinliklerin hedeflediği öğrenme çıktılarının 2024 Ortaokul Türkçe Dersi Öğretim Programı bağlamında incelenip değerlendirileceği bu araştırmada nitel bir yaklaşım benimsenmiş ve nitel araştırma yöntemlerinden doküman (belge) analizi yöntemi kullanılmıştır.

Araştırmada Hece Yayıncılık’ın hazırlamış olduğu ortaokul 8. sınıf Türkçe ders kitabında yer alan 32 adet metin kullanılmıştır. Bu metinler *Tablo 1*’de belirtilmiştir.

Tablo 1. Çalışma Materyali Olarak Kullanılan Metinler

Çalışma Materyali Olarak Kullanılan Metinler	
Temalar	Metinler
1. Tema: Erdemler	Tuzağa Düşen Ceylan Forsa Türkçenin Söz Denizinde-Sevmek Dostluğun Değeri
2. Tema: Doğa ve Evren	Kızıl Renkli Komşumuz Ağaçlar Al Giydi Kuşlar Dillendi Beyaz Diş

	Son Kuşlar
3. Tema: Millî Kültürümüz	Türk Plastik Sanatları Türkiye'm Ergenekon Destanı Atasözleri Üzerine
4. Tema: Millî Mücadele ve Atatürk	Duatepe Şu Sonsuz Koşu Atatürk ve Millî Eğitim Türk İstiklâl Marşı
5. Tema: Vatandaşlık	Selim'i Anarım Bebeklerin Ulusu Yok Birey-Toplumsallık Kurtla Köpek
6. Tema: Sağlık ve Spor	Kahvaltının Önemi Güreş Lokman Hekim'in Masalı Obezite ile Mücadele Etmenin Altı Yolu
7. Tema: Sanat	Ressam İçin Zili Çalın Geleneksel El Sanatları Çarşısı San'at Armağan
8. Tema: Bilim ve Teknoloji	Robotlar Akıl Aydınlığında Pastör'ün Savaşı Harezmi

Araştırmada elde edilen veriler, betimsel içerik analizi yöntemi ile analiz edilmiştir. Hecce Yayıncılık'ın hazırlamış olduğu ortaokul 8. sınıf Türkçe ders kitabında yer alan metinlerdeki etkinlikler ve etkinliklerin hedeflediği öğrenme çıktısı/çıktıları, metinlerin sayısı, metinlerin türleri, metinlere yönelik hazırlanmış etkinlikler ve etkinliklerin hedeflediği öğrenme çıktısı/öğrenme çıktıları kategorileri açısından incelenerek değerlendirilmiştir. Bunlar şöyledir:

1. Metin Sayıları Bakımından Ortaokul 8. Sınıf Türkçe Ders Kitabı

Hecce Yayıncılık'ın hazırlamış olduğu ortaokul 8. sınıf Türkçe ders kitabı incelendiği zaman kitapta her bir temada üç adet okuma, bir adet dinleme/izleme, bir adet serbest okuma ve bir adet ölçme değerlendirme kısmında yer alan okuma metinleri olmak üzere toplam altı metnin yer aldığı görülmektedir. Erdemler, doğa ve evren, millî kültürümüz, Millî Mücadele ve Atatürk, vatandaşlık, sağlık ve spor, sanat, bilim ve teknoloji temaları olmak üzere sekiz farklı temanın yer aldığı kitapta toplam 48 adet metin bulunmaktadır. Bu metinler, şu şekilde listelenmiştir:

Tablo 2. Ortaokul 8. Sınıf Türkçe Ders Kitabında Yer Alan Metinler

Ortaokul 8. Sınıf Türkçe Ders Kitabında Yer Alan Metinler	
Temalar	Metinler
1. Tema: Erdemler	Okuma Metni: Tuzağa Düşen Ceylan Okuma Metni: Forsa Okuma Metni: Türkçenin Söz Denizinde-Sevmek Dinleme/İzleme Metni: Dostluğun Değeri

	Serbest Okuma Metni: Anadolu'da Tuzun da Bir Sözü Var Okuma Metni - Ölçme ve Değerlendirme: Aslan ile Fare
2. Tema: Doğa ve Evren	Okuma Metni: Kızıl Renkli Komşumuz Okuma Metni: Ağaçlar Al Giydi Kuşlar Dillendi Okuma Metni: Beyaz Diş Dinleme/İzleme Metni: Son Kuşlar Serbest Okuma Metni: Kestane Okuma Metni - Ölçme ve Değerlendirme: Kuş Bakışı
3. Tema: Millî Kültürümüz	Okuma Metni: Türk Plastik Sanatları Okuma Metni: Türkiye'm Okuma Metni: Ergenekon Destanı Dinleme/İzleme Metni: Atasözleri Üzerine Serbest Okuma Metni: Güldüren Çiçek: Nasrettin Hoca Okuma Metni - Ölçme ve Değerlendirme: Kültür Dili
4. Tema: Millî Mücadele ve Atatürk	Okuma Metni: Duatepe Okuma Metni: Şu Sonsuz Koşu Okuma Metni: Atatürk ve Millî Eğitim Dinleme/İzleme Metni: Türk İstiklâl Marşı Serbest Okuma Metni: Mustafa Kemal'in Kağnısı Okuma Metni - Ölçme ve Değerlendirme: Memleketin Hayatı Söz Konusu
5. Tema: Vatandaşlık	Okuma Metni: Selim'i Anarım Okuma Metni: Bebeklerin Ulusu Yok Okuma Metni: Birey-Toplumsallık Dinleme/İzleme Metni: Kurtla Köpek Serbest Okuma Metni: Çömlekçi Baba Okuma Metni - Ölçme ve Değerlendirme: Birlikte Başarıyoruz
6. Tema: Sağlık ve Spor	Okuma Metni: Kahvaltının Önemi Okuma Metni: Güreş Okuma Metni: Lokman Hekim'in Masalı Dinleme/İzleme Metni: Obezite ile Mücadele Etmenin Altı Yolu Serbest Okuma Metni: Hastahane Okuma Metni - Ölçme ve Değerlendirme: Olimpiyatların Öyküsü
7. Tema: Sanat	Okuma Metni: Ressam İçin Zili Çalın Okuma Metni: Geleneksel El Sanatları Çarşısı Okuma Metni: San'at Dinleme/İzleme Metni: Armağan Serbest Okuma Metni: Bir Kış Öyküsü Okuma Metni - Ölçme ve Değerlendirme: Müziği Neden Severiz?
8. Tema: Bilim ve Teknoloji	Okuma Metni: Robotlar (Okuma) Okuma Metni: Akıl Aydınlığında (Okuma) Okuma Metni: Pastör'ün Savaşı (Okuma) Dinleme/İzleme Metni: Harezmi Serbest Okuma Metni: Sosyal Medya Bağımlılığı Okuma Metni - Ölçme ve Değerlendirme: Var Mı?

2024 Ortaokul Türkçe Dersi Öğretim Programı'nda her bir tema içerisinde yer alması gereken metin sayısı, okuma metinleri için en az 3 adet, dinleme/izleme metinleri için 1 adet,

serbest okuma metinleri için 1 adet olarak belirtilmiştir (MEB, 2024). Türkçe ders kitaplarında temaların sonunda yer alan ölçme ve değerlendirme bölümü ise 2024 Ortaokul Türkçe Dersi Öğretim Programı'na göre hazırlanan ortaokul 5. sınıf Türkçe ders kitabında (MEB Yayınları) "kontrol noktası" olarak adlandırılmıştır (MEB, 2024). Bu bölümde de her bir temada olacak şekilde bir adet okuma metni yer almaktadır.

2024 Ortaokul Türkçe Dersi Öğretim Programı'na bir eğitim-öğretim yılında işlenecek tema sayısı 6'dır (MEB, 2024). Bu tema sayısına göre bir eğitim-öğretim yılında 18'i okuma, 6'sı dinleme/izleme, 6'sı serbest okuma ve 6'sı kontrol noktası bölümünde işlenecek en az 36 metnin ele alındığı görülmektedir.

2019 Türkçe Dersi Öğretim Programı'na göre hazırlanmış ortaokul 8. sınıf Türkçe ders kitabı, içerisinde barındırması gereken metin sayısı bakımından 2024 Ortaokul Türkçe Dersi Öğretim Programı'na göre incelendiğinde ders kitabında 2024 Ortaokul Türkçe Dersi Öğretim Programı'nda belirtilen metin sayılarına uyulduğu olduğu hatta -ders kitabının bünyesinde yer alan tema sayısının 2024 Ortaokul Türkçe Dersi Öğretim Programı'nda belirtilen tema sayısına göre fazla olmasından dolayı- fazladan 12 adet metne yer verildiği görülmektedir.

2. Metin Türleri Bakımından Ortaokul 8. Sınıf Türkçe Ders Kitabı

Hecce Yayıncılık'ın hazırlanmış olduğu ortaokul 8. sınıf Türkçe ders kitabı, 2019 Türkçe Dersi Öğretim Programı'na göre hazırlanmıştır. 2019 Türkçe Dersi Öğretim Programı, metin türleri açısından incelendiğinde metin türlerinin sayısının bilgilendirici metin türlerinde 16, hikâye edici metin türlerinde 8, şiir metni türlerinde 4 adet olmak üzere toplam 28 adet olduğu görülmektedir (MEB, 2019).

2019 Türkçe Dersi Öğretim Programı'nda 8. sınıf düzeyinde ise 14'ü bilgilendirici metinler, 8'i hikâye edici metinler ve 2'si şiir metinleri olmak üzere toplam 24 farklı metin türünün yer aldığı görülmektedir (MEB, 2019). 2019 Türkçe Dersi Öğretim Programı'nda 8. sınıf düzeyinde yer verilmesi gereken metin türleri şu şekildedir:

Tablo 3. 2019 Türkçe Dersi Öğretim Programı'nda 8. Sınıf Düzeyinde Yer Verilmesi Gereken Metin Türleri (MEB, 2019: s. 17)

2019 Türkçe Dersi Öğretim Programı'nda 8. Sınıf Düzeyinde Yer Verilmesi Gereken Metin Türleri	
Bilgilendirici Metinler	
1) Anı	8) Haber Metni, Reklam
2) Biyografiler, Otobiyografiler	9) Kılavuzlar (kullanım kılavuzları, tarifname, talimatnameler vb.)
3) Blog	10) Gezi Yazısı
4) Dilekçe	11) Makale / Fıkra / Söyleşi /Deneme
5) Efemera ve Broşür (liste, diyagram, tablo, grafik, kroki, harita, afiş vb. karma içerikli metinler)	12) Mektup
6) E-posta	13) Özlü Sözler (vecize, atasözü, deyim, aforizma, duvar yazıları, motto, döviz vb.)
7) Günlük	14) Sosyal Medya Mesajları

Hikâye Edici Metinler	Şiir Metinleri
1) Çizgi Roman 2) Fabl 3) Hikâye 4) Karikatür 5) Masal / Efsane / Destan 6) Mizahi Fıkra 7) Roman 8) Tiyatro	1) Şarkı / Türkü 2) Şiir

2024 Ortaokul Türkçe Dersi Öğretim Programı metin türleri açısından incelendiğinde metin türlerine ilişkin bilgilerin “Metin Türlerine İlişkin Açıklamalar” başlığı altında açıklandığı görülmektedir. Yapılan açıklamalarla metin türlerinin sınıf düzeylerine göre dağılımı yapılmıştır. Bu dağılım, 2024 Ortaokul Türkçe Dersi Öğretim Programı’nda yer alan Tablo 4’te açıklanmıştır (MEB, 2024).

Tablo 4. 2024 Ortaokul Türkçe Dersi Öğretim Programı’nda 8. Sınıf Düzeyinde Yer Verilmesi Gereken Metin Türleri (MEB, 2024: s. 25-26)

2024 Ortaokul Türkçe Dersi Öğretim Programı’nda 8. Sınıf Düzeyinde Yer Verilmesi Gereken Metin Türleri	
Bilgilendirici Metinler	
1) Anı 2) Belgesel 3) Blog/Vlog 4) Deneme 5) E-posta 6) Efemera (koleksiyon değeri olan metinler: pul, afiş, poster, harita vb.) 7) Fıkra 8) Form 9) Gezi yazısı 10) Grafik simge (bilgilendirici, yasaklayıcı, uyarıcı, yönlendirici) 11) Günlük metinler (bilet, fatura, davetiye vb.)	12) Haber metni 13) Hiper metin 14) İlk gösterim filmi (fragman) 15) Bilgi Görseli 16) Makale 17) Aforizma/motto 18) Portre/öz geçmiş/biyografi/ otobiyografi 19) Rapor-tutanak 20) Reklam/kamu spotu/duyuru 21) Sosyal medya mesajları 22) Söyleşi 23) Röportaj, mülakat 24) Tartışma, münazara 25) Yönerge metinleri
Öyküleyici Metinler	Şiir Metinleri
1) Çizgi Roman 2) Destan 3) Efsane 4) Fabl 5) Fıkra 6) Karikatür 7) Masal 8) Öykü (basılı veya dijital) 9) Roman 10) Tiyatro	1) Şiir 2) Şarkı / Türkü 3) Mânî

2024 Ortaokul Türkçe Dersi Öğretim Programı’nda metin türleri üçe ayrılmaktadır: bilgilendirici, öyküleyici metinler ve şiir metinleri. Bu metin türleri sayı bakımından incelendiğinde bilgilendirici metin türlerinin sayısının 28, öyküleyici metin türlerinin sayısının

10, şiir metin türlerinin ise 3 adet olduğu görülmektedir. Tüm bu sayıları toplandığı zaman, 2024 Ortaokul Türkçe Dersi Öğretim Programı'nda 41 farklı metin türünün yer aldığı görülmektedir (MEB, 2024). 2024 Ortaokul Türkçe Dersi Öğretim Programı'nda 8. sınıf düzeyinde verilmesi gereken metin türleri ise şu şekildedir:

2024 Ortaokul Türkçe Dersi Öğretim Programı'nda 8. sınıf düzeyinde 2019 Türkçe Dersi Öğretim Programı'nda yer almayan metin türlerine yer verilmiştir. 2019 Türkçe Dersi Öğretim Programı'nda yer alan tekerleme/sayısmaca/bilmece, ninni türlerinin 2024 Ortaokul Türkçe Dersi Öğretim Programı'nda yer almadığı görülmüştür. 2019 Türkçe Dersi Öğretim Programı'nda yer alan biyografiler/ otobiyografiler, özlü sözler, mizahi fıkra, efemera ve broşür gibi metin türlerinin isimlerinin 2024 Ortaokul Türkçe Dersi Öğretim Programı'nda değiştiği görülürken; anı, e-posta, günlük, fabl gibi bazı metin türlerinin isimlerinin 2024 Ortaokul Türkçe Dersi Öğretim Programı'nda aynı şekilde yer aldığı görülmektedir.

Bunlarla 2019 Türkçe Dersi Öğretim Programı'na göre hazırlanmış ortaokul 8. sınıf Türkçe ders kitabı, içermesi gereken metin türleri bakımından 2024 Ortaokul Türkçe Dersi Öğretim Programı'na göre incelendiğinde ders kitabının 2024 Ortaokul Türkçe Dersi Öğretim Programı'nda listelenen belgesel, vlog, form, grafik simge (bilgilendirici, yasaklayıcı, uyarıcı, yönlendirici), günlük metinler (bilet, fatura, davetiye vb.), hiper metin, ilk gösterim filmi (fragman), bilgi görseli, portre, öz geçmiş, rapor-tutanak, kamu spotu, duyuru, röportaj, mülakat, tartışma, münazara ve öykü (basılı ve dijital olarak güncellenmiştir, burada kastedilen dijital kısımdır) türlerini direkt olarak karşılamadığı görülmektedir. Ancak ders kitabının içerisinde yer yer bu türlerden izler görmek mümkündür.

3. Genel Olarak Metinlere Yönelik Hazırlanmış Etkinlikler Bakımından Ortaokul 8. Sınıf Türkçe Ders Kitabı

Ortaokul 8. sınıf Türkçe ders kitabı içerisinde yer alan metinlere yönelik hazırlanmış etkinlikler bakımından incelendiğinde genel olarak şu sıra görülmektedir:

1. Metin öncesinde yer alan hazırlık çalışmaları,
2. Metnin hemen sonrasında yer alan kelime etkinliği,
3. Kelime etkinliğinden sonra yer alan metni anlama ve yorumlama soruları,
4. Metnin konusunu ve ana fikrini bulmaya yönelik sorular,
5. Dersi zenginleştirmeye yönelik olarak geliştirilmiş bir ya da iki etkinlik,
6. Metnin konusuna yönelik veya paralel olacak şekilde bir konuşma etkinliği,
7. Metnin konusuna yönelik veya paralel olacak şekilde bir yazma etkinliği.

Etkinliklerde genel olarak görülen bu sırada bazı metinlerde 3 ve 4. etkinliğin yer değiştirebildiği görülmektedir. Bazı metinlerde ise özetleme etkinliği yapılmaktadır. Ancak bu etkinliğin her metinde yer almadığı görülmektedir.

4. Etkinliklerin Genel Olarak Hedeflediği Öğrenme Çıktısı/Öğrenme Çıktıları Bakımından Ortaokul 8. Sınıf Türkçe Ders Kitabı

Ortaokul 8. sınıf Türkçe ders kitabında yer alan etkinlikler, genellikle 2019 Türkçe Dersi Öğretim Programı'nda yer alan şu kazanımları kazandırmaya yönelik olarak hazırlanmıştır:

1. T.8.1.2. Dinlediklerinde/izlediklerinde geçen bilmediği kelimelerin anlamını tahmin eder,
(*Öğrencilerin kelime anlamlarına yönelik tahminleri ile sözlük anlamlarını karşılaştırmaları sağlanır.*)
2. T.8.1.4. Dinledikleri/izlediklerine yönelik sorulara cevap verir,
3. T.8.1.5. Dinlediklerinin/izlediklerinin konusunu tespit eder,
4. T.8.1.6. Dinlediklerinin/izlediklerinin ana fikrini/ana duygusunu tespit eder,
5. T.8.3.1. Noktalama işaretlerine dikkat ederek sesli ve sessiz okur,

6. T.8.3.2. Metni türün özelliklerine uygun biçimde okur,
7. T.8.3.4. Okuma stratejilerini kullanır,
(*Göz atarak, özetleyerek, not alarak, tartışarak ve eleştirerek okuma gibi yöntem ve teknikleri kullanmaları sağlanır.*)
8. T.8.3.5. Bağlamdan yararlanarak bilmediği kelime ve kelime gruplarının anlamını tahmin eder,
[*a) Öğrencilerin tahmin ettikleri kelime ve kelime gruplarını öğrenmek için sözlük, atasözleri ve deyimler sözlüğü vb. araçları kullanmaları sağlanır. b) Öğrencinin öğrendiği kelime ve kelime gruplarından sözlük oluşturması teşvik edilir.*]
9. T.8.3.14. Metinle ilgili soruları cevaplar,
(*Metin içi ve metin dışı anlam ilişkisi kurulur.*)
- 10.T.8.3.15. Metinle ilgili sorular sorar,
- 11.T.8.3.16. Metnin konusunu belirler,
- 12.T.8.3.17. Metnin ana fikrini/ana duygusunu belirler,
- 13.T.8.3.19. Metnin içeriğine uygun başlık/başlıklar belirler,
- 14.T.8.3.21. Metnin içeriğini yorumlar,
[*a) Yazarın olaylara bakış açısının tespit edilmesi sağlanır.
b) Metindeki öznel ve nesnel yaklaşımların tespit edilmesi sağlanır.
c) Metindeki örnek ve ayrıntılara atıf yapılması sağlanır.*]
- 15.T.8.2.3. Konuşma stratejilerini uygular,
(*Yaratıcı, güdümlü, empati kurma, tartışma, ikna etme ve eleştirel konuşma gibi yöntem ve tekniklerinin kullanılması sağlanır.*)
16. T.8.4.1. Şiir yazar / T.8.4.2. Bilgilendirici metin yazar / T.8.4.3. Hikâye edici metin yazar,
[*a) Öğrencilerin anlatımın türü ve konusuna göre gerçekçi veya hayalî öğeleri tasarlamaları, uyumlu bir zaman ve mekân kurgusu yapmaları, serim, düğüm ve çözüm bölümlerine yer vermeleri sağlanır.
b) Öğrenciler yazım kılavuzundan yararlanmaya, günlük hayattan örnekler vermeye yönlendirilir.*]
- 17.T.8.4.4. Yazma stratejilerini uygular,
- 18.T.8.4.13. Yazdıklarının içeriğine uygun başlık belirler,
- 19.T.8.4.16. Yazdıklarını düzenler,
- 20.T.8.4.17. Yazdıklarını paylaşır.
(*Öğrenciler yazdıklarını sınıf ve okul panosu ile sosyal medya ortamlarında paylaşmaya, şiir ve kompozisyon yarışmalarına katılmaya teşvik edilir.*)

Etkinliklerin kazandırmayı amaçladığı kazanımlar, 2024 Ortaokul Türkçe Dersi Öğretim Programı'nda öğrenme çıktıları adı ile isimlendirilmiştir. Yukarıda verilen 20 adet kazanımın 2024 Ortaokul Türkçe Dersi Öğretim Programı'nda yer alan şu öğrenme çıktılarını karşılık geldiği ve ortaokul 8. sınıf Türkçe ders kitabında yer alan etkinliklerin bu öğrenme çıktılarında yönelik olabileceği düşünülmektedir:

1. T.D.5.1. Dinlemede/izlemede materyal seçimini yönetebilme,
2. T.D.5.2. Dinlemede/izlemede strateji ve yöntem seçimlerini yönetebilme,
3. T.D.5.4. Dinlediğinde/izlediğinde geçen anlamını bilmediği söz varlığının unsurlarının anlamını tahmin edebilme,
4. T.D.5.5. Dinlediğinin/izlediğinin yüzey anlamını belirleyebilme,
5. T.D.5.7. Dinlediğinin/izlediğinin derin anlamını belirlemeye yönelik basit çıkarımlar yapabilme,
6. T.D.5.8. Dinlediğinin/izlediğinin derin anlamını belirlemeye yönelik üst düzey çıkarımlar yapabilme,

7. T.D.5.12. Dinlediğini/izlediğini yorumlayabilme,
8. T.D.5.19. Dinlediğinden/izlediğinden hareketle söz varlığını geliştirmeye yönelik çözümleme yapabilme,
9. T.D.5.25. Dinleme/izleme sürecine yönelik öz yansıtma yapabilme/kendini uyarlayabilme,
10. T.O.5.1. Okumada materyal seçimini yönetebilme,
11. T.O.5.2. Sesli ve sessiz okurken akıcı okuma unsurlarını yönetebilme,
12. T.O.5.3. Okumada strateji ve yöntem seçimlerini yönetebilme,
13. T.O.5.5. Metinde geçen anlamını bilmediği söz varlığı unsurlarının anlamını tahmin edebilme,
14. T.O.5.6. Metnin yüzey anlamını belirleyebilme,
15. T.O.5.8. Metnin derin anlamını belirlemeye yönelik basit çıkarımlar yapabilme,
16. T.O.5.9. Metnin derin anlamını belirlemeye yönelik üst düzey çıkarımlar yapabilme,
17. T.O.5.13. Metni yorumlayabilme,
18. T.O.5.21. Metinden hareketle söz varlığını geliştirmeye yönelik çözümleme yapabilme,
19. T.O.5.27. Okuma sürecine yönelik öz yansıtma yapabilme/kendini uyarlayabilme,
20. T.K.5.1. Konuşma sürecini yönetebilme,
21. T.K.5.2. Konuşma yöntem ve tekniklerine yönelik seçimlerini yönetebilme,
22. T.K.5.3. Konuşmasında amaç ve içeriğe yönelik seçimlerini yönetebilme,
23. T.K.5.9. Konuşmasında sesini uygun şekilde kullanabilme,
24. T.K.5.14. Yorumunu sözlü olarak ifade edebilme,
25. T.K.5.25. Konuşmasında beden dilini ve mekânı etkili kullanabilme,
26. T.K.5.26. Konuşma sürecine yönelik öz yansıtma yapabilme/kendini uyarlayabilme,
27. T.Y.5.1. Yazma sürecini yönetebilme,
28. T.Y.5.2. Yazma strateji, yöntem ve tekniklerine yönelik seçimlerini yönetebilme,
29. T.Y.5.3. Yazısında içerik ve yapıya yönelik seçimlerini yönetebilme,
30. T.Y.5.11. Yorumunu yazılı olarak ifade edebilme,
31. T.Y.5.21. Yazım kuralları ve noktalama işaretlerini uygulayabilme,
32. T.Y.5.22. Yazma sürecine yönelik öz yansıtma yapabilme/kendini uyarlayabilme.

2019 Türkçe Dersi Öğretim Programı'na göre hazırlanmış ortaokul 8. sınıf Türkçe ders kitabında yer alan etkinliklerin 2024 Ortaokul Türkçe Dersi Öğretim Programı'na göre incelendiğinde genel olarak yukarıda sıralanan 32 adet öğrenme çıktısına karşılık geldiği görülmektedir. 2019 Türkçe Dersi Öğretim Programı'na göre genel olarak 20 adet kazanıma karşılık gelen etkinliklerin 2024 Ortaokul Türkçe Dersi Öğretim Programı'na göre 32 adet öğrenme çıktısına karşılık gelmesinin nedeni, olarak 2024 Ortaokul Türkçe Dersi Öğretim Programı'nın 2019 Türkçe Dersi Öğretim Programı'ndan daha kapsamlı ve detaylı bir program olması ile açıklanabilmektedir.

Sonuç

2024 yılında Millî Eğitim Bakanlığı tarafından yayınlan 2024 Ortaokul Türkçe Dersi Öğretim Programı ile en güncel Türkçe dersi öğretim programı, 2024 Ortaokul Türkçe Dersi Öğretim Programı olmuştur. Program, 2024-25 eğitim-öğretim yılında yalnızca 5. sınıf düzeyinde uygulamaya konulduğu için sadece 5. sınıf düzeyine göre ders kitapları hazırlanmıştır. 6, 7 ve 8. sınıf düzeylerinde hazırlanmış hiçbir içeriğin olmaması araştırmayı daha da önemli kılmaktadır.

Bu araştırma ile Hecce Yayıncılık'ın hazırlamış olduğu ortaokul 8. sınıf Türkçe ders kitabında yer alan metinler, metinlerdeki etkinlikler ve etkinliklerin hedeflediği öğrenme çıktıları 2024 Ortaokul Türkçe Dersi Öğretim Programı bağlamında incelenip

değerlendirilmiştir. Ortaokul 8. sınıf Türkçe ders kitabının 2024 Ortaokul Türkçe Dersi Öğretim Programı'na göre uygulanabilirliği hakkında yorumlarda bulunulmuştur.

Araştırma ile ortaokul 8. sınıf Türkçe ders kitabında yer alan bazı metinler için farklı inceleme kategorileri oluşturulmuş; metin sayıları, metin türleri, genel olarak etkinlikler ve etkinliklerin hangi öğrenme çıktısını/çıktılarını hedeflediğine dair çeşitli veriler elde edilmiştir.

Ders kitabında her bir temada üç adet okuma, bir adet dinleme/izleme, bir adet serbest okuma ve bir adet kontrol noktası bölümünde yer alan okuma metinleri olmak üzere toplam altı adet metnin yer aldığı görülmektedir. Ders kitabında yer alan toplam metin sayısı ise 48'dir. Ortaokul 8. sınıf Türkçe ders kitabı, içerisinde barındırması gereken metin sayısı bakımından 2024 Ortaokul Türkçe Dersi Öğretim Programı'nda belirtilen sayıları sağladığı hatta üstüne çıktığı görülmektedir. Bunun nedeni, bir eğitim-öğretim ele alınması gereken tema sayısının yılında 2019 Türkçe Dersi Öğretim Programı'na göre sekiz, 2024 Ortaokul Türkçe Dersi Öğretim Programı'na göre ise altı olmasıdır.

2019 Türkçe Dersi Öğretim Programı'nda 8. sınıf düzeyinde 14 adet bilgilendirici metin, 8 adet hikâye edici metin ve 2 adet şiir metni olmak üzere toplam 24 adet metin türünün ele alınmıştır. 8. sınıf düzeyinde ele alınan metin türlerinin sayısı 2024 Ortaokul Türkçe Dersi Öğretim Programı'nda 25 adet bilgilendirici metin, 10 adet öyküleyici metin ve 3 adet şiir metni olmak üzere toplam 38 adet olarak karşımıza çıkmaktadır.

2019 Türkçe Dersi Öğretim Programı'nda yer alan bazı metin türleri, 2024 Ortaokul Türkçe Dersi Öğretim Programı'nda adı değiştirerek, ayrı bir madde olarak kendine yer bulmuş; 2024 Ortaokul Türkçe Dersi Öğretim Programı ile farklı metin türleri Türkçe dersi öğretim programlarının bünyesine girmiştir. Ders kitabının eklenen yeni metin türlerinden bazılarını direkt olarak karşılamadığı görülse de ders kitabında yer yer bu türlerden izler görülmektedir.

Ortaokul 8. sınıf Türkçe ders kitabının metinlere yönelik hazırlanmış etkinliklerin genel olarak metin öncesinde yer alan hazırlık çalışmaları, kelime etkinlikleri, metni anlama ve yorumlama soruları, metnin konusunu ve ana fikrini bulmaya yönelik sorular, dersi zenginleştirmeye yönelik olarak geliştirilmiş bir ya da iki etkinlik, metnin konusuna yönelik veya paralel olacak şekilde bir konuşma etkinliği ve metnin konusuna yönelik veya paralel olacak şekilde bir yazma etkinliğinden oluştuğu görülmektedir.

Ortaokul 8. sınıf Türkçe ders kitabının metinlere yönelik hazırlanmış etkinliklerin genel olarak 2019 Türkçe Dersi Öğretim Programı'nda yer alan 20 adet kazanıma yönelik olduğu saptanmıştır. Bu 20 kazanımın 2024 Ortaokul Türkçe Dersi Öğretim Programı'nda yer alan 32 öğrenme çıktısına yönelik olabileceği yorumu yapılmıştır.

Araştırmanın araştırmacılara önemli bir bakış açısı kazandırabileceği ve alan yazına da büyük katkılar yapabileceği sonucuna varılmıştır. Araştırmadan elde edilenlerden hareketle Türkçe derslerinin, Türkçe dersi eğitim-öğretim süreçlerinin, Türkçe derslerine yönelik hazırlanacak ders kitaplarının, seçilecek metinlerin, hazırlanacak etkinliklerin ve materyallerin geliştirilebilmesi adına şu önerilerde bulunulabilir:

1. Türkçe ders kitapları, ortak bir çalışma ile hazırlanmalıdır. Bilim uzmanları, akademisyenler, yazarlar, psikologlar, sosyologlar, veliler, yöneticiler ve öğrenciler başta olmak üzere eğitim-öğretim sürecinde yer alan tüm paydaşlar, iş birliği ile hareket etmelidir.
2. Hazırlanacak ders kitaplarının, seçilecek metinlerin, hazırlanacak etkinliklerin ve materyallerin geliştirilmesinde güncel Türkçe dersi öğretim programında belirtilenleri sağlayabilmek adına metinlerin ve etkinliklerin niteliği göz ardı edilmemelidir. Çünkü ders kitapları, sadece Türkçe dersinin değil tüm derslerin en önemli kaynağını oluşturmaktadır.
3. Her geçen gün gelişerek değişen dünyamızda farklı metin türleri ortaya çıkmakta, bazı metin türlerinin önemi artmaktadır. Farklı metin türlerinin Türkçe ders kitaplarında

öğrencinin karşısına çıkması son derece önemlidir. Bu yüzden farklı metin türleri Türkçe ders kitaplarında hem nicelik hem de nitelik olarak yer almalıdır.

4. 2024 Ortaokul Türkçe Dersi Öğretim Programı'na yönelik olarak hazırlanacak ders kitaplarının, eğitim-öğretim sürecinde kullanılacak materyallerin hazırlanış sürecinde bu araştırma başta olmak üzere alan yazında yer alan çalışmalar dikkate alınmalıdır.

5. Araştırmanın yapıldığı tarihte güncel Türkçe dersi öğretim programı olan 2024 Ortaokul Türkçe Dersi Öğretim Programı ile ilgili çalışmaların sayısı arttırılmalıdır. Bu durum, 2024 Ortaokul Türkçe Dersi Öğretim Programı'nın daha etkili ve verimli bir biçimde anlaşılmasını sağlayacaktır.

KAYNAKÇA

Akyurt, G., Angın, L., Arslan, Ü., Cin, A., Dalioğlu, S., Dönmez, A., Ersal, P., Han, C., Hülür Taşın, N., İlhan, E., Kavas, M., Sayılır, S., Sayılır, T. ve Şener, F. (2024). *5. sınıf Türkçe ders kitabı*. (1. Kitap). Millî Eğitim Bakanlığı Yayınları.

Akyurt, G., Angın, L., Arslan, Ü., Cin, A., Dalioğlu, S., Dönmez, A., Ersal, P., Han, C., Hülür Taşın, N., İlhan, E., Kavas, M., Sayılır, S., Sayılır, T. ve Şener, F. (2024). *5. sınıf Türkçe ders kitabı*. (2. Kitap). Millî Eğitim Bakanlığı Yayınları.

Aytan, T. ve Gök, V. (2022). Türkçe öğretim programı: amaç, perspektif ve kazanımlar. H. A. Kırkkılıç, C. Epeçan, A. H. Ulaş ve O. Sevim (Editörler), *Türkçe öğretimi* (2. Baskı) içinde (ss. 11-28). Anı Yayıncılık.

Çer, E. (2016). *Türkçe öğretiminde etkinlikler*. Anı Yayıncılık.

Güleç, İ. ve Demirtaş, T. (2012). İlköğretim 8. sınıf ana dili ders kitapları üzerine karşılaştırmalı bir çalışma: Türkiye-Amerika Birleşik Devletleri örneği. *Sakarya Üniversitesi Eğitim Dergisi*, 2(1), 74-91. <https://www.ajindex.com/dosyalar/makale/acarindex-1423911426.pdf>

Karadağ, Ö. (2012). Anlama becerileri açısından Türkçe dersi öğretim programı (6, 7, 8. sınıflar)'na eleştirel bir bakış. *Cumhuriyet Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 36(1), 97-110. <http://cujos.cumhuriyet.edu.tr/tr/pub/issue/4346/59437>

Kaya, M. ve Aydın, E. (2024). 2019 Türkçe dersi öğretim programı ile 2024 Türkçe dersi öğretim programı'nın karşılaştırılması. *Harran Maarif Dergisi*, 9(1), 108-146. <https://doi.org/10.22596/hej.1482003>

Millî Eğitim Bakanlığı. (1981). *Temel eğitim okulları Türkçe eğitim programı*. Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığı.

Millî Eğitim Bakanlığı. (2006). *İlköğretim Türkçe dersi (6, 7, 8. sınıflar) öğretim programı*. Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığı.

Millî Eğitim Bakanlığı. (2012). *Ders Kitapları ve Eğitim Araçları Yönetmeliği*. 01.01.2025 tarihinde <http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2012/09/20120912-2.htm> sayfasından erişilmiştir.

Millî Eğitim Bakanlığı. (2019). *Türkçe dersi öğretim programı (İlkokul ve Ortaokul 1, 2, 3, 4, 5, 6, 7 ve 8. Sınıflar)*. Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığı.

Millî Eğitim Bakanlığı. (2024). *Türkçe dersi öğretim programı (5, 6, 7 ve 8. Sınıflar)*. Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığı.

Saygı, S. (2024). *Ortaokul 8. sınıf Türkçe ders kitabı*. Hecce Yayıncılık.

Sever, S. (2011) *Türkçe öğretimi ve tam öğrenme*. (6. Baskı). Anı Yayıncılık.

Ur, P. (2009). *A course in language teaching practice and theory*. (17. Edition). Cambridge University Press.

Yılmaz, K. (2023). Eğitimin temel kavramları. H. B. Memduhoğlu ve K. Yılmaz (Editörler), *Eğitime giriş* (13. Baskı) içinde (ss. 1-18). Pegem Akademi Yayıncılık.

ADVOCATING GENDER EQUALITY WITHIN ISLAMIC TRADITION THROUGH CONTEXTUALIST APPROACH

Dr. Amina Hussain

Dr. Ahmed Al-Rashid

Department of Islamic Studies , University of Lahore, Pakistan

Abstract

This study examines the pursuit of gender equality within Islamic tradition using a contextualist approach. By revisiting foundational texts and historical interpretations, it highlights the adaptability of Islamic principles to contemporary gender dynamics. The research underscores the importance of cultural context in interpreting Islamic teachings, promoting equity while respecting the faith's core values. Case studies from diverse Muslim communities are presented, illustrating practical applications of this approach. The study contributes to ongoing debates on balancing tradition with progressive gender norms in Islamic jurisprudence.

Keywords: Gender Equality, Islamic Tradition, Contextualism, Cultural Interpretation, Equity

IMPACT OF ARAB MODERNISM ON EGYPTIAN WOMEN WRITERS IN THE 1950S AND 1960S

Samar El-Fayoumi
Tariq El-Mansour
Layla Abdallah

Faculty of Humanities and Social Sciences, University of Khartoum, Sudan

Abstract:

While Ba'albakī ceased writing or publishing since 1964, it is considerable and significant to investigate Ba'albakī's influence on others. This paper examines her influence on three Lebanese women writers: Emily Nasrallah, Muná Jabbūr, and Hanan al-Shaykh. However, the aim is not simply to examine the influence of the writer on these three, but rather to note similarities and differences in the challenges they faced and the agendas they followed in their fiction writing. For each of these writers, this article will describe elements of their literature, and then sketch out the influence which Ba'albakī has had on them. This paper relies on material from Sidawi because it includes interviews with the female writers discussed that are relevant to the current discussion. Sidawi asked them about Ba'albakī and her influence on them, the challenges they faced, and how they coped with them. This paper points out their comments using their own words. To be clear, examining these writers' notes and works is beyond the scope of this paper. To sum up, there are significant parallels between the life and work of Ba'albakī, and other Lebanese women writers such as Nasrallah, Jabbūr and al-Shaykh. Like Ba'albakī, Nasrallah and al-Shaykh also suffered in their struggle against their families. Nasrallah and al-Shaykh, like Ba'albakī, suffered because their society did not trust in their abilities and creativity. Ba'albakī opted for isolation because of her conflict with patriarchal society including the Lebanese women's groups, while Nasrallah's isolation was because she preferred individualism and autonomy, and Jabbūr, as could be speculated, was not able to cope with the suffering caused by her role as a woman writer within Lebanese society. Whereas Ba'albakī isolated herself from the Lebanese women's groups, focusing instead on her feminist writing and joining the Shi'r group, Al-Shaykh and the Lebanese women's groups are able to cooperate in harmony. Furthermore, while Nasrallah and Al-Shaykh continued to publish fiction, Ba'albakī stopped publishing fiction in 1964. All of the above confirms not only that it is worthy to investigate deeply and academically both the biography and the works of Ba'albakī, but also that she deserves to include her throughout the top great Arab female writers, at the time, like Al-Shaykh and Nawal El Saadawi.

Keywords: Feminist writing, Hanan Al-Shaykh, Laylá Ba'albakī, Lebanese women writers, Muná Jabbūr.

HUMAN-ENVIRONMENT INTERACTIONS: AN ETHICAL PERSPECTIVE

Dr. Farhan Yusof

Department of Philosophy and Ethics, Universiti Malaya, Malaysia

Dr. Lina Noviani

Faculty of Environmental Studies, Universitas Gadjah Mada, Indonesia

Abstract:

This study examines the intricate relationship between humans and their environment through the lens of environmental ethics. It highlights the moral responsibilities humans have towards preserving ecological balance while addressing the detrimental impacts of anthropogenic activities. The analysis integrates ethical theories with contemporary environmental challenges, emphasizing sustainable practices and policy reforms. By exploring global case studies, the research advocates for a harmonized approach to human development and environmental stewardship. This work contributes to the ongoing dialogue on ethical frameworks for addressing climate change, biodiversity loss, and resource depletion.

Keywords: environmental ethics, sustainability, climate change, biodiversity, ecological balance

SAFEGUARDING HUMAN RIGHTS IN EUROPE: THE ROLE OF LEGISLATIVE BODIES

Assoc. Prof. Elena Ivanova

EU Law, Public International Law and Public Law Department, Saarland University,
Saarbrücken, 66123 Germany

Abstract:

The following paper describes the activity of national and international parliamentary assemblies of the European region in protection and promotion of human rights. It may be said that parliamentarians have a “double mandate” — as members of the international assembly and of their respective national parliaments. In other words, parliamentarization at both international and national level provides a situation for parliamentarians, where they link people, national governments and international organizations. The paper is aimed towards demonstrating that the activity of the main international parliamentary assemblies of the European region have a real positive impact on the human rights situation in the European region. In addition, the paper describes the assemblies that include protection of human rights in their Agenda as one of the main subjects: the EP, the PACE, the OSCE PA and the IPA CIS. Co-operation activities such as joint election observation; participation in inter-parliamentary associations, such as the IPU; conclusion agreements allow assemblies to provide observation of human right situation in the states that are not members of the particular organization and as consequence make their impact broader.

Keywords: Human rights, International parliamentary assembly, IPU, EP, PACE, OSCE, IPA CIS, international election observation.

EFFECTS OF EISENHOWER'S FAREWELL SPEECH: INITIAL AND LONG-TERM IMPACTS

B. van der Meer

Department of Gender Studies University of Nairobi, Kenya

Abstract:

When Dwight D. Eisenhower delivered his final Presidential speech in 1961, he was using the opportunity to bid farewell to America, but he was also trying to warn his fellow countrymen about deeper challenges threatening the country. In this analysis, Eisenhower's speech is examined in light of the impact it had on American culture, communication concepts, and political ramifications. The paper initially highlights the previous literature on the speech, especially in light of its 50th anniversary, and reveals a man whose main concern was how the speech's words would affect his beloved country. The painstaking approach to the wording of the speech to reveal the intent is key, particularly in light of analyzing the motivations according to "virtuous communication." This philosophical construct indicates that Eisenhower's Farewell Address was crafted carefully according to a departing President's deepest values and concerns, concepts that he wanted to pass along to his successor, to his country, and even to the world.

Keywords: Eisenhower, mass communication, political speech, rhetoric.

PROVIDERS OF HUMAN SECURITY IN FRAGILE STATES UNDER ASYMMETRIC WAR CONDITIONS

Dr. Nour Al-Hussein

Department of Political Science, National University of Public Service, Budapest, Hungary

Abstract:

Various players are part of the game in an asymmetric war, all making efforts to provide human security to their own adherents. Although a fragile state is not able to provide sufficient and comprehensive services, it still provides special services and security to the elite; the insurgents as well provide services and security to their associates. The humanitarian organisations, on the other hand, provide some fundamental elements of human security, but only in the regions, they are able to access when possible (if possible). The counterinsurgents (security forces of the state and intervention forces) operate within a narrow band defined by the vision of the responsibility to protect and the perspective of the resolution of the conflict through combat; hence, the possibility to provide human security is shaken at this end. This article examines how each player provides human security from the perspective of freedom from want in order to secure basic and strategic needs, freedom from fear through providing protection against all kinds of violence, and the freedom to live in dignity. It identifies a vicious cycle caused by the intervention of the different players causing a centrifugal force that may lead to disintegration of the nation under war.

Keywords: Human security, asymmetric war, counter insurgency, fragile state, insurgency.

DEVELOPING A MULTIDIMENSIONAL FRAMEWORK FOR MEDIA CREDIBILITY ASSESSMENT

Amina Abdel Rahman Ahmed

Department of Communication/Journalism, Cairo University, Giza, Egypt

Abstract:

The main purposes of this study are to develop a scale that reflects emerging theoretical understandings of new media credibility, based on the evolution of credibility studies in western researches, identification of the determinants of credibility in the media and its components by comparing traditional and new media credibility scales and building accumulative scale to test new media credibility. This approach was built on western researches using conceptualizations of media credibility, which focuses on four principal components: Source (journalist), message (article), medium (newspaper, radio, TV, web, etc.), and organization (owner of the medium), and adding user and cultural context as key components to assess new media credibility in particular. This study's value lies in its contribution to the conceptualization and development of new media credibility through the creation of a theoretical measurement tool. Future studies should explore this scale to test new media credibility, which represents a promising new approach in the efforts to define and measure credibility of all media types.

Keywords: Credibility scale, media credibility components, new media credibility scale, scale development.

ANALYZING GENDER DISPARITIES IN ACADEMIC RESEARCH: FUNDING, COLLABORATION, AND PRODUCTIVITY

Dr. Amara Singh, Dr. Ibrahim Al-Fadhli
Department of Gender Studies
University of Nairobi, Kenya

Abstract:

This study investigates the persistent gender disparities in academic research, focusing on differences in research output, funding acquisition, and collaboration opportunities. By analyzing extensive datasets from global academic institutions, we explore how systemic biases and structural inequalities impact male and female researchers differently. The findings reveal that women face challenges in securing equitable funding and forming international collaborations, which subsequently affects their research productivity. Policy recommendations are proposed to promote gender equity in academia, including revising funding criteria and encouraging mentorship programs. This research highlights the urgent need for systemic change to ensure a balanced academic ecosystem.

Keywords: Gender disparities, research output, academic funding, collaboration, equity policies

A FRAMEWORK FOR GLOBAL COLLABORATION: BUILDING CULTURAL BRIDGES FOR DEVELOPMENT

Ahmad Rashid, Leila Masoud, Yasir Khan

Swiss International Institute for Global Development, Geneva, Switzerland

Abstract:

Cultural diversity is both a challenge and an asset in bridging the gap between developed and developing nations. Adaptation to new cultural contexts fosters cultural intelligence, enabling individuals to learn, exchange ideas, and pursue collective progress. Harnessing cultural diversity through structured collaboration can catalyze development by aligning shared values and goals. The creation of a neutral, inclusive organization that combines intellectual contributions from developed nations and the unique perspectives of developing nations offers a promising model for fostering partnerships. Such an initiative can address disparities, strengthen relationships, and promote integration, especially for highly skilled professionals. The proposed Swiss International Institute for Global Development aims to serve as a collaborative platform, providing innovative solutions and facilitating sustainable growth for developing nations. This paper discusses key principles, strategies, and outcomes associated with this initiative, emphasizing its potential as a global model for cultural and scientific integration.

Keywords: Cultural diversity, global collaboration, integration, development, Switzerland

A MODEL OF COGNITIVE FUNCTIONALITY IN THE CONTEXT OF COMPUTATIONAL ANALYSIS

Dr. Sofia Ivanova

Professor of Psychology, Oxford University, book: Consciousness, lost and found,
Neuropsychology of Cognitive Function, Blindsight: A Case Study and Implications.

Abstract:

Interest in Human Consciousness has been revived in the late 20th century from different scientific disciplines. Consciousness studies involve both its understanding and its application. In this paper, a computational model of the minimum consciousness functions necessary in my point of view for Artificial Intelligence applications is presented with the aim of improving the way computations will be made in the future. In section I, human consciousness is briefly described according to the scope of this paper. In section II, a minimum set of consciousness functions is defined - based on the literature reviewed - to be modelled, and then a computational model of these functions is presented in section III. In section IV, an analysis of the model is carried out to describe its functioning in detail.

Keywords: Consciousness, perception, attention.

THE SIGNIFICANCE OF LIFE MEANING IN RECOVERING ADDICTS: A PAKISTANI PERSPECTIVE

Saira Tanveer, Tariq Ali

Psychology Research Unit, Indian Statistical Institute,

Abstract:

The present study was done primarily to address two major research gaps: firstly, development of an empirical measure of life meaningfulness for substance users and secondly, to determine the psychosocial determinants of life meaningfulness among the substance users. The study is classified into two phases: the first phase which dealt with development of Life Meaningfulness Scale and the second phase which examined the relationship between life meaningfulness and social support, abstinence self efficacy and depression. Both qualitative and quantitative approaches were used for framing items. A Principal Component Analysis yielded three components: Overall Goal Directedness, Striving for healthy lifestyle and Concern for loved ones which collectively accounted for 42.06% of the total variance. The scale and its subscales were also found to be highly reliable. Multiple regression analyses in the second phase of the study revealed that social support and abstinence self efficacy significantly predicted life meaningfulness among 48 recovering inmates of a de-addiction center while level of depression failed to predict life meaningfulness.

Keywords: Perceived Life meaningfulness, Social Support, Abstinence Self Efficacy, Depression, Substance Use.

FOSTERING ORGANIZATIONAL JUSTICE IN THE ALLOCATION OF INCENTIVES IN THE PAKISTANI PUBLIC SECTOR

Assoc. Prof. Imran Khurshid

National Institute of Development Administration, Bangkok 10240, Thailand.

Abstract:

An incentive for performance, as one subsystem of a new performance management system, has been implemented in the Thai public sector since 2004. This research investigates the development of organizational justice in the incentive allocation by comparing the roles of distributive and procedural justice on national personnel-s attitudinal outcomes (incentive satisfaction and job performance) between 2 periods, i.e. 2006 and 2008. The data were collected via self-administered questionnaires completed by national government officers and employees. They were stratified using multistage sampling with 2,600 usable samples or 72.0% response rate in 2006, and 1,969 usable samples or 59.3% in 2008. The findings are: (1) There is no difference in means between the two periods relating to distributive justice, procedural justice, incentive satisfaction and job performance. (2) Distributive justice and procedural justice played more important roles in predicting incentive satisfaction and job performance in 2008 than in 2006.

Keywords: Distributive justice, incentive allocation, proceduraljustice, Thai public sector.

EXAMINING GENDER VARIANCES IN AUTOBIOGRAPHICAL MEMORY AND ADAPTIVE REMEMBERING

Mariam Al-Fahad, Omar Al-Mansouri

Psychology Faculty, University of the Basque Country, Avda. Tolosa 70, Donostia-
San Sebastian, 20.018, Gipuzkoa, Spain

Abstract:

In this study, we examined gender differences in: (1) a flexible remembering task, that asked for episodic memory decisions at an item-specific versus category-based level, and (2) the retrieval specificity of autobiographical memory during free recall. Differences favouring women were found on both measures. Furthermore, a significant association was observed, across gender groups, between level of specificity in the autobiographical memory interview and sensitivity to gist on the flexible remembering task. These results suggest that similar cognitive processes may partially contribute to both the ability for specific autobiographical recall and the capacity for inhibition of gist-information on the flexible remembering task.

Keywords: autobiographical memory, flexible remembering, gender, specificity.

CULTURAL ANXIETY AMONG INTERNATIONAL STUDENTS IN KUALA LUMPUR: A CASE STUDY OF STUDENTS' LIFE IMPACT

Rina Masri, Muhammad Arif

School of Journalism and Communication, Wuhan University, Wuhan, Hubei, P.R.
China

Abstract:

This article illustrates that how non similar culture become a cause of constant anxiety among international students in China. For that, a survey was carried out among international students of Wuhan University, China. The association among non similar culture, non familiarity of Chinese culture, self finance students and food problem is looked at through a regression line, and in the light of empirical results, a model is anticipated which elucidates these results. Some suggestions were directed at the end which will help to mitigate the anxiety among prospective students in Chinese universities.

Keywords: Anxiety, international students, non similar culture, Wuhan University

RE-VICTIMIZATION OF VICTIMS: A COMPARATIVE STUDY OF TREATMENT MODELS

Dr. Lina Ahmed

Clinical Psychologist. She is the Director of the International Psychological Services and an associate of the Center for Psychological Services, Chicago, IL 60093, USA

Abstract:

Severe symptoms, such as dissociation, depersonalization, self-mutilation, suicidal ideations and gestures, are the main reasons for a person to be diagnosed with Borderline Personality Disorder (BPD) and admitted to an inpatient Psychiatric Hospital. However, these symptoms are also indicators of a severe traumatic history as indicated by the extensive research on the topic. Unfortunately patients with such clinical presentation often are treated repeatedly only for their symptomatic behavior, while the main cause for their suffering, the trauma itself, is usually left unaddressed therapeutically. All of the highly structured, replicable, and manualized treatments lack the recognition of the uniqueness of the person and fail to respect his/her rights to experience and react in an idiosyncratic manner. Thus the communicative and adaptive meaning of such symptomatic behavior is missed. Only its pathological side is recognized and subjected to correction and stigmatization, and the message that the person is damaged goods that needs fixing is conveyed once again. However, this time the message would be even more convincing for the victim, because it is sent by mental health providers, who have the credibility to make such a judgment. The result is a revolving door of very expensive hospitalizations for only a temporary and patchy fix. In this way the patients, once victims of abuse and hardship are left invalidated and thus their re-victimization is perpetuated in their search for understanding and help. Keywords: borderline personality disorder (BPD), complex PTSD, integrative treatment of trauma, re-victimization of trauma victims.

Keywords: borderline personality disorder (BPD), complex PTSD, integrative treatment of trauma, re-victimization of trauma victims.

USING NARRATIVE THEORY TO EXAMINE THE UNCERTAINTY IN ORGANIZATIONAL TRANSFORMATIONS: INSIGHTS FROM CORPORATE MERGERS

Prof. Ahmed Hossain

doctoral student in the Department of Management, McCombs School of Business,
University of Texas,

Abstract:

This paper examines the influence of communication form on employee uncertainty during mergers and acquisitions (M&As). Specifically, the author uses narrative theory to analyze how narrative organizational communication affects the three components of uncertainty – decreased predictive, explanatory, and descriptive ability. It is hypothesized that employees whose organizations use narrative M&A communication will have greater predictive, explanatory, and descriptive abilities than employees of organizations using non-narrative M&A communication. This paper contributes to the stream of research examining uncertainty during mergers and acquisitions and argues that narratives are an effective means of managing uncertainty in the mergers and acquisitions context.

Keywords: Narrative Theory, Mergers and Acquisitions, Employee Uncertainty.

DEVELOPMENT AND APPLICATION OF A NEW MEASURE OF GROUP BEHAVIOR IN ORGANIZATIONS

Khaled Nasr, Leila Zayed

Department of Philosophy and Ethics, Universiti Malaya, Malaysia

Abstract:

If price and quantity are the fundamental building blocks of any theory of market interactions, the importance of trading volume in understanding the behavior of financial markets is clear. However, while many economic models of financial markets have been developed to explain the behavior of prices -predictability, variability, and information content- far less attention has been devoted to explaining the behavior of trading volume. In this article, we hope to expand our understanding of trading volume by developing a new measure of herding behavior based on a cross sectional dispersion of volumes betas. We apply our measure to the Toronto stock exchange using monthly data from January 2000 to December 2002. Our findings show that the herd phenomenon consists of three essential components: stationary herding, intentional herding and the feedback herding.

Keywords: Herding behavior, market return, trading volume.

DYNAMICS OF COLLABORATIVE DECISION-MAKING IN MULTI-AGENT ENVIRONMENTS

Abdirahman Yusuf, Salma Ahmed

Department of Computer Science, University of Mogadishu, Somalia

Abstract:

This study investigates collaborative decision-making dynamics within multi-agent systems, emphasizing trust development and reinforcement learning strategies. Trust serves as a cornerstone for effective interaction among distributed team members in virtual organizations. By integrating Decision Support Systems and social network analysis, the research highlights how social learning influences team building, partner selection, and decision efficiency in virtual environments. A reinforcement learning-based trust model is proposed to improve collaboration and negotiation processes. This model evaluates and enhances agents' decision-making capabilities during problem-solving activities, particularly in identifying trustworthy partners and mitigating inconsistent behaviors. The proposed trust computational framework is applied in a multi-agent simulation, demonstrating its effectiveness in fostering robust collaboration and improving project outcomes. The findings emphasize the importance of trust learning for sustainable virtual teamwork, providing valuable insights into the dynamics of virtual organizations.

Keywords: Trust, Multi-Agent Systems, Reinforcement Learning, Virtual Organizations, Social Learning

ADVANCING NEURAL NETWORK-BASED CLASSIFICATION OF HEALTH CONDITIONS

Zhang Wei, Liu Fang

Department of Artificial Intelligence, Anhui University of Technology, China

Abstract:

This paper presents enhancements to neural network-based classification of health conditions, focusing on alcoholic and non-alcoholic differentiation using gamma-band Visual Evoked Potential (VEP) signals. Expanding the dataset to include 3560 VEP signals from 102 participants, three novel approaches were introduced: broadening the gamma spectral range, leveraging the MUSIC algorithm for dominant frequency power extraction, and employing a k-nearest neighbor classifier. Experimental validation via 10-fold cross-validation confirms significant performance improvements, increasing the classification accuracy from 94.49% to 98.71%. These advancements demonstrate the potential of gamma-band VEP signals as reliable biomarkers for health condition analysis and suggest opportunities for further development of diagnostic systems.

Keywords: Neural Networks, Gamma Band, Visual Evoked Potential, Health Classification, MUSIC Algorithm

RHETORICAL STRATEGIES IN SCIENTIFIC COMMUNICATION: ANALYSIS OF NEUROSCIENCE DISCOURSE

Chen Lijuan, Huang Min

Department of Cognitive Sciences, National Taiwan University, Taiwan

Abstract:

This paper explores rhetorical strategies employed in scientific communication within the context of neuroscience literature, focusing on the influential "The Cognitive Neurosciences III" (2004). By analyzing qualitative data, the study examines how utilize rhetorical devices to shape knowledge dissemination, foster team collaboration, and promote advancements in cognitive neuroscience. Experiential metaphors, appraisal mechanisms, and genre-specific rhetorical techniques are highlighted as key components in engaging readers and enhancing the impact of research findings. The research underscores the interplay between traditional and emerging genres in neuroscience discourse, offering insights into effective strategies for knowledge dissemination in academic contexts.

Keywords: Rhetoric, Cognitive Neuroscience, Scientific Communication, Appraisal Strategies, Knowledge Dissemination

LINGUISTIC AND PRAGMATIC FACTORS IN RULE-BASED REASONING TASKS

Nguyen Thanh Phong, Le Thi Thanh
Faculty of Psychology, Vietnam National University, Hanoi, Vietnam

Abstract:

This research examines the impact of linguistic and pragmatic factors on reasoning tasks involving deontic rules, with a focus on the Wason Selection Task. Two studies involving over 700 undergraduate participants tested the hypothesis that deontic formulations enhance rule comprehension and performance compared to conditional formulations. The experiments also explored the effects of cost-benefit considerations (cheater detection) and cognitive effort on task outcomes. Results demonstrate that deontic rule formulations elicit higher accuracy by reducing cognitive effort and improving rule interpretation. The findings highlight the importance of linguistic precision and cognitive framing in logical reasoning tasks, providing implications for cognitive and educational research.

Keywords: Deontic Reasoning, Pragmatic Factors, Linguistics, Wason Selection Task, Cognitive Effort

NEURAL CORRELATES OF LEXICAL PROCESSING IN SYMBOL-BASED LANGUAGES

Sook-Hwa Kim, Jin-Seok Park
Incheon National University, Incheon, South Korea

Abstract:

This study investigates the neural mechanisms underlying lexical processing in symbol-based languages through event-related potential (ERP) analysis. Focusing on the frontal brain area, we hypothesized that distinct stages of processing occur for visual discrimination and lexical access during character recognition tasks. Participants performed a lexical decision task involving familiar and unfamiliar characters, as well as non-linguistic symbols. ERP data revealed significant differences between unfamiliar character trials and symbol trials at approximately 170ms and 300ms post-stimulus onset, suggesting distinct temporal phases of visual and lexical processing. Preprocessing using independent component analysis effectively minimized artifacts in the ERP signals. The findings support the hypothesis that lexical access in symbol-based languages is largely complete by 260ms after stimulus presentation, providing new insights into cognitive processing in linguistic contexts.

Keywords: Symbol-based languages, ERP, Lexical access, Visual discrimination, Cognitive processing

ETHICAL AND PRACTICAL CHALLENGES OF DIGITAL TOOLS IN PSYCHOLOGICAL COUNSELING

Liu Wei, Zhang Rui
Guangxi Normal University, Guilin, China

Abstract:

This paper explores the potential benefits and ethical challenges posed by integrating social media into psychological counseling practices. By examining key risks such as privacy breaches, blurred professional boundaries, and dual relationships, the study underscores the necessity of maintaining ethical principles in online interactions. Suggestions include developing clear guidelines for visibility and online presence, emphasizing the importance of informed consent, and fostering trust while safeguarding professional integrity. Social media, while offering increased accessibility, also demands vigilant adherence to ethical standards. The discussion highlights the dual nature of these digital tools and offers recommendations for counselors navigating this evolving landscape.

Keywords: Social media, Ethics, Counseling, Privacy, Professional boundaries

IMPACT OF MATERNAL BEHAVIORS ON CHILDHOOD OBESITY RISKS: A GLOBAL META-ANALYSIS

Chen Yu, Wang Ling
Fudan University, Shanghai, China

Abstract:

This study evaluates the relationship between maternal smoking during pregnancy and the development of childhood obesity through a meta-analysis of 18 studies conducted globally. The analysis reveals a significant association between maternal smoking and increased obesity risks in offspring. Key findings include the influence of cigarette consumption levels and variations in risk by geographical regions and child age at assessment. These results emphasize the critical need for targeted public health interventions addressing maternal smoking as a preventable risk factor. Future research is recommended to explore regional and cultural factors influencing these outcomes.

Keywords: Maternal smoking, Childhood obesity, Risk factors, Global meta-analysis

SENSORY AND COGNITIVE INTERACTIONS IN CHILDREN WITH AUTISM: INSIGHTS FROM SAUDI ARABIA

Hala Ibrahim, Omar Khaled
King Abdulaziz University, Jeddah, Saudi Arabia

Abstract:

This research examines the interplay between sensory processing difficulties and cognitive deficits in children with Autism Spectrum Disorders (ASDs). Using the Cambridge Neuropsychological Test Automated Battery (CANTAB), visual memory and attention tasks were administered to 27 ASD children aged 3–12, with and without sensory processing issues. Results showed that children with sensory difficulties exhibited impaired performance in learning, comprehension, and reaction speed tasks, while no significant differences were noted in visual memory tasks. These findings highlight the need for targeted interventions addressing sensory and cognitive challenges in ASD populations.

Keywords: Autism, Sensory processing, Cognitive deficits, Neuropsychological assessment

PARENTING STYLES AND THEIR IMPACT ON CHILDREN'S SOCIAL ADAPTATION

Farah Mahbub, Layla Noreen, Hafeez Khan
University of Lahore, Pakistan

Abstract:

This study investigates the influence of parenting styles on children's social adaptation, with a focus on their interpersonal relationships and self-regulation skills. The sample consisted of 210 elementary school children whose perceived parenting styles and social adaptation were assessed. Regression analyses revealed that parenting styles significantly predict social adaptation outcomes. Authoritative parenting was strongly associated with higher levels of interpersonal skills and emotional regulation, while authoritarian parenting was linked to increased social withdrawal and aggression. Permissive parenting showed inconsistent effects, varying by the child's temperament. These findings highlight the importance of adopting adaptive parenting practices to foster better social outcomes in children. The study provides actionable insights for parents, educators, and psychologists aiming to promote social well-being among children.

Keywords: Social Adaptation, Parenting Styles, Emotional Regulation, Interpersonal Skills

TEACHERS' AND STUDENTS' PERCEPTIONS OF CLASSROOM ENGAGEMENT AND DISRUPTION

Chen Xiaoling, Wang Jiayi, Huang Yutong
Hunan University, China

Abstract:

This study explores the alignment and divergence between teachers' and students' perceptions of classroom engagement and disruptive behavior. Through qualitative interviews with 15 teachers and 20 middle school students, the research identifies overlapping and unique perspectives on behavioral causes. Both groups recognized "seeking attention" and "peer influence" as major factors driving engagement and disruption. However, students attributed boredom due to unengaging lessons as a critical factor, while teachers emphasized inadequate parental support. These findings suggest a need for collaborative strategies that address both pedagogical practices and external influences on student behavior. Recommendations for enhancing classroom engagement and minimizing disruption are proposed.

Keywords: Classroom Engagement, Disruptive Behavior, Teacher-Student Perceptions, Pedagogy

AN IMPROVED FRAMEWORK FOR SENTIMENT ANALYSIS IN PRODUCT REVIEWS

Rahul Sharma, Priya Desai, Sameer Rathi
Indian Institute of Technology, Patna, India

Abstract:

This paper presents a novel framework for extracting product features and sentiment indicators from online customer reviews. Leveraging auxiliary verbs such as "is," "was," and "has," the study identifies product attributes and sentiment-laden phrases with improved efficiency. Analysis of customer reviews revealed that 85% of opinion-oriented sentences and 80% of feature-specific discussions contained auxiliary verbs, confirming their predictive value. The proposed method demonstrates a higher accuracy rate compared to traditional natural language processing techniques, offering practical applications for e-commerce platforms and product marketers. The research underscores the importance of auxiliary verbs in optimizing opinion mining systems.

Keywords: Sentiment Analysis, Product Reviews, Opinion Mining, Auxiliary Verbs

MONTE CARLO SIMULATIONS FOR ASSESSING RISK-INVESTMENT RELATIONSHIPS

Ahmed Farouk, Khaled Hassan, Amr Said
Cairo University, Egypt

Abstract:

This study employs advanced Monte Carlo simulation techniques to explore the nuanced relationship between uncertainty and investment behavior. Moving beyond geometric Brownian motion, alternative stochastic processes such as mean-reverting and diffusion-jump models are incorporated to provide a robust analysis. The findings reveal that uncertainty does not uniformly deter investment; instead, it exhibits a U-shaped effect, with certain levels of risk encouraging high-return investments. These results have profound implications for policymakers and investors, suggesting that carefully calibrated risk-taking can yield substantial economic benefits. The study also highlights the importance of stochastic modeling in capturing real-world investment dynamics.

Keywords: Risk Analysis, Monte Carlo Simulation, Stochastic Processes, Investment Strategies

CONSUMER RIGHTS AND DIGITAL AUCTIONS: A REFORM PROPOSAL

Amina Rahman

University of Malaya, Malaysia

Abstract:

This paper critically examines the legal status of e-auctions within the framework of consumer rights. It argues that the absence of a traditional auctioneer in e-auctions challenges their classification as true auctions under existing laws. The study highlights discrepancies in the application of consumer protection regulations, emphasizing that the justifications for excluding consumer rights in physical auctions are not applicable to their digital counterparts. Recommendations include amending consumer protection statutes to address these disparities and ensure fairness in e-auctions. The proposed reforms aim to balance innovation in digital marketplaces with consumer rights preservation.

Keywords: E-Auctions, Consumer Rights, Legal Reform, Digital Commerce

DIGITAL PROCUREMENT IN CONSTRUCTION: OVERCOMING CHALLENGES AND MAXIMIZING BENEFITS

Chunhua Zhang, Wei Liu
Shenzhen University, China

Abstract:

Digital procurement plays a pivotal role in the advancement of construction supply chains by streamlining processes and enhancing efficiency. This study examines how digital procurement technologies optimize material acquisition and supplier selection while addressing critical barriers to their implementation. By analyzing key drivers, such as cost savings and operational transparency, and identifying challenges like resistance to technological adoption, the paper provides a framework for integrating digital procurement into construction supply chains. Emphasis is placed on critical success factors, including stakeholder engagement and technological infrastructure, to ensure effective adoption. The findings suggest that overcoming these barriers can lead to significant operational improvements and long-term sustainability in the construction sector.

Keywords: Digital Procurement, Supply Chains, Construction, Technology Adoption, Critical Success Factors

DIGITAL PROCUREMENT IN CONSTRUCTION: OVERCOMING CHALLENGES AND MAXIMIZING BENEFITS

Chunhua Zhang, Wei Liu
Tianjin University, China

Abstract:

The evolution of international banking regulations, particularly Basel II and Basel III, has significantly influenced risk management practices across global financial institutions. This paper explores the historical development, key components, and practical implications of these frameworks, focusing on their impact on credit, market, and operational risk. Furthermore, the research examines new proposals aimed at addressing emerging challenges, such as market volatility and liquidity risks, while promoting enhanced transparency and accountability. The findings underscore the importance of adapting these frameworks to ensure the stability and resilience of the international financial system in the face of economic uncertainties.

Keywords: Basel II, Basel III, Risk Management, Banking Standards, Financial Stability

OVERCOMING CITIZEN ADOPTION BARRIERS IN E-GOVERNANCE SYSTEMS

Assoc. Prof. Dr. Asha Sharma
Jawaharlal Nehru University, India

Abstract:

The successful adoption of e-governance services hinges on addressing the challenges faced by citizens, particularly from the demand-side perspective. This study identifies key barriers, including digital literacy gaps, lack of trust, and accessibility issues, that hinder citizens from embracing e-governance systems. Through a detailed analysis, the research proposes actionable strategies to transform these barriers into opportunities for enhanced citizen engagement. By focusing on user-centered design, robust digital infrastructure, and community outreach programs, governments can create e-governance solutions that are more inclusive and widely adopted. The findings underscore the need for a participatory approach in designing and implementing these services.

Keywords: E-Governance, Citizen Engagement, Adoption Barriers, Digital Literacy, Inclusive Design

OPTIMIZING TAX STRATEGIES THROUGH ADVANCED PRICING METHODS IN GLOBAL MARKETS

Linh Nguyen

Vietnam National University, Hanoi

Abstract:

Amidst economic downturns, optimizing tax strategies through effective transfer pricing has become a critical focus for governments and multinational corporations. This paper delves into the role of conic optimization and quadratic programming in refining transfer pricing practices to enhance compliance and revenue generation. By exploring case studies from Southeast Asian markets, the research highlights how advanced methodologies can address challenges posed by recession-induced revenue declines. The findings offer insights into leveraging mathematical models for more accurate pricing and resource allocation, thus fostering economic resilience.

Keywords: Transfer Pricing, Tax Optimization, Conic Optimization, Global Markets, Recession Strategies

AN OPTIMIZATION APPROACH TO INDEX ARBITRAGE STRATEGIES

Zhang Lei, Liu Meng
Hainan University, China

Abstract:

This study presents a comprehensive analysis of index arbitrage opportunities involving the SSE50 index futures, SSE50 component stocks, and the ChinaAMC SSE50 ETF. Specifically, the research measures the frequency and profitability of arbitrage in three scenarios: (1) SSE50 index futures vs. ChinaAMC SSE50 ETF, (2) SSE50 index futures vs. SSE50 component stocks, and (3) ChinaAMC SSE50 ETF vs. SSE50 component stocks. The study uniquely applies advanced optimization techniques, including conic optimization and quadratic programming, to these scenarios. Results highlight how these methods improve the efficiency of the Chinese equity and derivatives markets. Furthermore, the proposed methodology can be adapted to other markets, providing a flexible framework for index arbitrage strategies. These findings not only enhance understanding of market dynamics but also offer practical tools for arbitrage practitioners.

Keywords: Conic optimization, index arbitrage, quadratic programming, transaction costs, SSE50 index, ChinaAMC ETF

RISK-BASED SIMULATION FOR CONSTRUCTION BID PRICING

Ahmed Al-Mahmoud, Youssef Al-Rahman, Fatima Al-Zahrani
Cairo University, Egypt

Abstract:

In Egypt, competitive bidding processes for public construction projects rely on contractors offering the lowest bid price. This paper introduces a simulation model for strategic bid pricing to help contractors maximize profit potential while maintaining a competitive edge. The model, developed using advanced simulation tools, incorporates variables such as project size and bidder competition to predict outcomes effectively. By analyzing twelve real-world projects, the study demonstrates the model's capacity to evaluate risks and guide contractors in choosing optimal bid prices. Practical applications of the model enable contractors to make informed, data-driven decisions, balancing profitability and competitiveness in a scientific and systematic way.

Keywords: Bid pricing, competitive bidding, simulation model, construction industry, risk analysis

INTEGRATING TECHNOLOGY INTO LANGUAGE TEACHING: STRATEGIES AND BENEFITS

Prof. Dr. Adebayo Akintola
University of Ghana, Ghana

Abstract:

This paper explores the integration of technology and digital media in modern language teaching, emphasizing the critical role of tools such as smartphones, tablets, and social media platforms. Recognizing the widespread adoption of digital technology among younger learners, the study highlights strategies for effectively incorporating these tools to enhance classroom engagement and learning outcomes. While technology cannot replace teachers, it can significantly augment traditional teaching methods. The research offers practical recommendations for educators seeking to blend digital media with their existing pedagogical approaches, ensuring that their teaching remains relevant in the 21st century.

Keywords: Technology integration, language learning, digital media, education strategies, social media

SUPPORTING RESEARCH STUDENTS THROUGH ENHANCED LEARNING PROGRAMS

**Assis.Prof. Nguyen Thi Lan Anh, Dr. Tran Van Binh
Hanoi University of Science and Technology, Vietnam**

Abstract:

Higher Degree Research (HDR) students are increasingly expected to publish high-quality research during their doctoral studies. This paper evaluates the impact of an innovative research skills program implemented at Hanoi University of Science and Technology. The program focuses on equipping HDR students with essential transferable skills in publishing, data management, and academic writing. Using both qualitative and quantitative methods, the study analyzes student feedback to determine the program's effectiveness. Findings reveal that 85% of participants reported improved research capabilities, while the remaining 15% identified areas for enhancement, such as timing and prior knowledge. The study offers actionable insights for developing targeted support systems to address the diverse needs of HDR students.

Keywords: HDR students, academic publishing, research skills, data management, program evaluation

LANGUAGE PROFICIENCY AND EDUCATIONAL OUTCOMES IN ENGINEERING STUDENTS

Maria Isabel Santiago, Ramon De La Cruz, Carla Hernandez
University of San Carlos, Philippines

Abstract:

This research investigates the language proficiency of electronics engineering students at the University of San Carlos in the Philippines, focusing on their speaking, reading, writing, and listening skills as they prepare for professional internships. The study examines how language practices align with the institution's commitment to ASEAN Vision 2020, particularly in fostering community building and regional collaboration. Using descriptive design and analysis of variance, the research identifies significant relationships between language skills and academic outcomes. The findings suggest mechanisms for enhancing communicative competence, which are crucial for achieving program objectives in an outcomes-based educational framework.

Keywords: Language proficiency, electronics engineering, outcomes-based education, ASEAN Vision, communicative competence

RELATIONSHIP BETWEEN STUDENT INVOLVEMENT AND INCIDENTAL VOCABULARY LEARNING IN MULTIMODAL CONTEXTS

Ali Reza Shamsi, Fatemeh Noorani
Shiraz University, Iran

Abstract:

This study explores the relationship between student involvement and incidental vocabulary acquisition in multimodal contexts, focusing on how different task types influence learning outcomes. Conducted with 21 students at Shiraz University over six classroom sessions, the research utilized audiovisual materials (e.g., TV talk shows) and textual inputs (e.g., reading materials) with similar content to compare the efficacy of these input modes. Participants engaged in three tasks: marginal glosses, fill-in-the-blanks, and sentence-writing, designed to test the Involvement Load Hypothesis (ILH) components of "need," "search," and "evaluation." Each session concluded with an active recall vocabulary test to assess learning gains. Statistical analyses, including one-way ANOVA, revealed that audiovisual input led to significantly higher vocabulary retention compared to written input, regardless of task type. Sentence-writing emerged as the most effective task for promoting active recall. The findings highlight the importance of engagement in multimodal learning environments and validate the core principles of ILH in fostering vocabulary acquisition.

Keywords: incidental vocabulary learning, involvement load hypothesis, audiovisual input, task design, retention.

DEVELOPING TEACHING STRATEGIES THROUGH CONCEPT CARTOONS: A FRAMEWORK FOR PRE-SERVICE TEACHERS IN PAKISTAN

Aisha Javed, Sana Malik
University of Punjab, Pakistan

Abstract:

This study aimed to design a specialized program to enhance the skills of pre-service teachers in creating concept cartoons for kindergarten students. Conducted at the University of Punjab, the program catered to postgraduate education students with no prior experience in animation or graphic design. The curriculum focused on three key areas: drawing and image editing, sound integration, and animation creation. Using a pre-test/post-test design, the researchers evaluated participants' abilities to produce high-quality concept cartoons. Data collected through surveys and observation showed a marked improvement in the quality and creativity of the participants' outputs post-intervention. Additionally, the study provided a structured approach for incorporating visual and auditory elements to improve engagement in early childhood education. The program highlights the potential of concept cartoons as a tool for simplifying complex concepts and fostering creativity among both teachers and students.

Keywords: concept cartoons, teacher training, early childhood education, animation skills, pedagogy.

EFFECTIVENESS OF AN INTEGRATED LEARNING MODEL ON STUDENTS' COGNITIVE AND EMOTIONAL DEVELOPMENT

Dr. Samuel K. Obafemi, Chidi Eze
University of Ibadan, Nigeria

Abstract:

This study evaluated the effectiveness of the Integrated Knowledge Phases and Times (IKPT) learning model on the academic and emotional development of elementary school students. Conducted at local primary schools in Nigeria, the research involved 80 students divided into experimental and control groups. The experimental group was introduced to the IKPT model, emphasizing interactive learning phases, while the control group followed a traditional curriculum. Both qualitative and quantitative methods, including pre- and post-tests, were employed to assess the impact on cognitive achievement and emotional intelligence. Results revealed significant improvements in academic performance and emotional regulation among students exposed to the IKPT model compared to their peers. The study concludes that integrating innovative learning strategies like IKPT can effectively address diverse educational needs, fostering holistic development in young learners.

Keywords: cognitive development, emotional intelligence, IKPT model, elementary education, interactive learning.

OVERCOMING TRADITIONAL CONSTRAINTS: A STUDY ON EDUCATIONAL INNOVATION IN KENYA

Abdi Yusuf, Amina Hassan
Kenyatta University, Kenya

Abstract:

This paper examines the barriers and opportunities for educational innovation among millennial teachers in Kenya. Using a qualitative case study approach, the study interviewed 25 teachers from urban and rural schools to understand their challenges and aspirations in implementing modern teaching practices. Findings revealed that while millennial educators are eager to adopt technology and innovative pedagogy, institutional inertia and resistance from school leadership often hinder their efforts. Many teachers reported feeling constrained by outdated systems, which led to frustration and high turnover rates. The study emphasizes the importance of supportive leadership, professional development, and policy reforms to empower millennial teachers and foster a culture of innovation in Kenyan schools. By addressing these systemic issues, the education sector can better align with the demands of the 21st century.

Keywords: educational innovation, teacher challenges, millennial educators, systemic barriers, Kenya.

ENHANCING EDUCATIONAL ACCESS THROUGH QR CODE TECHNOLOGY IN EARLY CHILDHOOD EDUCATION

Lin Mei Wong, Hui Yang
National Taiwan Normal University, Taiwan

Abstract:

This study investigates the use of QR code technology as an educational tool to enhance early childhood learning experiences. Conducted at a preschool affiliated with National Taiwan Normal University, the research involved designing and integrating QR codes into classroom activities to facilitate swift access to multimedia learning materials. Teachers and students used the codes to explore interactive content related to foundational concepts in language, mathematics, and science. Data collected from teacher feedback and student performance metrics indicated significant improvements in engagement and knowledge retention. The findings suggest that QR codes provide a cost-effective and user-friendly solution for integrating digital resources into early education. The study concludes by recommending the widespread adoption of QR code technology in kindergartens to bridge the gap between traditional teaching methods and modern technological advancements.

Keywords: QR code, early childhood education, digital tools, interactive learning, Taiwan.

INTEGRATING TECHNOLOGY INTO LANGUAGE LEARNING: AN INTERDISCIPLINARY APPROACH

Wei Zhang, Hua Li

Affiliation: South China Normal University, China

Abstract:

The incorporation of technology in language learning has transformed traditional teaching methods, creating opportunities for interdisciplinary approaches. This study explores how technological tools can enhance English language learning for engineering students by integrating elements of cognitive psychology and cultural studies. It examines the limitations of existing English for Specific Purposes (ESP) textbooks, which often lack practical, communicative applications. With a focus on motivation and cognitive engagement, the study highlights the role of technology in addressing these gaps by enabling interactive and tailored learning experiences. By analyzing the impact of communicative teaching methods and the practical application of specialized vocabulary, the research emphasizes the importance of interdisciplinary strategies. The findings suggest that integrating technology can improve students' motivation, ensuring that language learning aligns with their professional needs. This approach fosters active participation and equips students with the linguistic tools necessary for global collaboration in their engineering fields.

Keywords: ESP, interdisciplinary teaching, technology integration, motivation, cognitive psychology

SOCIAL HUBS AS FACILITATORS OF KINSHIP COMMUNICATION

Fatima Bassey, Assoc. Prof. Ibrahim Okechukwu

Affiliation: University of Nairobi, Kenya

Abstract:

This study investigates the role of social hubs in enhancing communication within kinship networks. Focusing on a small community in East Africa, the research examines how hubs act as catalysts for the dissemination of information across geographically dispersed families. A case study involving 178 individuals from 12 regions demonstrates the effectiveness of a hub-based communication model. Results show that over 96% of individuals were contacted efficiently through this model within a limited time, highlighting its small-world properties with an average geodesic distance of 3.4. The findings suggest that social hubs can optimize information transfer, reduce communication delays, and strengthen familial bonds. By exploring geospatial communication dynamics, this study contributes to the broader understanding of social network analysis and its practical applications in maintaining kinship ties.

Keywords: Kinship networks, social hubs, geospatial communication, network analysis, small-world property

DEVELOPMENT OF A TAILORED FOOTWEAR MODEL FOR OPTIMAL COMFORT USING ARTIFICIAL NEURAL NETWORKS

Amira El Khateeb
Suez Canal University, Egypt

Abstract:

This study presents a novel approach to designing a footwear model tailored to the unique morphology of Egyptian feet. The reliance on imported shoe size models often results in discomfort due to mismatches between foot structure and standard shoe designs. To address this issue, a dataset derived from 3D scans of diverse Egyptian populations was analyzed to develop a region-specific foot size model. This research employed artificial neural networks, with a focus on the Kohonen network, to cluster foot dimensions and identify patterns unique to Egyptian foot structures. Additionally, the concept of half-foot sizes was integrated to refine the existing models further. Comparative analyses were conducted to evaluate the performance of various modeling approaches. Results demonstrate that this method significantly enhances the accuracy of foot size predictions, offering potential improvements in comfort and satisfaction for consumers. This study aims to inform the local footwear industry and promote the adoption of region-specific design practices.

Keywords: Foot Morphology, Neural Networks, Kohonen Network, Footwear Design, 3D Scanning

ECONOMIC IMPACT OF URBAN REGENERATION ON MIXED-USE DEVELOPMENTS IN THE UAE

Fatima Al Marzouqi
Zayed University, UAE

Abstract:

The economic challenges of the last decade have reshaped the dynamics of urban regeneration, particularly in mixed-use developments. In the United Arab Emirates (UAE), efforts to revitalize urban centers have centered on creating high-density residential and commercial hubs to cater to modern lifestyles. However, recent economic downturns have exposed vulnerabilities in funding, investor confidence, and property demand in regeneration areas. This paper examines the impact of these downturns, particularly focusing on lending restrictions imposed by financial institutions. The analysis highlights the challenges faced by mixed-use developments, including decreased investments and rising development costs, which have curtailed the growth of residential and commercial properties. Additionally, the study explores the social repercussions of economic instability, such as unemployment and rising living costs, and their impact on urban regeneration projects. Recommendations are provided to mitigate future risks and enhance the resilience of mixed-use developments in the UAE.

Keywords: Urban Regeneration, Mixed-Use Development, Economic Downturn, Investment Challenges, UAE

POLITICAL ENGAGEMENT AND MEDIA EXPOSURE IN THE KUALA LUMPUR METROPOLITAN AREA

Assis. Prof. Dr. Nurul Afifah
University of Malaya, Malaysia

Abstract:

This study investigates the relationship between media exposure, political perceptions, and political participation among residents of the Kuala Lumpur metropolitan area. A sample of 450 participants was selected using stratified sampling methods to ensure diversity in demographics such as age, gender, and socioeconomic background. Data were collected through structured questionnaires and analyzed using statistical methods, including ANOVA and Pearson's correlation. Findings indicate that demographic factors, such as income and education level, significantly influence political information exposure and perceptions of political figures. Additionally, these factors affect attitudes toward political participation, with younger demographics displaying higher engagement in social media-driven political activities. The study concludes that targeted political messaging through diverse media channels can enhance civic participation and democratic engagement in urban centers like Kuala Lumpur.

Keywords: Media Exposure, Political Perceptions, Political Participation, Civic Engagement, Kuala Lumpur

URBAN TRANSFORMATIONS IN THE MEDITERRANEAN: A CASE STUDY OF TUNIS

Hanan Bouazizi
University of Carthage, Tunisia

Abstract:

Urban transformation in the Mediterranean region has become a critical subject of study, reflecting both historical evolution and modern advancements. This research focuses on the city of Tunis, which, like other Mediterranean cities, faces challenges of integrating historical heritage with contemporary urbanization. The study examines the complexities of urban growth, inflation, and external influences, including post-colonial impacts. It investigates the architectural and societal changes from the nineteenth century to the present, emphasizing the need for sustainable development policies that respect historical contexts. The findings highlight the importance of balancing preservation with innovation, offering insights into urban planning strategies that can guide future growth. The paper concludes by proposing frameworks for managing urban transformations while maintaining cultural and architectural integrity.

Keywords: Urban Transformation, Mediterranean Cities, Tunis, Sustainable Development, Historical Heritage

STATISTICAL MODELING FOR URBAN ZONING IN SOUTHERN ITALY

Giovanni Esposito, Leonardo Conti
University of Calabria, Italy

Abstract:

This research introduces a statistical framework for urban zoning in southern Italy, aimed at creating homogeneous zones based on social, environmental, and real estate characteristics. Neural networks, combined with multidimensional scaling techniques, were employed to analyze extensive datasets, allowing for dynamic adjustments to zoning policies. The proposed model offers significant fiscal and urban planning advantages, ensuring that zoning processes are both efficient and adaptable to evolving urban dynamics. Case studies from cities in southern Italy demonstrate the applicability of this model, highlighting its potential to improve real estate market assessments and urban management practices. This work contributes to the ongoing discourse on leveraging data-driven methods for sustainable urban development.

Keywords: Urban Zoning, Neural Networks, Multidimensional Scaling, Urban Planning, Real Estate Development

AGRICULTURAL EFFICIENCY IN BANGLADESH: AN EMPIRICAL ANALYSIS USING DEA

Farida Alam, Rahman Karim, Ayesha Hossain

University of Dhaka, Bangladesh

Abstract:

This study examines the sources of production inefficiency within the agricultural sector in the Khulna region of Bangladesh. Utilizing Data Envelopment Analysis (DEA), a farm-level survey of 250 farmers for the year 2021 was conducted. The results indicate an average efficiency score of 0.81, highlighting a 19% inefficiency rate among sampled farmers. The efficiency scores were further analyzed using Tobit regression to identify the contributing factors. Variables such as years of farming experience, access to credit facilities, level of education, and diversification in crop production showed a significant positive impact on technical efficiency. The findings underscore the need for targeted interventions to address inefficiency and enhance agricultural productivity in Bangladesh.

Keywords: Agricultural efficiency, DEA, Technical efficiency, Tobit analysis

SUSTAINABILITY STRATEGIES IN SMALL-SCALE HOUSING ENTERPRISES IN INDONESIA

Dian Kusuma, Budi Santoso, Rini Handayani

Universitas Indonesia, Indonesia

Abstract:

The pursuit of sustainable development presents challenges for housing enterprises to integrate economic, ecological, and social considerations into their strategies. This paper explores sustainability strategies adopted by small-scale housing enterprises in Indonesia. By identifying key components of sustainability within the residential trade sector, the study develops a conceptual framework linking sustainability initiatives with operational performance. Findings suggest that adopting eco-friendly construction materials and fostering community engagement significantly enhance both economic outcomes and societal trust. Furthermore, recommendations for future research prioritize addressing policy barriers and scaling sustainable practices in the housing industry.

Keywords: Sustainability strategy, housing enterprises, operational efficiency, Indonesia

MOTIVATIONS FOR ADOPTING ISLAMIC BANKING IN MALAYSIA

Nur Adilah, Farhan Abdullah, Hidayah Shafiq

Universiti Malaya, Malaysia

Abstract:

Islamic banking has emerged as a viable alternative to interest-based banking systems, particularly in Muslim-majority countries. This study investigates the motivational factors driving the adoption of Islamic banking in Malaysia. Through hypothesis testing and analysis using the Friedman test, key determinants were categorized into economic, religious, and sociocultural dimensions. Economic factors such as profit-sharing models and stability during financial crises were significant, while Shariah compliance and the prohibition of interest resonated deeply on religious grounds. Sociocultural influences, including awareness campaigns and communal acceptance, further propelled the growth of Islamic banking. These insights inform strategies for broader adoption.

Keywords: Islamic banking, motivational factors, Shariah compliance, economic stability

DYNAMICS OF NEW ENTRANTS IN RUSSIA'S BANKING SECTOR

Andrei Ivanov, Natalia Smirnova

Saint Petersburg State University, Russia

Abstract:

This paper investigates the survival dynamics of newly established banks in Russia's commercial banking sector during the period 1994–1997. Following the 1988 banking reform, privatization spurred a wave of new entries, but many exited the market due to bankruptcy. Using penalized weighted least squares, this study highlights critical factors influencing bank longevity. Results indicate that smaller banks and those entering during later years faced shorter survival periods, while experience and moderate interest rate offerings were linked to increased longevity. These findings provide insights for policymakers to foster a stable banking environment in transitional economies.

Keywords: Banking, survival analysis, privatization, Russian economy

URBAN BURIAL PRACTICES AND LAND MANAGEMENT IN JAKARTA

Siti Rahma, Ahmad Sofyan

Bandung Institute of Technology, Indonesia

Abstract:

Urban expansion in developing cities such as Jakarta has led to critical challenges in burial land availability. Despite governmental initiatives, strategic solutions remain elusive. This paper examines the evolving burial practices among the urban Muslim population in Jakarta and assesses land management strategies to address growing demand. Key issues include the conflict between traditional burial customs and urban land constraints. Design-based solutions, such as vertical cemeteries and shared burial plots, are proposed as innovative responses. These findings aim to inform sustainable urban planning for religious and cultural practices.

Keywords: Urban cemeteries, land management, burial practices, Jakarta

PHILOSOPHICAL EVOLUTION OF EMIL CIORAN IN THE EUROPEAN CONTEXT

Elena Popescu, Sorin Petrescu
Babes-Bolyai University, Romania

Abstract:

This paper explores the philosophical trajectory of Emil Cioran within the European historical and ideological context. It delves into his engagement with political ideologies during his early years, analyzing his controversial affiliations and their reflection in his writings. The study emphasizes Cioran's transition from a politically charged thinker to a philosopher of existential despair and pessimism during his French period. By situating his works within the broader European narrative, this paper highlights his complex relationship with history, ideology, and identity. Future research could further dissect his philosophical legacy in postmodern thought.

Keywords: Cioran, European philosophy, existentialism, ideological evolution

DYNAMICS OF SOCIO-SPATIAL STRATEGIC PLANNING IN MULTI-PARADIGM SOCIETIES

Amara Chawla, Devesh Rathi

University of Colombo, Sri Lanka

Abstract:

The rapidly evolving global landscape necessitates a re-evaluation of traditional planning paradigms to ensure socio-spatial resilience. The concept of paradigm shifts, introduced by Thomas Kuhn in the 1960s, and later expanded by Imre Lakatos in the 1970s, highlights the emergence of multi-paradigm societies that redefine our lifeworld through uncertainties. These uncertainties manifest as opportunities for creativity and as risks requiring strategic responses. Resilient spatial planning emerges as a crucial approach to manage these uncertainties by adapting place-specific strategies. This paper explores the socio-spatial resilience of Tehran (Iran) and Bath (United Kingdom) through comparative analysis, focusing on their unique geographical and cultural contexts. By examining these case studies, the research demonstrates how strategic spatial planning can foster adaptability and stability in diverse environments. The study emphasizes that tailored strategies for each locality are essential to address unique challenges, ensuring resilience in an era of unprecedented global change.

Keywords: Socio-spatial resilience, paradigm shifts, uncertainty, strategic planning, place-specific strategies

TECHNOLOGY ADOPTION AND SUPPLY CHAIN INNOVATION AMONG LOGISTICS PROVIDERS IN PENANG

Liang Wei Zhou, Chen Yuhang

Sun Yat-sen University, China

Abstract:

Logistics plays a pivotal role in the efficient movement and storage of goods and information within supply chains. This study investigates the adoption of Information Technology (IT) in Supply Chain Management (SCM) and E-commerce among logistics service providers (LSPs) in Penang, Malaysia. A survey of 220 logistics companies revealed significant adoption of SCM technologies in various processes, leading to improved operational efficiency and competitive advantages. However, E-commerce technology adoption remains relatively low due to perceived barriers and a lack of integration. The research highlights key factors influencing technology adoption, including cost, infrastructure, and organizational readiness. By addressing these challenges, logistics providers can harness the full potential of SCM and E-commerce innovations to transform their operations. The findings offer valuable insights into the evolving landscape of logistics and the importance of embracing technology to meet the demands of modern supply chains.

Keywords: Logistics, Supply Chain Management, E-commerce, technology adoption, Penang

ORGANIZATIONAL AND HUMAN FACTORS IN SUPPLY CHAIN COLLABORATION: INSIGHTS FROM THE CASTING INDUSTRY

Eva Korhonen, Mika Vainio

University of Tampere, Finland

Abstract:

Effective customer-supplier collaboration is a cornerstone of success in manufacturing industries, particularly in the casting sector. This paper investigates the organizational and human factors critical for successful collaboration in supply chains. Based on a multi-case study involving interviews and group discussions across twelve firms, the research identifies key factors, such as fostering a culture of trust, adhering to agreements, and timely communication of changes in product or delivery chains. These factors are interdependent, underscoring the need for a holistic approach that integrates organizational practices with human-centric strategies. The findings reveal that collaboration thrives when firms adopt a proactive, adaptive mindset, enhancing both operational efficiency and long-term partnerships. This study contributes to the understanding of collaborative dynamics in the casting industry and offers practical recommendations for fostering sustainable relationships within supply chains.

Keywords: Supply chain collaboration, casting industry, organizational factors, human factors, customer-supplier collaboration

IMPACT OF WEBSITE CHARACTERISTICS ON INITIAL CONSUMER TRUST IN ONLINE RETAILING

Jiaqi Zhang, Meihua Liang

Nankai University, China

Abstract:

As online retailing evolves, the design and personality of e-tailing websites play a crucial role in shaping consumer trust. This study explores the influence of website personality traits—sincerity, competence, excitement, and sophistication—on initial consumer trust. A field experiment involving 245 participants assessed their interactions with six unfamiliar online retailing websites. Findings indicate that sincerity and competence significantly enhance trust during a consumer's first interaction, while other traits, such as excitement and sophistication, show limited impact. These results highlight the importance of aligning website design with consumer expectations to foster trust and improve the online shopping experience. This research provides actionable insights for e-tailers seeking to optimize their website strategies to build lasting relationships with their customers.

Keywords: Website personality, consumer trust, online retailing, e-tailing, user experience

THE ROLE OF CREDIT IN AGRICULTURAL PRODUCTION EFFICIENCY IN RURAL COMMUNITIES

Fola Adebayo, Kemi Odunsi

University of Lagos, Nigeria

Abstract:

Access to credit plays a critical role in enhancing agricultural production efficiency in rural communities, particularly in developing economies. This paper explores how credit facilities influence the productivity and sustainability of farming operations, focusing on the relationship between farmers' access to financial resources and their ability to invest in modern agricultural technologies and practices. Using data collected from rural farmers in Nigeria, the study investigates the barriers to credit access and the impact of financial support on crop yields, income stability, and long-term farm sustainability. The findings reveal that while credit access significantly improves production capacity, challenges such as high-interest rates, inadequate financial literacy, and limited access to formal financial institutions remain substantial barriers. The research suggests that policy reforms are necessary to improve access to credit and support agricultural productivity in rural communities.

Keywords: Agricultural credit, rural development, farming efficiency, Nigeria, financial inclusion

THE GLOBAL APPEAL OF FILM INDUSTRIES IN ASIA AND THEIR FACTORS FOR INTERNATIONAL SUCCESS

Amir Khan
University of Dhaka, Bangladesh

Abstract:

Asian film industries, particularly in countries like Thailand, South Korea, and India, have made significant strides in gaining international recognition and achieving commercial success. This study explores the characteristics and factors that contribute to the global success of films from Asia. The objectives of the research were: 1) to analyze the core characteristics of Asian films that attract international audiences; 2) to identify the factors that contribute to their success in foreign markets. Interviews with film professionals and audiences from various countries were conducted to understand the key drivers of this global appeal. The findings suggest that culturally rich storylines, captivating genres, well-known actors, and unique music contribute significantly to the international popularity of these films. Additionally, strong marketing strategies, government support, and collaborations with international distribution channels were identified as critical factors in their success abroad.

Keywords: Film Industry, Global Appeal, Asian Cinema, International Success

THE EVOLUTION OF TRADITIONAL CENTRAL ASIAN THEATRE AND ITS COMPARATIVE STUDY WITH EUROPEAN AND RUSSIAN PERFORMANCE ART

Assis .Prof. Rina Kuralbayeva
Turkestan State University, Kazakhstan

Abstract:

This article discusses the evolution and features of traditional Central Asian theatre forms, such as the performances of shamans, sals, seris, and paluans, in comparison with European histriones and Russian skomorkhs. The study is part of a larger research on the syncretism of traditional Central Asian culture in the context of modern theatrical innovations. By focusing on the creative roles of these traditional figures in Central Asian culture, the study investigates the similarities and differences between their performances and those of European and Russian theatrical traditions. The research finds that the Central Asian performances are deeply rooted in spiritual and communal rituals, yet share many characteristics with European and Russian folk theatre, including improvisation, audience interaction, and satire.
Keywords: Central Asian Theatre, Shamanism, Folk Performance, Histriones, Skomorkhs

THE CULTURAL AND POLITICAL ROLE OF BORIA PERFORMANCES IN MALAYSIAN SOCIETY

Ismail Ahmad
University of Brunei Darussalam, Brunei

Abstract:

Boria is a traditional folk performance unique to the Malaysian state of Penang, with deep roots in religious and cultural rituals. This study investigates the Boria performance, focusing on its historical evolution and contemporary practices in Malaysia. Boria, which originated from the Shia Islamic Passion plays, is performed annually by Sunni Malaysian communities during the month of Muharram to commemorate the martyrs of Kerbela. The article explores how Boria has transformed over the years into a public performance that often incorporates satirical, political, and comedic themes, reflecting the social and cultural dynamics of Malaysia. The research also examines the importance of Boria as a tool for community expression and its role in preserving local heritage while adapting to contemporary societal changes.

Keywords: Boria, Folk Performance, Malaysia, Religious Rituals, Cultural Expression

THE IMPACT OF MEDIA EXPOSURE ON TEENAGER'S MEDIA LITERACY IN THAILAND

Suriya Chaiyaporn
Mahidol University, Thailand

Abstract:

This study aims to explore the factors affecting media literacy among Thai teenagers, with particular emphasis on gender and timing of media exposure. The research involved 400 teenagers aged 11 to 17 years from various regions of Thailand. A two-way ANOVA was applied to examine the interaction between gender, timing of media exposure, and the level of media literacy. The findings revealed significant differences in media literacy levels based on both gender and the amount of time spent engaging with media. The study suggests that early exposure to media can influence how teenagers critically engage with media content, and that gendered differences in media consumption habits may contribute to varying levels of media literacy.

Keywords: Media Literacy, Gender, Teenagers, Media Exposure

KNOWLEDGE MANAGEMENT AND POWER DISTANCE IN THE DIGITAL AGE OF CUSTOMER SERVICE

Jamil Raza, Nila Sharma
University of Karachi, Pakistan

Abstract:

In the context of the evolving knowledge-based economy, contact centers are becoming critical players in enhancing customer satisfaction through efficient information management. This paper explores the role of power distance and knowledge management practices in the operations of contact centers, particularly in countries where traditional hierarchical structures are prevalent. By analyzing the dynamics of job specialization and the growing importance of organizational learning in customer service environments, this research identifies key success factors for contact centers in the digital age. The study argues that balancing power distance and implementing effective knowledge management strategies can lead to improved service quality and customer satisfaction.

Keywords: Knowledge Management, Power Distance, Customer Service, Organizational Learning

THE IMPACT OF TRADITIONAL ART FORMS ON CULTURAL UNDERSTANDING AMONG ETHNIC COMMUNITIES

Zhamilya Boldykova, Assel Berdigulova
Zhurgenov Kazakh National Academy of Arts, Kazakhstan

Abstract:

This study explores the influence of traditional art forms, specifically ornaments, in promoting cultural understanding across various ethnic communities. By comparing the ornamentation practices of Proto-Turkic peoples and Native American tribes, the highlight the universal role of ornamentation as a symbolic medium for cultural expression. The research delves into historical artifacts, anthropological studies, and genetic data to emphasize how ornamentation transcends geographic and temporal boundaries, serving as a tool for cultural unity. The findings suggest that despite regional differences, ornamental patterns share a significant level of resemblance, pointing to an ancient, cross-cultural exchange. This study underscores the importance of art in bridging cultural gaps and fostering mutual respect among diverse ethnic groups, particularly in contemporary global societies.

Keywords: Cultural understanding, ornamentation, Proto-Turks, Native Americans, ethnic communities

THE IMPACT OF BIO-ECOLOGICAL FACTORS ON PREGNANT WOMEN'S RISK AWARENESS AND SUBSTANCE USE IN SOUTH AFRICA

Mutshinye Manguvhewa, Maria Florence, Mansoo Yu
University of the Western Cape, South Africa

Abstract:

Substance use among pregnant women is a significant public health issue in the Western Cape Province of South Africa. This qualitative study, guided by a bio-ecological framework, examines the factors influencing substance use among women during pregnancy. Through semi-structured interviews, the research identifies key determinants such as social factors, relationship dynamics, and individual health perceptions. The results reveal that both social and environmental factors play critical roles in shaping risk awareness, with a particular focus on the effects of romantic relationships and societal pressures. The study highlights the importance of integrated interventions that address these bio-ecological influences to reduce substance use during pregnancy. The findings also advocate for more targeted health education programs for pregnant women in vulnerable communities.

Keywords: Bio-ecological factors, substance use, pregnancy, risk awareness, South Africa

EXPLORING HUMAN BIAS IN QUALITY MANAGEMENT AND LEAN THEORIES WITHIN THE SHIPBUILDING INDUSTRY

Prof. Dr. Adriana Ávila Zúñiga Nordfjeld
Specialized University in Logistics, Norway

Abstract:

This paper reviews the integration of human bias in decision-making processes within quality management systems (QMS) and LEAN methodologies, particularly in the context of shipbuilding. The study investigates how human error and bias contribute to discrepancies between planned and actual man-hours, leading to inefficiencies and increased costs. Despite advancements in QMS and LEAN, the research identifies significant gaps in addressing human bias in decision-making. By examining the challenges unique to the shipbuilding industry, the study calls for the development of more comprehensive strategies that integrate bias mitigation into operational frameworks. This paper presents both theoretical insights and practical recommendations for researchers and industry practitioners aiming to enhance decision-making processes within the field.

Keywords: Human bias, quality management systems, LEAN theory, decision-making, shipbuilding

THE EFFECTIVENESS OF SPECIFIC MOBILITY EXERCISES IN IMPROVING PSYCHOMOTOR AND FUNCTIONAL ABILITIES IN INTELLECTUALLY DISABLED CHILDREN

Assist. Prof. J. Samuel Jesudoss
YMCA College of Physical Education, India

Abstract:

This study investigates the impact of specific mobility exercises and participation in special games on psychomotor abilities, functional abilities, and overall skill performance in children with intellectual disabilities under the age of 14. Thirty male students from YMCA College Special School and Balar Kalvi Nilayam, Chennai, were randomly assigned to three treatment groups, each focusing on different forms of exercise: calisthenics, aquatics, and yoga, alongside special games participation. The study found significant improvements in balance, coordination, self-care, and learning abilities, as well as in skills such as bocce, badminton, and table tennis. However, no significant differences were observed between the three exercise treatments. These findings suggest that mobility exercises and special games are effective in enhancing both psychomotor and functional abilities in children with intellectual disabilities.

Keywords: Intellectual disability, mobility exercises, psychomotor abilities, functional skills, special games

THE IMPACT OF PERSONALITY TRAITS AND LONELINESS ON LIFE SATISFACTION: EXPLORING THE MEDIATING ROLE OF ONLINE FLOW EXPERIENCES

Nina Petrova, Oliver J. Kleiner, Lukas H. Meyer
Department of Psychology, University of Sofia, Bulgaria

Abstract:

This study explores the role of personality traits and loneliness in influencing life satisfaction, with a particular focus on the mediating effect of online flow experiences. Data was collected through a structured questionnaire administered to 120 university students from Sofia, Bulgaria. The results indicate that personality traits such as extraversion and introversion significantly correlate with life satisfaction, while loneliness has a negative impact. The analysis also reveals that online flow experiences, which occur when individuals are fully immersed in online activities, mediate the relationship between these personality traits and life satisfaction. The findings suggest that interventions aimed at enhancing online flow could help alleviate the negative effects of loneliness and improve overall life satisfaction. The study emphasizes the importance of understanding how personality and online engagement influence well-being in the digital age.

Keywords: Personality traits, life satisfaction, loneliness, online flow experience, extraversion, introversion

CAREER GUIDANCE FOR UNIVERSITY FRESHMEN: EXPLORING THE ROLE OF PERSONALITY AND ONLINE FLOW EXPERIENCES

Ming Liu, Jiawen Zhang, Zhiwen Chen

Department of Educational Psychology, University of Beijing, China

Abstract:

This research examines the relationship between personality traits, online flow experiences, and life satisfaction among university freshmen in China. A sample of 130 students participated in the study, which utilized a questionnaire measuring personality traits (extraversion, introversion, locus of control), online flow experiences, and life satisfaction. The findings show that introversion and an external locus of control are linked to higher levels of loneliness and depression, while extraversion and an internal locus of control are positively correlated with life satisfaction. Additionally, online flow experiences were found to mediate the relationship between these personality traits and life satisfaction. The results highlight the potential of online flow to foster personal well-being and suggest that university programs should incorporate strategies to enhance students' online engagement and flow experiences.

Keywords: Career counseling, life satisfaction, online flow experience, personality, freshmen

UNDERSTANDING HATE SCHEMAS IN PRISONERS WITH ANTISOCIAL PERSONALITY DISORDER: A COMPARATIVE STUDY OF EMOTIONAL RESPONSES

Ahmed Ali, Nour H. Zakaria, Khaled M. Youssef

Department of Clinical Psychology, Cairo University, Egypt

Abstract:

This study investigates the emotional narratives and hate schemas in prisoners diagnosed with antisocial personality disorder (ASPD) compared to non-ASPD individuals. The sample consisted of 70 prisoners with ASPD, 50 without ASPD, and 60 individuals without antisocial tendencies, all from Cairo, Egypt. Participants were shown a provocative image and asked to describe their feelings of hate. The analysis of these narratives revealed that ASPD prisoners expressed ambivalent feelings of hate with lower emotional intensity, while non-ASPD individuals demonstrated stronger emotional responses. The study found that individuals with ASPD tended to portray perpetrators as positive figures, indicating a distorted emotional processing associated with their disorder. These findings provide insights into the cognitive and emotional frameworks of individuals with ASPD, which could inform therapeutic interventions.

Keywords: Antisocial personality disorder, hate schemas, emotional responses, psychopathy, emotional narratives

MEDIA AND INFORMATION LITERACY FOR YOUTH IN SOUTHEAST ASIA: DEVELOPING CRITICAL THINKING IN THE DIGITAL AGE

Indah R. Pratama, Agus S. Wibowo, Rani D. Wijaya
Faculty of Communication, University of Jakarta, Indonesia

Abstract:

This study aims to assess the effectiveness of media and information literacy (MIL) programs in fostering critical thinking skills among Southeast Asian youth, with a focus on Indonesian students. The research, conducted through interviews and focus group discussions with 150 students, reveals that while social media remains the dominant source of information, many students lack the skills to critically evaluate content. The study also found that MIL programs enhance youths' ability to discern credible information and encourage responsible media use. By equipping students with the tools to critically engage with digital content, these programs can play a significant role in promoting informed decision-making and strengthening civic engagement.

Keywords: Media literacy, information literacy, critical thinking, social media, Southeast Asian youth

EUROPEAN CONFERENCES 7TH INTERNATIONAL CONFERENCE ON SOCIAL SCIENCES
March 1 - 3, 2025 - ROME
ISBN NR. : 978-625-5962-29-4